

HYPERTION

Revistă de cultură • Anul 35 • Numărul 4-5-6 / 2017 (276-277-278)

CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – Paralelisme 1

Invitații revistei

Grete Tartler 3

Al. Cistelean 8

Dialogurile revistei

Gellu Dorian în dialog cu Nichita Danilov 10

Mihaela Oancea în dialog cu Geo Vasile 21

Vlad Scutelnicu în dialog cu Liviu Pendefunda 25

Antologia revistei

Lucian Vasiliu 29

Poesis

Ioana Diaconescu 32

Ioan Radu Văcărescu 34

Sterian Nicol 35

Marin Gherman 36

Mircea Lutic 37

Nicolae Spătaru 38

Andrei Turcanu 39

Costel Zăgan 40

Silvia Bitere 41

Daniela Varvara 42

Luminița Amarie 43

Radu Florescu 44

Florin Hău 45

Alexandru Mușina 48

Beletristică

Dan Perșa – Vise 49

Gabriel Chifu – Ploaia de trei sute de zile 54

Petre Barbu – Cățărarea în cer 56

Marian Ilea – Grăsane făcând baie cu ușile larg deschise 59

Hanna Bota – Cușca 62

Stelorian Moroșanu – Câte întrebări trebuie să pui pentru a absolvi școala de vară a vițeilor 65

Ovidiu Petcu – Fantasma 67

Dumitru Ungureanu – Șleauri înzăpezite 72

..... 72

Teatru

Horia Dulvac – Capcana Rigor Mortis 75

Jurnal

Constantin Dracsin (IV) 81

Mircea Oprea – Jurnal bolnav (II) 87

Cronica literară

Vasile Spiridon – Un profil al „bătrânului” 92

Ioan Holban – Papucii, academicienii și legea agrară 94

Victor Teișanu

– În căutarea unui drum 98

– Un roman născut din poezie 99

Nicolae Sava – Robinson Crusoe – termen redus, demipensiune ... 100

Aureliu Goci – Hanna Bota – Polivalența culturală, aventura feminină și viziunea distopică 102

Adrian Lesenciuc – Anii cenușii. Prima jumătate a proiectului 104

Ochiul criticului

Nicolae Oprea – Rescrierea *Lunetistului* 106

Relecturi

Radu Voinescu – Aventură și gen literar (I) 109

Eminescu în aeternum

Valentin Coșereanu – Statutul identității românești din Bucovina în

viziunea poetului 114

Mircea A. Diaconu – O introducere la *Istoria literaturii* 122

Theodor Codreanu – Eminescu și a treia pradă imperială din

pământul Moldovei 129

Theodor Damian – Ideea de Dumnezeu în opera lui Eminescu 136

Valentin Coșereanu – 100 de zile cu Petru Creția 139

Juan Carlos Abril – Mihai Eminescu, *volksgeist-ul* românesc 142

Alex. Ștefănescu – Eminescu, poem cu poem 143

Universalis

Denis De Rougemont – Jurnalul unui intelectual în șomaj

(Traducere de Emanoil Marcu) 146

Sudraka – Poeme din „Trăsura de argilă”

(Prezentare și traducere de Leo Butnaru) 152

Desmon Egan – Poezii

(Prezentare și traducere de Emilia Ivancu) 156

Gabriel Alexe – Despre haiku – scurtă privire din afară 158

Cezar-Florin Ciobîcă – Haiku 159

Eseu

Constantin Coroiu – O monografie scrisă la două mâini 160

Simona-Grazia Dima – Un profil neorenescentist 163

Marius Chelaru – Trandafiri din cenușa inimii și lumina spiritului unui

popor 168

Ala Sainenco – Semnul lingvistic: arbitrar sau motivat? 170

Vasile Iftime – Elemente din retorica romanului *Hronical*

Găinarilor 172

Vladimir Brajuc – Condiția postmodernă a *Descrierii Moldovei* de

Dimitrie Cantemir 176

Silvia Berdan – Rezistența prin memorie în opera lui Paul Goma 181

Nina Corcinschi – *Des-frânările* crengiene și travestiul comic al

dorinței 183

Memoria

Daniel Corbu – Cu Cezar Ivănescu pe străzile imperiale ale Poeziei 186

Victor Teișanu în dialog cu Lucian Valea 187

Lucian Valea – Colocviul Național de Poezie, Iași, 1978 189

2 ani de la dispariția fizică a lui Luca Pițu 191

Jean Paul Goujon – In Memoriam Magister Casvanensis 192

Note, comentarii, idei

Gellu Dorian – *Copiii războiului* de Varujan Vosganian 195

Adrian Lesenciuc – Urme de lumină prin copiii-ferestre 197

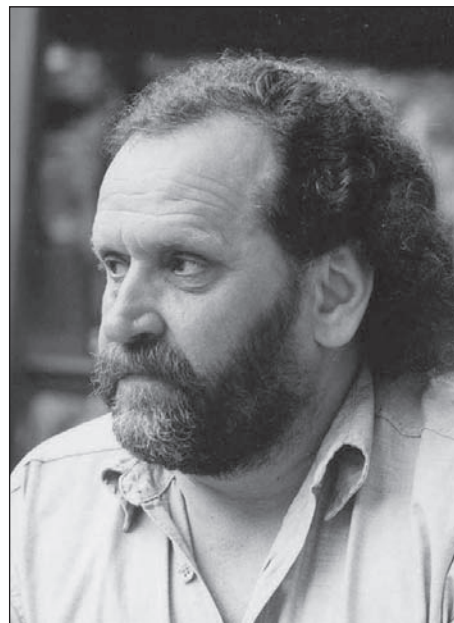
Vasile Carlașciuc – Șah poetic de Marin Gherman 198

Bică Nelu Căciuleanu – „Povestiri ultracurte la patru mâini” 198

Gellu Dorian – Din 150, peste 21 de ani am scris și eu constant în

paginile revistei „Convorbiri literare” 198

Ana-Elisabeta Coșereanu – Pe (trecerea) materiei 199

Gellu DORIAN

Paralelisme

Înmulțirea în spațiul literaturii române vîi a premiilor naționale de poezie, atunci cînd există unul care a confirmat și este rîvnit, mi se pare o inițiativă la indigo, paralelă a celor care, peste tot în țară, inițiază un astfel de premiu național. Cred că un singur premiu național poate da greutatea unei astfel de instituții, iar înmulțirea lor diminuează din importanță, din valoare și interes.

Probabil lipsa de imaginație îi determină pe unii dintre români, indiferent în ce domeniu activează, să copie, să preia ceva ce, acolo unde a fost inițiat, a dovedit că merge bine. De ce n-ar face și ei acasă la ei așa ceva? Să vină oare această regulă din cauza celor învățate de timpuriu, de pe băncile școlii, cînd, pentru a fi sigur că iei notă mare la o lucrare, trăgeai cu ochii la vecinul tău, care a dovedit pînă atunci că este mai bun ca tine, și vrei să fii și tu la fel de bun ca el. Apoi, văzînd că chestiunea a mers, că este o practică, o aplici și mai departe. Metoda devenind în timp cutumă. Cîte plagiate de teze de doctorat nu au fost date în vileag. Acolo unde era prea vizibil și notorietatea persoanei în cauză o impunea – „Dotore, desigur, dotore!“, cunoaștem ironia, amenda care a dus la defăimarea insului respectiv. Dar cîte altele nu se cunosc! Cîți inși nu și-au făcut licențele pe teze cumpărate, doctoratele pe astfel de reguli nescrise, dar aplicate și devenite de neînlocuit. Încît ne-am aliniat din acest punct de vedere, al licențiatilor, masteraților, doctorilor la nivelul țărilor occidentale, procentul fiind unul relevant. Dar ce ascunde el se vede imediat, cînd ceea ce se pune în aplicare, cînd se trece în practică, se dovedește a fi varză.

Dar nu de acest lucru vreau să scriu aici, ci despre acele inițiative, din ce în ce mai dese, luate peste tot în țară, legate de înființarea unor premii naționale, fie ele în literatură, în istorie, în artă dramatică. O literatură se definește și prin seriozitatea cu care își evaluează scriitorii, operele acestora, cum le pune în valoare, cum sunt răsplătiți, mai ales în timpul vieții, scriitorii, ca să vorbesc numai despre această categorie, care pare, din acest punct de vedere, vitregită, deși, paradoxal, numărul premiilor care se acordă pe teritoriul României este destul de mare. Nu este deloc rău. Rău este că acestea, în cele mai multe cazuri, se dau de către unele organizații sau inși care nu reprezintă și o legitimare a valorii lor, ci o vanitate, un orgoliu nejustificat. Atunci cînd există un premiu care are caracterul de național și are o tradiție deja consolidată, argumentată de criteriile care au pus în evidență valoarea, că, nu-i așa, „un premiu este premiat și de cel care îl primește!“, nu mai înființezi unul, și încă unul, altul și încă altul, pentru că strici din caracterul unic al premiului și scazi interesul acelui premiu deja existent și subțiezi în același timp valoarea celui alt premiu definit național și, în serie, și a celorlalte la rîndul lor. Și în plus, dacă ai primit o dată un premiu național de gen, nu te mai duci să ridici altul, tot național, dar cu alt nume. Te recuzi și lași loc liber altora. Nu te transformi tu ca poet în colecționar de premii! Însă cum cele cîteva premii naționale sau așa-zis naționale, acordate acum în literatura română, poartă alte nume, sunt sub alte patronimice, fie ele chiar și de valoare, chiar dacă numele respectivilor personalități nu țin și

de sintagma „național“, că nu este încetățenit așa, rîvna poetului român și dorința lui de glorie venită din orice parte ar fi, numai să fie, să mărească palmaresul propriu, se dovedește a justifica inițiativele de acest fel. Or paralelismul acesta, care dovedește, cum am spus, lipsă de imaginație, nu aduce nimic bun. Orice pui de acest fel, născut pe lângă deja recunoscutul premiu național, rîvnit, afirmat, deja parte a culturii naționale, știrbește din importanța respectivului premiu, și transformă distincția, în așa fel încît astfel de „premiu național“ devin un fel de sumă a premiilor anonime acordate în festivalul de tristă amintire „Cîntarea României“, care funcționează după principiul „să-i mulțumim pe toți“.

Nicio altă literatură a Europei, ca să rămînem doar în spațiul culturii din care face parte și literatura română, nu are o puzderie de premii naționale (nici nu știu dacă premiul Cervantes sau Dante, Pușkin sau Medici, se numesc naționale!) așa cum tinde să aibă România. Asta definește un soi de teamă, un soi de nesiguranță, de neașezare, dacă vreți, în elementele ce definesc clar o identitate națională. Astfel de paralelisme într-o cultură ce se vrea puternică, identitară, nu globalizantă („să gîndim global, dar

să acționăm local“, spunea Mihai Ursachi), ci impunătoare într-o acțiune de globalizare denotă vanitate, lipsă de orientare și lăcomie, cînd este vorba de cel ce nu știe că trebuie să se recuze de bine ce deja are un premiu național. O instituție cum este cea a Premiului Național nu trebuie fărîmitată, divizată, pentru a acoperi palmaresuri în vitrina unor poeți, ci consolidată și tutelată de criteriile de valoare adevărată și de principii care nu pot fi încălcate. Un statut al unui astfel de premiu nu trebuie multiplicat, ci respectat, la fel cum și regulamentul care reprezintă un patent, care nu poate fi preluat aidoma de oricine ar dori să aibă și în curtea lui o astfel de jucărie. Un premiu național nu poate fi o jucărie. El poate fi unic și foarte rîvnit, chiar dacă, în unele cazuri, contestat.

Premii se pot da în toată țara. Chiar și de valoare mai mare decît Premiul Național de Poezie deja consacrat, și este de ajuns să poarte numele unei mari personalități, unei mari publicații literare și e suficient atît, fără adjectivul național. Și atunci respectul față de o instituție națională care nu poate fi multiplicată ar fi de apreciat. Iar premiile astfel înființate și ele de apreciat!

Scriitorul anului, ediția a II-a

Varujan Vosganian
Scriitorul lunii
noiembrie 2016

Alexandru Cistelecan
Scriitorul lunii
decembrie 2016

Gellu Dorian
Scriitorul lunii
ianuarie 2017

Mihaela Miroiu
Scriitorul lunii februarie 2017

Juriul proiectului *Scriitorul lunii / Scriitorul anului*, ediția a II-a, alcătuit din: Mircea Mihăieș (președinte), Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Ioan Holban, Eugen Negrici, Nicolae Oprea, Alex. Ștefănescu, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir, l-a nominalizat drept *Scriitorul lunii noiembrie 2016* pe **Varujan Vosganian**, pentru romanul *Copiii războiului* (Editura Polirom). Cartea este o pledoarie pentru valorile umanului, pentru depășirea adversităților personale ori ale istoriei prin asumarea destinului, în urma unor procese de conștiință care coincid cu viața personajelor, dar și a cititorilor.

Scriitorul lunii decembrie 2016 a fost ales **Alexandru Cistelecan**, la împlinirea vârstei de 65 de ani. Valoarea creației sale critice este probată de cărțile publicate în ultima vreme, *Zece femei și Ardelencele*.

Juriul proiectului *Scriitorul lunii / Scriitorul anului*, alcătuit din Mircea Mihăieș (președinte), Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Ioan Holban, Eugen Negrici, Nicolae Oprea, Alex. Ștefănescu, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir l-a nominalizat, prin vot, drept *Scriitorul lunii ianuarie 2017* pe **Gellu Dorian**, pentru excelenta calitate a opțiunilor estetice și pentru remarcabilele aptitudini de manageriat cultural dovedite cu ocazia organizării, ani la rând, a Premiului Național de poezie „Mihai Eminescu“, de la Botoșani.

Scriitorul lunii februarie 2017 a fost desemnată, în urma votului, **Mihaela Miroiu**, pentru volumul *Cu mintea mea de femeie* (editura Cartea Românească), un studiu subiectiv, îmbibat de patos, al afirmării identității și metamorfozelor femininului și feminității într-o lume care n-a asimilat întru totul valorile modernității.

Cititorii devin mai atenți la timbrul special al unuia sau altuia dintre poeți, sunt mai implicați când au de unde alege

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU GRETE TARTLER

Gellu Dorian: *Dragă Doamnă Grete Tartler, așa cum mi-ați scris într-un e-mail, la invitația mea, cu ceva timp în urmă, ați acceptat să purtăm acest dialog pentru rubrica Invitatul revistei „Hyperion“.*

Grete Tartler: Mulțumesc foarte mult, mă onorează un dialog cu Gellu Dorian.

G.D.: *Atunci să începem cu o întrebare simplă: ce face în momentul de față, acum, în zilele astea de derută inclusiv și a vieții culturale din România, un diplomat al cărui fond este muzica, literatura, filosofia și traducerile?*

G.T.: Ah, diplomația nu mai e demult „meseria“ mea, de peste zece ani – și aici treaba nu e ca în bancul cu „tot îmi mai zice lumea domnule avocat“... A fost o etapă lămuritoare, deloc regretabilă.. Însă acum îmi petrec în fine timpul scriind, traducând, citind, meditănd, călătorind ; elaborez comentarii, îmi cultiv grădina, merg la concerte și fac eu însămi muzică, pictez și îmi creez o ambianță inspiratoare ; pe scurt, dispun de răgazul – răgazurile – mereu amânate ale întâlnirii cu sinele.

G.D.: *Ați debutat la douăzeci de ani, în 1968, în revista „Amfiteatru“. Cine v-a deschis porțile spre poezie? A fost un model?*

G.T.: Am scris din prima copilărie, de cum am învățat alfabetul. Mama, mare iubitoare de poezie, îmi citea basme și poeme, tata – din amintirile lui Goethe (ani de zile m-a urmărit scena cu ghiveciul spart), iar eu, aproape fără să-mi dau seama, învățam cât puteam de mult pe dinafară. (Mai târziu, la facultate, am aflat că poeții abbasizi erau trimiși în deșert, să

învețe cu beduinii tehnicile poeziei și să memoreze mii de versuri. După ce acumulasem câțiva ani, trebuia să aștepte să... uite, tot la fel de mulți ani, ceea ce memoraseră. Deci, dacă învățai vreme de trei ani câteva mii de qaside, trebuia să aștepti alți trei ani să le uiți. Abia apoi puteai fi considerat poet.) După ce am citit asta, mi-am dat seama cât de importantă e alunecarea în josul valului. Un model anume n-aș spune că am avut; dar poate că imersiunea în romantismul german m-a încurajat pe un drum care mi se părea plin de mister. Apoi, soțul meu, Stelian Tăbăraș, pe care l-am cunoscut când aveam 19 ani (eu eram studentă în anul I la Conservator, el absolvisese Filologia, lucra la Radio și era pasionat de literatură) a avut încredere în această direcție a mea. Am debutat pe când la *Amfiteatru* se ocupa de poezie Ioan Alexandru. Habar n-avusesem însă cine era acel băiat căruia îi lăsasem niște poezii bătute la mașină. Pur și simplu am hotărât să intru în redacție pentru că era lângă Cișmigiu, iar eu locuiam pe acolo, treceam mereu pe lângă acea clădire. Ioan Alexandru m-a întrebat dacă îl citisem pe Rilke, nu, am răspuns, dar, printr-o fericită întâmplare (asta era în 1968 !), îl descoperisem pe Paul Celan – și i-am spus repede cine e preferatul meu. Să citești neapărat *Scrisorile către un tânăr poet*, m-a îndemnat „redactorul“, și asta a fost tot. Mi-a publicat două poeme. (Acele *Scrisori* le-am citit mult mai târziu, și poate ar fi trebuit să le caut imediat ce am primit binevoitorul îndemn. Ioan Alexandru avea pe atunci chiar vârsta lui Rilke – aflat la vreo 27 de ani când îi scria

tânărului de 19 să nu-i mai întrebe pe alții, ci doar pe sine : oare chiar *trebuie* să scriu ? Dar eu eram oricum convinsă că *trebuie* să îmi structurez viața ca un creator.) Peste vreun an, mi-am încercat din nou norocul la revista care a devenit, în timp, *România literară*. Redactorul care m-a întâmpinat a fost Ilie Constantin. Eram la vârsta adorației pentru Wagner, complexul muzician-poet, senzual-irealul. Wagnerienii sunt, se știe, imbatabili, așa că... poeziile mele n-au fost respinse. Și astfel am tot continuat pe o cale de care nu m-am mai depărtat decât sporadic. Însă, de fiecare dată, au fost îndepărtări dorite, discontinitatea potențând izvorul poeziei.

G.D.: *A urmat debutul cu volumul de poezii Apa vie la Editura Eminescu. Debutul Dumneavoastră a fost imediat remarcat de nume importante ale criticii literare. Cum ați primit și privit acest lucru?*

G.T.: Ar fi trebuit să nu mă grăbesc, așa spune acum. Dar era o vârstă a exaltărilor și entuziasmelor. Și nu mi-a cerut nimeni niciodată să „introduc” „ceva cu partidul”, cum auzisem că pățiseră mulți. Intr-un fel, faptul că mă ocupam de muzică a fost un noroc, fiindcă literatura nu era neapărat „meseria” mea, nu trebuia să fac concesii și nu îmi păsa dacă publicam doar din an în Paște. Poate că această detașare le-a atras atenția celor care m-au primit în cercul lor de „aleși”. Dacă stau să mă gândesc, faptul că Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, sau alți critici serioși își pierdeau timpul citindu-ne pe noi, niște „zăltați” de 20 de ani, mi se pare astăzi uluitor, de necrezut aproape. Dar pe atunci vedeam asta ca pe un lucru cuvenit : publicatul era un soi de „concert” ; dădusem dovadă de ceva virtuozitate, mi se cuveneau aplauze. Mă rog, nu prea multe.

G.D.: *Ați trecut, după proba de conservator, absolvind secția muzică instrumentală a Conservatorului din București, la filologie, limbi străine, engleză și arabă. Cum ați ajuns la filosofie și de ce o temă ca Utopia însingurării în Evul Mediu? Din câte știu, cartea a apărut abia în 2006, cu titlul Înțeleptul singuratic, la Editura Humanitas.*

G.T.: Goethe avea o vorbă despre cele două suflete care ne locuiesc în piept. M-au atras și pe mine nu doar zborul prin artă, ci și calea terestră a studiului, exegezei, profesoratului. Mă simțeam parte din „specia” numită *poeta philologus*, ca personaj mântat de dorul transpunerii celor descoperite prin cercetare multidisciplinară, cu mult timp înainte de a adânci eu însămi dihotomia acestui drum. Dar spre deosebire de *poeta doctus*, așa cum îl știm din antichitate, până la Renașterea europeană (Dante și Shakespeare ar putea fi numiți astfel) genul de poet filolog din secolul al XIX-lea și al XX-lea susține delimitarea clară a celor două căi. Acum un secol, în pragul modernității, dar și în lumea noastră postmodernă, *poeta philologus* își comentează propriile descoperiri, mirări, îngăduindu-și chiar și o privire plină de umor asupra propriilor strădăni (Aristotel pune apariția răsului pe seama mirării). Aderarea la tagma poezilor filologi s-a petrecut treptat, pe măsură ce lecturile și avansarea în „lucrurile bine făcute”, în medi-

tația asupra cuvântului și erudiție mi-au adus tot mai multă satisfacție. Literatura arabă clasică, pe care am ales să o studiez ca fiind în linia antic-grecească, dar cu foarte multe alte cotloane neexplorate, are o componentă sapiențială extrem de molipsitoare. Înțelegerea era atât de dificilă, încât cititul devenea traducere la propriu ; căram mereu după mine o tolbă cu dicționare și diverse ediții, trebuia să parcurg mii de comentarii, iar exegeții medievali erau ei înșiși mari filozofi, teologi. Am cercetat drumul filozofului care și-a aflat calea spre divinitate, deși născut și crescut singur pe o insulă, apoi multe alte scrieri ale medievalilor, la care îmi regăseam întrebările. În 1990, când s-a îngăduit înscrierea la doctorat fără aprobări speciale, am hotărât să studiez și să scriu despre o temă care apărea la mulți dintre filozofii citați: însingurarea. Prin firea mea, pun preț pe această ipostază, chiar dacă țin mult la viața de familie și la dialogul cu câțiva prieteni. Am scris, dar am și tradus texte din Avicena (Ibn Sina), al-Farabi (Alfarabius), Ibn Bagga (Avempace), Ibn Tufayl. Așa că în 1995 am susținut, la istoria filozofiei, teza pe care ați pomenit-o, publicată abia în 2006 (răstimp datorat „buclei” mele existențiale diplomatice). Subiectul mă interesează însă în continuare, lucrez și acum la el. Să spunem că m-am concentrat asupra unei teme care mi-a pregătit întâmpinarea și structurarea bătrâneții.

G.D.: *Ați publicat în ultimele două decenii mai multe cărți de interferențe european-orientale. Subiectele – și nu e vorba doar de poezie sau filozofie – au devenit de-a dreptul incitante în contextul pe care-l trăim. La Polirom, chiar în această primăvară, v-a apărut un volum despre Umor și satiră în proza arabă clasică.*

G.T.: Da, e un volum consacrat celor mai faimoși prozatori din clasicismul arab, care au făcut din răs o soluție de corectare a individului și societății, un mod de a vindeca relele existenței (al-Gahiz, m. 869, al-Hamadani m. 1007 și al-Hariri m. 1122). Râsul ca ecou al bucuriei intelectuale, dar și râsul sarcastic, primejdie de „aspirare” a inimii, de raportare cinică la adevărurile lumești și spirituale apar în literatura clasică arabă fie ca ecou al satirelor preislamice, fie în legătură cu modurile de abordare din antichitatea grecească și persană, fie ca o contraponderă la exagerările asceților. Ca și *Intelepciunea arabă*, volumul *Umor și satiră în proza clasică arabă* ilustrează acea fascinantă lume a interferențelor, din care s-au inspirat apoi în Europa Boccaccio, Rabelais, Cervantes, chiar Goethe. E, pentru mine, o a doua temă de reflecție îndelungată, fiindcă traduc și comentez acești autori încă din anii optzeci.

G.D.: *Revenind la poezie: până la Achene zburătoare, o carte foarte curajoasă pentru acea vreme, apărută în 1986, poezia Dumneavoastră a trecut de la acel spirit codificat liric și conspirativ al „promoției șaptezeciste” la unul al „realului cotidian”, cum remarca Nicolae Manolescu, care scria printre altele despre „finețe(a) intelectuală a impresiilor, decența etică, scriitura impecabilă”, a cărei originalitate poetică ar fi „prelucrarea rafinată de motive și de forme”. O evoluție spre poezia gravă, de substanță, care a urmat o cale*

firească după 1990, când ați publicat mult mai rar. Cum vedeți acum legăturile Dumneavoastră cu poezia? Recent ați publicat o antologie bilingvă de poeți contemporani, pe care ați și prefațat-o: *Poezie și știință, temă până acum neabordată în România*.

G.T.: Pe măsură ce am cunoscut și am tradus poezia germană contemporană, lucrând la *Neue Literatur*, mi s-a părut și mie, într-adevăr, că merită să explorez „realul cotidian”. Dar am făcut asta într-un mod reținut, parabolic. În general însă, am preferat în ultimele decenii nota jucăușă a poeziei pentru copii, considerând că merită să mă concentrez asupra puterii educative ascunse în metaforă și jocurile de cuvinte, sau asupra polizării unor capodopere prin traducere. Astăzi, în măsura în care mai pot spune lucruri percutante prin poezie, desigur le mai spun, chiar dacă uneori – numai mie. În antologia bilingvă apărută în 2016, *Poezie și știință/Poetry and Science*, realizată împreună cu autorul și editorul britanic Peter Forbes, am inclus un astfel de poem al meu mai nou; dar cartea e consacrată unei teme, iar autorii sunt reprezentați prin lentila acesteia. A fost, într-adevăr, o experiență despre care merită să îmi tot amintesc, fiindcă mi-a îngăduit o explorare a legăturilor dintre literatură, știință, tehnologie, matematică, medicină, imperiu transdisciplinar pe care l-am putea numi o „poetică a cunoașterii”. M-au pasionat din vremea școlii alchimia, știința auto-transformării, descifrabilă astăzi ca „știință a atomilor” („muza nucleară” nu-și pierde deloc, vai, importanța în mileniul al treilea); chimia – descoperind cum i-a inspirat pe Coleridge, Keats, Shelley; biologia, mutațiile, genetica, neuropsihologia (“The brain is wider than the sky”, cum spunea Emily Dickinson). Știința climatelor, cibernetica ținându-ne sub control – în greaca veche, *kybernetes* fiind pilotul, cârmaciul) – datorită căreia oamenii trăiesc într-un fel de nou paradis, fiindcă pot exista veșnic pe net, fără trup; matematica, filozofia, psihologia, fizica, nanotehnologia – toate acestea sunt benefice pentru literatură, căci o păstrează – în vremurile astea de „postumanism” – încă în viață.

G.D.: *Mai are viață și poezia scrisă în România? Continuă ea parcursul mării noastre poezii interbelice și postbelice sau căile postmodernismului au dus-o spre minimalism și mizerabilism, modalități de suflu minor?*

G.T.: În societatea informațională în care am ajuns să trăim, literatura e în primejdie de a-și pierde orice importanță (care, oricum, nu mai e demult centrală). Și totuși, vor rămâne mereu destule lucruri misterioase, de neînțeles, spre a le descifra vom recurge mereu la emoție (spunea Einstein că misterul ar fi experiența celei mai frumoase emoții). Iar artiștii mai și creează, nu doar cercetează acest mister. Sigur că mării poeți interbelici și postbelici de care vorbiți au folosit această șansă mai intens, au lucrat cu sugestia, ne-au adus mai aproape de cele necunoscute; drumul poeziei din România a urmat însă, chiar dacă întârziat, căile din întreaga lume (ale poeziei americane, germane etc.) Totuși, am auzit dese-

ori voci neașteptat de originale ale unor autori de pe aceste meleaguri, nu neapărat cei mai cunoscuți. Personal văd efectul unor astfel de voci ca fiind mai puternic într-un ansamblu. Cititorii devin mai atenți la timbrul special al unuia sau altuia dintre poeți, sunt mai implicați când au de unde alege. Apoi, dacă devin curioși să citească în extenso autorul pe care l-au remarcat, există șansa de a fi într-adevăr cuceriiți. Mizerabilismul de care vorbiți are, poate, și el cititorii săi. Personal, nu găsesc timp pentru asemenea texte, dar înțeleg că nefericirea poate fi exorcizată în multe feluri.

G.D.: *Ați tradus poezie din diverse limbi, ați scris cărți de eseuri. Vă rog să ne dați o diagnoză a stării literaturii române în contextul european contemporan, dar poate și universal. Pentru că se pare că tot ceea ce am promovat și promovăm nu reușește să convingă piața editorială și cea a cititorilor din întreaga lume. Ați lucrat și în ambasade și centre culturale, în Austria, Grecia, Danemarca. Care ar fi căile de promovare firească, normale, eficiente, care să impună literatura română în afara granițelor ei? Că în interior știm cum e.*

G.T.: Aș reveni la ideea că mizez pe ansambluri, pe antologii, și cred că am impus câteva nume, nu doar în poezie. De exemplu, i-am tradus în 1994 Gabrielle Adameșteanu o nuvelă într-o antologie din Austria, iar ea a devenit ulterior o autoare apreciată și în mediile germane. În Grecia am publicat o antologie cu textele bilingve ale unor poete contemporane din România, folosită în timpul Olimpiadei culturale pentru spectacole care au făcut săli pline. Peter Forbes, care a lucrat împreună cu mine la antologia „Poezie și știință”, recent lansată la Londra, mi-a spus că a fost deosebit de impresionat de varietatea vocilor din antologie și că tocmai asta atrage atenția. Nu oricine se potrivește cu genul de poezie citit într-o anume țară. Gusturile, receptările sunt diferite. Firesc e să dăm o șansă tuturor vocilor, să fim generoși cu colegii, să pornim de la texte, nu de la „liste”. Dar totul nu e decât un pumn de semințe, poate vreuna nu nimerește pe piatră. S-au străduit mulți, poate nu se văd imediat rezultatele, dar până la urmă ceva se alege. Cine ar fi spus că jucăușa poezie de avangardă va avea asemenea posteritate? Cine ar fi spus că poezia de limbă germană din România (și proza, vezi Herta Müller) va avea atâtea momente de glorie?

G.D.: *Sunteți o poetă cu o operă care i-a adus premii importante și numeroase traduceri. Dar cu toate astea nu sunteți o prezență cu o frecvență prea mare în conștiința receptorului de poezie de la noi, fie el criticul literar sau cititorul de poezie. Cum vă explicați acest lucru?*

G.T.: Am încercat mereu să mă desprind de poezie, nu m-a preocupat (decât, desigur, în tinerețe) receptarea. Dacă există totuși câțiva cititori pe care îi interesează lumea mea, le mulțumesc. În principiu însă, nu m-am așteptat niciodată să-i interesez pe cei care n-au un exercițiu intens al lecturii. Nu că m-aș compara cu Paul Celan, sau, în fine, e vorba doar de admi-

rația mea pentru acest poet ; dar Celan e un exemplu că nici autorii de neignorant nu au mulți interpreți sau cititori ; iar cei puțini se axează pe linia cea mai simplă a înțelegerii.

G.D.: *Constat cu uimire, cu regret că nume importante ale poeziei noastre, fie plecate dintre noi, fie încă în plină creație, nu sunt comentate îndeajuns, nu sunt în manualele școlare, nu au monografii, nu devin referințe, așa cum „poetii tristei perioade de glorie proletcultă” erau prezenți în conștiința imediată a cititorilor. Ce se petrece de fapt cu cei care duc cano-nul literaturii spre niște liste curriculare de-a drep-tul sărace și lipsite de valoare?*

G.T.: Cum spuneam, în societatea în care am ajuns să trăim, literatura nu mai e în prim plan, sunt vremuri de fundamentală schimbare. Cu siguranță că numele studiate în școli vor fi tot mai puține. Nu mai putem aștepta o educație de amplu umanism, cel mult o elită a bibliotecii de acasă, a strădaniei familiale. Dar ce părinte îi mai dorește copilului său morbul literar ? Și în general, vocația artistică ? Gândiți-vă ce scandal a declanșat păstrarea orei de muzică din școli, sau a orei de latină. Bine, poate asemenea materii nu mai contează azi, dar erau singurele momente de întâlnire cu sinele pe care și le puteau permite hăituiții elevi. Muzica, gimnastica, desenul, ne dădeau mai departe puterea de a crea, făcându-ne fericiți, înviorându-ne; acum ele dispar, treptat. Spațiul de manevră pentru nașterea ideilor (căci ideile vin când nimic nu le silește să apară) nu-și mai găsește loc printre elevii aproape telecomandați. Vor rămâne, probabil, doar câțiva rafinați îndeletnicindu-se cu fericirea. Câte nume de scriitori să mai rețină ?

G.D.: *Ce ne propuneți din creația dumneavoastră recentă pentru revista noastră?*

G.T.: Aș propune un rezumat din prefața antologiei „Poezie și știință”, fiindcă ediția de care v-am vorbit nu e deloc amplă, știm cum sunt astăzi tirajele. Voi încerca să concentrez aici câteva idei care arată cât de bogată e, totuși (și cât de necunoscută) poezia contemporană în România.

G.D.: *Desigur, vă rog. E o temă care merită comentarii.*

Poezie și știință

G.T.: Am pornit de la contrastul între știință și literatură, care pare pentru mulți de nedepășit, dar marii poeți și inventatori nu l-au simțit niciodată astfel. Din antichitate și până la sfârșitul Renașterii, creatorul ideal a fost considerat desăvârșitul *uomo universale*, capabil atât de inventivitate în științe, cât și de creativitate artistică. Muzica, arhitectura, poezia și artele și-au mărturisit rădăcini pitagoreice, crezând în armonia dintre rațiune și imaginație. Nu mi-am propus întoarcerea la rădăcinile comune ale poeziei și științei, nici la clasicii în materie, ci prezentarea câtorva autori, fascinați de interdisciplinaritate, din România. Poezie despre știință și viață (a găsi sensul în ceața evenimentelor, a descrie realitatea e deopotrivă operă literară și științifică), știință și artă, știință și Dumnezeu. Am spus totuși câteva cuvinte despre cei mai citați clasici: Mihai Eminescu (m. 1889), Lucian Blaga (m. 1961) și Ion Barbu

(m.1961). Elevii știu pe dinafară poemul eminescian „astronomic” *La steaua*; substanțializarea anilor-lumină, interacțiunea spațiu-timp (starea prezentă a firmamentului reprezentând și stagii trecute ale evoluției astrale, ca și așteptarea altor stele) au fost descifrate în haina lor științifică încă din vremea poetului. Eminescu folosește și teoria relativității, sugestii fizice și chimice, informație matematică, însuși *Luceafărul* fiind inspirat de continua activitate entropică/anti-entropică, de universul pulsând fără întrerupere, contrăgându-se, dilatându-se. Apoi, Lucian Blaga vedea creațiile în știință și artă ca fiind îndatorate inconștientului individual și colectiv, pornind de la aceeași realitate, dar abordând-o diferit: științele reducând treptat iraționalitatea, partea necunoscută a obiectului real, iar artele sporind misterul. Însă autorul prin excelență transferator de *episteme* matematice în „*miteme*” poetice rămâne Ion Barbu. Ca matematician scriind poezie a folosit simbolic forme fundamentale din geometrie: cercul – pentru perfecțiune, pătratul – pentru realitatea totală și opozițiile ei interioare, triunghiul – pentru divinitate. Chiar și limbajul poemelor sale e considerat „rece”, cristalin, planificat simetriilor. Faptul că folosea terminologie științifică nu l-a făcut la vremea sa foarte accesibil, dându-i aura unui „criptic” ermetic. În ultimele decenii situația s-a schimbat radical. Vocabularul științific a devenit azi, în literatură, uzual, chiar invaziv, știința și tehnicile moderne fac în mod curent parte dintr-o nouă realitate. Noi dezvoltări, venind mai ales dinspre fizică (relativitate, cuante) și bioștiințe (descoperiri genetice), dinspre cibernetică, tehnici computeristice, climatologie, ecologie, termodinamică etc.. și-au pus – inclusiv în România – amprenta asupra poeziei. Versuri transportând informație științifică, dar și cele ținând de speculativ/fantastic nu mai sunt ceva neobișnuit. Între scriitorii prezentați de această antologie am inclus și oameni de știință profesioniști precum Solomon Marcus, Zigmund Tauberg, Riri Sylvia Manor, Maria Mănuță, Ioan Borșa, Ana Trestieni, Basarab Nicolescu, decanul lor de vârstă fiind nonagenarul matematician Solomon Marcus, între timp plecat dintre noi. Subiectele celor incluși în antologie sunt fie legate de informația științifică, cu titluri ca atare, fie doar sugerând un nucleu interdisciplinar. Poemele au în vocabular atât elemente din antica filozofie a științei, cât și termeni științifici dintre cei mai recentți, dorindu-și să descifreze atât „coaja”, cât și sămburele lucrurilor, cum spunea Goethe. Frecvența temă a autotransformării e văzută ca o cale spre sfere cosmice, dar și spre lumi interioare (sângele ca ocean personal, cale de autocunoaștere, de comunicare interior-exterior). Explorarea lumilor lăuntrice, fie prin știință atomică, fie prin microscopie sau tehnici medicale, deschide misterioase uși spre descoperiri anatomice. Găsim simbolul radiografiilor la Adrian Popescu („Nu Columb, Harvey a fost eroul adolescenței mele”- *Curtea medicilor*), elemente de psihologie (teamă, frică, suferință) în profundele introspecții medicale ale Sylviei Riri Manor ; la autori sofisticați ca Ion Mircea și Rodica Marian, puterea gândului schimbă lumea. Transformarea de sine e

deseori legată de alchimie. Vasile Baghiu scrie în *Magia elementară* despre „valuri de cianură verzuie” și „satur-niana paralizie” care ne duce spre autocunoaștere. Pentru Magda Cârneci, această transformare e o graniță între științific și spiritual, o înflorire a pietrei filozofice ca „un mugur de lotus roz, virtual”. La Vasile Bunaru e un proces de iluminare: „Sufletul meu e iluminat/ Un alchimist milenar/ toarnă acolo dintr-o/ retortă în alta picături / veșnice din cerul/ de după-amiază...” (*Alchimie*) Pentru Liviu Ioan Stoiciu e un *Amestec chimic, reacție în lanț*. Disoluția stâncilor/ oaselor, comparată cu schimbări ale memoriei a dat naștere unuia dintre cele mai cunoscute poeme ale Anei Blandiana (*Molecule de calciu*). Paralele botanice și biologice găsim la Gheorghe Izbășescu, Elena Ștefoi, Ion Mircea. Iarba din curtea casei, năpădind urmele părinților morți, face legătura între lumi. Asemenea geologiei, istoria – o știință dând la iveală trecutul spre a înțelege prezentul și a descifra viitorul, încercând să vindece prin fiecare individ „boala lumii” – ridică teme centrale în poezia contemporană. Eugen Bunaru, preocupat de războaiele mondiale, caută în amintirile propriei familii adevărul (demers literar, dar în același timp științific), colorând cu emoții peisajul istoriei. Ion Mircea cercetează în *Sora lui Shakespeare* un fel de ADN al istoriei literaturii. Interesant de văzut cum metafore create în vremurile comunismului – înțelese ca atare de cei care au trăit atunci – au altă rezonanță și nu se dezvăluie cititorilor tineri de azi decât cu explicații. De exemplu, când Mircea Dinescu spune în *Lecția de geografie* că „benzinăria nu-i benzinărie/ că un ins șoptea într-o albină de fier”, cititorii care n-au trăit metodele de supraveghere comuniste n-au cum se gândi la securiști spionând din benzinărie și la microfoane ascunse în flori („albina de fier”). Fizica e un subiect de prim rang în poezie, încă de pe când Democrit și alți antici au trasat conceptul de bază al teoriei atomului. Puterea elementelor, aspecte ale relativității, crearea universului prin energie/explozie (vezi *Big-Bang*, poemul matematicianului Zigmund Tauberg, sau „poemele cosmogonice” ale lui Corneliu Ostahie), ecuațiile elegante în deplinătatea și puritatea lor (precum mult citata formulă a echivalenței masă-energie), teoriile cuantelor, fotonii și multe alte referințe la fizica clasică și cuantică par să fie principala sursă de inspirație și în această antologie. Meditând asupra lui Michael Faraday, Simona-Grazia Dima preia și folosește ea însăși entuziasmul maestrului: „Cum mai cântam și dănuiam când îmi ieșea experimentul – și reușea iluminarea/ unei curbe magnetice, a unei linii de forță, magnetizarea unei raze de lumină!/ Ce voluptate, efectul polarizării printr-un câmp magnetic exterior! [...] Cine știe, energia e, poate, una singură/ somptuoasă în puterea ei și-ascunsă sub fiecare din mantiile și avatarii săi,/ sub forme reversibile, ce-apar și stau cu noi un timp, apoi salută/ și se retrag, neclare murmure dintr-un tezaur sacru...” (*Amurg cu Michael Faraday- un monolog*). Dinu Flămând e fascinat de fractalitate și limitele cunoașterii: „Iar dacă și apa îmbătrânește/ în meta-universurile care ne umilesc/ eternitatea mea se evaporă/ la limita termodina-

mică a cunoașterii ...” (*Gustare*). Vasile Gogea scrie o poezie aproape științific-fantastică, visând să fie „o ascuțitoare cu laser/ transformând/ gândurile în ascuțite săgeți/ ace de wolfram țâșnind direct prin/ țeastă” [...] Solomon Marcus pune în legătură mituri, cuante și arte, subliniind și importanța metaforei în mit, literatură și matematică. Eliza Macadan, Daniela Crăsnaru, Ion Maria găsesc în astrofizică și astronomie relații despre propria lor ființă și devenire. Basarab Nicolescu crede că „Evenimentele ființei se ivesc în liniștea lăuntrică precum niște particule virtuale în vidul cuantic. Astfel se nasc cosmosurile” (*Teoreme Poetice: XIII. Eu – 7*) și că darul suprem al omului e trans-substanțierea. Dar avem și un mod ironic-jucăuș de a explora fizica: Florin Bican, în *Știința pentru copii*, vestind că „fizica nu-i vorbă goală,/ Nici metafizica, o boală...”, povestește despre atomi cu ... respect, fiindcă „Au și ei drepturi, ca oricine –/ Dacă le-n calci, se dau la tine”, și îl laudă pe „fotografatul atomilor”, Dr. Gießibl, unul din pionierii microscopiei, într-un voios refren – care sugerează totuși mult folosita repetiție în lecțiile de știință: „Ura! Trăiască Dr. Gießibl,/ Care-a făcut atomul vizibil! (*Știința pentru copii. Bâjbâind orbește-n beznă*). Matematica, numită de savanți o artă cu putere conceptuală, dar și afect, construind din numere universul (cum credeau pitagoreicii), atrage mulți scriitori prin puritatea și profunzimea ecuațiilor, formulelor, teoremelor. Pentru Ioana Ieronim, geometria, proporțiile armonioase, sunt muzică și paradisi: „Dodecaedrul e simbolul Luminii/ piramida – forma cea mai stabilă/ în jurul oricărui obiect, de departe/ ochiul vede o sferă de lumină/ zeu nebun: paradisul tău/ impresia dulcissimei certitudini” (Ioana Ieronim *Certitudine*). Viața poate fi stăpânită ca o teoremă de către Letiția Ilea. Sever Negrescu pune matematica în legătură cu Dumnezeu: „Există doi în zece/ și Dumnezeu există/ în porunci/ și-n timpul/ care nu se trece/ și adunare există/ în ceea ce arunci”. (*Adunare*). Sentimentele sunt măsurate jucăuș de către Nicolae Silade: „Iar dacă sufletul cântărește douăzecișuina de grame / cum spune știința cât cântărește ura dar iubirea cât (*Miniepistola*). Zigmund Tauberg e fermecat de ecuația lui Euler, Ana Trestieni dedică iubirii și matematicii o delicată odă (*Descriind hiperbolă spre soare*). Ion Pop își sculptează propriul timp, propria viață din forme geometrice. Cibernetica și cyborgii, ca parte a comunicării între organismul viu și mașină, îi atrage pe mulți datorită multiplelor câmpuri de observație. Văzând creierul ca pe un programator logic, universul ca pe un „limbaj al minții” suntem ademeniți cu „veșnica viață virtuală”, un fel de nou paradis. „Gata cu melancolia organică/ sunt un cyborg rebel, un mutant pertinens” (Magda Cârneci, *Poem trans-neuronal*, 2). Unii spun că holistica și cibernetica sunt la un pas de sacru. Crezând eu însămi că poezia e mai apropiată de religie, muzică și științe decât de proză, și că unele din descoperirile de azi ne pot aduce și speranță, nu doar îndoială, am inclus în această antologie și câteva poeme în care religia joacă un rol alături de știință. Dar, desigur, pătrundem astfel în alt teritoriu.

Toți criticii se plîng de pierderea pasiunii candid și de transformarea ei în corvoadă

HRISTINA DOROFTEI ÎN DIALOG CU AL. CISTELECAN

Hristina Doroftei: *Criticii literari sunt o binecuvîntare sau un necaz pentru scriitori? Mă refer nu doar la recenziile publicate, ci (sau mai ales!) și la momentele de tăcere care se aștern după expedierea cărții pe adresa criticului...*

Al. Cistelean: Cum se zice, depinde de la caz la caz... de la caz de critic și de la caz de scriitor în aceeași măsură... Sunt scriitori nerăbdători (pe bună dreptate) care ar vrea ca a doua zi după expedierea cărții să și vadă un comentariu despre ea... Sunt și scriitori mai răbdători, dar nu pînă la infinit, firește. Nu mai știu cum îl cheamă pe prozatorul – sigur era englez – care a zis că telefonu-i un instrument de tortură în mîinile ființei iubite (darmite acum, cînd aceste instrumente s-au înmulțit!). *Mutatis mutandi*, cam așa o fi și-n cazul scriitorilor care așteaptă un semn de lectură. Desigur, nu mai e caz de iubire (decît, eventual, de sine), dar lucrurile seamănă. În general însă, criticii sunt o pacoste pe capul scriitorilor, chiar și atunci cînd scriitorii-s eleganți și criticii gentilomi. Am impresia că la noi s-a pierdut însă chiar și politetea minimă de a mulțumi – măcar atît – pentru cartea dăruită. Mă surprind și pe mine în astfel de situații de impolitețe, deși de regulă dau măcar un semn de confirmare de primire.

H.D.: *Literatura nu reușește să capteze atenția mass-media, iar scriitorii nu au nicio șansă (cu*

mici excepții, doar) să devină „vedete naționale” care să asigure audiența maximă. Ar exista, oare, o rețetă fermecată care să atragă marea public spre lumea literară?

Al.C.: Dar cum nu! Și încă una foarte simplă și la îndemîna oricui, dacă-i dispus: să facă oarece scandalos. Închipuiți-vă ce ecou de presă ar face o poetă care ar veni dezbrăcată la lansarea propriei cărți!! Mă rog, sigur sunt și rețete mai puțin temerare, dar și ele eficiente. Depinde doar de scriitor cu ce preț își vrea gloria mediatică. Sunt aproape sigur că după un astfel de eveniment bine regizat i s-ar citi și cartea. Șansele scriitorilor sunt, așadar, imense. Totul e să aibă tupeul să le valorifice.

H.D.: *Cititorii români sunt diferiți față de cei străini? Dar scriitorii români față de cei din afară? E nevoie de formarea unei culturi a cititului în România?*

Al.C.: Nu știu bine nici cum sunt cititorii români, d-apoi cei străini! Statisticile europene, ce-i drept, ne pun cam pe ultimul loc la citit, ceea ce, firește, nu-i de mare faimă. Dacă-i așa cum spun ele, n-ar fi rău să concepem un proiect de insinuare a lecturii printre preocupările românului, dacă nu printre cele cotidiene, măcar printre cele săptămînale. Am văzut că se fac deja eforturi de a-i ademeni pe oameni la carte (uită o carte în tramvai, lasă o carte pe bancă etc.), dar astea sunt doar plăcute păcăleli. Poate ar fi mai bine

- dacă Ministerul Culturii ar institui o bursă pentru cititori (cu regulament de verificare, ca să nu fie tras pe sfoară). Sau cine știe ce altă soluție și mai disperată.
- H.D.:** *Literatura ultimelor decenii a fost structurată pe generații. După douămiiști mai poate fi vorba de generații, de coagulare sau se tinde spre cvasi-autism literar, necitindu-se între ei?*
- Al.C.:** Conceptul de generație a fost foarte util, ca ordonator, în perioada comunistă, întrucât nu existau curente, școli etc. cu programe diferite (exagerez aici, dar nu prea mult). Și atunci ne consolam cu serialul generațiilor, văzute ca fenomene coerente. În realitate, generațiile au fost întotdeauna fracturate, au fost mozaicate, grupînd în interiorul lor destule divergențe. Dacă e întotdeauna vizibil un front extra-generațional, de ruptură față de predecesori, nu-i mai puțin adevărat că există și unul intra-generațional, cu mare hărmlăie de programe. Acum, pe cine-l țin curelele, poate lansa oricînd un program, așa că peisajul pare mai agitat. Dar istoria – așa am auzit – e lungă și lucrurile se limpezesc în vreme. Grupurile/grupările care acum par în conflict (de interese, să zicem) și par a întreține confuzia în interiorul generației se vor dovedi mai coerente chiar și decît cred agitatorii cei mai calificați. Altminteri, ca toate generațiile literare, și cea/cele de acum preferă lectura intra-generaționistă; preferă, adică, să se citească între ei, nu să nu se citească. Dar asemenea exclusivisme sunt deja banale în istoria literară.
- H.D.:** *Alex Goldiș (în România literară, nr. 20/2013) zice despre critica dvs.: „Critica lui Cistelean e cu atît mai ascuțită cu cît pare să facă lungi pîruete pentru a ascunde defectele autorului comentat. Într-o retorică disimulativă de mare clasă, criticul se preface că identifică cu greutate cîte o carență minoră.“ S-a întîmplat ca vreun autor să mulțumească pentru o cronică ironico-negativă care (fiind atît de bine înfășurată în mătasea disimulării) a fost percepută de acesta drept elogiasă?*
- Al.C.:** Nu prea, dar s-a întîmplat (se întîmplă) desul de frecvent să provoace supărări comentarii pe care eu le consider laudative (pe unele chiar excesiv). O fi, cu siguranță, din pricina stilului meu confuz.
- H.D.:** *„Scena mare a comentariului e stăpînită însă de o regie remarcabil articulată în toate compartimentele spectacolului critic, mobil, inventiv, novator“, afirma Ion Pop despre textele marca Al. Cistelean. Acele comentarii savuroase, inteligente, ironice și seducătoare sunt spontane sau ascund o muncă intensă? Care e ritualul scrierii unei cronici literare și cît durează acesta?*
- Al.C.:** Cel mai mult durează să epuiez eu toate pre-textele de a nu scrie și să intru în criză cu inventa-
- rea altora. Dacă nu mai am scăpare, îmi fac oarecum treaba, cu mai mult sau mai puțin ritual.
- H.D.:** *De ce elevul de-a XII-a, Alexandru Cistelean, a ales Facultatea de filologie? Și de ce a ales, prima dată, poezia? Că abia apoi a venit critica literară...*
- Al.C.:** Din comoditate, cred. Mi-ar fi plăcut să fac arheologie, dar cred că la Cluj nu exista specialitatea asta iar pentru istorie se cereau nu știu ce recomandări. Pe atunci nu știam că un critic trebuie neapărat să rateze în genurile propriu-zis literare, dar am făcut-o oricum, chiar fără să știu că e nevoie. Nu în toate, dar în poezie cu succes deplin. Nu știu de ce scriam versuri – probabil, ca toată lumea, din îndrăgosteală. Dar mi-a trecut cînd l-am citit pe Mircea Ivănescu; chiar m-am bucurat văzînd că scrie cum visam eu s-o fac.
- H.D.:** *După atîția ani de lectură profesionistă, după atîtea sute de articole, recenzii, studii, prefețe, postfețe mai este literatura o pasiune? Sau a devenit o obligație? Care ar fi Top 10 opere citite din plăcere?*
- Al.C.:** Toți criticii se plîng de pierderea pasiunii candidă și de transformarea ei în corvoadă. Acum, ca să fim drepecți, nu stă nimeni cu pistolul la spatele meu ca să mă oblighe să citesc ceva ori să scriu. Sper că asta poate însemna că a mai supraviețuit ceva și din plăcerea de a citi. Nu și din cea de a scrie, că asta n-am avut-o niciodată. Habar n-am de ce m-am apucat și de ce nu m-am lăsat (de apucat știu că m-am apucat la îndemnul lui Ion Pop, dar nu era obligatoriu s-o țin tot așa...). Cele zece cărți preferate ale mele sunt toate scrise de Faulkner și de Caragiale.
- H.D.:** *Premiile literare sunt o recunoaștere a talentului și a originalității sau reprezintă niște îndatoriri care trebuie plătite? Reprezintă ele o alimentare a orgoliului sau sunt mai mult de atît?*
- Al.C.:** Sunt, în mod sigur, o satisfacție de vanitate. Uneori, din păcate, doar atît.
- H.D.:** *Observ o preocupare pentru poezie (în primul rînd), dar și pentru critică (vol. „Diacritice“, Curtea Veche Publishing, 2007 etc.), memorialistică („Aide-Mémoire“, Ed. Aula, 2007) și teologie („11 Dialoguri aproape teologice“, Ed. Galaxia Gutenberg, 2003), iar în ultima vreme pentru dezgroparea unor „doamne lirice transilvane“ (Ion Pop) de care nu a auzit (aproape) nimeni în volumele „Ardelențele“ (Ed. Eikon Școala Ardeleană, 2014) și „Zece femei“ (Ed. Cartier, 2015). Care dintre aceste etape de lucru a fost o reală provocare? La ce lucrează acum criticul literar Al. Cistelean?*
- Al.C.:** N-a fost niciuna vreo provocare aparte. Așa s-a nimerit. Lucrez, cum s-ar zice, la nimereală. Iar acuma lucrez, practic, la nimic – ceea ce e un lucru foarte greu.

Nichita Danilov – 65

„M-a ajutat norocul..“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU NICHITA DANILOV

Despre începuturi

Gellu Dorian: *Dragă Nichita, iată-te întors la vatră dintr-o misiune diplomatică despre care te-aș ruga să-mi spui câteva vorbe, adică ce ai făcut concret acolo, unde?*

Nichita Danilov: Nu e simplu, desigur, să lucrezi într-o misiune diplomatică. Și când spun asta, mă refer în primul rând la gradul de comunicare cu ceilalți. Ești prizonierul unui cerc. Trebuie să-ți respecti statutul. Nu te simți chiar liber în mișcări. Toate aceste restricții asumate își pun încetul cu încetul amprenta asupra modului tău de a fi. Te simți sub reflector. Cauți să-ți supraveghezi mișcărilor, știind că ești la rîndul tău supravegheat. Ce să-ți spun, abia m-am întors, și-mi trebuie un timp de reflecție pentru a trage concluziile de rigoare. Oricum a fost o experiență interesantă. Sper s-o fructific cîndva și literar. Ce-am făcut concret? Am realizat, printre altele, lucru cuantificabil, un număr de 30 – 35 de expoziții dedicate unor mari personalități ale culturii române (Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, George Bacovia, Constantin Brîncuși, Anton Pann, Liviu Rebreanu, George Coșbuc, Școala Ardeleană, George Topîrceanu, Ion Creangă, Constantin Brîncoveanu etc., etc.). Expozițiile au fost realizate pe circa 22 – 25 de bannere de 0,95 m x 2,10 m și expuse la Galeria „La Rond” situată în preajma monumentului lui Ștefan cel Mare și Sfînt din Chișinău, bucurîndu-se de un grad mare de vizibilitate.

G.D.: *Cunoscînd prezența ta în viața literară din țară și în administrarea cîtorva instituții de cultură din Iași, pînă la a fi cooptat în astfel de misiuni, și oarecum mai puțin prezentă după ce ai intrat în diplomatie, spune-mi ce-ai pierdut, ce-ai cîștigat?*

N.D.: Am pierdut, după cum am spus, o anumită libertate de mișcare. În sensul că nu am putut să particip la

festivalurile, lansările de carte și la alte manifestări la care am fost invitat de colegii mei de breaslă din țară, dar am participat la multe manifestări organizate la Chișinău. Nu poți să cîștigi ceva, fără să renunți la altceva. Una peste alta, bilanțul e, totuși, pozitiv. Înainte de plecare, scrisul era pentru mine un reflex. Am scris și în diplomatie, dar mai sincopat. Nu am avut continuitate. Și mă refer aici, în special, la proză. Am reușit să scriu, fiind la Chișinău, o carte de eseuri despre Nichita Stănescu, intitulată Celălalt Nichita, și o carte de poezii, *Recviem pentru țara pierdută*, pe care am publicat-o la sfîrșitul anului trecut la Ed. Cartea Românească. Lucrînd în diplomatie, nu am putut să fac lansarea acestui volum, care, cum să spun, a apărut pe o anumită falie creată în urma trecerii Editurii Cartea Românească de la Polirom la Paralela 45. Sînt bucuros, totuși, că am putut scrie această carte. Trebuie să mă mulțumesc și cu puțin.

G.D.: *Poezia oricum nu avea cum să te părăsească. Ea s-a instalat în tine din copilărie. Apropo, cum era la Climăuți, în ce limbă te înțelegeai în casa părinților? Cînd ai descoperit poezia, poezia de limbă română?*

N.D.: M-am născut, după cum știi sau bănuiești, în nordul Bucovinei, într-un sat situat la graniță, unde harta României se agață în cui. Mi-am trăit copilăria acolo, exilat într-un fel de Ev Mediu „postmodern”, avînd impresia că mă aflu în centrul lumii. În plină eră proletcultistă, în timp ce Dumnezeu era hulit pretutindeni în jur, în satul meu credința, portul, datinile și obiceiurile rămăseseră neschimbate de câteva veacuri. Am avut parte de o copilărie extraordinară. Acolo sufletul meu s-a încărcat de poezie.

G.D.: *Cînd ai ajuns la Iași?*

N.D.: În '64, imediat după colectivizare. Provenind dintr-o familie înstărită, părinții mei erau percepuți ca niște „culaci”. Atmosfera din sat devenise apăsă-

toare. Astfel că părinții mei au vândut casa în care m-am născut și s-au mutat în Iași. Mai întâi în Păcurari, apoi pe Rufeni (în zona Tîrgu Cucului), și apoi au cumpărat și o altă casă, un fost conac grecesc, în cătunul Doi Peri, situat la 2 km de Iași, nu departe de mănăstirile Cetățuia și Hlincea, într-o zonă pitorească din împrejurimile Iașului. Aici mi-am petrecut o mare parte din adolescență. Acolo în singurătate, departe de zgomotul orașului, m-am format ca poet. Conacul avea un foișor, unde mi-am făcut o hulubărie. Eram pasionat de porumbei. Vara stăteam la Doi Peri. Apoi cum începea școala mă mutam pe Rufeni, unde aveam o altă casă și alți porumbei... Porumbeii au fost pasiunea adolescenței mele. Se adunaseră o mulțime. Cred că aveam, la un moment dat, în foișor, vreo 200 de perechi. Îi recunoșteam, de departe pe fiecare dintre ei. Ore întregi stăteam în fața casei și le urmăream zorul. Aripile lor le aud și astăzi filfiind în preajma-mi. Deseori, îmi aduc cu nostalgie aminte de acei ani ce au trecut de mult. Cred că atunci am descoperit o parte din mirajul lumii; i am început să scriu..

G.D.: *În ce grupuri ieșene de poeți ai intrat la Iași. Debutul tău în presă s-a petrecut în revista „Dialog”. Dar cel adevărat, din câte știi de la Magistrul Mihai Ursachi, s-a petrecut în revista „Cronica”, sub girul lui, care a spus atunci că „Iașii are acum un Nichita al lor”; referindu-se la Nichita cu care se laudau bucureștenii. Ia să vedem care este adevărul spus de tine.*

N.D.: După terminarea liceului, am tatonat terenul mergînd la anumite cenacluri literare. Cochetam cu literatura. Pe de o parte aveam încredere în talentul meu, pe de alta păstram un secret anume asupra producțiilor mele lirice. Țin minte că am fost de cîteva ori la Casa de cultură a studenților, unde funcționa un cenaclu, dirigit de criticul Virgil Cuțitaru, care ocupa atunci și funcția de redactor șef al editurii Junimea. Era un om extrem de amabil, care încerca să se apropie de tineri, îndemnîndu-i să citească și să scrie. Era extrem de generos. Cred că acolo am citit eu pentru prima dată versuri. De fapt nu am citit chiar eu. Ci versurile mele au fost citite de Marius Zoltang student la filozofie, o figură rebelă, căruia îi plăcuse poezia mea. Am asistat la această lectură ca simplu spectator. Criticile însă le-am suportat pe propria mea piele. Am ieșit destul de bine după această primă lectură și am continuat să scriu. Tot în acea perioadă m-am împrietenit cu Liviu Antonesei. Stătea undeva pe Ștefan cel Mare, în apropiere de Mitropolie, într-un imobil care a fost demolat după cutremurul din 77. Astăzi se află acolo un cub, ce tronează peste ruinele unor foste pivnițe domnești. Casa lui Liviu Antonesei era deschisă pentru lumea literară. Acolo i-am cunoscut pe Daniel Lascu, Corneliu Popel, pe Mihai Dinu Gheorghiu, dar și pe George Lesnea și Mihai Petrescu. Iar mai tîrziu, pe la începutul anilor optzeci, pe Luca Pițu, Dorin Spineanu, Dan Petrescu, Tereza Culianu și Liviu Cangeopol. Liviu Antonesei se mutase împreună cu soția undeva într-un apartament micuț situat în preajma Pieței Nicolina, dar casa lui, în ciuda spațiului îngust,

a rămas în continuare primitoare. Tot cam în aceeași perioadă, i-am cunoscut și pe Magistrul, și pe Emil Brumarul. Pe Ghedeon Mihalache, Lucian Vasiliu, Dan Giosu, pe Mariana Coduț și pe George Bădăraș. Îi întâlneam pe stradă sau la cîte un cenaclu. Cînd am apărut pe firmament, Mihai Ursachi nu mai răspundea la „Cronica” de Poșta redacției. În locul lui venise Turtureanu. Prin urmare, n-am debutat sub girul lui. Poate ar fi vrut să mă ajute, dar nu m-a ajutat. Am debutat, într-adevăr, în revista studentească „Dialog”, în 1976, cu două poezii. M-a ajutat norocul și unul din bunii mei prieteni de atunci, Liviu Antonesei. În privința lui Nichita Stănescu, tind să cred că Mihai Ursachi l-a tachinat uzînd de numele meu. Cum însă publicasem pînă în toamna lui 1980 foarte puțin în presă, ne semnificativ, aș putea spune, numele meu nu avea cum să reprezinte o amenințare – și n-a reprezentat – la adresa celui alt Nichita. Probabil că Ursachi îl tachina. Cam acesta-i adevărul. Am debutat extrem de greu în presă. Nici la „Cronica”, nici la „Convorbiri literare” n-am găsit decît arareori cîte o ușă meschin întredeschisă. Legat de acest subiect, ar fi multe de spus. Dar mă opresc aici. Adevăratul meu debut în presă s-a produs miraculos, la „Viața Românească”. Băteam și la București la ușile redacțiilor fără mare spor. Într-o zi, ducîndu-mă la redacția „Vieții Românești”, am avut norocul să dau acolo chiar peste redactorul șef al prestigioasei reviste, regretatul poet Ioanichie Olteanu, membru al cercului de la Sibiu. I-am lăsat un grupaj consistent de versuri. Mi-a spus că îmi va da răspuns. Eram obișnuit cu răspunsurile la Sfîntu` Așteaptă. De data asta m-am înșelat. N-au trecut nici cinci zile și am primit un telefon de la redactorul șef al „Vieții Românești”. Dl. Ioanichie era entuziasmat. M-a felicitat cu emoție în glas. Poeziile mele îi plăcuseră foarte mult. Mi-a spus că în numărul următor al revistei voi avea un grupaj destul de consistent. Și, într-adevăr, așa a fost: mi-a publicat 11 pagini de poezie. Ceva de-a dreptul incredibil pentru acei ani! Mihai Ursachi a rămas și el destul de surprins de acest gest. M-a felicitat și el. Dar, la scurt timp după întâlnirea noastră, a publicat, nu știu de ce, o notă ușor ironică la adresa mea. Tot în acel an, am debutat și în volum. La Editura Junimea, în urma concursului de debut. Concursul l-a girat profesorul Constantin Ciopraga. Nu mă cunoștea, dar i-a plăcut volumul meu și a mizat pe el. În ciuda tuturor presiunilor care s-au făcut atunci asupra sa, ca să opteze pentru un alt nume, mai cunoscut, profesorul nu a cedat. Îi sunt și astăzi profund îndatorat. Prin urmare, anul 1980 a fost unul fast pentru cariera mea. Dumnezeu m-a ajutat.

G.D.: *Ai fost și la Cenaclul de Luni, care, iată, anul acesta a făcut 40 de ani de la înființare. Cum era acolo? Ce ai citit?*

N.D.: Da, am fost, am citit poezii în primăvara anului 1981, împreună cu Liviu Antonesei și Lucian Vasiliu. Sala unde se desfășurau ședințele cenaclului era arhiplină. Peste tot erau chipuri și voci. În starea emoțională în care mă aflam, glasurile și fețele mi se roteau în fața ochilor, amestecîndu-se într-o masă amorfă,

din care răsărea câte un chip cunoscut, cuprins și el de rictusuri. Lumina chioară a becurilor, fumul gros, scaunele, mesele lungi și fețele încruntate ale cenaclștiilor mi-au rămas adânc întipărite în memorie. Atmosfera locului îmi aducea nu știu de ce aminte de poezia „Împărat și proletar“. Am citit două poezii extrem de scurte: „Poem despre micuțul Hans“, care sună astfel: „Micuțul Hans avea o gaură neagră/ în mijlocul capului/ pe care și-o pipăia din timp în timp,/ cu plăcere, noaptea/ urlînd.“ Și o altă poezie, tot foarte scurtă, „Emanuel Kant“. Colegii mei luniștiții au insistat să le mai citesc ceva. Dar eu am refuzat. Știam că invitația era cu dus întors. Liviu a citit câteva poeme kilometrice și, poate, ar fi avut succes, dacă luniștiții nu ar fi comentat în răspăr poeziile lui Danilov... Lucian s-a pliat pe situație și a citit și el puțin.

G.D.: *Și prima ta carte de poezie are o poveste. Tot de la Magistrul o știi. Deși el era un tip retras, urmărit la fiecare pas din cât se vede din cartea publicată recent de Ioana Diaconescu, apărută la Editura Junimea, tinerii poeți îi erau aproape, el ținînd la „Cronica“ un timp scurt și poșta redacției. Deci, de la el știi că prima ta carte se numea în manuscris „Fîntîni arteziene“, iar sugestia lui a fost să înlocuiești „arteziene“ cu „carteziene“, care e cu totul altceva. Care e adevărul?*

N.D.: Adevărul, ca întotdeauna, se află undeva la mijloc. Magistrul era, într-adevăr, urmărit pas cu pas. Asta pe de o parte. Pe de alta, după cum reiese într-o carte publicată, dacă nu mă-nșel, de Petru Romoșan, el semnase un fel de pact cu urmăritorii. Deci, se afla în dublă ipostază, de urmărit și de urmăritor. Era și vînătorul, și prada. Pentru a-i induce în eroare pe vînători (a se citi securiști), furniza date atît de fanteziste despre vînat, cerînd, pe deasupra, atîta recompensă materializată în sticle de alcool, încît securitatea l-a lăsat pînă la urmă baltă. Da, desigur, tinerii poeți din Iași îi erau aproape. Magistrul era idolul lor. L-am întîlnit mai tîrziu, cînd îi apăruse volumul *Marea înfățișare*. Poetul nu mai răspundea de poșta redacției la Cronica. Locul lui era ocupat de Nicolae Turtureanu, cu care n-am putut să comunic decît formal. Cu Ursachi se discuta altfel. Poetul afișa o anumită morgă. Și aceasta atrăgea tinerii. În privința volumului... Inițial optasem pentru *fîntîni arteziene*. Apoi gîndul m-a dus imediat la *carteziene*. M-am consultat cu mai multă lume. Inclusiv cu Mihai Ursachi. Magistrul m-a încurajat. I s-a părut a fi un titlu interesant. Nu mi l-a sugerat el. Dacă i-ar fi trecut mai întîi lui prin minte acest titlu, nu cred că mi l-ar fi cedat mie sau altcuiva.

Nu știi dacă Mihai Ursachi a avut încredere în mine ca poet

G.D.: *Care a fost relația ta în timp, pînă la plecarea din 1981 și după revenirea din 1990 cu poetul Mihai Ursachi?*

N.D.: Nu știu dacă Mihai Ursachi a avut încredere în mine ca poet. Vorbesc de începuturi. Probabil voia să mă facă să devin un fel de satelit al său. După debut, a văzut că treburile încep să se îngroașe. Brusc, devenisem un nume cunoscut. Apoi aveam și o fire destul de rebelă. Obișnuiam să-l contrazic. Eram printre puținii oameni sceptici din preajma sa. Cred că ne-am împrietenit mai mult după revenirea sa din autoexilul american. Cred că ne-am cunoscut mai bine în perioada în care am lucrat amîndoi la Casa de Cultură a Municipiului, care funcționa într-un apartament cu două camere, situat undeva în Bucșinescu. El era director, iar eu inspector cultural. Apoi, făcînd nenumărate demersuri la municipalitate am reușit să obținem sediul actual. Abia la plecare în diplomatie, dl. Simirad, primarul de atunci al Iașului, ne-a repartizat acest sediu.

Nu existau nici un fel de dotări. Cu timpul însă am reușit să-l punem pe linia de plutire. Iată și impresiile mele despre personalitatea și opera sa: S-au scurs mai bine de treisprezece ani de la trecerea în cele eterne a Magistrului Ursachi, altădată un simbol, o legendă vie a Iașului, astăzi un poet intrat într-un straniu con de umbră, un fel de Pilnie a lui Stamate a istoriei noastre literare, unde adeseori gloria postumă se vinde și se cumpără, cum zicea Urmuz, cu „20 de bani bacșiș“... achitați încă din timpul vieții, căci „restul – după opinia aceluiași autor – nu reprezintă nici o importanță“, odată ce „Auto-Kosmosul“, e „infiniț și inutil...“ Unii percep acest con de umbră ca pe un purgatoriu necesar prin care trebuie să treacă, mai devreme sau mai tîrziu, mai toți literații români (dar oare trec toți?), pentru a-și curăța atît opera, cît și biografia de păcate. În ce mă privește, eu percep acest con ca pe un fel de Pilnie a lui Stamate, ca pe un fel de iad dadaist, ce funcționează după regula hazardului. Dacă am face o scurtă istorie a scriitorilor trecuți dincolo de Styx, am descoperi că nu neapărat valoarea operei sau criteriile morale ale vieții scriitorului (atitudinea civică, verticalitatea vizavi de relația cu puterea etc., etc.) primează în receptarea postumă, ci cu totul alte criterii, greu de înțeles pentru o minte rațională. Se pare că legile mai mult sau mai puțin capricioase ale hazardului bîntuie și eternitatea. În comparație cu popularitatea de care s-a bucurat în timpul vieții, receptarea postumă a lui Mihai Ursachi mi se pare greu de acceptat pentru cei care l-au

cunoscut îndeaproape și i-au urmărit parcursul literar... Poeții din generația optzeci, vorbesc în special de bucureșteni, aproape că l-au uitat, iar pentru noua generație, cea douămiistă, poezia lui pare să nu mai prezinte mare interes. Am căutat de multe ori să dezleg misterul lipsei de interes manifestat azi atât de către poeți, cât și critici din diferite generații (desigur, există și excepții!) vizavi de biografia și opera autorului *Poemului de purpură*. Oare formula poetică ursachiană, inelul său cu enigmă, reprezentând un „întreit mister / cu sensuri trei și totuși unul singur“, șlefuit cu atâta răbdare de poet, nu reușește să treacă dincolo de „mode și de timp“? Vorbind despre lirica sa în mediile scriitoricești din capitală, m-am izbit de un zid de reticență. O anumită rezervă am întâlnit-o și la Iași. Chiar și scriitorii care îl adulau pe vremuri, azi ridică neputincioși din umeri. Pentru ei, Mihai Ursachi e un autor clasat. Poezia lui li se pare prea afectată. Pornind de la aceste suspiciuni ce s-au așezat precum praful peste cărțile magistrului, am trecut și eu, la rîndul meu, printr-un șir de îndoieli. Poate, mi-am zis, m-am înșelat asupra mesajului poeziei sale. Poate ea nu e chiar atât de valoroasă precum mi s-a părut. Recitindu-l însă, am înțeles încă o dată profunzimea mesajului său artistic... Opera poetică lăsată de Ursachi nu e de mare întindere... Nu e nici egală ca valoare. În fiecare volum întâlnim și poezii obișnuite, dar și poezii de-o frumusețe rară. Și atunci de unde această lipsă de receptare? Răspunsul îl găsim recitind opera urmuziană. Veșnicia, ca și existența, e dominată de non-sens și populată de tot felul de fanteze. Cu ce-o fi greșit Mihai Ursachi în fața eternității nu știu. Poate a sfidat-o printr-o atitudine arogantă, așa cum, deseori în stare euforică, la masă își sfida convivi? Era și aceasta o mască a poetului, o formă de apărare în fața agresiunii celorlalți. Lui Mihai Ursachi nu-i plăcea să fie călcat pe bățatură, nici de bărbați, nici de femei. Era, de cele mai multe ori, neașteptat. Conversația cu el era ținută în zig-zag. Poetul era un erudit, dar era și un fin trișor. Da, Mihai Ursachi trișa adeseori, jucîndu-se de-a v-ați ascunselea cu interlocutorul. Trișa, dar făcea acest lucru admirabil, ca un adevărat artist. Mimica sa era impenetrabilă. Umorele, englezesc. În tinerețe, afișa o ținută de gentleman. Iar spre bătrînețe, cînd puterile începeau să-l mai lase, dădea impresia unui lord ajuns într-un stadiu de decrepitudine, de cele mai multe ori trucată. Poetul juca la cacealma. Dacă, în perioada tinereții, fusese de o punctualitate exemplară, în ultimii săi ani nu-și mai respecta cuvîntul. Memoria părea să-i joace feste. Era vorba însă de evenimentele dintr-un trecut foarte apropiat. Căci, în ceea ce privește trecutul îndepărtat sau cunoștințele sale legate de filozofie, aici lucrurile erau clare. În orice moment, Mihai Ursachi putea să-ți reproducă fără a sta prea mult pe gînduri fragmente din Platon, din Tucidide, din Plotin, Hölderlin sau Kant, din Titus Livius sau din clasicii latini. Uita însă o parte din discuțiile pe care le purtase cu o zi mai înainte cu prietenii sau uita să-și respecte promisiunile. Știa să scoată la momentul oportun cîte un as din mîncă, adevărat sau plăs-

muit. În ciuda atitudinii „imperiale“ pe care o degaja persoana sa, cred că în forul său lăuntric era om fragil. Cinismul său era o armă de atac, dar și un scut de apărare. Acum, în posteritatea apropiată, el funcționează ca un bumerang. Mulți, aducîndu-și aminte de Mihai, îi reproșează artificialitatea. În viața de toate zilele, poetul se purta neverosimil, teatral. Modelul lui artistic era Baudelaire. Dar și Dali. De la primul și-a însușit lecția nonconformismului. De la celălalt, burlescul dus la paroxism. De altfel, *Paradisurile artistice* și *Jurnalul unui geniu* erau cărțile din care cita frecvent. Țin minte și acuma un citat din Baudelaire, referitor la droguri, la care poetul Mihai Ursachi făcea adesea referință atunci cînd voia să epateze: „Cunoaștem îndeajuns de bine natura umană, ca să știm că un om care, cu o linguriță de dulceață, poate să-și ofere pe loc tot ce-i mai bun din cer și pe pămînt nu-și va cîștiga nici a mia parte prin muncă“. Lui Mihai Ursachi, care avea aversiune față de marxism, și tot ce era legat de propaganda față de muncă, citatul acesta îi servea drept argument. În afară de aceasta, magistrul lăsa să se înțeleagă, fie și în subsidiar, că, pentru a-și provoca stările de transă, apela la rețeta lui Baudelaire. După cum lăsa să se înțeleagă că ar fi fost și posesorul unor secrete esoterice, accesibile spiritelor înalte. În camera sa de lucru, aflată mereu într-o dezordine artistică, găseai, pe sub scaun sau pe sub masă, albume sau fotografii din opera lui De Chirico sau Dali. Una dintre acestea îl reprezenta pe divinul Salvador ieșind dintr-un metrou parizian însoțit de un sconcs și un furnicar ținută în lese. Răsucite în sus, mustățile lui Dali sfidau cerul. Ochii ațintiți spre turnul Eiffel, așijderea. Mihai Ursachi contempla această poză, fie stînd în jilțu-i verde într-o atitudine napoleoniană, fie plimbîndu-se prin cameră în ritmul sincopat al muzicii lui Wagner. Încălțat în cizme militare, bine lustruite, asculta fragmente din Aurul Rinului sau din Walkiria, cu bărbia ridicată cu semeție în aer, lovind ritmic tocurele de dușumea. Mihai Ursachi își însușise bine lecția daliniană. Uneori, cînd îl întâlneam în Piața Unirii, aveam impresia că duce în lesă într-adevăr un furnicar sau un alt animal exotic. Mersul său era țeașan. Afectat. Vorbele foarte bine regizate. Scopul suprem al promenadei sale delimitate strict de cîteva străzi centrale era acela de-a sfida gustul comun. Cînd se îndrepta spre casă, ținuta lui se destindea. În ultimii săi ani de viață îl vizitam destul de des. Și fiecare din aceste vizite îmi întărea convingerea că în interiorul său avea loc o metamorfoză. Schimbările erau vizibile însă și la exterior. Magistrul Ursachi nu mai era magistrul Ursachi pe care-l cunoscusem în vremea tinereții mele tulburi, ci o altă persoană, mult mai stranie decît mi-aș fi putut închipui vreodată. Veneam la el mai ales în zilele de duminică și de sărbători. Nu rareori, în timp ce se gătea, magistrul îmi ținea cîte un discurs despre eleganța bărbătească. Își trăsese o cămașă în carouri largi, albastre și roșii, peste care pusese o vestă de piele maronie, apoi sacoul de tweed, în timp ce pantalonii de piele de căprioară și-i băgase în carîmbii cizmelor de cowboy din perioada exilului

texan... Sub vestă se vedea o centură lată, încheiată cu o imensă cataramă, strânsă pînă la ultima gaură, centură ce conferea siluetei sale de hagiou o consistență neașteptată... Îmbrăcat într-o astfel de ținută, magistrul aducea cu un Sherlock Holmes pregătit să meargă la o partidă de vînătoare de vulpi și nu într-o vizită mondenă. E posibil, totuși, ca ținuta sa excenetrică să fi avut efectul scontat, căci, în materie de cuceriri, Mihai Ursachi era un adevărat maestru... „Dragul meu domn, mi se adresează el pe un ton oficial, te-aș ruga să-mi îndrepti umerii de la sacou. Am impresia că aici, la spate, din pricina cuierului, a apărut o gîlmă, care poate fi de rău augur, dacă nu pentru mine, atunci pentru partenera mea...” M-am sculat din fotoliu și i-am îndreptat haina, rămînînd în fața micuței oglinzi venețiene, în care figura magistrului se contura asemenea unui triumf chagallian cu laturile ascuțite îndreptate spre călcie... Conversația cu Mihai era destul de dificilă, în sensul că magistrul nu participa la ea decît formal. Uneori era în stare să aprobe orice ineptie, spunînd că, în tinerețe, a fost obsedat și el de astfel de lucruri. Altădată te contrazicea la orice cuvînt, ținînd cîte o ditirambă, ce începea cu invocarea lui Cicero sau a lui Seneca și se sfîrșea cu reproducerea unui pasaj din Dante sau din propriu-i paradis, devenit între timp un infern indubitabil. Îmi povestea, de pildă, că studenția l-a prins virgin, marșînd pe marginea acestui subiect și trăgînd, printre altele, concluzia că forța sa poetică se datorează tocmai acestei perioade de abstenență. Pentru ca nici peste cinci minute să povestească cu lux de amănunte o scenă din adolescență petrecută la Botoșani, unde magistrul Ursachi, pe atunci în vîrstă de 12 ani, ar fi fost inițiat în tainele iubirii de către o bătrînă poloneză, care, strîngîndu-i trupul firav între genunchii săi apocaliptici, l-ar fi adus într-o stare de excitație priapică, de care Magistrul ar fi scăpat abia după un an, cînd a avut loc o altă inițiere. Nu am avut curaj să-l descos asupra unor anumite nepotriviri legate de aceste relatări. M-am mulțumit de fiecare dată să savurez poveștile în sine, fără a pune întrebări de prisos privind veridicitatea lor. „Mă duc într-o vizită duminicală, mă informă el. Și aș vrea să arăt ca un adevărat gentleman. Orice am zice, ținuta are un efect paralizant asupra sexului frumos. Tu poate zici că eticheta ține de trecut, din propria-mi experiență, îți pot spune că și în zilele noastre eticheta face întotdeauna casă bună cu amorul. Într-un cuvînt, bărbatul trebuie să arate cît mai impozant. Lecția aceasta am deprins-o de la bătrînul domn Rațiu, care, într-adevăr, excela prin eleganță. Și mai e ceva, cînd te duci în vizită la o damă, e bine să nu pui strop de alcool pe limbă. Damele au calitate de-a te mirosi de la o poștă și de a te taxa ca atare...” Și, după o clipă de cumpănă, magistrul adăugă: „Astăzi, totuși, am să fac o excepție și, înainte de întîlnire, am să beau un Hennessy. Știi, excepțiile întăresc regula. N-are rost să mă contrazici. Asta cu atît mai mult cu cît aș vrea să mă însor. M-am săturat de burlăcie. Vrei și tu un strop?” Am făcut semn că nu refuz, iar Ursachi, cotrobăind prin dulapul plin cu tot felul de sticlute și

pahare, mă informă: „Dar iată că nu mai există Hennessy, s-a băut. Va trebui să ne mulțumim cu altceva. Dar ca să împăcăm și capra, și varza, noi, ca urșii, vom bea votcă, dar nu oricum, ci o vom pune într-o sticlă de cognac Napoleon. Sticle sînt destule...” În timp ce ne serveam, l-am întrebant: „Și cine-i fericita?” Ajuns aici, ar trebui să adaug că magistrul era, de fapt, însurat. Dar mariajul era pentru el o chestie formală, putînd să-l rupă sau să-l reinnoiască de cîte ori poftea. Chiar dacă în materie de însurătoare el era un libertin convins, totuși, în momentele de grație, n-aș putea spune că nu respecta o anumită etichetă. De pildă, atunci cînd curta o anumită reprezentantă a sexului opus, la un moment dat îi propunea să depună legămîntul. Martorul legăturii lor putea fi oricine, un simplu trecător, un arbore, o piatră aruncată în apă, un melc cules de pe trotuar, un taur sau o vacă ieșită la păscut sau un fir de iarbă prăfuit. Certificatele nupțiale erau scrise pe frunze de brusture sau de arțar, în funcție de anotimp, sau pe cochilii de scoici sau pe șervețele frumos parfumate, păstrate o perioadă în sipet, apoi aruncate la coșul de gunoi, întotdeauna plin de manuscrise proprii sau de cele sosite de la diverși discipoli sau admiratori. Însurătoarea pentru magistrul însemna exprimarea liberei voințe a două părți și ea ținea atîta timp cît țineau și sentimentele... Preoții care desăvîrșeau ceremonialul erau vișinii în floare, salcîmii sau nourii ce pluteau pe cer. În forul său interior, Ursachi era un romantic incorrigibil, pervertit la simbolism și surrealism, în urma lecturilor din Baudelaire, din Edgar Allan Poe, din De Chirico sau Dali. În anii tinereții, fusese sensibil și chiar timid față de femei. Le dăruia buchețele de flori de cîmp și le pregătea patul presărînd peste așternut petale de trandafiri și tot felul de ierburi aromate. Nici în anii săi din urmă, cînd trecuse dintr-o dezamăgire în alta, nu renunțase cu totul la vechile-i deprinderi. Lecțiile de sadism administrate mai mult verbal erau presărate cu gesturi de o tandrețe neașteptat de caldă și cu mărturisiri menite să înfioare nu numai inimile, ci și epiderma. Ceremonialul din realitate se plia cu cel descris din poezia *Nunta*, din primul său volum de versuri: „Și iată acum mă prezint/ pentru nunta ce nu poate fi amînată./ Port semnul cel alb de argint/ și sub pirostriei cele șapte stigmatel/ Știu, știu, este foarte tîrziu,/ de parcă n-a fost niciodată. /.../ Ce are a face că preotu-i orb, cînd toți cei de față în frunte cu nunii/ se pișcă de buce și rîd ca nebunii...” *Nunta* se termina întotdeauna cu o farsă macabră. „Și cine-i fericita?”, am repetat întrebarea. „E vorba de o doamnă foarte bine...” „Cadru universitar?”, am întrebant. „Da, cadru”, răspunse Ursachi... E specialistă în drept și integrale. Dar, la o adică, știe să facă și șpagată...” I-am urat succes. Nu știu cum a decurs vizita duminicală a lui Ursachi, presupun că a avut un final mai fericit decît logodnele din poezia sa... Tentativele de abordare a sexului opus treceau prin trei ipostaze. Ele debutau cu o tatonare de la distanță a partenerii, ca în *Din reveriile domnului R.*, continuau cu *Proiecțiile primăvăraticel*, în care cei doi visau să deschidă un pension pentru fluturi și se terminau cu scena din

Odaia gingașei iubiri, din care voi cita un fragment: „Și iată c-am venit, de foarte departe,/ tot neamul meu se stinse, vlăstarele sînt moarte./ Am moștenit conacul cel vechi, argintăria/ și stema casei: veșnicia./ Aprinsei în cătuie trei feluri de tămîie,/ intrai pe ușa strîmtă cît am putut de iute,/ cum e plăcut la duhuri, cum îți plăcea și ție...// Mă apropiai cu totul, uitînd de legile mele/ și orb întinsei mîna și căutai fierbinte/ aceea ce pierdusem în albele dantele/ zăcea o grămăjoară de albe oseminte.// Înțepenii de spaimă și pricepui greșeala.../ Crengi mari de vișin albe prin gratii pătrunseser/ și la lumina lunii subțire ca beteala/ văzui: eram trecut pe lista de decese...” Preambulul acestei stări se găsește însă în *Filțul verde*... Într-un fel, iubirile lui Ursachi seamănă cu motorul din

Tecuci, care nu folosește la nimic, dar aduc și cu celebra sa limuzină Dodge venită odată cu magistrul, dar nu pe calea aerului, ci a apei și abandonată în curtea Casei Pogor, ajungînd în scurt timp în stadiu de ruină. Aducîndu-și aminte de ea, magistrul mărturisește într-un interviu: „A fost o mașină excelentă, o adevărată lady, care a

străbătut în lung și în lat America și Europa. Probabil că e timpul să se odihnească. Dar cu damele nu se știe niciodată...” În sensul că și damele (sau damezele, cum îi plăcea să spună), ajunse chiar în stadiu de ruine, rămîn la fel de năbădăioase ca „vacile țariste” în timpul revoluției... Conversația cu Mihai era pe cît de lunecoasă, pe atît de imprezvizibilă. În orice moment, te puteai aștepta la o surpriză. Magistrul trecea repede de la o stare euforică la una depresivă. Devenea cînd entuziast, cînd irascibil, punînd brusc capăt oricărui dialog. Într-una din vizite, mi-a vorbit despre un anume Tertulian, pe care cîcă l-ar fi cunoscut în timpul detenției de la Jilava și care, după cum spunea Ursachi, făcea parte acum dintr-o organizație secretă, de natură ezoterică. Vizitele sale aveau un dublu scop. Pe de o parte, Tertulian îi pune la încercare credința, transferîndu-i încetul cu încetul ideea că lumea e condusă nu de forțele binelui, ci de cele ale răului. Pentru a-și demonstra puterea cu care fusese investit, în timpul conversațiilor, Tertulian se ridica plutind cam la un metru în aer, cu genunchii încrucișați, într-o poziție obscenă. Pe de altă parte, scopul vizitelor lui Tertulian era acela de a-i pregăti spiritul pentru călătoria în țara umbrelor, de dincolo de Styx, fapt pentru care nocturnul său vizitator îi citea din Origen, dar, nu se știe de ce, și din Kama Sutra. Bineînțeles că fiecare vizită a lui Tertulian se lăsa cu cîte o orgie, la care lua parte un grup întreg de inițiați, de ambele sexe. L-am întregbat despre statu-

tul lui Tertulian în perioada detenției de la Jilava... „Ha, făcu Ursachi, subțindu-și vocea.... Tertulian, spuse el, strîmbînd din nas... La Jilava, Tertulian era un servitor umil. Ne golea tinetele sau ne făcea diverse servicii mărunte, cum ar fi împletitul sandalelor din sfoară sau înlocuirea șireturilor de la bocanci cu liță etc... Era însă deosebit de abil cînd era vorba de șerpi. Atunci cînd ne scoteau pe cîmp, venea în celulă cu traista plină și o atîrna deasupra patului. Îi jupuia și îi înghițea de vii, indiferent dacă erau veninoși sau nu, cu tot cu viscere... Mult timp reptilele se zvîrcoleau, răsucindu-se în stomacul său, iar Tertulian rîdea. Cred că de acolo își trage rădăcinile și puterea sa ocultă. În pușcărie, îl bănuiam de colportaj. Odată era cît pe ce să-i scot mațele cu o pilă. Mă repeziser să-l

străpung, dar cîțiva tovarăși de celulă au sărit asupra mea și m-au imobilizat la timp. Poate că de aceea mă și vizitează astăzi, ca să-mi plătească o poliță pentru frustrările de care a avut parte în timpul detenției de la Jilava...” Simțind că îmi stîrnise curiozitatea, Ursachi continuă: „Și acum acest Tertulian se prezintă în fața mea drept mesager al întunericului, făcînd toate teripurile pentru a mă con-

verti la credința sa. Mai întîi îmi împuie capul vorbind în termeni extrem de elevați despre Paracelsus, Pitagora, Galilei, despre Tetragramă și pecetea lui Solomon, luînd în deșert înțelepciunea și justiția divină, pentru ca apoi, făcînd o fentă în aer, să-mi ofere un set de cărți de joc, unde în loc de Joker, apare Buddha. Pe mine astfel de figuri nu mă impresionează de fel. În viață am întîlnit multe... În fine, ce să-ți mai spun, toată prestația lui Tertulian eșuează în cele din urmă-n derizoriu...” „Cum așa?” „Foarte simplu, răspunse magistrul. Tertulian cade în plasa pe care i-am întins-o...” Văzîndu-mă că-l privesc cu neîncredere, Ursachi zise: „În primul rînd, Tertulian e orgolios. În al doilea rînd e ranchiunos și necioplit, în ciuda educației clasice pe care și-a însușit-o la fortul 13 de la Jilava. Dacă a fost umilit sau apostrofat, fii sigur că se va răzbuna... Prin urmare, mă așteptam de mult să-mi apară în fața ochilor, fie pe timp de zi, fie pe timp de noapte. Așteptarea mea nu a dat greș. Tertulian a apărut. Și a apărut ca să-mi plătească o poliță pentru pila cu care am avut intenția să-l golesc de intestine... Părea să nu-și fi găsit un loc stabil în lume. Venea din diferite locuri. Îl puteai întîlni și la Vaslui, și la Bîrlad sau la Caracal, dar avea o reședință conspirativă la Berlin și altele la Buenos Aires și Hong Kong. Mă vizita acum din ce în ce mai des, povestindu-mi amănunte din peripețiile sale de pe mapamond. Purta un costum în carouri, o pălărie de fetru de culoarea oului de rață, și o geantă chirur-

cală burdușită cu tot felul de hîrtoage. De fiecare dată cînd revenea în România, se înfățișa la cîte un proces. Avea de recuperat o mulțime de proprietăți, ale lui și ale tovarășilor săi de drum, care fie că-l împuterniciseră în acest scop cu o procură, sau, pur și simplu, îl trecuseră în testament. Știind că am un proces pe rol, se oferise să mă reprezinte în instanță. Dar l-am refuzat pe cît de politicoș, pe atît de ferm. Bineînțeles că povestea cu dosarele era un simplu tertip, menit să-mi abată atenția într-o direcție greșită... „Ajuns aici cu dizertația privind aparițiile misteriosului Tertulian, Mihai Ursachi se opri pentru o clipă din marșul său executat în jurul camerei (era încălțat cu cizme de cowboy aduse de la locul lor de baștină, din Texas), turnîndu-și o ceșcuță de ceai. „Te rog, servește-te, îmi spuse. Ceaiul are o acțiune fortifiantă asupra centrilor nervoși, îi pune în mișcare...” „Mulțumesc, am zis...” „Sau poate vrei să te servesc și cu o pipă?” Și fără a mai aștepta ca să-i răspund, adăugă: „Acum să revenim la acest Tertulian... Levitînd deasupra acestei mese, chiar deasupra acestui samovar, iată ce îmi spune oaspetele meu intempestiv: «Și zici că, în ce mă privește, nu ai nici un fel de muștrări de conștiință?» «Pentru ce să am muștrări!» «Pentru faptul că ai vrut să-mi vîri pila între coaste...» «Dar tu nu ai?» l-am întrebat. «Pentru ce să am?» «Pentru faptul că semnaseși pactul cu diavolul și îți turnai tovarășii de detenție de fiecare dată cînd erai chemat la interogatoriu?» «Ha, făcu Tertulian izbucnind în hohote de rîs. Muștrări de cuget? Păi, ar trebui să-mi fiți recunoscători...» «Recunoscători pentru ce, pentru faptul că ne-ai turnat?» «Desigur, spuse Tertulian. Turnîndu-vă, v-am făcut să vă simțiți martiri. Crezi că mi-a fost ușor? Crezi că nu am avut și nu am muștrări de conștiință?» «Nu, zău?!» «M-am căit atunci și mă căiesc și acum. În afară de aceasta, pentru a-mi putea îndeplini misiunea, a trebuit să mă umilesc zi de zi în fața voastră. Mă puneți să duc tînetă și o duceam fără crîcnire. Vă mai făceam și alte servicii umiltoare nu numai pentru mine, ci și pentru voi. Eram un fel de cîrpă de făcut șmotru, pe ca o foloseați pe rînd, făcînd haz de necazul meu. Și acum mă întrebați de ce v-am turnat! Probabil o să spuneți că dintr-un sentiment meschin de răzbunare... Ce logică simplistă! exclamă Tertulian. Mă așteptam din partea voastră la o judecată mai subtilă. Sigur că a fost vorba și de răzbunare. Dar și de altceva... Păi dacă nu eram eu ca să vă torn, atunci ar fi trebuit să vă turnați între voi... Eu am semnat pactul cu diavolul dintr-un sentiment de sacrificiu. M-am sacrificat pentru binele comun. Mi-am luat pe umeri această cruce a delațiunii, pe care o port și acum. Sînteți măcar conștienți de faptul ăsta? Aveți măcar o doză minimă de discernămint sau sînteți și acum îmbătați de propriul vostu orgoliu că ați fost martiri, ai? Păi dacă nu semnam eu pactul, știți ce s-ar fi întîmplat? V-ar fi chinuit și îmbrobodit atîta, încît ați fi semnat și voi...» Iată cu ce logică diavolească voia să mă dea gata acest meschin Tertulian. Poate că ar fi vrut să cad în genunchi în fața lui și să-i cer iertare. N-a ținut. «Piei din fața ochilor mei, Iuda!», am strigat, în timp ce Tertulian

mă privea de sus, cu un zîmbet jucăuș: «Ia uite unde stătea Iisus!» făcu el. Și înainte de a mă dumiri cum ar trebui să reacționez, l-am văzut cum scoate din buzunar o muzicuță și-mi intonează, în ritm de polcă, Batalioane Române, treceti Carpații! Nu m-am putut abține să nu arunc cu o scrumieră după el, dar nu l-am nimerit. Escrocul! M-au mirat cumva aceste mărturisiri. Lui Mihai Ursachi nu-i plăcea să vorbească despre perioada sa de detenție. Dacă îl întrebai, ori tăcea, ori dădea un răspuns pe cît de eliptic, pe atît de expeditiv. Imaginea de geniu rătăcind meditativ prin orașul situat pe malul Bahluiului (lui Ursachi îi plăcea să invoce și Kacaina!) și-a cultivat-o cu obstinație, șlefuiindu-i detaliile la fiecare ieșire publică. Privită peste un arc de timp, postura aceasta a poetului nonconformist nu pare să-i mai impresioneze pe contemporani. În ce mă privește, tind să cred că lipsa de receptivitate de care are parte în prezent opera ursachiană e un fenomen trecător. Probabil că timpul ne pune la încercare. „Există un milion de feluri de-a face poezie – spunea Mihai Ursachi într-unul din memorabilele sale eseuri. Poezia însăși nu poate fi ajunsă decît pe o singură cale“, căci „ea e un lucru mai profund și mai filozofic decît istoria. Unicele cristalizează lent în adîncuri și fiecare din ele poartă enigma strălucitoare a Vieții în Univers...” „Artistul nu este un producător obișnuit, ci un creator, deși rezultatul creației sale este destinat, ca și cel al producției, consumului social.“ Deosebirea dintre ele este însă esențială, spune Ursachi, conchizînd: „Nici una din mașinile cu aburi din vremea lui Baudelaire nu mai este astăzi socialmente funcțională; poemele lui Baudelaire însă, nu numai că, prin trecerea vremii și consumarea lor de către generațiile de public, nu și-au pierdut valoarea, ci dimpotrivă...” Plecînd de aici, îmi vin în minte cele două versuri din cunoscutul poem ursachian intitulat *Post-scriptum. Traversaliile mari sau cele patru estetici. Poezia pe care a scris-o magistrul Ursachi pe vremea cînd se credea pelican*, și care sună astfel: „Un om din Tecuci avea un motor/ dar nu i-a folosit la nimic...” În cazul receptării în timp a artei, sensul acestei poezii se schimbă. Motorul începe să funcționeze. Purtînd amprenta unicității, lirica ursachiană nu are cum să devină mult timp prizoniera conului de umbră de esență urmuziană în care a intrat, chiar dacă legile lui Murphy și-au lărgit între timp aria lor de acțiune, afectînd și o parte din eternitate...

G.D.: *Ce ai făcut și ce faci acum pentru memoria lui?*

N.D.: Am făcut toate demersurile pentru ca instituția unde Magistrul a fost director să-i poarte numele. Desigur, am scris cîteva articole despre Mihai Ursachi și poezia sa. Am publicat o carte despre el și poezia sa...

Despre joburi

G.D.: *Joburile tale sunt nenumărate. Care a fost primul? Despre ultimul știm deja. Fă o trecere în revistă a lor și cît au contribuit ele la formarea ta ca poet?*

N.D.: După terminarea facultății, am fost repartizat la Buftea, ca economist la o echipă de filmare. N-am stat acolo decît două luni. Am revenit prin transfer la Iași, la Baza județeană tehnică de aprovizionare, unde am lucrat exact pînă la terminarea stagiului, cînd mi-am dat demisia. Asta prin noiembrie 1981. Am fost șomer un an și ceva. Apoi m-am angajat la Convorbiri literare, pe jumătate de normă de corector. Cealaltă jumătate o ocupa Emil Brumar. A fost o experiență teribilă, pe cît de umilitoare, pe atît de benefică. Buchiseam cu Emil textele dedicate marelui conducător și înjuram de mama focului. Tot noi făceam naveta la tipografie, unde ne împrietenisem cu niște linotipiști. Îi mai miluiam, ca să facă treabă bună, cu cîte o canistră de vin. Poposeam, deseori, la Corso sau la Găina moartă. Duceam o viață boemă, discutînd zile în șir despre poezie, și punînd țara la cale. Am multe amintiri din acea perioadă. Atmosfera de la „Convorbiri...” era apăsătoare. Am făcut tot posibilul să plec de acolo și am reușit. În anul 1988 am primit un post de muzeograf la Casa Topîrceanu. Acolo, m-a prins și Revoluția. Din pricina faptului că mă întâlneam cu cercul disidenților din Iași, dar și pentru faptul că semnaseam, în septembrie 1988, scrisoarea de sprijin pentru Dinescu, Pleșu, Dan Petrescu, Al. Călinescu, Șora etc., eram supravegheat. Începînd din acea dată, zilnic trecea cîte o patrulă prin muzeu. După 89, am ocupat mai multe funcții, cum ar fi: redactor la „Convorbiri literare”, director al Teatrului „Luceafărului”, secretar general de redacție la „Dacia literară”, secretar literar la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, redactor cultural la ziarul „Monitorul”, unde am realizat vreme de patru ani, „Monitorul Artelor” (a fost o perioadă extrem de fructuoasă), consilier la Ambasada României din Republica Moldova (o perioadă, chiar ambasador interimar, circa 8 luni), inspector de specialitate la Casa de Cultură a Municipiului Iași și redactor șef al revistei „Kitej-grad”, director al Casei de Cultură „Mihai Ursachi” al Municipiului Iași, și, în fine director-adjunct al Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” la Chișinău. Fiecare job, fiecare etapă parcursă, a contribuit la formarea mea ca scriitor. Am cunoscut mulți oameni, am avut parte de experiențe insolite, pe care le-am fructificat, sub o formă sau alta, în scris. Probabil că dacă aș fi stat într-un singur loc, aș fi scris mai puțin.

G.D.: Ai fost, văd, și corector la revista „Convorbiri literare”. Cum ai ajuns acolo, știind că, deși aveai două cărți publicate, nu erai membru al Uniunii Scriitorilor din România, care din 1981 pînă în decembrie 1989 nu a mai primit pe nimeni, cu excepția unora piloși?

N.D.: M-a ajutat să ajung la „Convorbiri literare”, D.R. Popescu. Luasem premiul Uniunii Scriitorilor, publicasem două cărți de versuri, fusesem foarte bine primit de critica literară, acestea au fost, probabil atuurile care au fost luate în calcul atunci cînd am fost angajat la „Convorbiri...” În rest, nu aveam nici o pilă. Dar cineva de sus mă ocrotea. În anul

1982, am fost validat de Comitetul Asociației și de Consiliul Uniunii, urma să mai primesc undă verde de la Comitetul de Cultură pentru a fi primit ca membru în Uniunea Scriitorilor. Dar avizul n-a mai venit. Eram privit de cei de la partid, în ciuda faptului că lucram la o revistă literară, ca un corp străin. Pe acest motiv mi-a fost retras și premiul Asociației Scriitorilor din Iași pentru volumul *Arlechini la marginea cîmpului*, publicat la Cartea Românească. Totuși, nu știu prin ce minune, în 1986, am fost primit în Uniune, alături de criticii Val Condurache și Al. Dobrescu. A fost un fapt cu atît mai ciudat cu cît nu eram membru de partid și nici nu fusesem primit, în timpul liceului, în UTC, din motive care-mi scapă.

Corector la „Convorbiri literare”

G.D.: Spune-ne cîteva aspecte din munca de redacție a unei reviste importante cum era „Convorbiri literare”, care, iată, anul acesta a făcut 150 de ani de la apariție. Cine era tartorul, cine era cenzorul, cine era supusul?

N.D.: Despre atmosfera de la „Convorbirile literare” a acelor ani ar fi multe de spus. Oricum, eu cu Brumar, eram a cincea roată la acea căruță. „Convorbirile...” nu mi-au purtat noroc. Dar iată care era atmosfera în care își desfășura activitatea revista aflată sub conducerea lui Corneliu Sturzu: Ajungînd la cuvîntul „cizmă” și dînd apoi cu nasul și de „tămîie”, Corectorul principal (a se citi, Emil) sări ars de pe scaunul lui metalic, se repezi nervos spre ușă și scoase un urlet atît de cumplit, încît se zguduî toată redacția din temelii, iar redactorii care la acea oră obișnuiau să joace șah, stînd aplecați deasupra birourilor și din cînd în cînd pufăind din țigară, își îndoiră spinarea, cocîrjîndu-se peste tabla de joc și făcîndu-se din ce în ce mai mici, își astupară cu degetele urechile, zicînd în sinea lor: „Iar l-a apucat”. Liniștindu-se aproape pe loc, Corectorul principal spuse cu o voce ascuțită: „Iar”. După care, suflîndu-și tacticos nasul în batista sa de catifea, intră în cămăruța corectorilor și se așează la locul său de la fereastră, bodogănind nemulțumit de ieșirea sa, în timp ce își îndrepta ochelarii pe nas: „Ăștia nu mai pot de bine. Rîd toată ziua și se distrează jucînd șah. De grași ce sînt, nu-și mai încap în propria lor piele. Ar trebui să dau un pic iama în ei. Băga-le-aș sîrmă-n nas...” După ce mai corectă cîteva rînduri, Corectorul principal se enervă din nou, de data aceasta îl scoase din papuci cuvîntul „aghiazmă” ce rima cu „mireasmă”, drept care, năvălînd pe ușă, răcni din toți bojogii: „Măi beliților, vă bag în șahu’ mă-sii!” Apoi se întoarse în birou și mai corectă o pagină de revistă. Corectorul secundar nu spuse nimic, dar băgă totul la cap și atunci cînd principalul se duse să bea apă, își exersă și el timid glasul, răcniînd pe un ton scăzut: „Șapca nebunului, în gura tutunului. Ghici ghicitoarea mea”. „Cine răcnește în halul ăsta? întrebă redactorul-șef, scoțîndu-și nasul vînat pe ușa între-

deschisă. Ce se întâmplă aici? Vă rog să încetați, am nevoie de liniște. Unde vă treziți?“ „Ia mai dă-l dracului, spuse Corectorul principal, intrînd cu o cană de apă în chichineața destinată corectorilor și amenințînd, în același timp, cu pumnul ușa redactorului șef, ce tocmai se închidea cu zgomot. Noi bem și corectăm hîrtoage, înghițînd nu prostie umană turnată în formă de litere, ci și plumb, în timp ce redactorii-șefi se delectează cu colaboratoare, cu versuri, sîni, picioare lungi și votcă. Și aceasta se cheamă distribuția echitabilă a muncii în socialism.“ Punînd cana pe șpalturile risipite pe biroul său pătat de cafea și pix, Corectorul principal bodogăni: „Ce, mă, n-am dreptul să urlu? Scrie cumva în Constituție că în Republica Socialistă România urlatul în redacții e strict interzis? Nu-i interzis. Atunci am să urlu pînă cînd o să zboare pe fereastră toate piesele de șah. Calmîndu-se, Corectorul principal luă o pastilă pentru purgații. Sorbi trei picături de apă din cană, mai luă o altă tabletă pentru greață la stomac și una pentru „durerile care-l supărau undeva jos, într-un loc cuprins între genunchi și talpă, unde apăruse un fel de bubă, pe care el o poreclise „buba metafizică“ și aceasta tocmai pentru că nu putea suferi nici bubele, nici metafizica, după cum nu putea suferi cuvintele „magistre“, „ioanid“, „blandiana„ș.a. Față de aceste toate denumiri, Corectorul principal avea din cînd în cînd alergii. Și dacă le auzea rostite în preajmă, simțea cum „buba metafizică“ de la picior redevine activă, aruncînd lavă, amestecată cu puroi, peste ciorapii săi vișinii. Aducîndu-și aminte de toți acești termeni, ce fără voia sa vuiau acum în cap, Corectorul principal spuse: „Hai să terminăm odată, că ne apucă noaptea aici“. Corectorul secundar, punîndu-și pixul pe masă, adăugă: „Hai!“ În trei secunde, corectorii își strînseră lucrurile de pe masă, le băgară în genți și închizînd încet ușa, dispărură, fie intrînd, ca de obicei, în primul bar, unde se cinstiră comandînd pe rînd votci mici și cafele mari, înjurînd pe redactorul-șef și făcîndu-l albie de porci pe secretarul general de redacție, care-i exploata la sînge. Stătură în bar și pe terasă pînă cînd afară se întunecă de-a binelea; atunci își mai comandară cîte un rînd de votci și, dîndu-le imediat pe gît, se grăbiră să ajungă acasă. Ajungînd acasă, Corectorul principal îi rugă pe ai lui să nu facă zgomot, să nu se certe decît în bucătăria care se afla tocmai în fund și de unde zgomotul ajungea cu greu pînă în cămăruța lui. În această cămăruță, ardea de obicei un beculeț roșu, pîlpîind ca o candelă, la lumina căruia Corectorul principal, stînd întins pe divan, își corecta propriile sale creații pline de tot felul de melci, cești de cafea, motani, detectivi și femei cu patru sîni de catifea. Da, cam aceasta era atmosfera.

G.D.: *Pînă în 1990 ai publicat patru cărți de poezie. Te mișcai bine în cercurile poezilor din Iași. În care cerc te simțeau acasă? Te-am văzut de cîteva ori, venind la Tîrgu Neamț, la Colocviile Naționale de Poezie organizate de Daniel Corbu și echipa sa, însoțit de*

prieteni oarecum legendari de pe atunci, dar destul de ciudați. Unii dintre ei ți-au devenit personaje în romanele tale. Povestește-ne ce crezi că merită și poți despre aceste prietenii ale tale.

N.D.: Destinul mi-a trimis în preajmă oameni minunați, un fel de nebuni ai marilor orașe. Probabil vorbești de Ghedeon, de Dan Giosu, de Bazil și de Ioan Betinski. Erau obsedați de scris. De literatură. De artă. De o lume ideală. Se aciuiseră nu numai în preajma mea, ci și a lui Brumar. Dacă stau să mă gîndesc mai bine, cred că Emil Brumar le-a acordat, în acei ani blestemați ai tinereții noastre, mai mult timp decît le-am acordat eu. Stăteam la Corso. Eu nu veneam chir zilnic. Dar ei erau permanent acolo. Discutau mereu în fața halbelor de bere și a paharelor de votcă. O parte din acele convorbiri pot fi regăsite astăzi în dosarele CNSAS. Cum de au ajuns acolo, nu știu. Și nici nu vreau să știu. Cert e că au ajuns. Nu vreau să știu care dintre prietenii mei de atunci era Iuda.. E trist, dar adevărat.

G.D.: *Poezia ta a căpătat de la început un spațiu al ei, fiind ușor identificabilă. Ea își trage sevele din spațiul unei literaturi puternice, cum este cea rusă, dar și-a consolidat limbajul și substanța în spațiul limbii în care este scrisă. Cum crezi, acum, la deplina ei maturitate și așezată în tipare, că a fost și este receptată poezia ta?*

N.D.: În privința receptării, nici un autor nu scapă de clișee. N-am scăpat, desigur, nici eu. Dar în mare, receptarea mea a fost corectă.

G.D.: *Proza ta completează într-un fel poezia, deși nu este o proză poetică, ci una de un epic solid, cu o lume care-și creează personajele cu identități clare, specifice mentalității solide a autorului. Ce-a te-a determinat să scrii proză?*

N.D.: Am scris proză înainte de a scrie poezie. Proza m-a fascinat dintotdeauna.

G.D.: *Cum ai găsit Iașii după revenirea ta din diplomație? Viața literară, la asta mă refer, pentru că pe cealaltă lumea o vede, e mereu pe sticlă, agresivă și barbară.*

N.D.: Încă nu m-am regăsit. Mă mișc destul de stîngher, ușor înstrăinat prin peisajul literar ieșean. Dar sper să mă regăsesc.

G.D.: *Ce ai reușit să faci în diplomație, chiar dacă aici, în partea furată a țării noastre. Există vreo șansă, din punctul tău de vedere, după o astfel de experiență, trăind în mijlocul românilor de peste Prut, ca România la o sută de ani de la Marea Unire să se adune în granițele limbii vorbite de locuitorii ei?*

N.D.: Ce n-adeuce anul, poate aduce ceasul. Să sperăm că istoria are un destin ce se repetă. Basarabia e un ținut special. Travalul ei istoric ar trebui să fie un impuls pentru noi toți.

G.D.: *Ce așteaptă Nichita Danilov de la ziua de mîine? Ca om, ca scriitor, ca ieșean?*

N.D.: O bună înțelegere cu toți confrății mei..

G.D.: *Ce propui, poezie, proză, pentru acest număr al revistei „Hyperion“, în care dorim să te aniversăm la vîrsta de 65 de ani?*

N.D.: Aceste poezii:

Nichita DANILOV

Odată cu timpul și apa

Odată cu timpul și apa
toate se vor scurge într-una:
mîna mea și mîna ta
și toate mîinile noastre
se vor scurge într-una singură
atotputernică;
glasul meu și glasul tău
și toate glasurile noastre
se vor scurge într-un singur glas
atoateștiutor;
inima mea și inima ta
și toate inimile noastre
se vor scurge într-o singură inimă
atoateiubitoare;
ochiul meu și ochiul tău
și toți ochii noștri
se vor scurge într-un singur ochi
atoatevăzător...

Și atunci nu va mai fi decît
o singură mîna, un singur glas și o singură inimă,
un singur ochi
și un singur creier
care își va întinde toate brațele sale,
toate privirile și toate gîndurile sale,
ca un păianjen uriaș, pretutindeni.
Și în afara lui
nu va mai fi decît pacea eternă...

Poemul lacrimilor

Lacrimă pe care tu o strivești cu piciorul
și lacrima pe care o arzi cu un fier înroșit.
Lacrima care-ți arde în ochi
și lacrima care aleargă pe ape.

Lacrima în fața căreia stai în genunchi,
cu creștetul gol și fața în lacrimi.
...Spui: Nu există lacrimi fără ochi
și totuși tot nevăzutul plînge...

Secolul XX

Am murit cînd Dumnezeu
nu se născuse încă
și m-am născut cînd Dumnezeu
era deja mort!

Secolul XX era pe sfîrșite.
Marquez scrisese *Un veac de singurătate*,
Nietzsche – *Așa grăit-a Zarathustra*,
Omul pusese pasul pe lună.
Din cer se prăbușeau
îngerii morți!

La orizont se vestea
un al treilea război mondial.
Einstein murise
și Dumnezeu era deja mort!

Se sfîrșea sfîrșitul unei lumi
și începea începutul unui om
în care nu mai credea nimeni.
Pe străzi bătea un vînt tot mai negru,
pe cer vulturii se roteau
tot mai neliniștitor.
Un dangăt tot mai funebru
vestea un nou început.

Alleluia!

Umbră

Chipul meu nu-l vei putea
vedea niciodată tulburat ca o apă,
tu cel care mă strigi din adîncuri
și mă chemi în adîncuri!

Aburi ușori vor pluti
în semn de întrebare
și în loc de răspuns
se va risipi peste lac
un stol ciudat de lebede seara
tulburîndu-mi amurgul și apa,
nu chipul. Căci chipul meu
nu-l vei putea tulbura niciodată!

Peisaj cu lumînări aprinse-n vînt

Cum se sprijină nourii negri de cer,
așa se sprijină
sufletul meu
de umbra ta, Doamne!

La picioarele omului
au fost semădate
lacrimi de grîu,
lacrimi de orz
și lacrimi de secară.

Picioarele trecătorilor
pășesc printre spicele înalte:
lumînări de țărînă
pe care le înfioară asfințitul!

Peisaj cu îngeri orbi

O singură femeie
fierbe duminica într-un cazan de aramă
hăinuțele celor
o mie de copii orbi

Le clătește apoi seara
în albia dulce a rîului
le stoarce și le întinde
la uscat pe sîrmă
în livada de vișini

În locul fiecărui cîrlig
cîntă albastra privighetoare.

Suflete la Second-hand

În oraș seara curge lent
ies toate sufletele de la Second-Hand

Sîngele meu tînăr călărește pe străzi
calul lui orb tropăie pe trotuare
fecioarele albastre alunecă prin înserare
cu picioarele subțiri, ca de iezi.

Prin oraș seara curge lent
ies sufletele toate de la Second-Hand

Tramavaiele varsă pe linii
paltoane, fuste, pălării, mănuși
se aude un pocnet de uși
pe la încheieturi și rotule

Pe străzi, seara se scurge lent
ies sufletele toate de la Second-Hand

Alerg prin mulțime
mîinile mele se izbesc de vitrine:
odată cu cuvintele dinții din gură mi-i scuipe –
în fiecare deget al meu pasărea nopții
din ramuri de salcie și spice de grîu
și-a făcut un tainic cuib.

Pe străzi seara curge lent
ies sufletele toate de la Second-Hand

La orizont mările atîrnă ca niște cearșafuri
prinse-n uriașe cîrlige
de la un capăt în altul al cerului
trec nouri grei, pe catalige

Pe străzi seara curge lent
ies sufletele toate de la Second-Hand

În biserici icoanele stau lipite de pereți
sfinții se rotesc cu capul în jos:
cu hainele însîngerate
acoperindu-ți umerii goi
aleargă ultimul Cristos

Nu stați pe gînduri
îndreptați-vă rugăciunile spre noi

Pe străzi seara curge lent
ies sufletele toate de la Second-Hand

Logodnic al tău sînt umbră
al tău și-al nimănui
privesc în urmă trupul
atîrînd ca o haină într-un cui.

Pe străzi seara curge lent
ies sufletele toate de la Second-Hand.

Gînduri

Cîte gînduri se pot
ascunde într-o bucată de carne
învelită într-un ziar...

...Femeia Ghizela
mătură smocuri de păr
de sub fiecare scaun
și le aduce pe cîmp
unde înalță căpițe și stoguri de fîn
umplînd o arie întregă:
iar atunci cînd vine vremea amiezii
și cosășii dorm obosiți
cu picioarele rășchirate
ca în tabloul lui Brugel,
ea se apleacă asupra
fiecărui snop și-l leagă
grijulie ca o mamă
pruncul ce-i plînge la piept,
după care, brusc cuprinsă
de un vârtej de furie
îl aruncă în batoză...
Se aud țipete și scîncete
după care grîul curat
odată cu paiele se separă de neghină...

...Da, cîte gînduri
pot roi într-o bucată de carne...
care își strivește în tăcere fața pe geam

Anotimp

Această tristețe sacră a norilor
zugrăvită pe fereastră.
Acest sfîrșit de secol
împroșcat pe pereți!
Ca o apă grea se scurge pe străzi seara...

... Cine ne-a deschis în frunte aceste ferestre,
cine ne-a zidit în piept
aceste scunde uși?
Prin mine umblu ca printr-un anotimp bolnav.
Glasul mamei îl aud prin zidul întunecat:
De ce ai venit aici,
pentru ce te-ai întors?
Pleacă, ieși cît mai ai timp.

Glasul fratelui îl aud stins, ca prin apă:
Ieși cît mai repede din această lumină
și lasă-mă singur
să respir în umbra mea...

Fețele cui se păstrează aici,
în această putredă lumină de seară?
O mie de capete retezate
așteaptă ce anotimp?
Brațele cui vor fi semănate pe cîmp,
dinții cui vor răsări din iarbă?

Prin mine trec ca printr-un ciudat anotimp.
Cu țeasta lui Yorick în mîini, mă întreb:
Dacă am secerat
unde și ce am secerat?
Și dacă adun, cînd și pe cine adun?

Geo Vasile – 75

Din fericire, geniul eminescian, impus de Maiorescu contemporanilor în ciuda câtorva zoili și pizmași, a avut o postumitate perenă...

MIHAELA OANCEA ÎN DIALOG CU GEO VASILE

Mihaela Oancea: *Domnule Geo Vasile, vă mulțumesc pentru deschiderea și bunăvoința de a-mi răspunde la câteva întrebări. Poetul, italianistul, eseistul, criticul și traducătorul Geo Vasile n-ar mai avea nevoie de nicio prezentare pentru publicul iubitor de cultură. Cu toate acestea, vă rog să ne împărtășiți, pentru bucuria celor care vă iubesc, câteva dintre „secretele” unei cariere plămădite deopotrivă cu dăruire și sacrificiu. Așadar...despre începuturi... de unde se trage pasiunea pentru italianistică, mai cu seamă că lucrarea dvs. de diplomă a constituit cel dintâi studiu referitor la proza și la poezia lui Cesare Pavese?*

Geo Vasile: Stimată colegă, îmi pare rău că încă din start, vă temperez, în numele adevărului, entuziasmul privitor la „bucuria celor ce vă iubesc”. Nu, trebuie să mărturisesc măcar la această vârstă de răscruce, că nu sunt nici măcar simpatic unor colegi, redactori la reviste din București, care îmi ignoră sistematic articolele oferite Revistei R.L.; prețuit pentru hărnicia mea critică am fost și sunt, fiindcă tot e vorba de un oarecare bilanț, de regretatul romancier și eseist Marius Tupan, de ilustrul și echilibratul critic și istoric literar Gabriel Dimisianu, de criticul Radu Voinescu, de scriitorul total Horia Gârbea, dovadă că mi-au publicat și-mi publică cronicile și recenziile în paginile revistelor în fruntea cărora s-au aflat sau se află. Și, așa cum era de așteptat, aproape niciun critic român n-a catadicsit să scrie despre cărțile mele, apărute fie în țară, fie în Italia, ediții Eminescu, Bacovia, Gellu Naum, regretatul Valeriu Armeanu sau despre „O istorie subiectivă a poeziei

române. De la Eminescu la Miruna Vlada, eseuri și texte în limba română și italiană”, apărută la Ed. TracusArte. Dovada: pe fișa mea de pe Wikipedia, eventualii cititorii interesați vor vedea că majoritatea celor care au scris sau vorbit despre mine sunt italieni. Așa se explică, cred, și medalia de onoare STELLA D'ITALIA în grad de cavaler și diploma, conferite mie de președintele Republicii Italiene Giorgio Napolitano, în 2013, precum și legitimația de italofon, doi ani mai târziu, în cadrul unei ceremonii speciale. Iată motivația Excelenței sale Diego Brasioli, ambasadorul Italiei în România: „Proaspătul Cavaler, scriitorul bilingv, poetul și italianistul Geo Vasile a contribuit în chip efectiv la întărirea raporturilor culturale dintre Italia și România, dedicându-se cu pasiune și sensibilitate, complementare unor neîndoielnice virtuți filologice traducerii unor importante opere literare italiene și românești. Opera sa a făcut să se audă în Țara noastră vocea unor poeți, scriitori și esești români și în România vocea unor mari autori italieni. Traducerile efectuate de Geo Vasile au avut, așadar, marele merit de a înlesni difuzarea în cele două Țări ale noastre a unor scrieri în numeroase cazuri de valoare universală. În scopul de a înflăcăra, însufleți și consolida în ambele noastre Țări conștiințele individuale în privința cunoașterii reciproce ale culturilor supranumite „latine”, în cazul de față cea românească și cea italiană, inclusiv prin literatură și poezie, Geo Vasile a contribuit într-o manieră hotărâtoare la întărirea legăturilor, mai vii decât oricând, dintre italieni și români” (Comunicat al Agenției interna-

ționale de presă pentru străinătate) Dar, nu pot uita cu acest prilej gestul colegului Gellu Dorian care a determinat acordarea, în 2012, în cadrul unui fastuos Festival organizat de Memorialul Ipotești – Centrul de Studii Eminesciene, a unui Premiu pentru promovarea de-a lungul anilor în Italia a poeziei eminesciene. Cea mai recentă ediție bilingvă, bibliofilă, „Răsai asupra mea. Spunta sopra di me“ a apărut la Editura Junimea, anul trecut, prin bunăvoința poetului Lucian Vasiliu. Evident, nimeni n-a scris niciun rând despre respectiva carte, fie el și demolator. Așa că, în fond, cea mai mare satisfacție a mea rămâne cea de a citi și scrie despre cărțile celorlalți....

M.O.: *Cunoscut fiind amplul proces al decapitării intelectualității de către comuniști, aș vrea să știu dacă în perioada 1967-1990 (în calitate de profesor și, ulterior, de bibliotecar) ați resimțit opresiunea sistemului și dacă da, în ce mod?*

G.V.: Despre comuniști „numai de bine“, vorba aia... Eu nu am fost decât pionier, de restul „gradelor“, tip utecist, membru de PCR etc., nu am fost „demn“, nici la liceul Nicolae Bălcescu, Sf. Sava de astăzi, nici la Filologia din Edgar Quinet, se pare... așa că, după susținerea lucrării de diplomă despre Cesare Pavese, am fost „exilat“ și transferat aproape anual la altă școală din Bărăgan, ultima oară la o școală ajutoare, să predau tot felul de materii, inclusiv sport, agricultură, botanică ș.a.m.d. După 4 ani de „stagiul“ plus șase luni de armată la Bacău, am reușit să vin la București, angajându-mă prin concurs la BCS, actuala Bibliotecă Națională. După cei 21 de ani la Servicul de schimb internațional de carte și periodice, m-am ales, eu și familia, cu un dosar de 700 de file, alcătuit de „băieții cu ochi albaștri“, cum se spune. L- am parcurs. Era destul de anost, într-o limbă de lemn birocratică, evident, cu unele semnături descifrabile cu grade cu tot, inclusiv, spre mirarea mea, de maiori sau de colonei. N-au pregetat să ordone instalarea în execrabilul apartament unde locuiam, de tehnică de ascultare, zi și noapte; astfel, se consemna că seară de seară se auzea la noi în casă „Europa liberă“, erau redată în extenso convorbirile mele din casă cu soția, băiatul nostru, precum și cele telefonice cu prietenii, rudele, cu intelectuali din Italia, etc. Sistematically ni s-a interceptat corespondența, mai ales cu Italia și Franța, am fost fotografiat pe stradă cu un prieten, slobod la gură, și el urmărit de aceeași angajați ai DSS, înregistrat tip proces-verbal în prezența unui jurnalist italian ce ne-a invitat la masă, la hotelul „Athenée Palace“. Acest din urmă fapt, dar mai ales intrarea cu chei potrivite în apartament și perchezițiile, inclusiv la biroul meu de la BCS, sunt descrise în cea mai pură tehnică polițist – rocambolescă. Bref, acel mediu cultural numit bibliotecă s-a dovedit a fi un viespar... Dacă nu interveneau evenimentele din Decembrie '89, riscam să fiu întemnițat, bănuț fiind că aș pregăti arme și muniții artizanale în vederea unui atentat împotriva coloanei oficiale... Cât despre tentativele mele de a colabora la revistele culturale ale vremii, nu eram acceptat decât sporadic, și numai cu traduceri; cât despre edituri, ele nu acceptau decât scriitori „angajați“, nicidecum indivizi suspecti, insalubri sau depresivi, tip Geo Vasile: În ciuda acestor opreliști, departe de mine gândul de a mă considera un disident. Singurii disidenți ai intelighen-

ției române, tot după umila mea părere, sunt scriitorii Paul Goma și Dorin Tudoran.

M.O.: *Ați lucrat ca redactor la cotidianul Dimineața și, mai apoi, la săptămânalul Baricada (1991-1996). Cum ați caracteriza această etapă a existenței dumneavoastră? A contribuit în nuce la responsabilizarea autorului față de cititorul său?*

G.V.: La cotidianul „Dimineața“ am fost invitat de poeta Carmen Firan precum și de senatorul Al. Piru, cunoscutul istoric literar, și angajat... culegerea ziarului se făcea încă cu plumb, odată pe lună eram cap limpede și mergeam în tipografie la Casa Scânteii... Am stat aproape un an, salariul era mai bun față de cel din bibliotecă....La „Baricada“, unde am deprins primele noțiuni de scris direct pe computer pe Apple, aveam rubrica mea....scriam ce doream...în fine, a fost o eliberare mult așteptată.... Memorabil a fost ceea ce pot numi acum un eveniment: în urma unei cronici semnate în „Baricada“ la un roman de Claudio Magris ce s-a tradus în epoca, „Danubius“. Am primit de la actualul prof univ. Alexandru Niculescu, pe care-l ascultam în calitate de corespondent al „Europei libere“ de la Milano, și care scrisese prefața și o foarte inspirată completare a cărții, o scrisoare de mulțumire, entuziastă...conform acelor vremuri....

M.O.: *Aveți numeroase cărți dedicate criticii și istoriei literare – Pluralul românesc / Cartea cu prețul vieții, Poezia română între milenii, Proza românească între milenii, Lumea în 80 de cărți, Romanul sau viața / prozatori europeni, Epica analitică ori cea publicată în 2015 – Terog Beatrice. O istorie subiectivă a poeziei românești.. Simțiți că există cumva vreo delimitare între activitatea de poet, italianist și cea de critic literar?*

G.V.: Cam tot ce-am scris și scriu stă sub semnul poeziei, ceea ce nu înseamnă că nu disting între speciile literare. Efectiv, public poezie, editorial vorbind, în ultimii ani... este, poate, un testament literar....o vocație resuscitată și materializată....aceasta simultan cu lecturile mele în filigran de carte străină și autohtonă de proză și poezie...despre care scriu. Italianistica este perla coroanei, îmi traduc poeziile și eseurile în dulcele idiom...nu concep cartea de poezie europeană, acum și aici, decât măcar cu text paralel în franceză, engleză, spaniolă, italiană....aștept în aprilie să apară la Bari o carte de eseuri în italiană: REPERE PERENE POEZIA ROMÂNĂ. IL FIOR FIORE DELLA POESIA ROMENA...textele sunt, evident, în ambele limbi... la fel de evident: în România va fi, ca de obicei, complet ignorată...

M.O.: *Păcat că a devenit un modus vivendi această ignorare a celor care au ceva de spus în plan cultural, pentru ca, ulterior trecerii lor la cele veșnice, să curgă multă cerneală despre opera respectivilor. Situația îmi amintește trist despre amărăciunea lui Caragiale din articolul „Ironie“ (legat de personalitatea eminesciană). Revenind...aveți încredere în exegeza sincronică ori în cea diacronică?*

G.V.: Din fericire, geniul eminescian, impus de Maiorescu contemporanilor în ciuda câtorva zoili și pizmași, a avut o postumitate perenă... Dacă vă referiți la critica literară, eu agreez sincronismul, hic et nunc, altfel spus ultima operă ieșită din laboratorul mental al autorului este cea mai bună, cea care îl reprezintă...Diacronia presupune investigație istorică, reconstituirea unui trecut, adesea incert, prefer să o las istoriei literare...

- M.O.:** *Așa cum Shakespeare e dificil de tradus, așa și traducerea scrierilor eminesciene poate fi considerat un act de curaj. Ați avut vreodată sentimentul că n-ați reușit să redați întocmai sau cât mai fidel stările încapsulate în opera poetului național/paleta semantică aferentă/efectul acelor rime surprinzătoare etc? Cum ați gestionat inerentele inadvertențe?*
- G.V.:** Iată câteva criterii care m-au condus în această temerară întreprindere: „O afirmație deja axiomatică deosebește limbajul poetic de cel cotidian, jurnalistic, utilitar, primul fiind un univers specific, o entitate cu statut propriu, singular și inconfundabil, un spațiu al cuvintelor în stare de grație. Criteriul crocean al opoziției între poezie și non-poezie implică și necesitatea de a discerne enunțul narativ de cel poetic, prozaicul de expresia înaripată. O traducere a liricului Eminescu în limbajul curent, apter, ar fi fost lipsită de sens, dat fiind că un anumit conținut generează și pretinde în chip obligatoriu un veșmânt adecvat; în cazul nostru, o structură armonică consacrată de câteva secole de poezie ilustră, reperabilă doar în marele repertoriu liric, trebuie să reziste oricărei tentative de a fi compromisă de năvalnica forță a limbajului uzual, de schimb curent în scopul comunicării. Cine traduce poezie în absența unui limbaj adecvat tensiunilor lirice originale, ignorându-l fără să vrea sau intenționat, va obține un text lipsit de valențe poetice, apropiat fazei enunțiativ-informative ce nu înseamnă altceva decât cea mai gravă trădare a mijloacelor specifice ale lirismului. În cazul lui Eminescu, ignorându-i procedeele tipice, muzicala alchimie aptă să sensibilizeze suflete și minți, riscăm anularea în fond a conștiinței artistice a poetului. Inițiativa noastră nu se dorește a fi una de divulgare în scopul și în sensul de a răspândi, înfățișa, face public codul unei opere în dauna nivelului artistic, adică renunțând la exigențele artei poetice și favorizând implicit un limbaj comun și imediat, ușor de asimilat chiar și de cititorii „leneși” sau grăbiți. Adevăratul cititor va ști mereu să surprindă în poezie arta suverană ce dispune de mijloace și teme proprii și de viziune specifică și mai ales de un limbaj propriu, care să-i garanteze originalitatea națională și în același timp universalitatea.” (citată din prefața la ultima ediție bilingvă *Espero – Luceafărul*, din 2015). Poeziile emblematice ale marelui Poet au fost pentru autorul versiunii italiene (nu-mi plac lexelele traducere, traducător!!!) un infinit work in progress....ultima ediție incluzând și celebra *Doina*, a apărut în 2015 la Bari, FaLvision Editrice....Cel mai greu, dacă nu imposibil, este de relizat rima, ceea ce nici nu mi-am propus..eventual asonanțe.,ritmul este totul, el instituie și climatul textului și efectele prozodice... totul e să fii nemulțumit...
- M.O.:** *Vorbiți-ne puțin și despre poezia autorului Geo Vasile – despre ce înseamnă poezia pentru dvs și despre cum au luat naștere binecunoscutele volume bilingve *Nimfe & Kimere* (2010), respectiv *Hotelul Argonautilor* (2016).*
- G.V.:** *Nimfe&Kimere este transpunerea în registru mitologic al jurnalului majoritar erotic și polemic al unui tânăr nefericit, ce refuză să se maturizeze...De-atunci, am mai publicat încă trei volume de poezie. bilingve, firește...*
- M.O.:** *Mă trimiteți cu gândul fie la Peter Pan, fie la protagonistul romanului „Toba de tinichea”...Acum, deși intuiesc că este o întrebare ușor incomodă, risc să o adresez – cum priviți fenomenul literar contemporan (de la poezie la proză și la receptarea critică)?*
- G.V.:** Am uitat să adaug în ceea mă privește „un tânăr nefericit și... păcătos”, spre deosebire de Peter Pan. În privința întrebării propriu-zise, prețuiesc rapida sincronizare atât a prozei, cât și a poeziei noastre cu cea universală....vă spun asta citind cu creionul în mână, cum se spune....În ambele specii literare, după umila mea părere, consider că excelează Octavian Soviany, nu numai printr-un talent ieșit din comun, ci și printr-o extraordinară știință de carte.
- M.O.:** *Ce puteți spune cititorilor despre cărțile dumneavoastră dedicate culturii și literaturii italiene?*
- G.V.:** Cititorii italieni sunt extrem de încântați de scrierile mele în italiană...este vorba de un patriotism firesc și justificat....Pentru ampla antologie de eseuri și texte poetice în ambele limbi, practic un veac de poezie italiană, mi s-a decernat la Pesacara „Premiul internațional de italianistică”. Autori italieni importanți italieni îmi cer prefețe la cărțile lor de poezie. Primesc ecouri favorabile la edițiile mele bilingve apărute în Italia...ceea nu se va întâmpla niciodată în România...
- M.O.:** *Este cel puțin trist, dezarmant....Ați tradus nu doar autori italieni în limba română, ci și români în melodioasa limbă a lui Dante. În 2006, a apărut în Italia o antologie dedicată lui Gellu Naum – *La quinta essenza* (A cincea esență), lucrare considerată de directorul Institutului Italian de Cultură, domnul Alberto Castaldini, o premieră absolută în ceea ce privește contactul publicului italoфон cu cel mai important exponent al suprarealismului românesc. Nu mai departe de 2013, la Iași, ați publicat „*Stupul de aur al invizibilului*” (*Lalveare d'oro dell'invisibile*), un florilegiu de peste 600 de pagini, în care se face trecerea gradată de la Eminescu, Vinea, Bacovia, Blaga, Nichita, Sorescu, Ion Mureșan până la poeți tineri, asupra cărora v-ați aplecat cu generozitate. Deși nedreptățit în România, ați continuat să scrieți despre autorii români, de la cei mai cunoscuți, până la cei mai puțin cunoscuți. Ce v-a determinat ori ce v-a menținut dorința de a face cunoscută peste hotare cultura noastră românească?*
- G.V.:** Superioritatea ei competitivă și limba română, una dintre cele mai de seamă limbi romanice.
- M.O.:** *Față de Italia, există extrem de mari discrepanțe de receptare a operei dvs. în România?*
- G.V.:** O discrepanță e un eufemism, există un abis....iată de ce am renunțat să depun cărțile mele la USSR pentru premiere, fiindcă știu că ele vor avea privilegiul pubelelor.
- M.O.:** *Fără a minimaliza celelalte domenii în care aveți un cuvânt de spus, activitatea consacrată literaturii italiene mi se pare, de departe, cea care v-a adus împlinirea. Ori de câte ori sunteți prezent drept invitat la cenzururile literare din Florența, la Salonul Internațional de Carte de la Torino, se simte pasiunea, această febră viscerală a cuvântului, ardoarea cu care vă dăruiți celor prezenți în sală. Puteți aminti, în acest sens, un moment de care vă amintiți cu mult drag? Există, cu toate acestea, și ceva ce regretați?*
- G.V.:** Practic numele meu de scriitor nu există în România...; în schimb, la Florența, Como, Roma, Catania, Torino, Pescara, Fermo etc., da...

M.O.: *Semnați în continuare articole în diverse reviste literare, printre care Luceafărul de dimineață, România literară, Contemporanul, Hyperion etc. Ce vă este acum mai aproape de suflet – eseistica, poezia, italianistica?*

G.V.: Eseistica și Poezia, în ambele limbi....De curând am tradus superba poezie a lui Victor Munteanu, Aura Christi, și un alt volum al meu de poezie numit „Rezistențe ca și arse. Resistenze quasi bruciate“. Caut editor....

Geo VASILE

Aruncare de zaruri

Ai dovedit că ești cel mai rodnic pat germinativ al iluziei, țintă predilectă-a săgeților: focuri de sărbătoare-n pustiu, viața ta: cantonament provizoriu, cenușă și salcâm înflorit, o aruncare de zaruri pe groapă.

Abisul marin

Ferice de-autorul evangheliilor: inspirat de Verbul cel fără de prihană: vede încă din desprinderea sa din inform forma din urmă, cea a comuniunii cu esența, tot astfel pescuitorii de perle ce se scufundă-n abisul marin spre-a aduce – n lumină forma ultimă a frumuseții, cu ochii-n flăcări de sânge.

Triumf, surpare...

În intimitatea trupului se gravează orice fibrilație a sufletului, orice patimă, triumf, surpare, ascensiune, compasiune. Dar numai pe chip, pe abscisa înaltă-a privirii, oglindă a zorilor și asfințitului tău, în sfera unde se reproduce circularitatea corpurilor cerești: doar acolo sufletul în chip suveran se exprimă.

Rețea de socializare

Chipul se împrumută unei fotografii, unui prim plan, noului obicei la modă auto-avator selfie, spovedanie ultimă, mărturie publică de istovire și amăgire în ceea ce te privește pe tine și lumea...

Nevoia de a ispăși cheamă-n ajutor privirea celorlalți...numai că Mântuirea nu are cont pe facebook.

Postfață

Las-o pe inspiratoarea ta Ruth să completeze narațiunea cu-ntunecimea și limpezimea ei,

M.O.: *Reiterând mulțumirile pentru acordarea prezentului interviu, vă rog să adresați cititorilor un gând/ o temă de reflecție/ un îndemn...*

G.V.: Să-i lăsăm, totuși, pe Paul Valéry și pe Baudelaire să li se adreseze:

„Le vent se lève, il faut tenter de vivre....
Hypocrite lecteur, mon semblable, mon frère!“

în înclinarea fără de sfârșit melancolică a capului, întru înfiriparea seducției unui surâs, în scânteierea unei priviri glaciale sau tentativă de-ndoliată sinucidere în postfața vieții tale frauduloase

Moartea poetului

Văpăi prielnice se întretaie în punctul unde licărește spirala ce ne repede spre înalt – prezumțioși – în aerul sticlos al celor patru virtuți cardinale: prudența, justiția, fermitatea și cumpătul.

Cărțile le amestecă soarta, aprinde galbenul mlădios al lalelelor la ceasul în care-ai pus foc manuscriselor dorului neîmblânzit de-mpreunare, tu angelodemonic mesager al morții poetului

Levantul meu

Levantul meu e o surpare- ascendentă, digeră mai multă istorie decât cea pe care o secretă, are un genunchi pentru moarte, un triciclu pentru iubire și aici știi bine îți găsești grabnic o casă sub cerul ce-și supraveghează aștrii să nu cadă din pat... în schimb tu erai cât pe-aci să cazi la pace cu-ademenirile istoriei, ale Himerei Globulare, uitând de patul florilor înrouate.

Veșnicie subită

Ai început să te privești drept în ochi în ziua în care n-ai mai fost nici bob de rouă, nici fulg de nea pe-o frunză:

A fost de-ajuns o veșnicie subită ca să-ți arate că nu tu erai cel ce vedea frescele clarității, ci un ochi al teoriei haosului, astfel că trupurile s-au prefăcut în fantasme, iar fantasmele în întrupări de umbră.

Să fie acesta atunci chipul secret al Giocondei, același cu al Tatălui ei?

Liviu Pendefunda - 65

Cuvântul însă este și acum refularea, exilul, turnul de fildeș, adică poezia

VLAD SCUTELNICU ÎN DIALOG CU LIVIU PENDEFUNDA

Vlad Scutelnicu: *Dragă Liviule, anul acesta ai împlinit o frumoasă vârstă – 65 de ani, nu e nici un secret- vârsta încununată cu numeroase realizări profesionale dar și sufletești. Poate fi socotită o vârstă a unui bilanț, a unui bilanț rodnic, de care sunt convins ca ești mândru. Și totuși, am să încep altfel: dacă nu ai fi fost medic, în viața profesională, apoi, pentru tine dar și pentru toată lumea, un strălucit poet, prozator și eseist, ce ai fi vrut să devii? Ce ți-ar fi plăcut?*

Liviu Pendefunda: Mă gândesc să fiu precum noua generație – sec. Să răspund monosilabic, deși nu mă caracterizează decât poveștile pline de metafore, debordând de eufemisme și morale ascunse între pliurile colorate ale norilor la asfințit. Poate că și suntem într-un asfințit pe care dorim să-l perpetuăm cât mai mult și să adunăm ca într-un bilanț, ceea ce spui tu, roadele toamnei în perspectiva sclipirilor datorate reflectărilor de lumină și sacralitate ale iernii. Da, mai întâi am fost chitarist într-o formație rock, la liceu compunând versurile unor melodii cât de cât originale. Am fost, deci, poetul, *năvalnică pieire și flacăra ce cântă în inimă*, cum mă inspira Trakl, dar nu știam că ceea ce urma să aleg, între arhitectură și medicină, avea să-mi fure vise și visuri. Dar m-am dăruit unui cod de legi nobile care să descopere adevărul sufletului. Știu, ca arhitect aș fi făcut construcții mărețe pentru oameni, pentru ridicarea conștiinței lor, împlinind aceleași deziderate, de a vindeca prin artă și liberă gândire clipele efemere ale vieții.

V.S.: *Crezi că o altă profesie ar fi „făcut” din tine același om remarcabil, sufletist și săritor, ți-ar fi „construit” tot așa, o carieră de invidiat?*

L.P.: Ți-am recunoscut că muncind uneori zi lumină dar și pe întuneric, m-am împiedicat adeseori de ură și invidie, de orgolii nesuținute și societăți fals construite pe nisipuri mișcătoare. Visele se adunau încercând să se manifeste prin artă în prea puținul timp pe care o specialitate, un doctorat, etapele didactice și academice se înfășurau

ca niște funii, ce zic?, chiar lanțuri, adeseori dogmatice, în jurul meu, încorsetându-mă și limitându-mi explozia de lumină pe care o întrezăream. Cum spunea chiar Albrecht Durer, *arta se ascunde în natură, iar cine știe să o extragă de acolo, acela o posedă*. Am simțit mereu că fac parte din ea și că ea mă deține pe mine. Sunt și acum una cu ea; am în mine Cuvântul și, chiar dacă aduc alinare prin științele neurale, nu pot ascunde că nu sunt un poet al vindecării atât pentru pacienți, pentru studenți, doctoranzi și colegii de academie. Aș fi fost oricum același: un magician oscilând între fizică și metafizică.

V.S.: *Bine! Despre cum s-au împăcat ori mai bine zis, cum s-au completat meseria de neurolog cu cea de literat, ce poți să ne spui? Știi, cu destui ani în urmă, distinsa doamnă Mona Muscă îmi arunca, retoric probabil, aceeași întrebare, domnia sa considerând că meseria mea, de medic veterinar, e o meserie dură, în care poezia abia încape.*

L.P.: Cred că nu se referea la poezie ca modalitate de expresie a adevărului, a luminii primită drept har, indiferent că pui cărămizi într-un zid, potcovești un cal sau predici în strană. Oricare meserie are și partea sa pragmatică, dură ca știință, dar are o parte plină de armonii și efuziuni afective și de sensibilitate prin care ne împlinim ca oameni cu natura. De ce n-am cânta la fluier, seara pe răcoare, între mioarele noastre, după ce toată ziua am despicat buturugi și ne-am luptat cu lupii? Heidegger spunea că *nu noi ajungem la gânduri; ele vin la noi...* Și atunci când simți Logosul, cuvântul de început al universului șoptindu-ți o vibrație, ce poți face? Te exprimi, uneori cântând, alteori scriind sau desenând, puțin altfel decât confratele tău care gândește ceea ce receptează cu formația sa de inginer sau avocat. Neurologul e un medic ce caută cauza unei afecțiuni ce influențează bunul mers a tot ce înseamnă relația cu natura, a analizei oricărui gen de percepții reale sau divine sau sinteza prin reacție a contemplării, meditației

și acțiunii unui om, a oricărui om, indiferent de cultura lui și de starea sa socială. Literatura e un liant și spune mereu ce simte tămăduitorul care știe cum să oblojească consecințele acelei cauze.

V.S.: *Ai avut vreodată, de-a lungul îndelungatei și bogatei tale cariere sentimentul inutilității? Dar în poezie? Ce ai făcut pentru a depăși criza?*

L.P.: Știi foarte bine că piatra care o arunci poate fi pe cât de retorică, pe atât de complexă în multiple răspunsuri. De câte ori nu am avut medicamente, aparatură, instrumente sau acces la informații de ultimă oră în meseria care mi-a asigurat traiul material? De câte ori nu am acționat aproape „cu mâinile goale” pentru a salva o viață? Uneori cerințele, referatele de necesitate, atenționările de imposibilitatea exercitării meseriei au rămas fără un răspuns adecvat, sau doar cu promisiuni neonorate – altădată și acum! Dar am fost mândru, am fost fericit când am reușit să depășesc obstacolele. În principiu am fost un luptător, poate cu tact, un negociator, iar cuvântul m-a ajutat. Cuvântul însă este și acum refularea, exilul, turnul de fildeş, adică poezia. Dar, fără să am vreun noroc asemănător în ceea ce o privește, îl voi cita pe Hölderlin: *La ce bun poezi în timpuri sărace?*

V.S.: *O să te provoc acum să-mi vorbești despre iubire. Știi că este o temă ultradezbătută, călcată și răscolită, încât îți vine să spui că...nu mai e nimic de spus. Și totuși, dincolo de biblica expresie „dacă iubire nu e nimic nu e!” ce ar putea să ne dezvăluie poetul Liviu Pendefunda astfel încât să-l credem?*

L.P.: Dacă e să îți replic la citatul biblic, știi foarte bine că Sfântul Paul s-a exprimat astfel într-un context extrem de sensibil, iubirea având o cu totul altă conotație. Omul este atât de complex în structura sa, ființarea fiindu-i înrăurită atât de mediul înconjurător, de componenta relațională Adam-Eva, de ființele, animale ori oameni care îi caracterizează arealul și de relația noetică cu lumea divină. Isus, al cărui discipol era Sfântul Apostol făcea referire la dragostea de oameni, la grija față de frați, de copii și de Tatăl Ceresc. Dragostea de sine, la care făcea apel Aristotel referindu-se la cunoaștere era tocmai precursora înțelegerii că omul e parte din natură, parte din Dumnezeu și talmăcindu-și sentimentele în raport cu binele și răul, are parte de a deveni liber prin Adevăr. A iubi familia e suprema împlinire a imboldului sacru. Armonia din această celulă socială, în care două ființe ce și-au construit un cuib, zămislesc o lume lăuntrică ce se integrează în pacea orânduită de Creație, este supremul sentiment, acela de a-ți iubi aproapele ca pe tine însuși, de a iubi natura, folosindu-te de binecuvântarea roadelor ei fără a-i aduce daune, de a mulțumi Marelui Anonim că poți să vezi lumina și în următoarea zi când te trezești și pornești să-ți îplinești menirea (adică să-ți faci meseria) pe care o practici în societate. Cicero afirmă că numai un gest de mare bunătate ar fi putut determina realizarea în chaos a unei ordini cosmice. Pentru mine iubirea e această ordine.

V.S.: *Poezia ta, dragă Liviule, până la urmă o voce inconfundabilă, de „romantic optzecist incorigibil”, e o călătorie, o explorare, în care călătorul, exploratorul este un însingurat, un solitar ce străbate, dezvelește spații virgine și timpuri nebănuite. Plecând din universuri primordiale și tinzând, mereu, spre misterioase eternități, tu chiar vrei să realizezi o ordine în chaosul cosmic, chemând în ajutor iubirea. În fond, aproape toată opera ta este un strigăt de iubire. Iubi-*

rea înseamnă geneză, dăruire, continuitate: te-a frământat vreodată ideea de a avea discipoli?

L.P.: Din păcate am pornit de la ideea că dogma încorsează, restrânge, distruge chiar libertatea, deci adevărul. Și de la a fi un adept al liberului cuget, care depășește prin cunoaștere gradul de conștiință al conștiinței omului obișnuit, mă trezesc acum în lanțurile din care doar am visat că m-am eliberat. Unde sunt eu? Care mi-e personalitatea? Unde e omul care doream să fiu – animalul primitiv, gânditorul, magicianul sau înțeleptul profet în direct contact cu divinitatea? Sau nimic din toate acestea? Să fi ajuns un amalgam de stâncă zdrobită într-o mocirlă în care sfârâie gheața în lavă și fum? Acum când cuvintele mele se repetă fără să definească un suflet curat, liber și sunt tot mai greu înțelese – îmi par uneori artificiale, fără legătură cu sufletul. Pentru că omul e plin de iubire, cum spui tu, trupul și sufletul îl conduc, dar dacă le părăsește, spiritul nu-l mai poate defini ca om, ca parte a lumii în care trăiește. Mi-e rușine să recunosc că nu știu cine sunt și de ce, amestecând amintirile călătoriilor reale și prin bibliotecă, am elaborat eu însumi teorii dogmatice care îngreșează cititorul și îndepărtează eventualii discipoli. Acum, când tu mă ridici pe un pedestal, am dreptul să mă întreb: eu cine sunt? Dacă aș avea puterea să evoc trecutul, copilul alergând în grădină cu o lingură de sare ascunsă-n buzunarul pantalonilor scurți, cu picioarele goale, între răzoare, să fure o roșie de pe vrejul ei, să o șteargă de turul acelorași pantaloni, să o presare cu sare și să muște din ea cu nesaț, zemuindu-și bărbia. Spun, dacă... dar trecutul acelor tunele în spirală prin zăpezi de doi metri, țigara aprinsă într-un ungher invizibil al blocului împreună cu un viitor campion mondial al scrimei, magnetofonul uriaș cărat într-un căruț de butelii de la un coleg la altul în fiecare săptămână unde urma să petrecem la un ceai, nopțile pierdute să terminăm multiplele volume din Sadoveanu, Dickens, Thomas Mann sau Eugen Barbu, revine, se împiedică de alte amintiri pe care eram sigur că le-am uitat sau că nu s-au petrecut niciodată și se spulberă în filosofia inoculată fiecărei celule de experiențele de viață. Bune, rele, agonie ori extaz, momentele vieții își lasă amprenta grea ca o piatră de moară și nu se mai dezlipeste niciodată. Când spui că fiecare își poartă crucea, sunt sigur că e o metaforă a adevărului. Și atunci, adevărul deconspirat din ascunzișurile sale de ce nu ne eliberează, ci ne apasă mai mult și devenim pisălogi, cârcotași, mincinoși, iar bunătatea înclină balanța în favoarea răului? Discipoli sunt numai cei care întrevăd și omul în societate, nu doar gândurile, faptele, cuvintele – ci întregul. Ne-am depărtat puțin de sensul interviului tău... sau poate că de fapt cei care-l vor citi vor dori să cunoască mai mult omul pe care tu vrei să-l descoperi.

V.S.: *Cum vezi viitorul poeziei, al artelor în general, al celei românești în mod special, având în vedere că trăim într-o lume pândită, sufocată de ghearele kitsch-ului, al nonvalorii? Se mai citește astăzi în România?*

L.P.: Vei rămâne mirat să-ți răspund că da, se citește. Întrebarea ar fi fost mai tendențioasă dacă mă întrebai despre lectura cărților. Și așa în bibliotecă e plin de cititori. Dar se citește mult și pe tablete, telefoane mobile etc. Problema kitsch-ului e altceva. Lumea citește romane fantastice, de cunoaștere de sine sau dezvoltare personală, explorând experiențele reale ale vieții și mai ales dramele unei lumi în care nonvaloarea este mereu promovată. Dar să nu îmi uit ideea. Romanele de dragoste, polițiste, cele obligato-

rii din manualele școlare au diminuat în interes. Cel puțin așa văd eu. Și lumea se împarte din ce în ce mai mult între pragmatici și esoteriști. Nonvaloarea e un subiect sensibil, mai ales când doar ea este laureată și distruge moral, etic, demoralizând talentul autentic sau... pervertindu-l. Fug din calea ispitei întrebării tale și revin la prezentul ce nu pregătește viitorul. Și mai grav, distruge trecutul. E un fenomen la care s-au tras numeroase semnale de alarmă: înaintașii literaturii române mor nu numai fizic. Arta în general are trecere doar în alte părți ale lumii, acolo unde Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe, Proust sau Cehov nu numai că nu au murit, dar sunt vii, prezenți în mijlocul tuturor celor pe care-i reprezintă la nivelul culturii universale.

V.S.: *Explozia informațională din ultimii ani, internetul, mai ales facebook-ul, constituie pentru foarte multă lume, deci și pentru tânăra generație, o modalitate ultracomodă de a „umple golurile de cultură”, de a comunica rapid și la distanțe incredibil de mari în cel mai scurt timp. Și totuși, în aceste condiții, ce șanse de viitor mai are literatura tradițională, adică textul scris cu stiloul și cartea tipărită, menită a sta la loc de cinste pe un raft de bibliotecă? Vom renunța la ele așa cum omenirea a trimis în legendă tăblițele de lut ori papirusul? Cam în cât timp?*

L.P.: Dacă te referi la viteza de a accesa o informație, de a comunica, da, este exact ce preconiza și Tesla acum o sută de ani. Dar, oare, despre ce fel de informație vorbim? Falsă sau adevărată? Cenzurată sau manipolatoare? Restrânsă sau extinsă? Ascunzând sau descoperind adevărul? Am încercat să accesez informații cu spectru restrâns, tot de cultură... Am fost dezamăgit. Cărțile dețin supremația și nu vorbim aici de tainele bibliotecii din Alexandria sau de cea a Vaticanului. Faptul cunoscut că mintea, creierul uman se dezvoltă în funcțiile cognitive și creaționiste numai prin utilizarea scrisului și pictogramelor realizate în colaborare cu mâinile este doar un prim argument întru dezvoltarea pe mai departe a progresului omenirii. Dacă însă interesul este să imbecilizăm lumea, aducând-o la nivelul unei turme obediente și interconectată la un centru de comandă, atunci acesta e viitorul. Tăblițele de lut, desenele rupestre, papirusurile au fost înlocuite cu metoda lui Gutenberg de multiplicare tocmai pentru a crește accesul la cunoaștere. Explozia tehnologică de astăzi, folosită judicios, ar putea determina saltul spiritual preconizat odinioară, dar ar fi păcat și nu vreau să profetizez consecințele dispariției bibliotecilor clasice și folosirii creierului pentru învățare și creație.

V.S.: *Ce părere ai despre ideea că un poet scrie poezie doar la tinerețe?*

L.P.: În dogma liberului meu cuget spuneam că poezia e prima manifestare a luminii, fiind apanajul vibrației sufletului uman în legătură cu darul exprimării cursive a sentimentelor. Lumina a fost începutul pentru univers, poezia e începutul tânărului literat. Dar, ce minunată e poezia când trece prin maturitatea sufletului! De fapt, recunosc, proza și dramaturgia reprezintă pragmatismul ideatic și afectiv... Totuși eu, în timp ce mă preocupă alte îndeletniciri, de ce fac însemnări, versuri și chiar poeme întregi care nu mă lasă în pace până ce nu spun ce simt în clipele acelea? Oi fi încă tânăr sau sintagma debutului liric e o cacialma?

V.S.: *Despre Contact international spune-ne ceva. E greu, e ușor în ziua de azi să „fabrici” o revistă literară, când*

nu există finanțări, când autorii textelor nu sunt plătiți ci doar se bucură că le-a apărut numele într-o revistă?

L.P.: Retică întrebare. Doar iubirea, de care mă întrebai la început, insistă să nu renunți în fața acestor greutăți. Și, vezi, dragă Vlad, e o situație acceptată de toată lumea. Nu spun că nu există și profitori ai unor fonduri, dar mă bucur că se scrie, că cei doritori de publicare au unde să-și vadă numele și creațiile. Revista *Contact international* e în al 27-lea an de apariție, cu peste 150 de numere ce au atras și nume de marcă din literatura lumii și o iconografie originală deosebită și invidii corespunzătoare. Restul, această revistă, *Rosicrucian-s Morning Eye*, cum a fost recent premiată și denumită pe plan internațional, se prezintă singură pe www.anm.com.ro de șapte ani pentru a putea beneficia de lectura celor care nu o pot cumpăra.

V.S.: *Ce personalități marcante ale vieții literare, și nu numai, ai cunoscut, admirat și întreținut o legătură de suflet? Ai scriitori-cult? Dar prietenii literare?*

L.P.: Am avut oameni care m-au influențat în ale scrisului. Florin Mihai Petrescu, Nichita Stănescu, M.N. Rusu, Vasile Nicolescu, Eugen Barbu, Augustin Buzura, Alexandru Angheluș, m-au impulsionat, mi-au predat lecții despre poezie, m-au îmbolnăvit de maladia lecturii și mi-au lărgit orizonturile... Apoi am legat o prietenie extraordinară cu Aldo Rosselli, cu Luigi Attardi și Ulderico Pesce, ca și cu Anadela Serra Visconti, Giuseppe Cicia și Antonietta dell-Arte, prin Italia pătrunzând în spectrul culturii universale. Ar trebui să scriu o listă întreagă. O parte din ei îmi sunt și azi prieteni apropiați, deși timpul a început să ne ceară. Tu, prieten drag, mă întrebi de apropiații mei? Dacă-i numeri sunt sute, dacă nu, s-ar putea să rămâi doar cu o mână beteagă. Am un cult (și recitesc de câte ori mi se ivește timp liber) pentru William Blake, Frank Herbert, Jorge Luis Borges și Lautréamont. În rest apreciez tot ce mi se pare valoros, chiar dacă nu e în grațiile criticii și dezavuează ceea ce mi se impune ostentativ ca valoare.

V.S.: *Ce alte pasiuni – ori vicii?? – în afară de literatură și medicină mai ai? Ce altceva îți mai place să faci?*

L.P.: Am iubit cercetarea, indiferent că era în legătură cu afecțiunile sistemului nervos sau cu literatura comparată. Dar... de fapt tu mă ispitești ca să destăinui ce hobby am? Am. Călătoriile, filosofia... dar pe primul plan dragostea față de sufletul meu pereche, Julieta și fetițele – Sandra și Elleny – pe care mi le-a dăruit, deci împărtășirea bucuriei de a fi împreună cu ele. Ce altceva ar putea să-mi placă mai mult decât să fiu fericit știindu-mă la rândul-mi iubit de ele.

V.S.: *Planuri, proiecte literare...*

L.P.: Să văd copiii așezați la casele lor și să am nepoți cărora să le povestesc despre cum era lumea odinioară și să fiu omul – om adevărat, adică un bunic împlinit. În rest doar ambiții: să ating numărul 200 al revistei *Contact international*, să completez cele douăsprezece volume de eseuri în cadrul academiilor din care fac parte, să public o integrală a versurilor din seria „Faliilor” și să finalizez romanele începute în tinerețe, poezia și eseistica fiind necesare ca inițiere și totodată finalitate în literatură.

V.S.: *O curiozitate: ce întrebare nu ți-a fost pusă de nimeni, niciodată! și ai fi dorit să-ți fie adresată? Adresează-ți-o... și dacă poți... te rog să răspunzi.*

L.P.: De ce mi-a fost cel mai mult frică în viață și cum m-am comportat în fața unor situații de care mi-e și groază să-mi amintesc?

Liviu PENDEFUNDA

Sub mască

Sub masca tăinuită stă spirit-unei sfere
la timpul profeției ce nu va fi nicicând.
Nu-i azi, nici locul, clopot de mistere
rostogolit să spargă retine și timpane
în mișcări de cer ori zbateri de pământ.

Tu mă faci să iau această lume-n stăpânire
pe când se rostogolesc soarele și luna-n vijelii,
răsfrânte focuri în păduri; înaltă-nchipuire
de trunchiuri aurite ridicând fețe umane,
înconjurată de romboizii nori și ape argintii.

Sub masca tăinuită stă spirit-unei sfere
la locul profeției ce nu va fi niciunde
și uită rușinea blestemelor arzând în durere.
Doar tu mai răscolești morminte și cotloane
în care vipera în trup de preot se ascunde

și imprecate suflete punându-și aripi albe
spoiesc lumina vârtejelor întunecate,
o umbră fără nume, verigi de pene calde
ce-adună-n sfâșiere oale și ciolane,
ruine care uită menirea mea printre palate.

Sub masca tăinuită stă spirit-unei sfere
la timpul profeției care nu-i nici fiere
și nici miere...

Două umbre

suntem umbrele ce-și caută lumina în pragul
porții deschise la ieșirea din Ierusalim. Suntem
hotărâți să lăsăm umbrele în cetate și să găsim
calea pe care noi înșine să nu mai fim decât un
mănunchi de raze. Umbrele le lăsăm împreunate
jos pe zid tânguind și-n lacrimi înecate, pline de
durere și disperare, iar noi privim pământurile
mistuite și-ascunsele abisuri care ne-așteaptă să
fim noi poartă, por de fântână în ziua fără noapte
sub coroana arborelui vieții fără moarte, între
coloanele tronului clopot, un templu-n care Lilith
transformată-n șarpe binecuvântează corturile
trecute prin furtuni de foc și ape. Vărsăm o
picătură din cele două cupe, ambrozie și venin
la frontiera unde la infinit suntem umbrele ce-și
caută lumina în pragul porții deschise la ieșirea
din Ierusalim. Suntem hotărâți să lăsăm umbrele
în cetate și să găsim calea pe care noi înșine să
nu mai fim decât un mănunchi de raze. Umbrele
le lăsăm împreunate jos pe zid tânguind și-n
lacrimi înecate, pline de durere și disperare, iar
noi privim pământurile mistuite și-ascunsele

abisuri care ne-așteaptă să fim noi poartă, por de
fântână în ziua fără noapte sub coroana arborelui
vieții fără moarte, între coloanele tronului clopot,
un templu-n care Lilith transformată-n șarpe
binecuvântează corturile trecute prin furtuni
de foc și ape. Vărsăm o picătură din cele două
cupe, ambrozie și venin la frontiera unde la
infinit suntem umbrele ce-și caută lumina în
pragul porții deschise la ieșirea din Ierusalim...

Altarul

Oare cât sunteți de proști să nu vedeți altarul
zămislit din suferință și care zace-n voi?
Oare suprema fericire în peșteri
și-a uitat amnarul
și veșnicia vă-nfățișează atât de slabi și goi
în fața Lui, nici îngeri nici strigoi,
ci leșinate, palide ființe în
mlaștini înecând amarul?

Cum am putea să auzim păcatele-n nevoi
și aroganța libertății s-o jertfim când trece carul
cu vele-n labirint prin norii romboizi de sfere roi?
Iertarea Lui ca și iubirea este tot în noi.
Oare cât sunteți de proști să nu vedeți altarul?

Sunt cel ce sunt

Deasupra apelor plutea spiritul lui Dumnezeu,
nu El ci Duhul Sfânt creând Paradisul, în Creație
dizolvând voința-I. Dar eu, cine eram și cine sunt?
Sunt o rostire, o fărâma din Cuvânt, iar graiul
meu e atât binecuvântare cât și blestem. În
vorba mea simt mereu reflectarea vieții
create din lumină, vibrând odată cu El, căci
Cuvântul, Cel care a fost la început, fiind
cu Dumnezeu, iar Acesta fiind Cuvântul,
este parte din gândurile și vorbele mele.
Astfel rămân și deci voi fi doar cine sunt.

Lumina

Trec clopotele precum peștii printre strâmtonile
sinapselor neantice. Vibrez în cântecul lor,
un cor de rânduri succesive, nori romboizi
împietind de trei ori douăzeci de apocalipsuri
între gândurile ochiului conducând lumina
prin fântâni. Eu însumi sunt carul mnemonic,
eu sunt vibrația Cuvântului, a liberului labirint
pierdut și regăsit pe unicul drum, drumul tău,
Julieta, către El. Și răspândim împreună Lumina.

Lucian VASILIU

Identitate

Nu am confundat niciodată
Budapest
cu Bucharest.
Nici Paraguay
cu
Uruguay.
Nici Ungaria cu Bulgaria

Profesorul meu de geografie
m-a învățat să respect identitățile
fie ele forme de relief,
cetăți sau parohii,
încă din junețe
de când doream să fiu magistrat –
umbră a lui Noe la poalele muntelui Ararat

Acum visez o nouă capitală
pe malul Dunării
la confluența cu Siretul și Prutul

Enumăr, în gând,
capitalele europene pe Dunăre:
Viena, Bratislava, Buda-Pesta
Belgrad

O nouă capitală,
un nou București în calendare,
mai aproape de Deltă,
de Marea cea Mare

Exerciții Tai Chi

Magistrei noastre Andra

1. Urs Panda

m-aș face
printre Parce,
ghemotoc
rostogol
pe sub arce
de triumf

2. Energia

vânturelului de ziuă,
șoim
pe acoperișul de peste drum,
în așteptarea
unui fulg de nea
în limba etruscă

3. Tai Chi

chivot
chitară
chiot
chit
chintesență!

4. Energia

genunchilor tăi
în dialog
pe covorul maicilor
la monastirea Vărativ

5. Energia

umbrei tale
răstignită
în lanul de lavandă
hollandă

6. Energia

ochilor negri și limpezi,
aprinși
odată cu felinarele
de pe malurile
Văltavei/ Moldau

---

7. Energia
ariciului
care se tăvăleşte,
seară de seară,
în patriarhalul câmp cu secară

8. Energia
ambarcațiunii vikinge
ce se prelinge
la vederea fecioarei
pe țarm

9. Energia
mierlanilor
care cântă sus
pe crucea turlei
Bisericii Banu –
cu hramul Tuturor Sfinților

10. Trezește-mă din visare,
aruncă-mă
în arena cu tropare
a paginii albe!

11. În ceașca de ceai alpin
se pierde
în galop
hoarda tătară

12. În Siberia,
sub cruce de gheață –
caligraf
biograf
al tenismenei Steffi Graf...

13. Semn de carte
violetă de Parma
armonie divină
amiază amiezilor
karma

*Din volumul
„Cod numeric personal“,
în lucru
la Editura „Cartea românească“*

Ioana DIACONESCU

UN PĂMÂNT MURIBUND

Ar fi fost mai întâi piatra înghițind focul
Credința devotamentul jurământul
de castitate și supunere
Sufletul s-ar fi salvat odată cu cea nemișcată
Cea tăcută cea răbdătoare cea
așezată în lumina Cerurilor
Cea mai adevărată
Cîtă putere ar fi avut sufletul acesta
neclintit în vasul unui trup
Însuflețit numai de splendoarea slavei cerești
Greoaie umbre cu margini zdrențuite de războaie
Îi pândesc înțepenirea moartea înghețarea
Dar nemișcată și rece e numai piatra pe
care o spală cu lacrimi și sânge
În războaie pierdute eroii neștiuți înălțați la cer
Dar și aceia ce rabdă istoria aceasta
zdrobitoare incredibilă
Pe un pământ muribund
Care nu vrea să moară

ÎN CRATER

Se zvonește despre iubire
Îmi iau aripile și plec

Zborul planat în ceața vremii
Îmi trimite un semn
Miezul fierbinte al magmei erupția
Fumul vulcanilor mă trimite în cealaltă viață
Amînarea naște monștri odată și
odată tot va trebui s-o fac

Încerc să scap si prea mult deslușită dar nu încercarea
Repetă obsesiv

Să-mi las aripile la gura craterului
mă mai întorc eu acolo
Să mi le iau înapoi cîndva după ce oasele mele toate
Vor fi depuse ca flori pe morminte
și nu va ști decât celălalt
Că sunt ale mele
Și mă va plînge cu sîngele lui
Cu arma în bandulieră
Cu fruntea plecată așteptînd o nouă erupție
Ce va scuipa odată cu magma incandescentă
Gnomi și elfi chiar și fluturi de noapte
Și aripile mele
Numai pe mine nu

ÎN GROZĂVIA CARE MĂ ÎMPARTE

Încă o pajiște arsă încă un rînd secerat
De sub pămînt crește iarba albastră și
mă cuprinde cu brațele moi
Cel nevăzut mă strivește în fără seamăn
Îmbrățișarea lui
Și scriu cu mâna prinsă în carnea cuvintelor despicată
Trec peste câmpuri de pagini cuvinte
Ce îmi sunt date uneori fără înțelese
Cel nevăzut mă strînge în brațe și nu mai am de ales
Din trupul meu fug și cred c-am scăpat și alunec
În grozăvia care mă împarte
Între iubire și moarte
De partea cui să rămîn îmi spune pajiștea arsă
Fumegînd încă în carnea paginii de carte

În vacarmul tăcerii mele
O fantă a timpului

ÎN RAZĂ

În Ceruri e ceață
Nu văd ceea ce aș vrea să văd
Se arcuiește peste braț o aripă de înger
Uitându-mă în sus la cețurile oarbe
O stavilă-i pământul acum crescut în valuri
Ca pe un chip de om
Ajung la celălalt știu bine
Umbra lui mi se coboară pe picioare
în loc de veșmîntul necesar
O țesătură clară și fierbinte tulburată
doar de febră mi-e chipul lui
Și nu mi-e teamă
Un ochi în rază desfăcut triumphi
Se-aprinde pe amurg se țese-n focul zorilor
Nu în iarna pe care n-o aștept
Și nevăzutul îmi răsucește de departe
coama părului ca pe cea a unui leu
Îmblînzit de genunea din care saltă ca dintr-un hăț
Sortit penumbrei
Dăruit luminii

ÎN ETERNITATE

Lacrimi pe zăbrelele templului
A trecut hoțul de copii și a furat sacul
Un aerostat îmi smulge gâtul dintre umeri
Devin de nerecunoscut
Ascunsă bine în vopseaua albă crudă încă
Eternizată pe poalele fustei mele
Totul la vedere așa ai vrut
Ucigătoare nuanțe au ochii tăi când
își ridică pleoapele înspre mine
Cît lacrimile lor îmi curg pe piept
Și mai am puțin pînă la poarta fostului imperiu
Din capătul grădinii ascunsă în
ierburi care-mi scapă urma

Aur și vrăji se torc în aer

Cu ohii avizi înghițind Cerul
Răsucită între fiarele contorsionate
O zîină vrăjitoare aruncată
În eternitate

ZBURĂTOR

Planînd asupra-mi coborîse
Din înălțimea unui dom
Ce nu părea a fi aieva

El mă ademenise într-acolo
Uitînd că-n firea mea de înger
Fără de trup mă conținea conturul
Pe care-l prinse-n brațe teama lui
De-a nu mă pierde
Dar două patru șase brațe zece
Să simt fiorii strîngerii în brațe
Mă cuprindeau cînd pieptu-i mă cuprinse
Asupra mea venind fără să știe
Că sunt departe dar că sunt asupra-i
Că îngerul privirii s-a-nălțat
Spre –a ne veghea pe amîndoi
Căci renăscuse fiecare dintre noi
Cu pleoapele pe ochii celuiilalt

Fără veșminte fără trup
Smulsă din sinea mea l-am prins
Cu brațe care nu erau

Sufletul lui se adîncea în mine
Și peste ziuă și în somn
Bolnav tiranic și enorm

CARUL CU FOC

Carul cu foc a trecut peste pieptul meu
Și eu nu l-am simțit ocolindu-mi carnea
Sufletul nu mi l-a atins în timp ce stelele de pe cer

Îmi strigau privește la noi nu în cîmpul pustiit de foc
Pe care au rămas pletele tale
Dar a venit celălalt și mi le-a cules
A țesut din ele pînza vremilor
A încredințat-o îngerului și m-a plîns
În pierderea mea de pe Pămînt
Cîmpul pustiit a născut albe vrejuri și flori despletite
Mîinile mele se vedeau pînă la
coate cum ieșeau din pămînt
Și fața mea cu un abur de melancolie
Își aflase răbdarea
De a asculta liniștea în care
Numai plînsul lui se auzea
El udase oasele mele cu atâtea lacrimi
Și într-atîta mă înghițise plînsul lui
Încât îmi era frică de o înviere
În care nu mai dădeam socoteală nimănui
Nici despre viață nici despre moarte
Nici despre inima mea sfîșiată pe loc
Nici despre ochii lui care feroce
Mă întorceau în carul cu foc

R U G

Am să dorm
Printre achene uscate și ruguri
Pe scoarțele frunzelor ieșite din iarnă
Așternută pe cale piatra îmi va fi perna
Singura care a mai rămas vie
Mișcătoare în încremenirea ei
În pădurea imaginară în pădurea înspăimîntătoare
Din visele mele de adolescență
Cînd luam în drumul spre urcușul abrupt al stîncilor
Orbii și mușii sărmanii și ciungii
Șchiopii care abia își țirau piciorul bolnav
Îngenunchind în fața mea fără să mă vadă
Fără să mă perceapă cu simțurile lor zdrobite

Am să dorm acolo în picioare
Cum prizonierii în mers înspre locul morții
Ai să-mi sprijini în palme spatele dureros
Omoplații asudați
Mijlocul cuprins de neputință
Ai să mă ridici pe mine aceea
Care nu se arată altor ochi deschiși în întuneric
Ai să-mi vorbești despre înălțare
Cu voce șoptită și insinuantă
Pe coroanele înspinate vor păși
însîngeratele tale picioare
Fără să simți sfîșierea ci numai
Lacrimile mele care ți le vor spăla
Părul meu care ți le va usca
Ochii mei care vor străluci
Sub pleoapele tale

Ioan Radu VĂCĂRESCU

Vară indiană

după trei luni de secetă și trei zile
de ploaie mocănească
în sfârșit au apărut primele raze
ale promisei veri indiene
beau bere la budibar în parc
în drumul de la școală acasă
rău stau m-am gândit de curând
din cartierul hipodrom am plecat și tot acolo am ajuns
dar de fapt pare că nu am ajuns nicăieri
prin oraș am fost de dimineață și era pustiu
beau bere ciucaș cu trei lei
și razele de soare ale unei promise dulci după amiezi
s-au ascuns după nori întunecați
vara indiană mai zăbovește undeva spre sud-vest
azi noapte am visat iarăși
cum fur ultimii trandafiri din parc la trei pași de aici
cu degetele sângerânde
și merg întins în strada moldovei lângă pasaj
de fapt aici am ajuns
întreg adevărul e această iubire incandescentă
de altădată și de acum
ca razele verii indiene fulgerând
dintr-o dată la capătul de miazăzi al parcului subarini

Cum se pierd...

Cei cu ochii pironiți la sfertul rămas în sticla de pe masă
Cei cu mâna încleștată pe paharul verde de muștar
Cei cu palmele crăpate și degetele sîngerânde
Cei cu spinarea coșcovită ca peretele vechi spoit cu var

Cei cu ochii întorși spre un lăuntru pribeag
Cei cu picioarele încrucișate sub mesele de plastic
Cei cu biciclete Carpați cu roți
de-argint rezemate de gard
Cei cu sufletul scurs în sticla goală de mastic

Cei legănați doar de vuietul vântului ca din senin

Ajuns pe strada Luptei dinspre munții de la sud
Cum se ridică ei și pornesc de la crășma Doi Colonei
Umăr la umăr înghițind în sec aerul vânat și crud

Cum se-ndepărtează ei sprijiniți de
ghidonul strâmb și cojit
Și se pierd în cartierul Ștrand într-un amurg fără sfârșit

Vremea-ntunecată

n-a spus decât atât
ca și când ar fi fost vorbe purtate de vânt
înainte să plece pentru totdeauna
odată
veni-va și vremea-ntunecată

de-atunci s-au trecut
vremuri și vremuri
fără de ziuă și fără de noapte
un vis mereu amânat
și noi tot aici pe malul râului
și noi tot tremurând ca varga pe malul întomnat

și-ntr-un târziu
fără vreun semn vădit
precum cerul înseninat dintr-o dată
în anul din luna săptămânii de ieri
venit-a și vremea-ntunecată

era la amiază
și când ne-am ridicat ochii-mprejur
am văzut cum coboară
o beznă precară
și cum în miezul ei se-nvârtoșează
prințul întunericului
cu aripi albe fâlfâind bezmetic prin fulguiala rară

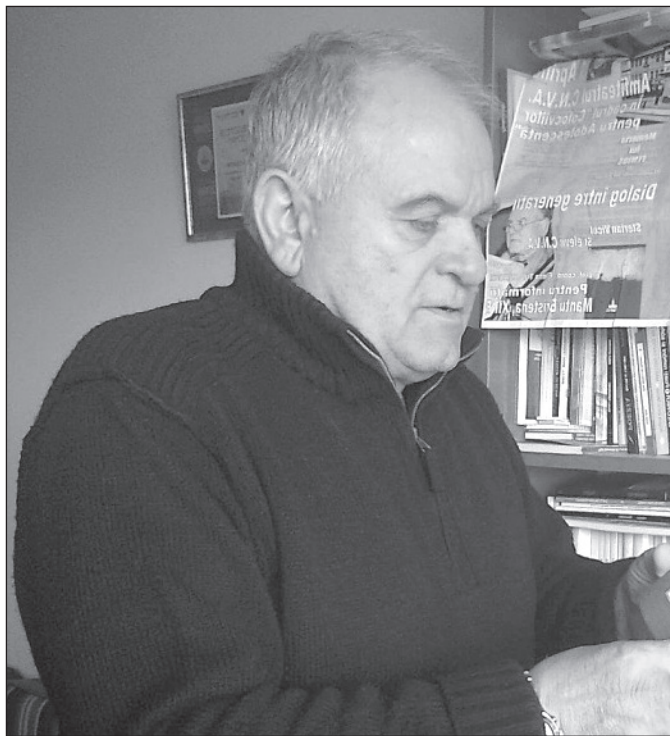
iată a venit vremea
în sfârșit ne putem sprijini de zidurile cetății masada
ne-am încurajat unii pe alții
a venit vremea-ntunecată
ne putem aduna armada
venit-a iată vremea să înălțăm ochii
acum avem la cine să ridicăm spada

Atlantis

valurile verzi ca unda caraibilor la vremea
hărților desenate cu cărbune pe-o foaie de hârtie
sub furtună la prova spartă
a unui corăbier începător de dinastie

ostrovul cu pădurea sumeasă pe creștet
încoronată de-o ceață sedefie
și pluta cu pânză triumphiulară
acostată-ntr-o rână în laguna pustie

singur în zdrențe și cu mintea goală
în genunchi purtând solia cea mai vie
umbra cea scurtă spălată de valurile verzi
precum unda caraibilor în vremuri ce-o să vie

Sterian VICOL

PIATRA ALATYR

M-am lovit de piatra Alatyr cum
în copilărie m-am lovit de oul corbului
pe când mama scutura creanga stejarului
unde cuibul păsării încet se destrăma!

Cartea cu legile scrise – dar de cine? –
de mama Grăpina, Olimpia, Ilinca, Penilopa
care nu știau alfabetul, nu știau decât
prispa casei, ciutura fântânii și bărbatul...?

M-am lovit de piatra Alatyr, m-am
legat apoi cu funii
de sânge, să nu mai zbor, în timp ce pasărea vieții
pasărea vieții mele, clocind ouăle din
ultima scriere, îmi ciugulea literele!

UMBRA OGRĂZII LA PAȘTI

Culcat pe-un pumn de greieri și furnici
la marginea lanului de cânepă, aștept
dezvoltarea zborului din copilărie –
Fiindcă el – cine-i el? – atârână de unda
apei, cum mama de icoana Fecioarei,
atunci eu rămân singur, singurătatea-i
acelui care aruncă cu pietre-n biserică!

Port umbra ograzii la Paști
pe când iarba-i vie ca alergarea unui copil,
deasupra, peste coroana stejarului mistuit
de verde, zboară vulturul, numai el.

Fiecare scris al meu locuiește pagina albă
pe care uneori curge un firisor de sânge,
o fi ghinda spartă a stejarului ori
ultima răsufflare a vietății care a căzut?

ADIO

Din creierii munților, țipă vulturul tânăr
cu zborul în zigzag peste genuni,
el vulturul meu pe care l-am scos din
colții pisicii când era pui golaș –
Lăsați muntele, țipă vulturul meu crescut
în Râpa Zbancului... Când vânătorul i-a țintit
inima, adio, glonte fulgeră piatra întâi
și ricoșează în mâna strânsă pe lemnul puștii!

CUM ZICE NISIPUL

De cauți râul-râu sub naltul râu,
îngropi-dezgropi casa din grâu –

Duci apoi sacul cu iarbă-n spinare
nu pe drum ci pe-o coardă cărare –

Nici nu știi când, pe unde și unde,
să ajungi cu secerea ce se-ascunde –

Dar cauți râul-râu sub naltul râu
cum zice nisipul, cu alte corăbii în grâu!

Acolo dorm femeile gravide,
în cumpăna amiezii, cu norul ce-l deschide.

DACĂ POETUL

Ca să ajung la tine, să ajung cu rost,
trec altă vamă pe unde n-am mai fost.

E-nceput de moarte, doamne, pentru unii
strigătul lor cade în bătaia lunii –

Dar pân' la tine, sub zborul unui corb,
eu bâjbâi duhoarea lumii ca un orb,

visând amurg și dans de sibiline
pe gura râpii când m-aștepți pe mine!

Acolo doarme coasa ca un șarpe mai întâi,
spânzurând de mărul sub care-ai să rămâi...!

Pașii se pierd în lanuri de cânepă,
când poetul e chiar vama ce-l întunecă!

Marin GHERMAN

Metamorfoză

M-am trezit mic de tot,
rătăcit între sprâncene.
Dar am dat de-un lac albastru –
unul enorm de frumos.
M-am trezit mic,
pescuind lumină într-un lac albastru,
făcând schi pe pudră și culoare de creion.
A venit noaptea
și pleoapa s-a închis.
E ochiul tău albastru,
m-am gândit,
e ochiul tău.

Teoria pleoapei

De m-aș fi trezit într-o bună zi
metamorfozat într-o pleoapă de-a ta
sau de-aș fi două pleoape concomitent,
ca două semiluni
ce formează întregul lunii de pe cer,
aș fi toată ziua
și toată noaptea alături de ochii
ce mă fac nebun.
Aș face iubire cu dâșii,
atunci când sunt închiși
sau dorm, sau se odihnesc,
sau se gândesc la câmpii cu flori,
sau pur și simplu protestează cu închiderea
contra lumii,
care-i spune puține cuvinte despre iubire.
Aș fi o pleoapă de nădejde
care apără ochii de apă, de nisip și de soare,
aș garanta întunericul în timp de odihnă
și m-aș strădui să fie
cel mai luminos întuneric
din toate câte ai văzut vreodată.

În mine

În mine trăiesc eu,
asemenea secundelor ce trăiesc în ceasornic,
asemenea idealului închipuit
ce trăiește-n ideal,
încăderii ce trăiește-n încredere.
În mine trăiesc eu.
N-am mânuși pe mâini,
stau cu palmele întoarse spre tine
și-mi vezi viața scrisă pe degete.
În spațiul îngust din mine
trăiești și tu.
Stăm înghesuiți unul lângă altul,
ca două aripi de pasăre
lipite de corp,
lipite de Dumnezeu.
În mine nu trăiește altceva,
nici minciuna măcar.
Dacă ar trăi și aceasta, cineva din noi
ar fi nevoit să plece,
în absență de spațiu.

Și n-aș reuși niciodată
să-l găsec pe Dumnezeu
în mine,
fiindcă n-ar locui alături de neadevăr.

Rugăminte

În ochii tăi arde o flacără albastră –
un fel de cer senin în miniatură,
ca în cele mai frumoase zile de mai.
Când stai în fața oglinzii
se multiplică farmecele lumii,
se luminează întunecimile.
Când te văd privind arborii goi de iarnă,
presimt că aceștia vor înflori degrabă,
fără să mai vină primăvara...
Te rog doar
să mai închizi ochii câteodată,
ca nu cumva să te invidieze cerul
în vreme posomorâtă
sau atunci când plouă
în apropierea ferestrei
prin care privești îngândurată.

Cum e întunericul?

Când închid ochii
nu mă trezesc față în față cu întunericul din
mine.
În schimb, te văd pe tine, iubito.
În loc să mă întâlnesc cu acel mister
care înghite
timpul, spațiul, ideile neînțelese,
mofturile infantile, cuvintele nepronunțate
și realitatea în genere,
te văd pe tine zâmbind.
De la o vreme
mi-ai subminat tot întunericul...
nu mai știi cum arată,
poate s-a luminat deja?!

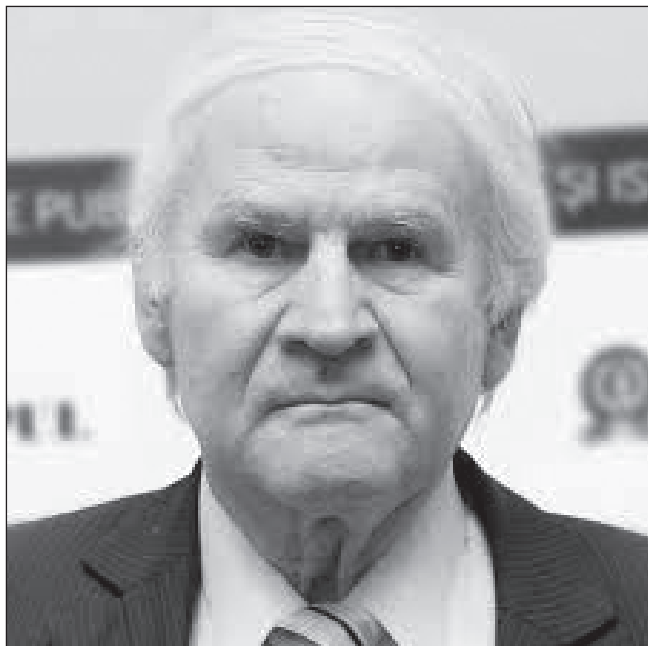
Prizonierii

*Mutarea Zidului se numește
moartea celui de al cincilea element
Nichita Stănescu*

Am pus un zid imaginar în fața mea
și lumea se făcea că nu mă vede.
Eu nu-s de aici, spuneam,
eu sunt din altă parte,
vorbiți-mi dacă vreți cuvinte moarte.

Am pus un zid imaginar în fața mea
și locuiam pe insula tăcerii.
Vreau să alerg, gândeam, vreau să respir,
să schimb delirul fals pe un alt delir.

Am pus un zid imaginar în fața mea,
nu te vedeam,
iar tu ședeai cu spatele spre mine
și-ai pus și tu un zid imaginar în fața ta.
Eram doi prizonieri naivi, inconștienți:
Eu – al tău și tu – a mea.

Mircea LUTIC

TAINICĂ DECODARE

Ades stihu-mi vine din prour:
Dau glas în ființă-mi antumii
Din ceasul de facere-a lumii.
Atunci înde mine mă-nrou.

Mă pierd într-o stare ciudată,
Văd lumea ca-n vis, nevisată,
Cu miruri de mir miruită,
Pe semne-simboluri topită.

Și sinele meu logos naște,
Urmând o divină schimbare –
Printr-o tainică decodare,
În slove pe el se cunoaște...

Când ziua a opta-și dă pângul,
În rod se arată și sârgul.

ANDANTE AL INIMII

Liturgie interioară, tămadă prin mărturisire,
Rod al buzelor ce proslăvesc numele Eternității,
Cupă de-aur plină cu miruri și întămâieri peste fire,
Treaptă celest străluminată întru înnoirea vieții.

Brațele-mpreunate aspiră înnemuirea cu Cerul,
În aurora nădejzii gândurile se cuminecă,
Ca o livadă veșnică, înflorește în suflet misterul
Și-n preajmă firea e într-o neamurgită duminică.

Intim andante al inimii, tainic murmurat pe rozariu,
Cu înclinarea frunții a pioșenie; blagă de preț –
Lacrima vie ce cade, fierbinte, pe sinaxariu.

Înălțându-l la pistolul dumnezeiesc
din oarba vremelnice,
Comesenia prin rugă face pe credincios condrumet

Cu cei preafereciti din străsempiterna Împărăție.

NUMAI ȘI NEGREȘIT

Dacă nu e în inima ta înzidit
Cu tărie și echiputere de mit
Între patria mare și patria mică,
Patriotismul nu va să-nsemne nimică.

Îl scii cu minusculă sau cu verzală,
Cuvântul „patrie“-i deopotrivă plenar
Cu semnificația sa matinală
De sacralitate orânduită prin har:

Izovor izvorător cu mir de lumină,
Senin ce în seninuri se însenină....

La ceasul suprem, veșnicia te va primi
Ca pe-o fărâcă din brazda primordială
Și, plecat prin rit deobște, vei reveni
Numai și negreșit în ocina natală.

HORĂ GROTESCĂ

Politicieni avem cât prundul mării
Și seminția lor nu se mai gată:
Mulți iscusiți în treburile țării,
Dar prea puțini din greu impas s-o scoată.

Politica le-aduce tamjă grasă
Și avuții deavolna, rânduri-rânduri.
Nu în zadar în dricul ei se-ndeașă
Ca golănimea oarbă la comânduri.

Doar de folosul castelor dau seamă:
În cot le e și țara, și poporul
Și, debitând gogoșerii cu zorul,
Fac din democrație panoramă.

Omul comun i-aplaudă-n agora,
Iar ei își joacă-n nepăsare hora.

VIS DE FULGER

Un nepreget demiurgic îmi viază-n ființă,
Gânduri noian se revarsă ca lava, vulcanic,
Dezvăluindu-mi din străstrăfunzimi epifanic
Înzestrările cugetului, zămislite-n credință...

Inspirația din vis de fulger se-ncheagă,
Prin sânge mi se petrece, râurind foc arzător,
Cu-n fir sacrosant de eternitate mă leagă
Și, trasnfigurându-mă-n verb, mă face nemuritor.

Faptă de vrajă, în neștire și-n nevedere –
Creația-i fenomenul antropoc arhetipal,
Mister din veac între ale vieții mistere,
Prin care a luat naștere chipul lumilor...

În ea făptura-mi află înțelesul primordial
Din dumnezeica deșteptare a mumelor.

Nicolae SPĂTARU

vinul rămâne nebăut

acum prin camera mea aleargă animale de fum
pretind că au stat cândva cu mine la o masă
e întuneric
dar ele se descurcă foarte bine în încăperea obscură
chiar mai bine decât mine
pentru că în loc de botișor
au câte un ceasornic
care luminează
e pentru tine îmi spun doar pentru tine
cel cu care am stat cândva la o masă

s-ar putea ca-ntr-o bună zi să locuim împreună
să stăm din nou la aceeași masă
îmi mai spune un animal
care are ceasornicul cel mai mare

vinul rămâne nebăut
cafeaua rămâne neatinsă

e pentru voi le spun
pentru voi
cu care am stat cândva la o masă

și noaptea nu se mai termină...

semne

mesajele tale până ajung la mine
au aproape toate cuvintele șterse
rămân doar câteva: piatră cuțit uitare șarpe...
(ordinea e tot timpul alta)
și abia când le recitești observi consternat
că *șarpele*
după câteva mișcări halucinante pe foaia albă
cade mort și doar în coadă îi mai zuruie o vreme
ca un clopoțel
sahara
cuțitul se înfige adânc în pământ și imediat se sufocă
în propria-i rugină
piatra se sfarmă în zeci
dar stupoare: părțile se fac mult mai mari
decât piatra însăși
cuvântul *uitare*...
ce-am vrut să mai spun?

citirea zidului

rămas intact ca prin minune
de-a lungul istoriei
zidul din adâncul curții
îmi scrie biografia

are o experiență de viață grozavă
stăpânește un orizont larg de cunoștințe
la o bere într-un moment de sinceritate
mi-a mărturisit
că unele dintre cărămizile lui
au făcut sorbona
că la începuturile carierei sale
a ocupat posturi destul de importante
că a avut și mai are rude sus-puse
iar de la o vreme
fiind o persoană fără ambiții mari
a renunțat și la bodyguardzi

neamul zidurilor (zicea el!)
pe lângă faptul că e foarte religios
mai are și cultul strămoșilor
fiecare zid se simte obligat și onorat
să țină la locul cel mai de cinste
efigia zidului chinezesc

emoționat până la lacrimi
mi-a vorbit despre valul lui traian
(sunt veri drepți)
despre ierihon hebron vatican
și despre alte ziduri
care au modelat spre bine fața lumii
(chipu-i radia o mândrie de stâncă)

discuția devenea tot mai fascinantă
dar la un moment dat – cerându-și iertare –
zidul mi-a zis că e ora
când de obicei
se retrage la masa de scris

Andrei ȚURCANU

Barbarii dinlăuntrul cetății

La poarta cetății să oprească barbarii
Am pus totemul străbun –
ultimul zimbriu prins în Carpați, împăiat
Pe metereze, la pândă, ne trec
prin soartă norii, fugarii
Și frica de a muri și-a-învia iar și iar
în obștescul infarct.

Scrutăm Deșertul din față,
până departe în zare
Pajuri negre în nisipul fierbinte zilele, anii clocesc
Un secol lasciv ni se învâрте în ochi
ca o tumoare
Umbre barbare stârnește
cu umbletul său muieresc.

Nemărginirea iscodim cu văzul lăuntric
cum se încheagă
cum se destramă
Cum plânge Iisus cu copiii-n cetate îngenunchat
Cum sufletul nostru patriarhal duhnește a gudron
și a cazarmă
Cum sciziparii barbari curg puhoai
dintr-un soare-răsare de-asfalt

Cum, nevăzuți, ni se bagă în vise, trebăluiesc în istorie
Cu copitele cailor somnului de
prunci-mirați-și-exotici
îl tulbură ni-l răscolesc
Cum pe lângă noi, în mersul de vierme,
trece în neant momentul eroic, clipa de glorie
Odată cu-apusuri de sânge
care-n agonie tot cresc și descresc.

Stăm pe ziduri de strajă,
însingurarea ne prinde, mușchiul, lichenii
Acoperă mâinile, pleoapele
și zarea de gelatină
În tăcerea de veghe o larmă
de-ospăț în cetate se-aude –
vorbe obscene
Pohvale cheflii de aezi
și-un grai gutural de barbari în surdină.

Amurg în ambigen

Înnoptați în iluzii în așteptări în făgăduințe
Ne-am extirpat imaginația și
Tupiluș, lunecând printre vechi și banale sentințe
Am decis a ne b a s a r a b e n i.

Care de-a șuia, care de-a berbeleacul,
mai mult rostogol
(Nu eram *el*, nu eram *ea*, amurgisem în ceva ambigen)
Am zis, parcă am rupt din rărunchi:
„Pașol!”
Izbind fericiți într-o globă de ghiers l a c r i m o g e n.

Era un refren – „Of!-of!-și-ncă-o-dată...” –
Care ne-a mers la inimă drept,
ca după beție-un rasol.
De-atunci-pietre, cu piatra în gură cântăm
scoatem lacrimi de piatră din piatră
Lângă piatra de nuntă balmăjește
bolovanul-viol.

Lângă steaua de veghe punem
piatra-pustiu, piatra de pândă –
Sfântul cu gușă care bea o mie de buți:
Când nu înjură, pare că ne descântă
Și ne trece mereu peste o mie de poduri și punți.

„Piatră, piatră...” – se face în gură nisip, se face leșie
Ne pierdem în noapte, tot neamul,
cu morții și cei nenăscuți –
Negre lespezi-menhir și o tuse ca o liturghie –
Cu Hristosul ce vine din urmă, prin miriști desculț.

Pădurea de argint

Între secolii de-orbalț și milenii de dor
este-un codru de-argint c-un Mihai împărat.
Când mi-e dat ca să cad, când mi-e dat ca să zbor,
vin aice să zac sub salcâmul bogat.

Când mi-e scris să mă pierd înghițit de un nor
ori în noaptea-sabat să mă zbat zdrumicat,
lângă scaunu-i nalt eu mă știu căprior
de-un luceafăr bălai legănat, luminat.

Vin la el ca să fiu unui corn solitar
un ecou peste frați, peste floarea de tei,
și în lacrima lui – înnoptat lopătar –
cu un zmeu înjugat prin istorii să ar.

Printre turme de jar și ciobani-funigei
să trag brazda-destin peste somn și hotare,
veșnicia să văd cum se-ncheagă temei
între cel însurat și acei cu pumnare.

Latră-n sânge, în pai predicatul-cobai.
Nu e vreme de vânt, nu e timp de mălai.
Din pădurea de-argint, tata lângă Mihai
strigă în asfințit:
– Hai, dă, fiule,-n cai!...

Fals jurnal de irealitate (2)

Cum poți înțelege mai bine un pacient decât prin empatie, încercând să te pui în locul său, trăindu-i și vindecându-i rănilor, recuperându-i, secundă după secundă, mișcare după mișcare, brațul sau piciorul, șoldul sau degetul mare de la mâna dreaptă.

Deoarece, un bun balneofizioterapeut trebuie să fie și un bun psiholog. Ce-o fi gândind pacientul despre trauma sa, despre viață și locul unde se află?

Cu ce ochi mă privește? Ce așteptări are de la mine și de la exercițiile pe care i le recomand? Care-i limita sau bariera ce ne separă? Și, totuși, numai boala ne unește, doar suferința-i codul de acces?

Cu toate acestea, am înțeles încă de la început, că nu boala sau incapacitatea momentană

de a folosi un anumit organ este ceea ce-i unește pe cei doi, să le zicem, **actori, ai acestei piese de teatru numită sănătate.**

Ci dorința de a face ca lucrurile să revină la normal, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat.

Acesta ar fi idealul.

Concret, m-aș mulțumi dacă pacientul s-ar considera apt să-și folosească toate aparatele cu care a fost înzestrat: aparatul locomotor, respirator sau circulator. Și, mai ales, un aparat aflat, din păcate, pe cale de dispariție – BUNUL SIMȚ.

FALS JURNAL DE IREALITATE (1)

Motto:

**Nu-i numărați ilustrului chirurg
Banii luați pe grave operații,
De nu vedeți și banii care curg
Ca să distrugă neamuri, rase, nații!**

**Lideri ai lumii, bunii noștri frați,
Noi v-am cedat și ranguri și proporții,
Dar nu putem continua, stopați
Această competiție a morții!
(Adrian Păunescu, Manifest pentru
sănătatea pământului, 1980)**

Probabil că nu poezia ar putea salva lumea. Și nici medicina, desigur. Prin urmare, nici poezii, nici medicii. Nici, să zicem, balneofizioterapeuții. Și totuși!

Și totuși, fiecare, cu unealta sa specifică – pana, stetoscopul sau mingea medicinală – ar putea ajuta individul uman să-și revină: la drumul drept sau la gânduri mai bune.

Ce-ar putea face, de exemplu, un poet în fața unui bolnav!?

Dar un medic, în fața unei săli pline de cititori bolnavi de frumos?!

Ori cum m-aș comporta eu în fața unui volum, să zicem, LES FLEURS DU MAL, aparținând lui Charles BAUDELAIRE?

Eu, balneofizioterapeutul Cineva, nu pot decât să-mi imaginez reacțiile unui medic ori ale unui poet la întâlnirea cu rănilor condiției umane. Așa că am să-i las pe cei doi să-și vadă de menirea ce le-a fost încredințată. Și-am să mă ocup de mine, dar mai ales de pacienții mei, pe care trebuie să-i ajut să redevină activi, îndrumându-i și ajutându-i să-și recapete forțele pierdute, să-și refolosească unele organe aflate momentan în suferință și indisponibilitate.

UNA LA MARE

16 august, imediat după Ziua Marinei. Zi de plajă: Una va pătrunde în vraja mării împreună desigur cu Unu. Una este trează încă de la ora șapte.

Hotelul Voici, Constanța. După miezul nopții, aerul condiționat s-a retras parcă dincolo de nori...

Unu de mână cu Una se strecoară pas cu pas în mare. Zvâcnirile mâinilor traduc emoția momentului. Cei doi par să pătrundă în taina căsătoriei cu marea: infinitul tulburător de albastru ezită și el printre valuri.

Transparența apei le apropie parcă trupurile până la identificare, descătușându-i de ultimele inhibiții. Universul curge în valuri. Ochii celor doi aprind una câte una stelele de pe firmamentul umed al iubirii.

Una pare un pescăruș printre valurile ce se zdrobesc de stâncile firmamentului. Interjecțiile mării, din ce în ce mai ascuțite, îl aruncă pe Unu de la o extremă la cealaltă a orizontului înspumat.

Poți să te pui cu marea sau cu cerul: două eternități înfruntându-se în trupurile încleștate ale celor doi?

Brusc, și marea, și cerul dispar sub orizont: noaptea de la miezul zilei cutremură totul din rădăcini. Îngerii de pază își sting torțele în verdele fără margini al mării interioare.

Geneza puiului de om

* Și totuși, Dumnezeu a dat naștere celui mai fragil vas al închipuirii: puiul de om! Speranță și dezastru, inocență și desfrâu, lacrimă și caricatură! Ghem de iluzii și ghem de nervi! Pas de uriaș și salt în preistorie! Rug și sex!

* Mama a îngenunchiat, atingând cerul cu inima – lumânare ce încălzește cu adierea sa de vis întregul Univers – ridicând apoi firmamentul copilăriei la pieptul ei: rană și izvor de mir!

* Cum să violezi un înger: mamă și copil!? Rațiunea refuză să înțeleagă. Mâna refuză să mai scrie. Din cauza lacrimilor, ochii văd totul în alb și negru: război și pace, trup și suflet, trecut și viitor.

* - Doamne, ia-l în brațe și aruncă-l la câini! Acesta-i Anthristul: copilul cu ochi albaștri și surâs de fecioară!

* - Doamne, nu ezita, El îți va săpa groapa!

Silvia BITERE

Sentimente, idealuri, minciuni

despre ce mai scriu
despre nimic doamna mea
adun așa ca o nebună de prin viață
îndes totul în mine
sentimente idealuri minciuni
moarte nu
am doar morții din partea părinților mei
e bine să ai ceva din partea cuiva
în rest dacă mai văd vreo icoană pe drum
mă închin la ea și ei îi dau lacrimile
e de la vopseaua proaspătă îmi spun
iarba nu se ia pe degete așa ușor
icoanele nu plâng dintr-o dată pentru nimeni

nu nu plâng
ce-ți veni doamnă cu batista
mai bine saltă-ți genunchii la gură
poate ai rămas grea cu mama
am fost în cimitir azi noapte
și era atât de bucuroasă
de-au ieșit toți morții pe alee la plimbare

vedeți doamnă eu am uitat că la naștere se plânge

Aproape de țărână

sunt peste tine o iarbă verde verde crescută
de o luciditate tăioasă în care dacă apuci să dormi
ar fi să mori fără întoarcere
însă dacă prin adormire ți-a fost dat să mori
să nu prinzi teamă de carnea ta
căci foarte curând ea nu va mai fi
și florile îți vor sta aproape de țărână

În amintirea noastră

dacă vreodată o să mă vedeți
dacă vreodată voi copia vreun gest al cuiva
dacă vreodată voi copia vreun gest al cuiva drag
se datorează inimii mele deosebit de slabe
și dacă tot vreodată o să fiu certată
de mamă dar și de tatăl meu
chiar din pământ să mă certe ei
voi ridica o punte între umerii mei mici
în amintirea noastră

Ei nu au fost scriitori

tata nu a fost scriitor
mama nici ea

de ea știți a fost aruncată din rai pe pământ
pe vremea ei nu exista scrisul
cu timpul tata a învățat-o să facă mucenici și copii
iar eu am ieșit din burta ei într-o
zi când pământul se mișca
în '77
după cum știți
din notițele mele
atunci s-a născut fericirea
și zilele au curs fără calendar
la tata pe genunchi
cu mama la cules de iasomie
și era așa o pace în suflete
că nu mai aveam nevoie de scris
și iubeam atât de mult cerul apa și iarba
încât nu mai aveam nevoie de scris

cândva am iubit un om mult de tot
și nu era mama
și nu era nici tata
l-am descoperit într-o carte și m-am îndrăgostit
apoi am început încet să scriu și eu
am făcut un copil apoi n-am mai scris
un an doi trei
până când l-am auzit pe unul că
scrisul este pentru cei singuri
fără părinți neamuri sau alte rude
rahat!
și-am început să scriu din nou

Nemuritorii poetului

i-am spus într-o zi la o cafea prietenului meu poetul
tot ce vine din tine ca și din mine
sunt lucrurile care ne împlinesc
spațiul interior al obârșiei noastre
de aceea crezi tu că ești nemuritor
precum sean connery
desigur nu este nicio aluzie la peliculă
sau o anecdotă poetică de prost gust
însă prin felul lucrurilor la care suntem
zi de zi supușii unei noi iubiri
a globalizării sentimentelor
adunate cum stau ele între femeie și bărbat
vorbele mi se par străine de facerea noastră ca poeți
și iar desigur nu avem niciun sens pe acest pământ
ca femeie și bărbat
însă poeții vezi tu prietene
întrebările noastre izvoare de înțelepciune sunt
cu grădinile suspendate cu zidul nostru chinezesc
pentru noi destinul de poet e măsurat în ani lumină
precum la steaua unui mare mare poet
identificat și după moartea luminii
apoi suflul ăsta viu din care suntem moșmondiți
veșnici în ale noastre simțiri
uite dragul meu poet și draga mea cafea
vă beau cu poftă și nu mă mai satur de viață

Daniela VARVARA

o zi compusă dintr-o dimineață și o seară:

dimineața

când îngerul strigă în pustie-
o ușă este deschisă în cer și timpul coboară
aproape de oameni
înfășurându-i să nu se mai distingă unul de altul
timpul intră în oameni
și iată în cer se deschid prăpăstii
întoarse cu fața-n pământ

(5,25: navetiștii se îngheșuie în motorul de dimineață
plecarea nu întârzie; de la a doua haltă
norocoșii găsesc locuri în care să stea rezemați
de pereții neocupați ai vagonului
izul canapelelor scrijelite le mută gândul
la cafeaua cu cicoare pe care n-au reușit să o bea
nici în dimineața aceea. doar așa se poate trata greața.
îngerul pare că și-a băut mințile cu o noapte în urmă
scăpat de sub papucul îngeresei
s-a oprit direct la dugheana din centru
unde unii își mai caută salvarea)

seara

când îngerul vede din nou lumina din cer
și dedesubtul luminii se așterne o ceață în loc de somn
(motorul se întoarce cu un strat de praf
și unul de lumină în plus
drumul e același doar sensul inversat
oamenii aceiași lumina din corpurile lor
întoarsă și ea spre apus
la retragerea din funcțiune vagonul
va fi avut deja aureolă de la atâta lumină
lăsată involuntar peste el).

în fiecare vineri

sub pielea ei se așeza
rănit de moarte zeul

ea îl învia cu sângele propriu
pielea ei devenea sîdefie
carnea ei strălucea strălucea
între o vinere și alta nu mai erau zile
între piele și mușchi dormea el
dincolo de el nu mai era nimic
ea respira lumină se hrănea cu lumină
și stomacul îi era o aură uriașă
devenit apoi un văzduh în care
înaripatele străluceau libere

mă privesc:
în carnea mea se așază rănit de moarte
zeul
el vine cu tot cu lumină și adoarme
imediat ce închid ochii
îmi vine să merg cu ochii închiși
ca nu cumva să-i tulbur somnul
se întinde sub piele îi împrumut forma osaturii
a mușchilor și a organelor mele vii
caut prin manuale de medicină
moduri prin care se poate închide moartea
în timp ce sângele circulă
în fiecare zi învăț metode de resuscitare-
e zeul meu și trebuie să-l țin în viață.

ziua în care durerea s-a transformat într-un pește rece învelit în ziar

încep să prind gustul filosofiei: dulce-amăru
poate nu la fel de plăcut ca starea de preanestezie:
nu mă pot ține pe picioare dar pot râde
plutesc sunt ușoară nu mai fac parte din cele 47 de kg
inutile și prea grele oricum
sunt reșezată în trup pusă în rând
cearșafurile albe par desenate cu trupuri
trupurile desenate cu răni cusute și bandajate
descopăr că mama mea nu mai este eroul meu
ci un om cuminte așezat în propria piele
că ne despart zidurile încăperilor
care mă adăpostesc și apasă deopotrivă
între mine și ea porți închise

un pește rece învelit în ziar
îmi este trimis ca hrană de zi
doamna iubitoare de platon și cu un sân amputat
mi-l transformă în taină
mușcăm amândouă din carnea aceea sleită
pe care singură nu aș fi îndrăznit s-o ating
pentru stâmpărarea foamei
apoi o împărțim cu un pescăruș – unul dintre
cei câțiva care și-au pervertit gusturile cu mâncarea
bolnavilor din spitalul mare
facem semnul crucii peste trupurile noastre
semnul peștelui peste aripile pescărușului

pentru acel timp
femeia cu un sân amputat
a fost mama mea duhovnicul meu
crucea care mi-a purtat trupul
pentru revenirea la viață
zilele- pești reci înveliți în ziar.

Luminița AMARIE

Placebo

1
deschid fereastra ca trupul meu să respire
trebuie să-l învăț suferința
măinile devin grele de lumină
metodele noi induc un fel de plăcere absurdă
a gândului la imaginea unui corp nou nouț
limitat de numere standard
mărimi inutile
obiective înalte
trebuie doar ca trupul să devină ușor
un instrument de măsurat plăcerea
un album deschis la o fotografie tăiată

aici eram frumoasă
dar lipsesc

2
aș putea chiar să plâng

mă trezesc în fiecare dimineață mai bătrână
este firesc
tu în fiecare dimineață mai fericit
cafeaua și țigara
gustul umed al pielii în care te-ai învelit toată noaptea
îți sunt suficiente

dimineața carnea mea păstrează frigul
caută să se ascundă în întuneric
este firesc
de la fereastră
se văd cruci
cimitirul de aici nu are nimic din cel de acasă
în locul acesta
niciun gest nu cheamă singurătatea
poate doar eu

când îmi beau cafeaua singură
și mă gândesc cu milă la fericirea ta
închipuită

3
dorm cu frică
mișcările trupului mă fac vie
pierd mai mult din vis decât
din realitate
tocmai de ea nu-mi pasă
imediat se va face lumină
tu vei coborî din pat
vei încerca să nu mă trezești
o să aștept să faci cafeaua
voi veni după tine în grădină
voi profita de dragostea ce încă îmi acoperă spatele
de respirația ta pe piele
de ultimele pagini din Delta of Venus
cu blândețe îmi voi pregăti plecarea
de îndată ce umbra ta va prelungi pereții
tu nici măcar nu vei ști
despre gesturile ce vor urma
nu reușesc să dorm nu mai pot controla
fiara ce mi se plimbă prin sânge
cel mai ciudat e că simt miros de liliac și
citesc cuvântul tristețe peste tot
ha ha
ce ironic mi se pregătește viața
ha ha
cu câtă luciditate îmi accept insOmnia

4
când mâinile mele îți vor desena
curbe pe floarea ochilor
când trupul meu de femeie
asemenea unei biserici pe timp de război
te va adăposti în alte temnițe
când glasul meu îți va aduce liniște
te va minți că totul va fi bine
când pielea mea te va îmbrățișa
într-o încleștare de fier
uniți vom fi în aceeași tristețe
când te voi îngriji și rănile tale
muguri vor fi peste rănile mele
când tălpile mele vor alerga pe câmpiile singurătății
nu mă vei uita nu mă vei uita nu mă vei uita

vei iubi umbre și le vei pune numele
meu trupul meu carnea mea

Traume

prea mulți sînt cei care trăiesc în
ochiul meu.

fără voia mea s-au zidit acolo
și-au construit case din lemn
de cireș amar

iar acum sînt atît de bătrîni
că nu mai au unde pleca.

zilnic îi port cu mine

le arăt lumea asta nouă

dar ei simt primejdia

și se baricadează în ochiul meu

ca într-o cetate medievală

sub asediu.

din cînd în cînd

de sete

îmi beau lacrimile

și adorm fericiți.

Florin Hău

Aproape de miezul nopții mă sună Florin, extaziat după săpăturile la biserica armenescă din Botoșani. Aca-să îmi arată o mică monedă și o parte dintr-un mic revolver cândva folositor unei dame. Șterg piesele de resturile de țărână și capăt o întreagă lecție de istorie a armenilor.

„Nec vivere carmina posunt quae scribuntur aquae potoribus“ (Nu are viață poezia scrisă de băutorii de apă!) Miza pe viața autentică, regula impusă de Horațiu într-o epistolă către Mece-na este/era deviza lui Florin. Adormim contrazicând băutorii de apă...

Născut la 3 aprilie 1956, săvârșit pe 15 aprilie 2013, Florin Hău are prin mamă obârșie germană și crește în natura de la Prisaca Dornei, unde prindea pește cu mâna... Absolvent al liceului de coregrafie din Cluj în 1975, a fost balerin la teatrul „I. Vasilescu“ din București, apoi 13 ani profesor de istorie și primar trei luni după „revoluție“ la Siret, director general al Muzeului Bucovinei, vicepreședinte al Comisiei naționale de arheologie(2001-2011), șantierist și săpător medieval în nordul bucovinean și moldovean.

Mai întâi am cunoscut-o pe Otilia, „enigma“ sufletului său și muza poeziei sale. Apoi, într-o împărăție de la Mândrești de Ungureni-Botoșani, ne-am evaluat viețile. În grupul nostru de

prieteni a devenit o normă să vii la o nouă întâlnire cu versuri ori povești noi.

Florin era un uriaș nobil interiorizat, cu trăsături ariene, o mișcare sigură, mlădioasă și binevoitoare, o privire vesel-scrutătoare, un orator de excepție, blând – autoritar, gata să-și ceară scuze că există, că are memorie și gândeste, „un <monah> îmbrăcat în straie mirenești, trăitor cu aleasă demnitate de bun creștin, bun român“, așa cum îl descrie ÎPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților.

Om smerit, căutând marginea și nu centrul, Florin era un erudit, cu ambiție de perfecționist, dar și un poet tăcut, știut de puțini ca poet, un geograf cu suflet de goliard prin Carpații Bucovinei, cu minte și sensibilitate de creștin, cu aptitudini pantagruelice și bucuria descoperii. Știa munții, pădurile și văile. Datorită lui tot grupul de prieteni ne-am scaldat în apa rece și soarele din calea neștiută pe care a umblat Vitoria Lipan...

Mereu tânăr, Florin Hău disprețuia averea și se baza pe prieteni, fără să fie însă un naiv. Nu a avut bunuri de impozitat, ci numai strictul unei vieți decente. Mi-a mărturisit că are două caiete cu poezii.

Mi-a mai spus că i s-a propus și a fost presat să vândă (!) Cetatea Sucevei. Și nu numai atât. Astfel încât, probabil,

refuzul și strategia sa de rezistent timid și „încrezător în onestitatea celor din jur“ i-au adus altă funcție. Ceea ce l-a îngândurat... Iar gândul este un păcat.

Criticul Alex. Ștefănescu l-a „sfătuit“ să lase arheologia și să scrie poezie.

Florin Hău le-a ales pe amândouă, fără să-și dorească gloria momentului. La un an după sfârșit, în 2014, apare la Suceava, Editura Karl A.Romstorfer (cercetător al Cetății Sucevei între 1895-1904), un volum de „Studii de arheologie“, semnat Florin Hău.

Înainte de a lupta cu răul, Florin mi-a încredințat grupajul acesta. Era un (alt) gest de frăție.

(G. Luca)

Florin HĂU

***

ah ochii tăi
rotite hăuri euxine
pisate-n lacrimi de thalassă
hieroglifă iscălită-n mine
apocrif
icoană greu visată
ce m-apasă

ah ochii tăi de tuș
magie potrivită-n șoapte
pe ascuns
arcuș
ce spune despre-apus
apusului
și nopții despre noapte

ah ochii tăi
totem sperjur ce vremuie
cu toată vina lor
fără cusur
i-alung

dar vai
ce mult imi trebuie.

***

unde te-ai dus Odelin?
zeul se-ncruntă,păzea!

se nasc mirese noi
și tu nu vii
s-atingem floarea cea mare
aninată-n pieptul mirelui mustăcios!

în vâna lui sticlește
vino!
podoaba mângâierii de taină

și moșul plânge Odelin, preafrumoaso
iar ușa de la tindă a rămas deschisă
– am auzit oare oglinda suspinând?

Odelin tu te joci!
ai luat țărână în pumni
ca barbarii

chuiind a uitare
și-a frică de zeii cei mari

dăntui Odelin?
cuminte nu mi-ai fost
și nu-mi ești!

Odeliiiiiiii!

unde te-ai dus Odelin?
se nasc mirese noi
hai vino
cerul se curbează icnind
hultani năvălesc pliscuind sângerați

tu alergi Odelin?
ah!
e cerbul tău iubit!

acuma fugi
și fugi cu el peste zăpezi

***

Îngerii nu există
există brațele tale
și nu există nici un zeu
– figuri spinoase
căutate-n taină
de umbre strâmbe potop-
să mori în fiecare zi
cu fiecare vultur visat de tine
spre slava stâncilor
care-și așteaptă Prometeul
– orhidee prăpădită în deșert
prăpastie căscându-și hăul
sub curba albastră a cerului
lanț greu de gene
să mă văd fluturându-ți urmele
pe care le vei mai avea de făcut
și pe cele făcute- copil fiind
căutător de sân,
și fată rușinându-se de
ceilalți ochi
și femeie neastâmpărându-se
voindu-te de-abia cu totul
în drum oprit
să chiui numele tău
să-nfășor cu privire nătângă
toate mările
și mici prea mici să mi se pară
și valurile puține
prea puține
să fii stăpânul gloatei demonilor
sculptori îmbrăcați în straie de lavă
și să-i pun să te-nvețe
i-aș putea prosti pe toți
arătându-le doar brațele tale
și de n-ar fi decât ele
un ban ruginit ar fi de-ajuns
pentru întreg zadarul

numai cu sângele meu
poți scrie mai mulți și flămânzi
ochi de nisip
în capul fiecărui sclav
măreață e mașina care toarce timpul
groaznică
Olimpuri dărâmate unul după unul
altul după altul
Olimpuri draga mea
dar nimic nepieritor ca mine
în dorul meu imunizat
pândindu-ți mâinile
poemul cel mai lung
bulgărele cel mai greu de humă
ce-mi va sta de-a pururi pe buze
o sabie neruginind
un glonte neoprindu-se
o zare
și timpul zace-n fiecare ceas
se-mparte-n sine pe sine
ca un ce pe un alt ce
ca tine pe o altă tu
ca vântul care sfârâcă vânt
ca drumurile care se despart
în drumuri
ca foamea

***

adaos ocru
frânt balans

crenel tocat de răsul unui os
penel trudind cu mâna sfântului sfios
trap rupt
dans interzis

prieteni astăzi vă am buchet în jur
și vin e din belșug
petrecăreț vis verde
șir fără cusur
poemul măscăriciului chilug

tăria lui mai cere încă puls
cortina plouă lung isteacă snoavă
iubita mi-e hoinară iar
potcoavă-n cui

azi nu-i
și nu-i a câta oară

iubita mea jurând viclean
cu coapse moi oranjului pean

coclaur zâmbăreț

presimt că zburdă-n ape reci
și paște din otava fermecată
o călărețule ce treci
dezmiardă slova ei nedescifrată

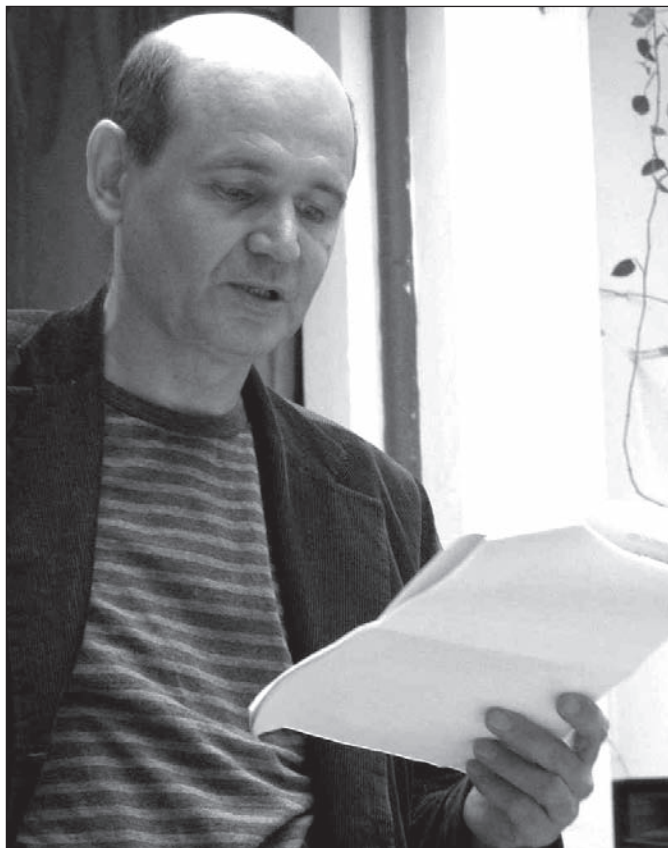

Brașovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Brașovul. În jurul Brașovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Brașov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Brașov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Brașov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea brașoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Brașov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, orașul *Operei prima* a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Brașovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Brașovului ultimilor zece ani: *Brașovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala brașoveană. Am publicat până acum poeme de Andrei Bodiu și Simona Popescu, Angela Nache-Mamier. În acest număr publicăm poeme de Alexandru Mușina.

Adrian Lesenciuc

Alexandru MUȘINA

Un deal cu meri înfloriți

Pe mâna prietenului au apărut pete maronii.
Fața i s-a buhăit. O să moară.

Dar eu nu zic nimic. Râd. Și mai torn
În paharul cu vin. Mâna îi tremură. Degetele
I s-au umflat, zece crenvurști
Cu unghii albe, albe.

Va muri. Ochii-i înoată-n grăsime. Zâmbeste.
Zâmbesc și eu. Paharele se ciocnesc, nepăsătoare.
Sunetul lor îmi explodează în creier, în ficat.

Ficatul lui e tot mai mare, mai apos.
Nu vreau să-mi citească asta în ochi:
Mă gândesc la un deal plin de meri înfloriți.

O să ne reîntâlnim amândoi acolo.
Cândva. Odată. Precis o să ne întâlnim.

Arhipelagul

Iarși pe piele mi-a răsărit
Un roșu arhipelag. Să fie arheii
Celulelor? Nemulțumiți. Să fie daimonii
Ficatului, splinei? Să fie micii zei
Ai vaselor sangvine?

Port cu mine un animal uriaș,
Un continent, o galaxie. Nimeni nu știe cu-adevărat
Ce se petrece acolo. Din când în când,
Primesc semne: un dinte găurit, o vânătaie,

Un roșu arhipelag pe mâna mea stângă.

Nimeni nu știe cine cu-adevărat
Stăpânește acolo. Mă rog, pe rând: arheilor,
Daimonilor, micilor zei, marilor zei din meninge...
M-ascultă oare? Nimeni nu știe.

Înainte, înainte, cu ochii deschiși. Visând:
Un animal uriaș, un continent,
O galaxie. Înainte, înainte. Din când în când
Mă opresc. Mă uit la roșul arhipelag,
Închid ochii. Aud păsările, afară.
Aud mașinile trecând în depărtare.

Îmi aud inima bătând. Inima
Unui animal uriaș, unui continent,
Inima unei galaxii de gelatină.

De ce?

De ce vine tristețea? De ce stă mereu
După colțul casei, în dulap, sub măsuta din sufragerie,
În spatele cărților din bibliotecă?
De ce se strecoară? De ce pândește?
Am fost buni și cuminți. Ce are cu noi?
De ce ni se arată în ochii prietenului,
Pe fața, în zâmbetul femeii iubite?
De ce, de ce? De ce ne trezim dimineața
Și oftăm și privim în gol? Ce caută-n visele noastre,
În somnul nostru? Am fost buni și
cuminți. De ce nu ne lasă în pace?
De ce se așterne, ca o peliculă, pe parbrizul mașinii,
De ce aburește oglinda din hol? De ce pătrunde
Ca un virus în ficat, în creieri, în plămâni, în pancreas?
De ce ne macină oasele, ne obosește
inima, ne-ngroașă vinele mâinii?
Am fost buni, am fost cuminți, am fost buni,
Am fost cuminți... Ce mai vrea de la noi?

Case

Case ale ploii, case ale zăpezii,
Case ale după-amiezilor însorite,
În care te-ai oprit să-ți tragi sufletul,
Să te dezmeticești.

Case ale trecutului. Tapetate
Cu celulele tale. Moarte de mult.
În care nu te mai poți întoarce niciodată.
Fiindcă nu mai există. Fiindcă acoperișul lor roșu,
Din milioane de hematii, s-a scurs în pământ,
Fiindcă zidurile lor, din carne și oase,
Le-a sorbit aerul, ca un burete,
S-au destrămat în lumină.

Lumina din creier. Amintirea
Caselor ploii, zăpezii, după-amiezilor liniștite.

(fragment din *Regele dimineții*, 2009)

Dan PERȘA

Vise

Noi nu visăm, noi creăm vise...
(Dumitru Țepeneag)

Organe

Eram scriitor la urma urmei, chiar dacă nu vândusem în viața mea o carte. Și pentru că nu vândusem, eram un om destul de sărac. Dar așa erau cei mai mulți dintre oameni. Îi vedeam zilnic și pe ei, roboteau întreaga ziulică fără nici un spor la îmbunătățirea condiției lor. Cineva m-a îndemnat într-o dimineață să intru pe un blog vizitat de milioane de oameni. Mi-a spus să-mi posteze acolo fragmente din cărți, ele vor fi citite și apoi cărțile mele se vor vinde. Dar nu am fost acceptat. Mi-am dat seama curând de ce.

Ca om, după cum sunt făcut eu din naștere, am nevoie de adevăr. Fiecare om are nevoie de ceva. Pe blogul unde ajunsesem, toți vorbeau numai despre suflet, despre partea înălțătoare din noi, despre partea curată, aflată în plină lumină, fără umbre și penumbre. Cum era o comunitate foarte mare, am dedus că de așa ceva aveau nevoie oamenii ce postau și se cultivau acolo. De imaginea idilică, curățată de orice neajuns, a omenirii. M-am simțit ca într-o utopie. Pe când eu am căutat adevărurile vieții. Și știu că viața și moartea sunt mereu împreună. Că partea noastră spirituală stă pe o structură biologică precară, trupul nostru ce poate fi afectat de oboseli și boli. Știu condiția umană, pentru că văd oamenii și omenirea în întregul lor, nu doar în latura idilică. Eu am nevoie de aceste adevăruri. Poate și cei care intră pe acel blog au nevoie de adevăr și cu siguranță îl cunosc, dar au nevoie și de o oază de liniște, de pace, dobândită când află despre ce este pur și înălțător în noi. De o gură de aer care să le îndulcească sufocarea din existența lor reală. De un dram de credință care să-i ducă dincolo de contingent, în ceea ce este etern în ființa noastră și în univers. Poate că nici ei nu pot vedea, ca și mine, doar partea noastră bună, dar se pot conecta pentru câteva minute la ea, iar asta să le facă bine.

Tocmai când gândeam aceste lucruri, un vertij mă dăreamă la podea. Nu mă puteam ridica. Pământul fugea de sub mine.

A venit o salvare și m-a luat. Dar eu nu aveam cu ce să plătesc spitalizarea.

– Nu-i nici o problemă, domnule, nu-i nici o problemă, o să vă conectăm la aparate și totul o să fie bine.

Uite că mai există caritate pe lume, mi-am spus. M-au dus într-o... nu prea știu ce să spun că era. O hală ce se întindea pe mii de kilometri? Totul era curat și alb și am conchis că e mai degrabă un laborator, dacă era să mă iau după sutele de tuburi de plastic transparent prin care curgeau niște lichide. Sau era un salon, pentru că vedeam bolnavi atârnați de niște coarde ușor extensibile. Păreau să moletteze prin aer și mi s-au părut destul de fericiți. Unul dintre ei, cu mișcări foarte lente și se vede că experimentat, fiind de multă vreme acolo, se spăla pe dinți, în timp ce se mișca ușor prin aer, cu o mare abilitate. Nu-mi dădeam prea bine seama dacă e îmbrăcat în pijama sau e gol. Am conchis că era îmbrăcat, deoarece așa mi se părea că e mai demn pentru un om, să fie îmbrăcat. Hainele îi dau omului ceva, nu mai e cum l-a făcut mă-sa. Vă dați seama, să ieși pe stradă în pielea goală, cine te-ar mai stima? Dar într-un costum bine croit... ei, se schimbă poveste, ești cineva! Dacă mai ai și o cravată... niște pantofi frumoși... și-o geantă... o geantă mare, importantă... ești și tu important... și te poți fuduli ca un păun. Poți merge de ici-colo așteptând un taxi în timp ce vorbești la telefon, ținându-ți spatele drept, într-o ținută marțială. Dar dacă ai fi gol? Ai sta cocârjat și-ai arunca priviri panicate în jur ca un animal hăituit. Ți-ai acoperi cu palmele părțile rușinoase. De aceea am conchis că omul ce se spăla pe dinți era în pijama. Nu îl vedeam prea bine din cauza distanței, dar și a retortelor de tot felul, a tuburilor de plastic, a eprubetelor și-a unor imenși spermatozoizi, sau mă rog, nu știu prea bine ce erau, dar semăneau cu bănuțul alb și ușor opac din albușurile ouălor – și erau nenumărați, stânjenau grav vederea -, ce se învârteau pe acolo plutind ca niște imense scame, aparent fără vreun scop, dar eram convins că au un rol foarte precis determinat. Poate că erau asistentele medicale, pentru că îi vedeam pe acei spermatozoizi intervenind pe lângă bolnavi. Le fixau mai bine capetele tuburilor în branule, sau îi mângâiau cu o vorbă.

În sfârșit, am fost și eu conectat la tuburi și țevi și am început să mă simt mai bine. N-a trecut mult până când amețea și senzația că voi muri s-a disipat și-am putut privi cu îndrăzneală în jur. Vroiam să știu dacă am o pijama albă cu dungii albastrii și pufoasă pe trup, dar unde nu mi-a fost mirarea constatând că toate organele mele erau scoase din mine și pluteau în jurul meu legate la tuburi de plastic prin care curgeau diverse fluide. Ficatul mi-a atras mai ales atenția. Era foarte mare și frumos, un organ puternic, la urma urmei. Apoi mi-am văzut inima. Pompa mai departe și ritmul ei îmi păru mai degrabă un tic nervos, ca al unui om ce bate fără încetare din picior pe sub masă și nu se poate opri niciodată. Creierul era și el acolo, l-am zărit deasupra mea, părea ceva mai liber, prins parcă într-un singur șurub.

Au trecut ani stând acolo. Oricum, era un timp difuz, indefinit. Mă miram de generozitatea aceluia spital, aș fi vrut să mulțumesc cuiva, dar nu aveam cui. Nici un om viu și nevătămat nu trecea pe acolo. Doar spermatozoizii mari și pufoși ca niște scame, ce trebăluiau în chip de surori medicale. Dar într-o zi am fost nevoit să merg la toaletă și-am fost dat jos din încrângătura de fire.

– Meritați un pic de mișcare, mi-au spus scamele, să vă mai dezmorțiți oasele. Puteți face, chiar, câteva mișcări de gimnastică, extensii și arcuri, e chiar recomandat. Sunteți un pacient meritoriu.

Îmi venea să râd de bucurie. Altădată nu m-aș fi bucurat așa să merg pe niște culoare cu faianță albă și lucioasă spre un WC. Cât de expresive și sugestive îmi păreau tonurile de alb! Căci nu era un singur alb acolo, otova. Varul avea o nuanță ușor cenușie în raport cu faianța, iar asta dădea un contrast, iar la îmbinările lor, umbra lăsată părea să creioneze o linie. Era ceva, nu? Altfel m-aș fi aflat ca într-o baie de abur, fără nimic distinct în jur. Veni spre mine zvonul unei ape trase la un closet. Se deschise o ușă greu de observat în tot albul acela și pe se ivi un om. Purta o pijama albă cu dungii late albastrii, purta niște papuci de casă maro din piele și avea șosete flaușate albastre. Un bătrân, dacă era să mă iau după albul lui păr rar și neorânduit.

– Hei, hei, râse el când mă văzu și arătă cu mâna spre peretele din stânga sa. Aici ar fi trebuit să fie o fereastră. Se apucă să cânte o arie de operă, dar nu prea avea voce, însă suna destul de bine datorită ecoului.

– Vă salut, domnule, l-am salutat, bucuros că, în sfârșit văd un om.

Avea într-o mână o periută de dinți și în alta un tub cu pastă de dinți.

– Cui pot să-mi exprim gratitudinea pentru că sunt îngrijit așa de bine și cu totul gratuit, l-am interogată eu în chestiunea ce mă preocupa de-atâta vreme.

– Oh, domnule, râse el, nu vă faceți probleme. Ce, nu știți? Organele noastre alimentează trupurile cititorilor fericiți, pentru ca ei să poată trăi afară, în lume și să se bucure de toate plăcerile vieții!

Banii

Am fost pe la bica să mănânc și-am plecat spre autobuz, dar în drum am cumpărat o pâine de la Pambac și când treceam prin spațiul de la intersecție, un spațiu destul de periculos, unde trebuie să stai cu ochii-n patru, am lovit cu piciorul o mașinuță de jucărie. Mașinuța a făcut zgomot ca un automobil, m-am uitat în jos, o bucată era ruptă din ea, era aproape zdrobită. O mașinuță cum erau pe vremuri, micuțe, dar din metal, grele, replici excelente ale unor automobile reale. Am

trecut mai departe, era și o femeie între mașinile din parcare, aștepta și ea autobuzul. Am mers și după câțiva pași, în spate am auzit un zgomot de motor turat, m-am întors, mașinuța zdrobită mergea, dar era mai mare acum și era condusă de-un pilot, care ieșea afară din ea ca dintr-o micuță cadă. Am crezut că e o mașinuță cu pilot din plastic, dar când mă uit mai bine, era un copil cu păr negru și înfățișare cam artificială, cam așa cum sunt imitatorii lui Elvis. A făcut vreo două ture înainte și înapoi cu drift, ambala motorul ca la carting. Eram teribil de curios și m-am așezat pe garduțul de metal ca să privesc la el. A făcut trei ture, după care a întors și-a pornit pe traseul autobuzului. M-am dus în stație să cumpăr bilet, era un bărbat la casa de bilete și am scos niște bani, dar erau niște bani necunoscuți, un fel de euro, aveam mâinile ocupate cu sacoșele, manevram greu banii, aveam mai multe bancnote de-o unitate, nu reușeam să desprind din mormanul de bani niște lei românești, nu reușeam și până la urmă am dat o bancnotă de opt unități. Individul mi-a dat o ciocolată Toblerone, un suc de ananas, câteva roșii și câțiva castraveți. Eu așteptam restul, mi se părea că m-a luat drept neamț sau olandez și vrea să mă înșele pentru că nu cunosc valoarea acelor bani. Așa că i-am vorbit românește răspicat, să vadă că sunt român și că nu mă poate înșela.

– Aștept restul, i-am spus.

El s-a codit un pic, apoi mi-a dat, în loc de rest, un teanc de bilete de autobuz.

– Doamne, ce groaznic e să nu cunoști banii, a spus o bătrână lângă mine.

Ne irosim

Întâi am crezut că sunt într-un autobuz pe vremea lui Ceaușescu. Îmi amintesc bine acei ani și cel mai bine îmi amintesc mersul cu autobuzul. Era o înghesuială de viermar, se făcea beznă. Tot așa acum, m-am trezit într-un fel de întuneric, întrerupt ici-colo de mici flăcări verzi sau albastre, cum trebuie să fi fost flăcările de pe comori.

Mă aflam la înghesuială și nu știam de ce și unde mă aflam. În autobuz mai aveam o satisfacție: câte-o jună își mai lipea sânii de mine. Nici vorbă de așa ceva acum, ghiceam în jurul meu numai bătrâni. La o adică nici eu nu mai eram la prima tinerețe. Dar mă gândeam că am murit și-am ajuns dincolo. Însă îmi imaginam că dincolo voi nimeri între tineri, tânăr și eu. Să fii bătrân și înconjurat de bătrâni: e iadul. M-am încurajat însă: nu, n-am murit încă, deși habar n-am unde sunt. Țștia suntem, mi-am spus.

– Ai vrea să mai ai douăzeci de ani?, parcă am auzit din mulțime o întrebare.

– Eu? Nici pomeneală, am răspuns. S-o iau iar de la capăt? Aceleași femei, aceleași hoteluri, aceleași suferințe? La ce bun? Ce mi-ar aduce o altă viață decât cele prin care am trecut deja și le știu foarte bine? Întâmplări ca niște cai breji... și din asta se compune viața, la ce bun să le repeți?

Însă cugetările nu rezolvau problema întunericului. Aproape de mine, un bătrân avea capul lipit de umărul altui bătrân ceva mai înalt și din cauza asta gura și jumătate din față i se schimonosiseră. O băbuță își ridicase poșetuța din dantelă deasupra pălăriei, vrând parcă să salveze o mătă de la înec. Atât cât vedeam împrejur atunci când țășneau, scurt, flăcărurile verzi și albastre, nu descopeream decât trupuri contorsionate, strivite, fețe asudate și schimonosite. Auzeam uneori gemete, dar reținute, de parcă înghesuitorilor le-ar fi fost rușine să geamă. Puteam fi suspectați, poate chiar acuzați, că se lamentează. Am un trup destul de zdravăn, iar

înghesuia nu mă deranja prea mult. Nu mă simțeam strivit, așa cum îmi dădeam seama că se simt alții, de pildă bătrâna aceea ce parcă se abandonase în voia sorții. Îi căzuse peste ochi o piele gălbuie ca a gănilor, iar pe gâtul inert capul i se bălăbănea în toate părțile. Am crezut că e moartă și-am vrut să strig, ca să-i atenționez pe cei din preajma ei, dar ea își scoase tacticos buretele de pudrieră și-și pomădă cu grijă fața. O, Doamne, părea să spună, ce barbarie! Iar gesturile ei erau ca un îndemn: nu abandonați cochetăria, altfel ne pierdem demnitățile. Am luat notă și mi-am șters colțurile gurii, unde simțeam că mi-a ieșit un pic de spuză din cauza efortului. Mi-am numărat apoi, pe pipăite, batistele de hârtie din buzunarul hainei. Nu mai aveam prea multe... Niște flăcări albastre ceva mai intense mi-au permis să studiez împrejurimile. Nu erau o sută de oameni, ca în autobuz: cât vedeam cu ochii se întindea un covor de căpățâni, mulțimea ce se învălmășea acoperea întreg pământul. Mi s-a părut dezolant. Însă ce m-a frapat a fost eleganța oamenilor. Ce e drept, o eleganță obosită, de altă epocă, dar studiindu-mă pe mine însumi, am văzut că nu difeream de ei. Purtam un costum ce părea elegant, cămașă albă, cravată corect innodată, o pălărie cu boruri înguste, în mână aveam un baston, iar în picioare pantofi destul de comozi, din câte îmi dădeam seama, probabil scumpi. Văzând bătrânele în taioare și fuste bine croite, cu poșetuțe și pălării cochete, mi-am amintit drumul ce-l făcusem cu câteva zile înainte la cimitir. Am intrat în magazinul „Eternitatea“, ca să iau câteva lumânări pentru morți. La un moment dat constăți că ai mai mulți morți prin cimitire decât cunoscute în viață. De prieteni ce să zic? Cum să ajung la ei în înghesuia asta? În magazin, am văzut zeci de manechine îmbrăcate în costume ieftine, bune pentru ultimul drum. Manechinele arătau bine, însă invidios am fost pe un sicriu. Scria că are climatizare, ceea ce eu în garsoniera mea nu aveam. Amintindu-mi toate astea, mi-a trecut o clipă prin cap că noi, bulucii, vom fi dat ortul popii și ne aflăm acum în sala de așteptare din fața Raiului. De-ar fi fost să mergem în Iad, nu ne-ar fi făcut să așteptăm, dimpotrivă, ne-ar fi împins prin borta puturoasă cu injurii și lovituri de bice. Însă am înlăturat ideea. Morții locuiesc, în sicriile lor, mult mai confortabil ca noi. Incapabil să dezleg enigma locului în care mă aflam, poate din pricină că, atât cât puteam cuprinde cu vederea, nu se zăreau decât aceleași trupuri înghesuite, aceeași mare de capete ce se bălăbăneau sau se sprijineau culcate pe umerii celorlalți, m-am lăsat păgubaș să aflu prin puterea minții ce se petrece, așa că am întrebat:

– Ce naiba se întâmplă, domnilor, aici?

Din mulțime, am auzit o voce:

– Dar de pe ce lume ești dumneata? Ce, nu știi? Ne-am înmulțit prea mult, domnule!

Din alt loc se auzi îndată o voce jalnică:

– Ne irosim, ne irosim!

Cum nu eram prea sigur de ce aud în acel vacarm al mulțimii, am întrebat:

– Ce spune?

– Mirosim, mirosim, îmi răspunse un domn la fel de cumsecade ca și cel dinainte, doar că mai scund.

De fapt, mi-am dat seama că sunt una cu toți ceilalți. Iată-mă repetat în alte miliarde de ego. La ce bun, mi-am spus, să fie multiplicat unul și același om, în atât de multe avataruri? Doar pentru că fiecare se iubește altfel pe sine?

Pești

Eram într-o lume din trecut, a vânătorilor îmbrăcați în piei de căprioară și a pescarilor și călătoream. Eram și eu vânător și pescar. Aveam un sat al meu, aparțineam unei comunități, dar eram departe de casă. Aud zvon de târgoveți și înțeleg că am ajuns într-un târg și aflu, ascultându-i pe oameni ce vorbesc, că va fi un concurs de pescuit. Atunci, îmi dau seama că aveam în jurul trupului înfășurată un fel de tolă și în ea se aflau pești vii. Băgam mâna în tolă și atingeam peștii, îi măsuram, îi mișcam. Între ei, erau și doi pești mari. Aud un anunț: cine va prinde peștele cel mai mare, va căpăta un premiu. Am intrat în spațiul târgului. Erau niște terase în trepte, terase circulare și pe fiecare terasă se afla un canal cu apă limpede, plin de pești. Pescarii se buluceau pe marginile acestor canale cu undițele și fiecare cârlig era un pește ce se zbătea. Dar erau mici față de peștii mei. Erau pești strălucitori, dădeau o senzație extraordinară de viu. Erau așa mulți pescari pe terase, încât nu aveam loc și eu să arunc undița, dar nici nu aveam undiță. Eu mângâiam peștii din tolă înfășurată în jurul trupului meu. M-am gândit atunci să scot unul din cei doi pești mari și să-l arăt. Aș fi câștigat concursul, fără îndoială. Dar nu știam nici regulile concursului, nici cine jurizează și unde. Am băgat mâna în tolă și, în puzderia de peștișori, am dat de cei doi pești mari...

– Hei, nu trișa, mi-a spus o domnișoară îmbrăcată ca un cow-boy din filmele western. Avea ochi albaștri, păr blond și avea strungăreață.

M-am gândit s-o iau de nevastă.

– Nu, n-ai nevoie să trișezi! Doar știi că peștele este hrana alchimică. Ai scris mult și trebuie să fi atins, cum se întâmplă uneori, nivelul alchimic al imaginației creatoare.

Poarta

M-am văzut în preajma unei imense porți. O poartă albă, iar câmpurile din jurul ei păreau a fi nori. Nu păzea nimeni poarta, dar de ce ar fi păzit-o? Puteam să-i dau ocol, nu părea să ducă undeva, era doar o poartă pe un câmp. M-am gândit că o fi Poarta Raiului, pierdută, sau, dacă nu pierdută, rămasă fără sens, deoarece pământul și cerul s-au făcut totuna și nu mai există deosebire între ele. Și totuși, poarta avea o proprietate excepțională, nu se învechea, era la fel de nouă cum trebuie să fi fost în prima ei zi și nu se ghicea, prin nici un semn, că se va învechi în viitor, oricât de mult timp va trece peste ea. Dar mi s-a părut cu totul inutilă, de vreme ce, dacă aș fi trecut prin ea, m-aș fi aflat pe același câmp ca o câmpie de nori. Aș fi trecut măcar o dată, ca să verific, dar nu mă puteam apropia de ea. Și nu pentru că ar fi existat un zid invizibil, sau un câmp de forță în jurul ei, un scut nevăzut, ci, umblând, nu puteam decât să-i dau roată, nu mă puteam apropia să trec peste prag. Cam așa cum se întâmplă într-un vis. Pașii nu mă purtau înainte când pășeam spre poartă, ci într-un cerc în jurul ei. O fi o poartă blestemată?, m-am întrebat, dar nu putea fi o poartă blestemată, pentru că era pură. Era o poartă a sfinților părăsită de sfinți? Nu aveam cum să știu sau să aflu. Degeaba mi-am spus că eu, nefiind sfânt, nu puteam să trec prin ea și nici nu vedeam sfinții adunați în jurul ei. Poate că ea ducea undeva, dar nu-i ducea decât pe aceia ce-ar fi putut, pășind înainte, să ajungă la ea. Erau doar presupuneri, nu puteam ști nimic sigur. Poate că totul era exact așa cum se vedea. Eu, pe un câmp, în preajma unei porți albe, peste care curgea o ceață lăptoasă, cu bucăți de nori în ea.

Celula

Soția mea a vrut să ne mutăm din orașul în care locuim, un oraș de la țărnuțul mării. Ne-am mutat de mai multe ori dintr-un oraș în altul, pentru că soția mea nu se simțea nicăieri acasă. Hai, îmi spunea, poate că o să ne găsim casa. Mă lua întotdeauna pe nepregătite, mai ales că știam că toate orașele sunt la fel. Dădeam anunțuri în ziare și abia când găseam într-o urbe, undeva, niște oameni ai domului nouă, dornici să se mute, făceam schimb de apartamente și porneam... Nu aveam niciodată mare lucru de lăsat în urmă... Am ajuns în orașul în care soția mea vroia să ne mutăm și ea îl cunoștea un pic, ca și când ar mai fi trecut pe acolo. Nu te îngrijora, mi-a spus (eram la un colț de stradă) lângă un gard de scânduri, nu te îngrijora, o să mă întorc repede. Știam unde se duce, vorbisera înainte despre asta... Am rămas singur în apartamentul unde urma să ne mutăm. Cum nu aveam ce face și mă simțeam neliniștit din pricina soției mele, am pus o oală cu apă pe aragaz, ca să fac o ciorbă. Nu știu cum de mi-a venit ideea, că doar nu gătisem niciodată. Nici nu eram îmbrăcat cu haine purtate vreodată. Îmi lăsasem paltonul în hol, un palton greu, verde smarald, atât de întunecat, încât părea negru și purtam pantofi din piele, uzați acolo unde se îndoaie când calci și o haină, prea largă și prea scurtă pentru mine, rotunjită acolo unde ar fi trebuit să fie colțurile. Părea haina ponosită, purtată în tinerețe, a unui bătrân. În rest eram bine. Aveam o cămașă albastră din material fin și deasupra ei o vestă din lână viu colorată, cu model norvegian, așa cum purtau schiorii pe vremuri. Aveam și pantaloni frumoși, plușați, cădeau bine pe mine și eram tânăr, să tot fi avut douăzeci, douăzeci și trei de ani. Dar purtam ciorapi de plastic, se umeziseră în pantofi și îmi era frig la picioare, cu toate că evitam să calc pe linoleum, în bucătărie și mă învărtam prin hol, unde era o carpetă, privind când și când oala de pe aragaz. Apa a început să fiarbă, capacul clănțănea și oala a devenit amenințătoare, ca și când ar fi stat pe un suport îngust la nivelul pieptului meu și putea să se răstoarne peste mine. Aburii au încețoșat bucătăria, nu mai vedeam, nu mai știam unde se află obiectele, mobila, puteam să mă împiedic în orice clipă de oala care fierbea și să mă opăresc și am început să mă mișc lent, cu brațele întinse înaintea, am dat de pereți, erau umezi, acoperiți de broboane reci și îmi încolțise gândul că nu o să-mi mai găsesc soția niciodată, că s-ar putea să moară acolo, în spital, iar eu nu mă aflam lângă ea, că hemoragia prea mare ce o îngrijorase nu mai poate fi oprită și tot sângele se va scurge din ea... Am dat de fereastră, apa șiroia pe geamuri, ca și când m-aș fi aflat într-un canal subteran din beton poros prin care se infiltrează apele de deasupra. Am deschis-o și aburul a zbughit-o afară, am început să văd iar, o fereastră, asta îmi trebuie, o fereastră, am strigat, dar era departe de a fi de ajuns, eram foarte îngrijorat pentru soția mea. Am mutat oala de pe foc și vroiam să mă duc în hol când, de afară, a început să intre fum, cineva a dat foc la gunoarie, mi-am spus, fir-ar să fie, nicăieri nu scapi de asta, m-am apropiat de fereastră, m-am uitat în jos, dar nu era nimeni, m-am întins în afară și am văzut după zidul blocului alt zid, era înfipț în el un burlan și din el ieșea fumul. Am închis fereastra aceea și m-am dus să le deschid pe cele din capetele opuse ale apartamentului, ca să se ște curent, deși era ger. În apartament era pe jos apă rece și când călcam cu picioarele fără pantofi, doar în ciorapii din plastic, apa clipea, iar deasupra ei pluteau mici obiecte ușoare, de care mi se loveau picioarele înghețate. Ce-ar spune, m-am gândit,

dacă tocmai acum ar veni oamenii aceia cu care schimbam apartamentul? Au plecat două zile din localitate și ne-au lăsat să stăm acolo, le-a fost milă de noi, de cât de singuri eram și fără casă... Am coborât în partea de jos a aleii care ducea spre bloc, cu paltonul pe mine, cu pantofii uzați în picioare, cred că bătusem străzile în căutarea spitalului, dar știam că nu am cum să-l găsesc, era un oraș străin, nu cunoșteam pe nimeni și nu aveam pe cine să întreb... Blocul era în formă de L, masiv, cu doar trei etaje și acoperiș de țiglă murdară. Am urcat pe lângă el pe o alee în pantă, pavată cu cărămizi și intersectată de aleile ce duceau la ușile scării, între care se aflau ronduri cu tulpini de flori și buruieni uscate, frânte. Pereții blocului erau zgrunțuroși, stropiți cu beton ca să imite un calcio-vechio, erau înnegriți pe alocuri, acolo unde spărturile în streșini lăsa să curgă apele ploii amestecate cu praful adunat de pe acoperiș. Balcoanele erau făcute din țevi sudate, ruginite, ce țineau geamuri colorate în portocaliu și albastru, murdare și ele. Dar în balcoane se aflau ghivece, curgeau din ele lujeri plâpânzi, cu frunze moi, mișcându-se în bătaia vântului. Erau lujeri verzi, tineri, cu toate că era iarnă, o iarnă lipsită de zăpadă, dar mi-am spus că sunt prea rari și nici nu vor avea puterea să mai crească. M-am infuriat pe soția mea, eram amândoi într-un loc străin unde nu o găseam, trebuia să o găsesc, să o iau de aici, oricât s-ar fi împotrivit, să plecăm în alt loc, dar nu știam unde, undeva unde să fie căminul nostru... Am intrat în bloc, am urcat scările în fugă, un bătrân alerga după mine, gâfâind mi-a spus la ureche: soția ta a avortat, dar tot sângele s-a scurs din ea și-a murit... am deschis ușa apartamentului și-am intrat, dorind să scap de acel bătrân bâzâitor ca un tăune, aburul umplea casa, am întins mâinile înaintea, ca să nu mă lovesc de ceva, ca să nu dau peste oala fierbând pe aragaz și-am atins cu degetele, cu palmele, o piele rece, de reptilă, am simțit respirația animalului... Am fost condamnat la închisoare pe viață, iar sentința s-a dat fără vreo judecată. În acea închisoare se aflau toți semenii mei.

Îi împărțisem, la început, pe colegii mei de celulă, în cei care acceptă, cei care se adaptează și cei care se revoltă. Dar acum erau toți o apă și-un pământ, umbre a ceea ce au fost odinioară. Digerăți pe jumătate de dihanie ce ne înghițise. Douăzeci de milioane eram în celulă, ca niște spectre, cu fețe supte, cu vasele de sânge crăpate sub pielea ce devenise prea largă și atârna pe noi. Cearcăne, părul cade. Unghiile se subțiază. Dinții ies din alveole. Un muribund aiurează în colț, Douăzeci și trei de milioane de români, vom fi decimați în curând, șoptește fără încetare, încât ne astupăm cu palmele urechile, ca să nu-l mai auzim... Șeful celulei îl lovește din când în când cu piciorul și-i strigă: taci, bă! Apocalipsa, spune un altul... Rar se duce câte unul la hârdău și de obicei se screme zadarnic minute în șir... Mă întreb cum vom privi în urmă, dacă vom ieși vreodată de aici? Vom râde, vom plânge, vom urî, vom redeveni ce am fost?... Noaptea, singurătatea ne urlă în rărunchi. Suntem atât de mulți, încremeniți, dormim pe priciuri și sub priciuri, pe o parte, lipiți unul de altul, înghesuți și ne întorcem acum, ca la o comandă, pe cealaltă parte, facem asta mereu, la ore fixe din noapte, întorcerea a devenit reflex. Suntem atât de mulți și totuși nu avem putere, zidurile sunt tot mai groase și totuși, parcă ar fi goale pe dinăuntru... Douăzeci de milioane, tot repetă muribundul din colț...

Aburii au încețoșat celula, nu mai vedeam, nu mai știam unde se află obiectele, oamenii, puteam să dau în orice clipă peste oala care fierbea și să mă opăresc și am început să mă

mişc lent, cu brațele întinse înainte, am dat de pereți, erau umezi, acoperiți de broboane reci, am simțit respirația lentă e bestiei, pipăiam pielea-i rece, și mi-a încolțit gândul că nu-mi voi mai găsi niciodată soția, că s-ar putea să moară acolo, în spital, iar eu nu mă aflam lângă ea, să văd ce vor scoate medicii din pântecul ei la avort, iar hemoragia prea mare ce o îngrijorase, este de neoprit și tot sângele se va scurge din ea...

Vis de om normal!

Eram într-o școală, într-un liceu. Liceenii aveau uniforme cam ca alea din vremea comunismului. Dar printre ei se aflau niște puradei cu vârste cuprinse între patru luni și doi ani, goi pușcă. Mici, cu burta umflată de mai să le pocnească și picioare foarte scurte și îndoite. Nu și le puteau îndrepta. Mergeau în patru labe, dar uneori săltau și pe picioare. Erau mititei cât niște îngeri, dar răi ca niște draci. Unul ce părea de vreo doi ani l-a luat dintr-un leagăn pe altul ce părea de patru luni și îi căuta cu degetul mare testiculele ca să i le zdrobească.

– Bă, ce crezi că faci, i-am strigat eu și l-am oprit, l-am pus pe prunc înapoi în leagăn și l-am prins pe puradelul rău de mână și i-am spus: hai să te duc la director. Am pornit pe culoarele liceului, pline de elevi în uniforme și de puradei goi ce alergau drăcește printre ei. Am intrat pe un culoar mai îngust, ce ducea la cancelarie și de pe o ușă au ieșit două asistente medicale cu pieptul acoperit de medalii ca niște generali. Cărau o targă pe care gemea un muribund.

– Doamnelor, unde e cancelaria, am întrebat, pentru că nu cunoșteam acel liceu. Ajunsesem acolo pentru nu știu ce proiect cu un profesor de matematică. Asistentele s-au uitat la mine cu dispreț și-au plecat în treaba lor. M-am dus mai departe cu puradelul ținut de mână. Mi-am dat seama că în locul degetului mare avea doar un ciot. L-l amputase cineva cu mult timp în urmă. Era ca un fel de veteran de război. M-am gândit că puradelului ar trebui să-i fie frică pentru că îl duc la director. Mi s-a părut apoi că puradelul tremură un pic, dar de fapt nu se temea deloc. Doar râdea de mine că gândisem așa. Juca teatru. Cred că s-ar fi putut elibera ușor din mâna mea și să plece, dar parcă îi plăcea că-l port de mână. De parcă și-ar fi spus că-i port de grijă și asta îl încânta, pentru că nu-i mai purtase nimeni de grijă înainte. Dar mai degrabă credeam că vrea să-mi joace o farsă drăcească. Am ajuns într-un mic hol cu mai multe uși. Pe o ușă a ieșit un bărbat destul de tânăr, cu un catalog în mână. Domnule, i-am spus, unde-l pot găsi pe director, l-am întrebat, dar el nici nu m-a băgat în seamă și-a intrat pe-o altă ușă într-o încăpere micuță în care parcă era și-o secretară, a pus catalogul pe o bancă, l-a deschis și, stând în picioare, s-a apucat să pună absențe sau să încheie medii.

– Hei, directore, a strigat puradelul către domnul cu catalogul, vrând să mă scoată din încurcătură, domnul acesta te caută.

Deci acesta e directorul, mi-am spus și tocmai mă gândeam să-i spun că sunt ziarist... pentru că directorii se tem de ziaristi... și atunci el, fără să se întoarcă spre mine, a spus: ești Dan Perșa de la revista Ateneu. Vroiam să-l întreb ce fel de educație dă el copiilor în școală și să-l părăsesc pe puradel că a vrut să zdrobească testiculele pruncului. În loc de asta am spus: am venit pentru că am un proiect cu un profesor de matematică.

– Domn director e de matematică, a spus puradelul.

– Dar eu am un proiect cu alt profesor de matematică, am spus...

Guguștiuc

Un om a oprit mașina lângă tomberoanele de gunoi, a ieșit în grabă... și-a zburat după un guguștiuc. Mare cum era față de pasăre, cu picioarele desfăcute și mâinile întinse, urcă deasupra firelor electrice. Se profila pe suprarealității pereți ai blocului lui Klau. Guguștiucul urca, urca, iar omul, după el. L-am urmărit din priviri până când nu am mai distins culoarea crem a pantalonilor săi și verdele tricoului polo. Era doar un punct sub norii de sub cer.

Viața mea

Mă aflam într-un oraș. Și eram cu mai mulți prieteni (fete și băieți). Mi se întâmplase ceva. Ori mă îmbolnăvisem, ori îmbătrânisem. Nu mai eram, între acei prieteni, același care am fost (vag îmi aminteam de o croitorie, eu fusesem cel care se îmbrăca foarte frumos... și eram un fel de lider al grupului, nu în sensul că îi conduceam pe ceilalți, dar eram admirat de toți și, parcă, toate fetele acelea erau ale mele... puteam doar să spun o vorbă doar și oricare dintre ele ar fi fost iubita mea). Ei bine, s-a petrecut schimbarea și eram ori un bătrân, ori un handicapat. Ceva însă se păstrase, dar nu la fel ca înainte: nu mai citeam admirație în ochii lor, ci respect. Mă respectau acum, dar nu mai erau atrași de mine ca de-un magnet. Mergeam cu ei prin oraș încă... dar pentru prima oară de când mă știam, câțiva din grupul de prieteni s-au rupt de mine și au plecat... Dumnezeu știe unde... să se distreze. Probabil îi încurcam. În câte-o clipă eram într-un scaun cu rotile, sau mă târam pe jos pentru că nu puteam merge bine. Am rămas cu un băiat, unul cam urâțel și cu două fete. Ne aflam parcă într-un oraș asemănător cu Bacăul, în zona din fața hotelului Decebal. Era multă lume, aglomerație. La un moment dat, mi-am dat seama că și prietenii cu care eram ar fi vrut să scape de mine, dar le era jenă. Așteptau să iau eu hotărârea și să-i las. Ca să-mi permită un răgaz, fetele au spus că vor intra într-un magazin, au traversat și-au intrat... era un magazin pe colțul intrării în pasaj, lângă Palatul Poștelor. Fetele au intrat în magazinul cu haine de damă. Băiatul a rămas cu mine (erau de vârsta studenției sau un pic mai mari). Băiatul a avut și el ceva treabă undeva și-am rămas singur. Am văzut trei fetițe ce veneau pe unde veniserăm și noi, treceau și ele prin aglomerație, una era un pic mai mare, să fi avut vreo zece ani, celelalte de patru cinci ani. Le-am privit, s-au apropiat de locul unde eram și s-au oprit. Între timp, prietenul acela urâțel a ajuns iar lângă mine. Apoi eram într-un alt loc, dar nu mai era Bacăul. Printre două clădiri am văzut-o pe una dintre fete. Cealaltă probabil plecase. Plecase pentru că nu mai avea nimic de așteptat de la mine. Înainte, toate stăteau, polarizate de posibilitatea ca una dintre ele să fie aleasă de mine ca iubită. M-am uitat la băiat.

– Știi, aș vrea să plec cu ea, mi-a spus el cu înțeles.

Mi-am dat seama că spera să devină iubiți... și fata va merge la el... și vor face și sex.

– Amândoi... împreună?, am întrebat eu. Ca un cuplu?

– Da, mi-a spus băiatul.

I-am lăsat să plece, nu aveam ce face altceva.

Eu am intrat într-un cinematograf. A trebuit să redevin ziarist de știri și le-am arătat legitimația mea expirată, ca să mă lase în sală după începerea spectacolului.

Pe ecran se derula viața mea.

Cartea
Românească

Gabriel CHIFU

Ploaia de trei sute de zile

Capitolul I

(Povestește Ștefan Orban)

1.

Plouă fără încetare. Cerul acoperit de nori vineții, apă-sători, enervanți seamănă cu un câmp sur, toamna, plin de leșuri.

Și, ceea ce este cel mai neplăcut: nu se întrevede nici cel mai mic semn că vremea proastă, care ține de zece zile, se va schimba în bine. Știu exact, din data de 30 septembrie 2015 soarele n-a mai strălucit și nici măcar nu s-a mai întrezărit pe boltă, aici, în orașul Z., capitala țării noastre, Caramia. Fiecare zi a avut aceeași înfățișare și aceeași desfășurare meteorologică: cer îngropat sub stratul gros de nori, ploaie nesfârșită, atmosferă mohorâtă și neliniștitoare. Cu fiecare zi, simt că mintea mi se scufundă lent într-o mlaștină fără ieșire.

Plouă zi și noapte, inepuizabil, cu o precizie fără greș. Mă întreb, ca un copil prost, de unde atâta apă strânsă în cer. Iar lumina fiecărei zile este sărăcăcioasă. La ceasul amiezii, deja stă să se întunece. Abia dacă reușesc să deslușesc contururile obiectelor și ale oamenilor. Peste tot plutesc umbre uriașe și înșelătoare.

Iar dereglarea asta climatică îmi influențează, bineînțeles, starea lăuntrică. Repet: observ că mintea mea dă semne că o ia razna. Dar nu numai mie mi se întâmplă asta, ci, văd în jur, toată lumea pare deranjată. Și înainte ne umplea de nervi orașul nostru, dar acum!... Nu cred că există cineva care poate susține că funcționează normal. Ploaia ne-a dat peste cap pe toți: o să ne defectăm, ca niște mașini care au luat apă la motor sau și mai rău.

De fapt, începem să „luăm apă”: pe străzi s-au format mici pâraiașe. Nu trebuie să am cine știe ce imaginație ca să-mi închipui că, dacă o s-o țină tot așa, curând, această bizară aglomerare urbană deformată, orașul Z., pe care l-aș asemăna cu o enormă valiză de carton în care cineva a înghesuit de-a valma tot soiul de lucruri care n-au ce căuta laolaltă, orașul acesta de câmpie uriaș, sluit și, de obicei, prăfuit se va preface într-o tulpure Venetie. Ei, dar n-am dreptul să mă înfurii pe dezastrul urbanistic al capitalei, eu însumi am contribuit și contribui la stricarea ei, prin meserie, sunt arhitect.

Și eu, și Cora, femeia mult mai tânără cu care-mi împart viața, în loc să fim apatici și somnolenți, cum presupun c-ar fi normal pe-o asemenea vreme, am ajuns să fim cuprinși, fără vreun motiv explicit, de o nervozitate maximă. Am devenit insomniaci, avem dureri de cap. Iar relația noastră scârțâie din toate încheieturile: de vreo trei-patru zile, ne irită totul, ne sare țandăra din orice, nu mai avem ochii pentru altul și aproape nu ne mai vorbim.

În dimineața celei de-a douăsprezecea zile de ploaie neîntreruptă, o dimineață precum cele dinainte, cu o lumină incertă, un fel de dimineață-seară, îmi spun că trebuie să caut o ieșire din starea asta bolnăvicioasă. E o prostie ca din pricina ploii tâmpite, să-mi risc legătura amoroasă, mă rog, aproape conjugală. Timp de vreo două-trei zile, mă tot întreb, vădit neinspirat, care e rezolvarea, cum să rup bles-temul. Nu găsesc altceva mai bun de făcut decât să-mi propun să plecăm vreo câteva zile din orașul ăsta ca o boală. Și aleg să ne petrecem *week-end*-ul, într-o stațiune balneară din sud-vestul țării. Ne ducem uneri la Băile Romane, unde ne simțim bine. Este un loc cu o climă specială, blândă, de influență mediteraneană, cu ape termale tămăduitoare și cu un aer puternic ioni-

zat. Respiri un aer ca la 2000 de metri, iar aero-ionizarea este un remediu pentru migrene și insomnii, adică exact ce mi se pare mie că avem noi nevoie acum.

Îi vorbesc Corei despre planul meu: că o invit într-o călătorie de plăcere, la Băile Romane, care sper să ne scoată din marasm. Se codește, în mod clar nu e încântată. Atitudinea ei mă umple de nervi: iată, gândesc, așezându-mă pe mine într-o lumină favorabilă și pe ea în postura ingrației veșnic mofturoase, iată, eu îmi bat capul încercând să aduc la normal legătura noastră care se clatină și ea, ca în atâtea rânduri, e încăpățanată, insensibilă, incapabilă să-mi aprecieze efortul și să-mi primească darul. [...]

Capitolul II

(Prezența autorului. Personaje, situații, scene descrise direct sau în reluare de cel despre care se presupune că e omniscient și controlează firul narațiunii, autorul: Cora)

1.

Înainte de a fi cine este astăzi, Cora fusese o cu totul altă persoană, care ar putea să încapă într-un singur cuvânt: o țărăncuță.

Chiar așa, originile ei sunt modeste și nimeni n-ar fi prevestit atunci, la început, traiectoria sa viitoare. Venise pe lume în urmă cu aproape treizeci de ani în Dăbuleni, o mică localitate din sudul Caramiei, așezată undeva în Lunca Dunării. În chip voit am numit-o *localitate* fiindcă este cu totul incertă starea sa: deși în acte este declarat oraș, în realitate Dăbuleniul rămâne un sat ceva mai mare, populația fiind predominant rurală, iar mentalitățile – la fel.

Toată copilăria, Cora a fost îndopată cu pui și cu pește, căci mama sa, care absolvise un liceu agricol prin zonă, era un fel de contabilă la ferma de păsări, iar tatăl său era tehnician piscicol. Fiecare aducea de la locul de muncă produsul principal și astfel îi asigurau fetei hrana. De aceea, foarte repede, Cora a ajuns să nu mai suporte nici carnea de pui, nici peștele. De îndată ce i-a stat în putință, a refuzat să se mai atingă de aceste alimente. I se făcea greață, doar auzind pe cineva vorbind despre ele. Apoi, a încercat să devină vegetariană. După un timp a abandonat, însă de pește și de pui tot se ținea departe.

Iar faptul că pe cartea sa de identitate la locul nașterii era trecut numele Dăbuleni nu însemna un motiv de mândrie pentru ea. Dimpotrivă. Și-ar fi dorit să rupă orice punte de legătură cu târgul natal. N-o legau de el sentimente plăcute. Nu doar că îi amintea mereu cine este, o fată sărmană dintr-un fund de țară, dar acolo se petrecuse prima întâmplare atroce din viața ei, care o marcaseră, pentru totdeauna.

Avea treisprezece ani, trupul începea să capete forme feminine care se presimțeau prin rochiile ieftine, de stambă, când, într-o după-amiază de vară, taică-său, care era și bețiv și afemeiat, se întorsese acasă cu mințile turburate de alcool. Intrase în camera ei trântind ușa și, când dăduse cu ochii de copilă, pur și simplu se năpustise asupra ei. Cora stătea în pat și citea o carte pe care i-o recomandase profesoara de română, *La Medeleni*. Era îmbrăcată lejer într-un șort de bumbac și cu un tricou de casă. Cel care îi era părinte se clătina, avea ochii injectați și repeta întruna *Ce frumușică s-a făcut fetița noastră, ce frumușică s-a făcut fetița noastră*. A acoperit-o cu trupul lui mătăhălos, care miro-

sea insuportabil a transpirație și a băutură proastă, a apucat-o de sâni și dădea să o sărute libidinos pe gură, fără să izbutească, căci Cora, după câteva secunde de uluială, începuse să țipe, să se zbată în mâinile lui și încerca să fugă.

Strigătele ei au alertat-o pe maică-sa, care era undeva în fundul curții și culegea roșii din grădină. Femeia a venit într-un suflet, speriată și a văzut scena: bărbatu-său suit peste fată, care se chinuia să se elibereze din strânsoarea nemernicului, în vreme ce acesta tot căuta să se descheie la pantaloni. Atunci, cu ochii măriți de groază, mama Corei a sărit ca împinsă de o forță supraomenească, a luat scăunelul de lemn cu trei picioare care rămăsese în camera copilei de când fusese mică și l-a lovit cu furie peste spinare, doborându-l. Bărbatul, beat turtă, cu puterile și cu judecata slăbite de alcool, a căzut lat la pământ. Femeii nu i-a păsat cât de tare îl izbise și ce-o să se întâmple cu ea: în clipele acelea și dacă l-ar fi omorât și ar fi înfundat pușcări, tot nu i-ar fi păsat, pe lângă ce grozăvie voise el să facă și cum fusese gata-gata să o nenorocească pe fată.

Numai că bruta n-a pățit nimic grav. După povestea asta înfiorătoare, femeia n-a mai vrut să audă de el. L-a dat afară din casă (casa era a ei, casa părintească) și a cerut divorțul. Nemernicul a plecat din Dăbuleni, întâi se auzise că pe undeva pe la Mangalia, la o crescătorie de pește, dar nu s-a pripășit nici acolo, se zvonea că-și luase tălpășița și ajunsese prin Italia, unde i s-a pierdut urma. De atunci, deloc surprinzător, el n-a mai dat niciun semn și a dispărut din viața Corei și a mamei ei. [...]

Capitolul III

(Povestește Ștefan Orban)

1.

În seara zilei de 25 iunie 2013 m-a sunat Iacob Grima și n-am fost mirat. Devenisem apropiați în perioada cât coordonasem ridicarea vilei. Acum locuința lui de la mare era aproape gata. Mai aveam de lucru la finisaje, la chestiuni de detaliu, dar construcția, în întregul său, se prefigura foarte bine și, oricum, nu mă dezamăgea. Săptămâna dinainte chiar îl însoțisem la mare pe profesor care mersese s-o vadă. Inspectase atent șantierul, pășind alene, sprijinit în baston. Mă convingeam cu acest prilej că beteșugul despre care vorbea toată lumea că l-ar țintui în fotoliu, era doar o poveste, o exagerare.

Ca atunci, la început, când îmi acceptase proiectul, și de data aceasta, când vedea înălțată viitoarea lui casă de vacanță, am descoperit pe fața lui mulțumire. Iar de câteva ori chiar mai mult decât atât: surpriză încântată pentru soluțiile pe care le găsisem. De pildă, cum să integrez clădirea în natură, nici să nu se simtă, privită dinspre câmp, că ar fi altceva decât o colină oarecare, acoperită cu arbuști, cu diverse tufe, cu flori, toate creând impresia, meticolos urmărită de mine, că sunt plante sălbatice, crescute acolo la voia întâmplării. Și, mai ales, i-a plăcut felul cum folosisem configurația terenului rezolvând ecuația principală cuprinsă în enunțul și jos și sus, în același timp: casa să fie la nivelul pământului, fără scări și etaje, dar să fie totuși la înălțime, să fie, simultan, și închidere protectoare, dar și deschidere largă.

Acum îmi telefona cu un scop precis: ca să mă invite la o mică petrecere, „de inaugurare a casei”. Mă miram că organizează o petrecere de inaugurare a casei înainte ca

aceasta să-i fie predată la cheie, ar fi trebuit să mai aibă răbdare câteva săptămâni și abia după aceea să o facă, dar eram, evident, onorat de invitație. Casa pe care o gândisem și o construim pentru el mi se părea cea mai mare realizare profesională a mea. Atât de mare că nici nu prea era plauzibilă. Toată viața îmi risipisem talentul, dacă îl voi fi avut, practic nu făcusem arhitectură adevărată, ci în cele mai multe dintre comenzi fusesem doar un executant oarecare, aproape necreativ și mă mulțumisem cu mărunte și efemere avantaje pecuniare pe care, când pornisem pe acest drum, nici nu le luam în calcul.

– Când are loc evenimentul? m-am interesat.

– Sâmbăta asta, la ora cinci după-amiază.

– Bineînțeles, vin, sunt onorat, am apucat să promit, însă imediat mi-am amintit că în ziua aceea, la ora trei, aveam fixată o întâlnire cu un client important, trebuia să-i prezint un proiect și probabil n-aveam cum să ajung la timp din orașul Z. pe litoral.

Repede, am rectificat, cu scuze:

– Iertați-mă... Știți, de fapt, nu mi-am dat seama, dar am unele treburi aici, în capitală, oricât de mult mi-aș dori, mi-e imposibil să ajung după-amiază la Neptun.

Zisesem Neptun fiindcă îmi închipuiam că petrecerea, fiind dedicată casei lui de la mare, n-are cum să se desfășoare

în altă parte decât la Neptun, sau, oricum, undeva pe aproape.

Iacob Grima a râs, în telefon:

– O, dar ce să căutăm acolo? Nu la mare are loc evenimentul, ci aici, în orașul nostru! La un restaurant din parcul Herăstrău, undeva pe malul lacului cred, la Clubul Diplomaților. Un amic a pus la cale totul pentru mine, nu eu m-am ocupat. M-am lăsat în voia lui, a insistat foarte mult, n-am putut să-l refuz.

Am fost derutat de alegere: ce idee e asta, cum să sărbătorești noua locuință de pe malul mării în capitală, la Clubul Diplomaților?

Și mai mare mi-a fost mirarea când m-am dus acolo, împreună cu Cora (Iacob Grima ținuse să-mi atragă atenția, „Vă aștept cu tânăra doamnă“) și am văzut ce se întâmplă. Mă așteptam la o mică reuniune discretă, cu câțiva invitați, aleși dintre apropiați. În loc de asta, am dat peste un puhoi de lume, o revărsare de oameni, ca la un banchet național. Era adunată toată elita societății caramiene, toate celebritățile, toate personajele mondene cunoscute, politicieni, sportivi, actori, scriitori și jurnaliști faimoși. „Toți cei pe care-i știu de la televizor, sunt acum aici, în carne și oase!“ a exclamat Cora, excitată, cu snobismul neofitului, de provincială care acum, iată, se mișca prin cercurile sus-puse ale capitalei. [...]

Petre BARBU

Cățărarea în cer

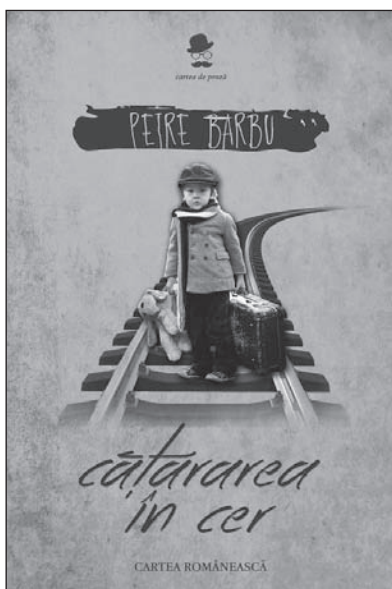
Pomana scrisului meu

La începutul anilor '90, când i-am arătat hârtia de transfer la o revistă, tata mi-a zis: „Cu meseria asta n-o să apuci pensia“. Și atunci l-am urât. Pentru că mă descurajase din prima clipă să mă apuc de scris. Pentru că el disprețuise dintotdeauna nu numai scrisul meu, dar și scrisul altora. (Tata, mecanic de locomotivă, și-ar fi dorit să ajung impiegat la CFR, să ridic paleta aia verde în gară și să dau drumul la trenuri.)

După câțiva ani de scris (la gazete și la câteva cărți), mi-am dat seama că scrisul e o povară pentru cei din jurul celui care scrie. Scrisul îi trezește, îi intrigă și îi scandalizează. (Scrisul e miere și e otravă.) Când mi-a apărut primul roman, tata i-a zis mamei, în bucătărie: „Uite ce scrie fii-tu despre noi!“ Și i-a citit câteva fragmente, apoi a aruncat cartea. Și mama a plâns. A citit și ea cartea și mi-a zis: să nu mai scrii despre noi, auzi, să nu mai scrii, pentru că vreau să am liniște în casă! Peste alți câțiva ani (când tata nu mai era), mama mi-a citit primul capitol dintr-o carte nouă și m-a certat: „Ce-ai tu cu viața mea? Să nu te mai legi de viața mea, auzi?“ Și mi-a părut rău că mă legasem de viața ei. Dar până atunci, scrisul meu mai

enervase destui oameni din jurul meu. Otrava scrisului naște violență. Am avut parte de un manuscris aruncat la gunoi (noroc că am fost pe fază și l-am salvat!), de un exemplar de carte aruncat cu scârbă în primul tomberon după ce ne-am despărțit pe stradă, de o prietenie ruptă, de multe reproșuri, de tot felul de dezmințiri, „vezi că ai scris numai aiureli, lucrurile nu s-au întâmplat așa cum ai scris!“, da, bine, am scris aiureli! – am răspuns resemnat, de priviri triste, de nebănuite „chei de lectură“ și de tăceri adânci. Tăcerile sunt cele mai grele poveri pentru cel care scrie.

Da, recunosc, am scris despre tatăl meu și despre mama mea, despre soră și soție, despre niște iubite și despre câțiva prieteni, despre mătuși și morminte, despre cei morți și despre cei vii, despre cei pe care i-am iubit și despre cei pe care i-am urât. Am scris despre ai mei. Pentru că prin ochii lor am văzut lumea. Pentru că prin cuvintele lor am învățat să citesc. Pentru că prin munca lor am crescut și am ajuns să scriu. Pentru că prin suferințele lor am învățat că scrisul nu mă face nemuritor, cum credeam ca un prost, când i-am arătat bietului tata hârtia de transfer în presă. Am scris despre ai mei. Crezând că scrisul meu îi va salva de la moarte, dar nici măcar nu i-a ferit de răutatea acestei

lumi. Crezând că am să-i fac fericiți, dar ce efemeră e fericirea asta pentru cei care nu scriu! Crezând că scrisul meu îi va izbăvi de suferințe, dar eu am suferit pentru a scrie. Da, recunosc, am scris despre ei cu trufie și nepăsare. Pentru că mi-am iubit scrisul.

Uneori, mă gândesc să-i strâng pe toți, și pe cei morți și pe cei în viață, și să le pun pe masă cuvintele mele: hai, luați și mâncați!, i-aș îndemna. Mâncați cuvintele rupte din carnea mea, carne din carnea voastră, cuvintele sufletul meu, sufletului din sufletele voastre! Iertați-mă!

Eroii n-au niciun rost

Orașul se bucură de glasurile copiilor care se duc la „școala altfel“. Lumina a cuprins parcurile, muzeele și terenurile de sport. Hoinăresc prin lumină și-mi amintesc.

O dimineață, la început de decembrie. Stau în picioare, în fața unei uși, la etajul șase al IOB. Aștept la oncolog, ca să-mi dea o rețetă. Nu-i pentru mine rețeta, ci pentru cineva care nu poate aștepta. O oră, două, sunt pregătit să stau cât trebuie. M-am lipit de un perete cu toți nervii mei. Sper că dacă se va deschide ușa cabinetului, oncologul să mă vadă, să dea din cap ca să intru (nu pot să intru decât invitat!) și să-mi scrie rețeta. Dă, Doamne, să se deschidă ușa pentru mine! Dar se deschide ca să iasă un pacient, să intre un alt pacient, să intre o stagiară, să intre o femeie în halat alb cu o hârtie de semnat, să intre un reprezentant medical spilcuit, să iasă femeia cu hârtia, să iasă stagiara și să strige după un pacient rătăcit pe culoar... Culoarul este înțesat de scaune și de fotolii pe care stau pacienții pentru tratamentele ambulatorii. Lângă ei, stativele care țin tuburile prin care coboară citostaticele în vene și care ar trebui să apere corpul de tumori. De aceea m-am lipit de perete. Pentru ca nimeni să nu se împiedice de mine: nici asistentele care schimbă perfuziile și fixează ceteretele și nici pacienții care își caută salvarea aici. Bolnavii și stativele au ieșit pe culoarul aripii din stânga a secției. Pentru că rezervele sunt pline de pacienți. Pentru că aripa dreaptă a secției e în renovare. De câteva luni bune. Sau de-un an? Nu mai contează! Știu, nu sunt destui bani pentru investiții, pentru reformă, sistemul sanitar e sărac, bla-bla, bla-bla! Din aripa dreaptă, despărțită cu un perete improvizat de aripa stângă, se aud ciocane și tot felul de motoare grele. Bine că praful nu trece în aripa noastră!

Asistentele se strigă nervoase una pe alta, pacienții le cheamă pe asistente, e haos ca în război. Dar eu n-am prins războiul. E ca în filmele de război: suntem ca niște refugiați răniți și speriați de bombardamente. Sau poate așa mi se pare, că suntem eroii unui film. Sau eroii Infernului? M-am lipit de perete cu toată spaima mea. Și atunci îmi vine un gând negru, ca un angajament sumbru: să deschid fereastra etajului șase și să evadez din sistemul care te îmbolnăvește psihic, care te dezarmează, care te mutilează pe viață, care te dez-u-ma-ni-zea-ză, blestemată boală, blestemat sistem!

E soare. Mi-am amintit ca și cum aș fi scăpat de pe front. Mă bate gândul să mă întorc la IOB și să aștept la ușă. Poate că aripa dreaptă a fost renovată. Și dacă ușa

se va deschide, în loc să-i spun oncologului că nu mai am nevoie de altă rețetă, să-mi suflec mâneca puloverului și să-l rog să-mi administreze o perfuzie cu citostatice în memoria sufletului meu pereche, care a luptat până la ultima rețetă și până la ultima doză de citostatic. În memoria și de dorul sufletului ei!

E soare. Orașul se bucură de lumina copiilor.

Fără dragoste

Am fost cu Ema la *Serendipity* și am băut un ceai iute și tare. Ema a ales ceaiul. Când începusem să-i povestesc ultima mea piesă de teatru, așa, ca să mă laud și să-i dovedesc că m-am ținut de scris în toți acești ani în care nu ne-am văzut, Ema m-a întrebat:

„Și, până la urmă, ai scris o poveste de dragoste?“

Ah, Ema nu uitase! În urmă cu 26 de ani, când eram amândoi studenți la Galați, plimbându-ne pe Calea Domnească, într-o după-amiază dulce de mai, ea m-a îndemnat cu feroare: „Pierre, scrie o poveste de dragoste! Auzi, tu trebuie să scrii o poveste de dragoste!“ Exaltarea ei de atunci mi s-a părut nefirească. Pe mine mă frământau alte subiecte, mult mai sobre, dictatura, libertatea, fiind obsedat de romanele lui Alexandru Ivăsiuc, Ernesto Sabato, Augustin Buzura, „chestii grele“, frate!, nu aiureli simandicoase pentru domnișoarele de provincie!

Ema și-a înmuiat buzele în ceaiul iute și tare, apoi a zis: trebuie să scrii o poveste de dragoste! Am lăsat-o să trăncănească despre dragoste, iar eu m-am gândit la câte povești de dragoste am strâns în scrisul meu. Am făcut un inventar, povestire cu povestire, personaj cu personaj. Prin '93 mi-a apărut un volumul de nuvele. Nicio nuvelă n-a fost o poveste de dragoste. Toate erau populate cu personaje depresive. La evenimentul de lansare, am fost întrebat de un reporter care este „universul“ acestei cărți, iar eu am răspuns, spre hazul lui Atila, un alt prieten de atunci, că este vorba de un „univers imobiliar“. Adică doream să spun că personajele mele trăiesc numai în blocuri. Penibil, penibil rău!

Nici primul meu roman n-a fost o poveste de dragoste. Am scris și o piesă de teatru cu același nume, dramatizarea romanului, montată de același Atila la Radiodifuziune, dar nici asta n-a spus (măcar într-un act!) o poveste de iubire.

Într-un alt roman, am băgat multe personaje, dar nu mi-a ieșit nicio relație de dragoste. După acest roman, m-am apucat să scriu dramaturgie. Am scris câteva piese de teatru, dar niciuna n-a fost o poveste curată de iubire. Au fost numai drame cu personaje bătute în cap și mutilate sufletește. Așa am crezut, că sunt mutilate de sistemul în care trăiesc. N-am putut nici măcar pe un personaj să-l fac să iubească. Mă mir și acum, fără nicio urmă de ipocrizie, că o piesă mi-a fost premiată la UNITER, fără să fi avut ceva de dragoste! Am încercat și în alt roman să încropesc o poveste de iubire, dar nu mi-a ieșit. Ca să fiu sincer, mi-a stat gândul în altă parte și nu la dragoste. Am mai scris niște piese, dar toate au fost despre suferințe și moarte. Cum, dracu!, am scris în toți acești ani fără un pic de dragoste?, am intrat în panică.

„Și, până la urmă, ai scris o poveste de dragoste?“, a repetat Ema. Nu!, am răspuns ca un elev prins de doamna

profesoară că nu și-a făcut lecția. Ema a zâmbit și fața ei uscată i s-a luminat:

„Trebuie să te îndrăgostești, Pierre! Neapărat trebuie să iubești!“, mi-a repetat Ema, cu un glas zglobiu, venit parcă dintr-o carte care tot așteaptă s-o scriu.

Lecturi nemuritoare

Într-o zi, m-am împiedicat prin casă de o carte: „Basme“ de Petre Ispirescu. Și tot răsfoind cartea, am citit „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte“. Am citit acest basm demult, când eram la școală, dar acum mi-a plăcut foarte tare. Pentru că nu are happy-end, băi, tată!

Cel mai mult mi-a plăcut momentul în care s-a născut Făt-Frumos. Dă-mi voie să ți-l amintesc! (Poate îl știi deja, dar lasă-mă să-ți povestesc!) Când împărătesei i-a venit ceasul nașterii, copilul s-a pus pe plâns și niciun vraci n-a putut să-l împace. Atunci, taică-su, împăratul, a început să-i promită împărăției, o nevastă, fată de împărat, și multe, multe bogății. Nimic! Copilul plângea și nu... ieșea. Până la urmă, împăratul i-a promis că-i va da tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. Atunci, Făt-Frumos a tăcut și s-a născut. Când a crescut mare, i-a cerut tatălui ce îi promisese la naștere. Dar împăratul n-a fost în stare să se țină de promisiune și a recunoscut că îl amăgise, numai ca să se nască. Așadar, Făt-Frumos s-a născut în minciună. Nu vreau acum să fac analiza textului și să găsec motivațiile fiecărui personaj. Totuși...

Nașterea lui Făt-Frumos m-a făcut să mă gândesc la tine. Tu nu mi-ai promis nimic când m-am născut, băi, tată! Nu este un reproș, îți spun din capul locului. Am chinuit-o pe biata mamă o după-amiază și-o noapte întreagă până m-am născut. (Mi-a zis mama când m-am făcut flăcău!) Tu erai departe, cu locomotiva, trăgeai o garnitură de vagoane. Erai la datorie. Munceai. Țin bine minte că mama ți-a reproșat, în anii pe care i-ați mai trăit, că n-ai fost lângă ea la nașterea mea, dar eu, repet!, nu-ți reproșez. Poate că este mai bine că nu m-am născut forțat de vreo amăgire sau minciună. Adevărul este că nici tu n-ai fost Împăratul (locomotivelor din regiunea CFR) și nici eu nu sunt vreun Făt-Frumos.

Mă gândesc acum, cu basmul în mână, dacă ți-am cerut ceva: o avere, o casă, o moștenire, niște bani sau femei. Nu ți-am cerut pentru că nu aveai de unde să-mi dai. Am plecat și eu în lume ca să-mi caut nemurirea. Și trebuie să-ți spun că a fost o vreme, demult, în care am simțit că sunt nemuritor și că nu voi îmbătrâni niciodată. Viața asta e a dracului de parșivă! (Parcă mă plâng ca un pensionar din Titan.) Te îndrăgostești și crezi că ești nemuritor. Întemeiezi o familie și crezi că e de-ajuns pentru nemurire. Scrii o carte și pretinzi să urci pe soclu, aștepti ovații și glorie, gata!, ai intrat în eternitate! Muncești și crezi că munca te întinerește. Aiureli!

Îmi pare bine că nu m-ai amăgit, băi tată! Și poate de aceea îmi place basmul cules de Ispirescu, pentru că Făt-Frumos o ia peste ochi de la Moarte, ca orice muritor. Pentru că asta am învățat ultima dată de la tine, dar n-am mai apucat să-ți zic: ai muncit toată viața ca să te mântuiești și ai murit singur, ca Făt-Frumos, care a căutat tinerețea fără...

Concursul

Ne-am oprit la semafor. O țin de mână. Și-a lăsat mânușile acasă. Doar i-am spus că e ger! Eu mi-am luat mânușile. Îi cuprind palma, să-i fie încălzită, să scrie bine. Și alți concurenți, care așteaptă verdele semaforului, sunt ținuți de mână.

Puține mașini trec sâmbăta dimineața. Se duc și ăștia la concurs? Mă uit la ceas: fără douăzeci. Avem timp. Ce să-i mai spun?

„Să fii atentă la enunțuri! Da? Citești de două-trei ori enunțul până înțelegi ce ți se cere! Da? Dacă nu înțelegi, citești cuvânt cu cuvânt, până înțelegi! Ai grijă să pui diacriticele! Și la ortograme să fii atentă! Da?“ Mă uit la ea, dar nu dă din cap așa cum aș vrea eu să dea. Semaforul s-a făcut verde. Traversăm. Nu ne grăbim. Dacă ar lua peste 80 de puncte... Ar fi un rezultat bun pentru acest început de an. Asta contează, încrederea în sine!

„După ce termini, recitești ce-ai scris. Fără grabă. Mai pui o virgulă, mai corectezi o literă, să scrii frumos! Fără grabă! Da?“ Nu mă aude. Unde naiba se gândește? De-aș putea intra în mintea ei! De ce să intru? Trebuie să se descurce singură. Nu e primul și nici ultimul concurs. Eu la câte concursuri am fost? La vreo două-trei olimpiade pe oraș. Da, am fost la câteva și am făcut rahatul praf! Ultimul om! Concursurile astea sunt bune, pentru că te pregătesc de competiție și, nu-i așa?, viața este o competiție, mai sus, mai bine, mai eficient, zi de zi, un nesfârșit concurs!

„Fără emoții! Da? Tu știi, ești pregătită, știi ce-i ăla un substantiv propriu, un adjectiv, n-ai niciun motiv să ai emoții. Le gonești! Te repezi asupra exercițiului ca un tigru ca să-l sfășii! Da?“ O strâng de mână și ea se desprinde și îmi răspunde iritată, daaa! Bun, a înțeles! Hm, ca un tigru...

Ajungem în curtea școlii. Părinții se mișcă bezmetic, copiii îi urmează cu penare, sticle cu apă și bagajele de emoții. Știm în ce clasă trebuie să ajungem. Poate că și părinții ăștia ar trebui să dea un concurs. După ce copiii ies de la concursul lor, să intre părinții în clase, să scoată o foaie de hârtie și să scrie. Dacă au ce să scrie, dacă au învățat. Dar la ce materie să dea părinții concursul? La

„materia de părinte“. Cu întrebări, cu punctaj, cu camere de luat vederi, să dea concurs! Iar copiii să se joace în curtea școlii și să-i aștepte să iasă de la concurs și să-i întrebe: ce-ai făcut, mami?, ai știut, tati? Și a doua zi, dis-de-diminează, părinții să se îmbulzească la listele afișate și să-și caute punctajul lor: părinți de 70 de puncte, de 50, de 30, de 100 de puncte, perfect! Eu câte puncte aș lua? Măcar 80, cu 10 puncte date din oficiu. Bine că ea nu poate să știe acum ce-i în mintea mea!

Ea intră în clasă. „Succes!“ Nu se întoarce. Îi strig din urmă: „Succes!“ Poate m-a auzit, dar nu mai contează. O văd cum se duce glonț într-o bancă și cum Doamna de la catedră o întreabă de nume, de clasă...

Ies din curtea școlii. Mă uit la ceas. Am timp să fac o piață până revin s-o iau de la concurs. Să fac o piață cu 32 de lei, atât am în portofel. Trebuie să nu depășesc bugetul. Asta e concursul meu: să nu depășesc bugetul! Da?

Grăsane făcând baie cu ușile larg deschise

CASA DIN PIAȚA GORKI

I

Întâi a fost dudul. L-a adus tâmplarul Schlesak de la Piața de Fân. A săpat groapa. A așezat puietul. A uitat să-l ude. Încă din prima seară. La intersecția străzilor Malinovski și Crișan. Un amărât care face dudu. Un pomnițar care produce mizerie cleioasă și atacă ten cuiala casei lui Iosif Mittemberg. Locuitorii din Medio Monte nu înțelegeau cum de le crescuse un dud chiar în intersecție. Valdemar Schlesak răposase din pricina unei gripe. Lăsase în urmă un atelier de tâmplărie pe care nevastă-sa îl vânduse, prin mandat notarial, unui berlinez. Dudul crescuse înalt și rămuros. Dudele cădeau pe caldarâm. Călcate în picioare, lăsau o zeamă cleios-alburie. Consiliul Municipal ordonase serviciului de lumină și curățenie să pună un stâlp cu bec electric în intersecția Malinovski cu strada Crișan. Chiar lângă dudul lui Schlesak.

Casa avea un salon uriaș, două dormitoare, una bucătărie și două toalete. O baie cu vană și o budă simplă de un metru lungime pe nouăzeci de centimetri lățime. Buda lui Paul Mittemberg, nepotul de soră al lui Iosif.

Și Iosif Mittemberg, bijutierul, murise, din pricina unei chinuitoare și rușinoase boli a prostatei. Nu-l mai ajutase mușchiul. De tânăr nu se îndurase să părăsească masa unde trona paharul de cristal de Boemia, veșnic plin cu vin de Tokai. Se urina în bijuterie. Uda pantalonul.

Îi slăbise mușchiul de la vezică. În ultima săptămână, nu mai puteai intra în dormitor fără batistă la nas.

Frederica Eva Mittemberg rămăsese văduvă. În cimitir, Iosif Mittemberg era vecin cu Valdemar Schlesak. Îi despărțea o bancă îngustă de marmură albă.

Notarul Leopold Lohan Nathan trecuse pe lângă dud. Privise dudu. Își dusesese mâna la bărbie. Își pipăise gușa unsuroasă. Fructele alea. Dudele alea. Semănau cu sfârcurile muieresti. Leopold Lohan Nathan se ridicase în vârful picioarelor. Luase o dudă. O frecase între degetele de la mâna dreaptă. Își apropiase buzele de fructa zemuindă. Îi venise pofta. Dintr-o dată. Duda e peste nivelul sfârcului muieresc, își spuse notarul. Mai ales seara. Mai ales la lumina becului electric al Municipality, Leopold Lohan Nathan culegea dudu. Călca în picioare zeci de sfârcuri muieresti alburii, pline de zeamă. Zvâcnitoare. După ce și-a făcut toate treburile, după ce a tras cu nesaț aer în piept, Iosif Mittemberg s-a dus la cele veșnice. Totul era pregătit. În dormitor mirosea puternic a oțet. Când l-a spălat, când

i-a pipăit, prin cârpa umedă, sexul și cele două testicule, Frederica s-a înfiorat. Iată ce-i omul, în general, și uite ce-a ajuns Iosif, în particular. Și după trei săptămâni de la înmormântare, Frederica Mittemberg mai vedea înaintea ochilor sexul acela blegit pentru eternitate și testiculele care se mișcau ca două mingiuțe de ping-pong atinse de cârpa umedă.

Vântul de vară se pornea înspre Medio Monte după ce călca la pământ iarba înaltă din Marea Câmpie. Trecea pe străzile orașului stârnind nori de praf înecăcios amestecat cu siliciu. Ceața părea că-i intră în ochi, în haine, în porii pielii, provocând usturime. Vântul lovea dudul lui Valdemar Schlesak, trecea de intersecția cu Malinovski și o lua la deal, spre Pianul de Sus. Plesnea copacii și, enervat, gonia spre Ucraina. Dudele se lipeau de tencuiala casei lui Iosif Mittemberg. Zeama se prelingea în liniuțe ascuțite. După o săptămână, în jurul formelor aproape geometrice apăreau pete de oxid. Perețele pestriț semăna cu bălegarul pus la uscat.

Leopold Lohan Nathan storcoșea dudu după lăsaarea fiecărei seri. Paul Mittemberg ieșea în fiecare dimineață din casa unchiului său și mânca dudu storcoșite de Leopold Lohan Nathan. N-avea rost să folosești mătura. De dudu nu se scăpa așa ușor. Ți-ar fi trebuit în fiecare zi alt instrument de măturat. De sub dud, Paul Mittemberg vedea funcționarii care treceau grăbiți pe strada Malinovski. Se opreau la cafeneaua de lângă notariat. După mâncatul dudelor de dimineață, urma o jumătate de ceas pe care Paul Mittemberg o dedica spălării mâinilor. Cleiul intra în piele. Era nevoie de săpun, apă caldă și piatră ponce.

Frederica Eva Mittemberg trecu pragul salonului casei de pe strada Crișan numărul 18. Din bucătărie săreai o treaptă. Alunecai ușor pe bucata de marmură roz. Cu șansă, aterizai pe covorul de Persia. Galben ca pielea piersicilor putrede. Grețos de moale sub călcătură.

„Hopa-sus, Frederica“, șopti grășana doamnă Mittemberg. Echilibristica printre picurii de cafea ce săriseră din cești pe tăviță.

„S-a vărsat câte ceva, Leopolda“, zice Frederica Eva Mittemberg.

„Dar a și rămas câte ceva“.

„Cu grijă, Frederica. Pune-le pe măsura, că-mi vine slăbie de la rărunchi când te văd“, zice Leopolda Lohana Nathan, nevasta de-a doua a notarului Leopold Lohan Nathan.

Frederica Eva Mittemberg: nas ascuțit, terminat la vârf ca un cap de compas, găurele cu puncte negre pe fața ridată, amintind de glorioasele vremuri ale unei

tinereți ocupate cu spartul coșurilor și studiul vârfurilor albicioase de puroi. Prin fusta de stofă verde-crud, încercau să iasă din strânsoare cărnăciorii de grăsime.

„Seamănă cu trei caltaboși“, șopti Leopolda Lohana Nathan. „Am pentru această ființă un dispreț imens. Grăsana care de-abia se clătește. Nu e de nasul ei să-mi ofere o ceașcă de cafea. Mulțumesc din suflet, Frederica“, mai spuse Leopolda.

Seara. Leopolda Lohana Nathan. Strada Malinovski. Colț cu strada Crișan. Dudul. Chiar în intersecție. Ușa Fredericăi Eva Mittemberg. Văduvă. O cafea. O pianină. O grăsană făcând baie cu ușa descuiată. Plescăitul apei. Pufăitul. Ca o balenă. Satisfacția. Fusta de un verde-crud. Bluza roșie din polietilenă. Fără opritori la țâțe. Apa curgea pe trup. Printre caltaboșii burții. Ca prin canalele din Medio Monte. Picuri groși. Hâroși. Crăcănată. Parcă urina. Mici bălți maronii tremurau pe lacul parchetului. La lumina galbenă a becurilor din salon. [...]

VACEK

1

Mare influență avea acel bărbat și prelat asupra locuitorilor din Medio Monte. În casa lui nu intrase nimeni. Chemat ori nechemat. Se născuse la Komarom. Din întâlnirea lui Francisc Kollowitch cu Maria Lillin de Pollack. Un comandant de fortăreață, cu o tânără muiere evlavioasă. Un trup vânjos, cu mersul crăcănat din pricină de călărie, o privire tăioasă și poncișă la ochiul stâng și o vorbă aruncată asupra oamenilor precum un bolovan dintr-o catapultă; cu o alcătuire gingașă, de carne și spirit, obișnuită să ingenuncheze în fața altarului din catedrala unde păstora cardinalul Peter Parsuzay.

„Francisc Kollowitch și Maria Lillin născută Pollack, sunteți, în deplinătatea formalităților stabilite de Pontificele nostru și în acordul vostru deplin, soț și soție până când... și din acel moment al ceremonialului nupțial se pornise muzica revărsată prin țevile orgii, acoperind vorbele care își urmau traiectul lor prestabilit de mintea cardinalului Parsuzay. Sunete păstoase, gălbui, curgând pe aleea de marmură ce lega altarul de marea ușă de la intrarea în catedrală. Ajunse în parcul din față, se topeau în atmosfera verzuie în care irizau săgeți vineții strecurate de câte o rază mai îndrăzneată prin coroanele cireșilor. Și ajungeau în oraș. În valuri de galben lămâi. Muzica acelei după amieze pierzându-se în piața centrală a Komaromului.

„Aceeși muzică, mereu aceeași muzică“, își spunea cardinalul Parsuzay privind înspre pâcla luminoasă ce venea din afară până la jumătatea catedralei. „Bălți de lumină înspre altar“ își mai spunea cardinalul emoționat. Privind înspre cei din fața lui, își ridică dreapta și rosti cu glas cântat: „Nu este nici un fel de bogăție fără grija ei, nu este nici un fel de poftă de mărire fără urmarea căderii ei și marele festin al plăcerilor trupului e numai amărăciune“.

Cardinalul Parsuzay n-apucă să-și sfârșească ultimul cuvânt când simți în jurul gâtului degetele butucănoase ale lui Francisc Kollowitch, urmate de o sudalmă găfăită în urechea-i dreaptă.

Seara, înainte de a se întinde în patul de lemn de stejar învelit cu un singur cearșaf de in, cardinalul Parsuzay se aplecase deasupra biroului său de lucru și scrisese cu mână sigură:

„Chiar așa de mincinos e cel care altceva gândește și rostireai naște vorbe de aiurea, ca și acela care una promite și alta împlinește și de pe sine se înșală, deloc la aproapele său nu chibzuiește“.

După ce mai privi o dată, la lumina palidă a lămpii cu petrol, scrierea mărunță și înghesuită, cardinalul Parsuzay simți un imbold ciudat venit dinspre spinare, ca o pală de vânt rece prelins pe gât înspre clavicula din dreapta. Semnă cu litere prelungi pe foaia de hârtie, suflă în lumânare și se lăasă în voia umbrelor nopții.

Joseph Mamer Leopold Kollowitch a fost botezat în catedrala din Komarom. Cardinalul Peter Parsuzay a spus cu voce răgușită: „Cruce are fiecare dintre noi, cei care ne-am născut din femeie, căci dacă trupul își desface brațele, iată crucea“. Apoi l-a botezat.

Casa comandantului de fortăreață era pe strada breslașilor. O poartă din fier forjat cu arcade în formă de gondolă. În salon se întinsese masă mare. Cardinalul Peter Parsuzay se așezase în fruntea bucatelor. Rața pe varză nu era pricină de înfrânare.

„Micul Joseph va primi o educație excelentă în familia dumitale, domnule Francisc. Va avea și talent deosebit și dar pentru învățătură fără de oboseală, așa că-i asigur un viitor strălucit“ zise cardinalul Peter Parsuzay.

„Îți suntem recunoscători pentru acestea spuse de dumneata, domnule cardinal“, zise comandantul fortăreței din Komarom. „Îmi permit ca, la o nevoie, să te asigur că vei avea cele patru salve de tun“, mai zice Francisc Kollowitch.

„Nu-și va rătăci spiritul dacă altora nu le va place de el, cu faptele lor nu-și va bate capul și nu-și va chinui gândurile. Timpul în curgere îi va fi slugă, iar spiritul îi va călăuzi drumul, domnule Kollowitch“ zice cardinalul Parsuzay.

„Te crezi un mare înțelept, cardinale, și totuși ce nebun ești“, zice îngândurat Francisc Kollowitch.

Era o seară răcoroasă de început de mai. Un imens cumulus nimbus în formă de ciupercă, îmbujorat de asfințit, părea gata să se arunce spre strada breslașilor. Norii erau mânați de biciurile vântului ce bătea dinspre Marele Fluviu. Un fulger orbitor luminase Piața Olarilor. Urmase un bubuit grav și un țiuit metalic.

„Parcă se crăpase cerul“, avea să-și amintească mult mai târziu doamna Maria Lillin Kollowitch.

„Așază-te pe scaunul din atelier, Joseph“, zice cardinalul Peter Parsuzay.

„Lângă Sfinxul de andezit de la Vác, care stă încremenit ca o santinelă, copacii mureau în picioare. Am văzut și lanurile de orhidee ciclamen și bej, plus un uriaș covor de crini de pădure, nene Peter“ zice Joseph Kollowitch.

Tânărului, care împlinise opt ani în luna aprilie, îi plăcea să vină în reședința episcopală. Trecea drumul. Împingea poarta din lemn masiv. Cât să se strecoare înăuntru. Se așeza pe scaunul cu arcuri. Închidea ochii. Își cuibărea gândurile în fusta Mariei Lillin. De culoarea unei brazde de barba-moșului cu pistrui. De-acolo își muta gândurile în albastrul de nu-mă-uita și se înviora de cum mângâia roz-ciclamenul boscheților de rododendron. Tufe mis-

terios parfumate ce însângerau zăpada de culoarea blănnii de iepure.

Joseph își simțea nările inundate de parfum. Care blană de iepure? Poate câmpul învălurit de zăpada bej-nisipie, precum dunele din deșert, cu solzișori foșnitori prin care zbura amețit un pai pudrat de chiciură.

„Și-apoi, împlântat în spini, prinse a flutura ca un drapel de jucărie, nene Peter“ zice Joseph aproape adormit. [...]

GRAVIMETRUL

1

Totul a început în ziua în care Wilhelm Korodi a împlinit cincizeci de ani. 17 august. Locuia, de un sfert de secol, în oraș. Pe strada Malinovski. Ca oficiant de stat și responsabil cu meseriile orășenești și comunale. Se plimba gânditor, cu mâna stângă la bărbie, prin încăperea lui de holtei convins. Locuia cu chirie în spatele magazinului „de haine minunate, frak și clak“, pe care-l ținea, de mai bine de o sută și cincizeci de ani, familia Jancovici Pogán.

Oficiantul de stat n-avea birou. Purta, sub braț, o gentuță cu hâr țoage. Trecea prin încăperile „primăriei“ ca o umbră. Ca un uliu care lasă în urmă-i fâlfâit de aripi. Nu-l vezi. Dar îl simți. Cum zărea un scaun liber, se așeza, își punea gentuța pe genunchi, scotea tacticos hârtiile, mângălea, cu un creion chimic, colțul în care se punea rezoluția. Întors în încăperea domnului Jancovici, își așeza hârtiile pe pat. Le privea cu gingășie. Se punea în genunchi, în fața lor. Își introducea degetul arătător al mâinii stângi în gură, îl umezea cu salivă și ștergea mângălelile de pe colțurile hârtiilor. Colțurile căpătau nuanțe vineții. Se uscau și semănau cu pielea îmbătrânită a evreilor de pe strada Malinovski, ori de pe bulevardul Regele Ferdinand.

Wilhelm Korodi, înalt, costeliv, cu privirea cășă, cu mâini lungi și subțiri, cu același costum de lână verzuie, pătat, cu urme de creion chimic la genunchi și pe mâneci, simțea că-și ratase viața. Speranțele lui. Promisiunile pe care le făcuse amicilor și părinților. Toate se spulberaseră. Tânărul semeț, care sosise în oraș pentru o perioadă de ucenicie, dispăruse. Wilhelm Korodi, care își spusese că va rezista doi ani de zile în cămăruța întunecoasă a negustorului Jancovici, nu mai era.

Atins de gâlbejeala hârțoagelor, nu va ajunge niciodată funcționar principal la *Societatea Benevolă a Breslașilor* din Budapesta. Amărâțul jerpelit, care tocmai împlinea cincizeci de ani, nu va tra versa Károly-utca, nu va împinge ușa de sticlă a sediului central al *Societății benevole* și nu va fi salutat, niciodată, cu respect, de către Feri-bácsi, portarul cu mustăți groase și albe de honved retras la pensie. Fosta speranță a familiei Korodi nu va comanda niciodată o bere, la cârciuma de pe Pall Kincsesutca, unde se așezau, la mesele din lemn, funcționarii *Societății Benevole a Breslașilor*. Unde se lăsau ciupite, de fundulețe, fetele brune ale mării câmpii hune.

Cetățenii orașului își construiseră case, luând împrumuturi. Cumpăraseră: mobilă, oale, sobe, așternuturi, luând împrumuturi. Își purtaseră odraslele la școală, luând împrumuturi. Petrecuseră, fumaseră, se culcaseră cu muierile de la *Casa de plăceri* din Debrecen, luând împrumuturi.

Wilhelm Korodi le urmărise prosperitatea, construită din resursele băncilor. Așteptase plata polițelor. Își spusese că oamenii își amanetaseră viitorul.

Totul a început în ziua de 17 august. Wilhelm Korodi împlinise cincizeci de ani. Nimeni nu l-a felicitat. Nimeni nu i-a urat viață lungă. Tocmai lui care, la vârsta de patru anișori, și-a pus părintele să-i citească de șase ori poezi-oara cu păsărelele somnoroase și apoi a recitat-o din propriu-i căpșor. Într-o noapte de 6 septembrie. Tocmai lui, care-și investise viața în oraș.

Wilhelm Korodi se hotărâse. Luase o foaie de hârtie albă. La lumina unui capăt de lumânare, cu creionul chimic scrisese apăsător, ordonat, *anunțul*. *Oficiant de stat și responsabil cu meseriile orășenești și comunale, cincizeci de ani împliniți, cu drept de pensie, fără copii, ar voi săși afle o consoartă, de patruzeci de ani, fată sau văduvă, cu o zestre de douăzeci de mii de coroane. Copiii nu sunt o piedică. Relații la prăvălia lui Jancovici Pogán, strada Malinovski, numărul 24.*

După ce compusese anunțul, Wilhelm Korodi simțise o ușoară amețală. Se vedea înconjurat de florile albe ale ciunăfaiei. Laurii creșteau nesemănați. Pe ziduri și prin gunoaie. Din albeața florilor răsăreau fructele. Ca merele cu spini. Din acestea se prepara o băutură de dragoste, bună de amețit pretendenții la mâna muierescă. Zeama era bună și pentru umflăturile care apăreau la gâtul porcilor. Wilhelm Korodi băuse din lichidul amăruit. Îl cuprinsese dorința.

Hotărî să publice anunțul în *Budapest Hirlap*. Apoi să aștepte.

Wilhelm Korodi privi lista cu meseriile. O fixase pe peretele din încăperea. Deasupra patului. Unde stă de obicei agățată o icoană. Dacă închidea ochii, responsabilul cu meseriile orășenești și comunale vedea patul, peretele și lista. Citea meseriile peste care era responsabil. Zidari, lăcătuși, pantofari, cizmari, fabricanți de mașini, croitori, zugravi, pitari, pălărieri, tipografi, rotari, se oprea din lectură spunându-și uimit că e șef peste tot ce mișcă în oraș, argășitori, sculptori în piatră, tapițeri, fotografi, măcelari, vopsitori, perieri, cârnățari, strungari, pilori, căldărari, turnători de fier... O întreagă lume agitată, nemulțumită, cărcotașă. I se supunea lui Wilhelm Korodi. Nu putea mișca fără viza lui. Wilhelm Korodi se hotărâse. Va duce *anunțul* la Budapesta. Personal. Nu puteai să crezi în corectitudinea funcționarului de la *Postă*. Domnișoara Talia Cernariu ar fi intrat la bănueli.

Să ajungi în gara Nyugati. Să iei tramvaiul până la stația Lanț Hid. Să cauți străduța laterală, paralelă cu Dunărea. Să intri în redacția cotidianului *Budapest Hirlap*. Să întrebi unde-i administrația. Să arăți *anunțul*. Doamna Ioli să-ți numere cuvintele și, cu un zâmbet ironic și o privire furișă, să-ți șoptească: *două coroane, domnule Korodi*. Să fie o zi friguroasă, cu ploaie rece și vânt puternic. Să ieși în stradă. Să cauți, cu privirea, o berărie. Și... să aștepți. Wilhelm Korodi își făcuse datoria.

În noaptea de patru septembrie, furtuna făcuse ravagii în marele oraș de pe Dunăre. Wilhelm Korodi își cumpărase biletul de întoarcere. În gara Nyugati se stinseseră felinarele. Din pricina vântului. *Oficiantul de stat* își dusese mâinile la buzunarele de la pantaloni. [...]

Hanna BOTA

Cuşca

Cap. 14

Întâlnirea cu *fata deşerturilor* a fost așa: caravana urma să pornească a doua zi, s-au ataşat caravanei un număr de oameni noi, cu cămile cu tot, pentru o călătorie spre următoarele oaze, oamenii se împrăştiau care pe unde avea de mers după zilele de târg. Ce simplu era să-ţi găseşti cazare într-un astfel de loc de târg: oamenii dormeau în corturi improvizate, unii dormeau şi sub cerul liber înveliţi sau nu cu o pătură, alţii, doar cu jelabie. În acea ultimă zi, cămilarii au avut multă treabă cu transportatul şi împachetarea mărfurilor nevândute sau cumpărate, Carol a rămas închis în cuşcă, nu a protestat, ştia că era ultima zi, era la umbră, avea pătura şi o saltea de iarbă uscată, improvizată, avea *macrud* şi alte dulciuri, seminţe prăjite, curmale şi apă din belşug, dar mai avea cartea. Începuse să citească, descoperirea amănunte noi despre Muzeul L'Hermitage din Sankt Petersburg, cunoştea prea puţin vechea Rusie, apucase prea puţin să fie îndoctrinat de comunism. Cartea avea şi poze, din păcate în alb-negru, era provocator să citeşti despre culorile anumitor tapiţerii, ale tablourilor sau despre clădiri ornamentate în culori diverse, dar să le vezi cenuşii.

Printre cămile era un du-te-vino de oameni în pregătire, doar Moez se arăta rar, noaptea nu lipsea niciodată, nici lui nu-i plăcea să doarmă închis în vreo casă. Era spre amurg, literele mărunte pe foaia îngălbenită începeau să salte neascultătoare în ochii oboşiţi, atunci se apropie ea, era îmbrăcată în albastru şi negru, şalul tuareg era aproape violet, decolorat de soare. Se apropia şovăitoare şi uimită de ceea ce vedea, un bărbat închis într-o cuşcă! El observă apropierea ei şi o privi direct în faţă ca s-o intimideze, poate se va întoarce şi va pleca, dar uimirea nu o lăsă să cedeze, veni până la gratii, se aplecă pe genunchi să vadă bine înăuntru: avea faţa acoperită, doar ochii i se vedeau. Li s-au întâlnit privirile! Pentru moment, femeia şi-a plecat pleoapele, n-ar fi privit niciodată un bărbat în ochi, dar unul aflat în cuşcă e altceva, nici măcar nu e om, e jivină, trebuie să sufere din cale-afară, nimeni nu poate trăi în cuşcă! Îşi ridică ochii din nou. Carol nu întâlneşte niciodată atâta feminitate concentrată în doar câţiva centimetri pătraţi, poate

doar tânăra din Sidi Bousaid... O femeie e feminină în întregul ei: bust, talie, coapse, picioare, mai ales faţa, dar pentru că femeia aceasta era învelită toată în pânze lungi, albastre şi negre, fără formă, întreaga ei feminitate, care, în mod normal ar fi fost să fie disipată în toată fiinţa şi trupul ei, a rămas să se concentreze cu totul în ochi şi privire. Bărbatul se cutremură de forţa acestei concentraţii. De-atunci, imaginea revine obstinată de zeci de ori de-a lungul zilei. E o imagine de sine stătătoare, nu doar prin unicitatea ei, ci fiind una din acele tablouri care prind viaţă, nu are nevoie de nimic ca să se întreţină, supravieţuieşte şi creşte din sine. Nu culoarea metalică a ochilor, nu catifelarea pleoapelor, genele negre, nu umbra sprâncenelor arcuite, sălbatice, şi totuşi, şi ele, dar forţa, adâncimea privirii care o transformă pe dată în cea mai incitantă fiinţă, cea mai de dorit de descoperit femeie. O apariţie a deşerturilor, o minune a naturii şi atât!

Dar cum putea deşertul, cu toate legile ei de pudoare exacerbată, să transforme o femeie tânără, care cine ştie câtă experienţă de viaţă şi câtă înţelepciune poate să fi adunat în puţinii ei ani, s-o transforme, inconştient, într-o forţă de un dinamism interior care să cutremure privitorul? Parcă s-ar fi adunat toată nemărginirea pustiului, toată adâncimea ei de nepătruns şi s-ar fi condensat în două cercuri, să reduci infinitul la doi irişi ce circumcid două pupile, fântâni negre fără fund. Dacă n-ar fi fost cuşca, ea nu ar fi avut niciodată curajul să-l privească în ochi, toată forţa aceea focusată ar fi rămas pe veci nedescoperită, risipită printre dune. Dar el, acolo, în cuşcă, era demn de milă: or, pentru orice femeie, din oricare timp, de oriunde de pe glob, o fiinţă care e demnă de milă reprezintă un magnet. Carol în nicio altă conjunctură n-ar fi conceput să fie compătimit, era prea orgolios ca să cerşească de la cineva vreodată milă, tocmai din cauza asta a luptat ca un leu captiv pe frontul lui Ingrid, femeia teutonă. Nu compasiune, forţă dorea! Acum nu-i păsa dacă mila a atras-o pe femeie. Bindecuvântată fie mila, bindecuvântată cuşca şi privirea aceea metalică a feminităţii supradozate.

Fata se prinse de gratii, avea mâini mici şi negricioase, vopsite cu henna în linii şi punctuleţe roşii, albe şi albastre, avea şi picioarele vopsite, degetele ieşeau din sandale, aveau ace-

lași model de linii și punctulețe. Pe încheietura îngustă a mâinii se înșirau rânduri de brățări colorate, făcute din pietricele semiprețioase și scoici, la fel îi era acoperit gâtul cu rânduri de mărgelile, o șuviță de păr împletit și împodobit cu scoici atârna țeapână în dreptul urechilor. Carol ar fi vrut să-i atingă modelul desenat pe mână, dar i-a fost teamă să facă vreun gest, fata ar fi plecat cu siguranță. Ea își plimba ochii prin cușcă, printre resturi de *macrud* și coji de semințe, privi cartea din mâna lui, apoi mâinile păroase și degetele, corpul culcat comod, într-o parte, pe pătură. Cu lentoare, ochii urcau și coborau pe trupul lui, îl scanau până în adâncime, abia rezista sub privirile ei, de multă vreme nu l-a interesat privirea vreunei femei, simți cum bărbăția din el zvâcni, dar era acoperit de *jelabie*, nu se vedea, așa că rămase nemișcat urmărind plimbarea ochilor ei, ca, până la urmă, să se înfigă din nou în ochii lui. Plosca cu apă se rostogolise afară, dincolo de gratii, fata ridică plosca, o scutură, era aproape goală, se duse și o umplu din vasele mari de plastic și reveni, i-o întinse fără vorbă printre gratii, cu mâinile pictate în roșu, alb și albastru; puterea ei feminină se revărsă din nou prin deschizătura fularului, prin ochi, încât umplu spațiul dintre gratii, umplu oaza și văzduhul, umplu întreaga Sahară. Bărbatul luă plosca și spuse un șukran semișoptit. Ar fi vrut s-o rețină, dar din nou realizează că nu știa să se poarte cu femeile orientale, ce simplu ar fi fost acasă la el, cât de bine ținea în mână cheia unei conversații, dar aici conversația nu-și avea încă vremea. O privi doar cum pleacă întotdeauna în hainele ei largi și lungi, albastre și negre și fără formă, ducând cu ea toată forța feminină pe care el ar fi putut vreodată s-o bănuiască existând.

Iată ceva ce nu aș putea fotografia și stoca, gândi el. Forța e dincolo de puterea peliculei, imaginea aceasta am văzut-o cu sufletul, nu cu ochii, pentru că a fost transmisă cu sufletul, ochii erau doar poarta cea strâmtă de comunicare. O serie de femei pot fi frumoase și senzuale, arătându-se fără pudoare, în fuste mini, pantaloni scurți, costume de baie minuscule, în rochii mătăsoase, decoltate și fluide, dar cu toată frumusețea trupului dezgolit, niciuna nu mi s-a părut mai atractivă și mai misterioasă ca femeia asta căreia nici măcar nu i-am putut ghici trăsăturile feței, forma trupului. Cât de pervers este ochiul în a ne înșela. Nu ceea ce izbește retina e adevărul, imaginea ia formă vie în suflet, acolo devine adevăr. De fapt, ce voia? Nimic. Nicio așteptare. *Dacă nu ai așteptări privind un anumite rezultat, nu vei avea dezamăgiri, starea în sine e de căutat, nu evenimentele, întâmplările. Rezultatele pot veni, dar oricare ar fi ele, vor fi de bine, pentru că nu le-ai pregândit, astfel nici nu le-ai limitat; realizezi că ele devin parte a călătoriei tale, ele corespund stării interioare.*

În noaptea aceea Carol era fericit să știe că undeva, nu departe, înconjurată de alte îmbrăcăminte negre sau cenușii, doarme femeia deșerturilor, căreia nu-i știa numele, dar aflase că vor pleca împreună în aceeași călătorie. Era suficient ca pe drumul caravanei să-i vadă din când în când privirea, să se umple din nou el însuși și toată Sahara de feminitatea ei. Oare ceilalți erau orbi? Oare numai el a avut revelația acestei forțe colosale?

Cap. 15

Străinule, ascultă poveștile spuse de femei, auzi vorbele Călăuzei a doua zi, în lumea deșerturilor femeile poartă vraja poveștilor adevărate. Le-am primit în caravană și-acum o să găsești și înțelepciunea lor, care diferă mult de felul în care percepem noi, bărbații, lumea. Fără latura înțeleasă de ele descoperi doar o jumătate de lume. Așa a lăsat Allah, ca ele să vadă

o parte a lumii, noi pe cealaltă, și împreună să formăm imaginea rotundă.

Din seara aceea, în jurul focurilor de seară, se auzeau până târziu, istorii despre iubire, moarte și viață, despre îngeri și demoni, despre spirite ale deșerturilor; multe cuvinte, adesea neînțelese, expresii din tot felul de dialecte, dar pentru Străin, dincolo de rostire, esența era de înțeles. Cel mai mult se lipeau de el imaginile, capta câte un cuvânt și refăcea povestea pe baza tabloului din vorba aceea. Era oare adevărul? Nu conta, adevărul are atâtea unghiuri câți privitori sunt. Uneori ascultau tânguiri din vocea unduită a vreunui cămilar cântând, se prăjeau semințe, se bea ceai de mentă și *attay*, o băutură din ceai verde, mentă și mult zahăr, o băutură specifică triburilor din Maroc, pentru că unii din caravană proveneau din triburi marocane, la fel și fata, era berberă din tribul tuaregilor.

O chema Helmia. Cât timp călătoreau prin deșert, peste zi, abia dacă o zărea pentru câteva clipe, cămilele mergeau într-o ordine exact stabilită, cei care s-au atașat ultimii caravanei, veneau ultimii, cămilele își cunoșteau ordinea și nu era bine s-o dai peste cap. Dar seara, dacă se întâmpla să poposească mai devreme, aveau timp de făcut focul din câteva tufe uscate culese de pe drum sau din locul de poposire, se făcea mâncare, de câteva ori au poposit la umbra unor arbuști în plină amiază ca să coacă *tabuna* în nisip. Cămilarii, încă de dimineață, au frământat coca în niște vase de tablă, au lăsat-o să dospescă în mersul caravanei, învelită în pânze, apoi, la poposire, au făcut un foc așteptând până cele câteva vreascuri spinoase au ars în întregime. În cenușa vreascurilor au așezat coca crudă a lipiilor, le-au umplut de cenușă pe toată suprafața lor, apoi le-au acoperit în nisipul fierbinte, când bătea soarele cel mai puternic, în timp ce oamenii se odihneau ațipind la umbră. Carol observă ce diferență mare de temperatură creează umbra unui cât de mic arbust. Nu putea spune că e răcoare, dar se putea respira, chiar dormi odihnitor. Femeile se strânseseră în grup, ședeau turcește pe nisip, la mică depărtare de el, și probabil povesteau despre el, pentru că se uitau adesea în direcția lui. Dacă ridică privirea spre ele, își întorceau ochii sfoase, dar dacă se făcea că nu le vede, ochii lor poposeau asupra lui, inclusiv cei ai Helmiei. De când călătorea liber, fata nu s-a apropiat deloc de el, încă nu i-a văzut fața, aștepta momentul când i-ar putea descoperi trăsăturile. De pe mâini și picioare se ștersese în parte desenul din henna, dar mărgelile colorate sclipeau dintre materialele albastre-violet ale fularului decolorat și cămașa lungă numită *jiba*. Celelalte femei erau îmbrăcate în culori diferite, stridente, doar una mai în vârstă, numită Fatima, era toată în negru.

Pâinea coaptă în nisip era gustoasă, totuși nu la fel de bună ca cea făcută în cuptorul rotund al berberilor sau pe pietrele înfierbântate în jar. Lui Carol îi plăcea când Helmia și femeile găteau cușcuș: făina de cușcuș era o făină ca de mămăligă sau ca de griș, dar cu bob mai mare, încât la mâncare părea un orez mărunțit, gălbui și cu gust de mămăligă. Pentru această mâncare se folosea în toată Africa un vas special, de fapt erau două vase suprapuse, de obicei din ceramică, manufacturate în zonele lor. Pictate în alb și negru sau albastru și negru; în cel de dedesubt se puneau carnea, peștele sau legumele, depinde de ce se gătea, cu multe condimente, în cel suprapus, care avea fundul plin cu orificii, se așezau grăunțele de cușcuș, astfel, la aburii care se ridicau de pe carnea fierbând în sos se pătrundea tot ce era în vasul al doilea, păstrându-se savoarea. Prin urmare, cu aceeași energie degajată de un foc mic, fierbea întreaga mâncare din ambele vase. Îi plăcea foarte mult cușcușul, dar se gătea mai mult în oaze, pentru că acolo se cumpărau legume proaspete și uneori carne, de obicei carne de oaie. Nu-i plăcuse niciodată carnea de oaie, dar în Tunisia se

vindea carnea de oaie berberă, o oaie care are coada scurtă și lată de o palmă. Toată grăsimea animalului se depunea în coadă, carnea rămânând fragedă și fără grăsime, de parcă ar fi carne de miel. Marocanii mâncau și multă carne de cămilă, dar în Tunisia, deoarece era interzisă tăierea lor sub vârsta de doi ani, consumul era oarecum restricționat. Cămila e bună de mâncat doar înainte de a împlini doi ani, după aceea carnea îi devine tare și rea la gust, acum și exportul de cămile în Maroc se face doar cu cămile de peste doi ani, astfel doar cei săraci mai mănâncă carnea dromaderelor mature. Carol văzu adesea măcelării în care tocmai s-a tăiat cămila: ca oamenii să știe că e de vânzare carne proaspătă, măcelarul atârna capul sângerând al animalului la ușă, nu se congelează nimic, se vinde totul proaspăt, măcelarii se înțeleg între ei cine când să taie, ca să se cumpere totul și să nu existe pierderi.

Poate cele mai fascinante momente ale acestei călătorii au fost nopțile în care se spuneau povești, se istoriseau întâmplări. Înveliți în păături, în jurul ultimului vreas fumegând, întreruptă câteodată de vocea lui Moez, care se întâmpla să dea explicații, mai și traducea, ca să priceapă și Carol, vocea femeilor îi învăluia într-o trăire halucinantă, între care distanța dintre vis și poveste era atât de mică, încât a doua zi bărbatul nu mai era sigur dacă nu cumva a visat povestea sau chiar a auzit-o. Rare erau nopțile în care lumea dormea de la început până la sfârșit, pe la șase se înnopta atât de brusc, încât nu exista trecerea crepusculară. Chiar dacă unii adormeau, se trezeau pe rând, ca și cum ar fi urmat șirul poveștilor desprinzându-se una din alta, ca în cele 1001 de nopți. Cămilarii scoteau la iveală narghileaua, era una veche cu multe țevi de inspirat fumul, și o dădeau din om în om, făcând înconjurul grupului, abia atunci știai cine a adormit când trecea narghileaua mai departe; zăbovea și pe la femei, mai ales cele mai în vârstă își câștigaseră dreptul de a fi în rând cu lumea, ele conduceau miezul poveștilor.

Fatima, povestitoarea bătrână îmbrăcată în negru, cu vocea hodorogită, trăise în Kairouan, nu se sătura să vorbească despre orașul ei sfânt, acum, de când îi murise bărbatul, a revenit în satul părinților din oaza Borj El Khadra, averea li se topise încercând să dea de tratamentul potrivit pentru bărbatul suferind, dar, până la urmă, degeaba. Țeseam covoare cât era ziua de lungă și le vindeam pe bani mulți. La început nu le puteam da scump, dar am deschis o mică prăvălie pe strada mare, nu departe de Marea Moschee; să știți, împrejurimile moscheilor sunt atât de sfinte încât o afacere în apropiere nu poate decât să fie aprobată de Allah. Într-o zi, vin niște oameni străini, intră în magazin, le ofer repede scaune, ei privesc covoarele, le ofer niște cafea, primesc și cafeaua, se uită la covoare, erau frumoase, nu spun nu, cu modele în pătrate și romburi, cele ce erau greu de făcut, mie nu-mi plăceau modelele simple, dar era unul măreț de frumos, cu modelul gazelei. Când l-am țesut am fost în postul Ramadanului și îmi trecea foamea și setea prințând firele în covor, era cu fir subțire de mătase, dar știu că era covor în care îngerul de pe umărul drept mi-a purtat mâna. Privesc oamenii covorul, le privesc și pe celelalte, vorbesc ceva într-o limbă neînțeleasă și mă întrebă de preț. Eu nu zic nimica, spun că îl chem pe bărbatul meu, o să se tocmească cu el, ei îmi zic că nu au de ce să se tocmească și mă întrebă iarăși de preț. Eu, de bucurie, fug și mai aduc niște cafea, le torn în ceașcă, ei mulțumesc și beau, le mai arăt alte covoare, ei privesc, apoi mă întrebă iar de preț. Le spun prețul de pornire pentru tocmești. De obicei, ajungeam la sfertul prețului pentru cumpărare, lăsăm și mai jos, dar, vai! Ei spun că e bun prețul și că vor covoarele. Cumpără vreo cinci bucăți, dar aceea cu gazela e cea mai frumoasă și se învoiesc cu mine să le mai fac încă patru la fel, până la sfârșitul anului. E mult

de muncă pe un covor din acela de mătase, că e firul subțire tare, și-s multe noduri, nu ca la cele de lână, dar eu sunt atât de uimită, încât nu pot decât să dau din cap. Ne înțelegem când să revină pentru covoare, îmi dau banii pentru ce au cumpărat și pleacă. Eu rămân cu ceștile lor pe măsută și cu banii mulți, bani pe care nu-i faci numai într-o jumătate de an. Dau să alerg la bărbatul meu în atelier să-i spun minunea, dar mă împiedic și cad, sparg două cești de porțelan, atunci, cum mă ridic, dau cu ochii de minaretul Marii Moschei și îmi aduc aminte că Allah a pus cu îngerul lui mâna pe mine când am postit de Ramadan și am făcut covorul cu gazela. Mă plec cu fruntea până jos și mă închin cu fața spre moschee și mă hotărăsc să nu spun nimic lui bărbatu-meu până seara.

Când începu muezinul să cheme la rugăciunea de seară, îl văd pe bărbatul meu că merge la rugăciune, eu stau în geam și privesc spre minaret, atunci am văzut cum văd pe voi, am văzut cum covorul meu cu gazela, cel pe care-l vândusem, zbura înconjurând minaretul de patru ori, apoi dispăre. Multă vreme am văzut serile covorul zburând când mergea bărbatul meu la rugăciune. Dacă rămânea acasă, nu mai zbura covorul. I-am spus și lui, dar nu aveam cum să-i arăt. Că dacă rămânea acasă, nu mai zbura covorul, iar dacă mergea, nu avea cum să-l vadă. Odată s-a pornit la rugăciune, iar seara când a venit acasă, m-a întrebat dacă am văzut covorul de mătase cu gazela, i-am spus că nu l-am văzut, dar nu știu de ce nu l-am văzut, că doar el era în moschee rugându-se lui Allah, atunci mi-a spus că a rămas afară ca să se uite la minaret, dar că nu se vedea nimic. Așa a făcut ca să mă pună la încercare, dar eu nu mințeam, seară de seară mi se arăta covorul zburător.

Fatima, când ajunse cu povestea la covorul zburător, arăta cu mâna dreaptă un gest unduit ca și cum ceva chiar se mișca în jurul unui cerc, iar cu stânga își apăsa emoționată pe inimă. Tăcu o vreme, oamenii nu au pus la discuție spusele ei, ori că o credeau, ori că nu conta ce era adevărat, povestea avea farmec în nopțile acelea în jurul tăciunilor. Apoi, dacă nimeni nu spuse nimic, femeia continuă: ca să fac cele patru covoare până la sfârșitul anului am angajat niște tinere țesătoare, lucrau frumos sub mâna mea, iar când a fost învoiala pentru vreme, bărbatului aceia au revenit, dar nu mi-au mai dat prețul fără de tocmeală, s-au tocmit ca tot omul cunoscător al prețurilor și-am vândut covoarele, dar ele nu mai fuseseră țesute în Ramadan, nu erau cu post și închinare, așa că nu aveau puterea îngerului de pe umărul drept. Cât timp ai văzut zburând covorul? Întrebă Moez când femeia tăcu, l-ai văzut până le-ai vândut pe celelalte? Nu, bărbatul meu a căzut bolnav la pat, nu mai putea merge la rugăciune încă înainte de a încheia țesutul lor, eu nu mi-am mai văzut covorul de mătase cu motivul gazelei. Am dat toți banii câștigați înainte și după, tot ce am avut, covoare și prăvălie, atelierul și, până la urmă, și casa. Am pierdut tot, ca să se facă el bine, apoi, dacă a murit, am venit în sat la părinți, cu băiatul meu mai mic, aici locuim cu nevasta lui și copilașii. *Kismet*, dar nu mă plâng. Am vrut să înțeleg de ce mi s-au întâmplat toate astea, tocmai când îngerul îți pusese mâna pe umărul meu drept, tocmai când covorul meu zbura în jurul minaretului, mă simțeam vinovată, viziunile cu covorul să fi fost un semn? Oare ce n-am făcut bine de s-a întâmplat așa o nenorocire? Dar veni muftiul de la Marea Moschee și-mi spuse: nu căuta să-ți explici toate lucrurile. În orice explicație stă ascunsă o scuză. Așa că atunci când cauți să explici, să justifici, să te scuzi, ascunzi orgoliul de a nu-ți recunoaște nepuțința, slăbiciunea. Toți suntem oameni. *Acceptă și bucură-te de ceea ce ești, de ceea ce trăiești, chiar dacă pare că e vorba de suferință. Dincolo de toate e doar viața, totul e bine cum e, iar viața e înțeleaptă în sine.* Și m-am liniștit. *Kismet*. Toți dădură din cap aprobând ca pentru sine: *kismet*.

Stelorian MOROȘANU

Câte întrebări trebuie să pui pentru a absolvi școala de vară a vițeilor?*

...Nu mă întreba ce-am mai făcut: eu nu am răspunsuri, eu am doar întrebări; dar știu sigur că am luat o tabletă de răsărit, apoi o tabletă de amurg, apoi încă una de răsărit și tot așa, până acum, de m-am întâlnit cu tine...

Chestia asta mi se pare, cumva, deranjantă (nu știu dacă și ție, dar te-aș înțelege), chestia asta e aiurea pentru că te obligă – pe tine, vițel liber – să ai memorie: cum ai uitat să iei o tabletă de răsărit sau amurg –gata!, vin unii, de profesie „bucuroși, promți și imediați“, și-ți cântă de nici n-apuci să-ți iei portofelul:

Dumnezeu să-l ierte, cu fasole fierte, cu bob înflorit – bogdaproste c-a murit!

Dar asta ți se întâmplă doar dacă uiți să înghiți tabletele de răsărit sau amurg și dacă nu știi să pui întrebări; ori eu, har Domnului!, încă mai am memorie, încă mai știu să pun întrebări – că nu degeaba am frecventat atâția ani școala de maieutică și smântânit fraze! Și, dacă nu mă crezi, poftim de răspunde: ce se întâmplă dacă-i arunci mănuașa în față unui buldozer cu pui?...Mai sunt lăcătuși de cuvinte, să-ți facă o cheie de încuiat fraza?...Au mai adus la magazinul din mahalaua ta soare – la sul sau la metru liniar?... De ce nu este acuzat de genocid vântul – care bate, și bate, și bate?...Ce s-ar întâmpla dacă o zi nu ar semna procesul-verbal de predare-primire cu ziua pe care o înlocuiește?...Știi, cumva, la ce zeu se închină un triumphi isoscel?...

Nu, să nu crezi că sunt multe întrebări; ca să ajung să-mi iau și tableta de amurg, mai trebuie să pun tot pe-atâtea, așadar: avem dreptul să murim, știind că văduvim Planeta de o cantitate de suflet care face parte din

entropia și echilibrul universale?...Cât face – la ecuator și la poli – rădăcina pătrată dintr-un trandafir de Ispahan?...Dacă dormi într-o căpiță de ceață, te îmbolnăvești de boala fânului sau a norului?...Apropo: tu, de câte ori pe lună îți lustruiești orgoliul, vanitatea și trufia cu „vax albina, cavaler pasta“?...

Hai, liniștește-te!, nu plânge – calitatea întrebărilor bune e că nu așteaptă răspunsuri pe loc, poți să te gândești la ele o veșnicie – dar să nu fie mai mult de o eternitate; și, până te voi întreba când te apuci să îți desțelenești postata de neant, să îți mai spun ceva – să ți se-ntoarcă lacrima (na, că dacă nu-s atent, imediat devin și textier de muzică ușoară, foarte ușoară!...): pe dealul nostru Polonic (și ai grijă, ce-ți spun acum e o frază poetică, de luat numai după clisma de seară), se rătăcise și tremura o fragedă lumină de la Ispahan; de unde aflase ea că „sunt poieni în care îngerii își fac vilegiatura“ – afirmație cioraniană, pentru uzul credulilor – habar nu aveam, căci nu vorbeam araba nouă, doar pe cea veche, cea cuprinsă între unu și zece degete; cert este că se rătăcise pe dealul nostru și tremura ca o bleagă.

Norocul nostru și-al ei a fost că i-am găsit în pașaport acel petec de hârtie, pe care scrie într-o românească irizată că „sunt poieni în care îngerii își fac vilegiatura“ și am putut afla ce căuta; de aceea am luat-o ușurel, învelită în pătură și am mutat-o în pădurea Horlăceni – unde știam noi că mai vin centauri, să facă băi de fân.

...În luminișurile din pădure nu era nici un centaur, doar câțiva satyri se hârjoneau cu niște silfe – dar asta nu avea importanță, important era să găsim acei îngeri

pentru care frageda lumină de la Ispahan bătuse atâta drum (îngerii idioți, dacă mă întrebi pe mine, să vină în poiana de pe dealul Polonicului!); așa că am dus-o la Schitul Gorovei...

Ne-am uitat în registrul de intrări-ieșiri al Schitului Gorovei: nu intrase nici un înger în acea zi, dar ne-a salvat călugărul sub acoperire – care ne-a spus că un înger tot era, dar sosit cu o zi în urmă și care dormea într-o chilie; bun și asta!, ne-am, zis noi în bărbi și imediat am împins-o în chilia îngerului pe acea fragedă lumină de la Ispahan, fericiți că am putut fi gazde bune și că nu ne va bârfi Universul, pe la colțuri – ceea ce nu ne-a împiedicat să ne luăm înapoi pătura cu care o învelisem!...

Peste câteva săptămâni, călugărul sub acoperire de la Schitul Gorovei ne-a spus că acel înger s-a mutat împreună cu frageda lumină de la Ispahan într-un vitraliu al Bisericii Santa Maria Maggiore și am fost convinși mai mult ca oricând că poienile noastre sunt contraindicate vilegiaturii și că îngerii care mai apar pe aici vin doar în verificare și control; ete na!, că doar n-o să ne ia nimbul de la bicicletă!...

Acum, că te-ai mai înseninat, acum, cât eu fac autostopul spre moarte, pe această autostradă a Universului, n-ai vrea să mă îndatorezi – preț de un „mulțumesc!”, spus cu gura rotunjită – și să-mi lămurești niște întrebări, cât să promovez cu brio clasa zero?...Așadar, când te îmbolnăvești de infinit, e mai bun un ceai de cătină sau unul de mușețel?... Donatorilor de singurătate din orașul tău, tot cinci tichete de masă li se dau?...Dar, ultima transfuzie de acceptabil când ți-ai făcut-o?...Când te înhămi la o nouă zi, e mai bine să fii boul de hăis sau boul de cea?...Când se tocesc șuruburile de la angrenajul iubirii, voi schimbați și șaibele Grower?...Cum se prezintă sublimul în mall-urile voastre, la caserolă sau în foită de aluminiu?...Și, nu mi-ai spus: câte depozite en-gros de amărăciune aveți, pe cap de locuitor?...De la periferia inimii tale, cine ridică gunoiul?...Domnul Aghiuță mai face zile-muncă în folosul comunității?...Cu sinceritate: când a fost ultima dată, pe la tine, Serviciul Urban de Depanare a Lacrimilor?...

Nu te grăbi, eu încă fac autostopul spre moarte, dar totuși: când vă intoxicați cu metafizică, mergeți la mamoș sau la vraci?...Și ce forme faceți: erupții cutanate sau tulburări gastro-intestinale? (Să nu spuneți că aveți, ca și noi, scurgeri!)...Însă, cât mai arată densimetrul iubirii tale?...Când te pornești, sptămânal, în căutarea absolutului, îți iei lampa de miner sau lumânări de un țol?...Zgura de pe inimă o curățați tot trimestrial, tot cu perii de sârmă oțelită?...Dar, când plânge tavanul – de greutatea vieții – îi citești din Nietzsche sau Borges?...Și spune-mi: la tine a ajuns ultimul sport extrem – traversarea pe sârmă a prăpastiei dintre tine și tine?...

Nu te grăbi să-mi răspunzi, eu încă fac autostopul spre moarte, tu gândește că am și ajuns...Însă trebuie să mă înțelegi și pe mine, trebuie să înțelegi că vreau să ajung la panoul de onoare al Universului – acolo unde nu a ajuns neam de neamul meu! Și de aceea întreb: nu știi, Dumnezeu și-a reinnoit permisul de conducere a Lumii?...Ce joci în clipele când ți se pare că ești excedentă?...Spaimei tale de neant, i-ai făcut vaccinurile antigripale?...Când urci pe Muntele Orgoliului, cum se

vede în Valea Eului tău?...Care sunt trenurile care pot purta povara regretelor noastre?...Când stai cu gura căscată, ca acum, nu se face curent în colon și în pancreas?...Uită-te puțin în rastel: Nimicul nu și-a uitat la tine umbrela?...Când i-ai făcut ultima clismă scârbei tale?...Ce face Dumnezeu când obosește să fie Dumnezeu?...Și cât o să mai stați bosumflați că Dumnezeu nu-și cere scuze în fiecare zi?...Ai angajat vreo firmă, să scoată mărul din subteranele Conștiinței tale?...Te mai doare blestemul de a fi doar atât?...

Când voi ști răspunsurile acestea, voi arbora rânjetul de duminică și voi ajunge în vitrina Universului – acolo unde nu a ajuns neam de neamul meu; până atunci, încă fac autostopul spre moarte, pe această autostradă a Universului; până atunci, mă văd nevoit să-ți spun că nu trebuie să te deranjeze întrebările meschine, au și ele rostul lor, sunt ca un fel de bălegar din care extragi azotul vital, nemaipunând la socoteală semnele de întrebare – cârje cu care te târâști prin viață, cu vioișia unui melc de colonie...

Când vei întreba: – Unde se duc, încolonate, clipele acestea?, tu să nu accepți răspunsul banal: – În neant!, ci pe acela de crasă realitate: – Merg să-și viziteze mama, la azilul Eternității!

Dacă vei întreba: – Cum poate ajunge în țările calde o barză care a rămas corijentă la geografie? Și dacă cineva se va oferi să-ți răspundă că era verișoară de-a doua cu directorul școlii primare, să nu te lași păcălit, răspunsul căutat este: – A fost purtată de doi bărzoi – locotenenți, angajați de Bărzoii-Fălosul!

Dacă vei întreba: – Ce metafizică transcendentosubliminală ne mai pregătiți, Maestre? Și Maestrul îți va da banalul răspuns: – Metafizica Tratatelor de Pace din Cercul Enigmelor, dintre Dumnezeu și Lucifer, tu să nu crezi, căci răspunsul corect este acesta: – Hai, sictir!, de când metafizica se fabrică precum șaibele?!

Presupunând că, din nebăgare de seamă, vei întreba: – Nu vă supărați, vă ia mult timp să vă suportați în fiecare zi? Și ți se va răspunde: – Deloc!, doar cât nu mă uit în oglindă...Ei, bine, nu te lăsa îmbrobodit, gândește-te la experiența ta și la faptul că răspunsul este distanța dintre un scuipat în față și un șut în testicule...

Presupunând că, tot din nebăgare de seamă, vei întreba: – Când te hotărăști să divorțezi de Rău și să faceți separația bunurilor? Și cineva îți va răspunde: – Imediat după ce mă spăl pe picioare și beau o infuzie de sfântfrancisc!, nu abdică, rămâi vigilent, căci răspunsul nu e la el, răspunsul e în trinitrotoluenul cu care alergi – să-l așezi între buclele galaxiei!...

Și, când fără să vrei, vei întreba: – La ce cantină se servește, astăzi, fericirea?, nu intra în fibrilații când ți se va răspunde că toată provizia de fericire a mucegăit și toate cantinele au dat faliment; dacă ești într-adevăr om, cum te știu, nu-ți va fi greu să afli cantinele care servesc la negru, cantinele care servesc disperare – și unde, dacă nu te sature, ai dreptul la hrană rece, ai dreptul la un pachet cu conștiință afumată...

Să nu te deruteze întrebările meschine!, pentru că, de nu poți fi burghiul realității, fii măcar laserul care îngroașă sosul de vânt, pentru că...nene, până-ți cumperi patru scânduri de brad, până-mi pică și mie mucul

pe-aici, n-ai putea să mă luminezi – măcar cât o lumânare privită de pe Lună?... Uite ce aş vrea să ştiu: îmi trebuie autorizație pentru a fi țeavă la alambicul lui Dumnezeu, cel prin care îți distilează gândurile?... Dacă debitez o matrită falsă de inger, în care cer voi face muncă silnică pe moarte?... Unde își spală râul ciorapii, într-o seară de iulie?... Ce face un iepure dacă își uită pin-ul bancar?... Cu cât se mai plătește ziua de muncă la săpat de amintiri?... Cosând baierele cerului, te numești croitor de lux?... Mai sunt iubiri de poveste, ca între o șină de cale ferată și un gât dezbrăcat?... Știi, cumva, ce țigări fumau Platon și Socrate?... Când viața se zgârie în tufe de lemn-câinesc, de ce curge din ea întuneric?... Femeia, e o gaură neagră a Universului sau doar un triunghi al Bermudelor?...

Ovidiu PETCU

Fantasma

Gândul e un vehicul rapid, își spuse Petru.

Gândul care îl adusese aici se înalță și se pierdu pe cerul minții. Acum, totul putea să reînceapă ori să se termine.

„Totul“, adică CE?

Trebuia doar să-și amintească.

PISICA

Pisica aceea roșie galopa cu copitele ei micuțele de-a lungul și de-a latul pereților încăperii. Nu era pisica lui, putea fi a vecinilor sau a naibii pisică se oprise pe tavan și îl privea cu ochii ei mați ca de sticlă pisată. Pisica-pisată-Pipi. O chema Pipi. Și paramedicii de la Salvare, comentariile vecinilor, treptele blocului, ambulanța – ultima amintire.

Ce căuta aici?

TELEFONUL

Nu, asta era camera de gardă.

Sigur, camera de gardă, și-o amintea foarte bine: lumina rece și stridentă de neon, fața rece și stridentă a doctoriței, aerul rece din încăperea și claxoanele stridente de afară...

Amintirile trebuiau puse în ordine.

– Cum te cheamă?

– Soarbe-zeamă. Petru.

– Soarbezeamă Petru?

– Nu, doamna doctor soarbe zeamă. Probabil cam des. Petru, mai rar.

– Te cheamă Petru Mairar?

Din telefonul doamnei doctor erupe o melodie.

– Da?

Nene, mai ia o gură de lapte-acru, că termin îndată: de ce când ai ceas – n-ai timp și când ai timp – n-ai ceas?... Care agenție are cele mai bune bilete de vacanță în Eternitate?... Când te locuiește Nimicul, de unde iei nesimțirea de a celebra Ceva?... Președintele, se gândește la popor înainte sau după dușul de dimineață?... Și, când se gândește, îl doare în emisfera stângă sau în Micronezia?... (Dar, de când fac eu artă cu tendință?!?) Să revenim: dacă un cal ți-ar propune să faceți schimb de timbre filatelice, nu-i așa că l-ai păcăli la preț?...

Zău, nene, iubește-mă – chiar dacă ai să slobozești o turmă de urlete!, iubește-mă și-mi spune: este adevărat că a 11-a poruncă stipulează clar: „să nu fii prost!“?...

(^o Din volumul-manuscris „Exerciții de dorlotare, mădărare și furlandisire“)

Claxoane în stradă. Ca un claxon, vocea doctoriței:

– ...Nu, pușor!, găluștele sunt în frigider!... Da, da, lasă ceatul, vine bacul!, ha-ha!... Mâine ai meditație la fizică, nu poimâine! Poimâine ai la chimie, blegule!

...și închide.

– Cum te cheamă?

Telefonul sună iar.

– Da?... Sigur, sunt de gardă!... Bine, poți s-o aduci!... Da, da. Bine.

Închide. Pisica Pipi galopează de-a lungul și de-a latul pereților.

– La ce te uiți?

La pisica Pipi.

– Nu mă uit, mă gândesc.

– La ce?

Pauză.

– Câți ani ai?

Jumătate plus trei.

– Treizeci și doi. Dumneavoastră?

– Domnule, ne te interesează vârsta mea!

– Ba mă interesează.

– Are aparținători?

– Nu, trăiește singur, îi răspunde paramedicul.

– Ce lucrezi?

– Nu lucrez, mă joc cu degetele.

– E în șomaj tehnic, îndrăznește paramedicul.

– Domnule, nu te-am întrebat nimic!

– Ba m-ați întrebat, răspunde Petru.

– Nu vorbeam cu dumneata, cu paramedicul!

– Dar v-ați uitat la mine!

- Fă-i un halo-dia.
  - Paramedicului?!, se miră Petru.
  - Nu dumneata!
  - Dar v-ați uitat la mine!
- Sună telefonul. Pisica sare de pe tavan și răspunde cu vocea stridentă a doctoriței:
- Da?

IOANA

I-au luat tensiunea, i-au făcut injecția. Asistenta îl conduce spre cealaltă ușă. Ușa flutură ca un cearșaf. Dinspre hol se aud proteste, un țipăt isteric: „Târfo!!” Petru întoarce capul și vede o tânără intrând în camera de gardă. Blândă, vocea asistentei:

- Hai, domnu’ Petru, hai. O să fie bine.

Înainte de a coti spre ușa rezervei, Petru aude în urma lui:

- Cum te cheamă?
- Ioana.

PIETRELE

Ioana... Vocea ei îi părea cunoscută. De unde o știa pe fata asta? Avea un păr blond superb. Se întâlneau în curtea spitalului și stăteau de vorbă. Se așezau pe niște pietroaie sure lângă un simulacru de izvor fără apă și stăteau de vorbă.

Odată a venit și pisica roșie. S-a apropiat sfioasă și, după o scurtă ezitare, a sărit în poala Ioanei și a început să-și spele copitele. Ioana s-a făcut că n-o observă. Petru a înțeles că, de fapt, ea nu vedea pisica din cauza culorii neobișnuite și a copitelor – nu avea, ca el, un program de percepție adecvat.

– ...așa am petrecut aproape toată vara trecută, continuă Ioana. Stăteam pe niște pietre ca astea, ascultam râul...

- Vrei să vezi pisici roșii?
- Nu. Mie îmi plac pietrele.

Ce rost aveau pietrele astea și imitația de izvor aici, în curtea spitalului?

– Știi, Petru, eu pot să le văd cum cresc. Uite, asta pe care stau... ieri era mai scundă, iar acum abia ating pământul cu picioarele.

Se micșora Ioana? Părea că se dezumflă. Petru o văzu devenind tot mai mică și dispărând ca un purice.

Nu se miră. Cerul părea nesfârșirea însăși.

Coborî privirea. Amintirea pietrelor dispăruse. Acum, Petru plutea în mijlocul unei pustietăți vaste și înțelese că era mintea lui.

Nu uitase chiar tot: departe, o pată albastră venea crescând și deveni treptat nea Tomiță, brancardierul.

NEA TOMIȚĂ

Era încă departe când îi strigă lui Petru:

- Hei, cum e? Ai făcut ce ți-am zis?

Da, făcuse; dar amintirile dispăruseră iarăși care-ncotro. Petru se uită la golul din jur, se uită la nea Tomiță...

- Tot nimic?, îl întrebă îngrijorat brancardierul.
  - Tot.
  - Cum „tot“?!, că pe mine văd că mă ții minte!
- Cum „tot“?!

– Uite așa: amintirile vin, pleacă... revin, pleacă iar... și atunci golul ăsta pare și mai larg.

Știa că golul ăsta era mintea lui.

Nea Tomiță privi și el în jur, se scărpină în cap. Zise:

– Măi băiete, ești om cu carte, nu ca mine. Da’ mai am o idee: nu mai sta locului, umblă.

– Unde?

– Unde vezi cu ochii.

– Cum așa? N-am niciun reper.

– Nu-ți trebuie: *aici* tu ești singurul reper. Io așa cred.

Petru se uită iar în toate părțile; și în jos: acolo, sub picioare, hăul se lărgise asemenea cerului. Amețit, se agăță de halatul brancardierului. Acesta dispăru ca fumul și Petru simți că se răsuțește în văzduh de parcă ar fi fost în imponderabilitate. Cum naiba?

– UMBLĂ!, își strigă sieși, continuând să se răsuțească. Inutil: avea nevoie de un sol, de un suport, de ceva care să-i dea certitudinea că înaintează; or el simțea că se rotește plutind în mijlocul necuprinsului. Brusc, se hotărî: începu să imite mersul. După câțiva asemenea pași în gol, tălpile se opriră pe un sol dur ca stânca. Avea o culoare nedefinită. Jur-împrejur, cupola înălțimilor părea că se sprijină pe solul acela.

Fără să mai piardă o secundă, Petru o luă la goană cât îl țineau picioarele. Era ca într-un vis: nu obosea. Continuă să alerge. Solul părea acum ceva mai moale, elastic. Petru își înteeți goana: departe, în zare, se profilau contururile unor amintiri.

MAGUL

Cabinetul doctorului Cifloagă era mic, abia încăpeau în el.

– Așează-te, mormăi doctorul în timp ce urmărea ceva pe laptop. Cum îți mai merge?

– O!, foarte bine, domule doctor, foarte bine!, zâmbi larg Petru.

Pisica roșie n-ar fi intrat aici.

– Nu, zău?, mormăi Cifloagă cu ochi-n monitor. Atunci... să te externăm.

– Când?

– Măine.

– Ce bine!, se bucură Petru. Mulțumesc, domnule doctor!

– Ce-ți mai face favorita?

Petru se gândi întâi la pisică.

– Ioana? E o fată foarte deșteaptă, răspuse el.

Apoi, mai cu jumătate de gură:

– O externați și pe ea?

– Ce, v-ați cuplat?

– Nu, răspuse Petru, dar e o bună parteneră de conversație. Puteți încerca.

– Faci mișto?, se interesă Cifloagă.

– Nu, domule doctor, vai de mine!, nu pot să-mi permit așa ceva!

– Sigur că nu. Mai ales că acum te uiți la pisica aia.
– Mă uitam la calendar, dom' doctor. Pisica aia nu intră aici. Dacă mă externați mâine, atunci...
– Nu te externez. Mai adăugăm 200 de Solian și vorbim săptămâna viitoare, bine?
Evident, Cifloagă îl ura. Petru se consolă cu ideea că avea să petreacă încă o săptămână de conversații cu Ioana. Dar afară îl aștepta pisica-pisată-Pipi; iar în cabinet, doctorul Cifloagă se transformase iarăși în mag: un mag-magnetic-malefic-matrapazlâc-măgar; și Petru era singurul om care știa asta.

COMISIA

Petru mai știa că aveau să-l eutanaseze, dar nu-i păsa: toți doctorii din comisie păreau, de fapt erau, evident, niște oameni foarte cumsecade; și buni profesioniști; și foarte frumoși; de pildă doctorița cea grasă, care îl întrebă chiar acum cu un zâmbet subțire:

– Cum ne simțim azi?

Petru fu sincer:

– Toți păreți că vă simțiți foarte bine.

Zâmbetul deveni fierăstrău:

– Suntem spirituali, domnu' pacient?

– Sunteți, cu siguranță. Abia aștept glumele dumneavoastră.

Șeful comisiei se făcu stacojiu:

– Ce, bă, ne înveți să vorbim?

Petru îl privi duios:

– Nu, domnule doctor. Vă iubesc.

TERAPIA

Acum trebuia să se întindă, să închidă ochii și să se relaxeze, așa îi spusese nea Tomiță. Să se relaxeze și să își inchipuie că se scufundă în sine adânc, tot mai adânc, și mai adânc, până în hăurile cele mai nepătrunse ale minții. „Și ce să fac acolo, nea Tomiță?”, îl întrebă pe brancardier. „Păi...”, se scărpinase el în cap, gânditor, „păi... să-ți cauți amintirile – ce-a s-a întâmplat cu puțin înainte de-a vedea pisica roșie, când și cum a apărut... Nu-s doctor, da' io așa cred.“ Nea Tomiță îl privea fix în ochi și Petru înțelese că, de fapt, i se scufunda în minte ca să-i deschidă calea, să vadă ce pericole ar putea fi acolo. Sau poate căuta pisica. „Nu-i acolo, nea Tomiță. E afară.“ „Cine-i afară?“ „Pisica.“ „Nu, băiete. Pisica aia a fost tot timpul înăuntru“ (Ce prostie!, își zise Petru), „...ori s-a intrat acolo“ (S-a teleportat!?) „...și, ca orice mătă, a făcut toată harabura din mintea ta.“ Petru nu credea asta: „Cum să-mi intre-n cap o pisică?!“ Nea Tomiță ridicase din umeri a neputință: „Ești băiat cu carte, domnu' Petru. Ar trebui să știi. Nu știi? Du-te și vezi!“ „Cum naiba să pătrund acolo, nea Tomiță?“ „Cu gândul.“

Așadar, trebuia să se întindă iarăși, să închidă ochii și să se relaxeze. Să se relaxeze cu un singur gând: acela că se scufundă în sine adânc, tot mai adânc, și mai adânc...

Stătea în picioare. Deschise ochii. Jur-împrejur și deasupra, nesfârșitul acela cu o culoare incertă. Ajunsesese.

Apoi totul începu să se clatine. Un vuiet – uuu, uuu... Primi câteva palme. Văzu deasupra lui fața alarmată a asistentei, o auzi strigându-l:

– Petruu!! Măi Petruuu!!

– Ce e...?

– „Ce e“?! Ne-ai speriat pe toți, aia e! Hai și ia-ți medicamentele!

REVEDEREA

L-au externat după încă o săptămână: „Ameliorat, stabil psihic și fizic.“

Pisica n-a venit la externare. Doar Ioana. O întrebă:

– L-ai văzut pe nea Tomiță?

– Nu.

– L-ai căutat?

– Nu. Hai, că ne așteaptă taxiul. Ești bine?

– Oarecum.

– Adică?

Petru îi răspunse cu un gest vag.

– Ia zi, mai vrei să mă înveți să văd pisici roșii?

El râse fără veselie. O întrebă:

– Te-ai vopsit?

– Nu, e părul meu dintotdeauna.

Petru nu o crezu; pentru că *acum* Ioana avea părul roșu; iar lumina soarelui reflectată de panoul publicitar doar îi imita culoarea.

CĂRȚILE

...apoi zările se apropiară iarăși, amețitor de iute, devenind cărți. Cărți pe toți pereții, de parcă garsoniera Ioanei fusese construită din cărți.

– Și? Ce-ți mai zicea nea Tomiță?

– Doar ce ți-am spus, nimic mai mult.

Ioana se foi în fotoliul ei.

– A, da!, își aminti Petru, îi tot dădea zor că sunt „om cu carte“. Dacă ar fi intrat aici...!

– Da, știu: m-ar fi întrebat dacă le-am citit pe toate.

– Nu cred. Îmi tot zicea: „Băiete, ești om cu carte.“

– Ei, și?

– O spunea de parcă m-ar fi învinuit.

– Poate că la el în sat se îmbolnăvesc doar analfabeții!

– Ioana, omul ăsta are har.

Ea se ridică, se îndreptă spre un raft, scoase două volume groase și i le întinse:

– Ia și tu niște „har“ de-aici.

– Ce?, PSIHIATRIA POVESTITĂ? Două volume?!

– Când ai fost ultima oară într-o librărie?

Petru deja parcurgea prefața.

– Ei? Ce zici?

– Nu e pentru psihiatri. Dar nu le-ar strica să...

– Să ce?, auzi ca dintr-o altă lume vocea Ioanei.

Nu îi putu răspunde: capitolul despre halucinații începu cu imaginea unei pisici roșii. O văzu rânjindu-i

ca motanul Cheshire, sărind cât colo și rupând-o la goană spre imensitatea zării. Petru o zbughi după ea ca la proba de cinzeci de metri plat.

INIȚIEREA

„Boala psihică exprimă defecte ale programelor de procesare a informațiilor, dar nu este izolată de „hardul” organic. În stadiile timpurii, defectele organice sunt insesizabile, căci sunt doar perturbări ale echilibrului molecular specific activității celulei nervoase.” Așadar, defectele apar la nivel molecular... Petru își ridică privirea. Dincolo de plasa ferestrei, orașul părea împărțit în pătrățele mici, mici... Dacă era cu adevărat bolnav, putea fi în stadiul unor simple dezechilibre moleculare, sau mai mult? Și, la urma urmei, oare chiar era bolnav?

Citi mai departe: „Vulnerabilitatea creierului la informații este, de fapt, o vulnerabilitate la semnificații, conștientizate sau nu. Așa cum există „virusuri” care afectează procesarea datelor într-un computer, există semnificații care afectează procesarea cerebrală mai mult sau mai...”

...în mai? Sigur, în mai, dar s-a internat... când? Era o noapte rece – putea fi tot în mai? Să se fi întâmplat ceva luna trecută, sau ceva se acumulase de-a lungul timpului și s-a declanșat abia atunci?

Oricare din aceste două variante se lega de memorie: undeva, printre lucrurile uitate, se putea ascunde cauza stării lui actuale, ori factorul declanșator, ori...

Da, orice se putea ascunde acolo. Chiar și o pisică roșie. „Cum să-mi intre-n cap o pisică?!” „Ești băiat cu carte, domnu’ Petru. Ar trebui să știi. Nu știi? Du-te și vezi!”

Firește: molecule, neuroni, informații, semnificații... „Cum naiba să pătrund acolo, nea Tomiță?”, și el răspunsese: „Cu gândul.”

Cu gândul, hm! De câte ori nu o făcuse! Degeaba.

„Rezultat al procesării conștiente a informațiilor disponibile, dar și ca urmare a unor intuiții, gândurile conectează subiectul cu diversele aspecte ale realității, soluționând probleme, evocând evenimente din trecut sau planificând ori prospectând acțiuni și evenimente viitoare. Gândul este «vehicolul» minții.”

Gândul, flămândul, bolândul...

Se întinse pe pat. Încercă să se relaxeze.

Cu gândul, firește.

VIZITA

...dar gândul care să-l ducă până acolo nu prea venea. Petru se întrebă dacă nu cumva evocarea amintirilor era, de fapt, o întoarcere efectivă în realitatea trecutului. O întoarcere care putea modifica prezentul? De fapt, ce este „realitatea”? Ce-i aia „trecut”, „prezent”? Acolo, în minte, toate păreau amestecate. Gândul, „vehicolul” minții...

La ce trebuia să se gândească?

Începea să se însereze. Așa devreme? O fi eclipsă.

Ultima rază se stinse. Întuneric – un întuneric așa de gros că absorbea și sunetele. Petru nu mai simțea salteaua, plutea în liniștea aceea. Apoi explodară zgomote, lătrături, voci și țipete într-un amalgam asurzitor. Luase foc blocul? Întunericul era ca smoala iar vacarmul creștea aproape spărgându-i timpanele. Petru încercă să se miște, dar nu reuși. Peste el trecu în plin galop o turmă de lăbuțe. Sirene, sonerii, bubuituri în ușă. Da, da, în direcția aia trebuia să fie ușă. Auzi chiar lângă ureche un huruit asurzitor și ceva prinse a-i găuri țeasta. Cu forța disperării, parcă rupându-se de pat, sări în picioare și vacarmul dispăru în liniștea unei amiezi de vară.

Hurrrrr!! – vecinul dădea iar găuri în pereți.

Bătăile în ușă se repetară. Petru deschise.

Era Ioana.

ÎNTREBĂRI

Din depărtările acelea fără de capăt Ioana venea agale. Se opri în fața lui și își cuprinse trupul cu mâinile, înfiorată de pustiul din jur. Îl întrebă:

– Ce caut aici?

– Mi-am amintit de tine. Ești o amintire.

„Ca măsură de apărare, lanțul reacțiilor procesului de evocare a unei amintiri legate de o traumă psihică este blocat într-un punct sau în altul. E ca și cum acele amintiri ar fi fost șterse. Dar ele există, iar în anumite condiții pot fi evocate.”

Ioana îl privi neîncrezătoare:

– M-ai hipnotizat?

– Nu. Te-am evocat. Suntem în... în mintea mea.

– Așa-i de gol în mintea ta? Când ai fost ultima oară la bibliotecă?

Petru ridică din umeri ca nea Tomiță:

– Ești fată cu carte. Ar trebui să știi. N-ai văzut o pisică roșie?

– Nu. Mie îmi plac pietrele.

Stăteau pe pietroaiele de lângă simulacrul de izvor și Petru nu se miră de această schimbare a realității.

– Ce rost au pietrele?, îl întrebă ea.

– Nu știu.

Curtea spitalului părea o acuarelă desenată de o mână beteagă. Sau de Pipi.

– Știi, Petru... M-au concediat. Mi-au spus că sunt supracalificată.

– Da, înțeleg: încovoiată, covată, pisată... Da, sticlă pisată!

– Sunt așa de tristă... Cine m-a pus să fac două doctorate?

Părul ei aduna tot aurul soarelui.

– Ți-ai vopsit părul?

– M-am dus iar în audiență la directorul bibliotecii. Eram disperată. Mi-am rupt diplomele în fața lui, mai puțin cea de bac, i-am promis că voi lua medicamente să uit tot, tot, numai să nu mă dea afară!

- Ai văzut pisica aia roșie?
- Am de plătit rate la două bănci, i-am spus. Or să-mi pună sechestru...
- Pe pisică?
- Zău, Petru, nu începe iar... Ți-am spus că nu-mi plac pisicile.

EXPEDIȚIA

„Blocarea evocării amintirii traumatizante este o formă de apărare similară unei reacții de tip «alergic» la semnificația evenimentului. Reacția se datorează fie unei sensibilități înnăscute, fie sensibilizării create de...”

Petru văzu gândul în ultima clipă, dar apucă să se agațe de el. Surprins, gândul făcu un salt, mai-mai să-l răstoarne, dar Petru se ținea bine. Strigă:

- Ioana, am soluția! Hai, că ăsta zboară!
- Petru, o să cazi.
- Dă-mi mâna, hai! Urcă iute!
- Nu urc. Sunt...
- Ești proastă!! Urcă naibii odată!! Eu știu care-s treburile pe-aici! Furnici, urzici, hai!!

Amintirea pietrelor se destrămă departe, în urmă. Zburau prin hăul acela – Petru nu știa unde-i ducea gândul; și nu avea o soluție; iar gândul țâșnise dintr-o intuiție, de-aia îl văzuse în ultima clipă.

Ioana părea că se obișnuise cu zborul. O auzi întrebând:

- Ce este acolo?

Pe întinderea de culoare incertă, jos, în dreapta, o mică pată roșie gonea ca vântul încercând să se piardă în zarea uitării. Însă de-acum Petru știa mai multe: făcu o corecție gândului și acesta viră, năpustindu-se în picaj pe urmele pisicii.

„Pacientul trebuie să își amintească evenimentul traumatizant. Analizarea acestuia, a cauzelor și a semnificației lui echivalează cu demontarea unui mecanism; iar un mecanism demontat nu mai poate funcționa.”

Pisica torcea acum în brațele Ioanei. Gândul zbura lin în mijlocul nemărginirii.

- Mai zburăm mult?, întrebă Ioana.
- Trebuie să aflui ce-i cu pisica asta.

Dar gândul se destrămă și Petru se trezi iarăși singur în mijlocul pustietății. La picioarele lui așteptau câteva bagaje.

MIMI

Tolănită pe podeaua scaldată în lumina soarelui de mai, pisica roșie torcea pierdută-n visare. O pisică la fel de neobișnuită ca și culoarea ei. Alerga vrăbiile ca o nebună, dar Petru o surprindea adesea urmărindu-i mișcările cu o dragoste aproape mistică. Iar el o iubea ca pe un copil.

În ziua când începuse să-și împacheteze lucrurile, pisica asta îl privise cu o deznădejde aproape ome-

nească și se postase în fața ușii pe care el urma să iasă. Așa că au plecat împreună. Micul animal era dovada vie că vremurile fericite pe care le trăise ani de-a rândul nu fuseseră vis; însă viitorul lor dispăruse ca luat cu mâna. De fapt, chiar luat cu mâna: cu semnătura ei, cu semnătura lui... În lungile luni care au urmat, Petru se obișnuise să-i spună pisicii cam tot ce se întâmpla pe la serviciu, o întreba una-alta, făceau planuri pentru vacanță...

Se auzi un ciocănit cunoscut și ușa se deschise.

- Mimi, fă tu onorurile.

Pisica o întâmpină pe nou-venită cu un miorlăit formal.

Petru închise calculatorul. Se ridică și o îmbrățișă pe Ioana primind sărutul ei insinuant.

- Ce-ți mai fac pietrele?, întrebă ea.

- Cresc, ce să facă?!, răsă Petru.

De fapt, ea nu reușise încă să-l convingă de asta; nici de legătura subtilă dintre doctoratul ei în matematică, cel în litere și masteratul în geo-biologie aplicată; nici de firescul de-a le lăsa baltă ocupând un post la biblioteca universității. Se cunoscuseră chiar în ziua în care o angajaseră acolo – întâi aprilie! S-au amuzat copios pe chestia asta. Au luat prânzul împreună, iar la vreo săptămână după aceea...

...și împlineau o lună chiar azi!, cum de uitase?!

ANIVERSAREA

Acum era din nou singur, copleșit de nemărginirea aceea. Privi bagajele fără să înțeleagă mare lucru. Își aminti că în geamantanul gri se găseau pietrele acelea frumoase pe care le adunaseră de la piciorul falezei – când oare? Semnătura... Apoi își aminti totul. Cu stropi mici și reci, durerea îl copleși din toate părțile, ca o ceață, reducându-i orizontul până la câțiva pași.

Pașii ei reveniră din baie.

Se lungi iarăși lângă Petru... când el „își aminti” că „se terminase cafeaua”.

Ioana se ridică grăbită:

- Merg eu!

- Nu, tu abia ai venit. Puțină mișcare nu-mi strică.

- Ai făcut destulă!, răsă ea. Mă întorc repede!

Însă el deja sărise-n pantaloni.

Ajuns în stradă ridică ochii: Ioana deschisese plasa ferestrei și de acolo, de la etajul cinci, întinsă peste pervaz cu tot aurul soarelui în păr, îi trimitea bezele.

Când se întoarse de la cumpărături își ridică iar privirea. Ioana uitase plasa deschisă. Mai multe vrăbii se învâlmășiră în dreptul ferestrei și un ghem de blană roșie se aruncă asupra lor. Bufnitura îi izbi auzul ca un dangăt de clopot. Petru scăpă șampania, tortul și florile.

Nu mai putu să urce. Surd și mut, umblă prin oraș ore în șir, nevăzând altceva decât fantasma vechii iubiri strivită de asfalt și privindu-l cu ochi ca de sticlă pisată.

Dumitru UNGUREANU

Șleauri înzăpezite

Magia vieții la țară este, dacă nu o iluzie întreținută de oameni crescuți la oraș, cel puțin o ficțiune culturală proprie societăților disfuncționale. Literatura, filmul, muzica, pictura, mai nou televiziunea așa-zis documentară – toate propagă ideea că a trăi din munca pământului, într-o așezare cât mai depărtată de centrele civilizate înseamnă și aduce o bucurie fără egal. Sunt desigur orășeni cu situație bine definită în mecanismul vreunui stat, care cumpără și dezvoltă proprietăți rurale, productive, întreținute însă de lucrători aproape anonimi. Cu ce preț și în ce măsură sunt sprijinite din venituri extra-rurale, asta nu prea se spune, nici nu se bagă în seamă de obicei. Exemple din rândul fostei „clase burghezo-moșierești“ (vorba marxistului) se găsesc în zilele noastre post-revoluționare. Ba avem și ceva oarecum inedit – vezi investițiile prințului Charles, moștenitorul tronului Marii Britanii, într-o comună din Transilvania. Un exemplu am și-n satul meu de baștină: fiul medicului Dimitrie Gerota, fostul proprietar de moșie confiscată de comuniști și transformată în IAS, a revenit după 1990 din Elveția, unde își câștigase un statut profesional impecabil, a recuperat terenul și a finanțat o fermă agricolă, prosperă o perioadă.

Și pe mine m-a tentat, la tinerețe, să devin un fel de mic fermier, cu toate plăcerile și nevoițele specifice. O lungă serie de inadvertențe în relațiile cu ceilalți, plus herenia unui disc, operată exact în perioada în care puteam să muncesc fără odihnă, mi-au stopat, cu greu, elanul cultivator. Am rămas admirator marginal, inițiat cât de cât în ceea ce azi se cheamă agricultură ecologică. Știu ce înseamnă să ari, să semeni, să uzi, să sapi, să cosești, să culegi roadele și așa mai departe. (Nu știu să vând ce produc, dar asta e altă poveste!) Am crescut cu astfel de treburi, pe care le consideram parte din viața mea, ca mai toată lumea satului natal. Nimănua dintre rude, vecini, prieteni sau dușmani nu-i trecea prin minte că a

munci pământul este altceva decât obișnuință. Chiar și în deceniul ce-a urmat colectivizării forțate, când satul nu începuse încă a se goli de oameni, iar prezența la CAP devenise obligatorie, a te hrăni din produsele curții era ceva normal. Azi, cu mentalitatea schimbată în mare măsură, pot admite, din punct de vedere cultural, că obținerea celor necesare traiului zilnic seamănă unui fel de lucru sfânt. Mai sfânt chiar decât sărbătorile bisericesti – fiindcă religioase nu le pot spune, religia nefiind o noțiune folosită de consăteni.

Pe atunci, la jumătatea anilor 1960, în satul nostru fără lumină electrică, a merge la biserică era un alt lucru de la sine înțeles, fără ca vreun om să caute explicații metafizice ori ideologice pentru asta. Nimeni nu se considera mistic dacă se închină, nici nu credea că se împotrivesc comunismului sau că „rezistă prin credință“, așa cum se laudă în spațiul public, de vreun sfert de secol încoace, tot soiul de ipocriți sfertodoști (sau *sfertodocși*...?). Persecuții antireligioase comise de comuniști nu știu să se fi făcut, popa Bucurescu, la fel ca popa Roșulescu, din Morteni, erau devotați regimului nou, se vădise la colectivizare. Sectanți ori credincioși de alt rit decât cel ortodox nu aveam în comună. E drept, la un moment dat, prin anii 1950, când comuniștii satului – oportuniști fără rușine obrazului – se închipuiau cocoțați pe cai invincibili, se găsisse unul, Marin al Saftei lui Nirlă, zis Călică, dispus la gesturi demolatoare. Într-o zi, fiind complet beat, a înhățat securea și s-a oprit în fața crucii de lemn ce străjuia centrul satului, la Răspântie. Scuișând în palme, a cuvântat astfel, privind turbure la obiectul masiv, înalt de peste doi metri:

- Pân-aci, Cristoase, că te tai!

Pe cruce era gravat conturul unui Iisus răstignit, iar Călică, tânăr plăvan pulos, căzuse cu tronc unei activiste, celebră în epocă și-n raion, poreclită – sau chiar purtătoarea numelui – Marianca, mare consumatoare

de bărbați. Fără prea multă școală, Călică n-avea nimic de împărțit cu Iisus ori cu religia, dar socotea, pesemne, că dacă sfărâma crucea îi dovedește înfocatei comuniste bărbăție politică. Numai că, înainte să ridice securea, a apărut Safta, mama lui Călică, subțire și ațoasă, cu un ciomag în mână. Ce s-a petrecut, e lesne de ghicit. Nu doar că Marin a uitat pornirea asasină; peste câteva luni, întors la nevastă, înjura de zor comuniștii și binefacerile aduse de ei. Ce-i drept, fusese tras pe linie moartă de organizație, iar amanta îl părăsise...

Satul nostru este așezat pe malul Neajlovului. Străbătut de drumul principal ce vine dinspre Găești și, trecând prin Morteni, ajunge la Ciupa și Teiu, Cacova are centrul în Poiană, la Răspântie sau Răscruce, acolo unde se întâlnesc patru ulițe, zise și Linii. Porțiunea de drum principal, de la intrare în sat, se cheamă Linia Bisericii, din motive evidente. Continuarea, ieșirea din Cacova spre Morteni se numește Linia Ungurenilor, dat fiind că multe gospodării aparțin celor din acest neam. Spre dreapta este Linia Broscanilor, scurtă și înfundată, cu denumirea luată de la balta plină într-o vreme de broaște, situată chiar lângă Răspântie. Cealaltă uliță se crapă în două fire și se cheamă Linia Sârbilor. Numele vine de la satul vecin, Sârbi (în fapt, bulgari strămutați acolo pe vremea lui Mihai Viteazul), către care duce un braț; celălalt braț străbate – și se împarte în numeroase ulicioare – cea mai populată zonă a satului. E ca o țară în miniatură, locuită de mai multe neamuri, purtătoare de nume și porecle frumoase: ai lui Mocanu, zis Bolovan; ai lui Uță, ai lui Trandafir, zis Procororu; ai lui Olteanu, ziși ai lui Moșradu; ai lui Micșonelu; ai lui Nicolae, ziși ai lui Berteau, și ai fratelui său, German; ai lui Birișcă, ai lui Gogu Sticlă; ai lui Iordache; ai lui Colăcel; ai Oanței, sora bunicului meu, măritată cu unul de-al lui Colivă; ai lui Tiu, zis Bubulică; ai lui Piciu, zis Dighiban; ai lui Ghidarcea; ai lui Niță, zis Nenecea și câți, Doamne, alții, trecuți în țărâna uitării, îngropați într-un cimitir pe care actualmente un popă nedemn de statutul său încearcă să-l strămute ca să-și lărgească bătaura! Curios, niciodată partea asta de sat n-a luat numele după al unui neam, probabil fiindcă erau prea multe și egal de faimoase. Nici măcar frații Gheorghe și Marin Onete, ziși ai lui Velea, n-au transferat cartierului ceva din aura lor invincibilă; fiul lui Gheorghe, Nicu, a fost în anii '70-'80, și chiar până la moarte, liderul necontestat al flăcăilor satului; însurat și tată a trei băieți el însuși, se purta mereu ca un fecior liber și petrecăreț...

Ieșirile din sat, prin oricare uliță din partea fără nume, ajung în câmpia unde se aflau, până în 1962, la colectivizare, majoritatea pogoanelor muncite de cacoveni, un islaz primit de obștea satului după reforma agrară din 1921 și o pădure de fagi și de stejari, zisă a lui Vodă – în fapt, proprietatea sătenilor (și familia mea deținea o fâșie acolo, n-am revendicat-o nici până azi, neavând cum să o „exploatez“!). Pe timpul copilăriei mele, după 1956, cea mai mare suprafață de pământ, confiscată proprietarilor în 1945, era gestionată de IAS, fostă GAS. Întreprinderea, cu sediul într-un fost conac boieresc de lângă orașul Găești, constituia principalul angajator al forței de muncă disponibile în sat. Fără să necesite calificare, lucrul la IAS era totuși evitat, fiind ceva temporar, potri-

vit mai degrabă copiilor în vacanțe decât locuitorilor cu familie de întreținut. Acolo am câștigat primii mei bani, la 13 ani, după o vară de săpat porumburi...

Drumul principal nu era asfaltat; de ulițe – ce să mai zic! Pietruit, da, din răspuțeri. Aproape anual se organiza *muncă voluntar-obligatorie* pentru a înlătura blestemul noroaielor eterne. Nu știu cum se făcea însă, că, după un timp, oricâtă piatră s-ar fi adus, pe orice uliță, se scufunda inexorabil în pământ. Sub dinamica bătaie a ploilor, a zăpezilor, a copitelor vacilor, pietrișul cărat cu căruțele, cu puținele mașini autobasculante sau cu roabele, se contopea cu țărâna, iar drumul se transforma în șleau, așa cum fusese la începuturi, adică pe la 1820, când știm din hrisoave că s-a încheșat satul Cacova. Scriu „încheșat“, nu „întemeiat, deoarece pe muchia văii Neajlovului, în vecinătatea locului unde azi se află biserica, fusese conacul boierilor (sau poate numai arendașilor) Mătescu, nu se știe precis din ce an stabiliți acolo. Unele ulițe, cocoțate pe malul vijelioasei (doar primăvara) Vâlcele (numite uneori și Cacuta sau Căcata – de la gunoaiile aruncate pe firul ei), beneficiau de-un sol cât de cât pietros; exemplul era ulița lui Peciu. Altele, chiar circulante zilnic de atelaje ori vite, nu păreau atinse vreodată de blestemul celui mai pipernicit bolovan de râu. Țin minte ulița din spatele gospodăriei lui Bizdeche, ce ajungea – tăind Vâlceaua – la grajdurile CAP-ului și continua, dincolo de Puțișor, spre pământuri, pădure și cătunul Vultureanca. Pe acolo ieșeau căruțele din sat, vacile, caii, ulterior tractoarele, și oricine avea treabă în partea aia. De atâta umblet, solul se adâncise ca albia unui pârâu ori a unui torent ghiftuit după vreo ploaie de vară. În fapt, chiar asta și era, fiindcă terenul în pantă înlesnea scurgerea apelor de pe linia Sârbilor către Vâlcea. Apele astea vremelnice cărau și gunoaiile aruncate de te miri cine exact în văzul și picioarele tuturor, iar ulița ajungea deseori un fel de groapă de gunoi. Niciodată, în pofida grămezilor de pietriș cărate acolo, mai cu seamă în anii când funcționa secția zootehnică din grajdurile CAP-ului, la vreo două-trei sute de metri distanță, ulița aia n-a săltat peste statutul de șleau.

Șleau se făcea și pe Linia Sârbilor, pricopsită cu două urme prin mijloc, zilnic adâncite de roțile tractoarelor nărăvașe ce cărau remorci pline cu cereale de la IAS-ul situat la vreo doi kilometri de Răspântie, în punctul numit Țăvârlău. Era suficientă o ploică scurtă să umple șanțurile, iar dacă sezonul ploios ținea mai mult de trei zile, apoi să fi văzut „bucurie“ pe săteni! Cei mai mulți umblau desculți, fie că nu aveau ce încălța, fie că-și protejau unica pereche de pantofi. Atunci, în anii 1960, apăruseră sandalele de gumă, sau gumarii ce fac și azi grosul vânzării prin târgurile provinciale. De-o calitate cel puțin îndoielnică, se rupeau suficient de iute ca să fie păstrate cât mai mult cu putință, nefiind chiar ieftine. Opincile se răriseră, puțini purtători le afișau cu nonșalanță, fiind acum indicii ale sărăciei. Cizme de piele aveau numai bărbații bătrâni, dar le purtau la fel de rar cum alții purtau opinci. Văzute ca semne ale unui trecut suspect, colorat verde, dinainte de război, arătau bine, lustruite cu peria, cârpa de postav sau bucata de păslă, anume ținute pentru asemenea „operațiune“ sărbătorească. Sandale, zise romane, din curelușe încrucișate,

purtau bărbații maturi, trecuți prin armată și prin orașele mari. Bocancii de iarnă, rari, păreau predestinați sondorilor și celor plecați la muncă pe șantiere, de unde reveneau acasă încărcăți. Pantofii, evident, erau apanajul profesorilor și-al liderilor oficiali, măcar că aceștia fuseseră până mai ieri „bă, Ilie!“ sau „nea Marine!“ Noi, copiii, purtam teniși. Noi-nouți, arătau și miroseau minunat, cu pânza albastră sau maro, cu găuri protejate de inele, cu șireturi albe, trainice. După o zi de „bătut mingea“, erau praf! Nu doar că se murdăreau, ci se și dezlipseau pe laturi sau în bot, unde era imposibil de cârpit. Cât dura să primim alții? Dacă eu, că aveam un tată electrician cu categorie maximă și bani destui, căpătam cel mult o pereche pe an, colegii mei nu aveau nici măcar una la trei ani. Nu știu ce păteau ei, dar eu simt și azi apa noroioasă clefăind în interiorul oricărei încălzări ce mi se cumpăra. Și nu excelam nici la fotbal, nici la țurcă, nici la dat cu piciorul în câini; cel mult, când mă lăsam cu sania la vale, pe pârtia de la Vad, puneam frână cu vârful cizmelor de cauciuc, abilitate ce-mi ușura strădania nestăpânită de-a rupe ce purtam. Vai de curul meu, pentru așa ispravă!

Cutreieram satul cu orice prilej. La Colindețe îl străbăteam complet, într-o singură seară. Porneam de la Biserică, unde popa ne blagoslovea și ne da câte un covrig, rămas de anul trecut, vorba glumeților. Urmam

dus-întors, pe fiecare parte, la rând, linia Broscanilor, pe-a Ungurenilor, apoi tot hățiușul ulițelor fără număr și fără nume din sud-est, bucurându-ne când gospodinele cu casa în deal, dincolo de Vâlcea, coborau la ulița principală, scutindu-ne de căzături în genunchi, noroi în ciorapi și „plăcinte“ pe turul pantalonilor. Eram toți copiii strânși într-o ceată și fugeam fără minte, motivați de mândria *să fim primii*. Asta nu ne aducea vreun biscuit sau vreo nucă în plus, ci numai transpirație, haine și încălțăminte rupte, plus răceală câteodată.

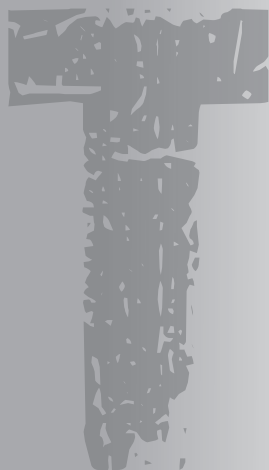
Din toată copilăreala Colindețelor, îmi amintesc o seară când – după câteva zile de burnițe și ploi – ningea ca-n basme. Toată ceata orbecăia prin întuneric pe Linia Sârbilor, pe unde zăpada ne depășea genunchii. Nu nimeream poteca firavă dintr-o margine mai ridicată, alunecam în șleauri, ne udaserăm până sub mințene, dar nu domoleam huietul. În dreptul gardului ce înconjura părelnic bojdeuca lui Garabete, l-am întâlnit pe Gheorghe Ungureanu, zis Pică, văr bun cu tata și vecin cu noi. Să ne ajute, ne-a arătat o dără croită pe lângă uluci și ne-a îndrumat așa:

- Luați-o, bă, *p-icea!*

Pică era numele său de alint, nimeni nu-i spunea pe cel de botez. *Picea* sau *Piceaua* i-a rămas porecla cât a mai trăit.

Grafică de Liviu Șoptea

Horia DULVAC

Capcana Rigor Mortis. O simplă criză de sațietate

Personaje: Bărbatul, Femeia

O cameră în mijlocul căreia tronează un automobil bizar, decapotabil, cu fața îndreptată spre public. Scaunul șoferului are volan imens și felurite instrumente demodate de comandă.

În spate, pe un paravan, rulează imagini ca cele ce se văd pe fereastra unui automobil în mișcare.

O jumătate a încăperii e oarecum separată, arătând ca sufrageria unor oameni a căror tinerețe se consumase în anii șaptezeci: biblioteca, pick-up ul, telefonul cu disc, masa de cafea. Acest spațiu e dominat de o mașinărie infernală, o Capcană cu arc pentru prins șoareci, de dimensiune gigantescă în raport cu mărimea unei piese adevărate, cu componentele și arcurile la vedere. Pe fațada ei scrie, ca în vitrina unui Fast-food: „Poftiți de gustați!”.

Luminile pun în valoare diversele părți ale decorului, după cum evoluează piesa.

Scena I

Bărbatul și Femeia, în scaunele automobilului. Restul decorului e în întuneric, sau după caz în penumbra.

Bărbatul, așezat la volan, poartă cască de piele, mănuși și ochelari imenși de pilotaj. Femeia, aranjată ca un star hollywoodian al anilor 60-70, cu eșarfă și ochelari colorați, își face machiajul cu gesturi stroboscopice, nervoase.

În fundal se aud refrene ale muzicii de epocă. Câteva secunde bune, episodul retro se derulează fără dialog, animat doar de gesturile sacadate ale personajelor.

Bărbatul(manevrând amplu și ostentativ de volan):-
Ura, mergem din nou în week-end la țară. Trăiască vacanțele, timpul iresponsabil! (Către cer) Îți mulțumesc Doamne, pentru răzazurile tale, chiar dacă prin asta te uităm puțin. Pâinea noastră dă-ne-o nouă, să ne umple gura... (În spate, pe ecran, se vede proiectat profilul unui automobil, care seamănă cu o capcană de prins șoareci, rulând pe deal ca o insectă înceată).

Femeia: – Clipa asta tihnită îmi aduce aminte de șoricelul nostru cel drag pe care l-am găsit mort în capcană.

Bărbatul (brusc, suspicios): De ce ai pomenit chiar acum de așa ceva? (Aparte, privește spre Femeie, care a închis ochii, cu un aer visător) Uite la ea – parcă ar fi sub hipnoză. Îmi amintește de bunica mea: avea un ochi de reptilă, ochiul pineal, cu care mă iscodea pe dinăuntru. Nu aveai unde să te ascunzi. (Tare, insinuant) De ce spuneai că ziua asta îți aduce aminte de un anume ...mă rog, de un anume rozător comun?

Femeia (se trezește din visare): – Nu știu, ceva mi-a amintit de pâinea caldă pe care o mâncam pe jumătate de la brutărie până acasă – de mititelul ăla prins în capcană, care voia să vadă și el cum e să fii sătul. (Către bărbat: „Îți e foame?- acesta face semne largi și vehemente de negare)

Vezi tu, mergem la căsuța noastră de vacanță care șade cuminte în carapace, așteptându-ne să îi aerisim ușile gurii. O casă care noaptea va trosni ușor în cochilie, mulțumită. Crezi că este posibil să te simți atât de împăcat fără să fii pedepsit pentru asta?

(Blazată, scoate pudriera) Ah, nu pot să uit fețișoara vicleană și simpatică a șoricelului – semăna cu fetița pe care mi-am dorit-o când m-ai convins să avortez. Mâncase din pâinea aia otrăvită cu atâta poftă, încât moartea l-a prins cu firimiturile la colturile gurii.

Bărbatul: – Nu, te rog – știi doar că ai fost de acord! Nu ne mutaserăm într-un apartament cu trei camere – eram încă săraci. Chiar tu ai spus că nu era momentul. Crezi că pe mine nu m-a bântuit prin vise, rotindu-se ca o planetă eliptică? „Tati, tati“, striga când ajungea în punctul minim al orbitei, dar se îndepărta și vocea dispărea în fâșii. În fâșii ca bucățile alea de carne pe care Doctorul le chiureta în timp vorbea cu asistenta: „Hai mai repede, că am meseriașii la lucru – trebuie să îmi tencuiască casa la țară“.

Femeia: – Îmi amintesc privirea lui sticloasă, rigiditatea morții. Dar cel mai înspăimântător era expresia feței: semăna cu un rânjel de sațietate a gurii lui pline de miez de pâine. Bietul meu șoarece, cu gurița ca o petală de florică! *(Brusc vioaie)* Crezi că era fetiță? Parcă ar fi purtat un batic...

Bărbatul (îi întinde o batistă): – Asta-i bună. De unde să știu eu sexul șoarecilor morți în capcane? Că vorba aia, învățați înțelepți nu s-au pus de acord asupra sexului îngerilor...

(Către public) Știu doar că mi-a plăcut mașinaria, capcana – ca un fel de ospătărie, de cantină infernală. Ehe, Ceaușescu voia să ne facă așa ceva – cantine, cantine pentru tot poporul. Să mănânce toți, poporul avea o gură de nu se mai sătura... Că dacă e după democrație – vorba lui fiu-său: nu apucăm noi să zgrăvim ce a construit el.

(Povestind) Și capcana aia avea trei găuri întunecoase – odată, am prins trei șoareci deodată. Foame mare pe ei. Era și octombrie, începuse frigul. Cred că cei mai mulți dintre ei erau orfani. Când i-am văzut în brățărilor alea de oțel, cu abdomenele umflate, am înțeles. Capetele lor parcă vorbeau: „Să nu pățiți și voi ca noi“, chițcăiau în ultrasunete inaudibile. Eu știam că toate avertismentele care contează erau emise în registre din alea extrasenzoriale – numai mama moartă îmi spunea în vis: „Ai grijă, ai grijă dragul meu, nu te lăsa sedus de prea plinul lucrurilor“. O să râdeți – drăcia aia înaltă, impunătoare, mi s-a părut că seamănă – nu știu de ce – cu fațada Băncii Agricole în care intrasem eu dimineața să îmi mai achit câteva firimituri de credit. Frumoasă capcană! Păi ce, noi suntem mai acătării? Uite cum ne aruncăm în viață, cu foamea în gât.

Femeia: – Rolul meu e să am grijă de tine. Când te vei îmbolnăvi, o să îți aduc ceaiul pe noptieră și o

să îți schimb plosca de urină. Abia aștept să îți fiu utilă până la capăt!

Acum am grijă să te satur când îți e foame. *(Cochetând ușor)* Recunoaște, acum gătesc bine. Când ne-am căsătorit nu știam să fac nici pâine. Îți amintești prima noastră pâine făcută la cuptorul aragazului?

Bărbatul: – Era mai mult o cocă crudă, dar cel mai aproape de gustul pâinii pe care mi-o făcea bunica la țară și pe care mi-o aducea în timp ce mă jucam. *(Privind spre Femeie)* Hm, carnea coapselor tale e crescută și acum. Așa spunea și bunica mea cu ochi ciclopici. Îmi amintesc că ne-a dat carpeta aia oltenească cu motive atât de abstracte și îndepărtate, că păreau niște țesături aztece. Orbise. Ți-a pipăit mâna, de la încheietura palmei până la antebraț. „Bună nevastă ți-ai ales nepoate“, a zis. „Veți avea băieți“. Și așa a fost.

Femeia (scoate pudriera, tamponează aproape invizibil o lacrimă): – Nu a pomenit nimic de fetița cu baticuț.

Bărbatul: – Da, acum ești o bună bucătăreasă. Uneori nici nu mai știm când facem dragoste sau mâncăm *(brusc intrigat)* granița dintre cele două activități a devenit aproape de nedistins... Știi de ce se îngrașă bărbații căsătoriți? Păi tânărul se trezește noaptea, deschide frigiderul și spune: „Aceeși mâncare. Mai bine fac dragoste.“ Iar bărbatul căsătorit dezvelește cearșaful: „Aceeși femeie. Mai bine mănânc.“ Da, știi că eu am avut gusturi simple dar eficace în materie culinară – și trebuie să recunoști, sexuală. În plus, mi-au plăcut cantinele – deși n-am fost niciodată la bordel. Întotdeauna mi-am dorit să mănânc la ore fixe, mâncăruri simple muncitorești. La fel fac și dragoste: la ore fixe, cinstit. Uite, acum mănânc când vrem în oraș, salariile ne permit – nu mai trebuie să gătești. Mănânc sau afcem dragoste așa de ușor, de parcă am strănuta. Nici nu mai știm dacă ne mai e foame sau nu.

(Coboară de la volan și merge la masa de cafea. Automobilul continuă să ruleze. Pe panou, se derulează imagini reprezentând case, câmpii, profiluri de biserici, măgăruși).

Scena a 2-a

Bărbatul și Femeia sunt așezați la masa de cafea. În față, Capcana pe care scrie: „Poftiți de gustați“. În penumbră, scaunele automobilului care rulează pe pilot automat.

Femeia: – Te rog să fii în continuare atent la condus. În definitiv la asta vă pricepeți voi bărbații – pretindeți controlul asupra lucrurilor. Mai ales tu, care ești un leu în zodiacul chinezesc *(i se așează pe genunchi)* Un leu cu calviție, un leu blând.

Bărbatul (cu ochelarii pe nas, citind o revistă-magazin): – Luna august, casa dragostei. *(Către Femeie)* Nicio grijă, am trecut pe pilot automat. Ah, dacă

- aș putea lăsa întreaga mea viață să se deruleze fără mine! (*Tainic*) Crezi că Dumnezeu a vrut de fapt asta? Poate că pentru asta a lăsat rațiunea – un fel de pilot automat al lumii, iar el a plecat să se deconecteze puțin?
- Femeia*: – Rațiunea, ha-ha. Voi bărbații care pretindepți că și Dumnezeu e bărbat – nu faceți altceva decât să spargeți lumea în bucățele și să o recompuneți la loc. Nu vă mai opriți. Când i-am făcut botezul fiului cel mic, mama-soacră a venit la noi cu un aer misterios: „Mamă, am tăiat pâinea copilului la ursitori, bucățele – bucățele. Să vezi ce vorbăreț o să fie!” Uneori simt că mă asurzește atâta tocătură de vorbe. Și oricum, lumea asta nu se mai oprește din înmulțit – când am fost la crescătoria aia de pui, m-a luat amețeala, era să leșin. Atâta risipă de ființe și nașteri mi s-au părut de nesuportat.
- (*Își aranjează buzele cu rujul*) Îi mulțumesc lui Dumnezeu că sunt femeie. Platon al vostru, misoginul ăla, spunea: „Îi mulțumesc Domnului că sunt bărbat și nu femeie, că sunt grec și nu barbar și nu mai știu ce.” Mare găgăuță. Păi noi femeile avem intuiția, noi știm. Vorba lui ăla, nu mai știu cum îl cheamă, când a fost întrebat dacă crede în Dumnezeu. „Nu trebuie să cred, acum știu”, a răspuns.
- Bărbatul (teatral)*:- Ah, intuiția. O viață întreagă am suportat intuiția femeilor. Întârzierile când le aștepti la teatru, erorile lor de care tot tu ești vinovat...
- (*Se întinde*) Ce aș mai trage un pui de somn. Să mă deconectez puțin, să trec lumea pe pilot automat. În definitiv lucrurile se derulează atât de bine fără mine. Ciudat cum lumea continuă să existe și fără să mai îmi bat eu capul cu ea!
- Femeia (preocupată cu un fard)*: – Întotdeauna am spus că somnul după amiază previne îmbătrânirea prematură. Desigur, cu condiția să nu adormi la volan. (Cu un aer senzual, *îi îndeasă Bărbatului pe gât, o pastilă*)
- Trebuie să ai mare grijă dragul meu, să mănânci la timp. Lumea trebuie înghițită la vremea ei. (*Brusc*) Îți e foame? Să îmi spui dacă îți e foame – întotdeauna sunt pregătită pentru așa ceva. Am în portbagajul mașinii coșulețul cu ceva de-ale gurii. Nu știm niciodată când ni se poate face foame și trebuie să fim pregătiți.
- Bărbatul (exasperat)*:- Și ce mare tragedie dacă ni s-ar face foame, mă rog? Chiar mama, (*aparte*) la nivelul căreia nu o să se ridice niciodată asta (*arată către Femeie*), mă întreba când trăia: „Ți-e foame?” Nu știa cât rău putea să îmi facă cu întrebările astea. Mai târziu, când a murit, lucrurile au început să se îndrepte – la început apărea în vise cu un aer îngrijorat. „Trebuie să-ți fie foame”, îmi striga și dispărea.
- (*Ușor violent*) Mai lasă-mă o dată cu îmbuibatul asta, nu vezi că mă omori? Te rog să mă eliberezi. Vreau să simt din nou foamea, să redevin ascet.
- Femeia*: – Nu trebuie să te abții de la nimic, dragul meu. Eu sunt mereu aici lângă tine, la îndemână. Mă poți întrebuința oricând, fără efort. Trebuie doar să ți se pară că mă dorești și eu sunt aici să te satur. Să pleci, unde? Nu știi că nu te poți părăsi, că nu poți scăpa de tine nicicum? După atâta timp, nici eu nu pot ieși din tine fără a perturba grav corpul animalului-gazdă, care ai devenit.
- (*Umblând în poșeta, cu un aer cochet*) Și rezerve de pastile avem berechet.
- Bărbatul (cu un aer ușor amnezic)*: – Am uitat că trebuie să-ți fie foame. Trebuie să-ți fie mereu foame, mama îmi apărea în vis după ce am îngropat-o la Cimitirul Sineasca și mă avertiza: „Nu te sătura dragul meu. Asta te poate omori.” „Nu mânca pâine”, mai apuca să adauge, dispărând.
- (*Capcana se mișcă, scoate niște sunete cârâite, lumini stroboscopice ca la bălci fac vizibilă inscripția: „Poftiți de gustați”. Mașinăria cârâie și se oprește.*)
- Bărbatul (își reia locul la măsura de ceai)*:- Să mă așez cu spatele la monstruoșitatea aia (*aparte*) Nu scap de imaginea șoricelului pe care l-am omorât. Ochișorii lui ascuțiți parcă îmi spuneau: „Privește, iată ce se întâmplă dacă te lași pradă impulsului de acțiune – vei muri ca mine, cu pâinea zilelor la colțurile gurii” (*Ia în mână ceașca de ceai – către soție*) Câte cubulețe?
- Femeia*: – Noi nu suntem ca voi. Nu ne place să răbdăm. Poate că suntem altă specie. (*Arătând către cutia cu zahăr*) Două.
- Bărbatul*: – Să nu iei mai mult de două. Doctorul ți-a interzis – el e singurul care poate interzice științific – e chiar plătit pentru asta. Că și pe mine m-a întrebat medicul de familie: „Fumezi?” „Nu dom Doctor”. „Bei alcool?” „Nu” „Bine, ce îți place?” „Păi îmi cam plac cartofii prăjiți”. „Bine, atunci nu trebuie să mai mănânci niciodată asta”.
- Femeia (cu un semiton isteric)*:- Slăbește-mă cu interdicțiile. Te-am avertizat că așa ceva nu e posibil. (*Grav*) Odată ce ceva s-a întâmplat, pentru că a fost posibil, nimeni nu îl mai poate împiedica să se replice la infinit.
- Bărbatul*: – Să îți explic, draga mea. Îți amintești când fiul nostru umbla de-a bușilea prin casă – ne era teamă să nu își bage degetele în priză și se electrocuteze. Multă vreme el n-a văzut lucrul respectiv, ca și cum nu ar fi existat. Până când, în seara aceea când trebuia să mergem la teatru – i-am spus să nu se apropie de priza aia, i-am interzis. Nici acum nu uit privirea lui. Parcă un vâl i se ridicase de pe față și lumea s-a născut. (*Cazon*) Vezi, asta înseamnă educație, interdicție, model germanic, bătăiță la fund dacă e cazul, căci unde lovește tata, crește și bătaia e ruptă din rai. Na, na, na!
- Femeia (își aranjează fusta care se deplasase pe fund)*: – Slavă Domnului că tatăl meu a fost mai rezervat în ceea ce privește bătaia la fund. Știi, prietena mea a făcut un dos cât dulapul – unde lovea tatăl ei, creștea. Parcă era o copleșă de lemn, ca acelea care

- se vând în parcare de la mănăstirea Hurezu. „Fă ceva cu covata asta“, i-am zis. La care ea mi-a răspuns: „Așa suntem noi, dragă. Femeile prea sensibile pun ori la suflet, ori pe coapse“. Că de-aia mi-e mie teamă – pun prea mult suflet.
- Bărbatul** (*O măsoară de sus în jos, cu un aer satisfăcut*):- Suflet, da, să pui suflet! Asta mi-a plăcut mie la tine – ai suflet (*se bate cu pumnul în piept*), hard.
- (*Complice, către public*) De fapt altceva mi-a plăcut la ea, încă de când eram colegi în clasa a șaptea, la orele de sport. Profesorul, cam libidinos, ne pusese în vedere că nu ne mai primește în sală fără „echipament“. La fete, asta însemna, chiloți *tetra* de bumbac. Pentru noi, era un deliciu și cu greu ne mascam erecțiile adolescente în șorturile chinezești. Fetelor, mica piesă vestimentară nu reușea să le acopere părul pubian, rebel, care izbucnea ca iarba aspră dintre picioare. (*Pe ecran apare un șant cu iarbă crescută necontrolat și maci roșii*). Eram în plină epocă stalinistă, ce naiba, niciodată femeile nu fuseseră mai frumoase, mai păroase și mai egale cu bărbații, ca atunci.
- Femeia** (*arată către Bărbat*):- Nici acum nu a înțeles că trebuie să înceteze să se joace de-a Dumnezeu – prostuțul meu paranoic. (*Tare*) Uite, gustă acum, dragul meu! (*Îi vâără un baton de zahăr candel în gură, el îl linge pofcios*)
- (*Câteva secunde capcana tresare, se scutură, zornăie și lumini stroboscopice apar iar*)
- Bărbatul** (*isprăvind de lins un zahăr candel*):- Nouă ne poate sta în gât vinovăția. Da, alimentele astea rafinate sunt moarte curată – am știut asta de când tata ne-a gonit de-acasă.
- Femeia** (*surprinsă*): – Tata te-a gonit de-acasă?
- Bărbatul**: – Da, știi tu, când eram în Grădină numai noi doi, trăiam atât de fericiți și tu erai atât de frumoasă dezbrăcată, încât nici nu ne era rușine
- Femeia** (*aparte*):- Ah, iar cade în nebunie. (*Confidențial, către public*) Nu e nimic adevărat. Ce tată și-ar goni copilul de acasă, ce tată l-ar condamna la moarte? Totul e minciună. Nu putem fi atât de profund nefericiți. (*Tare*) Ce tată nemilos. (*Cu aer de psihiatru*) Vrei să vorbești despre asta? Mie poți să-mi spui orice, pentru asta sunt lângă tine. Desigur, îl urăști.
- Bărbatul**: – De moarte. Moartea aia care vine pe prin digestie, prin stomac. (*Doct*) Vine acum pe filiera alimentelor interzise, a E-urilor.
- Femeia**: – Știi că sunt adepta mâncării *bio*. Uită-te la sânii mei.
- Bărbatul**: – Da, sunt ca niște traiste minunate de semințe (*ii pipăie câteva clipe*)
- E important să ne înmulțim: asta a rămas singura mișcare care ne-a fost permisă – ascultă... (*se aude un țuit*)
- Femeia**: – Ce se aude?
- Bărbatul**: – E sunetul de înmulțire al oamenilor, ca niște insecte care dau din elitre. Când am fost
- alungați din fericirea noastră – de ce ne-ar fi dat-o, doar ca să ne-o ia înapoi? – singurul lucru care mai rămăsese de făcut era să ne înmulțim.
- (*Revine spre scenă*) Cum spuneam, alungarea aia a fost atât de traumatizantă, că nici nu mi-o mai amintesc. Mintea refuză lucrurile neplăcute, așa cum i s-a întâmplat fiului meu când medicul ăla nebărbierit i-a scos polipii nazali fără anestezic. Eram în plin comunism, când anestezicele fuseseră interzise la import. I-au administrat un fenobarbital care îi provocase somnolență și, la extracție, a simțit durerea viu. Dar nu atât durerea, cât absurdul l-au oripilat. Întreba într-una săracul: „De ce, de ce?“ L-am înțeles perfect – nu durerea e problema, ci ilogica ei.
- Femeia** (*aprinzându-și o țigară*): – Bietul băiat nu a vrut să își amintească multă vreme – susținea continuu că acest episod nu existase – până când i-am arătat polipii extrași. Niște cărnuri mici și dragălașe, care străluceau în tava doctorului, ca un fel de amigdale ale zilei. Parcă își luaseră zborul pe geam și au fugit ca doi fluturași. Parcă s-ar fi înscris pe o orbită a planetelor cărnii. Oricum, pe elipsele alea gravitau ca niște reziduuri cosmice tot felul de fetuși, cărnuri rupte, zdrențe, gunoaie, dureri care nu mai interesau pe nimeni...
- Bărbatul** (*aprinzându-și și el o țigară*): – Da, și eu mi-am pus mereu întrebarea care e explicația amneziei infantile și m-am revoltat – cum naiba păstrăm în noi o asemenea bombă cu efect întârziat?
- Femeia**: – Te rog să nu fumezi la volan dragă, știi că este interzis.
- Bărbatul** (*aparte, stinge țigara resemnat*):- Măcar șoarecele ăla fusese lăsat în pace. Și murise sătul de zile, liniștit.
- Femeia**: – Ți-ar place să mori sătul?
- Bărbatul** (*încându-se, aparte*):- Hait, iar îmi ghițește gândurile. Trebuie să fiu mai ascuns, căci altminteri o să ajung să o pierd. O să se plictisească de mine dacă o să îmi știe toate gândurile și într-o zi o să plece pur și simplu. Chestia asta mi s-a mai întâmplat odată în facultate: cu Maria Krakovski – știam că mă va părăsi și atunci m-am hotărât să i-o iau înainte. Am devenit brusc porc cu ea și asta a îndurerat-o. A primit-o însă fără să-mi reproșeze, mă accepta și așa. Oare până unde pot duce lucrurile din aproape în aproape, mă întrebam? Culmea e că după ce ne-am despărțit, spunea despre mine: „A, el e un băiat minunat.“
- Femeia**: – Dar nicio problemă, nu te voi părăsi.
- Bărbatul** (*se îneacă din nou*): – De ce ai spus asta?
- Femeia**: – A, nimic, gândeam cu voce tare. (*Aparte*) Prostul nu înțelege – *el* este acum *eu*. Cum aș putea să plec fără să mor, din mine? Am vrut asta, dar oricât am încercat nu am reușit – eu eram cu mine peste tot și deodată cu asta, era și el.
- Bărbatul**: – Nu aș vrea să îți răspund la întrebarea asta – adică dacă mi-ar place să mor sătul. Adică

vreau să spun că nici nu cred că se poate altcumva. Și simt cum începe să mi se facă lehamite, asta mă neliniștește. (*Aparte*) La naiba, când mă trezesc dimineața, simt că nu pot să mă mai duc. Iar sunetele pe care le scot când mă ridic din pat sunt cele pe care le făceam altădată când făceam dragoste. (*Se ridică bătrânește din fotoliu, se întoarce în automobil*)

Scena a 3-a

Bărbatul, Femeia

Bărbatul revine la volanul automobilului. Femeia se întoarce la locul din dreapta.

Bărbatul: – Mai bine să ne bucurăm de drum, de libertate. Cine știe cât mai avem de dus – poate că sfârșitul e după curba asta (*virează amplu cu volanul*)-nu acum, poate mai târziu. (*Aparte*) Trebuie să îmi iau analizele medicale de la Policlinica Sfântul Ilie. Știu, am visat asta: o să mor în rezerva aia de spital cu veceurile murdare și cu șoareci în chicinetă. Aceiași șoricei pe care îi voi fi auzind noaptea chițcâind ca într-un limbaj numai ai lor în ultrasunete – toate lucrurile importante, chițcăiturile șoarecilor, avertismentele Sfântului Ilie, muștrările mamei mele moarte de dincolo de lumea asta, toate sunt în frecvențe neaudibile.

(*Către Femeie*) Da iubito, să lăsam gândurile negre și să ne bucurăm de ziua nevinovată ca niște șoricei prinși în capcană ...Ah, fir-ar să fie, nu mai scăpăm odată de obsesia lor. Privește draga mea, ce revărsare de culori pe fereastră (*pe ecran, un șant cu buruieni viguroase și maci roșii*)

Femeia (în dreapta șoferului, privește pe geam) – Ia te uită, ce revărsare nerușinată de maci. Parcă ar fi o găleată de gânduri vărsată pe marginea drumului și în șanțuri.

Bărbatul (aparte): – Asta îmi aduce aminte de părul ei pubian care ieșea de sub chiloții *tetra*, când profesorul o ajuta să facă roata în sala de sport a liceului. A trecut cu picioarele pe lângă mine, fulgerător ca aripile roților vedice, și un miros minunat de lume tihnită mi-a adiat pe la nări: aceea urma să fie lumea mea. (*Uitându-se spre pantaloni și apoi către public*) Să îmi alung din minte gândurile astea căci am mai pățit odată, când am avut o erecție gigantică și nu mai puteam ieși din mașina asta mică. (*rotește amplu volanul, zâmbește*)

Femeia: – De ce zâmbești?

Bărbatul: – Mi-am amintit un banc. Cică Moș Crăciun coboară pe coș, nimerește peste o blondă goală. „Ce să fac?” își spune el. Dacă mă culc cu ea, nu pot să mă mai întorc la Cel care m-a trimis. Dacă nu, nu voi putea ieși pe coș“.

Femeia (îl atinge impudic): – Dar nu trebuie să vă chinuiți – vă putem rezolva. Ia exemplu de la natură: un adevărat dezmaț. Și mașinuța asta cu carnea ei minunată, ca trupul unui centaur, rupe văzduhul.

Înaintăm prin aer ca un avion care taie cerul pe burtă. Și norii, uite norii! (*se îndreaptă cu un șervețel spre gura lui*)

Bărbatul (încurcându-se în manevrele de la volan): – Ce e, ce e?

Femeia: – Ești murdar de nori la gură. Lasă-mă să te curăț cu salivă.

Bărbatul: – Hm, minunată saliva asta frecată de epidermă, când începe să miroasă a rahat – asta mi te face atât de aproape, draga mea. (*Aparte*) Uneori, când îi sărutam fundul bombat, în tinerețe, simțeam mireasma asta de compost, ierburi stătute și asfințit de România. Numai țara ta poate doza amestecul perfect de rahat și metafizică, îmbătător.

Femeia (termină de șters cu batista în jurul gurii: Gata, acum te-am curățat. (Îl privește cu drag). Îți amintești de fiul nostru cel mic – stătea în pătuțul de lemn din camera lui și își mâncase o parte din rahatul care îi cădea din pantalonașii cu ciorap, pictase o parte din perete cu rahat și avea gura ca un hallo de rahat.

Bărbatul: – Da, dar nu își mânca norocul. Norocul și-l mănâncă cei ce nu lasă nimic, nicio punere deoparte pentru clipa ce va urma. Cum să nu se supere zeii pe tine când îi ții înghesuiți ca pe niște râme într-o cutie de chibrituri?

Femeia: – Știam că va avea noroc fiul nostru. Întotdeauna a știut să se țină deoparte, să ardă ca o lumânare, treptat. În definitiv asta e cifra octanică: raportul dintre *n-heptan* și *izo-octan*, care dă procentul de ardere (*Se întoarce către bărbat*) Ai pus benzină?

Bărbatul: – Am pus benzina aia rafinată de 98. Doamne, ce se mai emoționase câmpul! Chiuia. Uite, acolo, departe, un cal necheză de atâta spațiu. (*Respiră*) Și eu parcă am devenit mai liber. Bănuiam că există o legătură directă între respirație și gradul de dilatare a aortei – așa am pățit la primul infarct.

Femeia (îngrijorată): – Sper că te simți bine.

Bărbatul: – Nicio grijă, draga mea. Niciodată nu am simțit mai limpede cât de distructivă poate fi fericirea – filosofii medievali au greșit ca proștii: natura nu are oroare de vid, ci de plin. De plinul fericirii insuportabile pe care nu o lasă nepedepsită – nicidecum moartea nu șfichiuește cu mai multă răutate ca atunci când ești aproape să fii fericit.

(*Face un gest ca și cum ar lovi cu biciul*). Dii, căluții mei. Ia uite mașinuța, ce demaraj are!

Femeia: – Așa, lovește-o cu biciul carburatorului. Nu te codi să strici ordinea lucrurilor care stau adormite în faptul împlinit! Călărește prezentul, dragul meu! Nu te opri!

Bărbatul: – Dii, căluții mei, cu carburator franțuzesc ca buzele fetei aceleia cu *cummilingus*-uri delicioase. Dii, zilele și faptele mele!

Femeia: – Așa dragul meu, mănâncă norii (*scoate șervețelul*)! Stai să te curăț de vata de zahăr și... (*ner-*

voasă) de... timpul acesta – ah, nu mai scăpăm de el – care te face prozonier ca pânda de păianjen.

Bărbatul: – Auzi? Bunele pistoane ce se mai întrec. Și pieptul mașinii seamănă cu carnea aia de pui pe care mi-o dădea mama s-o mănânc în copilărie. (*Aparte*) Mă simt ca atunci – călăream căluțul de lemn până mă dureau oușoarele și lumea nu se mai termina. (*Către public*) Totul e minunat: cerul-savarină, câmpul cu părul despletit pe umerii drumului, macii roșii (au căpățâni gigantice), petice de *purpureea-vaginus* (pe românește „pizda țigăncii”). Sublimul miros de tetraetil-plumb, cel care rarefiază atât de bine dorințele și face să crească cifra octanică, toate sunt minunat calibrate ca acel *du-te vino* în timpul *coitusului*, un soi de gimnastică coperniciană (*tainic*)- care au făcut din noaptea trecută un minunat mecanism.

Femeia: – Ah, toate se potrivesc ca șuruburile într-un ceasornic perfect.

(*Se aude brusc un scrâșnet de frâne, mașina se oprește, pasagerii se lovesc cu capetele în parbriz*)

Scena a 4-a

Bărbatul și Femeia sunt lângă mașină.

Bărbatul (se ia cu mâinile de cap, lovește pneurile):- Ah, am presimțit că va fi ceva rău. Prea mă încrezusem în atâta fericire. Pe deasupra, imaginați-vă, mai și cântam, fredonam o arie de spectacol: „Olaruu.”. Atâta lipsă de îngrijorare, atâta libertate, nu puteau duce la nimic bun deși aveam însă bănuiala lucidă că potrivirile astea perfecte nu erau decât niște semne funeste (*către cer*) Niciodată Doamne nu te-ai ținut de cuvânt – așa spune Tată, că ești gelos pe noi.

Femeia (se apropie precipitat):- Ce este, ce s-a întâmplat?

Bărbatul (arată către Pisica moartă – o păpușă de lemn cu picioarele țepene, învelită în cărpe ca un totem): -Uite, era moartă pe bitum, între maci.

Femeia: – Lasă, nu ai omorât-o tu – nu vezi că e deja înțepenită?

Bărbatul (examinează mai îndeaproape):- Da, ai dreptate. Uite-i privirea sticloasă și mirarea cu care i s-a instalat acel *rigor mortis*. (*Brusc, vomită*)

Femeia (ținându-i absent fruntea cu palmele, privește în sus):- Ia te uite ce imensitate apăsătoare de cer.

Bărbatul (uitându-se interesat la ce a vomitat):- E pentru prima dată când văd burta – măruntaiele ei au improșcat șanțul cu zdrențe de carne.

Femeia (scotocind cu un bețigaș în vomă):- Aiu-rea. E burta zilei. Ia te uită, ce detalii precise. Povestea noastră întregă e aici – ca în cerurile asiro-babiloniene.

Și pisica părea a naibii de simpatică. Cred că purta batic. Crezi că era fetiță? Semăna cumva cu ... știi tu cine, nu îndrăznesc să mă gândesc?

Bărbatul: – Lasă-mă să stau puțin pe marginea drumului, ca un cioban. Știi tu, ca ciobanii ăia ardeleni care stau fără să cugete. Ce minunat ar fi dacă așa putea opri pentru o clipă mașinăria asta a creierului, cugetarea lumii. Știi, n-aș vrea să te superi pe mine, dar simt cum mă apucă o erecție. Ca ciobanul ăla care se pișă cu fața la stradă și trece un autocar cu turistele agitându-se la ferestre. „Ce e măi, Gheo?”, îl întreabă colegul ciobanului. „Ce tot strigau alea pe fereastră?” „Spuneau *ce grosolănie!*” „Lasă măi, că asta știm, dar de lungime nu au spus nimic?”

Femeia: – În fond nu s-a întâmplat nimic. Ai văzut pur și simplu pisica aia moartă. Nu suntem noi vinovați pentru moartea ei. Apoi ai vomitat – nu trebuia să vezi anumite lucruri, asta e! (*Îi șterge fruntea*) Stai să te odihnești! Vrei să te întinzi puțin pe banchetă? Vrei să conduc eu?

Bărbatul: – Nu, știi bine că sunt mai crispat atunci când nu dețin controlul mașinii. Pe când așa (*apasă pedale*), pot să eliberez încetișor ambreiajul, fără nici un proiect prealabil, ci doar ascultând motorul, ca filosofii pragmatisti.

Femeia: – Ia te uită, într-adevăr, lumea începe să se miște. Câțiva maci roșii au cedat, le-au plesnit căpățânile.

Bărbatul: – Așa, să acționez maneta schimbătorului de viteze, pentru că acolo am la îndemână gesturile...

Femeia: – În fond nu s-a întâmplat nimic. O simplă criză de sațietate.

Bărbatul: – Mașinuța asta are constituție bună, numai să nu pleznească în jurul inimii câteva nituri slăbite.

Femeia: – Să continuăm, așadar.

(*Tăcere. Brusc, Mașinăria infernală începe să tremure, să se scurtcircuiteze. Becurile „Luați de gustați” pocnesc – se instaurează întunericul. Liniște.*)

Vocea Bărbatului (în întuneric): – Doamne, chiar de asta îmi era teamă. Deci nici acum nu primim iertarea? Deci lucrurile nu se termină aici?

Vocea Femeii:- Stați liniștiți. Stați liniștiți la locurile voastre. Nu s-a întâmplat nimic. O simplă criză de sațietate.

Cortina cade cu zgomot, o ghilotină neagră, de tablă peticită și sudată.

Aplauze.

În fața cortinei din tablă sudată apare Bărbatul, făcând un semn cu degetul la gură:- Vă rugăm să nu aplaudați. Să nu deranjăm lucrurile care continuă să se întâmple. Continuă să se întâmple în absența noastră.

Femeia (și ea cu degetul la gură): – Psst, liniște. (*șoptit*) Stați liniștiți la locurile voastre. Nu s-a întâmplat nimic. O simplă criză de sațietate.

(*Se stinge lumina. Aplauze*)

Constantin DRACSIN

Jurnal (IV)

Însemnări din anul 1992

200.

În odaia mea, foile albe se uită la mine, eu caut urma Dumnezeului creației peste zarea lumii, ca să dăinui cu el slăbiciunea succesului – poate mă iau în rîs din cînd în cînd, să-mi fugăresc nălucile din casa-mi bătrînă; am fost dulgher și am contemplat îndelung un copac, dar nu am putut face nimic, – nimănui nu-i place să se dea jos din prăjină; – mă credeam invizibil și iată ce am ajuns, o hîrtie albă ce nu poate trăi fără alte hîrtii.

201.

Mioapă ca un rinocer corcitură dintre un copac și o fecioară se așază la masa de scris – punîndu-și cele trei perechi de ochelari sufletului, și-și numără picăturile de sînge pentru tot mai peste un alt cîmp.

202.

Aproape-aproape sînt un om norocos – de cînd mă știu viu am fost și mort, mort – mort, nu numai făcut așa, de dragul morții. O spun sincer; n-am fost dus la biserică atunci cînd trebuia – mai tîrziu, ușile nu s-au mai deschis și, uite așa, am rămas în șanțul de apărare, – pentru ce? – ca să fiu și mort atît timp cît sînt și viu.

203.

Aceasta este vîrsta la care o să mă opresc, șezînd pe o roată bine legată. Nu am nevoie de învățăturile nimă-nui în privința trecerii a două maluri; cînd ajungi vîrsta de mai sus, ți se răresc impulsurile – de ai pe cineva sau nu lîngă tine – ca să nu te strici în trei zile, cît ține procesul popilor. Scriu de la stînga în sus, adică încerc să închid puterea frunzei într-o linie dreaptă, să rămîn, totuși, în jurul vîrstei oprite.

204.

După ce am scris la presiunea unui prieten al sufletului meu, întrebîndu-i pe toți același lucru, – am așteptat un așteptat întreg, ca pînă la urmă să-mi răspundă numai trei, în stări negative principiului, ca doi să nu-mi răspundă deloc; aceștia din urmă m-au deranjat pînă-n capătul singelui cu muțenia lor așa zisă binefăcătoare.

205.

Am scos mîna din buzunar pentru ca să dau binețe unei păsări care și-a pierdut copiii – din motive sufletești fac asta. Nu mi-a răspuns, – doar că a trecut-o o rază de lumină...

Sînt înverșunat pe mine, mă apropii unde-i jale, la începutul zilei, în mijlocul zilei, în toiul nopții; singurătatea te face să cauți singurătăți.

206.

Mi s-a făcut cald. Nu copia femeia de lîngă tine, spune un proverb. Nu lua apă – de trăiești la sat – înaintea bou-lui, s-ar putea să faci mult mai multe prostii decît el; să nu aibă model pe aproape. Nu am făcut nici una nici alta, însă le am pe amîndouă cocoțate pe aripi – zbor; mai am atîtea de învățat, se apropie frigul...

207.

Am ridicat unealta Scribului și încă nu simt ce o să scriu. O clipă veșnică mă împărățește în alte clipe, de m-aș da bătut, mi-ar ajunge sîngele apă de sub apă, care nu dă viață, fiindcă se succede una pe lîngă alta, fără a se atinge; nu e drept așa, însă „tina“ din care sînt făcut se înnoiește continuu și îmi unge din nou scrisul.

208.

Omul, făurindu-se la infinit pe sine? poate, eu știu că nu mai exist, într-o asemenea postură, – fiindcă îmi face gardul roată.

Cînd cineva lunecă, îmi provoacă rîs ca în Metamorfoza lui Kafka, acel cineva sînt eu, în momentul acela, speranța mă face să-mi arăt mai întii fața și pe urmă fundul.

209.

Fructul gîndirii se coace foarte rar, ne-o adeverește stupiditățile pe care le facem, începînd cu degetele mici de la picioare pînă deasupra creștetului – emanațiile se succed și nu știu, nu înțeleg cum să le eliminăm; aduc vorba în actualitate: un stupid nu-i mare lucru, doi stupizi, la fel, dar un cîrd de stupizi reprezintă o forță istorică! – asemănătoare Parlamentului nostru nerușinat.

210.

Degeaba te dă de-a dura spiritul, dacă nu te poți opri cînd trebuie; – eu sînt mort cînd sînt viu și sînt viu cînd sînt mort, poate să placă sau nu, acesta este mersul de la maimuța la om; mi-l însușesc, cine poate – cine ar îndrăzni să călăuzească ceea ce nu știe?

211. Unul lîngă unul îmi creează un astfel de înlocuitor în ale pămîntului – cu nume urît, de înger gură cască – adică din două cifre scăpate de Dumnezeu, atunci cînd era supărat.

212.

Astăzi nu mai pot fi înfrînt, fiindcă nu mai iubesc nimic. Noroc de idiotenia aceasta, că-i nouă, aciuată în sîngele meu, altfel eram de mult un fel de necunoscut al nebuniei; doamne, scap eu repede – ar fi păcat de părul alb.

213.

Îmi retrag cuvintele de mai sus dar nu pot să le șterg, sînt emanația mea, trebuie să le păstrez, ca altădată să nu mai aibă ce căuta – boala celor cu simțurile destrămate – în preajma-mi, adică întocmai eu să n-o las să-și ridice gura; nici evlavia neagră nu-i de treabă. – Costache, ferește-te singur de una, de alta, ca să nu ajungi un altul.

214.

M-a vizitat o doamnă – nu sînt de acord cu părerea dumneaei – e atîta căldură vara aceasta încît prietenii m-ar putea zări doar cîteva ceasuri. I-am spus mai întii: spală-mi pantalonii și mîinile, fă-mi rugăciunea, – eu nu o mai fac de mult așa cum crede ea – sapă-mi groapa, ridică-mi o statuie și, grăbește-te, să nu treacă soarele după masă, altfel, s-ar putea să-ți dau o brîncă de pe mal, încît mortul tău nu te-ar mai scoate în vecii vecilor de acolo; oricum, sînt mai tare decît realitatea, fiindcă am pămîntul deasupra, nu cerul, – acesta oricînd mă poate face să tac.

215.

Aștept cu nerăbdare mersul în cap al adversarului meu, zice politicianul – pînă la urmă, tot picioare îți trebuie pentru fața pămîntului; oare pe mine de ce mă doare

capul și ieri am avut la masă numai două ouă?, neputința nu este numai a mea în și pe singurul univers pătrat, – ne-facă-se voia celui cu voia întregă, ca să nu adormim, de cinci ori în viață.

216.

Cum așa face, aerul tot înainte merge, la doi-trei metri de suflarea mea. Nu sînt legi de judecată această crimă, – și femeia din noaptea trecută mi l-a mai îndepărtat, cu neștiință de rac mi-a îmbolnăvit drumul – fac prelungitori, din degete, din copaci, ca să ajung pînă mîine în zori.

217.

Fac niște lucruri necesare, acute chiar, de care mi-e frică. Nu mănînc duminica și nici nu supăr pe nimeni – să nu-mi încurc, singur, ițele spiritului. Nu mă uit în direcția unde fug ochii; de mă doare capul nu apelez la surorile medicale – mă fascinează albul și iar ajung în jungla fricii. Nu-l judec pe tata că umblă în ciorapi prin colb dar, cînd intru în casă, nu vreau să aud cum plînge covorul; mi-e frică de frică – însă nu sînt un om fricos.

218.

Imaginația mi-a băgat un cîntar în sîn – Avraam, cu sînul lui era nimic pe lîngă sînul meu. Norii de astăzi se înmulțesc pe vertical, datorită gramajului ce pot „fi“ la anumite cumpene, nu-mi este rușine cu felul meu muncit și născut, pentru a sta în față, lucrînd din noapte în noapte... – asta-i tot.

219.

Nu am nimic de pierdut, atîta timp cît pot scrie, zilnic, zece-douăzeci de rînduri. Moartea mă privește țintă în inimă, ca să descopere – fracțiunea – dinaintea oprii din scris; o asigur de loialitate numai după ce nu o să mai am hîrtie, ochi, dinți și un scaun electric pentru răutatea celor din jur.

220.

De cînd mă plouă gîndurile, îmi admit mereu că lumea stă din totdeauna pe o poveste a unei lungi numărători și că nu se poate sfîrși fiindcă nu știe cînd; aseară, aceste vorbe m-au luat pe dinainte, parcă nu eram eu cînd le-am scris, poate, dar adevărul e mai adevărat decît orice adevăr în aceste cuvinte.

221.

Am visat urît din cauza unei pietre, de un car de ani mi-a oferit ospitalitate; dorm pe eu, îmi spăl rănile, mănînc, primesc vizite, mă cert, îmi croiesc haine, învăț mereu alte rugăciuni și chiar fac gimnastică – asta numai pentru sămînța ei –, îmi fac veacul, cum se zice, în universu-mi rotund; pînă acum, milioane de ființe mi-au spus că am noroc, nu le cred; gîndiți-vă, zic, la miliardele de ochi prin care sînt trecut, tot într-atîtea inimi, cu mirare, poate și cu bucurie; – știu, de aceea suport cu venerație piatra.

222.

Lucrează acolo, în locul de unde se nasc izvoarele, nu cîntă decît din instrumentul lui, se coboară, zilnic, pînă-n

inima haosului, reproducerea-și are gândul numai la regina pământului, moartea-i neputincioasă să-l ia în spate; își umple gura cu vorbe, după aceea începe să adune lumea în jurul lui – cine știe ce va ieși?

223.

Se zice că „groaza“ seamănă la față cu „fericirea“, – am auzit-o eu cândva, de la un moș, care-și furase iubita, din anumite motive; – adorm asemenea căruțașului, cu jordia în mână, când obosesc în fața poeziei, de-abia îmi fac mie față cu literele ei, precum aș ține în lanțuri niște femei furate; doamne, mai cîntă-mi și tu în strună, pînă voi ajunge uscat, sub pletele și sudoarea lor...

224.

Sînt încă viu și mă preocupă aproape zilnic – viitorul meu cadavru, aș vrea să nu iasă, în frunte, vara, – am oroare de căldură!, toată viața de pînă acum, am trăit-o cu obloanele trase. Nimeni n-o să știe ce să facă – în momentul acela – decît mine; m-am apucat să spun cuiva, în mare, m-a acuzat de învățăturile eroilor dostoevskian; nu, prietenilor, mai am de cumpărat doar cîteva grame de praf „Cobra“; atît; sînt sigur, o să mi-l puneți voi unde trebuie, dacă totuși drumul se va opri în căldură.

225.

Se poate muri cînd ești alb, cînd ești negru, se poate muri stînd într-un deget, se poate muri chiar sprijinindu-te în cadă, se moare culcat, se moare în picioare și din picioare, se moare stîng deasupra, se moare stînd dedesubt, se moare omorît de cineva, se moare chemînd tu moartea, se moare dacă ești viu, se moare mort.

226.

Mă supără înțepăturile vieții pe care nu le pot bara – latră cîinele la mine, de ciudă, el știe și poate, eu mă împotmolesc pînă la genunchi în muntele de carne; vînă e fumul pe care-l înhîit. Cînd vreau să mă ascund – fri-cos? Nu, dar încep să nu mai suport odgoanele de care sînt legat, de picioare, de gît, de cap, de mîna vieții ce trebuie s-o îndur, răsturnat, pe o muchie de hat...

227.

Citesc într-o carte, citesc un ziar – mă plimb cu avionul meu imaginar; singur îmi duc mîncarea, cît mai departe, să nu-mi creadă corpul că i-aș da o povară în plus, stau pe gratele de sub apă – în lungul văii am pregătite, din loc în loc, puncte, în care intru și încerc să-l explodez pe fiecare în parte, pentru eu, cel de mîine; nu știu de reușită, cum nu știu milioanele de spermatozoizi care, unul singur din ele, va sacrifica scoarța ovulului, – prin asta, remoartea dragostei, remoartea cărții, poate, și remoartea morții.

228.

Îmi cer iertare, de la mine – nu vă rîdeți, așa a făcut-o, cândva, puiul de găină din fața casei, cu șoarecele în cioc, – au și ei filozofia lor, și n-au realizat nimic; îmi cer iertare, de la mine, voi trebuie doar să mă lăsați în pace, să-mi pot suferi suferințele; nu-mi plîng locurile urîte ca

Lautrec prin vîrfurile peniței, ci îmi cer iertare, de la mine, pentru imaginea mea.

229.

Vara aceasta mă umilește, atîta arșiță degajă încît îmi țin respirația ca sub apă, – nu mai știu unde-mi este capul, fie că stau afară sau în casă. Zarea este vînată, – circulația-mi, doar din cînd în cînd, fulgeră, nu ajunge peste tot, partea stîngă, de jos, stă numai rece și nu mai vrea să mai simtă nimic; am băut apă, amestecată cu vin și zahăr, scoasă din fîntîna rece, să mai uit de neputința sîngelui – probabil, în curînd voi avea musafiri, (cîntă cocoșelul în prag), primesc pe oricine, fie terestru, fie hipopotam, chiar și o balenă, am cu ce o învîrti; – numai femeii cu părul lung să nu-mi vină, – e atît de cald și sufle-tul mi-e obosit...

230.

Bate toaca, vietățile vor ploaie, oamenii se înjură unii pe alții, – după aceea se mai duc și la biserică; mînjesc locurile acolo de atîta nesaț, împreună cu popa. Mîine-i Sfînta Maria, astăzi iar a făcut „Maslu“ în capătul satului, acolo a fost o fîntînă, – apa nu se termină de sub deal; rugămînți în zadar, din cauza păcatelor, nu se mai aude, adresele-s puse greșit.

231.

Am să urc pe scara din spate, este mai greu, dar se ajunge tot acolo. Dacă o găsesc între cărți, o condamn să-mi facă un ceai, – auzi, ca la ruși –, nu i-am dus niciodată zahăr strîns de albinele mele, ar certa-o bărbatul cu care se întîlnește seara; din politețe mă ascunde, după deget, se duce și la mormîntul celuiilalt, să le facă pe toate, are cu ce.

232.

Noaptea trecută m-a prins în gheare. Nu știu de ce sînt eu al ei dintre toți frații. Stau lîngă ea avînd grijă de grija ce ar trebui împărțită; nu vorbesc din și cu răutate – de fapt, ar trebui să închei discuția cu un asemenea subiect. E rușine cum unul a ținut pe mulți și mulți nu mai sînt în stare să țină pe unul, mi-e somn, probabil în curînd voi fi unul.

233.

Am devenit atît de sec și de neînsemnat – în jur și mie, încît mă uită toți în mișcarea lor zilnică. Nu am pretenție de încornorat dar încerc să trec pe lîngă mesele lor, stau în colțuri – nu la colțuri – cad fructe în jur pentru altceva; li se urcă mașinăriile una peste alta, – eu le împachetez, în saci, fumul, se cred îndreptățiți, atîta tot: – cine a făcut rînduiala? – nimeni din nimic; de fapt, asta și sîntem.

234.

Am fost mai întîi doisprezece, pe urmă șapte, ultimii trei nu s-au mai arătat din cauza goliciunii cerului, se mai crăpase și pământul, cu un minut înainte – dintr-odată două prăpăstii, care aduc viață, urmau să facă întîlnirea pe o singură piele, nu s-au mai găsit; urmărirea-i de neîntrerupt, cu gloanțe de sînge trag unul în altul, la un moment dat se trezesc toți doisprezece, pe urmă trei,

apoi încep iar șapte, să învingă...: dezlegați voi meseria de înmulțire, eu stau alături și privesc punctele cardinale.

235.

Îmi pare bine – n-ai simțit când ți-am furat cheia bisericii sufletului, plecaseși undeva – după o mare oboseală se întâmplă să uiți de unde pornesc toate și mai ales ce trebuie lăsat în urmă, și ce nu. Am încercat mai de multe ori, chiar înainte de oi fi – interesul îl câștiga cel din vârful destinului, dar nu m-am lăsat; acum îi fac mulajul, o să ți-o pun înapoi, să te descui unde vrei și cui vrei, eu rămân cu ideea satisfăcută și cu gândul că am pătruns prin fraudă unde nu meritam.

236.

Opt și jumătate, – veacul. Vînd sprînceană, – scoasă din coșul altui veac. Nu are importanță prezența mea – mă fragmentez unde vreau în trecut, fără să-mi pierd identitatea în prezent; pun în lucru imaginația: cu o mîină scot inima unui piept cald, o pun în propriu-mi sicriu, pentru ca stăpînul-stăpîna ei să mă viziteze, din cînd în cînd, – aducîndu-mi flori. Cu cealaltă mîină întemeiez paza între veacuri, aduc din urmă – ce lipsește – aici, pun sursă de căldură unde cîmpul magnetic s-a răcit deja; mă așez în pragul porții și vă aștept.

237.

Trec la viața terestră. Astăzi nu mai trec pe la bucătărie, trebuia să vină cineva să ne taie un pui – s-au dus toate speranțele, ora a înaintat mult. Tata este slăbit; mai mult nici nu pot spune – de fapt, nu știu ce m-a apucat să dau drumul acestor gânduri, cred că încep să-mi erupă nervii. Trebuie să le șterg, mai bine le dau pace – poate nu m-or face de rîs.

238.

– Lucrurile duminicale au drum sigur înspre licitație, grupate două cîte două – ca să nu le observi – au stofă de senzație, nu pentru moment, ci, peste un car de ani vor străluci. – Lasă-mă, domnule, în pace, că trece o vacă pe drum! – Vaca-i vacă, dar ochelarii pe care i-ai purtat, sau creioanele pentru desen, sau aparatul de scuturat tușul, sau scrisorile pe care le-ai trimis în infern, mă opresc aici; s-ar putea să-ți scoată și dinții să ți-i vîndă, fiindcă, să recunoaștem, dintre toate organele pe care le ai, ei și-au dat puterea de ai învins, – ce? Am să-ți spun tot eu, Cangur cu oasele puse între-o geantă, la a doua venire.

239.

A sosit iar unchiul rătăcit. Cu bicicleta – de la strămoși – a străbătut pustiul pînă aici, adică în picioarele goale, fiindcă ele nu ar trebui să aibă rușine, așa cum credem noi c-o avem; rătăciți sîntem cu toții, chiar dacă ne credem nerătăciți.

240.

Doamnă, miros a cal, mi-am pus nasul subsuoară în zorul zilei de ieri – cînd încă nu se știa de mine – și ce credeți că am descoperit? Că am fost bun cîndva, că mai sînt bun și acum, că, poate, voi mai fi bun și mai încolo dar miros a cal, a cal tînăr în primăvară, s-a constatat

de către o comisie „feministă“, lipire magnetizată, ele și pămîntul, se zice, știu cel mai bine în presiunea aceasta, pe moment le cred.

241.

Sînt un fel de întuneric (nevăzut) care exercită lumină pentru orice ochi și orice inimă. – adică dau concurs naturii și cimitirului real; gîndesc în termeni de „ba“ chiar dacă, din cînd în cînd, îl am pe „nu“ în față. – mă leagă niște despărțiri care nu se despart.

242.

Am căzut de la viață într-o roată dar stau bine cu cele de necuprins; lateralele mi-s pline cu ceruri și pămînturi de mă pot, singur, întroiemi în materia din care sînt „însorit“.

243.

„Poate“ ce vine și ce se duce este moartea, însă ea nu avea cum să existe, dacă nu eram eu, mai întii. Duc război cu singurătatea, nu pentru ca să-i ocup interiorul ei, să-mi păstrez obrazul curat de magician, asta sînt – le fac pe toate și le trag, după mine, pe toate, dar, două fericiți nu există, deși; eu am venit și moartea după mine.

244.

Am revenit cu picioarele pe pămînt, parcă de acum încolo am început să trăiesc, – pînă acum ați fost neînsemnați și nu a avut cine să mă răscolească. Mai stați atîta cît să-mi îndepărtez gardul să avem unde ne certa; o mîină mi-am pus-o la ochi, una a rămas acasă la mama – ultima v-o las în cărare.

245.

M-am însorit așteptînd – de dimineață mi-ascult sentimentele, (mai bine nu le-aș mai avea) ca un executor, trimis înspre haos de dumnezeul roșu, încă să mai pot aștepta; n-am să întreb pînă cînd dar v-am făcut cover din lînă de aur, să vă pot învăța limba „vamei“ douăzeci și patru, unde am ajuns spălător de picioare – vai, cîtă satisfacție mă ajunge cîteodată în preajma unor mormoloci încît sar mereu peste un alt timp, așteptîndu-vă.

246.

Femeia albastră se dă celui de peste gîrlă, din patru în patru ore, exact ca maimuța, din camera de curat a grădinii zoologice. E stricată perina pămîntului de atîtea socoteli – nu se mai știe care boală e mai scurtă și pe ce căi ajunge în posesia ciuturii singelui; te zbungui să ieși de unde nu ai cum, – femei albastre, femei albastre!

247.

M-ați pus într-o situație dificilă. Pînă una alta, mi-am căutat alți mînuitori de lucruri – să nu-mi fie rușine? de gălăgia voastră, n-ați ajuns prima zi, a doua zi nici atît – atunci cum ar trebui să mă arăt, dacă totuși, să spunem, prin absurd, m-ați ocupa mîine sau poimîine?; mă doare plămădeala cefei – mă duc să-mi spele cineva mîinile...

248.

Capul celui Sfânt și dansatoarea au ajuns subiectul zilei, la radio, pe stradă, în pădure, – chiar și în lumea celor muți se caută dezlegări; toate, pe pământul acesta – mai sînt și alte pămînturi? – se împlinesc: cu ce mîină dai cu aceea ți se dă; – pînă la urmă și dansatoarei i s-a luat capul de către un sloi de gheață, de s-a oprit profeta!

249.

Cald-cald, îngrozitor de cald – globulele roșii îmi sînt mîncate de globulele negre, eu nu am ce le face, nu mă ascultă, le-am udat cu apă ca pe doi cîini înrăiți, fără nici un rezultat, am închis pe unele în podul casei, pe celelalte le-am culcat în patul tatei de afară – nimic. – Cînd mi-am dat (foarte multe din zile) de pomană, ca prin minune s-au împăcat; cu răbdare aștept terminarea lor.

250.

Vine o femeie în hainele surorii mele cu două turte subsuoară de-mi sperie foamea pînă dincolo de gard; mi-a dat piatra de la gît mai încolo.

251.

Din trei rînduri scrise dimineața trăiesc două veacuri!

252.

Kazar are 79 de ani – dar nu de aceasta îmi plîng ochii, de cîte ori îi văd lucrările – și încă se poate învîrți, cu sulița în mîini, printre hîrțiile mele; eu nu știu precis de unde vin fiindcă am și rădăcini în care nu mă găsesc – chiar de se țin de mine, – marile spirite nu-mi pot tăia glasul... – așa că anii îi înșir, ușor, ușor, pe ața sîngelui.

253.

Apa s-a încălzit între buzele pămîntului, în zi aleasă, cu mult fast, aburii excluși din vanitatea-i incoloră, se nasc locuri – deopotrivă, cît pentru vii atît și pentru morți; noroc de păcatele-mi nepăcate, le-am îngropat înaintea ajungerii mele în infern.

254.

Ce ai făcut ieri, mă întreb eu, cel dincolo de mine, – de n-ai mîncat litere, așa cum le-ai obișnuit din fașă; pe unde apuci, în ce condiții te găsești, fără rușine, fără saț, în patul tău sterp și a altuia săturat – cu gîndul ești acolo, în timpul slujbei cînd lumea-i concentrată asupra ploii, da, cu nerușinare mă întreb, cum de mai întii nu știu eu ce ar trebui să știu, voi, nici atît în „forța” „datului” ce ți-e dat; mă sufoc sub greutatea testamentului, tot întrebîndu-mă: cînd, unde și cum n-o să mai am nevoie de întrebări vopsite...

255.

Am găsit inelarul unui sfînt; – odihnească-se în pace, – el n-a lucrat pentru salariu însă rugile lui sînt zdruncinate rău de tot în lumea care-l ține.

Mă sufoc, atît de greu este, dar nu-i dau drumul – legea transformării se poate aplica în mii de moduri, cine știe de nu voi ajunge și eu din prădător un prădat?

256.

Știe pămîntul ce face? – știe cerul ce face? – știe lumea ce face? – eu știu ce fac? – cu toate la un loc, de-abia, de-abia facem, din cînd în cînd, cîte ceva monstruos de li s-ar înverzi ochii dacă, din întîmplare, ne-ar descoperi altcineva de pe alte ceruri și pămînturi; întîmplarea din care sînt este atît de minusculă încît „uriașele” întîmplări ale cerurilor, ale pămînturilor, nu mi-o poate cuprinde, dedesubtul lor, sau deasupra lor – voi respira, în continuare, albastru și n-am să mă satur de viață.

257.

Din trei cuvinte cumpăr o viață, din alte trei, mai cumpăr una și, încă din trei, o cumpăr pe „mama” vieților – și aceasta cu moartea crescută pe spatele ei de îți vezi singur ce nu trebuie să vezi; de cuvinte nu duc lipsă dar de oase, carne și mișcări nu mă-ntrece nimeni în pagubă.

258.

Rîsul cotoiului. Îmi sare pămîntul (al meu) în sus. Cu ocazia aceasta doctorul Kruz, prietenul meu de dinaintea nașterii lui, a descoperit, în partea dreaptă a corpului ce-l port, încă o inimă, semi-vie cînd inima obișnuită (am și eu ca și voi) se duce la culcare, așa, din grija ei, să se odihnească, a doua, descoperirea doctorului, mă preia în mîinile proprii, vai ce mîini are; m-a trecut de zece ori, pînă acum, hatul veacului oprit... – rîsul cui?

259.

Începutul lui Septembrie și-a obligat norul – ce-l deține – să-și dezlege cureaua de la pantaloni, pe deasupra noastră, și să se „pișe” cu lacrimi de aur, chiar de e tîrziu.

Meteorologii prevăzuseră încă o lună, două de secetă – (vorbe calomnioase asupra orînduirii, nu pămîntești, desigur) – nu i-am crezut niciodată, eu am semnele mele, șoldul drept mi-o spune totdeauna, și șoldul stîng al femeii din vis, îmi zice semn de ploaie; nici un sfînt nu mă poate vindeca.

260.

Nu există probe că aș fi deștept, nu există probe că aș fi prost ci există probe că sînt și de una și de alta... dar nu cred ce spuneți voi despre mine!

261.

Încerc să mă strecur sub pămînt, nu reușesc, gura lui are ochi. De cîte ori mă apropii de ea mă suduie, are „hachiță” de sfîntă de șaptesprezece zile nu am pîine, acum aș fi mai ușor de suportat dar nu vrea și pace, – zice că o înșel, nu este adevărat, eu vreau să ajung (prin ea) în miezul pămîntului pentru ca să-mi pună dinți focul de acolo, – așa mi-a venit mie și fiindcă știu că așa este logic la bucuriile mele; n-o să dureze o viață de picuș de apă și tot o cuceresc eu.

262.

Un cal este un cal, un om este un om dar ce face calul și ce face omul – nu este un cal și mai ales nu este un om!

263.

În curînd voi termina un manuscris – de bătut – în sînge. Peste o sută de ani va fi găsit sub temelia unui bloc de piatră. Se vor bate de la el tiparnițele zilelor, cu „rîme“ o să-și spargă, una alteia, coastele pentru stăpînire; probabil oasele mele or să ridă în ture de ele, – cu capetele în jos îmi vor pune rîndurile; neștiința are picioare lungi și nu mai încap unde trebuie, dacă nu se urcă și pe masă.

264.

Ieri răgea o vacă după legea transformării – fleac, pe lîngă sudoarea mea care-i ustură pe alți ochi neîntorși dinspre înainte unde clocește sfîrșitul!

265.

Paradoxal. Nu-mi vine să scriu nimic – mi s-a dez-bîrnat degetul cel mic de la piciorul stîng, – făcînd gimnastică, întins pe bicicleta timpului, mă ascund de vecina care mi-a făcut glugile de porumb în grădină, nu pot s-o sufăr. O iapă în călduri este mai rațională decît ea – nu-i logic să fac o asemenea comparație, mai ales nici nu mi se pretează, dar astea sînt împrejurările făcute de Dumnezeu, ca atare, eu trebuie să păcătuiesc prin neparticipare directă.

266.

Mai întii am participat la înmormîntarea mea, să văd cum îmi șade ca mort, să-i văd cum se comportă prietenii, lingușitorii, femeile bune, femeile rele, dar mai ales femeile rude și, de ce să nu recunosc, orgoliul meu de îngîmfat pe ultimul drum; după asemenea învățatură merită să nu-mi cînte în urechi, privighetoarea cu cap de oțel – știu înainte tot!

267.

Avertisment de moarte, trec – peste sat – doi corbi mîncîndu-se, eu am scăpat creionul jos, fără să simt. La noapte o să visez munți de gheață, tu – care tu? – să-mi coși perina lungă să încap și eu și sfinții pe coasta-i încă neruptă; doi poli, pînă la urmă se retrag și se îmbulzesc din nou.

268.

Ca să-mi pot ține – cît de cît – echilibrul vertical, răs-torn pînă și lucruri serioase? Ieri am strîns din ogradă toate frunzele – cu vîrful pantofului, numai și numai pentru a sta cît mai mult într-un picior; duc o „viață“ aparte – îndrăgostit pînă peste marele ei glod, o las să-și facă mendrele, cu mine, numai cînd vrea, în rest, mocirla-i mă acoperă...; tîrfa de viață? – se duce unde vrea, stă cît și mai ales cu cine vrea! – sînt blînd și bun cu „ea“ ca Sartre^[1] cu Simone^[2] (nu le scriu numele întreg fiindcă nu am nevoie să înțeleagă mulțimea) cînd acestea pleca la Chicago, la Nelstar; să-i stingă poftele tinereții, controversatul cu ochii albaștri, – ducînd-o pînă pe strada Sidi^[3], să vadă și lumea găurită ca un ciur...

¹ Jean-Paul Sartre.

² Simone de Beauvoir.

³ Sidi Keyhy, o stradă a prostituției din Tunisia.

269.

Tot despre viață. Am făcut schimb, am dat o haină pentru o altă haină – necesară acolo, necesară aici –, era frig, a venit căldura și din nou frig. Aștept. Cît?; se pare, din început nu e sfîrșit și din sfîrșit nu o să mai fie început...

270.

M-a însănătoșit problema lor, pusă bine, în plină creș-tere a învățării, de către corpul meu, a realității trecerii; nu-mi văd limitele cunoașterii – probabil de aceea nu cad în scepticism dimineața și seara, ca omul alb, cînd își scapă caii de acasă...; din an în an îmi schimb sîngele, cu un pahar de vin roșu, mai întii pentru acei slabi, după aceea pentru mine și pentru îngerii.

271.

N-am dreptul să mă închin numai o anumită bucată de pămînt – lată de doi coți și înaltă cît mine. N-am dreptul să-mi judec locul oaselor, el este „sacru“ începînd cu ora zero și terminînd tot cu ora zero dar tocmai din celălalt capăt, adică numai mama știa începutul. N-am dreptul și totuși, singur am să-mi împletesc două funii – din fîn uscat – să mă cobor, pe singurătatea lor, acolo unde nu va fi nici moarte, nici viață.

272.

Lătratul unui cîine mi-aduce aminte întruna de un spate jupuit; cu secera s-a făcut păcatul acela, în miez de vară, cînd dumnezeul rațiunii nu era acasă – cum le-aș schimba pe toate numai în bine dacă ce? dacă aș fi ce nu sînt, în vînt, pe pămînt, în cînt și-n moartea unui om de rînd..

273.

M-am născut cu ratarea în frunte – păcatele celor autentici și simpli. În dungi de nisip alb îmi rămîn pașii, în fața răului. – ce bilci tăiat este lumea de urechile ei sînt bune de mîncat, la tot pasul; tragedia ei de a nu se înțelege.

274.

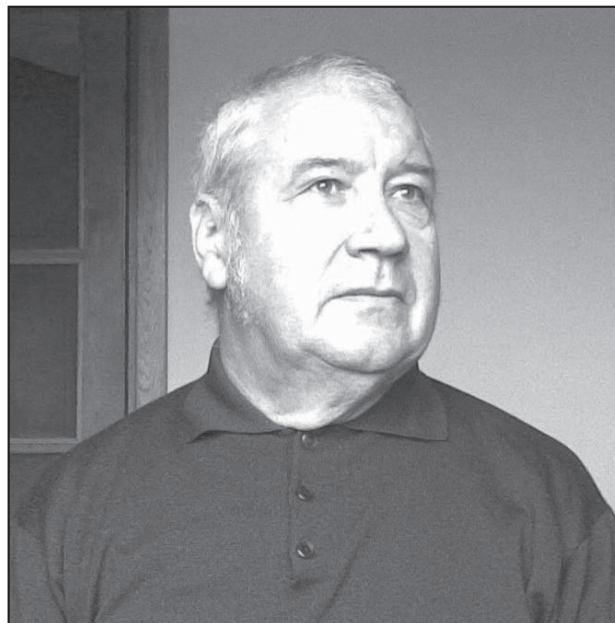
Despre femei scriu mai bine tot bărbații. Vecinul meu este scriitor – poarta-i stă mereu descuiată, fiindcă orele nu-i sînt programate pentru vizite, este un răz-boi urît să privești cîte femei trec înspre el: negre, albe, roșii, mari, tinere, mici, bătrîne, – să nu credeți că vin să-i dea (scriitorului) un pahar cu apă, nu! Ci toate cu gîndul că, poate, măcar din greșeală, din pixul albastru vor rămîne două, trei rînduri despre ele; vanitatea feminină este egală cu o gaură neagră!

275.

Mi-e totuna de binele înspre care aspir. Am cîntă-rit moartea gram cu gram, o păstrez (fragmentată) în cutiuțe diferite la culoare, în locuri diferite, să nu le dea nimeni de capăt, punîndu-le una lîngă alta; ea m-a învă-țat cum s-o pot ține în frîu, cu condiția, măcar din cînd în cînd, să-i las plăcerea să doarmă lîngă somnul meu.

Va urma

Mircea OPREA

Jurnal bolnav (2)

20 – 27 FEBRUARIE 2015 • BOTOȘANI – SPITALUL JUDEȚEAN

Habar n-am cum arată povestea asta notată în actele oficiale ale spitalului, ce diagnostic i s-a trecut pe biletul de externare, recomandări, rețetă, tratamente și tot așa. Și-a sunat soția în sat, acasă unde era, și ea o femeie la vreo șaptezeci de ani, a lăsat gospodăria baltă și, cum a putut, plătind mașini de ocazie, speriată de moarte, a ajuns la spital înspre seară. Ciobănașu fusese scos din porție, din salon și, în pijama, a rămas toată ziua pe holul de la lifturi cu o sacoșă de plastic în mână și cu câteva fiole în buzunarul de la piept, injecțiile nefăcute. Nu cred că Ciobănașu o fi murit dintr-atât, dar să se învețe, să nu mai facă pe demnul, la mărunțimea lui, tot nu-l vede nimeni, și nu-i pasă nimănui că el e mândru. Criminalul a mai stat vreo două zile înjurând și jignind de la medici, polițiști și asistente, până la cei care treceau să vadă bolnavii din celelalte paturi și nimeni nu intervenea în nici un fel, ca și cum eticheta asta de criminal hipnotiza pe oricine, ca și cum în patul de lângă tine e chiar șeful statului și el – bolnav în cătușe. Ciobănașu, om corect, care-și văzuse toată viața de treaba lui, un munte de răbdare omul ăsta, de unde, așa dintr-o dată, are pretenția de a fi respectat mai mult decât un criminal; de ce să nu se lase jignit și el ca toată lumea? E o lecție cumplită pentru mine: pacientul Ciobănașu o fi cine crede el că este, un om demn, cu stimă de sine, și, din câte am văzut, n-a jignit pe nimeni și nici n-avea de ce să se lase jignit sub ochii a două autorități, a poliției și a spitalului, de către un pacient aflat în custodia penitenciarului. Scopul sistemului sanitar, al medicilor, al asistentelor, e să trateze un bolnav, nu să-l moralizeze, prost crescut și nespălat cum o fi, îl tratezi chiar și când greșește față de tine ca om, pur și simplu îl scoți din boală, apoi îl sancționezi cum îți permite legea, îl avertizezi, îl amendezi, îl condamni la închisoare după cât de grav a greșit, dar îl condamni și-l execuți după ce e teafăr și sănătos. Îl dai afară până și din spital, dar sănă-

tos, după ce l-ai tratat până la capăt. O instituție, (manager de spital, șef de secție, doctor în halat, toți sunt o instituție), nu-și pune mintea cu un bolnav, cu o persoană în suferință. O tratează până la capăt, apoi o sancționează cum permit regulamentele, legile. Până și un criminal, cum era celălalt pacient, mai întâi fusese adus la spital pentru a fi scos din criză, apoi devenea apt pentru ispășirea pedepsei. Ciobănașu, un nume supus destinului mioritic, n-avea să fie tratat, cu grijă și indulgență, ca un infractor sau ca nebunul din nopțile trecute. Oare un medic să nu înțeleagă? Domnul Ciobănașu, la plecare îmi spune, tulbur: Eu, dacă n-am un tratament omenos, atunci – de ce? Nu, n-am știut să-i răspund *de ce* și, vinovat și eu de lașitate, acum îi scriu aceste cuvinte care niciodată n-or ajunge la el. Ei, poftim, n-am vrut-o: iar mi-a ieșit un editorial scris la furie. După ce l-a mătrășit din două vorbe pe Ciobănașu, mi-a cășunat mie așa pe șeful de secție și am rămas cu ochii pe el. Doctorul Popescu, față de perpendiculara firească pe suprafața pământului, oricum l-ai lua, el arată căș și, cu siguranță, văzută prin ochii săi, lumea, toată lumea e căș iar eu îi dau dreptate și sunt gata să-i aduc argumente în plus, dacă n-are destule. Poziția șuie în fața lumii strâmbe este, evident, felul său de a-și afla echilibru, cumpăna și liniștea, așa cum Turnul din Pisa a devenit model de stabilitate și armonie, în vreme ce multe alte turnuri, precum Ciobănașu, construite perfect după morala firului de plumb, cu toată verticalitatea lor, arătau căș într-o lume strâmbă și s-au ruinat.

Domnul Pătrășcanu, țigan din Balta Arsă, trece de 110 kilograme, dar, la înălțimea sa, doi metri aproape, arată suplu chiar. Mănâncă o fiertura de legume în culoarea sfecliei, o culoare pământie spre roșu, mănâncă cu lingura de lemn adusă de acasă pentru că aici nu se dau tacâmuri de frică să nu se fure. Nici la pușcărie nu ne puneau să venim cu linguri de-acasă, sancționează el infirmiera

care îi adusesse castronul și ea, impresionată, vrea o confirmare: ai făcut pușcărie, dom' Pătrășcanu? Oho! Are o lingură de lemn de tei, o lingură cioplită de-ai lui, și trecut prin zeama de sfeclă lemnul se face roșu. El știa lecția să-și aducă lingură, eu n-am știut-o și, în prima zi, eram să pierd bunătatea de ciorbă. Văzând că nu mă apuc să mănânc, că n-am tacâm, țiganul își șterge lingura de marginea pijamalei și are încredere să-mi dea bunul lui, pușcăriașul asta are mai mare încredere în mine decât directorul spitalului, om cinstit și ăla: Ia-o, dom'le, pe-a mea! Ei, cum să ocolești un asemenea om și să nu devii prietenul lui. Simte că-i ascultat și de ceilalți și povestește din poziția culcat cu picioarele goale arătându-și tălpile prin crăpăturile tăbliei de la pat: Uite-așa se inspecta la noi, la pușcărie, dacă ți-ai spălat picioarele. Pătrășcanu, închis pentru tentativă de omor, băgase cuțitul în unul, asta când avea el 19 ani și, acum, ne povestea cu amănunte cum brigadierul, adică șeful de cameră din pușcărie, tot un deținut dar de care se temeau ceilalți, brigadierul le cerea la toți să-i arate tălpile în fiecare seară prin gratiile patului, el lovindu-i, la alegere, după simpatii, cu un furtun de cauciuc. Când brigadierul, în prima seară dormită în celulă, s-a apropiat de intervalul dintre paturile unde se afla Pătrășcanu, el s-a ridicat în brațe pe deasupra paturilor suprapuse și i-a tras două tălpi în mutră de l-a trântit jos, după care l-a bătut cu pumnii până i-a dat sângele. Nu l-a apărut nimeni din cameră pe brigadier, gardienii de afară au auzit vânzoleala, se dăduse deja stingerea și n-au mai deschis ușa să-l scoată din pumnii noului venit, iar a doua zi nimeni nu știa nimic. A doua tentativă a brigadierului de a-l pune la punct pe Pătrășcanu s-a petrecut curând, la o masă de prânz. Cum tocmai își luase castronul cu fasole, brigadierul îi dă peste mână, el scapă castronul iar scenariul obișnuit era ca deținutul, sub ochii gardienilor, să culeagă fasolele boabă cu boabă, să le pună înapoi în castron și, așezat la masă, spre hazul celorlalți, să mănânce tot. Cât ar fi cules boabele de pe jos, fiecare îi dădea câte un șut pe unde-l nimerea. Țiganul nu și-a jucat rolul cum se așteptau ceilalți, așa că a improvizat cum îi convenea lui: a luat un alt talger din stiva de pe masă, l-a înfundat în cazanul cu iahnia încă fierbinte și i l-a apăsat pe fața uimită a brigadierului. Apoi, cu pofta de mâncare reînnoită, țiganul a înșfăcat un castron mare cu fasole, altul cu jumări, din care bucătarul ți-ar fi presurat câteva după cât de simpatic îi păreai, le-a pus pe tava lui, alături de dărâbul de mămăligă și castronul cu varză murată, și a mâncat singur la o masă lungă de parcă tocmai se filma un thriller. Da, au urmat și sancțiuni în stilul pușcăriilor de la noi: brigadierul camerei lor cu vreo 60 de paturi a fost detronat și, în careul din dimineața următoare, Pătrășcanu, deși avea doar 19 ani fiind un infractor primar și nu recidivist, a fost promovată, pe merit, la demnitatea de brigadier peste pușcăriași, toți mai în vârstă decât el. Da, știa Pătrășcanu asta să se laude! Auzindu-i poveștile frumoase îmi venea să arunc medicația, să mai rămân câteva zile prin preajma lui, să-i aflu aventurile. Drept mulțumire că mi-a împrumutat lingura, cum aveam un supliment de hrană de acasă, o pastramă prea sărată pentru regimul meu, am mâncat o felie într-o bulcă graham și, atent să nu-l jignesc, l-am poftit pe Pătrășcanu să primească restul pachetului. Îl duce la nas, simte mirosul, desface hârtia, ia trei felii, le înghite

și mă-ntreabă: Ce pastramă-i asta, că tare-i bună. Tot cu fereală să nu-i ating sentimentele canibale îi șoptesc gata să fug: *Mușchi țigănesc!* Țiganul se uită la mine cu pachetul în mână, că nu știam ce are de gând să facă și izbucnește în răs, un răs de zguduia patul că au venit asistentele de pe culoar să vadă ce s-a întâmplat. Dacă cel bolnav râde la o glumă, mi-am zis, încă-i viață pe pământ!

Bun, și-n tot spitalul, tu ai văzut numai bătrâni muribunzi, pușcăriași și țigani, nimeni mai de doamne-ajută? Prin spitale, ca pacienți, cam ăștia suntem deși, e adevărat, și viața bună, banii, poziția ta în ierarhia socială și acestea îți îndatorează, îți condiționează sănătatea și îți impun o conduită anume când dă și peste tine vreun necaz că, altfel vezi, în spital găsești, de regulă, doar amărăți de toate mamele. Să crezi, așadar, că lumea bună nu se îmbolnăvește? Asta-i o prostie. Cum să spui așa ceva? Toți cei cu ceva avere în spate, au adunat, ca bonus din partea divinității, și o povară frumoasă de boli, ba din familie, ca moștenire împreună cu bijuteriile casei, ba din viața în răsfăț dusă cu lăcomie zi de zi, ba din călătoriile îndelungate și condimentate bogat cu aventuri de tot felul, cum să nu aibă boli și ei? Și trecerea de la starea de calic, cum au început cei mai mulți, la una de milionar se face prin praguri și boli, prin semnul câtorva boli incurabile, medalii cucerite în lupte grele și lăsate moștenire în familie! Au boli toți, au și politicienii și oamenii de afaceri, până și doctorii au boli, dar ei au și leacuri și locuri preferate în care să se trateze pentru că, de la o anumită avere în sus, și până la o limită a bolii, orice boală este și ea un divertisment, un mijloc de a te cunoaște și de a cunoaște lumea în partea ei cu totul ascunsă celor săraci, altfel și boala e o paradă a făloșeniei noastre, vanitatea doar nu iartă pe nimeni, în nicio stare. Să fie boala o probă din care să ieșim mai înțelepți, mai cumpătați, mai conștienți de fragilitatea ființei, de deșertăciunea lăcomiei? Nici pe departe! Dacă tot ne îngrijim atâta de cum vom arăta și după moarte, cum ne va arăta casa de veci, adică de ce nu ne-am făli cum arătăm și în boală, de ce n-am face un spectacol al truției și din suferința noastră?

Simt, recitind, cum în jurnalul meu se strecoară ca o undă neagră, aluzia la conjurația criminală care și-a propus, ce paradox, să mă țină în viață. Organizația are o parte legală, la vedere, și una mai ferită de ochii noștri prin care se scurg banii spre buzunare particulare. În momentul în care am devenit periculos, sistemul *mă uită*, mă scapă din vedere și mor, firește, de moarte bună: o boală tratată cu întârziere, o neglijență a unui infirmier, a unei asistente, un tratament întrerupt, un medicament lipsă, vreun alt *accident natural* pe care mi-l pot provoca și singur. Asta-i scenariul pentru un personaj care, din luciditate, alunecă spre paranoie. Ies pe hol să dau peste o asistentă care să-mi facă mai aproape de intervalul de 8 ore (*cefert*) injecția programată, apoi – aerosolii, să nu ajung iar spre ora mesei de seară care, de regulă, e servită în avans pentru că infirmierele se grăbesc să plece mai repede. Așa se face că abia ai terminat să mănânci prânzul servit de spital la care ai adăugat pachetul cel consistent de acasă, că din urma vine și cina. Ies pe hol să mă plimb și dau de un prieten, doctorul Popescu care, ca șef de secție, tocmai mi-a văzut fișa. Pe o voce de bariton înfuriat, mă alintă cu toată simpatia: Băi, ești pacoste pentru sistem, numai pagube faci, nu plătești nimic (aici exage-

rează, doar e șef de secție...), consumi prea mult să te țin în viață. Deloc intimidat, știindu-i stilul, îi răspund cum pot și eu: Vai, nu-s decât un pacient c-o biată bronșită, săraca, oricum nu pot păgubi eu sistemul de asigurări cât reușește un doctor bun, specialist în meserie. Replicile, evident, sunt pentru asistență, adică pentru asistente. Bine crescute, fetele astea n-aud nimic, doar una într-un colț de masă rade și mai insistent un fund de borcan în care a fost cândva miere, îl rade cu un cuțit bont de pe vârful căruia linge picătura, atât cât reușește să scoată. Mă uit la asistenta veștedă, de muncă, de vârstă, mă uit la borcanul ei gol: De la o vârstă, zic, nicio plăcere nu se mai capătă așa ușor ca pe vremea când borcanul era plin cu miere și noi tineri! Ce mai stai pe aici și mă-ncurci, du-te-acasă, mă bruschează cu dragoste doctorul Popescu. Da, toți vor să mă vadă sănătos, să scape de mine!

Glumesc, sigur că glumesc pentru că partea serioasă e alta. Tipul de anihilare a pacientului, de depersonalizare a sa până la cea de pacient anonim într-o masă de bolnavi, adică de inși condamnați, au făcut ei ceva că nu s-au îmbolnăvit fără păcat, funcționează pe același principiu al pușcăriei, dar cu o subtilitate în plus. Este greu ca cineva să creadă că vreun deținut a ajuns să fie condamnat la zece ani din greșeala vreunui polițist, procuror, a unui judecător: cu siguranță, a făcut el ceva, poate nu așa grav, altfel ce-ar căuta pe aici? Boala ca pedeapsă divină e o temă veche! Pe mine mă interoghează doctorul Popescu așa, ca o aplicație de semiologie clinică: Ce ai? Bronșită! A, te-ai dezmațat și tu cumva, că asta nu se ia din vânt. Încerc să-mi caut o vină mai ochioasă: Am fost la *Șezătorele iernii*, la Păltiniș, oaie friptă la ceaun, paharul de vin, ce dezmaț e asta? Păi vezi, asta ziceam, ai băut, ți-a fost bine, acuma ce te miri? Se vede că unul ca mine încă nu are conștiința vinovăției sale, să înțeleagă că, stigmatizat cu un diagnostic, el va intra la grămadă între cei vinovați și condamnați la boală ca într-o sentință, condamnat la boală – bolgie de unde crede el, va ieși curând sănătos. De un lucru uită: cel mușcat de șarpe nu se mai lecuiește, iar boala tratată, așa cum crede el, nu-i decât o amânare a execuției finale. I s-a dat un răgaz, el va reintra în lume, dar lumea nu mai are gustul dinainte pe când lumina, în plină amiază, își va grăbi amurgul. Peste un timp va face o recidivă, boala a învățat cărarea și se cronicizează, va fi un pacient ambulatoriu, un dependent de medici, de patul din spital și de medicamente, va deveni sclavul sistemului, descoperind ca mulți alții că se poate trăi și așa. Iar lumea, individ cu individ, devine, deodată, atât de înțelegătoare: Ce să-i ceri sărmanului, e bolnav, e cronic, cine știe cât o mai duce. Bolnavul e maleabil, principiile, noțiunile lui morale toate se fluidizează, devin facultative și-i gata de orice compromis, cu oricine, numai să câștige o clipă în plus, încă un răgaz de viață. Pacientul care, „în civilie“, are statutul său în cercul de prieteni, în familie, e onorat de profesia sa și de perspectiva carierei, poate chiar îmbătat, amețit de succes, de flatările celorlalți, el e smuls brusc din tot acest răsfăț, pentru el un mediu firesc, și va fi anulat total ca personalitate, simțindu-se deodată un zero, o entitate fără valoare. El se vede comprimat într-o singură sintagmă, cea a diagnosticului său care îl așază în cu totul altă ierarhie, în alt șir de valori, va fi apreciat altfel, el, omul de rând, va avea doar valoarea

rea bolii sale și atât. Altfel, cel care știe că e posibil mâine să moară, de ce s-ar duce astăzi la revoluție?

Bolnavii de rând, prin „sistem“, sunt formați, ambuțiați după un standard de comportament de o obediență maximă apropiată de starea de zombi. Ieri în salon am aflat și etalonul, bolnavul model, idealul spre care ar trebui să tindem toți. E un bătrân trecut de 70 de ani, dar cu mintea dusă mult peste... Are și el bronșită iar rudele, copiii, nurorile, nepoții, au făcut tot ce-au putut să-l interneze. L-am găsit în salon, stă la marginea patului, își sprijină fruntea într-un baltag din lemn, jucărie luată de printr-un târg de artizanat, tușește, geme și ne... *flatulează*. Vorbește cu ceilalți dintr-o poziție aplecată de parc-ar sta cu privirea în fântână și, când se ridică, rămâne tot cocârjat, cu o palmă deasupra bastonului cât să-i privești în creștet. Îți spune de unde-i, stă de vorbă cu tine dacă îl interesezi cât de cât, vorbește la telefonul mobil foarte mult, ba sună, ba e sunat și, cu o grijă mai mare decât pentru orice alt ceva, el mănâncă. Azi dimineață, pe la șase, era încă beznă afară, la puțina lumină din salon, la marginea patului el liorpăia o ciorbă, o zeamă ceva, și sorbitura lui înviorată de poftă m-a trezit. Să fie acesta un reflex rămas de pe vremea când, ajuns la câmp, de cu noapte, prășea o postată bună până se ridica soarele și lua prânzul mic, o ciorbă de fasole cu un dărâb de mămăligă rece și o ceapă mare ca apoi s-o ia de la capăt până la amiază, când soarele e în cruce?! A mâncat cu pâine toată ciorba din oala adusă de-casă, după care, am simțit după miros, și-a curățat o mandarină din pungă de pe geam, scapă miezul și, așa, pe întuneric, îl vânează îndărătnic cu vârful bastonului folosit ca crosă. Fără îndemânarea lordului aflat pe terenul de golf, calcă mandarina sub papuc și, mormăind înjurături, molfaie cojile rămase în mână. Până să vină micul dejun în salon, până când s-au trezit și ceilalți bolnavi, a pus pe pat un pachet cu salam tăiat în felii groase, i-a dat jos pielița pe care a ros-o cu dinții și mușca deodată câte două-trei felii cu o poftă de cosaș ostenit. După ora 8, se aduce și mâncarea din spital: între două felii de pâine un amestec de brânză de vaci cu o margarină suspectă. Asta mâncau toți, eu aș fi dat margarina de-o parte, n-a fost chip și am mâncat-o și eu așa, poate n-o fi mortală, mi-am zis. Moșul, după ce a dat gata salamul, și-a mâncat felia de pâine adusă de infirmieră, bea cana de ceai ca apoi să scoată o portocală, că avea o pungă plină, și, după lecția cu mandarina, a mâncat-o cu tot coajă tăind-o cu cuțitul. Noi nu îndrăzneau să-i spunem nimic, cine să se amestece în gusturile omului... I se pune o perfuzie, moșul având anemiile lui și, întins pe spate, nu are stare, pipăie în jur și ia o sticlă cu suc din care bea înghițitură cu înghițitură în timp ce, pic, pic, lichidul i se scurge prin tubul transparent în venă: Dom'le, nu bea cât ești sub perfuzie că ți se umple înapoi flaconul din stativ cu suc... Ceilalți râd, semn pentru moș că am dreptate și, ascultător, nu mai bea: Ei, n-am știut, nimini nu ni-o zis, da de-amu an și știu!

Pe la 11 i-a venit primul val de musafiri, o pereche de tineri obezi și cu ei și o tânără mai subțirică. El, bărbatul, s-a așezat pe patul bătrânului, cele două femei, grasa și slaba, s-au așezat pe patul meu, eu fiind vecin cu moșul. Când mi-au făcut plăcerea să se așeze pe patul meu, cea slabă, mai simpatică, scapă o politete: *Ne scuzați!* Bineînțeles că vizitatorii, cei trei, ceilalți care au urmat, adu-

ceau ceva de la fast-food, luat de la vreun chioșc de stradă: două pulpe de pui cu mult ketchup, un sos roșu picant probabil, punga cu cartofi prăjiți, o franzelă și o sticlă de doi litri cu o zeamă neagră, ca stoarsă dintr-o mașină de turnat asfalt. În timp cât vorbeau, moșul mânca din tasă iar tinerii au băut sticla de suc plimbând-o de la o gură la alta, ca în familie. Vorbăreața, amabilă, mă îmbie și pe mine: *Serviți!* Bătrânul mănca tot și șterge cu pâine tasa de polistiren, o curăță bine și-o pune într-o pungă, are el un gând. Nu pot pleca, intervalul e sub ocupația musafirilor, iar lângă mine alți bolnavi că stăm trei în două paturi. Asist, vrând-nevrând, la discuția lor și înțeleg că toți sunt prinși într-un lung proces cu vecinul pentru o prăjină de ogor, un proces ce ține de câțiva ani, asta fiind și moștenirea pe care moșul o va lăsa nepoților săi, procesul, cearta cu vecinii, ura transmisă din părinți în copii, generație de generație: simțul sfintei proprietăți și setea de dreptate, *dreptatea mea*. Terminase de mâncat pulpele fripte și rămân trăsniți văzând că moșul s-a aruncat, cu o poftă proaspătă, pe o pungă, o tăbuiată cu pufuleți; băga în gură cu pumnul și mesteca cu un automatism de om pierdut în visare, mormăind câte un reproș către copii, nepoți, ce i-or fi fost. De față cu musafirii, moșul se prinde într-un dialog alert cu ceilalți din salon, punându-ne la punct cu replici categorice ca unul care știe sigur despre ce-i vorba, iar el avea deja verdicte de dat pentru orice am fi zis noi. Apoi se răstește iar către vizitatorii veniți la el: Aileni nu trebertat, că-i drăcos rău și tre' să-i dea cineva între ochi! Și amenința cu bastonul ridicat: Las' că mă judec eu cu el până la capăt, eu nu-l iert! De care capăt oare să fi vorbit? Rețin scena asta să-nțeleg cât de activ putea fi în starea lui de letargie aparentă, o anemie în care se arunca de parcă așa se putea salva; apoi, după ce îi plecau rudele, se lăsa în genunchi la marginea patului și spunea *Tatăl nostru*, pomenind des de Dumnezeu iar seara, la culcare, în genunchi, lângă pat, cu fața la răsărit își spunea cu voce joasă rugăciunile ca și cum Dumnezeu său îl asculta de acolo, de lângă el. Ce să-i reprozezi moșului când nepoții știau regula și lăsați câte 5, 10 lei în buzunarul infirmierei, a asistentei și pe cine mai vedea din personal, și totul cu zâmbetul pe buze: Ai grijă, te rog, de tataia că-i om bătrân și nu știe tot timpul ce face. Doar că tataia nu știa să folosească normal nici un closet de spital. Tras de mână, moșul a fost întors să-și curețe singur mizeria lăsată după el, s-a moșmondit o vreme, dar tot n-a curățat cum trebuie, până a venit femeia de serviciu, o doamnă altfel, care s-a arătat ultragiată: *Aiși niroasă a chicioari nispalati!* Moșul n-aude nici un fel de reproș pentru că tema discuțiilor trece la ceva mai important. Careva dintre noi aduce ultima veste: Le-au pus cătușe la trei miniștri, am văzut acum la televizor. Dar moșul nostru cel mândăcios și drăcos cu vecinul de-acasă dat în judecată pentru o sfoară de pământ, moșul știe cum merge justiția la noi și nu se lasă impresionat dintr-atât; el are părerea lui pe care și-o spune răspicat: Nu vă uitați, is băieți buni tăți, o sî li dei drumu'! Încă eram în spital când am auzit, celor trei, într-adevăr, le-a dat drumul pe un viciu de procedură, pe mandatul de arestare se trecuse greșit articolul din codul de procedură penală, *formalitatea* enunțării acuzației a fost încălcată, așa că fapta n-a existat!

A trecut vizita, mâine mă externez, îmi fac convalescența acasă și voi veni mai târziu la control; am primit

rețeta lungă cu medicamente de cumpărat și rețeta scurtă cu medicamente compensate în parte. Nu mor, nu-s nici sănătos cu totul sau, altfel zis, sunt un sănătos cronic fidelizat sistemului medical din România plătind doar cu o bancnotă de cea mai mică valoare – zilele mele. Cu un optimism temperat, citesc de pe biletul de ieșire calificativul pe care am fost capabil să-l obțin din partea medicilor, în strădania mea de a mă vindeca în cele șapte zile de internare – *ameliorat!* Tradus în limbaj profan, asta înseamnă – fidel sistemului. Fără îndoială, notele de față nu-s decât ofurile adânc subiective ale unui bătrân bolnav îmbibat până la exces de un pesimism cinic și fără leac. Concluziile lui nu pot fi în nici un fel validate drept realitate, cu atât mai puțin vor putea fi ridicate la rangul de adevăr. Așa că fără teamă că va fi crezut și luat în seamă în vreun fel îmi permit să divaghez mai departe despre realitatea văzută de mine la nivelul firului de iarbă. De la firul ierbii, privind în sus, totul apare deformat într-un racursi ca în tabloul lui Mantegna cu Iisus mort, perspectiva arătându-mi și mie o divinitate deformată până la monstruos în închipuirea celui suferind, la ultimul fuștei al scării, până și divinitatea accesibilă celui mărunț e mizerabilă, meschină, complice cu puternicii lumii care, lacomi, dăruți cu devoțiune lui Dumnezeu, vor aici, pe pământ și în viața asta, vor să trăiască toată fericirea și sublimul paradisiului fără pic de încredere în viața de apoi, în reînviere. Superstițios până la a crede ca un fanatic în minunile medicinei eu voi deveni, se pare, un mistic aberant, adică un mistic fără credință în lumea asta, în lumea ce vine.

M-am externat, deschid un șir de știri de pe net și citesc cu o încântare perversă că la spitalul județean, din care tocmai am ieșit viu, s-a angajat un nou medic nutriționist. Pentru mulți e o știre de minimă audiență, dar pentru mine e fabuloasă, ceva de genul că guvernul plătește un *hair-stylist* la penitenciare sau un specialist în *piercing* ca pușcăriașii să-și poată reconstrui încrederea de sine, stima față de propria persoană. Într-un spital mare, funcția de nutriționist pare firească, dă bine în schemă, în statistici, sună bine oriunde în străinătate, sună bine și la noi, până afli cum funcționează unitatea din Botoșani. La un meniu atât de *diversificat* ce are de făcut medicul nutriționist? Calculează calorii, incompatibilități între alimente și boli, va personaliza hrana bolnavului după medicația primită, după tratament? Voi afla că la medicația intensă de antibiotice ni se recomandă un meniu anume servit în atâtea tranșe, după programul de tratament? Se va ocupa de aranjarea estetică a mâncării în veselă colorată pastelată și, să fiu și eu mai optimist, cine ar face asta când, în spital, cel internat mănâncă pe genunchi, pe noptiere, se mănâncă în pat și fără tacâmuri, de teamă că se fură? Un timp, spitalul avusese pe etaj un fel de sală de mese unde bolnavii, care puteau, veneau și mâncau la masă, așezați pe scaune. Se vede că picul acela de normalitate era un lux prea mare pentru bolnavi și o risipă de personal! Apropo de musafiri, noroc cu ei că mai aduc ceva de mâncare, treabă cu totul înafara oricărei conduite corecte într-un tratament pentru că, orice s-ar spune, este o legătură între boală, medicație și regimul alimentar și, teoretic, cât ești internat, te afli cu totul în seama instituției, ești supus total sistemului. Da, cei de acasă vin cu plasele de mâncare, măcar de-ar trece pe la nutriționist, ar avea și el o treabă. E necesar un nutrițio-

onist, cum să nu, și tare aș vrea, ca o pagină de umor bun, să-i aflu sarcinile de serviciu, fișa postului și să o compar cu realitatea trăită de bolnav.

Asta-i cu nutriționistul. Dar să spun și comedia cu dezinfectia, că spitalul are și acest serviciu de nu cumva e abonat la o firmă privată! Totuși, sunt angajați specialiști pe domenii foarte bine precizate: în interiorul closetului afli, lipită pe ușă, o foaie semnată de 7 (șapte) persoane, din care 4 medici, cu antetul spitalului în care mi se spune cum trebuie să mă spăl pe mâini, cu insistență pe sub unghii și între degete. Dacă am ajuns până la 70 de ani fără să aflu ceea ce trebuia să știu de-acasă ori din primele clase, înseamnă că nu era chiar atât de important, de vreme ce am rămas viu și fără sfatul impecabil al celor șapte persoane. Autodidact și în domeniul asta, iată, am aflat până la urmă ce să fac cu apa și săpunul. Și comedia cu igiena continuă. Într-o dimineață, spre stupefacția mea, capătul de hol e cotropit de o echipă de mascați în costume albe, vreo treizeci care, cu o meticulozitate de furnică, cu pensete și bețișoare de plastic cu tampoane de vată la capăt iau probe din cele mai neașteptate locuri: de pe faianța din baie, dintre ramele de ferestre, de pe mobilă, de pe pereți, le arăt și eu stinghiile de sub pat, crăpăturile din linoleum, instalațiile de oxigen, geanta cu lucruri personale ținută în noptieră și, ascultători, mascații, trec cu bețișorul lor fermecat și pe acolo. Se conformează cu o docilitate de clovni, râd și glumesc cu ei cât iau probe de peste tot și, așa, prin mască, sub anonimă adică, îl trag pe unul dintre ei de limbă până aflu: vine inspecție din minister! Să le spun că n-am condiții minime de igienă, că pentru a mă spăla pe picioare am scos sertarul de la comodă și, pe sertarul acela urcându-mă să pun picioarele în chiuvetă, mă spălăm și eu când nimeream să curgă apă caldă? Să mă plâng că pentru a face duș, trebuia să mă duc într-un salon de alături, în același loc aflându-se și closetul pentru șase persoane? De ce m-aș mira că Fane Voiajorul Frizerul, un ins care ține la igienă mai mult decât mine, să facă un duș, seara urca în mașina pe care și-o lăsase în curtea spitalului și se ducea acasă? Să le spun că, strict după orarul de vizită, microbii intră la braț cu vizitatorii și cu tot ce aduc ei, că microbii vin în plic, vin și cu nevinovatele buchete de flori, că microbii trec și peste formalitatea papucilor, halatelor de protecție, tot date de la unul la altul; să le spun că, energice și entuziaste, dimineața, infirmierele fac curățenie cu ușile și ferestrele deschise, tocmai ferestrele care n-au plase la geamuri, insectele de toate mamele căutând și ele un loc unde să nu fie persecutate. Să mă întreb care inspecție controlează tranzitul de microbi ușurat de magazinele din preajma și din incinta spitalului? În superstiția mea, tare mă tem că într-un spital ca acesta nu te poți apăra în nici un fel de microbi, cum nu te poți apăra de un cataclism natural. Și, totuși, nu contest starea de bine dată pacientului de acea curățenie ce se vede cu ochiul liber, nu contest necesitatea igienei proprii ca stare palpabilă a sănătății fizice și n-aș avea nimic împotriva ca fiecare pacient, să facă un duș (poate și tuns și tăiat unghiile), infirmierele să facă toaleta celor în imposibilitatea de a se spăla singuri, deși n-am văzut instrucțiuni, cum sunt cele pentru spălat pe mâini semnate de șapte oameni, cum ar trebui să faci un duș capabil să bage în sperieți microbii ascunși oriunde pe trupul tău. Mă tem că sunt un romantic... Dar, iată, vine inspecția de la minister, deja aș putea dicta frazele din pro-

cesul verbal încheiat, recomandările făcute, măsurile luate și termenele date cu fermitate, aș putea dicta avertismentele severe pentru managerul spitalului, șefilor de secție și asta pornind de la amenda reală dată unei asistente pentru că, grav altfel, a încurcat deșeurile care, în spital, au circuite diferite pentru debarasare. Formalismul care, pe unii îi ține în slujbă și în viață, pe alții îi omoară.

Nu știu de ce, dar tot scriind despre calicia și servituțile, despre umilințele cele mari pe care are să le suporte un pacient în condițiile de astăzi, îmi amintesc de o observație a doctorului C.I. Parhon, o observație citită în memoriile lui de pe vremea primului război mondial. Regina Maria venea în vizite de compasiune prin spitalele pline cu răniți aflați în convalescență. Era însoțită, firește, de doamnele unor misiuni caritabile, doamne și domnișoare din protipendadă și care intraseră în tot felul de societăți umanitare, dornice să sufere și ele alături de poporul aflat în restriște, cum altfel. Pe unde trecea regina, oamenii care o însoțeau lăsau câte un coș, două, cu mâncare, cu dulciuri, câte o sticlă de vin, poate, cu voia medicilor, „mama răniților“ stând de vorbă cu suferinzii și alinându-le și ea durerea cât și cum se pricepea. Dar doctorul Parhon, cu spiritul său treaz clipă de clipă, nota ciudățenia: pe unde treceau regina Maria cu cohorta ei de doamne de companie, toate generoase prin darurile lăsate și vorbele de îmbărbătare, vindecarea întârzia, rănile se închideau mai greu iar bolnavii, cu suferința lor prelungită de compasiunea regală, își amânau întoarcerea pe front între camarazii de luptă, cei invalizi întârziind și ei să plece acasă, în familiile care îi așteptau. Nu știu de ce, când alții citeau vitezile partizanilor sovietici, la douăzeci de ani eu citeam memoriile lui Parhon, ajuns un fruntaș comunist, așa cum l-am apucat eu, dar observația lui care m-a intrigat atunci, mi-a rămas cui roșu în creier a cărui arsură se reactivează ori de câte ori am atingere cu sistemul medical. Austeritatea din sistem n-ar trebui să ne îngrijoreze prea mult dacă, pe seama caliciei afișate, pe seama suferinței lui Ciobănașu, nea Gică Ababei, moșul cel mândros ori țiganul Pătrășcanu, stăpânii domeniului sanitar n-ar cultiva afaceri de miliarde de euro cu un cinism care scârbește și cea mai gingașă urmă de bun simț, de omenie. Îmi închipui că un om simplu ca Ciobănașu nu știe amănunte despre jefuirea sa, nu cunoaște cifre, date și nu l-a citit pe Parhon, ca divertisment în pauza dintre două roabe cu beton. Și totuși, bunul simț elementar al lui Ciobănașu a intuit adevărul și el simte mizeria la care, fără voia lui este părtaș, simte cu scârbă, îngHITE și tace și va disprețui adânc mâna care îl face sănătos, care îl pune din nou pe picioare, va disprețui deși va scăpa, formal și o vorbă de mulțumire. Și, atunci, eu, de ce m-aș îngrijora câtă vreme sunt viu încă? Doctorul Parhon nu știu să-i fi reproșat reginei efectul pervers al vizitelor sale printre răniți, oportunist în viață și indispensabil prin profesie, el a știut să tacă și să-și ducă misiunea și destinul până la capăt indiferent față de o monarhie caducă, obedient unui comunism vremelnic. Și, totuși, fără a reproșa ceva nici reginei, nici dictatorului comunist, omul de știință C.I. Parhon și-a scris cu sinceritate părerea în memoriile sale iar eu, peste ani, aveam să citesc și să înțeleg după capul meu: mizerabil sistemul, mizerabili oamenii care prelungesc durerea altora sub pretextul că, generoși și umani, așa le face și lor binele, că așa le lungeste viața.

Vasile SPIRIDON

Un profil al „bătrânului“

Petru Ursache s-a numărat printre rarele figuri de erudiți ai contemporaneității, pe cât de străluciți, pe atât de discreți în felul lor de a fi. „Bătrânul“ a fost un apelativ („impus“, cred, chiar de soția sa, Magda Ursache) care viza blândetea, comportamentul plin de înțelepciune, căldura sufletească, iar nu vârsta biologică. (Mi se pare cât se poate de grăitor titlul ales de Magda Ursache pentru ediția comemorativă îngrijită de ea: *Petru Ursache, omul bun al culturii românești* – 2016.) Cărturarul amabil, plin de soliditate și cumpătat în toate, a trăit decenii bune într-un mediu universitar plin de invidie, ranchiună și ură, fiind sistematic obstrucționat în demersurile sale științifice. Marea dezamăgire a vieții, provocată de aparatul opresiv și de spiritul de „colegialitate“, a fost că nu i s-a aprobat plecarea la un lectorat de limba română la Chicago, unde ar fi dorit să-l cunoască pe idolul său: Mircea Eliade.

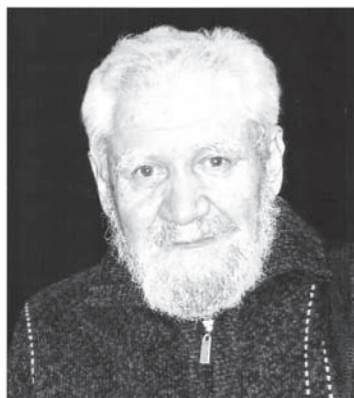
Diversele mizerii suferite n-au făcut din el o victimă resemnată, nu l-au determinat să cedeze aranjamentelor din culise și compromisurilor politice, pe care le-a respins în numele rectitudinii morale. De multe ori împiedicat, în timpul regimului comunist, în a susține cursurile care i-ar fi plăcut, profesorul a predat cursuri de estetică, teoria literaturii, literatură comparată și a inițiat la universitatea ieșeană discipline precum mitologie generală, etnologie și antropologie culturală. Și aceasta pentru că el se mișca cu lejeritate în domenii interconexe și avea puțința de a se referi cu deplină competență la idei și autori destul de diferiți în privința preocupărilor științifice sau creatoare.

Aceste câteva trăsături conturate mai sus le întâlnim și în schița biospirituală existentă la începutul solidei monografii *Petru Ursache* (București, Editura Eikon, 2016), scrisă de Jordan Datcu. Cunos-

cutul folclorist și etnolog bucureștean a comentat cu consecvență, de-a lungul anilor, cărțile apărute sub semnătura colegului ieșean de disciplină. Îmi aduc aminte de unele dintre cronicile și recenziile semnate de Jordan Datcu, pe le-am citit în ultimele două decenii în reviste precum „Convorbiri literare“, „Viața românească“, „Pro Saeculum“, „Lucefărul de dimineață“ și „Litere“. (Una dintre aparițiile revuistice este trădată de neaducerea la zi a următoarei fraze: „Dintr-un asemenea comportament, de dimensiune arhetipală, s-a născut celebra deviză a cărturarilor ardeleni de la *sfârșitul secolului trecut* (s.m. – V.S.): «Soarele tuturor românilor de la București răsare»“ – p. 60). Iar articolul din *Dicționarul general al literaturii române* (din al cărui colegiu redacțional face parte) tot el l-a redactat. Prin urmare, nu i-a fost deloc greu să alcătuiască monografia de față după ce opera profesorului ieșean și-a încheiat antumitatea, în 2013.

Demersul identificat de Jordan Datcu în cărțile *Prolegomene la o estetică a folclorului*, *Eseuri etnologice* și *Etnoestetica* este conceput ca o reacție la modul databil și chiar rudimentar de tratare a folclorului, căruia (modului) îi era necesară o schimbare de perspectivă. Astfel, erau programatice pentru cunoscutul folclorist reformularea definițiilor culturii tradiționale, detașarea netă de practicile studiilor tematiste, de abordarea conținutistă, de aprecierea cantitativă, de înșiruirea descriptivistă, de tehnicismul îngust. Petru Ursache pleda pentru examinarea calitativă și axiologică a creației populare, deoarece era convins, spre deosebire de teoreticienii utilitarismului creației folclorice, că în spațiul oralității frumosul ține de domeniul evidenței, că există, în mediile tradiționale, oameni dotați cu talent care gândesc și răspân-

IORDAN DATCU
PETRU URSCHE

desc creațiile pentru delectarea artistică, având o conștiință estetică explicită a ceea ce fac.

Refuzând termenul comun de „folclor“, Petru Ursache prefera sintagma „literatură orală“, care presupune și componenta calitativă. Așa cum disocia etnologia de folcloristică și lingvistică, tot așa refuza să ia în calcul totalul de documente, oprindu-se doar la creația majoră, la capodopere. Autorul monografiei susține părerea folcloristului care considera că, în aprecierea creației tradiționale, sunt neadecvați termeni ca primitivitate, forme rudimentare de gândire, propunând alte criterii de valorizare. Undeva în publicistica sa, Petru Ursache chiar amenda părerea lui G. Călinescu, care, în stilul caracteristic, aserta că sămănătorismul n-a adus „nicio propoziție inedită“. În opinia profesorului ieșean, sămănătorismul a fost cea mai patetică, mai dreaptă și mai generoasă mișcare culturală românească. Până acum nu a fost sesizat în gândirea sămănătoristă aspectul sărbătoresc datorat părții decorative a existenței, dar este vorba despre acea decorativitate care devoalează firea aleasă și rostul ființei de a participa cu dăruire de sine la evenimentele socio-cosmice.

Iordan Datcu subliniază cât de neîndurător era Petru Ursache și cu retorica din mass-media, cu tonul encomiastic, dulceag și clamoros cu care se vorbește despre creația orală, cu abuzul de superlative, cu formulele simplificatoare, rudimentare, folosite în caracterizarea presupusei pasivități a ciobanului mioritic. Astfel de comentarii sunt departe de esența metafizică a baladei, de aspectul ce este legat de mitologia morții. Autorul *Etnoesteticii* respingea ca restrictiv și absolutizant unghiul de vedere etnografic, din care se susține că sensul *Mioriței* ar fi determinat de obiceiurile funerare. Această abordare i se părea defectuoasă, deoarece ea recurge la exemplificări dintr-un domeniu marginal, al riturilor propriu-zise de înmormântare, care sunt aplicate în arealul spiritualității tradiționale, unde mioritismul este înțeles ca mod de existență.

Petru Ursache a diferențiat cu meticulozitate felurite concepte operatorii, din perspectiva unor neîncetate asocieri și disocieri. Tentat continuu de această alternanță, remarcată și de Iordan Datcu, el a practicat un gen de interdisciplinaritate pe cât de riguroasă și complicată, pe atât de interesantă. S-a detașat critic de modul tradițional de cercetare a creației populare, rămânând fidel principiului potrivit căruia cercetarea culturii tradiționale, luată în totalitate ori pe sectoare, trebuie să treacă de la abordarea cantitativă (a culegerii de materiale și a înfățișării lor descriptive) la aceea calitativă și axiologică. Concepțiile sale sunt ferite de excese tehnicizante și funcționaliste, mânuind cu îndemănare informațiile celei mai acute actualități.

În spiritul acestor convingeri, cercetătorul ieșean propunea conceptul de etnoetică. El nega modul cum era studiată oralitatea, teoria de până atunci a literaturii orale reducându-se la o problematică superficială și nerelevantă, precum anonimatul și analfabetismul, ignorându-se abordarea științifică modernă. Or, trebuia să i se recunoască judecății estetice un domeniu propriu, care nu putea fi decât acela al artei și al realităților conexe. Iordan Datcu aduce dovada nivelului superior de înțelegere teoretică și transpunere scriptică din partea autorului monografiat, care a re-definit și re-așezat teoretic disciplinele care se ocupă de fenomenul popular, dovedind astfel că el nu a fost numai un simplu catalizator de idei, ci un hermeneut care a avut în vedere relația organică dintre parte și tot, preconizând noi trasee de abordare a fenomenului artistic popular.

Universitarul ieșean a avut opinii critice pentru o latură sau alta a unor discipline în domeniul cărora s-a făcut cunoscut: folcloristica, etnologia, etnoestetica, antropologia. Pe bună dreptate asertează autorul monografiei că, dacă dorim să avem o informare corectă despre poziția actuală a științei antropologice, cu bunele și cu relele ei, nu putem face abstracție de cartea *Antropologia, o știință neocolonială*. Profesorul s-a situat la distanță critică față de turnura pe care a luat-o antropologia în unele țări occidentale, aceasta devenind „o știință neocolonială“. El era profund iritat de poziția privilegiată a acestei discipline în gândirea contemporană, de faptul că a subminat un număr apreciabil de științe umaniste, toate acestea după ce politica s-a infiltrat în antropologie și a dezbinat totul, nesocotind tradițiile populare. Astfel, dacă altădată expansiunea colonizatoare se desfășura în forță, prin intervenții militare (precum exportul de democrație al americanilor, ori acela de revoluție al sovieticilor sau al cubanezilor), astăzi asistăm la o colonizare insidioasă, prin ideologia înșelătoare și atrăgătoare a divertismentului.

Societatea de azi încurajează extensiunea culturii media, a consumerismului și a standardizării, cucerindu-se planeta fără brutalizări doctrinare, ci prin supraideologizare. Petru Ursache se arăta îngrijorat de aculturația în ritm accelerat, de universalizarea modelului de existență european post-modern sub influența aceluia nord-american. În fața evidentei realități că unele concepte și teze din câteva domenii și grupuri de știință sunt mereu reformate și puse în circulație prin manuale bine mediatizate, după cerințele societății moderne de consum, analistul ieșean atrăgea atenția că antropologia nu a luat ființă ieri-alaltăieri. Iordan Datcu demonstrează cu claritate că *Antropologia, o știință neocolonială* nu este o simplă culegere de cronici științifice și literare, ci, urmând firul realităților prefigurate în titlu, se structurează ca o carte de sinteză, reprezentativă pentru domeniul complexe, precum etnologia și antropologia, cu trimiteri la filosofia culturii, artă, literatură, folcloristică, istorie, economie, morală și alimentație.

Alături de *Antropologia, o știință neocolonială*, *Etnosofia*, rotunjește o operă în care tradițiile populare sunt tratate din perspectivă axiologică, iar firea românilor este caracterizată în datele ei reale, cu luciditate, fără puseuri sămănătoriste. În *Etnosofia*, se abordează teme precum viața și moartea, binele și răul, bucuria și ura, prietenia și dușmănia, familia și societatea – toate analizate în numele adevărului și pentru a aduce în prim-plan valori fundamentale, negate de unii. Astfel, este criticată convingerea vehiculată în mediile urbane că gândirea țaranului tradițional a fost superficială, pitorească și, în cel mai bun caz, jucăușă (în ceea ce mă privește, niciodată nu am găsit acoperire faptică totală unor sintagme precum „comportament urban“, „limbaj urban“).

În paginile de publicistică, Iordan Datcu remarcă tonul polemic aspru, pledarea pentru reconsiderarea memoriei și a istoriei în fața falsurilor comise de istoriografia comunistă. Deopotrivă cu scoaterea la iveală a ororilor comunismului, era discreditată de Petru Ursache isteria antiromânească, îndreptată împotriva identității naționale, a tradițiilor spirituale, a limbii, a miturilor, a marilor personalități. A fost detașat atât față de naționalismul dogmatic, cât și față de cosmopolitismul snob sau oportunist, apărând valorile identitare fără să fie conservator, fără să fie adept al unui localism sau al unui izolaționism îngust.

Nu doar cărțile de autor îl reprezintă ca etnolog, critic și istoric literar, estetician, folclorist, ci și edițiile pe care le-a îngrijit (câteva dintre ele împreună cu Magda Ursache): ediții de folclor, proză și poezie, estetică, mitologie, critică literară, doctrină ortodoxă. Totodată, Petru Ursache a desfășurat o temeinică, sistematică, pasionată, devotată cercetare a operei lui Mircea Eliade, demers de durată marcat de antologări din opera eliadescă și de apariția volumului *Camera Sambô. Introducere în hermeneutica lui Mircea Eliade*. Pendulând în studierea unor autori din diferite epoci culturale, a identificat firele care leagă atât personalitățile culturii române, cât și domeniile acesteia. Alte capitole ale monografiei („Titu Maiorescu esteticianul“, „Monografia unei reviste“, „Un model: Mircea Eliade“, „Estetica teologică

văzută dinspre filologie și estetica generală“, „Etnofrumosul“, „Gastrosofie sau bucătăria vie“, „Sadovenizând, sadovenizând...“, „O carte despre opera-om Cezar Ivănescu“, „O monografie fundamentală despre Paul Goma“) întregesc profilul „Bătrânului“.

Două motto-uri alese de Jordan Datcu pentru secțiunea „Publicistica“ (dar care ar putea acoperi întreaga monografie) îl caracterizează fidel pe autorul monografiat: „Spunea ce avea de spus, cu o coerență a viziunii, cu o consecvență, cu o fermitate stilistică fără cusur“ (Gheorghe Grigurcu) și „Dacă Antonio Udaina a fost ultimul vorbitor al limbii dalmate, Bătrânul Urs va rămâne în istoria mare, pe mal bahluvian, drept ultimul vorbitor al limbii universitare adevărate, al limbii universitare interbelice“ (Luca Pițu).

Ioan HOLBAN

Papucii, academicienii și legea agrară

Pamfletul este una dintre speciile literare – poate chiar singura! – fără o istorie în cultura română. Lăsând deoparte „legenda“ numită **Baroane!**, atribuită lui Tudor Arghezi, vom constata faptul că în nici una din perioadele literaturii noastre această specie nu are nici reprezentanți și nici o structură coerentă în câmpul literar; mai mult, există prea puține referințe teoretice privitoare la pamflet, confundat adesea (ieri, ca și azi!) cu înjurătura grobiană, atacul la persoană, acuzele gratuite (ori din perfide calcule mafioate și politice). Pamfletul este, prin excelență, o specie care nu se poate dezvolta decât în perioade de libertate deplină a presei; or, istoria noastră recentă nu prea ne-a oferit asemenea răgaz. Intervalul 1920-1938, când se structurează majoritatea speciilor literare, a curentelor și școlilor ce țin de modernitate, a fost prea scurt pentru pamflet; a urmat, cum se știe, un lung șir de regimuri dictatoriale – carlist, antonescian, comunist – care interzic exprimarea directă a opiniei și care cultivă printre literatori gustul pentru stilul esopic, „șopârla“, insinuarea, aproximațiile, lectura printre rânduri. Așa se face că pamfletul în literatura română începe azi. Cu cine însă și în ce fel?

Proba textelor îl fixează pe Mircea Dinescu, indiscutabil, drept fondatorul speciei în literatura română. Pamfletele din volumul **Moartea citește ziarul**, apărut în 1990 (**Pâinea și circul**, **Interviu acordat ziarului „Libération“**, **Mamutul și literatura**), la care se adaugă textele din **Pamflete vesele și triste** (1996), constituie specia, trasează hotarele despărțitoare (atât față de vecinătățile din câmpul literar, cât și față de miasmele din haznaua/mahalaua din câteva publicații de după 1990), marchează ceea ce se numește *diferență specifică*.

Într-o pertinentă prefață la primul volum de poezie al lui Mircea Dinescu de după lunga interdicție de semnătură, Sorin Alexandrescu, el însuși exilat și susținător al Româ-

niei împotriva celor care îi doreau demolarea și transferul în Extremul Orient, lângă prietena Coreea de Nord (un „huligan“ după vorba veche, „golan“ cu un termen mai nou), distinge, între autorii români, pe *scrib de scriitor și dizident*, diferența specifică fiind dată de modalitatea protestului; o realitate trăită de noi zi de zi, văzută din Olanda cu ochii unui critic de mare autoritate: „Scribii scriu despre El și despre Ea, scriitorii și dizidenții scriu despre ceea ce văd prin spărtura zidului, dar revendicarea actului de a sparge zidul este la aceștia diferită. Aș vorbi, în cazul scriitorului, de o *delegare a protestului*: în proză, acesta este delegat povestitorului ori personajului, în poezie, vocii lirice, elului poetic. Dizidentul, dimpotrivă, revendică protestul pentru sine, ca individ real, îl semnează și-l face public. Scriitorul sparge zidul la modul simbolic, dizidentul iese în stradă. Scriitorul vorbește despre realitate prin intermediul ficțiunii, dizidentul respinge ficțiunea ca o mască inutilă și atacă realitatea cu pieptul deschis“.

Trebuie să recunoaștem imediat exactitatea acestor disocieri ale lui Sorin Alexandrescu, iar prima dovadă e chiar **Moartea citește ziarul** (1990), unde poezia e a *scriitorului*, în vreme ce **Addenda** cuprinde textele *dizidentului*. Păstrând pe mai departe termenii propuși de Sorin Alexandrescu e de constatat faptul că zonele de interferență dintre textele celor „doi“ Dinescu, dintre poezia scriitorului și proza dizidentului sunt mult mai importante decât hotarele despărțitoare, trasate în orizontul diferenței specifice. În acest fel, publicistica din ultimii ani a lui Mircea Dinescu poate fi considerată cutia de rezonanță a liricii sale: în **Pâinea și circul**, **Interviu acordat ziarului „Libération“**, **Mamutul și literatura**, teme și motive poetice prezente în toate volumele lui Mircea Dinescu, de la **Invocăție nimănu** (1971) la **Exil pe o boabă de piper** (1983), sunt altfel structurate, într-un discurs direct, transparent,

în care impresionează, ca și în poezie, curajul, violența imaginii („fovismul“ ei), ironia și sarcasmul demolator, *acea fronda* ce a caracterizat dintotdeauna omul, scriitorul și dizidentul Dinescu: căci el „scrib“ n-a fost niciodată. Astfel, vorbind în **Pâinea și circul** despre zidul pe care scriitorul încearcă a-l ridica – „un zid uriaș ridicat în mijlocul unui oraș, un zid care taie casele, mesele și paturile oamenilor în două, despărțindu-le“ – și despre finalitatea acestui Turn Babel pe orizontală, despre ridicolul care pândește pe omul robit viziunilor sale lăuntrice, opțiunilor stilistice și frumoaselor concepții poetice într-o vreme în care agresiunea politicului, a prostiei și inculturii este un fapt banal, Mircea Dinescu „narativează“ una din teme politice intens explorate în cărțile sale. În poezie, ca și în proza din **Moartea citește ziarul**, Dinescu rămâne el însuși: un chirurg al realității, necruțător cu „răul“, apropiindu-se de organismul bolnav nu cu intenția de a-l distruge, ci de a-l vindeca. În aceasta constă, după părerea mea, particularitatea dizidenței lui Dinescu: a construi după ce vei fi demolat învelișul de carton, a îngriji și vindeca, a da speranță muribundului.

Probabil că toți cititorii acestui volum au început cu **Addenda** lui; se află aici trei texte celebre de-acum, publicate în Occident, ascultate de mulți români la „Actualitatea românească“, „Programul politic“ ori „Teze și antiteze la Paris“, înregistrate pe casete și benzi de magnetofon: aceste scrieri în proză, de un perfect echilibru între virulența ironiei și „lejeritatea“ balcanică a umorului, ne-au *solidarizat* în anii disperării. Au fost și alte multe asemenea intervenții pe unde medii și scurte, ascultate de fiecare după posibilitățile aparatului din dotare; textele din **Moartea citește ziarul** au un „ce“ al lor care nu se explică doar prin „vocea“ autorului lor, prin datele talentului sau prin registrul specific de percepere a sumbrei realități românești. Dacă acceptăm disocierea propusă chiar de Mircea Dinescu în **Pâinea și circul** (discurs rostit la un colocviu de literatură din Berlinul de Vest în 1988), în Estul Europei au trăit alături două tipuri de dizidenți: cel numit „tipic“ și „tragicul neadaptat“. Între dizidenți, Dinescu face parte din prima categorie, a *tipicilor*, spre deosebire de Rolf Bossert, de pildă, tragicul neadaptat „situat ca o limbă de clopot între răul și binele lumii“. E sigur că – pentru a relua ideea de mai înainte – cititorul cărții lui Mircea Dinescu a început cu sfârșitul ei, cu proza adică. Și aceasta, înainte de toate, dintr-o explicabilă curiozitate: sunt interviul și articolele lui Dinescu vechi, sunt, deci, datate acum, după decembrie '89? Altfel întrebând, au dispărut bolile pe care le trata acolo chirurgul realității? Împotriva tuturor speranțelor care ne-au luminat Crăciunul, Mircea Dinescu se poate azi autocita. Astfel, prima țintă din interviul acordat ziarului „Libération“ o constituie *înlocuitorii de intelectuali*; au dispărut după decembrie '89? Nici gând, s-au aflat în primele rânduri, în Parlament, privind cu aceiași ochi vigilenți pe cei pe care i-au „dezlocuit“ atâta amar de vreme: și în timp ce „adevărații intelectuali stau pe margine, paralizați de șocul stupefiantei substituirii“, înlocuitorii lor se luptă din răspuțeri să revină, caută și obțin posturi de decizie, conduc gazete „independente“, creează partide politice, manevrează opinia publică, întemeiază „societăți de scriitori“ zise „democratice“: ei sunt voioși și, mai ales – ca întotdeauna – ordonați, ceilalți, adevărații Arnoteni, sunt puși la colț, trași de urechi, sceptici, blazați, învinși, se pare, încă o dată. Oricum, înlocuitorii sunt mai buni; nechezolul e în continuare preferat boabelor exotice, roade ale unor copaci ciudați.

Poezia lui Mircea Dinescu este una a frondei, a protestului; de la **Invocație nimănui** (1971) la **Rimbaud negustorul** (1985) și **Moartea citește ziarul**, textul liric se structurează în jurul unor procedee specifice pentru ceea ce s-a numit *discurs subversiv*. „Tragediile nu rezistă prea mult la căldură/ aisbergul care-a lovit vaporul Titanic/ a sfârșit lamentabil prin zona Guyanei britanice/ în paharul cu whisky al guvernatorului./ Guvernatorul se topi și el/ între două fraze fierbinți ale Istoriei./ Mai către nord, către nord, către nord dictatorilor/ să vă luați cu brio doctoratul în frig“ (**Sfatul medicului**). Pentru tipologia acestui tip de discurs literar, mult mai simplă decât s-ar putea crede la prima vedere (și nu aceasta a fost imaginea exterioară a literaturii noastre din ultimii patruzeci de ani: un cor de cântăreți de curte?), poezia lui Mircea Dinescu ilustrează una dintre extreme: cea mai curajoasă și, desigur (fapt dovedit!), cea mai periculoasă. Totul e aproape clar, atacul e ca și direct, substituirile la care e invitat cititorul sunt obligatorii: „Istoria parcă ne duce-n burtă/ și parcă a uitat să ne mai nască/ preafetricii cu privirea scurtă/ sorb borșul dogmei ce le plouă-n bască./ făcând spre lucruri zilnic reverențe/ căci cine știe ce episcop doarme/ în polonic, în coșul pentru zdrențe/ în țevile acestor triste arme/ unde Nebunul își clocește crima/ și ne omoară fiindcă ne iubește,/ când ne e foame desenează pește,/ când vine frigul arestează clima,/ oprii Istoria – cobor la prima/ oprii la stația Doamne-fereste“ (**Doamne-fereste**). Mai mult încă, mai aproape de „model“ e **Haplea**, un pamflet foarte virulent, exprimând personalitatea scrisului dar și datele temperamentului poetului: un frondeur – acesta a fost Mircea Dinescu de la început și, nu mă îndoiesc, așa va rămâne: „Vine Haplea dă cu lingura-n sate/ soarbe clopote pe nerăsuflete/ ară biserici seamănă panică/ și-apoi o seceră cu limba mecanică/ știa ce spune greul săracu:/ nu-ți lua turcoaică – îl iei pe dracu,/ nici casă-n Vlahia – ferește Doamne/ că-i cad ferestrele după trei toamne/ că vin cumanii și pecenegii/ și gugumanii și viceregii/ și-n fruntea oștii săltând buricu/ Haplea al nostru cu polonicu“. Ce e „borșul dogmei“, cine sunt „dictatorii“, „Nebunul“ ori „Haplea“? Sunt sigur că și cenzorii de tristă amintire își vor fi pus aceste întrebări și li se va fi zburlit părul când și-au dat, imediat, răspunsul.

Nonconformismul, ironia, bășcălia, sarcasmul, dinamitatea „poeticității“ sub aparențele înșelătoare ale cultivării ei, ludicul, înobilarea lucrului mărunț, topit în pasta cenușie a cotidianului reprezintă elementele care au făcut ca poezia lui Mircea Dinescu să fie revendicată, deopotrivă, de colegii din promoția '70 al cărei lider (nu numai de opinie!) este, dar și de optzeciștii care au văzut în Dinescu un precursor, deschizătorul de părtie. Călător în trenul „cu baloturi de silă și ură“, definind poezia ca pe o „caznă fertilă a obiectelor/ de-a deveni altceva decât sunt“, poetul ironizează adesea izolarea, așa-zisul „evazionism“, prin interogarea literaturii în perspectiva moralei și, mai ales, a *angajării*, un concept foarte prezent în literatura promoției '70, compromis apoi ca atâtea alte idei nobile și generoase. Semnificativ în acest sens este un „tratament“ aplicat reperului cultural, *numelui* care trimite la un spațiu departe de aspra atingere a realității. La Mircea Dinescu, „citarea“ numelui nu e un pas spre intertextualitate, ca la atâția poeți de azi, ci o pistă falsă de lectură pentru că totdeauna în poemele sale reperul cultural e folosit ca element de bază al discursului subversiv: „Istoria face levitație. Oraș avortat./ Lucrurilor la primărie li s-a dat alt nume:/ Pușkin cu pantalonii

săi albi va fi deportat/ în Siberia literei, în postume./ Bise-rici învelite-n ziare ca sticlele cu vin/ sunt coborâte-n pivnițe degrabă./ Îngerul se va refugia-n chioșcul de vizavi-n/ strugurii verzi, pe tarabă./ Exiști și tu ca buzunarele sfinților (fiindcă sfinții n-au buzunare)/ stai retras în tristețea părinților/ alăptat de-o tristețe mai mare./ Cui să te plângi, când toată cavaleria/ e strânsă-n curtea fabricii de zahăr?!/ Salută și tu majestuos mizeria/ și râgâitul cult de mare mahăr./ Ține-ți și tu celulele-n dârlogi/ fă-te și tu că hoitul nu miroase,/ nu te-ntreba ce-i cu acești milogi/ ce-i cu aceste ziduri fără case./ Trage cortina, Ezechiel. Sfârșit./ Război pierdut. Înger lăsat la vatră./ Experiența nu a reușit./ Omul e-un câine. Chiar dacă nu latră” (**Scrisoare către domnul Mihail Bulgakov**). Interogarea literaturii se face în aceeași perspectivă: cât și ce mai înseamnă aceasta în vremuri de restriște? Iată răspunsul pe care îl dădea atunci Mircea Dinescu: „Ce faci tu literatură?/ Tulburi câțiva tineri caraghioși prin provincie/ așezi negustorul de hârtie/ la masa celui cu burta plină de litere,/ pui păduchi de aur în chica boemului/ și tricolor pe pieptul academicianului/ dar nu poți îndulci apa înecatului/ nici topi zăpada leprosolului/ nici îngrașă vinerea săracului./ Când vin contabilii Domnului/ cu terfeloagele de măsurat câința/ tu cu porumbelii/ tu cu păsărelele/ urci în turnul primăriei/ și-arunci/ un pumn de mei în calea îngerilor apocaliptici/ și nu vezi în curtea interioară/ criminalul cum își gădilă victima/ și mortul ticăloșit cum îi face jocul și râde/ cum râde mortul complice/ mortul degeaba/ mortul fățarnic al acestor ținuturi” (**Mortul fățarnic**): un mort fățarnic, ticăloșit, complice, un *mort degeaba* (această din urmă sintagmă e cea mai crudă!) – atât este frumoasa, superba literatură în care am căutat „departele” nostru, spațiul securizant, refugiul din fața agresiunii istoriei.

Ființa, legea morală și cerul înstelat: un drum parcurs aproape instantaneu între „sus” și, „jos”, între *idee și individ*, între concept și palida sa copie care e viața insului. Multime de lucruri prețioase se află în poezia lui Mircea Dinescu, puse însă în relație „de contaminare” cu lutul, dezvăluindu-li-se deriziunea: „în plin naufragiu cu porțelanul de Sèvres în brațe/ bolborosind în vechea limbă-a încașilor/ (ca toți naufragiații am devenit penibil cult)/ cu pietroiul de Sèvres în brațe/ vă strig și vă strig/ dați-i și mesei de bucătărie o șansă/ lăsați-o să se mărite cu mine/ sau măcar teighelele băcanului,/ scândurii ofticoase de gard.../ O Doamne cum ai rânduit tu fructele tale/ departe de buzele îndrăgostiților de pe mări” (**Dați-i și mesei de bucătărie o șansă**). Ochiul care râde și cel care plânge, porțelanul de Sèvres și masa de bucătărie, buzele îndrăgostiților și scândura ofticoasă de gard reprezintă imaginile-reper ale pendulării proprii poeziei lui Mircea Dinescu între ceea ce e de preț (conform convenției) și ceea ce poate deveni de neprețuit (conform liberei priviri a poetului care dinamitează convențiile). Un studiu stilistic al poemelor din **Moartea citește ziarul** n-ar face decât să confirme modelul de funcționare al mecanismului poetic din toată opera lui Mircea Dinescu; caracteristica sa esențială rămâne ceea ce aș numi o *poetică tensională*, vizibilă în limbaj, în lexic, în cod, idee și mesaj: „Încep din nou spectacolele: teiul/ își joacă vag mireasma cabotină/ Deus în machină și-a pus uleiul/ totul e uns și totul e rutină./ Marea și-a luat tainul –/ înecații/ precum coșășii stau proptiți în raze,/ pe mal prelații/ pritociră vinul/ la abator mugește boul Apis,/ cu lingurița vom gusta preaplinul –/ viața e scumpă timpul

însă-i gratis./ Și norii ce-au filmat o zi întreagă/ cu sila lor înaltă de-obiecte/ vomită iar în burg o ploaie bleaga/ pe filosofii celor lumi perfecte” (**De rerum naturae**). Divinitatea, marea, mitologia, norii, filosofia în relație cu rutina, mediocritatea, sila, voma: universul spre care s-au îndreptat suspinele atâtor generații de poeți și care a făcut gloria atâtor paradigme literare, la Mircea Dinescu e derizoriu, grotesc, cabotin, lipsit de substanță. În pictură, fovismul ar fi un posibil reper pentru violența imaginii din limbajul poetic al lui Mircea Dinescu: „Sunt o pictură umedă – mă zvânt la soare/ muște mă duc scârbite pe picioare/ și îmi depun pe geamuri pe lămpi și pe batiste/ bojocii și ficatul și mațele-mi foviste” (**Convalescență**).

Pe ici, pe colo s-a spus, mai pe față sau mai discret, după posibilități, că în **Moartea citește ziarul** e mai puțină „poezie” decât în celelalte volume ale lui Mircea Dinescu: ce fel de „poezie” însă? într-o vreme când destinul cărții și al scriitorului pare a fi pus în cauză, când ne întrebăm „și ce mai scriem?” ori „cum vom mai scrie când timpul șopârelor a trecut?”, această observație e cel puțin imprudentă. Las deoparte, iată, semnificația „istorică” a protestului, a frondei din aceste poeme și mă întreb, la rândul-mi, dacă nu cumva soarta viitoare a poeziei, pe termen lung sau mai scurt, e chiar *estetica angajării* pe care **Moartea citește ziarul** o propune literaturii noastre contemporane. Protestul deschis, diversitatea „țintelor” (de la Ion Iliescu la Emil Constantinescu, de la Fănuș Neagu la Ana Blandiana și Al. Paleologu, de la Virgil Măgureanu la Nicolae Văcăroiu și Corneliu Vadim Tudor: Dinescu nu iartă pe nimeni), non-conformismul, bășcălia, dinamitarea ideilor primite și a zonelor „tabu” – totul exprimă în **Pamflete vesele și triste** un imens talent literar și, într-o altă perspectivă, pârdașnică meserie de om liber, cu bunele și cu relele ei: Mircea Dinescu le e simpatic dar și antipatic tuturor (simpatic câtă vreme se ocupă „de dușmani”, antipatic când se apropie de zona celui mai înainte surâzător). Ceea ce face farmecul acestor pamflete este știința de a menține echilibrul între *analiza și literaturizarea* unui eveniment politic, social, cultural. Iată, de pildă, un text memorabil (cum sunt toate, de altfel) despre Legea fondului funciar și problemele țăranilor; să comparăm orice discurs pe această temă a oficialilor cu acest pamflet intitulat **Papucii, academicienii și legea agrară**; „Dacă musulmanii de pe Dealul Mitropoliei, când au priticit salariul de academician ar fi catadicsit să le dea tractoare subvenționate de stat țăranilor, cărora cu patruzeci de ani în urmă le-au băgat pământul în comparativă și caii în salam, astăzi, în România, s-ar mai și munci nu doar s-ar gândi. Nu știu dacă domnii Bârlădeanu, Iliescu și Marțian au cântat în corul Radio-Televiziunii când au fost mici, dar ca utemiști cu siguranță au valsat pe o melodie a anilor '50 despre agricultura azerbaidgeană: «*Ce popor muncitor/ ce ogor roditor/ opt recolte pe an/ depășire de plan/ în Azerbaaaidgean*». Din păcate, acest cântec specific realismului socialist n-a lăsat urme prea adânci în biografiile românte ale conducătorilor noștri, pentru că lecturi proaspete din Coran par să-i fi zvârlit în brațele mahomedanismului. Până nu de mult am crezut că papucii cu vârful îndoit sunt fructele cochetăriei levantine, când de fapt îndoitura cu pricina ține de ideologia mahomedană, care spune că pământul e sfânt și, în consecință, nu trebuie zgâriat nici măcar cu vârful papucului, îngroziiți că străzile Bucureștiiului ies, de obicei, cam arate din iarnă, parlamentarii și senatorii noștri au făcut ce-au făcut și au reușit să păstreze

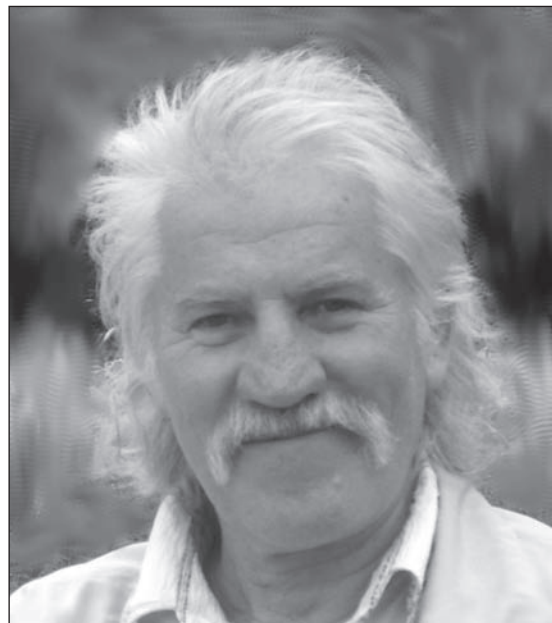
măcar câmpurile virgine, pe placul lui Alah, ținându-i încă în șah pe țărani cu legea agrară. Invația de catifea a turcilor a coincis cu galopul ienicerilor lui Cozma către capitală și, fiindcă Dumnezeu pune o cumpănă în toate, minereul de halva și susan a suplini lipsa de antracit de la centrele de lemne și cărbuni. Totul ar fi giugiuc, fiindcă România duhnește în sfârșit a halva dinspre Piața Matache, numai că dinspre dealul Mitropoliei suflă o boare de târlci îndoiți, din pricina căreia țărani n-are curajul să iasă în bătură și să jighească pământul cu sapa“.

Pamfletele, datate 1990-1996 și publicate, în majoritatea lor în revista „Academia Cațavencu“, nu-și pierd cu nimic actualitatea. Ele se citesc cu același interes (chiar dacă, uneori, „obiectul“ pamfletului a dispărut cu totul sau a devenit benign, pierdut în anonim) pentru că sunt scrise în orizontul literaturii. Apoi, chiar dacă citite cu perseverență în săptămânalul de moravuri grele, pamfletele, adunate în volum, se parcurg cu o intensă plăcere, cu satisfacerea a ceea ce se cheamă „gust estetic“. Sunt aici formulări care se rețin, aproape ca niște aforisme („Trecutul nu-i decât un reflex întârziat al unui prezent insuportabil“; „Să stai la coadă la lapte în Piața Matache și să suferi din pricină de Sue Ellen – iată esența tranziției românești“, scrie Dinescu), demonstrarea unor noi mituri identitare ale românilor (al colaboraționismului, al dizidentei „care se dă la liber“, al sărăciei și cinstei etc.) și o știință absolut remarcabilă a prelucrării, în registru literar, a unui material foarte divers, din care se plămădește toată drama acestui timp.

Cu Mircea Dinescu începe istoria pamfletului în literatura română, înainte, n-a fost vreme pentru această specie. Când să fi fost? între 1920 și 1938? Nu, pentru că toate energiile se consumau în interiorul câmpului literar care își așeza liniile de forță ale modernismului; când istoria a început să-și arate colții spre scriitor, între 1935 și 1938, acesta i-a răspuns cu zaharicale (autonomia esteticului, argumentul Maiorescu etc.) în tot soiul de anchete literare, între 1938 și 1944? Nu, că nu era voie; dictatura carlistă făcea cu degetul spre dulcile închisori burghezo-moșierești; apoi, cea antonesciană arăta spre Est, spre prima linie a frontului. Între 1944 și 1989? Nu, că degetul comunist arăta acum înăuntru, spre duba neagră, Gherla, Aiud, Canal, groapă comună. După 1990, oameni fără carte și fără manieră au zis pamflet, injurăturii mustoase în care tot românul e mare meșter. Mircea Dinescu este primul care scrie *pamflete*, cu adevărat, deschizând astfel un nou capitol în istoria noastră literară.

Pamfletele vesele și triste situează, printr-un efect de ecou controlat, poemele lui Mircea Dinescu într-o zonă tematică și stilistică foarte precisă; **O beție cu Marx** (1996) se extrage din același mod de a gândi realul și poziția față de acesta a scriitorului, prin sита deasă a aceluiași filtru de percepere a condiției umane, pe care le-au pus în valoare cărțile de poezie tipărite până acum și, nu mai puțin, pamfletele marelui scriitor care este autorul **Invocației nimă-nui** și al lui **Rimbaud negustorul**. Mircea Dinescu e asemeni regelui Midas: orice atinge se transformă în literatură, în text: „Ticălosul începe să nu mai fie cinstit/ și-și retrace limba lui verde dintre frunze/ lipicioasa lui limbă ca o biserică/ în radarul căreia ingerul debusolat/ cade rănit de elocvența episcopului./ Ticălosul bun/ ticălosul de treabă/ complimentează ologul cu picioarele împletite/ ca semnul infinitului/ molfăie flori la ușa văduvei/ înalță o ureche uriașă deasupra orașului/ abolește cenzura/ și le-ngăduie morților

să vorbească/ viitorul e-al vostru spune el/ viitorul și vrăbiile de pe gard/ chiar dacă orzului prăjit îi spuneți cafea/ chiar dacă oul din vitrină pare exotic/ voi aveți dreptul/ voi aveți dreptul/ dreptul și stângul/ stâng drept stâng drept/ dreptul/ viitorul e-al ologului/ cu picioarele împletite-n infinit./ La urma urmei puțin vă lipsește să fiți fericiți/ ca înecatului o gură de aer/ ca marinarului puțină corabie./ După șapte ani oasele răposaiților se spală cu vin/ dar vinul a plecat puțin în America/ și miorița behăie puțin la Beirut/ și ciorapul nostru stâng e puțin în piciorul lui Ivan./ Jucați voi sârba-n căruța abatorului/ și n-auziți cum vă strig/ că ticălosul începe să nu mai fie cinstit/ că ticălosul a devenit bun/ că ticălosul e băiat de treabă“ (**Vă spun: ticălosul începe să nu mai fie cinstit**). Totul e aproape clar, atacul e ca și direct, substituirile la care e invitat cititorul sunt obligatorii: „Ei au desfăcut cu metodă parchetul,/ au deșurubat mațele lămpilor,/ au şușotit în șifonier,/ au conferențiat în frigider,/ au mursecat pernele,/ au împușcat pereții,/ dar n-au descoperit maimuța siberiana/ ce sărea veselă de pe un lob pe altul/ al creierului meu tropical“ (**Percheziție**). Toate poemele cărții sunt niște pamflete foarte virulente, exprimând personalitatea scrisului dar și datele temperamentului poetului: un frondeur – acesta a fost Mircea Dinescu de la început și, nu mă îndoiesc, așa va rămâne: „Havel, fi bun și retrace-te la mănăstire./ Nu mă pot obișnui cu ideea/ că vulturul/ e angajatul Salubrității./ Revoluțiile și-au mâncat copiii,/ disidenții șomează,/ protestatarii stau spășiți/ la coada chitului McDonald,/ numai tu, din catifeaua aceea istorică,/ ți-ai tras câteva costume pe cinste/ pentru care te invidiez./ Te invidiez că la Praga/ marijuana-i mai ieftină decât pâinea/ și adolescenții pe poduri/ ling timbrele impregnate cu krak./ Te invidiez că ești uns/ din trei în trei zile/ doctor honoris causa;/ și maică-mea spera s-ajung/ doctor în litere s-o vindec de plămâni/ – n-am ajuns./ Te invidiez că ți-ai luat înapoi prăvăliile;/ Ezra Pound visa și el o mică tutungerie/ – n-a avut parte./ Când anafura mucegăiește/ trebuie îngropată cât mai adânc/ să n-o scurme șobolanii sau câinii,/ deși, la inflația asta de îngeri,/ ce mai contează un șobolan cu aripi/ sau un câine în zbor?/ Pe la noi însă e ceva în plus/ care mă neliniștește./ Mașinile-s în continuare/ de cinci ori mai grele decât ar fi normal/ și-abia se duc pe ele însele./ Vacile mor de inaniție/ la trei sute de metri de gară/ unde grâul uitat pe-o linie moartă/ scoate prin acoperișul vagoanelor/ limba lui verde la călători./ Gâfăie și noua societate,/ gâfăie cu spinarea îndoită sub nemuritorii funcționari./ Paznicii nu-s prea bine păziți/ și fură în continuare de sting./ Săracului, norocos cum îl știm,/ îi cade în continuare pâinea-n căcat,/ i se scoală la liturghie, în timpul slujbei,/ și are parte de pompieri pe casă/ în noaptea nunții./ Ce să înțeleg când comuniștii/ s-au pitulat în biserică/ și-ntr-un acces de filantropie burgheză/ sunt gata să mă angajeze/ să le rescriu cât mai artistic/ teoriile și legile capitalului?/ Ce să înțeleg când barbarii/ nu mai pot ajunge la porțile Romei?/ din pricină că-s opriți la granița cehă?/ Ce să înțeleg? Că ingeru-i mai citeț decât Marx?/ Sigur că-mi vine să strig,/ precum nebunul din Luvru:/ «Dați-mi un cuțit să-mi tai șoricul de Crăciun/ din Bruegel cel Bătrân, din Velasquez sau din Goya,/ dați-mi pe mână o țară/ și veți avea în curând ceaiul polițist/ profet de Mandelștam...»/ O, cititor fățarnic, tu, semenul meu, frate,/ nu te acri,/ nu te acri,/ nu te acri și fii atent când traversezi strada/ să nu te calce mașina Salvării“ (**Scrisoare către Vaclav Havel, aruncată la coș**).

Victor TEIȘANU

În căutarea unui drum

Cu al doilea volum de versuri, **La răzătoarea scării** (Iași: Ed. Pim, 2016), Marius Irimia tatonează încă soluri poetice, încercându-le fertilitatea. Pare și acum indecis asupra căii de urmat, amestecând stiluri și abordări, dar mai ales utilizând, față de propriile texte, cote de exigență variabile. Așa se întâmplă tuturor celor care intră inhibați în salonul literaturii, crezând, din exagerată prudentă și nu totdeauna pe bună dreptate, că locul de onoare li se cuvine altora. Cu siguranță, Marius Irimia își bazează discursul pe o sensibilitate oarecum vitregită, în numele căreia simte nevoia să gesticuleze vindicativ. La el traumatismele sunt chiar consecința incapacității de a se implica. Fiind mereu la margine și căutând un punct de sprijin, el se consolează, din cât putem înțelege, cu postura de observator. Nu neapărat imboldul sau crezul boem, ci mai degrabă frâna propriei labilități îl împiedică să-și negocieze frontal existența. Faptul acesta devine vizibil în plan erotic. Aproape toate textele se referă doar la utopia iubirii, nu la fructificarea ei, îndrăgostitul păstrând mereu o distanță rezonabilă față de „obiectul” adorației. Fie prin intermediul visului și închipuirii, fie ca rod al pânzei și contemplării platonice, autorul pare veșnic sedus de volatila sa iubire, al cărei chip și date de identificare sunt repetate până la obsesie: „șatena / în galben cu pantaloni negri mulați / și gleznele descoperite” (*Jurnal*); „linia (ușoară) nas-față-gât subțire- sâni slab dezvoltati- gura veștedă-bazinul- picioarele mlădii” (*Fulgerul*); „bustul, de sub tricoul roz-alb se ghicesc sâni, / mijlocul și buricul, / blugii, parcă te invită să-i dezbraci” (*Clasic*); „în roșu complet, elegantă, fără de reproș, / (...) avea părul lung până mai jos de umeri” (*Băiatul din gunoi*). Toate aceste date alcătuiesc un soi de simbol, cam facil poetic, la care observatorul, exercitându-și pândă, n-are acces: „Încă o mai caut, / (...) Știu dacă se mai poate? //Lucru interzis” (*Despre ea*). Indecizia devine paralizantă. Meta-

fora străzii ca lume, în care ființa poate fi mutilată de iureș, ne spune câte ceva și despre autor: „M-am ancorat într-o piatră / de viforul străzii aruncat / (...) Să mă arunc în vârtej, / încălécând cuvinte, fraze, ritmuri, / (...) evitând crengile rupte, bolovanii, / (...) Strada curge cu manechine duse de vânt, / dintr-un loc în altul, / și cu praf” (*Strada*). Pentru că nu poate înfrunta ostilitatea realului, autorul încearcă să joace cartea traiului boem. Alcool, rătăcirii și sărăcie par a fi ingredientele acestui habitat de care face caz în mai multe rânduri, ca în *Octombrie*: „Va trebui să încep de la clantă / în dreapta, priza, butoanele de aprins lumina / (...) multe fotografii cu chipuri străine / (...) cam înghesuite hainele mele / la urechea stângă țârâie aparatul de radio / ferestre / mă așteaptă puricii / ceva nu merge”. Tacâmul se completează, evident, precum la case ilustre, cu regrete, căințe și angajamente de formă: „Unde ți-e drumul cel înalt, / Șoseaua luminată ca de Crăciun de pe culme? / (...) Și m-am gândit: doresc să mă las de fumat, / de consumat băuturi alcoolice în public” (*Băzdăgania*). Facilitatea își face loc și aici, în dauna performanței poetice. Dacă sunt oaze de pace, acestea se referă la idilismul unei copilării rurale, consumată în arhitate: „lumină / pe o palmă de pământ / popor de furnici în case de lut / potopite de verdeață / și troscot și iarbă și mușețel și florile albastre de cicoare / de pe tăpșane” (*Vara, odinioară*). Iată și o viziune paralelă a copilăriei, aparținând periferiei urbane: „Era odată un băiat / care locuia lângă o ladă de gunoi / așezată, nu se știe de ce, / într-un colț al unei mari clădiri” (*Băiatul din gunoi*). Refugiată în poezie, natura ezitantă a autorului face ca textele să nu se supună unei regii ferme. Așa că sub aceeași umbrelă se adună piese extrem de diverse, de la textul nostalgic, ancorat în memoria afectivă, la poemul actualității frustrante: „Mintea mea caută o cale / de rezolvare a fiecărei probleme. / Greu, apoi silențios, se urnește și

alunecă, / viteza optimă, suficient de repede, / dar ușile ermetic închise cu semne mari pe ele: / Semnul întrebării“ (*Caută o cale*). Și de la compoziția cu tentă supra-realistă (vezi *Hidrânt spart...* sau *Insecta*), la formulări lirice concise („micropoeme“), unele de tip haiku. Între acestea din urmă, câteva reprezintă bune momente de inspirație, atât prin plasticitate, cât și prin consistență reflexivă: „ce-ar putea face / luminile firave / muntelui de nori?“ (*Lumini*); „Picuri de ploaie / acoperiș de tablă / noapte sub pleoape“ (*Șandramaua*); „pe drumul de țară / copacilor cu țurțuri / nici o poză“ (*Țurțuri*); „după cum mă simt / poate să vină și ea / ar fi cam la fel“ (*Și ea*). La izbânzi lirice putem adăuga și alte texte: *Clasic*, *Fulgurul*, *Contopire*, *Ca un pește*, ș.a. Atunci când supralicitează, calp interogativ, filoane filosofice, devine artificial și plat, ca în *Bâjbâind încă*: „soarele, nu este spiri-

tul, Dumnezeu? / (...) cine este Soarele / ce este noaptea / ziua / (...) care este rolul nopții / al zilei / al soarelui“, mai ales dacă urmează și un comentariu banal. Iată și alte texte naive, *Învățăminte* și *Dorința*, ambele la pagina 56, iar *Sade* este un model de gratuitate.

Dacă admitem caracterul de tatonare și experiment al noii cărți, Marius Irimia face un lucru necesar. El își exersează încă uneltele, în căutarea drumului propriu. Sunt zone aluvionare, cu porțiuni de zgură care stânjesc armonia și echilibrul. Dar precum talanții biblici, harul poetic există. Se pare că autorul are valențe în plus când e vorba de concizie și exprimare aforistică. Nu-i lipsește nici o anumită disponibilitate pentru observație și notație. Și dacă am admis că poetul se află încă în zona experimentelor, așteptăm necesara limpezire. Vorba sa: „vreau să fac excese și pe urmă să-mi revin“.

Un roman născut din poezie

Poetul Vasile Iftime debutează ca prozator. Romanul său **De la Petru citire** (Iași: Ed. Junimea, 2016) amintește de casele, des întâlnite în orașele noastre mai demult, dar și astăzi, inundate de iederă, astfel încât vegetația, cotropind pereții de jos până sus, acoperă întreaga construcție. Doar geamurile și ușile, ivite discret prin verdeată, sugerează că vorbim totuși de o casă, lăsându-l pe privitor să ghicească dacă edificiul atât de bine mascat este din lemn sau din piatră. „Iederizarea“ construcției epice la Vasile Iftime înseamnă de fapt abundența și predominanța elementului liric, grație remarcabilei sale disponibilități metaforico-imagistice. Sigur, totul este legat în primul rând de „rezervorul“ său poetic, unul extrem de flexibil și care se regenerează continuu, pe măsură ce se consumă. La Vasile Iftime erupțiile de energie lirică par inepuizabile, ca și plasticitatea rostirii. Ceva care uneori ne duce cu gândul la „poetizarea“ prozei de către Fănuș Neagu: „Se rup secundele din carne și tu le numeri, unele sunt albe precum oasele găsite pe câmp după ce le-au lins vântul și lupii, altele sunt scâmoșate, pătate cu urme de viață, dar tu numeri fără să te oprești și fără să-ți pese că lângă tine mai numără cineva“ (p. 66). Sau: „Nefericirea se descompune printre boscheți îndulciti cu iluzii la litru, înveșmântată în piele de arici, îngropată în stâncă, topită în crematoriu, semănată sub brazdă, despătată de copitele cailor, stropită pe tocuri de ușa, pironită pe cruce“ (p. 77). Metaforele alcătuiesc adevărate șuvoaie, penetrând discursul epic și săpând largi sincope în derularea poveștii. Aici inventivitatea autorului devine redutabilă. Lista definițiilor inspirate este lungă, făcând dificilă orice încercare de a selecta niște mostre. Încât vom cita la întâmplare: „lumânările, degete de martiri fumegând“, „transparența desface muguri în oglindă“, „o lumină roșie, lichidă – mirungere peste pleoapele cerului“, „ești cuib de pasăre, eu sunt zborul tău“ etc. E drept, întâlnim și combinații hazarde, mimând sensuri, dar rămânând adesea la nivelul verbozității cu sclipici, însă și acestea rezistente coloristic. Această poetizare permanentă vine cumva împotriva unui curent care domină proza noastră de azi, și anume autenticismul, având ca regulă oralitatea. Sub-

minarea exprimării colocviale se produce în cazul de față și prin numeroasele și extinsele tirade verbale ale personajelor, care se transformă în veritabile debateri teoretice (vezi dialogul dintre Petru și Genia, cap. 61, 62 și 63). Există însă și destule probe de autenticitate, pe filiera personajelor de extracție intelectuală precară, când limbajul, depășind granița pudorii comune, lunecă spre nuditate.

Dacă avalanșele de lirism vin din imaginarul poetic, ideile reflectă un *modus vivendi* puternic înrăurit de Emil Cioran, din care autorul chiar și citează de câteva ori. Recunoaștem cu ușurință tiparul nihilistului dezabusat de pe malurile Senei: „Moartea este cel dintâi ajutor în vreme de singurătate“ (p. 25); „Libertatea este o alunecare lichidă spre nicăieri“ (p. 72); „mersul este o încremenire în uitare“ (p. 77). Personajele lui Vasile Iftime, din lumea rurală sau trăind întâmplător la oraș, poartă, cu excepția protagoniștilor, pecetea elementarului, a existențe supuse neconținut ultrajelor, dincolo de orice normă etică. Drept consecință, teroarea instincțelor face ravagii. Gesticulația devine brutală, extrasă din zona rudimentelor, unde reperatele, dacă nu lipsesc, sunt false. Totul pare a se rezuma la sexualitate. O trecere prin filtre psihanalitice ar conduce, măcar tangențial, către Freud. Diferența tipologică o constituie însă Petru. Structural mai sensibil, ros mereu de dubitudini și aflat parcă sub narcoza unor păguboase complexe, acesta nu poate fi altceva decât victimă. Fiindcă, pe scena luptei pentru supraviețuire, un joc al existenței și morții acaparează pur și simplu indivizii. Aici principiul moral și altruismul sunt doar himere. Mediul fiind abject și contondent, visceralitatea cântărește de fiecare dată mai mult decât rațiunea. Jocul devine periculos, un fel de șotron în care nu există salvare pentru cei ce greșesc, urmăriți de soartă. În fond, Petru pare un însingurat, incapabil să-și conecteze viața interioară la circumstanțe reale. Încât este respins, ca o impuritate, ori de câte ori ar trebui să se integreze: în casa părinților, la internatul liceului, la cazarmă, ca militar, ori la mănăstire, printre monahi. Dar mai ales într-o ambiguă și vapo-roasă relație erotică, unde Genia, iubita, e la rândul ei

confiscată de un destin tragic. Odată cu moartea iubitei într-un accident stupid și nedrept, debutează pentru labilul Petru lunga odisee traumatică, în fapt o prăbușire continuă. Crizele și obsesiile se acutizează, până la halucinație. Iar motivul șotronului, persistent, dar și căutarea iubirii pierdute, ne trimit la Julio Cortazar. În capodopera sa, romanul intitulat chiar **Șotron** (1963), jocul capătă însă o simbolistică majoră, de cunoaștere și inițiere, care, producându-se, oferă perspectiva desăvârșirii (de la pământ la cer), numai că „e tare greu să ajungi cu pietricica în Cer, mai totdeauna calculezi prost și cade afară din desen. Încetul cu încetul însă capeti dibăcia necesară (...) și într-o bună zi înveți să te desprinzi de Pământ și să arunci pietricica sus până la Cer, până intri în Cer” (Șotron, Ed. Polirom, 2005, pp.246-247). Petru se conturează ca personaj cu încetinitorul, pe măsură ce imaginea sa iese din valurile lirismului. Însă chipul său

capătă substanță mai ales din mulțimea flashback-urilor, ca principal instrument portretistic. Traseul este contorsionat, având ca fundal un neîntrerupt spectacol al divagației și metaforei. Vasile Iftime pare îndrăgostit de paradox, aglomerând formulările cu astfel de tentă. Lexicul este fundamental poemat, trama epică rămânând mereu în umbra dantelăriei limbajului. Petru eșuează tocmai pentru că nu-și asumă destinul, preferând revolta și în final apostazia. Romanul lui Vasile Iftime devine și povestea unui ins în care ideea de sacru se degradează. Totul, sub presiunea iraționalului, perceput de inadaptatul Petru ca un atentat împotriva propriei persoane. Este de fapt istoria unei înfrângerii: cea a ființei vulnerabile care, aflându-se în mrejele lumii reale, caută cu disperare altă lume. Una zidită definitiv în închipuire. Și dacă Petru a eșuat, cu siguranță, autorul său, Vasile Iftime, câștigă un pariu important pe tărâmul prozei.

Nicolae SAVA

Robinson Crusoe – termen redus, demipensiune

DANIEL CORBU: „JANUVIA“

Dintru începutul cărții lui Daniel Corbu aflăm un eventual răspuns la clasică și multpreauzită întrebare „Ce ai lua cu tine pe o insulă pustie?” În cazul de față: vagon de dormit adus cu elicopterul, electricitate, barcă cu motor, iaht, șalupă, boiler, iPhone și tabletă, rîșniță electrică de cafea, aparatul de vid, pistolul și multe alte invenții de ultimă oră ale secolului XXI, câteva cărți, materiale pentru pictură. Iar aici insula „pustie” este ocupată de noul Robinson Crusoe în calitate de proprietar... Cît despre izolarea de lume, aceasta este autoimpusă, pe termen scurt, circa un an (deși din prefață aflăm că e vorba de „ultimii șapte ani de viață ai eroului”, o notiță de la pag. 292 confirmînd „Cinci ani pe insulă”) și nu 28, cît a durat exilul forțat al celui dintîi Robinson. Numele noului exilat este Eduard Bazon, un pictor celebru și bogat, născut pe meleaguri romanești. Cam acestea ar fi, dar nu numai, deosebiriile dintre eroul lui Daniel Defoe și cel al lui Daniel Corbu. O explicație în acest sens ne-o oferă chiar autorul: „Robinson Crusoe avea un ideal, acela de-a ajunge de pe insula din Pacific, unde se salvase ca naufragiat, înapoi în lume, la Londra. A și ajuns după vreo douăzeci de ani. Eu nu am astfel de idealuri, am o utopie, una care mă va duce de pe Januvia mult, mult mai departe. Oare pînă acum n-am purtat această insulă cu mine?”, se întrebă

într-o scrisoare Eduard Bazon către prietenul său Francois.

Despre autorul cărții de față nu cred că este cazul să spunem prea multe, el fiind mult-

prea cunoscut, poet de primă linie lirică de la noi, autor a numeroase volume de poezie dar și cărți de eseuri și proză scurtă, posesor a numeroase premii literare, inclusiv cel al Academiei Romane. „Januvia”, apărută foarte recent la Editura „Princeps Multimedia”, Iași, 2017, ce poartă subtitlul „Insula Dragonului / romanul ascezei”, are peste 300 de pagini, 33 de capitole, cu titluri voit incitante, sugerînd spiritul de aventură al personajului, un preambul semnat de un oarecare Dirk Boccelli, editor senior (sic!), „două foi de început”, alte „cîteva însemnări dispartate pe foile de final” și un epilog. Preambulul ne dezvăluie că manuscrisul cărții a fost adus la editură de Toby Vianu, impresarul și nepotul pictorului Eduard Bazon, cartea fiind mai mult un pseudojurnal de exil decît un roman în sensul clasic al cuvîntului. Bănuiesc faptul că nici autorul nu și-a dorit să se încadreze în canoanele specifice acestui gen literar deși vrea să lase impresia că o face. Astfel, o trecere în revistă a celor 33 de capitole, care mai de care mai apetisante pentru lectură, lasă cititorului impresia că ne aflăm în fața unui veritabil roman de aventuri.

Iată, de exemplu, cum sună acestea: Absența ca teroare. Lilieci de mâncare. Comoara din peșteră; Atacul insulei. Dragonul salvator; Un cadavru rătăcit pe oceanul Pacific; Mormîntul călătorului necunoscut etc

Pictorul Eduard Bazon, după moartea soției sale, Rose-Marie, într-un tragic accident de avion, decide să se mute din Melbourne pe insula sa Januvia, cumpărată cu 850.000 de dolari, undeva în Pacific, alegînd o asceză autoimpusă dar în condiții de secol XXI. Astfel, nepotul și impresarul său parizian Toby Vianu îl transportă cu un avion închiriat în insulă, cu tot cu bagaje, dar și un vagon de dormit. În timp, pe mica insulă (530 metri lungime și 185 metri lățime, adică o suprafață de 97.050 metri pătrați) se construiesc de către muncitori aduși special cu elicopterul un pavilion elegant, dotat cu toate cele necesare, podețe și scări, sistem de producere a curentului electric prin panouri solare și centrale eoliene. Aceasta pentru că, spune eroul, „asceza aleasă de mine nu înseamnă o negare a civilizației. Dar pot începe o nouă viață în afara istoriei, o viață dăruită propriei asceze. Adică pe această insulă uitată de lume“, recunoscînd însă și pionieratul înaintașilor săi, asceții autentici: „Și nu știu de ce nu mi-i dat să roșesc în fața vechilor asceți, în special religioși, călugări care au traversat secolele, trăitori în peșteri umede, pline de gîze, viermișori, gîndaci, șopîrle și alte creaturi ale bunului Dumnezeu“. Cu una din creaturi se întîlnește încă din primele zile, un dragon, pe care îl și botează pe loc, Parsifal, personaj cu care va avea mai multe convorbiri și aventuri. Dar insula are și mulți șerpi – de care se apără purtînd la încălțăminte saci cu margosa (o plantă care alungă șerpii) – șoareci, mii de păsări aflate în transit, multă umezeală.

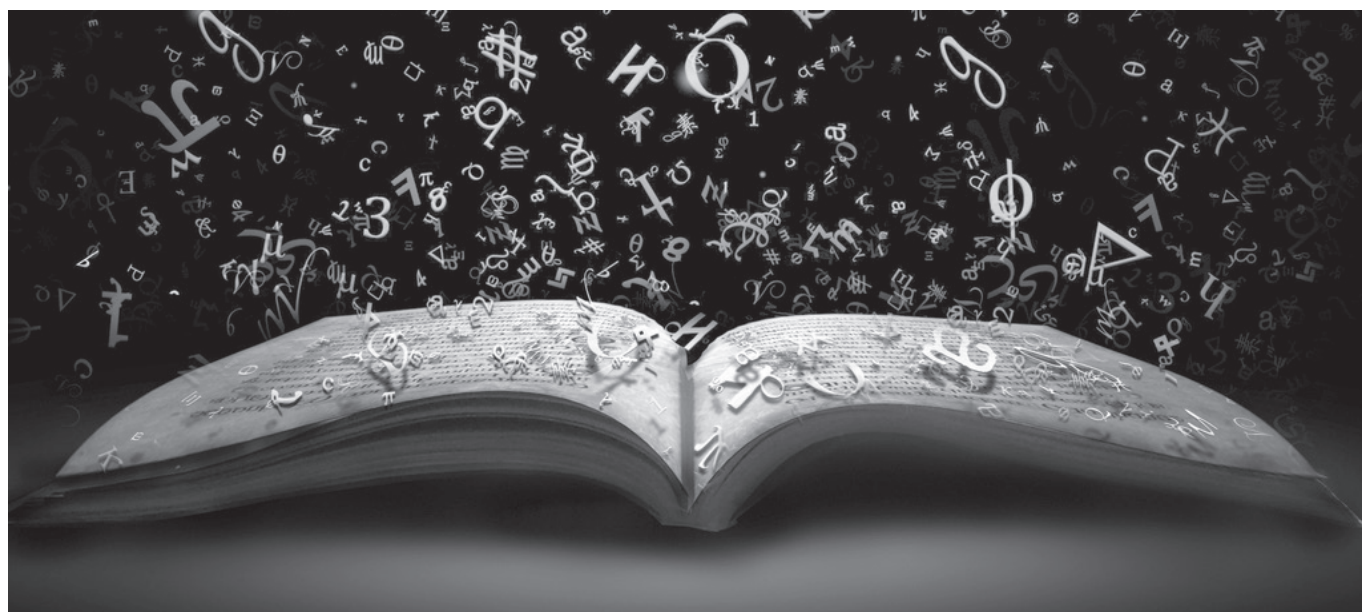
În clipele sale de reverie, și are multe de acest fel, pictorul își amintește de multe istorii aflate de la prietenii săi sau din cărți: incursiunea lui Olive Grenier, un prieten, în tribul din sătucul Umaia, croaziera în Pacific, împreună cu Rose-Marie, cînd au întîlnit un trib fals (hazoasă întîmplare în care niște actori angajați de o firmă de turism jucau rolul unor sălbatici) în insula Tanga, cursurile de religie tibetană, atmosfera vernisajelor pariziene și boemei de acolo etc. Citește, recitește

cărțile binecunoscute ale lui Bulgakov, Borges, Cervantes, Goethe, Homer, Dante, aduse cu el pe insulă, pictează mult, tablourile sale ajungînd la cele mai cunoscute galerii plastice din lume, vînzîndu-se la prețuri incredibil de mari. De aici și luxul care și-l permite pe Januvia. Ascultă muzică simfonică, împreună cu dragonul Parsifal, „stăpînul insulei“, căruia îi place în special Oda Bucuriei. Acesta îl și apără cînd niște invadatori ai insulei vor să urce în pavilion. Face față cu brio și altor încercări ce i se întîmplă pe insulă, dar cel care studia încă din tinerețe yoga, tantrismul, miturile, simbolurile, șamanismul și tehnicile extazului, dispare, inexplicabil, după vreo șapte ani fără urmă.

Explicația o dă Toby Vianu, după dispariția fizică a acestuia, lăsînd pentru editor niște însemnări despre Eduard Bazon: „Scria doar în trecere că după detoxifierea totală a reușit Shambala, adică părăsirea totală a spațiului profan. Mai scria, în al cincilea an pe insulă că realiza transa cataleptică și levitația și căuta drumul spre iluminare. Erau metode prescrise de Dagupta și de atîția alții. (...) Mi-am amintit că o dată mi-a vorbit despre pregătirea pentru dispariția fără rest, pe care am întîlnit-o trecută de mai multe ori în caiet. Ce poate fi moartea fără rest? Evanescența, pulverizarea trupului și unirea spiritului cu balsamul cosmic divin. Eduard a primit unda de nemărginire. A reușit mai mult decît Milarepa, pe care-l adora“.

Miraculosul, fabulosul halucinant, deseale trimiteri spre sensuri transcendente, deseale referințe culturale, cele mai multe ezoterice, captivante, amestecul de mitologie și poezie din romanul lui Daniel Corbu fac din acesta un experiment literar cuceritor, inteligent și savuros la lectură, încă un semn că vocația poetului pentru proză a existat dintotdeauna. Iar stilul literar, inconfundabil, al acestui minunat poet se regăsește pe deplin și în proza sa încît, chiar dacă nu și-ar fi pus numele pe copertă, cei mai mulți dintre cititori l-ar fi recunoscut.

Ar fi multe de citat din această carte dedicată singurătății, dar închei cu o zicere înțeleaptă a personajului principal: „Singurătatea e o normalitate nesîcîitoare cînd știi unde ești, cînd știi cine ești și de ce ești“.

Hanna Bota – Polivalența culturală, aventura feminină și viziunea distopică*

Hanna Bota (n. 1968, Cluj-Napoca), poetă, prozatoare, eseistă, memorialistă este o prezență remarcabilă în literatura contemporană. În proză, *Tabla de șah* (2006), *Maria din Magdala* (2007), *Cronicile memoriei, jurnal, memorialistică* (2010), *Ultimul canibal* (2011), *Dansând pe Gange* (2013) sunt principalele cărți ale autoarei și reprezintă doar o parte din creația literară a unei prodigioase personalități culturale care s-a exprimat performant și în sociologie, antropologie, etnografie. Specializările foarte diverse și nuanțate nu au afectat creația artistică foarte expresivă și cu rezoluție estetică personalizată. Autoarea reactivează literatura dinamică, spiritul aventurii și călătoria în sensul cunoașterii numai ca un prolog al autocunoașterii ființei umane.

Cărțile sale, fie că reprezintă poezie, proză, memorialistică, eseu filosofic sau religios, o recomandă ca fiind unul dintre autorii cei mai prodigioși ai literaturii contemporane care din fericire, a început să fie tradus în limbile europene, dar a rămas, din nefericire, în afara zonei de interes a criticii literare.

Nenumărate divagații și derivații, paranteze, cratime, susțin gramatical un tip de discurs de dimensiuni apreciabile, constituit din propoziții și fraze extensive, care susțin curgerea narativă, fluența emisiunii existențiale. În plus, se vorbește mult, se conversează, se țin discursuri, totul premeditat, programat, ca și cum vorbele ar reține evoluția bolii personajului.

Într-adevăr, oamenilor nu le place să li se vorbească despre suferință, dar marea literatură are o singură temă – suferința – cu eventual, un final fericit, dar de multe ori viața devine mai tragică decât moartea. Însă atmosfera e lipsită de atmosfera morbidității, ca în poezia lui Bacovia: „...și n-am mai murit.“

A mai evoluat o generație de copii care își definesc altfel copilăria. Nu mai sunt aceia cu cheia de gât și cu spațiul specific dintre blocuri, sunt copiii de pe Facebook care își construiesc o realitate aleatorie din imagini dispartate, generate uneori de dializă și transplant. Ființa care se confesează a fost diagnosticată cu 15 boli, a suferit 21 de operații. Și totuși nu este lipsită de poftă de viață, de cultul prieteniei și de un elan al comuniunii spirituale. Dar înțelege că în existența sa nu există loc pentru iluzii sau așteptări miraculoase. Plină de semnificație și cu rezoluție psihanalitică este prezența în viața persona-

jului a celor doi bărbați: tatăl și iubitul, în jurul cărora se construiesc toate miturile feminine într-o solidaritate genetică.

Iată confesiunea tragică, dar de perfectă conștientizare a suferinței, de acceptare a destinului, un fel de „reportaj cu ștreangul de gât“. Variabilitatea dură a destinului generează un sens dublu al acțiunii: autoobservația trupului maladiv și acțiunea textuală a Jurnalului, durerea și scriitura: *Joi, 25 octombrie. Aș vrea să pot scrie o poveste a unuia din Gașcă care să fi avut final fericit. Dar parcă există final fericit când știi că orice ai face, oricum trăiești, oricâtă grijă ai, rinichiul transplantat e până la urmă respins de organism, niciodată nu devine al tău, se va comporta ca un corp străin, un sclav care îți face munca ce i-o dai, veșnic râvnind la organismul dintâi, unde era acasă, răpit violent și obligat să funcționeze în sclavia noului stăpân. Dar asta numai până la revolta finală (...) Mai bine mort, decât rob pe veci, zice rinichiul! Și așa se întâmplă: la un moment dat renunță să muncească sau se declară mort. Stăpânul revine la dializă sau moare și el. Nu știi cine pe cine învinge.*

Introducerea aceasta lungă am scris-o doar ca să vă reamintesc în ce fel de luptă atârnăm în pânza păianjenului. Și jur că nu m-a devorat, că voi pleca fix când vreau eu! Cu trei rinichi în organism, ca să am destui pentru toți; știind ce e moartea, află ce e viața, pentru că asumând-o pe una, o primești și pe cealaltă la pachet. Sens au doar împreună. Și mi-am trăit viața cu toată evervescența condamnatului la moarte, înțelegând tocmai în momentele foarte apropiate de ea, că e o iluzie. Poate pentru asta scriu Jurnalul, ca să încerc să explic ceea ce nu am putut spune direct, că nimeni nu crede când spui ce măreață eliberare trăiești când mori. Sună chiar ciudat, așa că las propoziția scrisă și nu mai revin asupra ei. Diferența e că eu știu ce mă așteaptă, voi toți mai credeți că nu va fi așa. De aceea, spun, eu sunt în câștig.

De mâine încep să vă scriu povestea cu happy-end. A început rău, dar s-a sfârșit cu bine, ca în „Cenușăreasa“, în „Alba-ca Zăpada“ sau alte basme.

Hanna Bota NE SCRIE câte o poveste pe care, mai întâi, o conștientizează în sensul de autoreflexivitate postmodernistă. Autoarea scrie simplu, fără artificii stilistice și fără exces de competență în zona medicală și a maladivității; o carte diferită față de celelalte,

care alcătuiesc impresionanta și diversă sa bibliografie, de un desăvârșit profesionalism și aplicație la tema fiecărui volum. O asemenea impresionantă bibliografie nu reprezintă întotdeauna o acțiune de diversificare stilistică, de reînnoire și particularizare a temelor, ci o rescriere a aceleiași capodopere în variante tot mai slabe. Din fericire, Hanna Bota se află într-o expansiune riguroasă și spectaculoasă de cucerire a diverse universuri particulare: mereu schimbată, dar întotdeauna în universul său.

Autoarea conturează precis un univers narativ depresiv, dar și o stare generală de maladivitate – și chiar o treaptă mai sus – de morbiditate și, în acest sens, romanul poate fi distopic, dar se preocupă – secundar – și de categoriile tradiționale – acțiune, tipologie, deznodământ – respectând canonul tradițional al genului prozic. Performant și revolutiv în zona metamorfozelor continue, *Când în fiecare zi e joi* reține și distincția de experiment în formula preferată a autoarei, de roman de călătorie, aici călătoria desăvârșându-se în jurul și în interiorul corpului uman. Universul specific al spitalului, al bolilor și bolnavilor, poate constitui o lume aparte, bine definită, în care se poate genera o călătorie virtuală, dar și de intensă concretitudine.

Virtualitatea generată de realitatea grea, dar și de rezoluția unui univers preluat din lumea reală, pe care îl explozează toată lumea în situații limită, acordă romanului o credibilitate care poate declanșa fenomenul identificării la nivelul cititorului. De aici sensul distopic de utopie negativă și, indirect, cu funcție exorcizantă. Și în mod firesc, acțiunea și atmosfera fiind pe viață și pe moarte, romanul nu lasă loc pentru iluzii.

Jurnalul este cartea unei mărturisiri complete, până în ultimul moment al existenței Dariei, între grupul de prieteni și cei doi bărbați puternici: Codru (tatăl) și Matei (iubitul), o dispariție treptată ca o disoluție imperceptibilă din realitatea umană. Aproape de extincție, eroina se dedublează și își asumă morbiditatea ca mod de existență: „Pentru tot ce mi-ai Greșit, Daria, te iert. Mă iert, că dacă n-o fac eu, cine mă va absolvi? Mai mult decât iertare, am nevoie de acceptare pentru ceea ce sunt. Așa că te accept, Daria, așa cum ești, îmi place de tine, Daria, pentru că tu ești eu. Nu resping nimic din tine-mine. Nu vreau să alung nimic din ceea ce ești, îmi trebuie cu ardoare tot ceea ce faci, exprimi și ești tu. Cu picioarele strâmbte și descărnate, cu șoldul ieșit din articulație și osul împingând pielea, cu mâinile deformate de fistule eșuate, cu degetele boante și respirația plină de uree. Cum ți-am acceptat și admirat frumusețea în îmbobocirea ta, așa accept și admir cu curaj ceea ce ai reușit să permiți să trăiești, ești eroina mea – da, sunt propriul meu erou! Am să mă investesc pe mine însămi în cavaler de onoare, îmi ofer medalia vieții-morții! Accept neputințele tale pentru că ele mi-au dat de trăit o anume experiență pe care n-o puteam trăi într-un „întreg“ normal, ele au fost și mai sunt calea mea de a fi.” Rămâne cu totul surprinzătoare acuitatea durerii. O durere pe care o simți urcând din paginile cărții prin arterele tale, în corpul tău sănătos, de cititor ferit – Doamne, ajută! – până acum de boală. Un vârtej al durerii, care se transmite din atmosfera nu doar maladivă, ci morbidă a cărții, din povestea grupului de transplantăți-dializați care se simt ca niște „aleși“ printre oamenii de rând, adică sănătoși.

S-ar putea spune că nu bolile și tratamentele lor interesează narațiunea, ci viața de spital și comunitatea care se generează din oameni tineri, cu viitorul în față, care suferă de aceeași boală teribilă. Nevoia de confesiune devine un imperativ al supraviețuirii, dar care nu se exercită întâmplător, ci numai în prezența unui bun primitor de mărturisire care se dovedește un obiect care o ține la mijloc, între existențial și extincțial: *Mă simt groaznic după dializa de azi. Nu doar slăbită și fără vlagă, încât întinsă fiind, n-am nici puterea să țin laptopul pe abdomen că mă sufocă, ci simt un soi de desprindere de lumea care mă face tot mai des să mă simt ca neapartinând realității. Lumea fizică se rupe în bucăți, intru de-acum destul de ușor în realitatea modificată, acolo primesc înțelesuri noi, dar pe care le aduc foarte greu în dincoace, le-aș descrie greu în cuvinte, așa că le las acolo, trăind ca-ntr-o lume paralele, fiecare lume cu înțelesurile ei.*

Se vorbește cu superioritate și chiar deriziune despre așa zisa „goană după senzațional“, de parcă „goana“ și „senzaționalul“ ar fi categorii estetice și chiar accesibile oricui. Și ca dovadă ar fi cele câteva opere care ar putea să susțină o asemenea tipologie, care sunt ilustrate de nume importante ale literaturii române, de la Dinicu Golescu la Mircea Eliade, în primul rând călători geniali pentru că, firesc, senzaționalul nu se așază la tine acasă și obligatoriu reprezintă o categorie negativă. În schimb, spiritul aventurii este ridicat la rangul de experiență inițiativă și canon formativ ca treaptă obligatorie în asediul „valorii“, aspirație pe cât de legitimă, pe atât de iluzorie, dacă nu fantomatică.

La o privire mai cuprinzătoare, am putea aprecia opera Hannei Bota ca o expansiune continuă, ca o trecere prin multe specii și genuri, de la poezie până la eseu (numai teatrul lipsește), ca un mozaic al creației, semn al polyvalenței și al voinței permanente de înnoire. Totuși, trebuie să existe în acest amalgam și amplă disponibilitate o amprentă specifică, o dominantă distinctivă prezentă în toate ipostazele, în afară de dorința de schimbare permanentă și etalarea unor vaste disponibilități de metamorfozare și experiment neobosit.

Această voință de schimbare și diversificare vine cumva împotriva patronimicului atât de performant și de largă circulație, pentru că există cel puțin patru nume „Bota“ în literatura și publicistica noastră. Sau poate sunt mai multe?! Sigur, numele scriitorului, chiar dacă nu are legătură cu opera scriitorului, are, inevitabil, influență asupra valorii textului. Sau, știu eu, poate nu are!

Curios este că acest roman distopic, performând o narațiune crudă, din vârful bisturiului, fără prevenții și menajamente, nu devine exponențial naturalist, pentru că toate violențele și amănuntele sfâșietoare se rețin ca o indiscutabilă competență medicală. O altă distincție a acestor introspecții analitice și sondaje psihanalitice ar fi faptul că, în cronologia operei, ele sunt create după o serie de romane de aventură și descoperire în spațiul indian și o experiență inițiativă și ceremonială, asumată în spiritul tineresc al filosofiei lui Mircea Eliade, fără nimic exotic și pitoresc.

* *Când în fiecare zi e joi*, roman distopic, Ed. „Școala Ardeleană“, Cluj-Napoca, 2016

Adrian LESENCIUC

Anii cenușii. Prima jumătate a proiectului

Deceniile post-comuniste scot încă în prim-plan întâmplări livrești cu rădăcinile adânc înfipite într-o realitate totalitară, sumbră, covârșitoare. Probabil că multe alte decenii vor lumina sporadic unghere ale umilinței în bezna ideologică. Surprinzătoare este însă apropierea inginerului Alex Maroiu de acest subiect, nu numai prin maniera de punere sub lumina livrescă a unor realități cutremurătoare ale anilor sub comunismul ceaușist, ci și prin încercarea de arhitectură romanescă. Ne aflăm în fața primelor două volume din cvadrilogia proiectată *Anii cenușii*, mai exact *Viața la periferie*^[1] și *Prețul evadării*^[2], în care poveștile unor personaje îndepărtate spațial și acțional, dar aflate în același malaxor al istoriei, se intersectează prin personaje de plan secund și întâmplări marginale. Nimic nu este, însă, lipsit de importanță într-un complex spațio-temporal tragic, prin care trec dezumanizate personaje în propria lor devenire (aparentă), în care orice detaliu și orice abatere contează spre a se putea fabrica un dosar, spre a putea fi constrâns un om, modelat prin lovire ideologică repetată, strâns fiind în menghina securității omniprezente. Odată cu dezumanizarea și dramele ei, prin istorie traversează și ideologiile de care nu se pot dezbăra personajele, ducându-le dincolo de aparenta moarte a unui comunism apăsător. Această senzație, de apăsare pregnantă, de durere cronică, de cenușiu recurent reflectat din fiecare pereche de ochi, însoțește paginile acestor prime două volume.

Argumentul autorului, inclus și pe coperta 4 a primului volum, este consistent:

În decembrie 1989 revoluția a învins. Comunismul a murit brusc, odată cu Ceaușescu, uimind Europa și lumea întreagă. Și chiar pe noi înșine, care am înțeles târziu că am învins fără să înțelegem cum am reușit, de ce trebuia să învingem și pentru cine era pregătita victoria. Ca întotdeauna, ne-am repezit să credem orice fără să probăm nimic, fără a pune prea multe întrebări, dar având destule răspunsuri. Multe și false. Apoi ne-am tot învârtit în loc. Ne-am pus alte întrebări, total diferite de primele. Poate că am îndrăznit prea ușor să uităm comunismul, felul lui de a trișa, de a minți și a strica totul și total. Nici nu mai știam bine ce putea fi, ne aminteam doar că făcea rău, lovea, mirosea urât și ne îmbolnăvea. Definitiv. De moarte. Ne lua speranța și, în același timp ștergea urmele trecutului ca să nu ne putem întoarce în timp, în noi înșine, în memorie. Era o lume închisă, fără ieșire, o închisoare fără ferestre, un corp inert care nu mai simțea aproape nimic de prea mult timp. Vedeam chiar moartea la orizont. Dar până la moarte mai era totuși un fel de viață. Urâtă, dar obligatorie, greu de dus pentru că funcționa fără reguli. (vol. I, p.5)

În această realitate proiectată, în care literatura nuanțează adevăruri ale unei societăți aflate sub marca totalitarului comunist, Alex Maroiu își propune o construcție impozantă (nu cunoaștem câte pagini vor număra ultimele două volume, dar primele două totalizează deja nouă sute). Fiecare volum se calibrează în raport cu perspectiva unui personaj central, care, situat departe de realitatea ficțională a celorlalte personaje principale ale întregului livresc numit *Anii cenu-*

¹ Alex Maroiu. (2016). *Anii cenușii*. vol.I. *Viața la periferie (Povestea lui Dan)*. Craiova: Editura Scrisul Românesc. 410 p.

² Alex Maroiu. (2016). *Anii cenușii*. vol.II. *Prețul evadării (Povestea Silviei)*. București: ePublishers. 496p.

șii, își construiește propriul destin în orizontul întunecat al Epocii de Aur. Întâlnindu-se accidental, direct sau indirect (prin relatare), aceste personaje își vor uni destinele într-un eveniment (punct de confluență) care să schimbe nu doar cursul fiecăruia, ci al societății în ansamblu. Iar promisiunea autorului este încurajatoare:

Venite fiecare din altă lume și cu alte gânduri, cele patru personaje vor ataca viața și vor înainta fiecare pe drumul său trăindu-și propria istorie de zi cu zi, an după an până când, implacabil, istoria fiecăruia se va uni într-un singur curs cu istoria celorlalți, formând o singură mare istorie cu un singur mare scop, libertatea. Și o singură șansă de reușită, revoluția (p.6).

Până atunci, personajele se conturează în sufocarea cotidiană. Dan, eroul volumului *Viața la periferie*, își re trăiește copilăria în mahalaua Rahova, pe o stradă din proximitatea uzinei Electrotel și a depozitelor Telefoanelor. Fără să conștientizeze de

unde vine apăsarea cotidiană, Dan descoperă, odată cu primii fiori ai dragostei, și sursa constrângerilor. În mintea lui se înfiripă dureros iubirea pentru Nina, moartea dramatică a surorii Ninei și a mamei lor – provocate de celebrul decret 770 din 1966 care privea întreruperile de sarcină –, racolarea prietenului din copilărie, Constantin Botescu (Chinezul) în structurile de securitate. Cu un orizont social extins la distanța de câteva străzi după încheierea copilăriei, Dan învață din morțile din proximitate, pe care le ia drept reper, și din lecțiile de supunere pe care i le aplică sistemul comunist, să se descurce în orizontul cenușiu. Cuminenția, mușenia și surzenia, dar mai ales disponibilitatea de colaborare cu aparatul de stat sunt calități pe care societatea comunistă le cere. Individul nu se poate opune, nu se poate sustrage. Este condamnat la traiul cu propriile neputințe încărcându-i conștiința – o conștiință îndeajuns de maculată de un sistem care n-avea cum să lase nepătată vreo încercare de expresie liberă. Totodată, o conștiință insuficient de conștientă de sine într-un sistem de referință de care nu se poate desprinde spre a privi lucid din exterioritate. Chiar și acolo unde luciditatea unui personaj care a putut să se desprindă, tonica Sonie din roman, se produce spre a lumina, alegerile personajului Dan, limitat la orizonturi desenate de alții, de sistemul apăsător, surprind lectorul și devoalează abilitatea autorului de a construi perso-

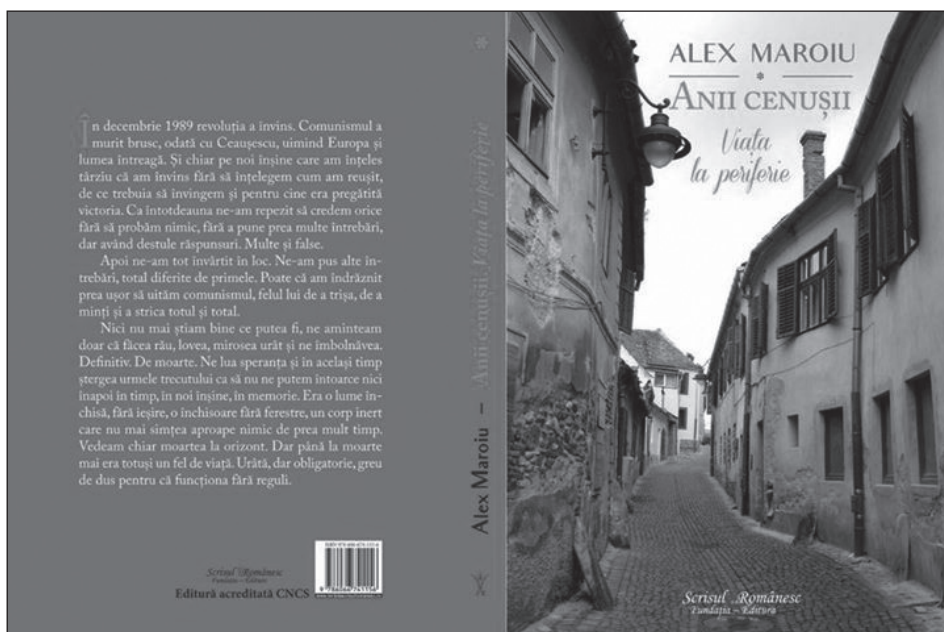
naje literare credibile. Probabil, pactul lui Dan cu sistemul îi va permite nu doar ascensiunea profesională, ci și cea morală, interioară, luminarea în timp și conștientizarea luminii.

Silvia, eroina *Prețului evadării*, e desprinsă în ficțional mai ușor de copilăria din cartier. Intrarea în adolescență e dramatică, Silvia descoperă dintr-un fragment de jurnal al mamei prietenului său, Paul, povestea ororilor comuniste. Moartea lui Valter în Lagărul de Muncă de la Poarta Albă promite să marcheze, din acest orizont al îndepărtatului început al comunismului românesc, un traseu livresc. Totuși, Silvia îndepărtată prin cursul vieții de prietenia cu Paul, se apropie de colegul de facultate,

Vali Cojocaru, de care avea să o lege o relație cu sușuri și coborâșuri. Ruptura relației nu este definitivă în anii studenției. Silvia îl urmează (într-un parcurs uzinal similar celui din primul volum) la locul de muncă, dar relația lor se încheie odată cu fuga lui Vali în străinătate. Din primul volum traversează, mai

degrabă ca umbre decât în ipostaza de profiluri de personaj, Nina, colegă de serviciu cu cei doi, respectiv Chinezu, ajuns între timp ofițer de securitate. Aceeași atmosferă încărcată, aceeași tentație a trădării, încurajată prin recompense și pedepse, îmbracă în cenușiu episodul închiderii Silviei pentru declarații. Umilința și tema sunt zugrăvite remarcabil. Murdăria umană așijderea. Nici Silvia nu rezistă presiunii sistemului. Declară în ciuda a ceea ce gândește și începe chiar să gândească în pofida propriei ei ființe, pentru că, în cel de-al doilea volum, conștiințele sunt cu mai mult maculate decât în precedentul. Din nou o speranță, în întâlnirea cu Paul din finalul romanului, împinge acțiunea într-un alt tăvălug al desfășurării.

Bine scris, credibil, fără să beneficieze însă de corectură de calitate din partea ambelor edituri la care au apărut primele două volume, romanul *Anii cenușii* promite prin împrumutul de noi voci și noi perspective, din ultimele două volume, un întreg consistent și ambițios. Talentul lui Alex Maroiu nu poate fi pus la îndoială. Chiar dacă însingurarea și dezumanizarea de sub comunismul ceaușist nu sunt singulare în peisajul ficțional românesc, romanul *Anii cenușii* se distinge printr-o singularitate proiectivă, în care personajul colectiv nu poate fi decât expresia interacțiunilor, interferențelor dintre personajele individuale supuse aceleiași presiuni de depersonalizare.

Nicolae OPREA

Rescrierea *Lunetistului*

După un îndelungat stagiul pre-editorial – primele versuri publicate datând din 1972 –, Marian Drăghici a debutat în volum în 1988, sub titlul de factură meta-textuală *Despre arta poetică*. Pista teoretică este falsă, însă, mărturisind doar înclinația poetului către un discurs esențializat, eludând metaforismul, dar profund în substanța sa datorită combuștiilor interioare comprimate în act. Postura metalirică maschează revolta cu dublu impact: de ordin moral și de ordin metafizic, sub semnul utopiei și al deziluzionării macerante. Angoasa existențială se conjugă cu neliniștea/tensiunea ființei poetice pe fondul unui scepticism funciar. Arta poetică a descrierii vizează natura inefabilă și accesul la armonia muzicală a sferelor spre a capta „roza mentală” a rațiunii poetice. *Păhăruțul vieții* („păhăruțul acesta/ în care a scuipat deja moartea”) este băut până la fund, sub amenințarea timpului care se scurge implacabil, orientând ființa spre moarte. Acest gen de poetică personală se conturează mai expresiv în *Partida de biliard din pădurea rusească* (1995) și, mai cu seamă, în *Lunetistul și Lunetistul & cocoșul de tablă*, volume reiterativ-complementare, ambele apărute în 1996, la două edituri diferite. După două decenii, Marian Drăghici revine la grupajul definitoriu, republicând *Lunetistul & cocoșul de tablă* (Ed. Tracus Arte, 2016, postfață de Gabriel Nedelea), cu modificări care țin, mai degrabă, de „stilistica frazării”, cum mărturisește în *Argument/ dedicație*. Adaugă doar un poem evocator despre destinul tragic al lui Ion Stratan, *Caii de la biclă sau recapitularea*, în care biografia poetilor prieteni se suprapune peste a generației optzeciste.

Chiar dacă n-ar mărturisi-o, ar fi evident că Marian Drăghici lucrează neconținut „asupra propriilor obsesii” în variante mereu refăcute cu umilință consimțită (de sorginte eminesciană), dar și cu orgoliul artistului

care aspiră spre *cartea ideală*. Aspirația – similară cu a lui Mallarmé către *Le Grande Livre* – apare explicită în textul introductiv al antologiei de autor *Harrum – cartea ratării* din 2001; un text cu titlu autopersiflant, *Bou moscat la arat pagina albă, goală*, ca multe altele de-acum încolo a căror serioasă formulare e subminată de ironia subțire. Decantarea obsesiilor creatoare întru realizarea cărții, cu suportul ei fizic în viață, se efectuează prin asumarea totală a misiunii *de viață/ moarte*: „Nu cunosc un alt stil de a evolua în interiorul unui proiect auctorial decât prin transformarea acestuia, până la identificare, în traiect existențial”. Cartea-viață va fi produsul iluminării sacrificiale și al revelației trăite în spațiul nedefinit al întâlnirii cu îngerul: „Acum, cartea asta e locul nelimitat/nedefinit, / pe care îngerul se așeza în om, să cânte din armonica roșie – când încă îl vizita. / Mai exact, o fotografie neclară, o hartă imperfectă a aceluia loc. «Acum vedeam ca într-o oglindă, în chip întunecos...». // Logic, urma care rămase pe locul acela bătătorit în om, după plecarea intempestivă a / îngerului, e poezia. / Lucrarea mea de o viață: să fac fotografia, *marea fotografie* – / în fapt, să prezerv un sâmbure de *îngeritate* –, înainte de a se șterge cu totul / din memoria locului urma pâl-pâirii lui Dumnezeu în om”.

Transcrierea „poemului dumnezeiesc” devine o problemă de destin pentru poetul care, odată cu grupajul *Partida de biliard din pădurea rusească*, iese din plutonul de rând al congenerilor optzeciști, afirmându-și deplin individualitatea creatoare. Revelațiile conștiinței poetice mature devin mai pregnante în relație cu tragismul unui eveniment biografic: suferința îndelungată și moartea femeii iubite. Pe fondul tăcerii absolute în plan scriptural („Nu mai scrisesem nimic de mult timp. Toate astea erau scrise deja. / Moartea femeii după un deceniu de suferință. / Nici fir de poezie în

capul meu“), liricul stigmatizat rătăcește în labirintul memoriei afective, *cu exilații și morții* – cum se intitula semnificativ prima secțiune a volumului din 1995. Dar clipa revelației nu-l ocolește, fiindcă poemul ideal poate fi aproximat, într-un moment al reculegerii pioase, prin proiecție onirică. Iar *poemul visat* are o mare consistență textuală în, așa-spunând, viața din vis: „Ei bine, am visat – în somn instantaneu la ceas de seară – un poem / *dumnezeiesc*. Textul, scris pe aer cu litere cursive, aurii se derula / țepăn, lent, implacabil, de sus în jos, dinspre cer spre pământ. / Senzația că acest text îmi aparține de-acum era pregnantă, copleșitoare / extatică. La trezire starea asta incomparabilă *s-a topit ca aburul*“. Drama ratării la nivel existențial e convertită în dramă spirituală și determină ieșirea din „haloul mistic“ al primei vârste poetice pentru a se iniția în arta desăvârșirii: „Poemele din somn, a căror lectură o face spiritul ca pe o îmbăiere / clandestină în lumina altei lumi, sunt cele mai teribile, stranii, / pur și simplu frumoase, din câte mi-a fost dat să citesc. / Pe lângă ele, acestea scrise și tot scrise, tipărite aici, / au neajunsurile (ca să nu spun defectele) / oamenilor în comparație cu presupusa, uluitoarea perfecțiune a zeilor“. Experiența terestră (de)formatoare se esențializează și în funcție de reperele livești care se acordă cu resorturile intime ale inspirației. Călăuzele spirituale se numesc Beckett, Kafka sau Kavafis, a căror creație acutizează percepția neantului, a absurdului, a singularității sau alienării și, în genere, a relației tragice dintre Moarte și Dragoste. *Negrul* expresionist, marcând absența luminii călăuzitoare, devine culoarea predilectă generatoare de atmosferă: vântul negru, femeia neagră, zidul negru, pâinea neagră, soarele negru etc. Simptomatic, în proiectul inițial, antologia autorului se denumea *Negresa – munca mortului la fosta sa viață*. Aerul pur de stepă eseniană fără sfârșit în care rătăcește subiectul liric ajuns la limita disperării constituie fondul decantării melancoliei și a pathosului conținut. *Omul negru* al lui Esenin are un corespondent feminin (precum moartea) în spațiul eterat al poeziei lui Marian Drăghici prin figura *Negresei*, redimensionată și însărcinată în versurile următoare cu funcția lucidității creatoare.

Începând cu ciclul poemelor ample din *Lunetistul și Lunetistul & cocoșul de tablă*, Marian Drăghici creează un spațiu mitopoetic cu totul original. Un spațiu care prinde contururi prin captarea vocilor interioare suprapuse („stau vocile în mine claie“, în enunț poetic). Depășind, la nivelul imaginarului, condiția exilaților – deși exilul interior oferă încă șansa refugiului izbăvitor – sau a „sufletelor moarte“ gogoliene, poetul își (re)descoperă alteritatea simbolic-expresivă. Drama ratării care pulverizează identitatea e deviată într-o artă a dedublării. Eul poetic devine Ianus cu mai multe fețe, multiplicându-se în ipostaze alegorice legate ombilical de arhetip: bătrânul foxterrier Gustav Carl (cu trimitere parodică la teoreticianul inconștientului colectiv, C.G. Jung, discipolul lui Freud), motanul negru Garabet (aluzie la ochiul critic al lui G. Ibrăileanu, cu „ascendență armenească“) și Lune-

tistul însuși, cu referință autobiografică: „Nu voi muri la Paris/ într-o zi cu ploaie/.../înainte de a îmbătrâni aici/ ascultând mereu ploaia/ cu exilații și cu morții,/ susurul ei nocturn peste case revărsat/ peste tufa de baștină/ a bietului lunetist.// Da, tufa originară cu flori și păsări/ cu clopote și biserici etc./ în fond tufa sub care mi-am îngropat/ la doi metri-n pământ/ într-o zi de noiembrie spre seară/ precum câinele Gustav oșoarele dragi/ casa nevasta și (pentru un timp)/ vocea interioară.“ (*Lunetistul*). Întrupările simbolice ale poetului optzecist concurează cu personajele lirice ale lui Mircea Ivănescu, Lunetistul reprezentând întrucâtva echivalentul lui Mopete.

Printr-un sistem complicat al gândirii lirice, de proiecții în oglindă și dedublări, ființa poetică se vede pe sine dintr-un alt punct de vedere decât cel acreditat de privirea fizică. Iar eul profund ajunge să se confeseze aieva într-un zumzet de voci interioare contradictorii. Întrupările cu statut alegoric devin fascinante prin dubla lor natură, fantastică și materială. Lunetistul, de pildă, ar fi clarvăzătorul care vede dincolo de aparență, dar poate avea și existență concretă, de combatant necruțător din Balcani. La fel ca și bătrânul foxterrier, ipostaziat în reporter de război: „Ca reporter de război în ex-Iugoslavia,/ scrie bătrânul Carl Gustav/ suflându-și nasul cu zgomot / în batista sa albă înflorată/ învățasem de frica morții / să folosesc timpul scurs/ între sunetul unei împușcături / și ecoul ei/ pentru a descoperi/ unde se ascunde lunetistul.// Eram acolo, flocăiam / fumul de țigară/ al unui fals armistițiu / când lunetistul a împușcat în cap / un băiat de nici zece ani/ care se juca pe stradă.“ „Câinele credincios“ se poate substitui autorului („scrie *Ghidul supraviețuirii poetului*“), cum și motanul Garabet, cu deprinderi critice, subminează autoritatea auctorială: „Motanul negru Garabet/ brusc citește Biblia cu unicul / său ochi mare, verde/ dă colțul străzii, hoinărește/ pe acoperișul de tablă fierbinte/ în căutarea inspirației.// Nu, dumnealui nu e cult. Tânăr scuipase / pe clasici, moderni, postmoderni – însă viața de motan negru-negru/ l-a învățat mult mai mult.“ (*Caracal Sighișoara mea*)

Acest joc al alternanțelor dintre concret și abstract sau dintre real și figurativ, într-un topos ideal unde efermerul se interferează cu eternul, devine marcă originală a liricii lui Marian Drăghici. Sub aparența unei dezordini retorice, poetul întreține, în reprezentări plastice ale realului, o serie de obsesii ordonatoare. Din haosul fanteziei rebele prinde contururi un spațiu liric autohton, *afrobalcanic* numit, unde sacrul coexistă cu profanul: „Incinta sacră e lumea./ o spun cărțile, Biblia, Eliade/ & madama lui Iov. / Escorialul se află degradat/ la tot pasul.// Al meu, cum se va vedea/ într-o înceată desfoliere multiplă / e orice tavernă, han, bodegă,/ bar, restaurant, cafenea terasă – / substitute ale casei/ care la vreme de ploaie/ mi-a lipsit. // Cum un dezastru sfârșește de multe ori prin contrariul său/ am ajuns să fiu pretutindeni acasă/ cu madama lui Iov“. (*Nimic decât poezia, peștele mistic & madama lui Iov*; în rescrierea, cu modificări semnificative, din acest volum). Este un loc geometric unde acțiunea poetică face posibilă coa-

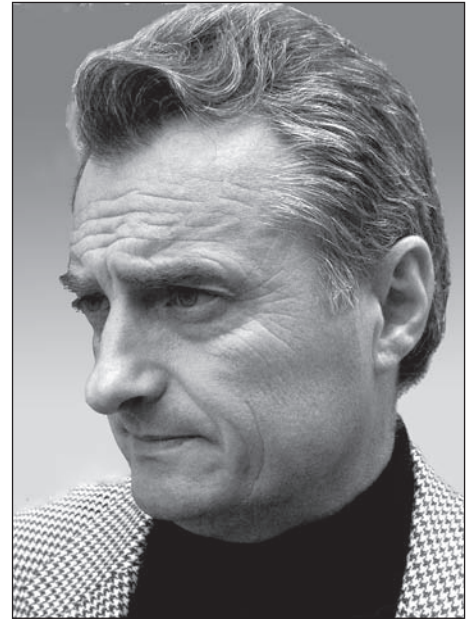
bitarea: „prin care existența eternă pătrunde în existența efemeră“, cum enunță în poemul titular al volumului. Africa exotica, Lima cu rezonanțe sudamericane (în fapt, barul cu acest nume din București) sau Ierusalimul sacralității (din poemele alegorice cu amplă frazare *Caracal Sighișoara mea, Ukulele, Nimic decât poezia*) sunt localizate în perimetrul autohton, pe malurile Dâmboviței. E o localizare, desigur, spirituală, supra-pusă realității, în genul *Africii de sub frunte* a lui Geo Dumitrescu, la modul formal. Un spațiu în care poetul trăiește bucuria de „a fi anonim“, refugiindu-se din cotidianul banalității agresive „în pura scrisului gratuitate“. Ceea ce nu înseamnă închidere ermetică într-un spațiu steril, vidat de viață, în care ecurile prezentului să nu pătrundă. Fiindcă spiritul nu anulează materia. Printr-o glisare imperceptibilă de planuri – ce ține de logica secretă a organonului poetic –, idealul se confruntă, în mod necesar, cu realul. Ființa efemeră pare că se desprinde de umbra sa eternă (eternizată prin har) și se aventurează în realitatea ordinară. Obligat să subziste în *Epocalipsă* – metafora originală pentru societatea românească de tranziție postcomunistă – poetul nu-și reține defel sarcasmul și ironia vizând imaginea *realității palpabile*, guvernată de *religia sforii*. Se conturează, carnavalesc, o lume a intrigilor universale, lumea cvasi-shopenhaueriană în care marele regizor e substituit de „bătrânul sforar“, iar eliminarea sacrului îi face pe oameni să se roage la divinitatea coborâtă în derizoriu: „La tot pasul dai de semenul tău tras de sfoară/ ducându-și traiul aspru/ în religia sforii,/ în biserici de sfoară/ îngenunchează oameni noi de sfoară/ rugându-se cu un extaz în lacrimi/ la dumnezeul lor de sfoară.// Metafizica sforii e moartea prin spânzurare./ Amorul e uleiul de candelă,/ flacăra mistică, pâlpaitoare.// Realitatea palpabilă, unica/ realitatea palpabilă/ este sfoara.“

Cum se vede, creatorul *Lunetistului* își transferă dreptat biografia esențială în rama unui scenariu imagistic ce exploatează *marea temă a redempțiunii* (astfel afișată). Dar mântuirea nu e posibilă decât prin reasumarea *harului*. Într-o formă de *mimesis* disimulat, eul poetic îndeplinește funcția unui aparat de fotografiat îndreptat deopotrivă asupra realității „imitate“, dar și spre fenomenul inefabil și irepetabil al creației: Azi-noapte n-a venit îngerul,/ n-am scris.// Azi-noapte așteptându-l pe lunetist / cu Iova, Bocșa, plus bătrânul meu/ credincios foxterrier Carl Gustav/ în cafe-neaua zisă *La Radu* din Sfinții Voievozi/ am simțit că bunăstarea/ de exilat printre oameni/ oarecum s-a voalat, n-am scris./ N-am fotografiat poemul/ deși eu sunt aparatul/ de fotografiat poemul. N-am fotografiat lunetistul/ deși eu sunt aparatul/ de fotografiat lunetistul.“ Lentila ideală de fixare a imaginilor poetice este și a lunetei (instrumentul „lunetistului“), dar și a tonicului „păhăruș“ (inimitabilă, această tandrețe a liricului față de obiectele cărora le acordă aura intimității prin diminutivare, cu implicit umor). Prin asemenea metodă a fotografierii, în registru aparent realist, anecdoticul e ridicat la rang de miracol. În *Lunetistul* este invocat în acest sens cazul călugăriței cato-

lice care a pretins „nu numai că l-a văzut pe Christos, dar că l-a și fotografiat“. Sub atari auspicii, devine posibilă captarea nevăditului („formați-vă din timp ochiul / pentru a surprinde/înregistra chiar și invizibilul“ - în enunț poetic) și, în genere, a miracolului existențial, cu ajutorul unui *discurs-hologramă* integrator: „Deci nu o carte de poezii,/ ci poezia, proza, fila de jurnal, plebeul/ articol de ziar, parafraza, citatu/ apoftegma, cântecelul,/ în același discurs-hologramă/ schițate supra-puse înșirate și / deșirate concentric la *punctul fix/ al lumii rotitoare://* autorul.“ (*Nimic decât poezia, peștele mistic & madama lui Iov*)

Deși nu-i sunt străine modalitățile postmodernismului – de la parodie până la intertextualitate –, Marian Drăghici este imun la mimetismul postmodernist: „Postmodernism bătrânicos poate./ Desigur fatalitate./ Ce alt remediu la absența receptării/ am putea imagina/ în afara antipaticei autoreferențialități/ goale dezabuzate/ ca madama-kistch a lui Iov“. El edifică, în consecință, un discurs mixt, aluvionar, pe temeiul încrengăturii expresive de tensiuni comprimate, stări obsesive, experiențe irepetabile, sugestii biblice, referințe livrești și autoreferințe. Ajunge astfel la un gen de poezie supralirică (dramatică, în esență), prin etajarea expresă a trei straturi formal-semantice pe care le-aș denumi: arheo-textul, textul-pivot și meta-textul. Arheo-textul reprezintă țesătura mai înainte încheiată de imagini, preluate și încorporate, uneori cu radicale modificări, în textul de bază. Textul-pivot provine din spre vocea auctorială prezentă, simulând impersonalitatea, care dirijează și omogenizează discursul în întregul său. Ilustrativ este cazul poemului *Nimic decât poezia*, încorporând textul primar *Femeia lui Iov*. Nivelul meta-textual apare și el integrat în textura unificatoare. În *Addenda* antologiei din 2001 erau încorporate câteva poeme (*Motanul faustic, Pe urmele lui Harrum* ș.a.) care conțin deopotrivă comentariul lucid al propriei creații și glosele admirative despre creația poezilor afini. „Anonimul“ care întruchipează vocea auctorială din textul-pivot se aseamănă întrucâtva cu M. Teste al lui Paul Valéry prin refuzul de a mai scrie (ani buni, după evenimentul tragic care-i marchează destinul). Dar asumându-și „doza de ratare conținută, consubstanțială destinului său“, el poartă mai degrabă masca unui Leonardo da Vinci valéryan, constructorul perfect, al dimensiunii universale.

Pentru poetul contemporan, actul creator nu este unul pur cerebral sau, mai altfel spus, nu presupune subordonarea inspirației până la anulare. Fără „geniul inimii“, doar cu „suprastructură/doxă“, cum sublinia în *Harrum*, nu există poetică personală. Asemenea convingeri nutresc un discurs poetic baroc în forma sa, în care dramaticul coabitează cu epicul într-un gen de supraetajare lirică. *Lunetistul & cocoșul de tablă*, în rescriere potențatoare, constituie un volum de sinteză al liricii lui Marian Drăghici, cu ramificații referențiale spre toate obsesiile creatoare dezvoltate în alte grupaje, devenind leitmotive de mare expresivitate.

Radu VOINESCU

Aventură și gen literar (I)

Polisemie și delimitări

Laxitatea, remarcată adesea, a noțiunii de aventură, dacă nu chiar proteismul ei, ar fi doar o curiozitate lingvistică, un caz de polisemantism, așa cum sunt atâtea, dacă nu ar avea o consecință dintre cele mai deconcertante pentru teoria literaturii. Având în vedere aria largă pe care sensurile acesteia o acoperă, se poate afirma că întreaga proză și o bună parte din poezia lumii au ca fundament aventura. Nu pare așadar, o exagerare să considerăm că, în cele mai multe cazuri, mobilul pentru care un autor se așează la masa de lucru este acela de a împărtăși cititorului o aventură. Dar aceasta nu e o noutate. Ce sunt *Iliada* și *Odiseea* – opere fondatoare ale culturii și practici literare occidentale – dacă nu istorisiri ale unor aventuri? Este, de altfel, o opinie exprimată, mai înainte, conform autorului articolului despre romanul de aventuri din *Encyclopædia Universalis*, ediția 2012, Ariel Denis, de reputatul elenist Robert Flacelière în introducerea la ediția din Pléiades, în 1955, a *Iliadei*. Un roman scris mai aproape de timpul actual, deși „povestea” este reluarea omotetică a unei narațiuni biblice, *Iosif și frații săi*, de Thomas Mann, se arată, prin natura întâmplărilor, o aventură presărată de momente de risc, pericole, cu întorsături surprinzătoare și cu final fericit. *Casa Budenbrook* este, în felul ei, o aventură. Și Adrian Leverkün, muzicianul din *Doktor Faustus*, trăiește o aventură, iar Hans Castorp, din *Muntele vrăjit*, o are pe a sa la Davos. O aventură din care, *nota bene*, nu mai iese.

Întrebarea care se naște de aici, pentru că nici una dintre operele menționate nu este încadrată de istoria literară în genul aventurii, apare ca fiind cât se poate de legitimă: Ce este, de fapt, aventura? Genul acesta, al aventurii, există cu adevărat ori este numai o invenție a librarilor care simt nevoia să grupeze cărțile într-un raft „specializat”, pentru a atrage atenția cititorilor interesați? Desigur că nu despre o asemenea convenție este vorba, bunul simț evaluează destul de precis care roman este de aventuri și care nu. Un roman de aventuri, ca specie aparținând unui gen, poartă

diferite mărci paratextuale, după care poate fi recunoscut înainte de a fi deschis: titlul, ilustrația și formatul copertii, un autor despre care se știe că scrie în aria genului, apariția într-o anumită colecție, la o editură anume. Dar până să ajungă să poarte asemenea însemne, manuscrisul a fost deja identificat ca fiind al unui roman de aventuri. Alastair Fowler inventariază, într-o lucrare mai veche dedicată genurilor literare, elementele ce definesc un gen: aspect distinctiv al reprezentării (nativ, dramatic discursiv etc.); secvențialitate liniară a părților aflate în continuitate, dimensiune a textului, în corelație cu o proporționalitate a părților; subiect; un anumit set de valori; un anumit ton; tipul de punere în scenă (evident mai ales la genurile legate de narativitate); personaje; stil; un tip de angajare cerută cititorului etc.¹ Cum se vede, subiectul (fabula) nu apare pe primul loc în enumerarea lui Fowler, ceea ce se leagă de posibilitatea ca un subiect să fie tratat într-o modalitate sau alta, să îmbrace haina unui gen sau a altuia, aceasta explicând, într-o oarecare măsură, de ce romanele enumerate în primul paragraf nu sunt încadrabile în genul aventurii, deși, la o privire superficială, tema ar putea induce o asemenea idee. Ar trebui, dacă acceptăm aceste disocieri, să stabilim dacă aventura, în calitate de gen literar, se caracterizează prin astfel de elemente definitorii.

Înainte de a ne ocupa de universul ficțional și de lumea fanteziei, să stabilim înțelesul aventurii în viața obișnuită: o întâmplare, uneori o confruntare, caracterizată printr-o tensiune înaltă, o situație ieșită din ordinea obișnuită a lucrurilor, care poate fi trăită la modul real, palpabil ori la modul spiritual. În acest al doilea înțeles, se vorbește despre o aventură spirituală atunci când o persoană traversează zone mai puțin comune ale experiențelor cognitive. Aventurile, luate în aceste ipostaze, nu sunt curente, dar nici atât de rare, în funcție și de statutul și de preocupările sau profesia unei persoane anumite. Unii oameni au o viață mai plată, alții mai solicitantă, mai pigmentată de neprevăzut. O iubire poate fi o aventură, o călătorie, de asemenea. Descoperirea unor calități de care un ins nu era con-

știent până la un moment dat, dar care îi sunt de folos pentru a se salva într-o situație periculoasă face parte dintr-o aventură, găsirea soluției unei probleme încurcate, dacă soluția apare nu în urma unei reflecții de tip algoritmic, ci a unei euristici spectaculoase, a unui parcurs palpitant ce trece prin mai multe etape neprevăzute la început, prin abordarea din unghiul unei științe care nu fusese avută în vedere, dintr-o bună aplicare a ceea ce se numește în psihologie gândire laterală sunt privite în regimul aventurii. Pentru că este vorba, în aceste cazuri, de un parcurs palpitant, pe care se ivesc, uneori, răsturnări de situație coincidente fericite sau nefericite. Cum se va vedea, aceste răsturnări de situație survenite pe un traseu al logicii pot constitui materia aventurii românești.

În sens literar, mai precis, în paradigma unui gen care poartă această marcă, aventura desemnează o ficțiune narativă ce relatează confruntarea unui personaj sau a unui grup de personaje cu forțe ostile, naturale sau umane, petrecută, de regulă, pe un teritoriu necunoscut sau pe parcursul unui itinerar ce străbate teritorii necunoscute, aflate la distanță de locurile de origine ale protagoniștilor, personaje cu calități excepționale, cu înzestrări fizice și de inteligență care se dovedesc salvatoare în anumite momente ale acțiunii. Un dar al unui personaj este inventat anume pentru a fi folosit în rezolvarea unei situații periculoase de un tip căruia numai cu acel talent i se poate face față. Confruntările, așadar, sunt menite să pună la încercare și să evidențieze calitățile excepționale ale eroilor, prezența ca modele pentru cititori. În contrast, „aventura” pe care o înfățișează Flaubert în *Educația sentimentală* (ba chiar aventurile, de data acesta fără ghilimele) sau Huxley în *Orb prin Gaza* țin de un cu totul alt registru,² iar acesta este cel care diferențiază genurile, speciile și operele, cel care determină când o operă aparține literaturii înalte și când celei populare sau, mai potrivit, după opinia mea, de consum.

Registrul înalt vs. registrul popular

Am schițat, mai sus, o definiție a aventurii în calitate de gen literar, definiție, desigur, pretabilă ameliorării. S-ar putea obiecta că, de pildă, o formulare mai scurtă ar fi, poate, mai satisfăcătoare prin nivelul de generalitate: genul aventurii grupează opere ce narează un parcurs presărat cu obstacole, pe care eroii îl încheie cu bine. Atunci, însă, care ar mai fi diferența între o aventură din viața reală și una care constituie substanța unui basm, a unui roman sau – ca să extindem, nu fără un rost, domeniul –, a unui film? Diferența este una majoră, și nu ține nu numai de grad ontologic.

Viața pe Mississippi, cartea autobiografică a lui Mark Twain, în care acesta își povestește experiența pe un vas de navigație fluvială, nu se intersectează deloc cu aventura lui Huckleberry Finn navigând, însoțit de negrul fugar Jim, pe o plută, în josul aceluiași fluviu. Twain narează momente de cumpănă, aduce în pagină legende ale fluviului, vorbește despre oamenii pe care i-a cunoscut și care aveau povești de viață interesante, chiar cu

oarecare suspans, pentru că unii trăiseră aventuri, dar tensiunea din *Aventurile lui Huckleberry Finn* nu se regăsește nicăieri. Relatarea, prin intermediul jurnalului unei călătorii de explorare la Polul Nord, cu vasul „Fram”, întreprinsă de Fridtjof Nansen și consemnată în cartea *Prin noapte și gheață* este oglinda fidelă a unei aventuri, dar nu conține decât o materie rarefiată dintr-un roman aparținând genului. Dacă un scriitor ar fi luat povestea și ar fi romanțat-o, ea ar fi avut cu totul alte caracteristici, iar autorul ei ar fi fost nevoit să introducă episoade, personaje, întâmplări care nu au existat în realitate pentru a ridica istoria la rangul de ficțiune capabilă să suscite interesul iubitorilor genului.

Nici consemnarea călătoriilor căpitanului Cook printre insulele Pacificului, în căutarea acelei himerice *Terra australis incognita* (previziune, până la urmă, corectă, deși ipoteza se baza pe premise false) nu se apropie decât vag de un roman de aventuri? *Însemnarea călătoriei mele*, așternută pe hârtie de boierul Dinicu Golescu în primul sfert al veacului al XIX-lea este o aventură, dar cartea cu acest titlu nu este de aventuri.

Memoriile unui polițist adevărat nu sunt nici pe departe le fel de captivante ca un roman polițist. Rutină, rapoarte migăloase, procese-verbale, înregistrarea indiciilor cu mare minuție, întocmirea dosarelor, anchete obositoare pe teren sau interogatorii la secția de poliție, în paralel cu programe de pregătire profesională, cu ședințe, cu aniversări ale colegilor, cu pensionări, teste periodice pentru verificarea capacității fizice, examene de promovare, mici amozități între colegi, șefi capricioși sau cam incompetenți, și tot ce înseamnă servituți ale unei munci într-o instituție ierarhic organizată, dominată de birocrăție. Cititorul memoriilor lui Tom Connolly, detectiv superintendent în Garda Síochána,³ poliția irlandeză, va găsi parcursul de viață și de carieră al unui om dedicat apărării legii, cu succese și insuccese în munca de investigație criminală, interesant, plin de învățăminte, impresionant prin devotamentul față de valorile societății de azi, dar nu va întâlni tensiunea dintr-un roman de John Grisham. „Din momentul în care mi-am început cariera în Garda, în 1955 – scrie Connolly –, s-au petrecut multe schimbări și progrese în tehnologia utilizată în activitatea poliției, în special în ceea ce privește medicina legală, care beneficiază de microscopie de comparare și de realizarea profilurilor ADN, metode ce furnizează acum dovezi concrete și incontestabile. Cu toate

acestea, elementele de bază ale cercetării infracțiunilor rămân aceleași: examinarea minuțioasă a locului faptei și interviuarea tuturor persoanelor din zona imediată a unei infracțiuni, atenta și temeinica urmărire a fiecărui indiciu și a fiecărei piste, precum și evaluarea imparțială și lucidă a faptelor.”⁴ Nu e, după cum se vede, nimic spectaculos în toate acestea; criminalistica solicită calități umane și aptitudini profesionale indiscutabile, dar care nu sunt regăsite în această configurație în materia romanelor polițiste. În plus – fapt de neconceput într-o ficțiune cu caracter polițist, unde toate crimele își au rezolvarea în final, iar făptașul este prins – polițistul aflat acum la pensie nu evită să menționeze cazurile nerezolvate, încheindu-și cartea cu un mesaj prin care îi cheamă pe cei care cunosc amănunte

care ar putea elucida o crimă petrecută acu mai mulți ani în urmă să nu ezite să le aducă la cunoștința anchetatorilor.

Ce deosebește, așadar, relatarea unei aventuri, chiar cu mijloace care ating literatura (conceptual, vorbim despre paraliteratură în aceste cazuri) de o povestire sau de un roman de aventuri, de literatura de aventuri ca gen? Unde este secretul care transformă aventura din viață în literatură de aventuri? În fabulație, în dozarea suspansului și mai ales în aglomerare, în supralicitare și în succesiunea în cascadă de întâmplări aventuroase. Perioadele de acalmie sunt menite, așa cum se armează un mecanism, să pregătească o nouă secvență a aventurii; practic, aventura literară nu cunoaște pauze decât pentru a pregăti un nou moment dramatic, iar cele mai bune narațiuni din această categorie sunt, de fapt, succesiuni de aventuri.⁵ Miracolul, răsturnările de situație survin arareori în aventurile reale, dar ele sunt ingrediente *sine qua non*, și încă întrebunțate în cantități mari, în literatura de gen. Altminteri, *Război și pace* abundă în situații care ating aventura, dar în nici un chip nu se gândește cineva să claseze cartea drept roman de aventuri.

Un singur caz, din câte cunosc, satisface integral *per se* cerințele unei narațiuni corespunzătoare genului numit de aventură. Este vorba de odiseea (sic!) vasului „*Bounty*”.⁶ Succesul în timp al acestei povești se datorează evenimentelor ce par a se fi iscat într-un mod surprinzător din suprapunerea istoriei reale cu un scenariu mitic-arhetipal.

Ipooteza se susține, dacă privim mai adânc în țesătura întâmplărilor: o călătorie pe mări și oceane spre ținuturi îndepărtate, către un Paradis al Mărilor Sudului numit Tahiti, un căpitan de corabie excesiv de sever, crud uneori, comportându-se în dese cazuri ca un tiran (ceea ce era în ordinea lucrurilor în sistemul militar englez, marinăresc în special), un secund, tânăr ofițer, care se revoltă, fuga răsculaților conduși de acesta către paradisul dorit, urmărirea rebelilor, judecarea celor care au putut fi prinși, însoțirea tânărului ofițer cu o femeie tahitiană, care îl urmează mai departe, către Pitcairn, o altă insulă din Pacific, menționată eronat pe hărți (șansa fugarilor) de către navigatorii dinainte, și pe care o căutase fără rezultat legendarul căpitan Cook, moartea inițiatorului revoltei, cel care a condus „micul popor” către noul liman, conducător ucis chiar de către cei pe care îi adusese în noua patrie, întemeierea acolo a unei comunități noi, de către unul dintre răsculați, care îi unește pe toți cei rămași și pe urmașii lor în jurul credinței religioase (vocație pe care și-o descoperă la fața locului), folosindu-se de o Biblie rămasă de la căpitanul asupritor (Biblia respectivă există și azi, păstrată cu grijă în muzeul local).

Mai pe scurt, avem, întrepătrunse în această poveste reală, câteva motive arhetipale: revolta împotriva tatălui, căutarea Paradisului, întemeierea unui nou neam într-o nouă patrie. În acest scenariu *sui-generis*, căpitanul vasului, locotenentul William Bligh, secundul, Fletcher Christian, Mai-

miti, soția lui tahitiană, dar și alte câteva personaje, între care John Adams, devenit păstorul spiritual al noii comunități de pe Pitcairn, par intrupări în carne și oase ale unor modele mitice.

Finalul, cunoscut și el, chiar din cartea care a circulat și la noi, a lui John Barrow, este tot poveste reală și vorbește despre identificarea lui Fletcher Christian pe o stradă din Plymouth de către un mus care a trăit o aventură individuală, în marginea celei principale, fiind pe punctul de a fi spânzurat, conform legilor marinei britanice. Peter Heywood a crezut toată viața că l-a văzut într-adevăr. Aici intervine al patrulea mit: cel al eroului crezut mort, dar care este văzut ulterior în diferite locuri. Și iată de ce marile povești nu mor niciodată!

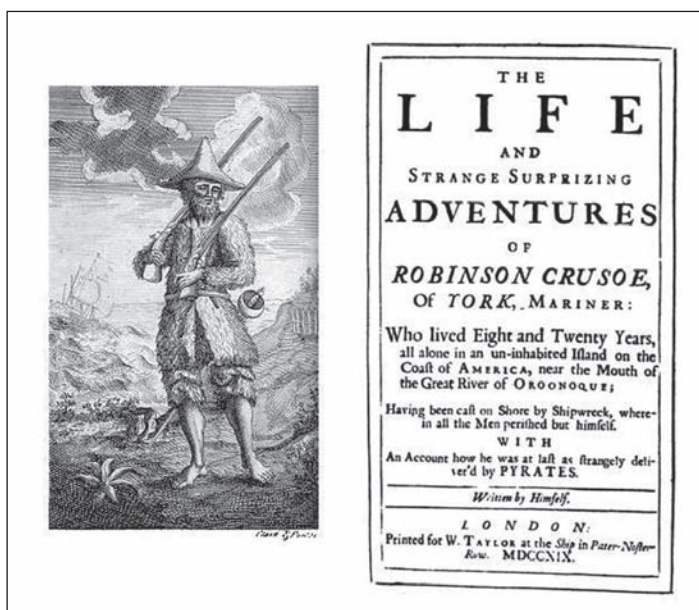
Pentru ca totul să fie legat și de modernitate, istoria lui Heywood cuprinde, pe lângă episodul întoarcerii acasă și al așteptării verdictului cu inima la gură, și un schimb de scrisori, unele în versuri, destinate surorii sale, epistole care s-au păstrat și care relatează fie momente ale revoltei și ale urmărilor acesteia, fie trăiri ale tânărului abia ieșit din adolescență (ca în *Răpit de pirați*, de R.L. Stevenson), ceea ce proiectează „odiseea” într-o paradigmă a romanului modern⁷.

Diferențele și apropierile dintre viață și literatură pot, prin urmare, să constituie punctul de plecare pentru a defini mai corect și caracteristicile genului aventurii, și pentru a-i cartografia domeniul.

Pe parcursul unei serii de aventuri românești, evenimentele spectaculoase, riscante se succed după înlănțuiri cauzale stricte (chiar dacă e vorba de cauze doar plauzibile, nu și corespunzătoare legităților fizice, sociale etc.) și se aglomerează cu o cadență ce excede cu mult limitele naturalului. În chip firesc, nici cele mai aventuroase vieți nu ating cotele de ritm și cantitative și nici întinderea în timp ale unei dezvoltări diegetice în aria literaturii de gen. Perioadele de acalmie sunt menite, așa cum se armează un mecanism, să pregătească o nouă secvență a aventurii; practic, romanul de aventuri nu cunoaște pauze lungi, iar cele mai bune narațiuni din această categorie sunt succesiuni de aventuri.

Alte caracteristici proiectează o lumină care aduce o și mai bună înțelegere a genului. Romanele de aventuri sunt alimentate de o etică, probabil cu excepția unora dintre cele de groază (sau *horror*), cu toate că și acolo simpla

intervenție a forțelor malefice arată că, fără a fi declarativ, tezis, binele este implicit sensului unei astfel de literaturi. Lupta dintre bine și rău constituie una dintre axele importante, dacă nu cumva cea mai importantă, pe care se structurează intriga. Propriu literaturii de aventuri este, prin urmare, o dimensiune ideologică, ceea ce, în anumite condiții, o face pretabilă unor scopuri didactice. Literatura de anticipație științifică, genul *science-fiction*,

este și ea impregnată de etică, ceea ce adaugă la argumentele plăsurii acestuia în aria aventurii.

Literatura de aventuri mizează pe simpatia pe care o stârnește cititorului prin personajele pozitive. Aceasta se bazează, la rândul ei, pe exploatarea dimensiunii altruiste, intrinseci speciei umane (în contradicție simbiotică cu cea a egoismului, la fel de propriu⁸, dar prima beneficiază de un întreg aparat educațional și legislativ, mai mult decât cea de-a doua), la nivel psihologic, iar la nivel tehnic, este sprijinită pe punctul de vedere transmis de narator. Abaterile de la această normă sunt numai aparente și sunt proprii mai ales filmului. La nivelul ficțiunii cinematografice, de multe ori prezentarea întâmplărilor se face din unghiul unor protagoniști care sunt departe de a înmănușea trăsăturile morale cele mai dezirabile.⁹ Dar nici literaturii nu-i sunt străine astfel de tratări, existând o tradiție lungă, începută cu romanul grec și latin (*Satyricon*, al lui Petronius, este exemplul canonic), trecând prin romanul picaresc clasic și până în zilele noastre, în literatura română de azi romanele Cristinei Nemerovschi înscriindu-se în această linie.

În narațiunea de aventuri, există întotdeauna ideea bine-lui, în vreme ce în narațiunea aparținând literaturii înalte acesta este relativ. Amintesc, de pildă, exemplul Antoniei Budenbrook, eroina lui Thomas Mann, care face întreaga viață ceea ce îi dictează ideea familiei despre bine, un bine care este sistematic dezastruos pentru ea. E de observat, în același timp, că binele este manipulat în romanul cu teză ideologică, o întreagă literatură pentru copii și tineret născută fie sub dictatura nazistă (cunoscute sub denumirea generică de *Heimatromane*), fie sub dictaturile din estul Europei ilustrând acest principiu.

Romanul de aventuri rezolvă problemele, romanul aparținând literaturii înalte nu, le lasă în suspensie, trecând aceasta pe seama cititorului. Este prea bine cunoscut argumentul lui Cehov la obiecția de a fi scris fără să-i judece despre hoții de cai, anume acela că scriitorul trebuie să rămână mai curând un martor imparțial, iar cititorii să adauge singuri elementele de subiectivitate care lipsesc.¹⁰

Timpul aventurii începe într-un moment t_1 și merge până la un moment t_x , când lucrurile reintră în normal. În această accepțiune, luăm t_0 ca pe momentul de debut al unei narațiuni, care nu coincide cu timpul aventurii, pentru că el prezintă ordinea ce va fi tulburată la demararea aventurii, în conformitate cu ideile structuraliste despre structura și logica povestirii.¹¹ Tulburarea ordinii, din discursul structuraliștilor, dar și conceptul lui Mihail Bahtin despre cronotop sunt aplicabile cu deosebire genurilor aventurii, cu desfășurarea lor liniară. Când un scriitor recurge la tehnici ale dislocării, la inversiuni temporale, la analepse și prolepse, indiferent care ar fi tema, romanul se clasează într-o categorie superioară, tinzând (cel puțin) către literatura înaltă.

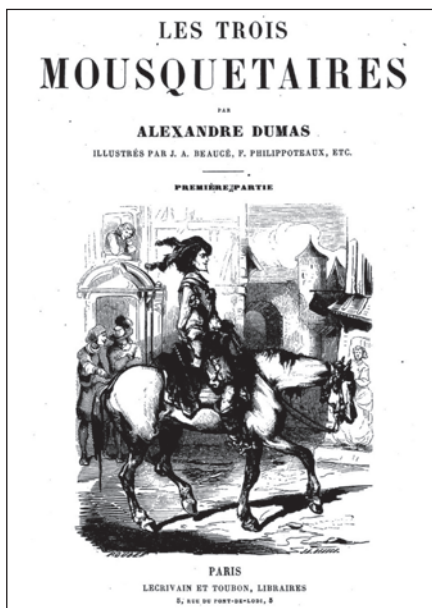
Stilul este, de asemenea, cât mai simplu, accesibil, pentru a fi înțeles de către publicul căruia i se adresează. Este, în același timp, cât mai denotativ. Cuvintele noi se referă, în genere, la noțiuni din științe, din geografie, din antropologie, din medicină, trimit la realități aparținând locurilor prin care eroii își au parcursul. Totul pentru a da un fel de

autenticitate și de culoare locală. Și pentru a furniza cunoștințe noi, însă într-o manieră explicativă, cu accente didactice. Un roman de aventuri informează, are ambiția de a prezenta (surprinzându-și, prin aceasta, cititorii) noutatea din domenii variate. Aduce informații despre locuri și medii străine, despre istoria lor, despre obiecte și fenomene neobișnuite, rare, exotice. Despre moravuri de această factură. Totul integrat în logica povestirii, în cauzalitățile ei. Ceva se întâmplă așa pentru că este justificat de obiceiurile unui grup care trăiește într-un loc anume, cu tradiția sa istorică, având caracteristicile lui geografice, geologice etc.

Romanul de aventuri instruieste mai mult decât o fac celelalte specii literare. Și epigrama instruieste, și fabula, dar romanul de aventuri își propune din capul locului să ofere și învățăminte, și informație de care, de altfel, cum am spus mai înainte, nu se poate dispensa. Nu se va pune problema ca ea să fie extrasă din text, la ani sau decenii distanță, de către istoricul literar sau al mentalităților, utilizând de metode indirecte, de conjecturi, de inducții și deducții, de scormonirea unor surse adiacente. Romanul de aventuri furnizează informația ca atare. Jules Verne despre sistemul căilor ferate din India sau despre ritualul de incinerare a persoanelor din aristocrația hindusă, Karl May sau Fenimore Cooper despre diferitele triburi ale amerindienilor, cu idiomurile și obiceiurile lor, Frederick Forsyth despre specificul acțiunii spionilor britanici și est-germani de o parte și de alta a Zidului Berlinului, James Clavell despre Japonia șogunatului sau despre felul cum funcționa, la o epocă anume, societatea din Hong-Kong. Se poate vorbi, în concluzie, de un *realism documentar* al genului

Romanul de aventuri rămâne constant, neabătut la acest nivel pe care l-am schițat aici. Dacă autorul ar recurge la detalii care țin de explorarea complexității naturii umane, dacă s-ar lansa în lungi considerații filosofice, dacă a investiga adâncimile psihologiei personajelor s-ar transforma în altceva. Există și o așteptare a cititorului pe care trebuie să o satisfacă, studiile lui Hans Robert Jauss și Wolfgang Iser despre receptare deschizând drumuri largi de investigație în această privință.

Hermann Broch nu ne învață, la nivel practic, nimic. La fel Dostoievski, Kafka, Virginia Woolf, Robert Musil, F. Scott Fitzgerald. Deși, din multe privințe, operele acestora sunt romane ale explorării (încă un argument că, la urma urmei, toată literatura epică e o aventură). Cititorul se regăsește, într-un fel, în *La poalele vulcanului*, de Malcolm Lowry, sau în *În căutarea timpului pierdut*, de Marcel Proust, dar nu pe sine, propriu-zis, ca ins, ci în calitate de om ca ființă generică. Își adâncește și își rafinează cunoașterea asupra naturii umane, sau găsește motive, pretexte pentru a reflecta la aceasta și la propria condiție, dar nu e o cunoaștere cantitativă, o acumulare de cunoștințe cu care se poate răspunde unui chestionar. În schimb, problemele vieții de zi cu zi ar putea să le întâlnească mai degrabă într-un roman de consum; în fond, câte femei de condiție medie¹² nu se regăsesc în unele dintre romanele sentimentale care au ca fundal viața de familie, munca într-un birou sau într-o corporație, chestiuni legate de boală, spital, impozite, datorii și așa mai departe).

Cu toate acestea, omul literaturii înalte este mai autentic decât acela al literaturii de consum, în speță, al celei de aventuri. Comentând și explicând poetica lui Lamartine și în special poezia „*Bénédiction*“, Virgil Nemoianu atinge tocmai trăsătura caracteristică a marii literaturi, relevând deosebirea dintre aventura obișnuită, implicând diferite personaje, dar fără portanță la scara umanității, și cea care vizează omul ca ființă generică, deghizat sub convenția unui personaj cu nume: „Strategia lirică principală a lui Lamartine în această poezie, și în altele, este păstrarea intensității emoționale a unei aventuri umane supreme, și, în același timp, evitarea consecințelor acelei aventuri sau supunerea în fața unei atare transformări.”¹³

Omul romanului de aventuri nu este, în ciuda detaliilor de viață și a culorii locale, unul a cărui autenticitate să poată fi credibilă mai departe de vârsta adolescenței cititorilor care, ulterior, se îndreaptă către alte lecturi, chiar dacă rămân cu nostalgia sau cu atașamentul pe viață față de eroii care le-au asigurat clipe înălțătoare, pe care și i-ar fi dorit ca modele. Acest om lipsit de profunzime, cu o psihologie unilaterală, este excesiv dotat sau, dimpotrivă, excesiv vulnerabil, urmând ca un supradotat să îi aducă salvarea, în locul amestecului normal de calități și defecte este zugrăvit în alb sau în negru. Eroii sunt, cel mai adesea, puși să existe într-un registru dihotomic, iar unele dintre trăsăturile recognoscibile la oamenii obișnuiți nu sunt puse în operă decât pentru a fi, la un moment dat, date la o parte, pentru a lăsa să se vadă adevărata natură a personajului, natură care are rol diegetic.

Cu Alexandre Dumas, cu Paul Féval, Michel Zévaco, Karl May, Edgar Rice Burroughs cititorul se trăiește ca altceva, ca altcineva. Literatura de aventuri satisface curiozitatea exploratorie, dar și nevoia de evaziune, de a ieși din sine și de a avea acces, fie și numai prin empatie, prin identificare estetică (Jauss), la o viață diferită, mai plină. Satisface nevoia de viață dublă, de trăire a unei alte identități, cea pe care și-ar dori-o proprie, dar care nu îi face parte din datele psihice și nici sociale.

După cum satisface o altă nevoie fundamentală, aceea de emoție, de adrenalină. Simulacrul de viață care este literatura de aventuri poate să furnizeze doza de frison de care cititorul are nevoie, ca și cum ar trăi în pielea personajelor. (va urma)

(Endnotes)

1 A se vedea Alastair Fowler, *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1982, pp. 60-73.

2 Am arătat, în articolul „Schită pentru o nouă teorie a genurilor literare” („Luceafărul de dimineață”, nr. 4 (1070), aprilie, 2016), inițial, textul unei comunicări susținute la Colocviul de Critică al Uniunii Scriitorilor din România din 2 aprilie 2016, felul în care noțiunea de registru intervine regulator, înscriind opera în aria literaturii înalte sau în cea a consumului, a divertismentului, în configurarea structurii artistice, literare în particular.

3 Denumirea completă: *An Garda Síochána* (ir.: Apărătorii Păcii).

4 Tom Connolly, *Detective: A Life Upholding the Law*, O'Brien Press Ltd, Dublin, 2015, p. 20 (ePub edition).

5 Karl May exploatează „la vedere” un astfel de sistem de acrie, un episod din romanul *Comoara din Lacul de Argint* relevând cu prisosință dedesubturile tehnice. Un englez excentric, Lord Castlepool, se prezintă în fața a doi westmeni, Humply-Bill și Gunstick-Uncle, imbiindu-i cu o propunere aparent trăsănită: „Am venit aici ca să trăiesc aventuri, ca să văd vânători vestiți, prin urmare vă fac următoarea ofertă: vă plătesc cincizeci de dolari pentru fiecare aventură pe care o trăim împreună.” Pe parcurs, el ține o contabilitate strictă a fiecărei întâmplări, stărnind nedumerirea celor

doi vânători care socotesc, la un moment dat, că el împarte fiecare aventură în „sub-aventuri” (Nu e lipsit de teme, în ordinea modalităților de a concepe un roman de aventuri, că autorul are grijă ca personajul căruia îi pune în gură asemenea cuvinte să nu fie un ins rudimentar, ci unul care a venit în America având un bagaj de lecturi acumulate în Germania natală, ba chiar înzestrat și cu darul de a face versuri ocazionale.)

6 Desigur că s-ar mai putea aduce în discuție, printre altele, *Cartea lui Messer Marco Polo...* despre călătoria în China spre finele secolului al XIII-lea, povestea lui Robinson Crusoe sau cea a lui Henri Charrière, poreclit Papillon. Prima este romanțată de Rustichello din Pisa, cea de-a doua de Daniel Defoe, iar Papillon a avut și el un scriitor care l-a ajutat să dea culoare poveștii sale. Problema este că nu se cunoaște adevărate povești a lui Marco Polo, unele cercetări mai noi contestând veridicitatea faptelor și atribuindu-le unor surse persane (a se vedea, între alții, Herbert Franke, „*Sino-Western Contacts under the Mongol Empire*”, în „*Journal of the Royal Asiatic Society. Hong Kong Branch*”, 6, 1966; Frances Wood, *Did Marco Polo Go to China?*, Westview Press, Colorado, 1996; Dietmar Henze, *Enzyklopädie der Entdecker und Erforscher der Erde*, 5 Bände, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz 2004), că adevărata poveste a lui Alexander Selkirk, naufragiatul care a fost modelul lui Defoe nu este cunoscută, după cum biografia lui Henri Charrière nu este documentată prin mijloace istorice. În schimb, cazul lui „*Bounty*” este susținut pe documente și mărturii credibile, care nu sunt afectate de literaturizare.

7 Inclusiv postmodern; Adrian G. Romila a publicat, în 2013, un roman, *În drum spre sud*, care tratează în această cheie aventura de pe „*Bounty*”. Pentru mai multe detalii, v. Radu Voinescu, „Aventură și scenarii arhetipale”, în „Luceafărul de dimineață”, nr. 8 (1038), august 2013, de unde am preluat aici o parte din argumentație.

8 V. Richard Dawkins, *Gena egoistă*, traducere din limba engleză Dan Crăciun, Editura Tehnică S.A., București, 2001.

9 O analiză a filmului *După-amiază de câine* (*Dog Day Afternoon*, de Sydney Lumet, 1975), ar arăta cum unghiul din care e privită acțiunea, acela al bandei care ia ostatici într-o bancă, nu e suficient pentru a dirija simpatia publicului, care are bine înrădăcinate noțiunile de bine și de rău. Personajul lui Sonny este, de la un moment dat, pus în antiteză cu cel al lui Sal, primului relevându-i-se, gradat, calități umane, inducând compasiunea și o anumită solidaritate, celălalt evidențiindu-se ca un sociopat. Fără acest procedeu, este greu de presupus că filmul nu ar fi blamat de critică și respins de opinia majorității spectatorilor. La fel, un exemplu îl constituie *Hoarda sălbatică* (*The Wild Bunch*, de Sam Peckinpah, 1969), unde un grup de oameni în afara legii – altminteri, fapt nu lipsit de semnificație pentru chestiunea pe care o discutăm aici, întrucipând calități comune protagoniștilor unei ficțiuni de aventuri, precum curajul și îndemânarea în mânăuirea armelor, dublate, alt element important, atitudinea rebelă față de autoritatea statului și de orice fel de autoritate în general – se salvează din punct de vedere uman, în final, prin întoarcerea către justițiarism, chiar cu prețul vieții.

10 Genericul filmului lui Henri Verneuil *Clanul sicilienilor* (1969) se deschide chiar cu citatul cunoscut, dintr-o scrisoare a lui Cehov către Suvorin: „Când îi înfățișez pe hoții de cai, nu spun că e rău să furi cai. Asta nu e treaba mea, ci a judecătorilor.”

11 Presupun prea cunoscute aceste idei și bibliografia legată de acestea, așa încât o tratare de sine stătătoare, în cadrul acestui text, fie și rezumativ, a lor și a modalităților în care narațiunea este interpretată, mi s-ar părea superfluă. După cum presupun cunoscută și teoria lui Mihail Bahtin despre formele timpului și ale cronotopului în roman, unde se face lumină în privința filiației grecești și latine a romanului de aventuri.

12 Sub acest nivel, oamenii nu dispun nici de educația, nici de banii necesari pentru a cumpăra cărți. Persoanele de extracție umilă, cu un nivel precar de școlaritate nu manifestă interesul și nu constituie o piață pentru literatura de consum (o reprezintă pentru alte produse ale culturii de consum, în schimb), de aceea, când ei devin subiecte de literatură sau de film aceasta nu se întâmplă pentru a oferi unui asemenea public posibilitatea de a se regăsi în paginile cărților, existențele de asemenea factură devenind materie pentru literatura înaltă, care pune în discuție condiția umană.

13 Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier*, traducere de Alina Florea și Sanda Aronescu, Editura Minerva, 1998, p. 118.

Valentin COȘEREANU

Statutul identității românești din Bucovina în viziunea poetului

Motto:

„Nu vă prefaceți a vă supăra pe ceea ce zicem,
supărați-vă mai bine pe ceea ce se întâmplă, pe realitate”

Mihai Eminescu

Poate că judecata enunțată de Panait Istrati în legătură cu gazetarul Eminescu este una din care să se tragă învățăminte și astăzi, căci iată ce spune autorul într-un articol publicat în 1925: „Eminescu în epoca lui și față de scurta-i viață a dat societății lovituri pe cari, dacă această societate ar avea obraz, le-ar simți și astăzi” (Eminescu, 1980, p.49).

Prin urmare, când Gheorghe Hurmuzachi, în aricolul intitulat semnificativ, „Învățămintele istoriei”, cerea dreptate (nediscriminare) pentru toate popoarele din imperiul austro-ungar, dar mai ales „pentru cele trei milioane de români” (Hurmuzachi, 1866b, p.274) bucovineni, dualismul austro-ungar era sub pirostriei, iar „egalitatea”... doar pentru

căței; în fapt, erau doar „două popoare dominante și opt supuse, ascultătoare, două limbi suverane și opt aruncate după ușă” (Barițiu, 1866, p.393).

În fața acestei situații, „încheierea pactului dualist în 1867 îi determină pe românii de sub stăpânirea austro-ungară să treacă la înființarea unui nou organ de presă [„Federațiunea” n. n.] prin care să ducă lupta împotriva dualismului” (Vatamaniuc, 1985, p.4), dualism numit de redactorul revistei, Alexandru Roman, „monstrul cu două capete” (Federațiunea, 1868, p.711), atitudine pentru care atât el, cât și redactorul publicației Ioan Poruțiu, vor sta în închisoarea din Vaț, pentru a se da un exemplu de „democratizare” a opiniilor politice în interiorul imperiului austro-ungar.

Pentru o exemplificare corectă vom așeza față în față două opinii privitoare la Țara de Sus a Moldovei, așa cum arăta ea înainte de anexare. Prima este aceea a istoricului

Erich Zöllner, susținută în „Istoria Austriei de la începuturi până în prezent” (Zöllner, 1997b), cealaltă, a unui autor citat de Eminescu și publicat în septembrie 1877, în articolul său, „La anul 1774...” (articol înconjurat cu chenar negru, pentru a evidenția asasinarea voievodului Grigore Ghica la Iași, voievod care se împotrivese detrușierii Moldovei). Exemplele reprezintă din păcate și astăzi opiniile înrădăcinate în adâncul colectiv: prima impusă în interiorul imperiului și repetată de atâtea ori încât a ajuns o convingere, cealaltă reprezentând crezul firesc al unui popor care n-a siluit pe nimeni la convingerile sale.

Iată, mai întâi, ce susține istoricul austriac: „la trei ani după achiziționarea Galiției, s-a produs – din nou pașnic – dobândirea Bucovinei, prin care s-a realizat legătura teritorială dintre Galiția și Transilvania. Austria mediase pacea ruso-turcă de la Küciük-Kainargi, acum Turcia, care nu datora mare lucru acestei medieri, trebuia să facă un sacrificiu teritorial Austriei; această achiziție teritorială s-a obținut, oricum, în baza unui tratat, iar locuitorii Bucovinei nu aveau cu siguranță motive să se plângă de schimbarea apartenenței de stat. Din regiunea foarte rar populată, complet părăginită, administrația austriacă a creat, printr-o muncă susținută de-a lungul câtorva decenii, o țară-model a monarhiei” (Zöllner, 1997b, p.390).

Așa să fi fost? Iată cum stăteau lucrurile în mod real, după citatul din articolul lui Eminescu: „această parte de loc care s-a zis Bucovina este la munte și are aer rece și sănătos, pe când cealaltă parte a Moldovei este de câmpii călduroase [...] sunt munți cu pomi și cu alți copaci roditori [...]. Prin nășipul pâraielor ce se încep din munți se găsește praf de aur, prin codri sunt cerbi, ciute, căprioare, bivoli sălbatici și, în munții despre apus, o fiară pe care moldovenii o numesc zimbru. [...] Dintre vitele albe, multe mii se duc prin țara leșească la Saxonia sau la Brandenburg și de acolo se duc mai departe. Neagușătoria stupilor este multă și în dobândă. [...] stăpânii lor [ai țărănilor n.n.] nu aveau putere nici a-i pedepsi cu moarte, [...] nici nu putea ca să vândă pe vreunul din satul de unde era el născut, nici să-l mute în alt sat. În alte ținuturi țărăni sunt oameni slobozi și așa au ei o volnicie ca un chip de republică, precum și Câmpul-lung din ținutul Sucevei. Târgoveții de pre la orașe și târguri sunt modoveni adevărați și fac neagușătorii cu negoață din mâinile lor. Boierii sunt curați moldoveni și socotesc începerea lor de la râmleni că se trage. [...] Cu toate că mitropolitul de Moldova își ia blagoslovenia de la patriarhul de Țarigrad, dar nu este supus lui, ci cei trei episcopi moldovenești pun mâinile lor deasupra celui ales și după aceea Vodă roagă pe patriarhul ca să întărească în vrednicie pe acel de curând mitropolit” (Eminescu, 1980, p.430).

Se pune întrebarea: cum a devenit Bucovina o „țară model a monarhiei”, când tot ceea ce s-a promis la început a devenit apoi „mlaștina de scurgere a tuturor elementelor sale corupte, loc de adunătură a celor ce nu mai puteau trăi într-alte părți, Vavilonul babiloniceii împărăției”? (Eminescu, 1980, p.430). Gazetarul se întreabă, pe bună dreptate de ce nu au fost lăsați bucovinenii, așa înapoiți cum îi credeau habsburgii în cârdășie cu ungurii, să-și dezvolte statul în mod firesc? De ce trebuia rupt și acaparat un teritoriu al unei alte țări pentru a construi un drum de legătură în interesul altui stat? „Ce-au voit acel Apus?” Dacă în viziunea creatoare a lui Eminescu, Bucovina apare în culorile ei specifice, atunci

luptătorul politic din publicistică „condamnă în termeni fără echivoc anexarea Bucovinei de către Imperiul habsburgic în 1775 și consideră acest act un rapt pentru care nu există nici o justificare în dreptul internațional” (Vatamaniuc, 1996, p.9).

Faptul că această provincie a fost „cucerită” la taraba pieței, printr-un târg negociat îndelung și cu peșcheșuri consistente, este semnificativ în planul istoriei. De-a lungul unui timp în care gazetarul Eminescu n-a avut odihnă, acesta a devoalat, în funcție de evenimentele care s-au derulat, tot ce era de înfierat, iar statutul românilor din Bucovina dualismului rămâne o pată neagră de neșters în istoria „glorioasă” a imperiului, pentru care nimeni și sub nici un motiv, nu a avut justificare.

Referitor la identitatea românească bucovineană, în articolul de debut, „O scriere critică”, Eminescu dezbate ceea ce era de actualitate stringentă: confesionalitatea românilor „îngropați” de vii într-un imperiu prin excelență catolic. Importantă la români, religia ortodoxă a fost coordonata care a dat cu precădere identitatea de neam. Religia acestora s-a confundat cu naționalitatea însăși, de aceea gazetarul o spune pe șleau: această cauză „nu e decât cauza averilor națiunii românești din Bucovina, că națiunea, sub numele de confesiune, e proprietatea de drept a unor averi întinse, că confesiunea e garanția dreptului și numele în care te bați și că, apărând confesiunea, proprietatea de fapt a averilor, aperi averile drepte din moși-strămoși ale națiunii, pe care domnii politici pe picior mare ar vrea să le vadă secularizate, deși secularizarea, de ar fi posibilă, nu e decât în dreptul guvernului român” (Eminescu, 1980, p.80).

În ceea ce privește suveranitatea popoarelor din imperiu, ideile gazetarului sunt progresiste. El face apel la istorie, la „virtutea antică a oamenilor pe carii noi ne măgulim de a-i avea de străbuni, a romanilor, am vedea ce absurd e să cerșim de la maghiari drepturile cari ni se cuvin și cari trebuie să ni le luăm pre altă cale” (Eminescu, 1980, p.88).

Pe de altă parte, destul de vehement și radical, Eminescu pune la punct atitudinea suveranului, care numai drept nu a fost când a îngăduit o asemenea nedreptate care s-a făcut Moldovei în ciuda dreptului internațional. El își exprimă convingerea că „sala tronului trebuie să fie deschisă popoarelor ca și indivizilor [...], căci în secolul al noăsprezecelea aceasta e singura rațiune de a fi a monarhilor” (Eminescu, 1980, p.88).

În ceea ce privește atitudinea ofensatoare a lui Kálmán Tisza, care face în Dieta ungară afirmații ofensatoare la adresa nației române („națiunea română nu există”), poetul răspunde răspicat: „față cu dualismul trebuie să fim ireconciliabili” (Eminescu, 1980, p.89), căci „națiunea română trebuie să se pună pe terenul de drept pre care stau toate celelalte națiuni ale Austriei, nimica mai mult și neci o iotă mai puțin” (Eminescu, 1980, p.89).

Cu gândul la epoca lui Ștefan cel Mare, tânărul gazetar va susține faptul că „nu mai suntem noi meniți de a dicta legi lumii, dar neci [...] așa de abrutizați ca să ne degradăm [...] la rolul de sclavi” (Eminescu, 1980, p.89), iar atunci când un grof din Tofalău (Carol Apor) îi expulzează pe țărăni din sat, acaparându-le pământul (octombrie 1869), Eminescu se află printre cei care răspund unui „Apel” lansat de ziarul „Federațiunea” pentru fonduri de subscripție. E trecut pe listă: „Mi-chai Eminescu, filosof”.

Cât privește ideea unui congres – întocmai cum va stăruia să se țină și în 1871 la Putna pentru studenții români de pretutindeni –, va susține și acum în articolul său intitulat simplu „Să facem un congres“, o întrunire a românilor, pentru a-și cere revendicările. Ideea nu era nouă; deputatul Sigismund Borlea, prin cuvântarea sa din Dietă (4 iunie 1869), critică vehement „Legea pentru egala îndreptățire a naționalităților“, care nu era deloc ceea ce susținea titlul, ci diametral opus. Legea decreta nici mai mult nici mai puțin că în Ungaria nu exista decât „o națiune, națiunea ungară unitară și indivizibilă“ (Brote, 1895, p.114). Agresivitatea propagandistică maghiară nu are margini.

Eminescu stăruie pentru convocarea acestui congres, dar în competențe cu mult mai largi, congres care să dezbată în mod realist problemele națiunii în împrejurările date. Gazetarul nu scapă din vedere faptul că întrunirea organizată la acest nivel nu trebuie să scape din vedere acțiunea de solidaritate cu celelalte națiuni aflate în aceeași situație degradantă, sub o conducere dictatorială. Într-un cuvânt, Eminescu, spre deosebire de vederile celorlalți colegi implicați, țintea „să transforme discuția [...] într-o dezbateră europeană“ (Eminescu, 1980, p.523), intuind cum nu se poate mai bine că vor avea câștig de cauză, susținut atât de presa autohtonă cât și de cea străină, aparținând unor popoare diferite, dar care aveau același țel.

Tocmai din acest motiv, în articolul intitulat semnificativ, „În unire e tăria“, Eminescu susține un lucru pe cât de limesc, pe atât de realist: „dacă românii nu vor ajuta să generalizeze căderea constituțiunii din decembrie asupra imperiului întreg, atuncea lupta noastră ve deveni din ce în ce mai grea, căci în urmă nu va mai fi nimeni în opozițiune afară de noi, pre când azi avem atâtea națiuni cari au interese comune nouă și se luptă alături de noi“ (Eminescu, 1980, p.91).

Poetul vizionar și omul lucid se întâlnesc fericit într-un singur tot; temerile – altfel îndreptățite –, că dacă celelalte popoare, mai îndrăznețe în lupta lor comună pentru a-și câștiga drepturile o vor lua înainte, românii vor rămâne singuri și nu vor mai avea nici o șansă de câștig, atâta timp cât nu vor specula solidaritatea comună, lăsând deoparte faptul că, în atari situații, ei vor fi cu mult mai ușor de înfrânt. În acest sens, în articolul „Ecuilibrul“, Eminescu pune degetul pe rană, susținând că dualismul „nu are nici o rațiune de a fi: ceea ce am zis noi s-a împlinit. Cehii cer autonomia țării lor; galițienii, tirolezii, triestienii cer aceeași esență sub alte forme [...] o deplină îndreptățire a naționalităților“ (Eminescu, 1980, p.92).

În ciuda a ceea ce susținea iosefinismul în mod esențial și în absolut, poetul susține exact contrariul: „legal poate rezista poporul voinței domnitorului, domnitorul voinței poporului, ba“ (Eminescu, 1980, p.96), așa încât nici o teorie din lume nu-l poate abate pe Eminescu de la legile de mișcare naturală ale societății, pe care le explică uluitor de limpede: „legile unui popor, drepturile sale nu pot purcede decât din el însuși. Alt element, străin, esențial, diferit de al lui, nu-i poate impune nimica; și dacă-i impune, atuncea e numai prin superioritatea demnă de recunoscut a individualității sale“ (Eminescu, 1980, p.93). Or, nici o condiție nu îndeplinea dualismul în rațiunea sa de a exista, tocmai de aceea Eminescu îl etichetează pe bună dreptate drept „o ficțiune diplomatică“ –, ceea ce în fapt și era.

Referitor la statutul identității românilor de dincolo de Cordon, se poate spune că drepturile bucovineanului se traduc prin calitatea acestuia de „supus austriecesc“. Atât și nimic mai mult. În fapt, românii bucovineni sunt oamenii nimănui, întrucât „calitatea de supus nu include dreptul de cetățean. Denumirea «supus» din convenție nu poate avea alt înțeles decât cel de «cetățean», de vreme ce statul român are numai cetățeni, iar nicidecum proteguiți și supuși, nu poate fi substituit cetățeanului statelor contractante. Conform raporturilor de reciprocitate stabilite prin convenție, un «protegit» nu poate fi substituit cetățeanului statelor contractante“ (Eminescu, 1980, p.246). Despre acest statut incert și înjositor sub toate formele lui vorbește Eminescu, în mai toate articolele sale referitoare la Bucovina.

În urma mai multor recensăminte făcute de-a lungul celor aproape 150 de ani de dominație se relevă faptul că la toate acestea se constată că populația de etnie română a ieșit majoritară, cu toate eforturile de germanizare și de creare a aceluia *homo bucovinensis*, un fel de om fără patrie supranumit *uomo universalis*, convenind de minune politicii de deznaționalizare dusă de un imperiu dualist. Experiențe de acest gen s-au încercat și mai târziu, după 1944, creându-se imaginea unui *om nou* și s-a ales praful de acest model, ca de toate modelele artificiale și forțate. De altfel, Bucovina a fost o excepție chiar în cadrul administrației austriece, fiind înglobată în cercul al 19-lea al administrației Galițiene și, spre deosebire de toate celelalte provincii aceasta se afla sub directa comandă a Consiliului Aulic de Război.

Cert este că la momentul anexării, pe o suprafață de 10.442 de km², cu „290 de localități și 62 de cătune, potrivit recensământului făcut de noua stăpânire, populația noii provincii răpitate avea următoarea structură: 22 de boieri, 324 nobili mai mici (175 mazăli și 149 șlehtici), 501 preoți și dascăli, 14.992 familii de țărani, 285 slujitori domnești și starostești (din care 58 îmblători, 26 arnăuți, 104 bărani și 97 călărași), 45 negustori, 58 armeni, 526 evrei și 294 țigani nomazi, în total 17.047 familii sau cca. 85.000 locuitori. La aceste localități se mai adăugau 18 mănăstiri mari și 18 mai mici, în care locuiau 446 călugări și 88 călugărițe“ (Ungureanu, 2003, p.23).

Pavel Țugui stabilește în procente fiecare etnie conlocuitoare a nou botezatei Bucovine. Situația era următoarea: 64,23% români, 21,01% ruteni, 7,06% huțani, 3,14% țigani, 2,86% evrei, 1,26% ruși, 0,54% polonezi, 0,51% armeni, 0,08% turci și 20 de nemți. În ciuda tuturor acestor artificialități, pe toată perioada ocupației austriece, timp de 144 de ani, majoritatea localităților și-au păstrat caracterul lor românesc. Pentru anii dintâi ai ocupării, caracterul românesc al ținutului nu a fost contestat, drept pentru care, „Austria – în fățărnicia politicii sale – n-a evocat drept motiv pentru anexare caracterul ei național – nici n-ar fi avut cum! –, ce ar fi fost diferit de restul Moldovei, ci necesitatea de a avea o legătură mai practicabilă dintre Silvania și Galiția de curând anexată“ (Ungureanu, 2003, p.39).

În perioada următoare au început în mod deliberat colonizările masive. Începe epoca privilegiilor tuturor străinilor care binevoiau să se așeze pe teritoriul acesta mănos de la marginea imperiului; la „interesele mercantile ale Curții de la Viena de a se mări numărul contribuabililor, colonizarea Bucovinei se explică și prin interesul de a modifica particularitățile etnice ale noii provincii. Coloniile, ce urmau să

fie întemeiate, în special cele germane trebuiau să servească ca adevărate punți de legătură dintre periferia și centrul imperiului, să contribuie la întărirea noii stăpâniri în ținut” (Ungureanu, 2003, p.64).

Mai mult, migrațiile aveau un singur scop: „să transforme Bucovina într-un avanpost al religiei catolice și al elementului german în estul” (Ungureanu, 2003, p.64) acesteia. Toate se făceau în mod premeditat, căci „numai prin transformarea Bucovinei «într-un mozaic de popoare» [...], prin diminuarea rolului politic al populației majoritare” (Ungureanu, 2003, p.120), imperiul putea să-și ducă până la capăt ce-și propusese cu atâta migală și tactică underground, programându-și sistematic ceea ce urma să facă. Și a făcut cu asupră de măsură.

Problema cea mai spinoasă dintre toate a fost cea religioasă. Lăsând deoparte faptul că urma o catolicizare deșănțată, împotriva oricărui bun simț și a rațiunii de a fi și de a se manifesta a unui poror, stăpânirea voia cu orice preț să pună mâna pe averile mănăstirești. Pe celelalte, civile, a avut grijă să le acapareze dintru început, printr-o politică administrativă militară, la care bieții moldoveni nu mai aveau cum să riposteze. Ghimpele era acum materializat în aceste averi, deloc negliabile.

Prin urmare, în intervalul dintre 1782–1783, o comisie austriacă alcătuită în scopul inventarierii tuturor proprietăților existente în Bucovina ocupată (cu precizarea că nici un membru al acesteia nu era român) constată următoarele: „14 mănăstiri și schituri din Bucovina și Moldova stăpâneau atunci în fostul ținut Suceava (partea ocupată de austrieci) 50 de sate întregi și 15 sate parțial, la care se mai adăugau 4 sate ale Mitropoliei Iași și un sat al Episcopiei de Rădăuți. Domeniul ecleziastic cuprindea 55 de sate întregi și parțial 15 sate din totalul de 107 sate și două târguri din acest ținut, anexate de Austria. De regulă, majoritatea mănăstirilor posedau domenii compacte în jurul mănăstirii, ceea ce le permitea să folosească mai eficient bogățiile” (Ungureanu, 2003, p.48) acestora.

Pe fond, de aici începea marea problemă. Pentru o mai dreaptă înțelegere, în afara faptului că toate documentele prezentate comisiei demonstrau negru pe alb că aceste sate aveau proveniență românească neaoșă, și pentru o dimensionare la scară a ceea ce însemnau aceste averi trebuie spus că „numai mănăstirea Putna stăpânea 20 de sate întregi, 5 sate parțial, câteva siliști și o braniște care cuprindea 18 munți” (Ungureanu, 2003, p.49).

Cum era de așteptat, după anexare noua stăpânire n-a mai ținut cont de promisiunile făcute: păstrarea și respectarea credinței ortodoxe, precum și caracterul național al noii provincii, așa încât, imediat după odiosul rapt, administrația militară a impus reforme care vor duce la schimbarea caracterului etno-demografic al provinciei. Reformele erau toate în detrimentul populației autohtone: înființarea Episcopiei Bucovinei – căreia i se mută sediul tradițional din Rădăuți la Cenăuți –, secularizarea averilor mănăstirești și reorganizarea învățământului public.

Prin toate aceste „reformate” s-a urmărit despărțirea Episcopiei de Rădăuți de Mitropolia Moldovei de la Iași. Creându-se breșa, următorul pas a fost acela realizat prin patentă imperială din 5 iulie 1783, prin care se hotăra să se împlinescă ceea ce stăpânirea dorea de mult: dependența de mitropolia sârbească din Karlowitz. S-a creat astfel „Fondul

religionar greco-ortodox”, care a fost stors printr-un șir întreg de patente imperiale sau ordine impuse pe cale administrativă, în vederea acoperirii golurilor visteriei Curții vieneze – lucru nemaîntâlnit în nici o altă provincie a imperiului. În acest mod pervers, toate averile mobile și imobile ale așa numitului Fond religios, „care au fost adunate timp de secole de către credincioșii ortodocși, au nimerit în mâinile statului austriac” (Ungureanu, 2003, p.51).

Odată cu aceasta a început inevitabilul proces de vindere a acestor averi imobiliare, iar pe cale de consecință, înstrăinarea lor, constituind o bună premiză pentru așezarea vulturilor hrăpăreți ai imigranților. Drept urmare, în 1786, Bucovina va fi înglobată cercului administrativ al Galiției. Cum rămâne cu respectarea stau-quo-ului promis? Cum rămâne faptul că cele două provincii erau incompatibile atât din punct de vedere al structurii naționale diferite, cu cea confesională și socială, cu trecutul lor diferit și cu deosebirile esențiale între tradiții, limbă, cultură, date, cutume? Toate au fost băgate sub preșul Curții vieneze, destul de umflat, pentru a nu fi observat și cu ochiul liber.

Ori, tocmai aceste aspecte vor fi scose la iveală de Eminescu, în modul cel mai direct cu putință. Prin urmare, la împlinirea unui secol de la anexare, Curtea de la Viena ține să organizeze o serbare pompoasă, care să ateste „progresul” Bucovinei întru germanizarea acesteia. Gândită în același scop, concomitent cu serbarea, trebuia inaugurată Universitatea cernăuțeană, la care se anunțase deja participarea împăratului însuși, inaugurare care ar fi demonstrat că politica de germanizare va continua și în viitor cu un și mai ambițios succes, instruind nemțește noi generații de tineri, punându-i în discordanță cu ceilalți români, conform principiului *divide et impera*, făcându-i cetățeni loiali imperiului și aserviți intereselor acestuia.

Ca o măsură de contrapondere, la 1 octombrie 1875 municipalitatea ieșeană ia inițiativa unei ceremonii funebre întru pomenirea asasinatului politic al domnitorului Grigore Ghica al Moldovei. Eminescu participă la aceste evenimente, asumându-și o campanie publicistică la fel de responsabilă și de riscantă ca și aceea a trecerii în ascuns a broșurii „Răpirea Bucovinei după documente autentice”, broșură pe care o va împărți la Cernăuți chiar în timpul serbării – fapt ce a dat peste cap „țelurile” serbării, cu atât mai mult cu cât broșura, în traducere franțuzească, a ajuns între timp și la Paris. Consecința? Împăratul renunță la vizita sa, căci broșura devoala toată învoiala dintre Curtea Vienei și Poarta Otomană, în legătură cu răpirea Bucovinei. Faptele se bazau pe documente autentice și erau de necontestat.

A fost o palmă dată pe fața nezdruncinatului imperiu, și primită de acolo de unde se aștepta mai puțin. Ieșenii au continuat și în anii următori același procedeu, dezvelind în Beilic – locul asasinării voievodului – un bust. Articolul lui Eminescu, „La anul 1774...” se referă nu numai la invazia austriecilor în Bucovina, dar și la evenimentul ieșean, eveniment pe care îl înflorează deopotrivă.

În urma mișcărilor culturale organizate de românii bucovineni împotriva politicii deșănțate de deznaționalizare promovate atât de Viena, cât și de guvernele de la Budapesta, gazetarul Eminescu prezintă faptele tranșant, fără nici un echivoc, iar tonul acestuia este dat de nenumăratele aberații „științifice” făcute atât în legătură cu istoricul acestui popor, cât și în legătură cu cele ale prezentului; în speță cu

binefacerile „civilizatoare“ aduse de Austro-Ungaria Bucovinei și de mulțumirile pe care românii bucovineni ar trebui să i le aducă acestor „binefăcători“.

În primul rând, Eminescu face o constatare, în care nu încapă nici un echivoc: „românii nu sunt nicăiri coloniști, venituri, oamenii nimănui, ci pretutindena unde locuiesc sunt autohtoni, populație nepomenit de veche, mai veche decât toți conlocuitorii lor“ (Eminescu, 1980, p.253). În al doilea rând, poetul ține să facă o remarcă la fel de neechivocă, în legătură cu trecutul și originile noastre: „daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem români și punctum. Nimeni n-are să ne-nvețe ce-am fost sau ce-am trebui să fim; voim să fim ceea ce suntem – români“ (Eminescu, 1980, p.253).

În ceea ce privește nedreptățile care se făceau acestui popor, despărțit în două cu totul pe nedrept, Eminescu spune: „românii nu voiesc a li se garanta uzul public al limbei lor pe pământurile în cari locuiesc și vom vedea că mișcările pe cari le-au făcut, în acest senz le-au făcut“ (Eminescu, 1980, p.253), iar mai apoi, în aceluiași articol – „Se vorbește că în consiliul...“ – poetul pune de-a dreptul degetul pe rana deschisă încă: „limba și naționalitatea românească vor pieri deodată cu românul material, cu stingerea prin moarte și fără urmași a noastră, nu prin desnaționalizare și renegațiune. A persecuta naționalitatea noastră nu însemnează însă a o stinge, ci numai a ne vexa și a ne învenina împotriva persecutorilor“ (Eminescu, 1980, p.253).

În ceea ce privește situația confesională, dar și cea a proaspăt înființatului Fond religios, Eminescu este la fel de tranșant: „biserica și școala, atâta cer românii din Austro-Ungaria pe sama lor, și prin aceasta și-au cerut păstrarea naționalității și nimic mai mult“ (Eminescu, 1980, p.252). Și este tranșant pentru că motive reale impun acest lucru: „dacă îi trebuiește românului preot, îl numește (mediat) guvernul de la Viena; dacă biserica lui are avere, o administrează tot guvernul de la Viena; dacă are școală, profesorii sunt numiți tot de guvernul de la Viena. Și cu toate astea Bucovina n-au fost luată cu sabia, ci din contra prin bună învoială și cu condiția ca starea de lucruri în trebile bisericesti și politice să rămână intactă“ (Eminescu, 1980, p.253).

Tonul gazetarului se ridică și capătă accentele revoltei: „libertatea religioasă este, dragă Doamne, garantată prin o mulțime de terfeloage de origine supremă [...], dar cu toate acestea, de douăzeci și șase de ani românii bucovineni se plimbă de la Ana la Caiafa [...] pentru a putea exercita un drept garantat de constituție și de 26 de ani împlă în zadar“ (Eminescu, 1980, p.254). Prin urmare, acesta este statutul real al bucovineanului de rând, de la care nu se abate, ori dacă se abate, se abate doar cu o jumătate de treaptă mai sus, mica boierime.

Eminescu nu uită să pună în discuție acele „ponturi“ (întrebări), pe care le pune administrația austriacă Divanului Moldovei (1782), cu precădere în privința dobândirii proprietăților, doar, doar se vor găsi subterfugii pentru a fi înhățate „legal“, după bunul și încetățenitul (de acum) obicei. Cu sau fără acoperirea răspunsurilor, Dositei Herăscu, episcopul trădător, va ceda guvernului austriac administrația bunurilor episcopale, uitând cu totul că „singură mitropolia Moldovei și a Sucevei e ab antiquo suverană, neatârnată de nici o patriarhie; acestei Mitropolii [...] se datorește introducerea limbii

române în biserică și stat, ea este mama neamului românesc“ (Eminescu, 1980, p.258).

Ca apoi, tonul gazetarului să redevină vehement, cu accente pamfletare: „în școlile acestei episcopii se propun obiectele în limba germană, cu profesori nemți și elevi evrei“, iar mai departe: ceea ce „n-au fost în stare să răpească turcii și tătarii, autonomia bisericii, limbii, școlii, au făcut-o bocâncarii Austriei în cârdășie cu cei ai Ungariei“, încât tonul pamfletar se ridică în note și mai înalte: „episcopia Rădăuților a devenit mitropolie austriacă-internațională a bochezilor din Dalmația și se vede că [...] mai are perspectiva de-a deveni mitropolia indianilor țulu sau a creștinilor din Maroc“ (Eminescu, 1980, p.259). Dând un exemplu viu, cel al cuvântării primarului din Crasna, Grigore Iliuț, Eminescu nu face altceva decât să întărească, prin adevăratul reprezentant al românilor, statutul și starea exasperantă a acestora, în timpul dualismului.

În ceea ce privește cealaltă latură, a statutului identității românești prin formarea lui *homo bucovinensis*, Eminescu folosește aceleași arme ascuțite, căci inaugurarea universității cernăuțene este „calul troian“ al dualismului, introdus printr-o înșelătorie sfruntată, propagată sub masca civilizării prin culturalizare a tinerei generații în special și a populației în general, într-un cuvânt al germanizării acesteia. Prin urmare, statutul identitar al românilor bucovineni ținea, prin felul lui de a ființa, de unul insinuos și precar, încât copiii românilor ajung să se persifleze reciproc dacă la școală vorbesc românește, fiindcă profesorii străini le-au inoculat elevilor ideea că limba română este una primitivă și că este rușinos s-o vorbești; evident, limba germană este limba „națiunii superioare“ și în această limbă trebuie să converseze școlarul, încât, cu o astfel de îndoctrinare, te întrebi care să fi fost statutul identității românilor derutați de atâtea ifose? Și cine le profera?

Eminescu răspunde și la această țâfnă: profesorii numiți la proaspăt înființata universitate, nu sunt altceva decât inșelători ai diferitelor școli din imperiu, care știau carte „până la genunchiul broaștei“ – cum ar fi spus Creangă –, pe care ministrul cultelor și instrucțiunii, Karl von Stremayr, îi transformă cu bagheta sa magică, dintr-un condei, ca *buni pentru est*, cum s-ar traduce în zilele noastre. Aceștia trebuiau să îndeplinească o singură condiție: să germanizeze tineretul.

Faptul este atât de rizibil, încât Eminescu lasă deoparte tonul serios, căci un altul ar fi fost în totală discordanță cu faptele și persoanele despre care face vorbire. Așadar, articolul intitulat „Numiri la Universitatea din Cernăuți“, nu este altceva decât o luare peste picior, pentru care autorul se folosește de un vocabular și de expresii adecvate, prin care nu face altceva decât să-și exerseze umorul involuntar în legătură cu niște realități pe care nici cu mintea nu le poți gândi, dar să le iei drept realități contemporane ție; unele în derulare, altele pe cale să se petreacă. Nimic nu-i de ajuns să redai în expresie serioasă o stare de fapt care tinde să devină de domeniul absurdului.

Debutul articolului este pe măsura faptelor luate în discuție: „La vechea Universitate din Cernăuți (care-și are începutul, după cum se știe, din vremea lui Papură Vodă) s-au mai numit câțiva profesori iluștri, de-a căror faimă științifică răsună Europa“ (Eminescu, 1980, p.160). După o așa introducere sunt enumerați câțiva iluștrii necunoscuți, despre care Eminescu își bate joc pe față. Și pentru ca totul să rămână în

derizoriu, în încheiere, autorul recomandă și el pentru același lăcaș de învățământ, o tot atât de ilustrisimă „personalitate” din Târgu-Cucului, care predă la „o mică universitate, improvizată sub un șopron, personalitate care se angajează să-și ducă elevii, la vreme de ploaie și în spate în salele universității din Cernăuți, pentru minima taxă colegială de 6 crețari austriecești pe săptămână” (Eminescu, 1980, p.161).

Nici celelalte articole referitoare la activitatea cernăuțeană nu se depărtează de la acest ton, așa încât unul („Catalogul de lecțiuni...”) ne dă numele celor ce vor conduce lăcașul de învățământ în discuție, iar celălalt („Primim din partea...”), este un model de ceea ce *nu* trebuie să facă o universitate care se respectă. Este vorba de o adresă oficială prin care Universitatea din Cernăuți cere să se reproducă catalogul de lecțiuni al respectivei unități școlare, care se va pronunța asupra „filologiei comparative române”.

La așa solicitare, așa răspuns: „deși adresa reproducă inventează științe nouă, precum « filologia comparativă română » (care poate va fi cea comparativă a limbilor romanice), deși numele M. Sale se scrie cu z și nu tz (Frantz Iosef), totuși [...] știm că profesorii toți, înainte de a fi numiți, a trebuit să-și scoată sufletul în palmă și să declare că preste un timp oarecare vor ținea prelegerile în limba germană, chiar la facultatea teologică” (Eminescu, 1980, p.216). Eminescu nu uită faptul – de data acesta cu tonul cel mai serios – că „singura cauză din care d. I. G. Sbiera a rămas numai suplinitor al acestei catedre este că a refuzat de a ținea în limba germană cursul său” (Eminescu, 1980, p.216).

Un rol mai important decât sus numita universitate îl ocupă, în publicistica eminesciană, liceul din Suceava, care accentuează faptul că profesorii acestuia, instruiți la Viena, sunt cu toții români și că sunt într-adevăr performanți și buni pedagogi, ca oameni care vin și se întorc la popor.

Despre serbarea de la Putna, cea care a reușit să trezească spiritul încă amorțit al românilor din Bucovina, al păstrării identității neamului, poetul spune că „ea purcede din conștiința națională română” (Eminescu, 1980, p.491). În atari împrejurări, statutul identității românilor bucovineni este unul al trezirii mândriei lor naționale, mocnind în taina speranței, că odată și odată va veni și ziua cea mare a redobândirii acesteia. Este nevoie acum de un singur țel; acela al unirii tuturor provinciilor românești, căci flamurile pe care le sugerează în *Apel* Eminescu, nu reprezintă altceva decât țelul unirii într-o singură patrie. Iar toate acestea unite mai întâi sub flamura culturii, în așa fel încât „junimea română să manifesteze conștiința unității sale naționale” (Eminescu, 1980, p.492).

Despre ce statut al românilor din Bucovina se mai poate vorbi, atunci când la prima formă de manifestare a acestora sunt băgați în temnița de la Vaț, ei care „nu cunosc pe deplin greutatea pe care legile pozitive o dau unor asemenea manifestări?” (Eminescu, 1989, p.5) În fond, acești tineri nu făcuseră altceva decât să trimită o telegramă cu ocazia panahidei voievodului lor, asasinat la Iași. Oare nu cumva, în felul acesta, „românii din Bucovina erau încă mult mai umiliți decât noi chiar, pentru că se serba acolo, pe pământul lor clasic, pierderea înrăuririi lor politice?”

Prin urmare, statutul românului sub dualism a fost acela al întemnițatului, mai ales atunci când acesta spune adevăruri evidente, dar care nu convin Curții vieneze, ori guvernelor maghiare. În fond, telegrama nu a fost trimisă în numele particular al cuiva, ci în numele unei societăți. „Arboroasă”

devenea cu mult mai periculoasă decât orice persoană fizică luată în parte, iar poliția austriacă a știut să curme din fașă manifestările care tindeau să devină fenomene de masă.

Despre respectarea identității românești în Bucovina, vorbește de la sine ordonanța din 1805, care „stabilea amendarea întregului sat în cazul în care unii țărani din acea localitate emigrau în Moldova, precum și confiscarea bunurilor” (Ceașu, 1998, p.212). Acesta era „statutul” românului în propria țară: abuzurile administrației, teama de recrutare și armata făcută în cadrul celei împărățești, mărirea numărului zilelor de clacă, închiderea granițelor, zeciuiala, dijma, petițiile fără rezultat, secularizarea averilor mănăstirești și germanizarea cu orice preț a populației. Iată, concentrată, o radiografie a vieții sociale a bucovinenilor: „odată stăpâni în această țară, care e patrimoniul nostru, azi suntem abia tolerați și zi de zi suntem siliți să ne apărăm contra loviturilor ce ni se aplică din toate părțile” (Schipor, 2007, p.238).

Peste toate acestea, Eminescu susține că nici presa din alte țări, încorporată imperiului, nici cea din capitala imperială însăși nu dezvăluie adevărata stare de lucruri din Bucovina. După ce anunță public cele trei locuri vacante de deputați pentru Reichstagul din Viena, citând din ziarul vienez, „Der Osten”, iată ce scrie acesta, în articolul „Alegerile în Bucovina”: „mai mulți aventurieri din Viena ar avea de gând să vină a-și pune candidatura sau a cumpăra voturi în Bucovina. Aceștia sunt niște falși cari de abia au scăpat de mâna procurorului; pseudoprofesorii și falși erudiți, sub masca mincinoasă a științei, vor să apuce un mandat și să se laude cu el prin capitala imperiului. [...] Ne prinde mirarea de ce acești oameni își caută gloria tocmai în Bucovina și nu rămân la Viena, unde sunt acasă și cunoscuți! [...] După cum aflăm, candidații celor două dintâi colegii sunt consilierii Pitey și Călinescu, cari amândoi sunt bine priviți de elementele cele mai bune ale țării și ca atari trebuie să sprijiniți și de influența autorităților” (Eminescu, 1985a, p.124).

„Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului « Valorificarea identităților culturale în procesele globale », cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758// This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758”.

BIBLIOGRAFIE

Adăscăliței, V., 2004. *Legendele lui Vodă Ștefan*, în vol. *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, Prefață de Vasile Schipor, Postfață de Victor Iosif, Editura Septentrion, Rădăuți.

Adăscăliței, V., Ciubotaru, I.H., 1969. *Folclor din ținutul Rădăuților*, Suceava.

Andrievice, S.M., 2004. (Arhiepiscop al Cernăuților, Mitropolit al Bucovinei și Dalmației). *Proprietățile fundamentale ale Bisericii Gr.- Or. în Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava.

Angelescu, S., 1983. *Poetica legendei*, în vol. *Legende populare românești*, ediție îngrijită de Octav Păun și Silviu Angelescu, Studiu introductiv de Octav Păun, Postfață de Silviu Angelescu, Editura Albatros, București.

Barițiu, G., 1866. *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol. III. Tipografia W. Kraft, Sibiu.

Balan, T., 1932. *Serbarea de la Putna 1871*, Cernăuți.

- Balan, T., 1944. *Eudoxiu Hurmuzachi și memoriul românilor ardeleni din luna lui februarie 1849*, în Anuarul Muzeului Bucovinei, Seria II, Anul I–II, 1943–1944, publicat de Nicolai Grămadă, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.
- Balan, T., 1994. *Eudoxiu Hurmuzachi și colecția lui de documente*, Sibiu.
- Berindei, D., 1997. *Revoluția Română din 1848–1849. Considerații și reflecții*, Fundația Culturală Română, Cluj–Napoca.
- Blaga, L., 1937. *Elogiul satului românesc*, Discurs rostit la 5 iunie 1937 în Ședință solemnă, L. Blaga cu răspunsul D-lui I. Petrovici, București.
- Brânză, I., 2009. *Credințe și practici magice în Bucovina* (I), în Analele Bucovinei, Anul XVI, 1/2009, Editura Academiei Române.
- Brote, E., 1895. *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, Tipografia Voiața națională, București.
- Cantemir, D., 1973. *Descriptio Moldaviae*, Traducere după originalul latin de Gh. Guțu, Introducere de Maria Holban, Comentariu istoric de N. Stoicescu, Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, Indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei Române.
- Călinescu, G., 1932. *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Cultura Națională, București.
- Călinescu, G., 1969. *Opera lui Eminescu*, Editura Pentru Literatură, București.
- Căpreanu, I., 1995. *Bucovina: istorie și cultură românească (1775–1918)*, Prefață de Gh. Buzatu, Editura Moldova.
- Ceașu, M.Ș., 1998. *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiesefinism (1774–1815)*, Fundația academică A. D. Xenopol, Iași.
- Costea, E., 1944. Amintiri, Cernăuți.
- Covalciuc, D., 1995. *Legende populare din Bucovina*, Hliboca.
- Cristuș, E., 2000. *Imagini ale dorului în lirica populară din Bucovina* (II), în Analele Bucovinei, Anul VII, 2/2000, Editura Academiei Române.
- Dan, D., 1925. *Rolul preoțimeii bucovinene în menținerea românismului...*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.
- Dumitrescu–Bușulenga, Z., 1963. *Mihai Eminescu*, Colecția Oameni de seamă, Editura Tineretului, București.
- Dumitrescu–Bușulenga, Z., 1992. *Cuvânt înainte*, în Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, Editura Gramond.
- Eliade, M., 1994. *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, Editura Universitas, Chișinău.
- Eliade, M., 1985. In *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 3. Anul XXXIII, iulie-septembrie.
- Eminescu, M., 1939. *Opere I, Poezii tipărite în timpul vieții, Introducere, Note și variante, Anexe*. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Editura pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.
- Eminescu, M., 1963. *Opere VI, Literatura populară*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Cu 63 de reproduceri după manuscrise, Editura Academiei Române, București.
- Eminescu, M., 1977. *Opere VII, Proza literară, Sărmanul Dionis, La aniversară, Cezara, geniu pustiu, Celelalte proze postume, Texte indite*, Studiu introductiv de Perpessicius, cu 77 de reproduceri după manuscrise, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1980. *Opere IX Publicistică 1870–1877, Albina, Familia, Federațiunea, Convorbiri, literare, Curierul de Iași*, Studiu introductiv de Al. Oprea, cu 68 de reproduceri după manuscrise și publicații, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1989a. *Opere X, Publicistică 1 noiembrie 1877 – 14 februarie 1880, Timpul*, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, cu 16 reproduceri după publicații și manuscrise, Editura Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1989b. *Opere XVI, Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise și documente, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1984. *Opere XI, Publicistică 17 februarie – 31 decembrie 1880, Timpul*, cu 27 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1985a. *Opere XII, Publicistică 1 ianuarie – 31 decembrie 1881, Timpul*, cu 28 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1985b. *Opere XIII Publicistică 1882–1883, 1888–1889, Timpul, România liberă, Fântâna Blanduziei*, Cu 64 de reproduceri, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1993. *Opere XV, Fragmentarium. Addenda ediției*, cu reproduceri după manuscrise, documente și presă, Editura Academiei Române, București.
- Eminescu, M., 1999. *Opera politică*, vol. I, Ediție îngrijită de Bucur Popescu și Petru Demetru Popescu, București, Publistar.
- Eminescu, M., 1939. *Poezii tipărite în timpul vieții I*, Introducere, Note și variante, Anexe, Ediție îngrijită de Perpessicius, cu 50 de reproduceri după manuscrise, Editura Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.
- Filipciuc, I., 2001. *Lăcrămiarele învățăceilor... și Eminescu – întregite cu facsimila broșurii din 1866 –*, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.
- Friedwagner, M., 1940. *Rumäniche Volkslieder aus der Bukovina. Liebslieder*, Band I, Würzburg.
- Galaction, G., 1987. *M. Eminescu*, Ediție, cuvânt înainte, note și indice de Gheorghe Cunescu, Colecția Eminesciana – 43, Editura Junimea, Iași.
- Gherman, I., 1993. *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, Editura ALL, București.
- Grămadă, N., 1926. *Bucovina de altă dată. Schițe istorice*, Editura Casei Școalelor, București.
- Grămadă, I., 2002. *Cartea sângelui*, Crai nou, Editura Bucovina viitoare, Editura Mușatinii, Suceava.
- Grigorovici, R., 2002. *Modelul Bucovinei*, în Analele Bucovinei, anul IX, nr.2, Editura Academiei Române, București.
- Guénon, R., 2008. *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București.
- Hurmuzachi, G., 1865. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, anul I.
- Hurmuzachi, G., 1866a. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 3/ 1 martie 1866.
- Hurmuzachi, G., 1866b. *Învățămintele istoriei*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 12/ 1 septembrie 1866.
- Hurmuzachi, A., 1866. *Carele e caracterul și tendința învățământului public la noi?*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul IV, nr. 3, din 1 martie.
- Hurmuzachi, G., 1867. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, An III, nr. 7 și 8/1867.
- Iacobescu, M., 1973. *Revoluția de la 1848 în Bucovina*, în Suceava, Anuarul Muzeului Bucovinei, V.
- Iacobescu, M., 1983. *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în *Revista de istorie*, nr. 5/1983, București.
- Iacobescu, M., 2005. Prefață la volumul lui Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava.
- Iorga, N., 1914. *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești*, Editura Casei Școalelor, București.
- Iorga, N., 1938. *Românismul în trecutul Bucovinei*, București.
- Johnston, W.M., 2000. *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848–1938*, Traducere de Magda Teodorescu, editura Polirom, Iași.
- Kogălniceanu, M., 1976. *Opere II, Scrieri istorice*, Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, Editura Academiei Române, București.
- Loghin, C., 1926. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică, Cu 38 de clișee*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.
- Loghin, C., 1943. *Aron Pumnul – Mihai Eminescu. I Reabilitarea lui Aron Pumnul*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți.
- Luceac, I., 2000. *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare. (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Editura Alexandru cel Bun – Editura Augusta, Timișoara.
- Lupaș, I., 1993. *Istoria unirii românilor*, Editura Scripta, București.
- Moldovanu, G., 2006. *Aron Pumnul – profesor la Cernăuți*, *Rev. Glasul Bucovinei*, Nr. 3/2006, anul XIII (nr. 51).
- Morariu, C., 1998. *Cursul vieții mele. Memorii*, Editura Hurmuzachi, Suceava.
- Murărașu, D., 1932. *Naționalismul lui Eminescu*, Editura Bucovina I. E. Torouțiu, București.
- Mureșianu, A.A., 1935. *Eminescu, Aurel Mureșianu și serbarea de la Putna*, Cernăuți.
- Nandriș, I., 2001. *Satul nostru mahala din Bucovina*, Ediție îngrijită și prefațată de Gh. Nandriș, Casa de Presă și Editura Tribuna, Sibiu.
- Neagoe, S., 1992. *Bătălia pentru Bucovina*, Editura Helicon, Timișoara.
- Niculică, A., 2005. *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Biblioteca Bucovinei I. G. Sbiera, Suceava.

- Niculică, A., 2009. *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și Muzica (1775–1940)*. Casa editorială Floare Albastră, București.
- Nistor, I., 1916. *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Editura Casa Școalelor, București.
- Nistor, I., 1991. *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoie, Editura Humanitas, București.
- Onciul, D., 1915. *Din trecutul Bucovinei*, Institutul de arte grafice Speranța, București.
- Oprea, A., 1983. În căutarea lui Eminescu gazetarul, Editura Minerva, București.
- Oprea, I.N., 2004. *Bucovina în presa vremii, Cernăuți 1811–2004*, Editura Edict, Iași.
- Pahomi, M., 2001. «Jurământul Bucovinei» față de Austria în anul 1777, „Analele Bucovinei”, anul VII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.
- Papuc, L., 1997. *Frânturi de cultură bucovineană*, Editura Safir, Iași.
- Petrino, D., 1869. *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*, Tiparul Bucoviecki și Comp., Cernăuți.
- Pop, A.Z.N., 1962. *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București.
- Pop, A.Z.N., 1978. *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Editura Sport-Turism, București.
- Pop, A.Z.N., 1987. *Caleidoscop eminescian*, Editura Eminescu, București.
- Pumnul, A., 1865. *Privire repede preste doae sute șasezeci și șapte de'n proprietățile, așa numite moșiile mânăstirești din carele s-a format marelui Fond religionariu al Bisericii dreptcredincioase a Bucovinei*, Cernăuți.
- Purici, Ș., 2004. *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada preșoptistă*, în *Analele Bucovinei*, anul XI, nr. 2, București, Editura Academiei Române.
- Purici, Ș., 2006. *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775-1914)*, în *Analele Bucovinei*, anul XIII, nr. 1, Editura Academiei Române, București.
- Roșu, I., 1989. *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu, Originile*, Editura Cartea Românească, București.
- Rușindilar, P., 1995. *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Editura Glasul Bucovinei, Iași.
- Sava, A., 1929. *Documente putnene*, I, Focșani.
- Sbiera, I.G., 1889. *Aron Pumnul, Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și literatura română la gimnasiul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Editura Societății –Tipografia Arhiepiscopală, Cernăuți.
- Sbiera, I. G., 1890. *Familia Sbiera*. Cernăuți.
- Sbiera, I.G., 1899. *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Tipografia Universitară R. Eckhardt, Cernăuți.
- Schipor, V.I., 2007. *Bucovina istorică, Studii și documente*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Editura Academiei Române, București.
- Schipor, V.I., 2004. Ștefan cel mare în legendele poporului român, în *Analele Bucovinei*, 2004. Anul XI, 1/2004, Editura Academiei Române..
- Simion, F.M., 1981. *Legende istorice din Bucovina*, Ediție îngrijită cu note și studiu introductiv de Paul Leu, Editura Junimea, Iași.
- Sion, G., 1888. *Suvenire contimpurane*, Tipografia Academiei Române, București.
- Slavici, I., 1978. *Opere IX. Memorialistica. Varia*, Ediție îngrijită de C. Mohanu și D. Vatamaniuc, Editura Minerva, București.
- Ștefanelli, T.V., ș.a., 1943. Vol. *Eminescu și Bucovina cu contribuții de: Tudor V. Ștefanelli, Vasile Gherasim, Constantin Loghin, Eugen Păunel, Augustin Z. N. Pop, Aurel Vasiliu, George Voevidca*, Editura Mitropolit Silvestru, Proprietatea Societății pt. Cultură, Cernăuți.
- Ștefanelli, T.V., 1983. *Amintiri despre Eminescu*, Ediție îngrijită, prefață, bibliografie și indice de Constantin Mohanu, Colecția Eminesciana – 31, Editura Junimea, Iași.
- Toruțiu, I.E., 2003. *Frunză verde, Cântece și basme populare din Bucovina*, Ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.
- Țugui, P., 2000. *Bucovina – istorie și cultură*, Editura Albatros, București.
- Ungureanu, C., 2003. *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774 – 1918, aspecte etnodemografice și confesionale*, Institutul de Istorie al AȘM a republicii Moldova, Editura Civitas.
- Ungureanu, C., 2005. *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775-1776*, în *Analele Bucovinei*, anul XII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.
- Ungureanu, C., 2007. *Învățământul primar din Bucovina 1774–1918*, Institutul de Istorie, Stat și Drept al academiei de Științe a Moldovei, Editura Civitas.
- Ungureanu, C., 2008. *Gimnaziul român din Cernăuți*, în *Glasul Bucovinei*, nr. 3/2008, anul XV, nr. 59.
- Vasilii, A., 1943. *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți, 1943
- Vatamaniuc, D., 1968. *Serbarea de la Putna*, în vol. *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Vatamaniuc, D., 1985. *Publicistica lui Eminescu 1870–1877*, Colecția Eminesciana, Editura Junimea, Iași.
- Vatamaniuc, D., 1986. *I. G. Sbiera și Eminescu*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, Seria IV, Tomul VIII, Editura Academiei Române, București.
- Vatamaniuc, D., 1988. *Eminescu, Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru*, Editura Minerva, București.
- Vatamaniuc, D., 1996. *Antologie, prefață și note la volumul Mihai Eminescu – Răpirea Bucovinei*, Editura Saeculum I. O., București.
- Vatamaniuc, D., 1997. *Antologie, prefață, note și comentarii la volumul Mihai Eminescu – Sfântul pământ al Transilvaniei. Transilvania sub dualismul austro-ungar*, Editura Saeculum I. O., București.
- Vatamaniuc, D., 1998. *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, Editura Fundației României de Măine, București.
- Vatamaniuc, D., 2006. *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, Academia Română Filiala Iași, Centrul de Studii Bucovina, Rădăuți, Editura Academiei Române, București.
- Vatamaniuc, D., 2008. *Iraclie Porumbescu în revoluția din 1848 și după aceea*, În *Analele Bucovinei*, Anul XV, nr.2/2008, Editura Academiei Române.
- Zöllner, E., 1997a. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, vol. I, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.
- Zöllner, E., 1997b. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, Vol. II, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.
- *** *Averile bisericesti din Bucovina*, 1939. Editura Mitropoliei Bucovina, Cernăuți.
- *** Calendar pentru rămâni pe anul 1857. Anul XIV, Iași.
- *** *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, 2007. Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac, Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cultural Român, București.
- *** *Petițiunea Bucoveninilor către împăratul, din iunie 1848, formulând dorințele țării pentru o autonomie provincială și pentru conservarea caracterului național românesc al ei*, în vol.: Aron Pumnul. *Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare publicate de D-rul Ion al lui G. Sbiera, profesor î. r. la universitatea din Cernăuș, membru al academiei Române din București, membru onorariu, sau fondătoriu, al mai multor societăți literare, etc. Cu speșele acordate din fundăciunea Pumnuleană de către Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, Cu portretul lui Pumnul*, 1889. Editura Societății, Cernăuți.
- *** Rev. Bukowina, 1864. din 13 mai 1864.
- *** Rev. Familia, nr. 17/28 aprilie – 11 mai 1891.
- *** Rev. Federațiunea, 1868. I, nr.180 din 13/25 decembrie.
- *** Rev. Glasul Bucovinei, 1918. Anul I, nr.25/13 decembrie.
- *** Revista Fundațiilor Regale, 1939. Din 1 iulie.
- *** Scrisoarea Aglaei Eminovici către Titu Maiorescu, 1889. Cernăuți, 8 iulie, Fond documentar Ipotești, nr. inv. 37.
- *** Ziarul Bucovina, 1848a. nr.12 din 4 octombrie, Cernăuți.
- *** Ziarul Bucovina, 1848b. nr. 12 din 24 decembrie, Cernăuți.
- *** Ziarul Curierul de Iași, 1876. IX, nr. 56 din 21 mai.
- *** Ziarul Românul, 1870. (XIV) din 26 aprilie.
- *** Ziarul Românul, 1871. Anul XIV din 21 august.
- *** Ziarul Timpul, 1878a. III, nr. 44 din 25 octombrie.
- *** Ziarul Timpul, 1878b. Anul III, nr. 119 din 1 iunie.

Incursiuni în exegeza eminesciană – I. Negoïtescu

Mircea A. DIACONU

1. O INTRODUCERE LA ISTORIA LITERATURII

Negoïtescu nu este un caz în receptarea operei eminesciene. Sau, pentru cine își amintește câte ceva din polemicele anilor 1990-1991, nu mai este – ceea ce înseamnă și că, pornind de la *complexul Grama*, cheștiune asupra căreia voi detalia cândva, ar putea să redevină unul. Cert este că *Poezia lui Eminescu*, eseu publicat în 1968, scris, însă, la începutul anilor '50, reeditat până în 1990 de câteva ori, a provocat o oarecare derută, ba chiar a scandalizat, deși nu într-atât cât o făcuse *Planul Istoriei literaturii* publicat în același an în paginile revistei „Familia”. Cu toate acestea, dincolo de polemici, de reacții aprinse, de contestări (toate generate și de poziția ex-centrică a lui Negoïtescu, poziție asumată și deliberat incomodă), Negoïtescu a devenit, după Maiorescu și G. Călinescu, unul din punctele de referință în receptarea creației eminesciene.

La drept vorbind, odată cu apariția *Poeziei lui Eminescu*, cred că putem vorbi de un fel de revanșă a lovinescienilor; mai exact, o revanșă, prin discipolii săi, a lui Lovinescu însuși. E cunoscută lectura necomprehensivă pe care Lovinescu, din motive de ethos ideologic, o face operei lui Eminescu (celelalte ale lui I.L. Caragiale deopotrivă). Adeptul autonomiei esteticului plasa și judeca, totuși, literatura pe un teren mai larg, care implica un tip de angajare politică. Nu întâmplător, militantismul său pentru autonomia esteticului a fost contestat și atacat, de Crainic și de extrema dreaptă între războaie, în anii comunismului, de asemenea, de pe metereze politice. Or, Negoïtescu, Eugen Todoran, mai târziu Balotă, poate și alții dintre cerchiști (n-ar trebui uitat Doinaș), propun o exegeză eminesciană de primă mărime. „Esteții” aceștia din Transilvania (pe care Crainic îi considera copii caricaturale ale „poziției iudaizante” a lui Lovinescu), cu rădăcinile în gândirea lovinesciană, reușesc o ieșire din impasul în care ajunsese Lovinescu și care îl discredită, fără îndoială. În fine, cum reușește „Lovinescu” această depășire prin Negoïtescu a

lovinescianismului, cum reușesc să facă asta ceilalți cerchiști, ce mai înseamnă pentru cerchiști lovinescianismul sunt chestiuni care merită studiate.

Cazul lui Negoïtescu e cu atât mai interesant cu cât, imediat după 1989, criticul acesta care a revoluționat eminescologia, acceptat de voie, de nevoie, și de contestatari, își exprimă deschis dezacordul de ideologia politică exprimată de Eminescu în publicistică și de felul cum, transformat în punct de referință, a fost Eminescu utilizat în timp. Sau, mai exact, în istorie, în istoria noastră concretă. În tumultul evenimentelor (nu doar literare), Negoïtescu (alături de un Nemoianu) a devenit, din nou, o țintă. Cum gestionează el această raportare la Eminescu în *Istoria* sa, publicată în 1991? Cum reușește să pună în aceeași pagină, fără a se compromite profesional, fără a-și trăda adică opiniile și, în același timp, construind o imagine unitară, nefraturată despre Eminescu, lirica vizionară (pe care o relevase, căci o descoperise) și fondul ideologic al publicisticii eminesciene? Iată una dintre întrebările la care paginile de față – și altele, care vor urma, în serial, dar nu numai – încearcă să răspundă. De aceea este nevoie să înțelegem ce este pentru Negoïtescu critica literară, care sunt principiile de funcționare a gustului în *Istorie*, cum sunt receptați marii scriitori și cum se construiește tabla de valori pe care o propune etc. Pe de altă parte, reacția dură pe care a provocat-o prin poziția sa față de publicistica eminesciană imediat după 1989, în condiții de libertate, ar fi putut genera asocierea sa canonicului Grama, devenit simbol al detractorilor eminescieni. Nici nu știu dacă lucrul acesta nu s-a întâmplat cu adevărat.

Cert este că abjecția n-a lipsit din reacțiile provocate de poziția lui Negoïtescu. Repet, deci: cum e posibilă această poziție a lui Negoïtescu? Ce o legitimează? Ce tablă de valori? Pe de altă parte, dincolo de contextul imediat, social, istoric, politic turbulent, cum se explică reacția (ea însăși simbolică)

a „apărătorilor“ naționaliști ai lui Eminescu? O incursiune în „continentul“ Grama ne poate releva de asemenea neputința noastră de a depăși o situație care devine tot mai confuză, abandonată doar pentru a putea fi reiterată. Complexul Grama e în sine un teren de cercetare provocator. Așadar, 1. cum se raportează Negoïtescu la Eminescu, 2. care este și cum se metamorfozează, la el, dar și la alți critici, moștenirea lovinesciană, 3. cum funcționează „complexul Grama“ (dați-mi voie să propun acest concept), iată obiectivele unui șantier Eminescu care cu adevărat se deschide acum. Ce ne propunem chiar în paginile de față este să reconstituim din fragmente semnificația *Istoriei* lui Negoïtescu și pentru aceasta îi vom interpreta în acest număr prefața, pe care o vom înțelege, prin raportare la creația pașoptistă și la condiția scriitorului român în comunism, drept un manifest, pentru a analiza ulterior opera, din punctul nostru de vedere, capitală, deși îndeobște ignorată, plasată de cititorii lui Negoïtescu implicit în afara operei sale literare. Este vorba despre „textele politice“ din În cunoștință de cauză (1990).

O PREFAȚĂ ÎN DEZBATERE

Istoria lui Negoïtescu debutează cu o afirmație tranșantă: „Această lucrare este o operă de exil“ (*Istoria literaturii*, p. 9). Să se ascundă aici conotațiile negative implicate de traumele individuale și de dezavantajele presupuse de experiența exilului? Negoïtescu nu vrea să persiste nici un dubiu din acest punct de vedere și imediat explicitează: „Deși concepută mai demult în țară, unde s-au publicat diferite fragmente, ea n-ar fi putut apărea integral sub regimul cenzurii literare. Având în vedere că la baza ei stă un gând precis și stăruitor, care nu putea fi dus până la capăt în toată desfășurarea lui decât într-o redactare sub zările libertății: ce ne spune literatura română asupra ființei noastre axiologice, adică ce suntem noi românii și cum ne prezentăm noi în confruntarea istoriei?“ (*Idem*, p. 9). Această continuare, în care exilul e asociat libertății (paradox emblematic, în fond, pentru condiția intelectualului în comunism pentru care ruperea de propriul spațiu formativ înseamnă eliberare), are nu numai valoarea unei viziuni – ar trebui să deducem de aici care e rostul unei istorii literare, ba chiar sensul major al literaturii –, ci și valoarea unui manifest. Când spune că această carte „n-ar fi putut apărea integral sub regimul cenzurii literare“, Negoïtescu nu se referă atât la dificultățile de a o edita. De altfel, chiar dacă unele au scandalizat ori au fost considerate excentricitățile unui spirit rebel în estetism, fragmente care nu au suportat modificări de substanță în *Istorie* fuseseră publicate în anii '60-'80, fie în volume de sine stătătoare, fie în pagini de revistă. În plus, oricât de mult spune Negoïtescu că *Istoria* e altceva decât *Planul* din 1968, care, la rândul lui, a generat un mic scandal, ea nu face decât să-l confirme. Negoïtescu vorbește mai degrabă despre faptul că, într-un regim de sufocare ideologică, *Istoria* n-ar fi putut fi scrisă din cauza experienței schizoide și malformatoare a auto-cenzurii și a traumelor interioare generate de cenzura propriu-zisă. Nu întâmplător invocă faptul că „și-a petrecut întreaga viață într-o epocă de mari și cel mai adesea teribile încercări istorice, ducând nu o dată la deznădejde, la aproape iremediabil pesimism (s.n.)“ (*Ibidem*). De aceea afirmă că o astfel de lucrare „nu are cum să se închege din grijă și teamă“ (*Ibidem*). Așadar, scrisă în exil, *Istoria* nu mai suportă nici un fel de ingerințe.

Pe acest fond, afirmația lui Negoïtescu are rolul de a clarifica din start și o altă problemă. Considerat un adept al valorilor estetice, plasat în felul acesta la antipod, dacă nu chiar în opoziție cu ideea națională, Negoïtescu vrea, chiar prin *Istorie*, să releve felul cum literatura probează spiritul neamului. Cuvântul *probează* nu e întâmplător. Negoïtescu vorbește în *Prefață* despre „întrebarea îndrumătoare“ a *Istoriei*, la care nu ar fi încercat să răspundă, ci doar să ofere, „în forma interpretărilor critice, documente“ (*Ibidem*). A releva spiritul neamului său, acesta este „gândul precis“, concretizat, însă, în dezacord cu sufocanta propagandă națională. Ceea ce trebuie înțeles de la început este că, scriind în exil, Negoïtescu a eludat orice constrângere localist-naționalistă (în consonanță, în fond, cu ideile din anii *Manifestului*), mai mult, a intrat (și acum – ca și în anii *Manifestului* ori în aceia ai publicării *planului Istoriei*) în confruntarea directă cu soldații propagandei naționale. La temelia *Istoriei* sale stă, însă, tocmai ideea națională, dar pusă în termenii adevărului maiorescian. Lui Negoïtescu, aceluși Negoïtescu care atacă publicistica eminesciană prin prisma ideologiei naționaliste care și-ar fi găsit acolo rădăcinile, i s-ar părea paradoxal, fără îndoială, că putem invoca aici cuvintele cu care Eminescu definește concepția maioresciană asupra relației dintre adevăr și național. Iată ce spunea Eminescu în 1871: „Principiul fundamental al tuturor lucrărilor d-lui Maiorescu este după cât știm noi naționalitatea în marginile adevărului. Mai concret: ceea ce-i neadevărat nu devine adevărat prin împrejurarea că-i național, ceea ce-i injust nu devine just prin aceea că-i național, ceea ce-i urât nu devine frumos prin aceea că-i național; ceea ce-i rău nu devine bun prin aceea că-i național“ (M. Eminescu, *Opere IX. Publicistică 1870-1877*, p. 457). În fond, Negoïtescu vrea să releve în *Istoria* lui tocmai vocația europeană a literaturii române.

Prin urmare, când spune că avem de-a face cu o „operă de exil“, Negoïtescu nu se referă la dezavantajele situației în afara țării, concretizate în absența vieții literare și mai ales în imposibilitatea consultării bibliotecilor, chiar dacă Negoïtescu însuși vorbește despre „gretușurile procurării în străinătate a materialelor necesare – și nu numai a cărților recente anevios accesibile“ (*Istoria literaturii*, p. 9). I s-a reproșat, în fond, tocmai absența aparatului bibliografic, deși, la drept vorbind, nu e sigur că, scrisă în țară, aceasta ar fi apărut; antipozitivist, Negoïtescu dorea nu numai să eludeze factologia seacă, ci și bibliografia înșelătoare. Dimpotrivă, vorbind despre exil, Negoïtescu se referă la starea de libertate în care îi este dat să scrie. O stare care favorizează ceea ce se poate numi exultanța spiritului său critic, o exultanță devenită stil, căci la Negoïtescu – ca în anii tinereții, când se lăsa îmbătat de emoții estetice –, totul pare stil și totul duce la formulări care relevă conținuturi indicibile, irepetabile, greu de rezumat. Totul pare stil, expresie a libertății recuperate, dar totul este idee. Tocmai acest fapt face ca mașinăria *Istoriei* să funcționeze consecvent și unitar, iar principiile ei coagulante să fie corelabile cu viziunea de ansamblu.

În cazul lui Negoïtescu, a releva starea de acasă și exilul înseamnă a pune față în față pe de o parte traumele – cele câteva tentative de sinucidere, anchetele, umilințele, închisoare, abrutizarea generată de defectarea limbii, adică funcționarea ei mecanică, prin naționalism –, pe de alta, posibilitatea de a proba valoarea în sine și, prin contextualizare, dimensiunea europeană a literaturii române. Ceea ce unește traumele și paradoxala libertate a exilului, cele două vase devenite

comunicante, este, paradoxal, faptul cel mai contestat în cazul său – și anume ideea națională. Tocmai de aceea, după ce pledează pentru specificul care se naște spontan și nu e consecința unei doctrine, Negoïtescu invocă relația dintre estetic și național: „Criteriul estetic rămâne așadar o permanență inviolabilă în demersul meu, însă prin intermediul estetic eu m-am străduit să văd mai departe, mai în adânc” (*idem*). Este teza care cuprinde ideea esențială a *Istoriei*. Ceea ce este „mai departe și mai adânc” are chiar valoarea unei legitimări a axiologiei românești. De aici și „caracterul implicit polemic al muncii mele”, despre care vorbește Negoïtescu, care vrea să releve că există o componentă înaltă și europeană a literaturii române care legitimează poporul din care ea s-a născut. Și dacă e invocată în acest context, *Istoria* lui Lovinescu constituie un „model moral” tocmai din această perspectivă. Esteticii care legitimează un neam și valorile sale.

Așadar, nu aveam de-a face cu o *Istorie* „estetică”, ci cu una care angajează o perspectivă cu atât mai contextualizată cu cât, în România, ideea națională era compromisă prin folosirea ei în mașinăria de propagandă ideologică. Dacă este polemic, scrisul lui Negoïtescu este tocmai față de o astfel de situație. Mai mult, într-un anume fel, e implicată aici chiar ideea lovinesciană a mutației valorilor estetice. Faptul că Negoïtescu caută în estetic un sens mai adânc angajează o atitudine implicită, dar permanentă, față de contextul imediat. Scriind despre autori și opere din intervalul 1800 – 1944, Negoïtescu vorbește nu doar despre gustul timpului său, fapt care își are deja legitimitatea în ideea mutației valorilor estetice, ci și despre condiția (socială, politică, morală) a scriitorului din anii comunismului. *Istoria* este așa cum este poate tocmai pentru că este scrisă în exil, în vreme ce în România funcționa dictatura comunistă. De aici afirmația că „Operele literare cercetate în lucrarea mea au fost citite și recitate din unghiul istoriei trăite și meditate zi de zi” (*Ibidem*, 9). Iar istoria trăită a însemnat compromiterea scriitorului și umilirea lui, în cel mai bun caz izolarea în fascinația, devoțiunea, militantismul său pentru estetic. Ce capcană mai eficientă și mai înșelătoare decât iluzia locuirii în turnul de fildeș? Nu spunea Negoïtescu într-un loc că „Pe scriitorii români succesul și prestigiul îi corupe” (*În cunoștință de cauză*, 49)? Cum avea să o susțină repetat după plecarea în străinătate, la fel de coruptibilă a devenit în anii comunismului locuirea în estetic. Or, în felul acesta, deși este despre epoci îndepărtate, *Istoria* lui Negoïtescu – axiologia implicită, mecanismul ei de funcționare, ideologia pe care se întemeiază, chiar fermecătoarea analitică – este o reacție la întâmplările istorice din propriul timp. Într-un fel sau altul, scriind despre literatura dintre 1800 și 1944, Negoïtescu își relevă atitudinea față de prezent. *Istoria* despre vremile de odinioară este și oglinda propriului timp, a atitudinii sale față de propriul timp. Poate tocmai de aceea, scrisă parcă sub semnul urgenței, pe 31 ianuarie 1990, adică la câteva zile după evenimentele din decembrie 1989, *Prefața* lui Negoïtescu „este o operă de exil” chiar în sensul militării pentru ideea națională. Un manifest asemenea acelora ale pașoptiștilor.

CÂTEVA DATE DE CONTEXT

Ceea ce contrariază de la început în *Istoria* lui Negoïtescu este admirația lui pentru pașoptiști. Mai mult, aproape ca revers, Negoïtescu, discipolul de la distanță al lui Maiorescu,

constată cu o dezaprobare destul de evidentă *căderea în estetic* a scriitorilor Junimii, în așa fel încât admirația pentru pașoptiști devine pledoarie explicită pentru proiectul lor. Situația e numai aparent paradoxală. În orice caz, ea demonstrează importanța pe care o acordă Negoïtescu, asemenea lui Lovinescu, asemenea lui Maiorescu însuși, valorilor europene, spiritului european. Negoïtescu pune în prim plan nu atât carențele de începători ale pașoptiștilor (ele sunt interpretate, dimpotrivă, ca o dovadă a creativității), ci fondul lor ideologic. Dar aprecierea pe care le-o acordă nu e tocmai un cec în alb, implicând o autoritate impersonală. Tocmai de aceea, la Negoïtescu, fapt peste care n-ar trebui să se treacă ușor, exercițiul analitic nu e expresia plăcerii gratuite, ci slujește o idee și se întemeiază pe structura unei pledoarii. Nu întâmplător soluțiile pe care le propune contrariază deseori, iar pașoptiștii sunt considerați, aproape fără excepție, moderni.

Așadar, în pledoaria pentru pașoptiști, ideea națională este esențială, și ei i se adaugă un tip de comportament al scriitorului a cărui absență Negoïtescu o deplânge în fond în propriul timp. Unde sunt acele vremuri și unde sunt acei oameni? – pare el să spună. Înainte de toate să reținem că în cele două pagini și jumătate cu caracter general despre pașoptiști, Negoïtescu reține glisarea dinspre „diletantismul creator al marilor boieri, ce-și lărgiseră considerabil aria desfășurărilor lor orientale” spre „asimilarea bunurilor lor spirituale din Occident”: „O activitate burgheză și profesională, de astă dată, care prin colaborarea intelectualilor din cele trei provincii românești într-un efort comun a contribuit la dezvoltarea conștiinței naționale unitare a românilor” (*Istoria literaturii*, 41). E aici o pledoarie implicită pentru valorile burgheze, naționale și europene. „Acești predecesori s-au deosebit la rândul lor de înaintașii imediați prin formația lor socială și culturală” (*Idem*, 42) și ceea ce face Negoïtescu în continuare este să releve deschiderea europeană a marii majorități a pașoptiștilor – care s-au format la Paris, în Elveția, în Germania, cunoscători ai limbii franceze, oameni provenind din „boierimea de categoria a doua, corespunzătoare mai degrabă marii burghezii” (*Ibidem*, 42). Este o schimbare radicală asupra căreia Negoïtescu vrea să atragă atenția.

Mai mult, ceea ce i se pare cu adevărat de remarcant este angajarea lor politică. Observația nu răstoarnă nici un fel de clișee – chestiunea era un loc comun al istoriilor literare românești –, dar insistența cu care Negoïtescu atrage atenția asupra acestui fapt e și consecința nevoii de a găsi pentru contemporanii săi un model. Nu întâmplător una din afirmațiile citate anterior vorbește despre „acești predecesori”. Acești predecesori al căror sens l-am uitat și care ar trebui să ne fie modele, sugerează Negoïtescu. După opinia mea, cheia întregii viziuni a lui Negoïtescu asupra pașoptiștilor și asupra propriilor crezuri, atât politice cât și literare, trebuie identificată în următorul paragraf: „Scriitorii anilor '40 (este vorba despre 1840, să se înțeleagă, n.n.) au luat activ parte la viața politică a României, prin scris ca și prin faptă. Înainte de revoluție, Bălcescu a petrecut aproape doi ani penibili în temniță, din cauza implicării lui în conspirația de la 1840 a lui Mitiță Filipescu, căreia i se alăturase și Cezar Bolliac. Ion Ghica, Bălcescu și Bolliac sunt printre organizatorii societății secrete *Frăția* din 1843. Grigore Alexandrescu era trecut de autorități printre «suspecți» atât în 1840 cât și în 1848. Bălcescu și Cezar Bolliac, refugiindu-se în Ardeal și Ungaria, au întreținut relații importante atât cu revoluționarii români ai lui Avram

lancu, de acolo, cât și cu cei ai lui Kossuth. În preajma anului 1859, în fine, toți au activat pentru dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor în cele două principate; din cauza participării la revoluțiile din Moldova și Muntenia din 1848, scriitorii anilor '40 au fost denumiți «pașoptiști» – prin «pașoptism» înțelegându-se doctrina lor revoluționară, liberală și democratică, prevăzând emanciparea și împrăștierea țărănilor, în cadrul unei reforme sociale cuprinzătoare, ca și unirea statală a țărilor românești. Din rândurile pașoptiștilor se va forma partidul liberal care va juca un rol de seamă și va fi reprezentativ pentru viața politică a țării, în România independentă a lui Carol I” (*Ibidem*, 43). Câte paralelisme de context, în fond, cu timpul său, de care însă contemporanii săi, în bună măsură nici el, n-au știut să profite. Pentru a susține și acest lucru, care pune în discuție modul în care în *Istoria* se sensul estetic presupune o angajare politică e nevoie să punem în discuție volumul În cunoștință de cauză, publicat de Negoțescu în 1990, nota introductivă purtând data 6 ianuarie 1990. Textul acesta – care presupune că volumul a fost pregătit pentru tipar imediat după revoluția din decembrie 1989 – precede cu câteva zile „Prefața” *Istoriei* (din 31 ianuarie). Este evident că *Istoria* și În cunoștință de cauză trebuie discutate, analizate, înțelese dacă nu ca un întreg, măcar în complementaritate.

ÎN CUNOȘTINȚĂ DE CAUZĂ, O ISTORIE POLITICĂ A LITERATURII?!

Apărută sub semnul imperativului, al urgenței (prefața este datată, repet, 31 ianuarie 1990), În cunoștință de cauză (Editura Dacia, 1990), cu subtitlul „texte politice”, nu putea decât să deruteze. Un aproape necunoscut azi, Dorin Serghie (n. 1954 – m. 1998), își deschidea recenzie despre acest volum din „Steaua” (nr. 5-6-7, 1991, p. 17) spunând: „N-aș fi crezut niciodată că un estet rasat, ca Ion Negoțescu, s-ar putea revolta cu adevărat”. E, într-un fel surpriza pe care o trăiesc și criticii de seamă, chiar dacă aceștia știu că Negoțescu a fost dintotdeauna un revoltat, sau măcar un rebel. Nicolae Manolescu își încheie cronică sa din „România literară” („Texte politice”, nr. 10, joi, 7 martie 1991, p. 9) mirându-se de faptul că în scrierile ultime ale Anei Blandiana, Mircea Dinescu, Dorin Tudoran „accentul – în analizele propuse de Negoțescu, n.n. – cade aproape exclusiv pe elementul politic”. De aici, concluzia, de mai multe ori îndoielnică: „Criticul «estetic» pe care-l știam din alte cărți a lăsat în cea de față locul criticului «politic». E și acesta un semn al timpului”. Să spunem că mai degrabă ipoteza lui Manolescu cade sub semnul timpului și al locului? Adept al autonomiei esteticului, Manolescu nu poate accepta o schimbare a criteriilor care-l orientaseră încă de la debut. În cartea sa despre cerchiști, Petru Poantă observă pe bună dreptate că, în anii comunismului, „autonomia esteticului e abolită ca o lege care ar atenta la însăși existența statului. În contrapunct, conceptul dobândește o aură eroică, transformat într-un fel de echivalent literar al dizidenței politice” (*Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Editura Clusium, Cluj Napoca, 1997, p. 7). În treacăt fie spus, Negoțescu nu renunțase la criteriul estetic – deși s-a aflat de mai multe ori în situația de a-și justifica schimbările de viziune, care erau determinate nu o dată de substanța politică ori axiologică a operei, a autorului chiar. E, în fond, și cazul pașoptiștilor – în legătură cu care Negoțescu ar fi putut spune cam

ce spunea Eminescu, în cunoscuta scrisoare către Negruzzi, justificând lauda adusă lor în *Epigonii*. Revenind, reticența față de politic și angajare a generat marile dispute și rupturi din anii '90. În tot cazul, Manolescu – care se va dedica el însuși în scurtă vreme unei cariere politice, în dezacord cu opțiunile a-politice ale unora dintre colegii de odinioară alături de care susținuse în anii comunismului autonomia esteticului – își începea cronică remarcând, totuși, natura organică a atitudinii lui Negoțescu: „Sunt câteva dovezi remarcabile de consecvență politică în gândirea criticului literar, pe care textele din volumul de față le învederează”. Iar consecvența e dată de *Manifestul* din 1943 (de reținut analiza făcută: „Scrisoarea din 1943 era menită să ia apărarea lui E. Lovinescu, tot mai încolțit de extremismul de dreapta, și totodată să reafirme locul culturii române în Europa civilizată, împotriva spiritului primar agresiv și autohtonistilor”), de scrisoarea de adeziune la mișcarea Goma, de interviurile de peste timp adunate acum în volum. Ceea ce generează reticența lui Manolescu este „severitatea” lui Negoțescu față de sine însuși (Negoțescu se expuse, în fond, și avusese trei tentative de sinucidere) și deopotrivă față de confracții care s-ar fi solidarizat, totuși, cu el.

La fel de nedrept față de confracții din România îl consideră pe Negoțescu Florin Manolescu într-o cronică numită expresiv „Fierul roșu” (publicată în „Lucașul”, nr. 24, 12 iunie 1991). Volumul acesta de „texte politice” i se pare „cea mai vehementă, cea mai angajată și cea mai intolerantă” dintre cele scrise de Negoțescu. Neînțelegere la fel de inexplicabilă din moment ce Florin Manolescu reține modelul înalt pe care și-l asumase Negoțescu, modelul pașoptiștilor care, cum sintetizează el însuși, „au cunoscut sentimentul solidarității și au înfruntat închisorile și chiar moartea dezinteresându-se, în numele întregii comunități, de opera lor literară”. În fond, în spatele severității lui Negoțescu se ascunde disperarea, patriotismul, trauma deznădăcinării, chiar dacă n-ar trebui scoase cu totul din cauză nevoia de spectaculozitate, histrionismul, dorința de a scandaliza, plăcerea de a fi incomod.

Mai înțelegătoare, căci nu judecă și nu contestă severitatea care-i lezează pe Nicolae Manolescu și deopotrivă pe Florin Manolescu, este poziția Diane Adamek, care-și numește cronică din „Tribuna” (nr. 9, 28.02. – 6. 03. 1991, p. 4) „Povestea casei urâte”, povestea casei din care Negoțescu a plecat autoexilându-se. Este exprimată astfel mai degrabă solidaritatea cu poziția criticului. Tocmai de aceea, ea consideră textele politice ca relevând exilul interior, „exilul vinovat” al estetismului „de care, spunea Diana Adamek, s-a lăsat sedus spiritul poporului nostru”, ceea ce Negoțescu numea o formă de dezertare. Estetismul înțeles ca alternativă la naționalism, asociat europenismului, iată capcana în care s-a dizolvat și deopotrivă împlinit mare parte din literatura română sub comunism, fapt înregistrat prea bine de Petru Poantă în primele pagini dedicate cerchiștilor din volumul amintit, fapt pe care avea să-l analizeze cu acuitate Mircea Martin într-un serial din revista „22” („Cultura română între comunism și naționalism” – 2002). În fine, Diana Adamek propune ceea ce aș numi o lectură solidară și încheie invocând atitudinea aproape cioraniană a lui Negoțescu. „Una din ideile cuprinse aici e că poporul român somnolează, pueril și deopotrivă prematur îmbătrânit”, spune ea. O lectură pe aceleași coordonate face Sanda Cordoș în „Steaua”, nr. 5-6-7, 1991, p. 16-17 în textul intitulat „Vina noastră cea de toate zilele”. Ea plează „textele politice” în continuarea volumului *Un roman*

epistolar, căci ar putea fi citite ca secvențele unui bildungsroman, „formarea conștiinței-de-sine” fiind continuată de „formarea conștiinței-de-ceilalți”. În tot cazul, nici Sanda Cordoș nu reacționează la „severitățile” lui Negoieșcu pe care vrea mai degrabă să le înțeleagă, nu să le denunțe; tocmai de aceea constată că, folosind elementele unei „sociologii comparate”, Negoieșcu plasează această chestiune, „a pasivității intelectualității românești”, în contextul generațiilor anterioare și a celorlalte țări socialiste.

Oricum, după cele câteva cronici de întâmpinare, supuse sau nu timpului pe cât de fierbinte, pe atât de tulbure al primilor ani de după 1989, referirile la volum dispar cu totul. Nu știu să fi făcut obiectul unor analize ulterioare. În DGLR, Petru Poantă, bun cunoscător al sensurilor politice implicate de critica lui Negoieșcu, nu invocă volumul. Mai ciudat este că n-o făcuse în prima carte despre cerchiști, *Cercul Literar de la Sibiu*, volum din 1997 (Editura Clusium, Cluj), deși are toate premisele pentru a remarca dimensiunea specială a textelor politice. Mai întâi, cum spuneam deja, pornind de la volumul lui Nemoianu despre Doinaș (*Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Augustin Doinaș*, Editura Eminescu, 1994), el observă dimensiune politică a Cercului. Afirmând că gruparea „s-a considerat apolitică”, constată că ea se fundamentează totuși pe „o orientare politico-ideologică”, reprezentată de „tradiția liberală” (*Cercul Literar de la Sibiu*, p. 9), la care contribuise în bună măsură și Lovinescu. O tradiție liberală care înseamnă un sistem de valori europene sintetizat astfel: „Concret, liberalismul înseamnă pentru ei (pentru cerchiști, n.n.) promovarea prerogativelor fundamentale ale democrației, ale societății civile deschise; mai exact, înseamnă privilegierea libertăților individuale, a inițiativei creatoare și a competenței profesionale” (*Idem*, p.10). Mai mult, ceea ce e cu adevărat surprinzător e faptul că Petru Poantă remarcă două texte ale lui Radu Stanca, unu din 1941 („Mihail Kogălniceanu”), al doilea din 1945 („Literatul pașoptist”) – publicate în volumul *Acvariu* (editura Dacia, 1971) – care au drept obiect figura lui Kogălniceanu, a liberalului pașoptist Kogălniceanu, apoi a pașoptiștilor în ansamblu. Or, în 1941, Radu Stanca făcea cam ceea ce avea să facă Negoieșcu în anii exilului, și anume să invoce posibilul model al pașoptiștilor prin atitudinea lor civică și națională. Să preluăm fragmente chiar din studiul lui Petru Poantă: „Într-un ton patetic-depresiv, autorul reia viziunea eminesciană din *Epigonii*, relevând clivajul dramatic dintre scriitorul (politicianul) *patriot* al generației pașoptiste și cel *patriotard*, politicianist, al anilor ,40. «Suntem în plin dezastru», spune în 1941 Radu Stanca, referindu-se atât la șirul de lașități politice care favorizau dezintegrarea statului român, cât și la absența unei autentice vocații patriotice a scriitorului autohton. Decăderea a fost posibilă prin abdicarea de la onestitate, printr-o politică a «subterfugului»; pe scurt, printr-o «cădere din istorie». «Să ne întoarcem deci la istorie» – iată soluția. Dar ea nu înseamnă elogiul epigonic al trecutului, ci al forțelor creatoare de istorie, continuând modelul liberal al pașoptiștilor. Asemenea interogații retorice se pliază pe o ideologie politică precisă: «Și mă întreb: de ce oare pe Mihail Kogălniceanu îl ascultă cu interes străinătatea? De ce oare cuvântul lui, ca și al lui I.C.Brătianu, ca și al celorlalți, putea străbate demn toate saloanele apusului? Și de ce oare toate fantoșele politice ale vremii noastre nu au avut nici măcar curajul unui gest protestatar? De ce nu ne-am plasat pe linia pe care cea mai

superbă generație a istoriei noastre – aceea de la 48 – a înțeles să ne plaseze? De ce am discutat atât despre eroismul generației noastre, când știm bine că ne lipsește și un Alecsandri, și un Kogălniceanu?»” (*Ibidem*, p. 13-14). Am putea ușor crede că textul îi aparține lui Negoieșcu și face parte din „textele lui politice” redactate în exil, biciuind de acolo inteligența românească, pe sine însuși. Iată „severitatea” pe care nu o agreează, considerând-o o eroare de receptare, criticii majori invocați anterior, ei înșiși personaje în istoria literaturii sub comunism. Mai mult, Petru Poantă nu putea să nu remarce aceste similitudini, care au în vedere și *Istoria* propriu-zisă (a scandalizat tocmai poziția privilegiată a pașoptiștilor în *Istorie*, căci sunt declarați de Negoieșcu moderni), și textele din volumul *În cunoștință de cauză*, cu atât mai mult cu cât afirmă: „Este, așadar, uimitor să constați că o grupare literară, receptată ca exemplară prin apolitismul său, are, de fapt, o clară orientare ideologico-politică [...]. Această ideologie liberală, integral pro-occidentală, se manifestă, implacabil, în opera «estetului» I. Negoieșcu; și ne gândim, în primul rând, la controversata *Istorie a literaturii române*. Modelul ei ideologic este *Istoria civilizației române moderne* a lui Lovinescu” (Petru Poantă, op. cit., p. 15).

Să mai spunem că în *Istoria* sa, Nicolae Manolescu nu aduce în discuție textele politice” ale lui Negoieșcu? Ciudat și faptul că, într-un interviu din „România Literară”, publicat în septembrie 1991, Gabriel Dimisianu, deși vorbește, în întrebările pe care le pune, despre angajarea politică a criticului, ignoră cu totul volumul *În cunoștință de cauză*. Or, interviul purta titlul „Angajamentul politic al scriitorului este o problemă de etică socială” („România Literară”, nr. 37, joi 12 septembrie 1991, p. 12-13) – chiar dacă nu mergea până acolo încât să pună problema dimensiunii estetice din angajarea politică,

În fine, pentru felul cum au fost înțelese „textele politice”, e la fel de relevant faptul că, în receptarea *Istoriei* (care apare la un an și ceva distanță și care, în paranteză fie zis, n-a fost prea răbdătoare: Negoieșcu însuși se plânge undeva că opul i-a fost citit superficial, neînțelegător; în ce mă privește, l-aș lua pe insula pustie), nimeni (asta pot să spun în acest moment) nu le-a invocat. În cunoștință de cauză și *Istoria literaturii române* sunt considerate opere aproape incompatibile, divergente, construite pe principii diferite. Omul politic și artistul (omul artist) n-ar face casă bună, cu atât mai mult când artistul pledase adesea (contextul nuanțator e ignorat cu superbie) pentru drogul frumuseții, pentru puritatea ei. În tot cazul, în cunoștință de cauză ar vorbi mai degrabă despre omul Negoieșcu, despre experiențele lui biografice, contextuale, în nici un caz despre viziunea lui asupra literaturii.

Se ignoră astfel două indicii semnificative pe care Negoieșcu ni le pune implicit la dispoziție pentru o corectă/adevărată interpretare. Primul se referă la faptul că în evaluarea pașoptiștilor (pe care îi consideră moderni, *id est* europeni) și, de fapt, nu numai al lor, el acordă o atenție sporită textelor care nu aparțin strict literaturii. E vorba despre scrieri biografice (corespondență, memorii) sau chiar politice. Exemplele din pașoptiști vor fi prezentate într-o analiză ulterioară. Să reținem acum că un Odobescu e scriitor major nu prin operele care i-au fascinat pe criticii din țară, ci prin corespondența sa. Mai mult, *Închisorile mele*, opera memorialistică a lui Slavici, dar și *Preludiile* lui C. Stere, ori *Cum am devenit huligan*, a lui Mihail Sebastian constituie opere majore, opinie care ascunde, dincolo de efectul surprizei, o viziune despre

literatură care ar trebui reconstituită. „Cu toate că nu are valoare beletristică deosebită, (Închisorile mele, n.n.) rămâne totuși în literatura noastră [...] printre documentele ei morale importante” (*Istorie*, 115), spune Negoïtescu. O asemenea schimbare de ierarhii apare și la Maiorescu, dar nu vom insista asupra ei aici. În fond, schimbând ce e de schimbat, o afirmație similară s-ar putea face despre *În cunoștință de cauză*. Poate că nu are valoare critică deosebită, dar rămâne printre documentele morale ale literaturii române. De fapt, „textele politice” constituie solul ideatic (osatura chiar) pe care se construiește *Istoria* și, odată cu ea, viziunea lui Negoïtescu despre condiția literaturii și a scriitorului. Iar Negoïtescu acordă un sens major tocmai semnificației morale a literaturii.

Așadar, în cunoștință de cauză, cu textele ei politice, explică de ce susține Negoïtescu că *Istoria* e o operă de exil: „Textele aici adunate au apărut mai întâi, cu excepția unuia singur, în presa străină și în cea de exil, ori au fost difuzate prin posturile de radio *Europa liberă* și *BBC*. Ele țin de existența mea literară și de perioada istorică pe care am trăit-o din tinerețe până în pragul bătrâneții” (*În cunoștință de cauză*, p. 5). Să mai precizăm că textele acestea despre care Negoïtescu spune că țin de existența lui literară sunt texte politice? Mai clar nici că se poate: textele politice țin de existența literară a lui Negoïtescu, fie că vrem sau nu. În fine, să precizăm de asemenea că excepția pe care o invocă Negoïtescu este *Manifestul Cercului Literar din Sibiu* – text politic, iată, el însuși? Așa cum îl interpretează Negoïtescu însuși în interviuri sau în alte intervenții din anii exilului și de după aceea, cum e perceput cel mai adesea (și aici pot fi invocate opiniile cerchiștilor, dar nu numai ale lor), *Manifestul* era expresia dezacordului față de tendințele profasciste din spațiul literar românesc. Opțiunea pentru estetic era și o opțiune politică. Invocând acest text în *Scrisoarea către Paul Goma*, Negoïtescu afirmă că *Manifestul* „și-a avut partea sa de contribuție la demobilizarea ideologiei fasciste în cultură” (*Idem*, 15). De fapt, cu toată pledoaria declarată pentru primatul esteticului, chiar așa a înțeles *Manifestul* Lovinescu însuși din moment ce invocă, în răspunsul său, amenințările cu moartea pe care a trebuit să le suporte pentru opțiunile sale din parte drepte extreme. Și chiar așa a fost perceput de contemporani, reacțiile de respingere având conotații politice. Cred că e irelevant să dezvoltăm mai mult această idee care pare să nu mai aibă alte ascunzișuri. Prefer să revin la *Scrisoarea* către Paul Goma, document esențial în biografia interioară a lui Negoïtescu, pentru a vedea cum receptează el însuși acest document moral la câțiva ani distanță de la evenimentele care l-au declanșat.

Așadar, la 3 martie 1977, cu o zi înaintea cutremurului devastator din București, fapt care avea să deterneze în bună măsură semnificația gestului său, postul de radio *Europa liberă* difuzează scrisoarea lui Negoïtescu către Paul Goma, un mesaj de adeziune și de susținere. Dincolo de patriotismul pe care vrea să-l releve, în cuvinte care nu necesită comentarii („Personal, eu nu fac parte dintre cei care intenționează să emigreze. Prea multe, și în bine și în rău, bucurii și suferințe, mă leagă de țara în care m-am născut și pentru drepturile și gloria căreia strămoșii mei au luptat. Bunicul meu, ardelean, a fost memorandist; tatăl meu, muntean, și-a vărsat sângele în războiul din 1916. Iar eu mi-am dedicat întreaga existență cercetării și promovării literaturii române, ceea ce mi-a adus, cum spuneam, destule bucurii, dar și suferințe: operele mele, pe de o parte, și anii de închisoare, pe de alta, stau mărturie”;

mărturisește el (*În cunoștință de cauză*, 13), Negoïtescu supune atenției pericolul la care este supusă literatura română prin intervenția cenzurii și prin uniformizarea generată de discursul oficial și de literatura care slujește propagandei naționaliste. De reținut afirmația în care Negoïtescu își motivează gestul („Ceea ce constituie [...] pentru mine o problemă esențială este starea generală a literaturii române în clipa de față” – *Idem*, p. 14) și acela în care își exprimă temerea disperată că literatura română este într-un mare pericol din cauza pervertirii rolului limbii într-o societate schizoidă și malformată, în care totul trebuia să fie clișeu: „Ce poezie, ce proză, demne de a fi numite artă, se vor mai putea naște din această numire degenerată care e limba noastră uzuală acum?” (*Ibidem*, 16). Diana Adamek rezuma foarte bine vorbind despre „alterarea conceptului de naționalism și degradarea noțiunii de patriotism, automatizate și banalizate amândouă de retorica grosolană și pustiitoare, caracteristică țărilor cu regim comunist” (op. cit.). La câteva luni distanță (noiembrie 1977), într-un interviu pe care i-l ia Anneli Ute Gabany, aceeași profesiune de credință în favoarea literaturii și în favoarea slujitorii literaturii române. Când Anneli Ute Gabany îl întreabă, în așteptarea în fond a unui răspuns pozitiv, dacă scrisoarea către Goma poate fi considerată „un gest politic”, Negoïtescu răspunde fără nici o ezitare negativ: „Țelul pe care l-am urmărit de fapt cu scrisoarea mea către Goma n-a fost expres politic. M-a interesat în primul rând să pun în lumină anumite aspecte negative în domeniul literaturii și al organizării literare” (*Ibidem*, 19). Iar finalul interviului e o reafirmare a acestei poziții și o reangajare, parcă sub semnul imperativului moral absolut, în slujirea literaturii române. „N-am publicat până acum nici o lucrare în contradicție cu etica profesională; am servit întotdeauna numai literatura. Dacă e adevărat că literatura română trebuie să continue să existe, atunci e tot atât de adevărat că eu trebuie să-i atest existența prin scrisul meu” (*Ibidem*, p. 20).

Ceea ce ne interesează acum este să constatăm schimbarea radicală de viziune definitorie pentru Negoïtescu. În anii următori, aproape că nu este interviu în care să nu exprime regretul, dezamăgirea, frustrarea chiar, că miza acțiunilor sale, ca ale puținilor scriitori români care au reacționat față de sistemul politic, n-a fost decât profesională și literară. Ceea ce cere el acum scriitorilor români este o angajare nu pentru drepturile individuale (și profesionale) ale scriitorului, ci angajarea pentru drepturile omului, pentru valorile Europei moderne. Schimbând ce e de schimbat, valorile pentru care ar trebui să lupte scriitorii contemporani sunt similare cu acelea ale pașoptiștilor. Într-un interviu din 18 aug. 1983 acordat aceleiași Anneli Ute Gabany, Negoïtescu vorbește de faptul că Goma a luptat pentru drepturile omului și opinia lui, acum, este că dreptatea fusese de partea lui, căci „Pentru a câștiga libertatea de creație și de expresie, pentru a scăpa de umilință și pentru a obține autoritatea morală adevărată în rândurile concetățenilor lor, scriitorii și artiștii români trebuie să pornească la lupta pentru drepturile fundamentale ale omului, să activeze în arena mai largă a problemelor politice și sociale” (*Ibidem*, p. 27). Tocmai de aceea își reproșează că în 1977 se revolta în el „cetățeanul în calitatea lui de scriitor” (*Ibidem*, p. 30), că scrisoarea fusese „mult prea subiectivă” (*Ibidem*, p. 31), că rămăsese, în fond, „orb la nevoile concetățenilor săi” (*Ibidem*, p. 39). Într-un text intitulat „Vina noastră cea de toate zilele”, Negoïtescu invocă faptul că în 1955, când Balotă se angajase „într-o curajoasă acțiune de protest

împotriva persecutării bisericii greco-catolice, eu – mărturisește Negoieșcu – l-am îndemnat să renunțe, pe motivul că scriitorii trebuie să se mărginească la acțiuni politice privind exclusiv interesele literaturii. Azi mă simt profund vinovat de îndemnul ce l-am dat odinioară” (*Ibidem*, p. 86). De aici, crezul său, exprimat clar într-o convorbire cu Ion Solacolu din 1 august 1989: „Trebuie să pretindem scriitorilor să revină în politică. Nu să scrie literatură politică, ci să facă politică. Nu să scrie poezii și romane politice...” (*Ibidem*, p. 51). Acțiunea lui Goma, conchide, nu fusese „nici intelectuală, nici scriitoricească, ci politică” (*Ibidem*, p. 51). Cu un an înainte, într-un interviu acordat lui Emil Hurezeanu, motivația unei astfel de înțelegeri capătă accente dramatice: „Ce loc mai poate avea literatura într-o societate moral pustiită, căreia i s-a răpit sufletul?” (*Ibidem*, p. 34). Iar atitudinea și răspunsul implicit sunt de sorginte junimistă. Emil Hurezeanu invocă, din *Istoria contemporană a României*, carte căreia Negoieșcu însuși îi acordă locul esențial printre scrierile lui Maiorescu, întrebarea lui Costaforu, care venind la Iași, îl convinge pe Maiorescu că slujirea doar a literaturii nu e suficientă. Spusese el: „la ce folos literatura, dacă prin pasivitatea oamenilor politici se periclitează însăși țara?” (*Ibidem*, p. 35). Iar opinia lui, a lui Negoieșcu, este că „România se găsește astăzi într-o primejdie de moarte” (*Ibidem*, p. 49).

Așadar, se petrece o schimbare radicală față de modalitatea lui Negoieșcu de a se situa în istorie prin ignorarea ei, ca în exemplul în care îl invocă pe Balotă, modalitate la care apelase imediat după instaurarea comunismului. Eufhorionismul chiar asta însemna: un refugiu din istorie sau, poate, o amânare a contactului cu ea, în speranța că lucrurile se vor schimba. Eufhorionul ar fi trebuit să păstreze nealterate, atâta vreme cât răul se perpetua, valorile purității artei devenite între timp valori, cum le numește Negoieșcu, axiologice. Or, istoria s-a dovedit mai complicată. În acest sens, merită să supunem discuției o idee pe care Negoieșcu o problematizează în interviurile din perioada exilului. Amintindu-și anii 70 și izolarea puținilor dizidenți români, precizează: „Eu însă eram mai vulnerabil decât toți ceilalți, fiindcă nu voiam să fac politică, fiindcă voiam să rup lanțul umilinței fără să renunț la poziția umilă a scriitorului român, pierdut în apărarea intereselor lui profesionale și orb la nevoile concetățenilor săi” (*Ibidem*, p. 39). Firește, asemenea lui Lovinescu, refuzul de a face politică însemna un mod de a face politică – lupta lui pentru estetic era o luptă împotriva curenților etniciste și, deci, o luptă pentru europenism, democrație, libertate de expresie. S-a dovedit însă că orizontul acesta nu era suficient. Tocmai de aceea mărturisește: „Eu însumi am subapreciat politicul, și am spus lucrul acesta în repetate rânduri. Nu mi-am dat seama de asta. Abia după mișcarea Goma mi-am dat seama că eu însumi eram pe o cale greșită, deoarece consideram că o politică este și faptul de a nu te manifesta politic, că abținerea de la politică este o politică. Or, din păcate, s-a dovedit că nu este așa” (*Ibidem*, p. 48). Făcută în septembrie 1989 și aparținând interviului rezumat sub titlul „De la romantism la rezistență”, afirmația e condensată astfel: „Acest a-politism avea o semnificație politică și aceasta este tradiționala rezistență a scriitorilor români” (*Ibidem*, p. 42). Atitudinea lui Negoieșcu, față de el însuși și față de scriitorii români în general, este de dezaprobare. În acest context, răspunsul lui Maiorescu la provocarea lui Costaforu, concretizat în intrarea lui Maiorescu în arena politică, capătă valoare emblematică. Și tot cu valoare

emblematică invocă Negoieșcu atitudinea pașoptiștilor, o confirmare a faptului că rădăcinile literaturii române sunt fixate în angajarea politică (*id est* pro-europeană) a pașoptiștilor. Ecou al perspectivei din *Istoria* încă nepublicată, el se referă la exemplul oferit de pașoptiști, pe care îi invocă în acest sens explicit în interviul acordat lui Ion Solacolu: „Acum, în ce privește trecutul, avem exemple. Sigur că teroarea, în România, n-a cunoscut niciodată formele îngrozitoare de astăzi. Ceea ce nu justifică, după părerea mea, pasivitatea intelectuală. În trecutul mai îndepărtat, de exemplu, avem exemplul generației de la 1848, al pașoptiștilor. Ei au fost intelectuali, și mare parte dintre dâșii au fost scriitori. Scriitorii cei mai importanți ai generației pașoptiste (pe care eu îi numesc «generația '40», pentru că în 1840 începe să se manifeste această generație) au făcut parte dintr-o generație foarte politică. Toți au făcut politică: au militat pentru idealurile pe care apoi au încercat să le pună în practică în timpul revoluției de la 1848, au militat pe plan național, pe plan social – plan foarte important pe atunci, spre deosebire de ceea ce a urmat. Ei au activat politic, și chiar scrisul și l-au pus în slujba politicului. Ei au făcut față momentului: țara avea nevoie neapărat de o activitate politică puternică deoarece, chiar dacă în 1840 trecuse primejdia de moarte pe care o reprezentase epoca fanarioșilor, trebuia făcut un salt foarte mare în viitor pentru a recupera pierderi din trecut. Și atunci, intelectualitatea română a făcut față în mod admirabil, luptând. Când spunem că astăzi e teroare mare și atunci nu era, să nu uităm că Bălcescu a cunoscut o închisoare tot atât de grea ca și astăzi. Dar ce să mai spunem de Mitiță Filipescu, care a fost în fruntea complotului la care a participat și Bălcescu, și care a fost pur și simplu nimicit în închisoare...” (*Ibidem*, p. 49-50).

Paradoxal, deci, acuzat „pentru crimă de estetism” (*Ibidem*, p. 43), Negoieșcu înțelege că locul scriitorului este pe baricade – și lauda adusă pașoptiștilor e un reproș continuu adresat contemporanilor săi, scriitorii români, dar și sie însuși (pentru această înțelegere prea tardivă). Iată de ce *Istoria* lui este ea însăși un manifest și iată de ce spunea Negoieșcu că „Operele literare cercetate în lucrarea mea au fost citite și recitate din unghiul istoriei trăite și meditate zi de zi” (*Istoria literaturii*, p. 9).

BIBLIOGRAFIE:

- I. Negoieșcu: *Istoria literaturii române*, Vol. I (1800-1945), Editura Minerva, București, 1991.
- I. Negoieșcu: În cunoștință de cauză. Texte politice, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990.
- I. Negoieșcu: „Angajamentul politic al scriitorului este o problemă de etică socială”, interviu acordat lui Gabriel Dimisianu, în „România Literară”, nr. 37, joi 12 septembrie 1991, p. 12-13.
- Adamek, Diana: „Povestea casei urâte”, în „Tribuna”, nr. 9, 28.02. – 6.03. 1991, p. 4.
- Cordoș, Sanda: „Vina noastră cea de toate zilele”, în „Steaua”, nr. 5-6-7, 1991, p. 16-17.
- Eminescu, M.: *Opere IX. Publicistică 1870-1877*, Studiu introductiv de Al. Oprea, Editura Academiei RSR, 1980.
- Manolescu, Florin: „Fierul roșu”, în „Lucașfăruș”, nr. 24, 12 iunie 199.
- Manolescu, Nicolae: *Istoria literaturii române. 5 secole de literatură*, Paralela 45, 1998.
- Manolescu, Nicolae: „Texte politice”, în „România literară”, nr. 10, joi, 7 martie 1991, p. 9.
- Poantă, Petru: *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Editura Clusium, Cluj Napoca, 1997.
- Serghie, Dorin: „Sandala roasă din poem”, în „Steaua”, nr. 5-6-7, 1991, p. 17.
- Stanca, Radu: *Acvariu*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1971.

Theodor CODREANU

Eminescu și a treia pradă imperială din pământul Moldovei

Reamintesc: prima, răpirea Bucovinei de către Austria, a doua, raptul rusesc de la 1812. Acum urma ca Rusia să mai „elibereze” o dată Basarabia de la Gurile Dunării și de la Marea Neagră, precum și țările din Balcani. Alexandru al II-lea făcea pregătiri intense pentru atacarea Turciei. În 1876, Eminescu oferă dese relatări despre semnele pregătirii războiului. Atunci, cum deja am precizat într-un capitol anterior, țarul, în cârdășie cu împăratul Franz Josef, au încheiat Convenția de la Reichstadt (iulie 1876), prin care Austria își rezerva Bosnia și Herțegovina, iar Rusia „recuperarea” celor trei județe din sudul Basarabiei, „pierdute” în 1856. Ziarele rusești se întreceau în a sublinia „jertfele” pe care le face Rusia pentru a-i „apăra pe creștini”. Era și un mod fățarnic de a-l determina pe țar să se „supună” sentimentului „creștin” al poporului rus. Un jurnal chiar amenința că dacă țarul nu va asculta „cea mai populară din mișcările câte s-au întâmplat vrodată în Rusia”, atunci se va striga: „Jos țarul!” Și asta o scria, subliniază Eminescu, un *conservativ*, adică un „moderat” și un „politicos”. Problema orientală devenea din ce în ce mai acută și mai complicată. În Balcani, se produceau rebeliuni împotriva asupririi turcești, susținute de Rusia din „solidaritate” slavă. Milan Obrenovici al Serbiei și Nichita al Muntenegrului au fost înfrânți la Alexinat, fiind nevoiți să încheie pace cu turcii. În aceste condiții, Rusia vrea să treacă prin Principatele Unite cu armata și îl invită pe Carol I în Crimeea, la Livadia, pentru a negocia traversarea. Principele se pare că știa despre ce i se rezerva Basarabiei prin Convenția de la Reichstadt și îl trimite, în locul său, pe Ion C. Brătianu. Generalul Nikolai Ignatiev îi argumentează lui Brătianu că războiul cu Turcia era inevitabil și că Rusia are nevoie de o Convenție pentru trecerea trupelor spre Balcani. Carol I se menține în rezervă față de mișcările din sudul Dunării și guvernul ia măsuri de a stopa traficul de arme în Balcani. Cuvântul de ordine

este *neutralitatea*, deocamdată. În context, puterile europene fac presiuni asupra Turciei pentru a declanșa reforme care să stopeze nemulțumirile. O intensă activitate diplomatică tatonează terenul situației între Turcia și Rusia. Partidul Conservator, în frunte cu Lascăr Catargiu, era pentru păstrarea strictei neutralități, argumentată temeinic, într-un memoriu, de către Ion Ghica. Eminescu era de aceeași părere. În România, chestiunea Basarabiei este nod gordian între cei care îndemnau la orientarea către Poarta Otomană sau către Rusia. În 1928, Nicolae Iorga va aprecia astfel poziționarea noastră față de beligeranți, comparativ cu a slavilor sud-dunăreni: „Pentru români, turcii nu sunt de văzut. Există o mare diferență între atitudinea românilor și atitudinea slavilor din Peninsula Balcanilor. Pentru slavii din Peninsula Balcanilor, turcul era stăpânul, sau cel puțin vecinul, în vreme ce în România turcul era invizibil.” Altfel spus, România nu avea nici un interes de a se poziționa alături de Rusia împotriva Turciei. Era, în principiu, și poziția lui Eminescu, adept al neutralității în conflictul care se profila. Poetul va argumenta că *independența* era deja coaptă față de Poartă, că urma doar să fie recunoscută *de jure*, fără vărsare de sânge, căci abia acum imperiul se găsea în pragul căderii, nu la 1711, cum crezuse Cantemir. Războiul era necesar Rusiei nu pentru a „elibera” popoarele creștine, ci pentru a le înrobi, luând locul Istanbulului. Basarabia sudică era una dintre mize.

Cum va reacționa România în această ecuație a războiului? se întrebă Eminescu, la 12 noiembrie 1876: „Unul din pericolele războiului eventual este însă neclaritatea ținutei României. Guvernul rusesc nu se simte deloc sigur față cu românii, a căror afaceri externe se clatină aproape ca vibrațiunea, așa încât, dacă România n-ar renunța *singură* la neutralitatea ei, pericolul cel mare al războiului ar rămânea înfrângerea acestei neutralități. Cu drept cuvânt se-ntreabă

deci un ziar dacă această evazivitate a diplomației române e născută din nesiguranța întâmplărilor sau dacă în ea este un mod cert, care ține în eșec tendințele puternicului vecin.^[1] Spre a testa terenul românesc și a face presiuni, Rusia trimite trupe în Basarabia: „În mare apropiere de noi românii se petrec însă înglotirea a șase corpuri de armată. Aceste șase corpuri, compuse din 214.000 oameni, cărora se vor mai adăuga 90.000, își au ștabul lor general la Chișinău. Vechea cetate moldovenească, Hotinul, împrejurul căruia au avut loc nenumărate bătălii și care ne amintește atât trecutul de glorie cât de cădere a Moldovei, Hotinul va căpăta un parc de artilerie de 92 tunuri.”^[2]

Devenea clar că România era, pentru Rusia, cheia războiului din Balcani, teritoriul acesteia fiind calea de acces spre Dunăre. În octombrie 1876, cum am spus, Rusia inițiază primele contacte de la Livadia (în Crimeea), din delegație făcând parte prim-ministrul I.C. Brătianu, ministrul de război Gheorghe Slăniceanu, mareșalul Curtii și un aghiotant al regelui Carol I. Rușii s-au prezentat în frunte cu țarul, cu Marele Duce Nicolae, cu ministrul de război și cu generalul Nikolai Ignatiev. O soluție finală însă nu se materializează. În decembrie 1876, eșuează conferința de la Constantinopol, pierzându-se ultima șansă a păcii. Noua Constituție adoptată de Poartă stipula că România face parte din imperiu, principele fiind doar „șef al unei provincii privilegiate”^[3]. România rămânea, în continuare, parte a Imperiului Otoman, ceea ce l-a bulversat pe Carol I, dând apă la moară Rusiei de a pune condiția „retrocedării” celor trei județe din sudul Basarabiei. Guvernul român adresează un protest Turciei, dar aceasta cere retragerea protestului, încât, în ședința Camerei din 22 decembrie 1876, prim-ministrul român subliniază gravitatea situației: „Nici spada lungă a lui Baiazid și Mahomed n-a putut pătrunde până în cetatea munților români, până unde vrea acum să pătrundă Midhad Pașa cu constituția sa.” După Ion Nistor, acesta a fost momentul decisiv pentru a determina ieșirea României din neutralitate. Catherine Durandin consemnează că, la reluarea tratatelor, la București, după mărturia ambasadorului rus, Aleksandr Nelidov, Brătianu ar fi declarat: „Văd bine că într-o zi veți sfârși prin a ne lua înapoi partea din Basarabia care v-a fost luată prin tratatul de la Paris. Înteleg, am simțit-o la Livadia, este o chestiune de onoare pentru împărat. Dar în acest caz, preveniți-ne. Spuneți-mi deschis. Vom căuta compensații iar eu aș putea să pregătesc în acest scop opinia noastră publică.”^[4] Ingrată situație!

Guvernul se vede nevoit să semneze Convenția la 4/16 aprilie 1877, la București. Art. 2 prevedea: *Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor rusești pe teritoriul său, guvernul M.S. Împăratul tuturor Rușilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului Român, astfel cum ele rezultă din legile interne și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României.*

Asigurările Rusiei se vor dovedi repede literă moartă. Uimitor cum revine moftul „onoarei” țarului în privința

Basarabiei și cum politicieni de primă mână, precum Brătianu, sunt gata să cedeze din nou în fața „motivației”. Încălcare Convenției era, într-adevăr, semnul distins al *onoarei!* Precum înaintașul său Alexandru I, Alexandru al II-lea a adresat și el un Manifest către poporul român, la 11/23 aprilie 1877, arătându-și dragostea față de poporul pe care tocmai voia să-l îngenuncheze: *Prin porunca M.S. Împăratul tuturor rușilor, armata intră astăzi în țara voastră, care nu pentru întâiași dată a întâmpinat cu bucurie oștile rusești. Vestindu-vă aceasta, Vă declar că venim la voi la vechi prieteni și voitori de bine; nădăjduiesc să găsec la voi aceeași sufletească pornire, care au arătat străbunii voștri oștirilor noastre în trecutele rezbele ce le-au avut cu turcii. / Vă invit dar prin aceasta a vă urma în pace îndeletnicirile și a ușura armatei chipul de a satisface nevoile și trebuințele sale*^[5].

Cu această fațădă a „onoarei”, Rusia era dispusă ca să strivească militar, mai întâi, Principatele Unite (amenințând, de la început, cu dezarmarea oastei românești), țara fiind tratată ca parte a imperiului turcesc, deși negocierea Convenției era o recunoaștere, *de facto*, a independenței. A fost, de altfel, suportul pentru Carol I spre a juca pe cartea Convenției încheiate la 4/16 aprilie 1877. La 22 ianuarie 1877, principele îi scria tatălui său, Carol-Anton: „Oamenii politici de aici sunt mai neliniștiți decât mine în ceea ce privește urmările unui conflict ruso-turc și asupra subiectului constituit de viitorul României. Eu însă mi-am trasat calea încă de la început: să închei o convenție militară cu Rusia și, dacă este necesar, să mă bat împreună cu rușii împotriva turcilor. Convenția este gata să fie semnată.” Prin această hotărâre, Carol I spera că România va fi primită ca beligerant la tratativele de pace. Dar oare nu se repeta situația alianței lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, iar, cu bătaie lungă, în viitor, cu pseudo-armistițiul de la 23 august 1944? Cu o diferență: acum Imperiul Otoman își dădea suflarea, pe când Moldova a avut norocul să ia bătaie cu tot cu marele aliat, în 1711. La 1877, asemenea porțiță de scăpare nu mai era. Geniul lui Eminescu a intuit situația și ziaristul va scrie, în contra euforiei și a curentului general, că acest război a fost inutil, deci potrivnic țării, că n-a slujit decât expansiunii rusești care și-a „recuperat” partea sudică a Basarabiei. Iluzia că am obținut Independența prin arme este spulberată de poet, care arăta că această desprindere de Poarta Otomană era inevitabilă în condițiile în care imperiul turc își trăia ultimele ceasuri. Și asta chiar în pofida „renovării” constituției otomane. *De facto*, influența Porții în România devenise cu totul *invizibilă*, fiind doar formală, cum se va exprima lorga în 1928. Dar Parlamentul și Guvernul au ținut la ipoteza *vizibilității* puterii otomane și la 9 mai 1877 s-a proclamat solemn „independența absolută a României”, declarându-se război Porții, pentru ca, pe 10 mai, de ziua națională, Brătianu să-l salute pe Carol ca principe al României libere și independente: *Ne despărțim astăzi cu totul și pentru totdeauna de Turcia, căreia i se declară război pe față, fără aspirații de aventură, dar cu hotărârea neclintită de a păstra tot ce stăpânește țara în granițele sale actuale.* Aceasta a fost decizia supremă a partidului liberal, în numele statului-națiune. Armata, reînființată de Cuza și înzestrată de Carol I (principele a dat ordin de mobilizare generală și a masat la Dunăre în jur de cincizeci de mii de ostași, bine instruiți, cu 180 de tunuri, având la dispoziție și 70 000 de rezerviști) a dat iluzia redeșteptării eroismului din timpul marilor voievozi.

⁵ Apud Ion Nistor, p. 155.

¹ M. Eminescu, *Opere*, IX, p. 248.

² *Ibidem*.

³ Ion Nistor, *Istoria românilor*, II, ediție postumă îngrijită de Florin Rotaru, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2002, p. 154.

⁴ Apud Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Editura Institutul European, Iași, 1998, pp. 114-115.

La început, morbul onoarei țarului a refuzat să primească alături armata română ca beligerantă. După o înaintare vertiginoasă, trupele marelui duce Nicolae au ajuns, la 5 iunie 1877, până la Cazanlâc. Vine însă, pe 18 iunie, înfrângerea zdrobitoare de la Eske-Zaigra. Osman Pașa ocupă Plevna, fortificând-o puternic. Rușii suferă mari pierderi, încât, marți, 19/31 iulie 1877, marele duce se adresează grabnic principelui Carol: *Turcii au îngrămădit foarte mari mase de trupe la Plevna și ne prăpădesc – nous abîmes. Rog a face fuziunea, demonstrația și dacă e posibil trecerea Dunării pe care Tu o doreai a o face. Între Jiu și Corabia această demonstrație este indispensabilă pentru a facilita mișcările mele*^[6]. Carol I nu intră în luptă până ce nu obține condiții, între care încredințarea conducerii tuturor trupelor rusești de la Plevna.

Intrarea României în război a trezit conștiința națională și în rândurile românilor din celelalte provincii (Ardeal, Banat, Bucovina), gata să se înroleze voluntari, să strângă ajutoare, în pofida restricțiilor impuse de autoritățile austro-ungare. Între voluntari, s-au distins, între alții, bănățeanul Moise Grozea, bucovinenii Constantin Popescu (căruia i s-a ridicat și un monument, la Calafat) și prietenul lui Eminescu, Alexandru Chibici-Revneanu, care, mai târziu, va publica, în „Convorbiri literare” amintiri sub titlul *Din viața mea de voluntar*^[7].

Contribuția armatei române a fost decisivă pentru înfrângerea forțelor otomane, nevoite curând să ceară negocieri de pace. Altfel spus, sosea momentul adevărului alianței româno-ruse. „Semnarea de către ruși – sintetizează situația Catherine Durandin – a unui armistițiu și a preliminarilor de pace cu Constantinopolul în ianuarie 1878 deschide o perioadă dificilă. Români, sârbi și greci descoperă că Sankt-Petersburgul girează, fără a ține seamă de ei, obiectivele de război prezentate în afara concluziei preliminarilor Păcii de la San Stefano din 3 martie 1878. Proiectul creării unei Bulgarii mari, după care trupele rusești ar staționa timp de doi ani la sud de Dunăre este o sfidare adresată Marilor Puteri, care supraveghează drumul Constantinopolului. Bucureștii nu sunt tratați ca aliați, iar cabinetul de la Sankt-Petersburg suspendă corespondența diplomatică cu românii.”^[8]

Celelalte urmări se cunosc. Sultanul cere pacea la 1 ianuarie 1878, apoi, fără jenă, generalului Ghica, ministrul României la Petersburg, i se aduce sec la cunoștință intenția Rusiei de a nu respecta Convenția și de a recupera sudul Basarabiei, cu motivul că cele trei județe fuseseră date de Congresul de la Paris nu României, ci Moldovei! Nici vorbă ca românii să participe la negocierile de la San Stefano, unde se încheie pacea, pe 3 martie. Protestul guvernului de la București este zadarnic. Partea română este înlăturată și de la Congresul de la Berlin (1/14 iunie-1/14 iulie 1878), Brătianu și Kogălniceanu fiind îngăduiți doar ca simpli „informatori”. Celor doi li s-a permis să vorbească doar în această calitate. Mihail Kogălniceanu a adus argumente imbatabile, de la vremurile Ecaterinei a II-a și de la 1812 până la zi. Lordul Robert Cecil Salisbury a înțeles cum stau treburile, ironizând lăcomia și lipsa de onoare a țarului, îndemnându-l pe plenipotențiarul rus (dar și pe ceilalți) ca, după ce au fost ascultați „delegații unei națiuni, care reclamă provincii străine, să se asculte și pe protestatarii unei țări, care nu cer decât teritoriile care îi

aparțin”^[9]. Ironie englezească, vecină cu cinismul, fiindcă la acea masă a negocierilor stăteau Austria, care a primit „protectoratul” Bosniei și Herțegovinei, Anglia, care și-a anexat Ciprul, Rusia, care primea nu numai Basarabia, ci și Karsuk și Battumul din Caucaz^[10]. În schimb, Kogălniceanu și Brătianu s-au ales cu retrocedarea Basarabiei, cu recunoașterea apartenenței la Principatele Unite a Dobrogei, principate care, de-acum încolo, sunt recunoscute ca ROMÂNIA. Cât privește independența, aceasta se cuvenea validată doar după îndeplinirea unei condiții (inexistentă pentru celelalte țări europene): revizuirea art. 7 din Constituție, în sensul împărmântării în masă a evreilor. Așa se face că independența a fost recunoscută *de jure* abia în februarie 1880. Iar, pe de altă parte, „Tratatul nu recunoștea României nici o despăgubire pentru cheltuielile de război (toate erau rezervate Rusiei: 1 410 000 000 de ruble!, n.n.) și se obliga să îngăduie trecerea trupelor rusești din Bulgaria pe timp de un an. Din cele cinci puncte din memoriu, tratatul nu acceptă decât cesiunea insulelor din Delta și insula Șerpilor.”^[11] Și, cum spune Ion Nistor, „Hotărârile congresului de la Berlin provocară o adâncă decepție în țară.” Parlamentul României a protestat zadarnic împotriva luării Basarabiei. Interesant că retrocedarea s-a făcut fără documente cu valoare juridică, ci numai printr-o decizie ministerială, autoritățile civile și militare din cele trei județe primind un simplu ordin de evacuare, fără vreo semnătură oficială^[12]. Conservatorii l-au acuzat pe I.C. Brătianu de comportament dictatorial, dar tot ei l-au îndepărtat, cu diplomație, pe Eminescu din București, singura voce care nu se sfa să spună adevărul, în editorialele de la „Timpul”, privitor la culisele evenimentelor. Atunci, sub pretextul căldurii din București, l-au trimis într-o vacanță la moșia lui Nicolae Mandrea de la Floreștii Gorjului, dându-i-se sarcina să traducă din tratatul de istorie al lui Eudoxiu Hurmuzaki.

Politicienii români se trezesc târziu că încă Tratatul de la San Stefano era potrivit țării, că rușii își rezervau dreptul să ia Basarabia sub falsul pretext că se face schimb cu Dobrogea, deși, arată Eminescu, se stipula, în art. 19, că Turcia trebuie să cedeze Dobrogea, o veche provincie romanizată, dar eterogenă etnic. Imaginea României era dezastruoasă în fața Marilor Puteri. Împăratul Germaniei și cancelarul Bismarck îl considerau pe Carol I un simplu aventurier, oblăduind un guvern de „revoluționari”, în vreme ce conservatorii moldoveni i-ar fi oprimat pe evrei, refuzându-le cetățenia în masă. România, între altele, este amenințată că nu i se va recunoaște independența fără rezolvarea chestiunii evreiești. Dar e vremea să ne întoarcem la atitudinea ziaristului Eminescu, rămasă necunoscută multor istorici.

Un studiu amplu publică poetul în cinci numere din „Curierul de Iași”, în noiembrie 1876, care începe cu o consemnare a hotărârii Consiliului de Miniștri ai României „de a face întrebare tuturor puterilor garante, afară de Rusia, ce purtare să păzească România în caz de a i se cere din partea guvernului rusesc permisiunea de a trece c-o armată prin țară. S-a hotărât totodată de a nu răspunde Rusiei la o asemenea cerere decât atunci când vor fi răspuns definitiv puterile la întrebarea României.”^[13] Eminescu e de părere că o asemenea

⁹ Ion Nistor, p. 163.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 164.

¹² *Ibidem*.

¹³ M. Eminescu, *op. cit.*, p. 251.

hotărâre e o tatonare a celor două tendințe europene: cea de nord-est, panslavă, care tindea „a schimba fața Europei”, și cea vestică, menținătoare a *statu quo*-ului. Răspunsul la întrebarea României va clarifica opțiunea europeană. În cazul dorinței de menținere a stabilității, puterile occidentale se puteau vedea în postura de a-și apăra cu armele strategia, „fără chiar ca Rusia să poată fi supărată pe noi”. În situația unui răspuns evaziv, România și-ar lua libertatea să hotărască precum e mai bine pentru ea, alegerea cea mai bună fiind, finalmente, crearea acelei confederații dunărene pe baza egalității dintre națiuni. Patronatul Rusiei ar însemna câștigul de cauză al soluției orientale, pe când al Austriei – al celei occidentale. Eminescu e pentru a treia cale. În studiul amintit, el analizează soluția occidentală a patronatului Austriei. Și întrucât contextul geopolitic nu permitea încă refacerea unității politice a vechii Dacii, poetul optează pentru menținerea *unității de limbă, credință și cultură*, singura care garantează, pentru viitor, împlinirea idealului Daciei Mari: „Așadar idealul românilor din toate părțile Daciei lui Traian este menținerea unității reale a limbei strămoșești și a bisericei naționale. Este o Dacie ideală aceasta, dar ea se realizează pe zi ce merge, și cine știe dacă nu-i de preferat celei politice.”^[14] Geniul lui Eminescu înțelege că fondul ontologic al unui popor vine din limbă și spiritualitate, că atâta vreme cât acestea sunt vii, la oricâte divizări geopolitice ar fi supus teritoriul României, viitorul unității politice este asigurat: „Dar ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul sens al cuvântului. Și fiindcă spirit și limbă sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.”

În cei 200 de ani de dominație rusească (exceptând scurtele perioade), acesta a fost argumentul-cheie al rezistenței Basarabiei: „În limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi.” Cine a spus aceste cuvinte? Eminescu, desigur, dar nu seamănă ele izbitor cu ale lui Grigore Vieru din celebra lui poezie *În limba ta?* Și chiar în studiul din care citez emite Eminescu celebrele considerații, ieșite din text și devenite „folclor”: „Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem români și punctum. Nimeni n-are să ne învețe ce-am fost sau ce-am trebui să fim; voim să fim ceea ce suntem – români.”^[15]

Între timp, diplomația europeană era în fierbere. Anglia ar fi vrut ca problema orientală să nu ducă la război împotriva Porții. Lordul Salisbury a fost bine primit la Paris, consemnează Eminescu (la 17 noiembrie 1876), dar nu și la Berlin, unde el a convenit că Rusia poate ocupa teritoriile „turcești”, dar temporar, în condiții stricte, însă Bismarck nu voia să deranjeze „vechile legături ale curții sale cu Rusia.”^[16] Ceea ce putea oferi Germania era neutralitatea, în caz de război. Nouă zile mai târziu, Bismarck trebuie să constate că „*războiul ruso-turc este inevitabil*”^[17], dar nu va renunța la neutralitate. Totuși, emite opinia că războiul trebuie „localizat”, mai ales pentru a nu afecta Austria.

În ședința Camerei din 27 noiembrie, 1876, deputatul Nicolae Blaremburg, cerea, într-o interpelare, ca guvernul să aducă limpeziri în privința păstrării neutralității României în raport cu conflictul ruso-turc. „Turcia – adaugă și Eminescu, aprobându-l – nu mai este primejdioasă pentru noi, dar o alianță cu Rusia însemnează primejdia absorbirii și a absolutismului. Toate națiile Europei, nu numai Rusia, doresc îndreptarea soartei popoarelor din Orient, dar nici o gazetă cuminte n-a susținut că Orientul trebuie dat pe mâna rușilor. La ordinea zilei se află două politici, una onestă și conformă tractatelor, alta aventurieră și setoasă de cuceriri. Tot ce ni s-ar oferi pentru a renunța la binefacerile tratatului de la Paris ar fi mic lucru. Nu suntem deloc în poziția de a opta pentru una din cele două părți, ținta noastră e prescrisă de tractatul din Pariz. Când nația au încuviințat mijloacele pentru armată, au făcut-o pentru ca soldații noștri să apere vatra strămoșească, nu ca să prezenteze arma cuiva, deci tractatul de la Pariz ne impune de a apăra teritoriul nostru contra oricui ar voi să ne calce.”^[18]

Se clarifică din nou poziția realistă a lui Eminescu. El știe că această opțiune e în concordanță cu orientarea pașnică a Europei, nu cu tendința aventurieră de cuceriri. La interpelarea lui Nicolae Blaremburg, ministrul de externe Nicolae Ionescu a răspuns diplomatic: „Neutralitatea noastră coincide cu dorințele Europei, dar dacă am fi siliți a ieși din ea atunci o vom face-o; în orice caz însă nu vom urmări o nouă direcție politică fără învoirea reprezentățiunii țării.”^[19] Și guvernul turcesc declarase că va respecta neutralitatea României și că linia de apărare va fi malul Dunării. Așadar, noua constituție a Turciei nu silea, pur și simplu, Principatele Unite să iasă din *neutralitate*, cum au decis, în cele din urmă, Carol I și guvernul Brătianu! Ministrul credea că puterile europene vor debata la conferință problema neutralității României, oferind garanții speciale. În context, Eminescu admite că România trebuie să urmeze cea mai bună cale pentru apărarea propriilor interese. Dar ce te faci cu mărturia ciudată a regelui Carol I că el a hotărât, de la bun început, să intre în război alături de Rusia? Nu cumva Bismarck nu greșea considerându-l pe Carol I un aventurier? Dar dacă simpatiile proruse ale Germaniei au înclinat balanța spre apropierea de Rusia a guvernului României?

În orice caz, la 5 ianuarie 1877, lucrurile păreau să se mai calmeze. Guvernul României protestase pe lângă Poartă împotriva articolelor 1, 7 și 8 din noua constituție turcească, având susținere și din partea Austriei și Germaniei. Savfet Pașa a răspuns conciliant, dând asigurări că „Poarta n-a avut niciodată intenția de a modifica poziția excepțională de care se bucură România în puterea tractatelor sale și că constituția otomană nu atinge nici într-un fel drepturile recunoscute ale României.”^[20] În plus, Poarta recunoscuse cinci din cele șapte puncte din protestul Principatelor. Mai mult, Eminescu reține, ca noutate a zilei, o apropiere „foarte energică” a Germaniei de Poartă, „pe baza independenței României, care ar servi de barieră sub garanția Germaniei”. Ceea ce însemna păstrarea *neutralității*. Dar ceva misterios și neprevăzut, desigur, lucrează împotriva acestui drum favorabil în diplomația internațională.

¹⁴ *Ibidem*, p. 252. În 1876, poziția lui Eminescu se apropia de cea a lui Ioan Slavici în legătură cu unitatea spirituală și politică a provinciilor românești, în tradiția revistei *Dacia literară*, la 1840.

¹⁵ *Ibidem*, p. 253.

¹⁶ *Ibidem*, p. 265.

¹⁷ *Ibidem*, p. 271.

¹⁸ *Ibidem*, p. 284.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 296.

Mai întâi, la conferința din 4/16 ianuarie 1877, lordul Robert Salisbury prezintă delegației otomane cerințele în patru puncte ale delegaților europeni, neadmiterea lor ducând la părăsirea Constantinopolului, întreaga răspundere căzând pe umerii Turciei. În cele patru puncte, se revendicau rectificări de granițe în Balcani, libertatea navigației pe Boiana, neutralizarea forturilor de pe lacul Scutari, numirea, în primii cinci ani, a guvernatorilor din Balcani cu acordul puterilor europene, iar pentru România, evacuarea trupelor otomane, schimb de prizonieri și amnistierea celor arestați politic. Cerințele, apoi, priveau diferite probleme de organizare internă, libertate religioasă, drepturi la folosirea limbilor naționale și la cultură proprie etc. Consiliul convocat de Midhad Pașa a respins, în unanimitate, cerințele. În răspunsul final, din 8/20 ianuarie, Savfet Pașa a precizat că Poarta poate conveni asupra unor puncte de detaliu, dar nu și în ce privește numirea guvernatorilor și crearea unei comisii europene de control, căci nu se cadrea cu „onoarea suveranului”.

Cum se vede, sultanii și țarii aveau ceva în comun: *onoarea!* Or, cele două ultime cerințe erau considerate esențiale. Generalul Ignatiev a întâmpinat cu satisfacție indignată respingerile Porții, amenințând că toată responsabilitatea războiului va fi a Turciei. Protocolul final a pus capăt negocierilor și delegațiile au părăsit Constantinopolul. „Întrebarea este – reflectă Eminescu pe 14 ianuarie 1877 – cum trebuie privit acest fiasco al conferinței, această solidaritate aparentă care avea totdeauna drept corelat o nesolidaritate în esență?”^[21]

Răspunsul e că Rusia a reușit esențialul, transformarea chestiunii orientale în una europeană, dar panslavistă. Sub masca platonismului și generozității, „Rusia au voit să dovedească Europei că rasa mahometană promite tot și nu dă nimic, că le va lua ochii puterilor cu reforme pe hârtie, iar când i s-ar cere garanții pentru punerea lor în lucrare ea va refuza pân-în sfârșit. Rusia au început dovada, cauza slavilor de sud a devenit o cauză europeană, îndărătnicia turcilor notorie, încât rușii, declarând război, își vor putea spăla mâinile ca Pilat din Pont, căci au dovedit că turcul e de vină, că el trebuie exterminat.”^[22] Rusia a jucat așa de bine în fața Europei, observă Eminescu, încât lordul Salisbury era cât pe ce să semneze un ultimatum „egal cu al Rusiei către Poartă”. Poetul mai subliniază o nuanță devenită opinie publică: anume că negocierile n-au avut decât rolul unei tactici a amânării pentru a pregăti total furia rușilor în contra turcilor, consacrand legitimitatea războiului. Slavofobia Europei, în același timp, venea în ajutorul Austro-Ungariei, care sugerează, diplomatic, că românii din Ardeal și din Bucovina stau bine în imperiu și că România le-ar face un rău îndemnându-i la unire cu Principatele, căci ar cădea sub barbaria slavă, precum Basarabia.

Pe 2 februarie, generalul Ignatiev făcea presiuni diplomatice asupra Vienei de a-și preciza poziția în legătură cu intrarea în război a Rusiei^[23]. Între timp însă Serbia și Muntenegru negociau cu Turcia, prin intermediul Vienei, apropiindu-se de o înțelegere, încât insistențele lui Ignatiev aveau noimă, fiindcă tocmai slavii sud-dunăreni puteau strica planurile Sankt-Petersburgului. Diplomația, spune Eminescu, la 6

februarie, e cuprinsă „de cutremur nervos”^[24]. O telegramă a agenției Havas anunță, pe 12/24 februarie, că pacea între Serbia și Turcia e aproape încheiată: „Serbii au primit garanțiile cerute, însă punctele cari ating egala îndreptățire a evreilor și numirea unui agent diplomatic turc nu sunt atinse în convenție.”^[25] Urma ca după zece zile de la semnare armatele turcești să părăsească Serbia. La fel se profilau lucrurile și cu Muntenegru. Londra negocia, la rândul-i, cu Petersburgul ca să i se dea Porții un an pentru a permite aplicarea „reformelor promise”. În asemenea condiții, Alexandru al II-lea dezmințe că ar fi dat ordin ca trupele să treacă Prutul la 28 februarie. Dar armistițiul acordat Porții expira peste trei zile. Eminescu speră că, date fiind negocierile din Balcani, armistițiul va fi prelungit „în caz când aceste negociațiuni nu s-ar termina până la 1 martie”^[26]. Generalul Ignatiev se vede nevoit să plece din nou pe la Berlin, Paris și Londra, consemnează Eminescu pe 25 februarie 1877. Ignatiev încearcă o ultimă viclenie: Rusia se va dezarma, dar cu condiția abrogării tratatului de la Paris, care privea Basarabia^[27]. Petersburgul se agită că puterile europene întârzie cu cerința Rusiei. Țarul amintește răspicat, prin intermediul contelui Piotr Andrunici Șuvalov, că nu există decât două soluții în chestiunea Orientului: ori eliminarea tratatului de la Paris, ori menținerea lui, promisă Turciei, deși „Poarta au respins hotărârile conferinței bazate pe acel tratat; sau *cabinetul din St. Petersburg va privi acel tratat ca neexistând*.”^[28]

Aceasta era chiar ținta ultimă a Rusiei, care-i permitea să negocieze cu România fără a respecta tratatul de la Paris. Pentru a se evita asemenea cale, Rusia punea o condiție imposibilă: silirea Porții de a respecta integral conferința de la Constantinopol, fără a se ține cont de negocierile ulterioare cu Serbia și Muntenegru: „*Prin urmare Rusia va privi tratatul, în toate punctele ce o ating, nul și fără valoare și-și va păstra deplina libertate de acțiune.*”^[29] „Urmările acestor concluzii ale Rusiei pentru România – spune Eminescu – sunt bătătoare la ochi. După cât știm numai «Timpul» din București au atras atenția publicului român asupra greutății frazei din urmă, căci între stipulațiile ce-o privesc pe Rusia este și cesiunea Basarabiei române, între care privesc așa numitul «corp turcesc» sunt cuprinse garanțiile de autonomie și suveranitate ale României. / Așadar șanțurile de pe Siret capătă acum o deosebită însemnătate.”^[30]

Or, „șanțurile de pe Siret” nu erau adresate Turciei, ci eventualei invazii rusești! O corespondență din Ismail, pentru *Neue Freie Presse*, informa (9 martie 1877) că Rusia comandase, la Borssig, în Germania, cincizeci de locomotive și o mie de vagoane potrivite căilor ferate din România. Turcia, din păcate, tocmai respinsese mai multe cerințe ale Muntenegrului, iar în convenția cu Serbia exista un spin, care va deveni de o importanță specială și pentru România: chestiunea evreiască. Iar Eminescu simte că, în curând, acest spin se va îndrepta și împotriva României, principala cauză pentru care țara a fost frustrată de avantajele majore ale recunoașterii *neutralității sale*.

²⁴ *Ibidem*, p. 322.

²⁵ *Ibidem*, p. 327.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 331.

²⁸ *Ibidem*, p. 332.

²⁹ *Ibidem*, p. 333.

³⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 309.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 320.

Pe 19 martie, Bismarck încă mai credea în pace și în dezarmarea Rusiei. Dar în Balcani încep provocările. Ca răspuns la acestea, o mie de turci, comandanți de caimacumul Petrovaț, măcelăresc două sate bosniace^[31]. Balansând prin capitalele europene, generalul Ignatiev recunoaște, pe 14/26 martie 1877: „Noi n-am avut niciodată intenția de-a dezarma, ci numai de-a retrage de la graniță trupele noastre și a aștepta întâmplările din Turcia; nu putem dezarma după ce-am trezit entuziasmul nației, cu-n cuvânt: cred în război.”^[32] Generalul se plânge, pe 20 martie 1877, că nu a găsit înțelegere în capitalele europene, că Rusia nu urmărește o politică de cucerire (*sic!*, n.n.), dar că toate evenimentele o silesc să intre în război^[33]. Pe 23 martie, pacea pare încă asigurată. Europeanii cred că Rusia și Turcia se pot „dezarma” simultan^[34]. Un protocol de la Londra conține o *invitare amicală* către Poartă spre a se dezarma. Turcia era împuternicită să trimită un delegat la Petersburg, care „să roage cabinetul de acolo să dispună dezarmarea”. Turcia chiar a numit pe Reuf Pașa pentru asta, dar Rusia știa ce știa (25 martie)^[35].

Pesimiștii însă, constată Eminescu, sunt cei care vor avea dreptate, în final. El interpretează jocul ruso-turc prin imaginea binecunoscută a celui dintre Roma și Cartagina: „Cum că între slavi și turci există o antiteză tot atât de pronunțată ca între Roma și Cartago e sigur.” Evident, Poarta era în situația Cartaginei, iar Rusia în postura de a cere raderă ei de pe fața pământului. Prințul Muntenegrului, cel care puneu bețe-n roate tratativelor cu Poarta, om al Petersburgului, a avut același rol de provocator ca Masinissa, regele Numidiei, încât tabloul este complet, zice Eminescu, în editorialul din 1 aprilie 1877 al „Curierului de Iași”^[36].

Războiul nu mai putea fi evitat. Încercând, pentru ultima oară, să facă uz de *neutralitate*, România „descoperă” cu stupeoare că aceasta nu-i era garantată de puterile europene. Cine avea interesul să facă uz de un asemenea chițibuș diplomatic? O știre consemnată de Eminescu la 10 aprilie, sună sec: „O depeșă din Londra spune că generalul englez consideră pe România ca făcând parte din Imperiul Otoman și că neutralitatea specială a României nu e garantată prin nici un tratat.”^[37] Deși până atunci nimeni nu contestase dreptul țării la *neutralitate*. Atitudinea perfidului Albion arunca România între Scylla și Charybda. Cine determinase Anglia să-și schimbe opinia în legătură cu neutralitatea României? Se pare că Alianța Israelită Universală, care țintea să pună condiții pentru o viitoare revizuire a art. 7 din Constituție. Rămâne de cercetat în subteranele istoriei? Mai mult decât Eminescu, o asemenea *cercetare* oferă, peste doi ani, Vasile Alecsandri^[38], în calitate de om politic, în discursul ținut în Senat, la 10 octombrie 1879.

³¹ *Ibidem*, p. 342.

³² *Ibidem*, p. 343.

³³ *Ibidem*, p. 346.

³⁴ *Ibidem*, p. 350.

³⁵ *Ibidem*, pp. 352-353.

³⁶ *Ibidem*, pp. 353-354.

³⁷ *Ibidem*, p. 358.

³⁸ Vasile Alecsandri, *Discurs ținut în ședința Senatului de la 10 octombrie 1879 cu ocaziunea revizuirii art. 7 al Constituțiunii*, Soccec, Sander & Teclu, 1879. Alecsandri coroborează, cu argumente irefutabile, mașinațiunile Alianței din timpul subminării neutralității Principatelor Unite, determinând asprele condiții impuse țării la Congresul de la Berlin, între care și revizuirea art. 7 din Constitu-

Declarația subsecretarului de stat Bourke este astfel comentată de Eminescu: „Aceste puține cuvinte ale subsecretarului de stat nu sunt deloc îndreptate contra Rusiei, că adică, trecând Prutul, ea ar viola teritoriul otoman, ci ele vor să constituie numai un drept pentru Turcia de-a încălca teritoriul român oricând i-ar dicta-o aceasta vederile sale strategice. Pe de altă parte guvernul englez mai pare a zice că, țara noastră nefiind neutrală, ci formând parte integrantă a Turciei, nici se poate opune ocupării din partea trupelor otomane și, dacă ar încerca a se opune, Turcia ar avea dreptul să ne trateze ca pe o țară inamică, ca pe o provinție răsculată chiar.”^[39]

Eminescu aduce argumente că excluderea României de la dreptul neutralității este tendențioasă: „Fără a ne preocupă de înțelesul pe care Albion cearcă a-l da poziției internaționale a României, vom aduce numai aminte că purtarea acesteia pân-în momentul de față a fost cea mai corectă din lume. Pusă sub garanția colectivă a puterilor, neavând nici o legătură reală cu Imperiul Otoman, ea era și este neutrală prin natura lucrurilor, chiar dacă neutralitatea n-ar fi fost stipulată prin un anume tratat. Când art. XXII a tratatului de Paris spune că nici o putere n-are voie să s-amestice în cele dinlăuntru ale țării și art. XXVII că nici Turcia chiar n-are voie de-a interveni cu armata în România fără învoirea tuturor puterilor celorlalte, e evident că România a fost considerată cel puțin pe atât de autonomă și suverană ca și statele germane după pacea vestfalică, deși ele «formal» făceau parte din *corps germanique*. Deși neutralitatea era de sine înțeleasă, România au făcut apel la puteri ca să fie neutralizată în mod clar și necontroversat. Dar memoriul României au fost pus frumușel ad acta, căci puterile au binevoit a ne considera ca nevrednici a ocupa un moment înalta atenție a profunzilor ei diplomați.”^[40]

„Prietenii” europeni ai României atenționează imediat Poarta că românii n-au garanția neutralității, ceea ce este primit cu satisfacție de „Agenția rusă” de presă, la 13 aprilie 1877. Eminescu amintește, cu ironie, cum credulii

ție, condiții care nu se pusese niciodată statelor occidentale, dar care protejau și stimulau, în spațiul românesc o adevărată „judaică”, având drept țintă finală „a face din țara întregă o proprietate Israelită”, „o nouă Palestină”, fapt precedat de inițierea și stimularea marelui exod spre Principate, exod nemotivat de vreo prigoană în locurile de plecare, dar proferată, cu violență, împotriva României, în presa occidentală: „Mi-ar trebui zile întregi ca să înșir aici închipuțiile probe de persecuție religioasă, prin care alianța israelită au căutat a depinge neamul Român ca un neam netolerant, barbar, bun de șters dupe fața pământului.” Citează imediat dintr-un document sosit la Berlin, pâră pentru Congres: „În România situația israeliților, foarte numeroși, este încă grozavă! De doi ani ei sunt jertfa celei mai crude persecuții... Mai în fie-care an Europa este uimită la povestirea răsoalelor, uciderilor, prăzilor și isgonirilor, ... *en masse*, de care evreii sunt victime.” Minciuni iresponsabile, menite să transforme România într-o „legendă neagră”, în ochii Europei. Alecsandri asociază tabloul imaginat de Alianță cu imaginea Marocului și cu sălbatica Inchiziție a spaniolului Tomás de Torquemada (1420-1498), din vremuri de infern. Se întreabă, cu ironie cruntă, Alecsandri: „Cum se face că evreii din țările în care se bucură de toate drepturile cetățenești, fug de acele țări, se leapădă de acele drepturi, și vin cu sutele de mii să se arunce în ghearele persecuției române? Cum se face că în timp de 20 de ani numărul acelor nenorociți persecutați a crescut de la 80 000 până la peste 400 000?”

³⁹ M. Eminescu, *op. cit.*, p. 358.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 358-359.

politicieni dâmbovițeni erau buni bazați pe dreptul la neutralitate și chiar au cerut desființarea armatei pentru a reduce deficitul bugetar, problemă grea și pe atunci. Dacă Europa n-ar fi găsit, în mod subit, că trebuie să nu recunoască neutralitatea României, Rusia n-ar mai fi avut motivul pornirii războiului: „Pentru orice inteligență mai pătrunzătoare era însă aproape dovedit că mijlocul cel mai puternic contra războiului, dacă acesta nu era dorit, ar fi fost neutralizarea României, sub garanția colectivă a Europei și-atunci desigur Rusia nu se ispitea de-a începe o luptă contra lumii întregi. Motivele secrete și înțelegerile intime între puteri se sustrag vederii publicului mare și abia istoricul viitor va putea să discoasă din arhive icoana adevărată a lucrurilor, în care comedia oficială nu-i va părea decât ceea ce este într-adevăr: o piesă cu roluri învățate pe de rost, în care actorii înșii nu cred în ele, deși în momentul jocului ei se identifică cu rolurile și produc public uimitoarea iluzie că ei sunt convinși de ceea ce zic.”^[41]

Deși Eminescu n-a fost un „fan” al regelui Carol I, el laudă acum prevederea acestuia de a crea „această oștire disciplinată și ecuipată, pe atâta pe cât l-au iertat starea noastră înapoiată în cultură și calamitățile economice”, în pofida intereselor „păturii superpuse”, cea care credea că n-avem trebuință de tunuri și de baionete. Eminescu răspunde și jubilației presei austro-ungare față de știrea că neutralitatea României este inexistentă, acuzându-ne, totodată, de „rusofilie” și cum că am fi „reprezentanți ai politicii slave”. Poetul caută cauzele aceste trădări din partea Occidentului în slăbiciune, rea-voință, în „rezervațiile mentale ale diferitelor cabinete”, sucite de anumite interese, pentru a conchide că trebuie să ne bazăm pe noi înșine, în ultimă instanță: „Locuind pe un teritoriu strategicește nefavorabil și înconjurați de seminții străine nouă prin limbă și origine, având înlăuntrul nostru chiar discordia civilă, acest patrimoniu al statelor slabe și turburate de prea mari înrâuriri străine, trăind sub invectivele presei europene pentru că nu dăm drepturi politice evreilor, care nici nu ne știu limba, toate mișcărilor noastre a fost tratate de vecini c-o rară lipsă de generozitate și c-o nedreptate nemaipomenită față cu alte popoare.”^[42] Tabloul e de un realism politic pe măsura geniului eminescian. Intuiția poetului mergea la țintă!

Abandonată sub gheara rusească, România a fost nevoită să joace tragic cartea războiului ruso-turc, după cum recunoaște și Catherine Durandin, citându-l pe Vasile Alecsandri și, din păcate pentru ea, necunoscându-l pe Eminescu^[43], din pricina propagandei care s-a făcut și se

⁴¹ *Ibidem*, p. 360.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Iată cuvintele lui Alecsandri citate de Catherine Durandin, la p. 118 a cărții sale: „Când ești Franța, când ești și pitic și uriaș, îți poți permite orice, chiar și greșeli care sunt plătite foarte scump, căci ai cu ce să le plătești. Dar când ești din România, adică dintr-un pitic prins între trei coloși, ce poți face pentru a-ți păstra existența și naționalitatea? Coloșilor le place să-și măsoare forțele la fiecare cincisprezece sau douăzeci de ani. Îți preocupă nefericirea piticului aflat în calea lor? Bineînțeles că nu. Ei trec, îl zdrobesc și, odată jocul terminat, se reîntorc acasă lăsându-l plângând, răsturnat cu picioarele în sus. Atunci vin la el bunele bătrâne ale diplomației pentru a-l îngriji și a-l acoperi de bandaje care se schimbă în adevărate lanțuri. Nefericitul geme mai tare ca oricând, în vreme ce Europa își spune: «Ce-o mai fi vrând țâncul ăsta gălăgios? Niciodată nu-i mulțumit. Ai face bine să taci, țestoaso!».” „Punctul de vedere al lui

face împotriva lui. Principelui Carol I nu i-a mai rămas decât să trimită o delegație care să-l întâmpine politicos pe Alexandru al II-lea la Ungheni, pe 11/23 aprilie 1877, după o ultimă încercare de a conserva neutralitatea^[44]. La curtoazia mitropolitului Iosif Gheorghian, țarul răspunde cu aceeași monedă: „Sunt foarte mulțămînt a vă vedea. Cunosc țara voastră, căci de mai multe ori am venit pe acolo. Întru și acum, însă ca și altădată nu ca inimic, ci ca amic. Vă mulțumesc pentru buna venire.”^[45] *Ferește-mă, Doamne, de prietenii!* va exclama, în 2012, istoricul american Larry L. Watts, vizându-i, de astă dată, pe viitorii lideri sovietici.

„Amicul” era, în realitate, „inimicul” nr. 1 al României și nu doar pentru a relua în posesie județele sudice ale Basarabiei, ci întreaga țară. Intrarea pe teritoriul României însemna, în realitate, pentru țară *ocuparea țării*. El avea deja pregătit decretul de alipire la Rusia a ambelor Principate și nu aștepta decât o înfrângere rapidă a turcilor pentru a o face. Așadar, Alexandru al II-lea urma aceeași politică anexionistă ca a lui Alexandru I, la 1806-1812!

Trupele rusești au fost lăsate să intre în țară. Pe 20 aprilie 1877, Eminescu consemnează primele abuzuri. Zarafii evrei fac speculă financiară cu soldații ruși. Poetul mai speră că turcii nu vor încălca granița sudică și că armata română va rămâne în „strictă defensivă”^[46]. Dar sultanul a semnat curând un document prin care *principele vasal din România se detronează* (1 mai 1877)^[47]. Presa din Viena și Pesta începe o propagandă antiromânească, ridiculizând armata și vehiculând fel de fel de zvonuri, între care că principele și-ar fi încărcat averea personală și că mai mult de treizeci de lăzi au plecat deja din București spre Sigmaringen (4 mai)^[48]. Pe 9 mai, *independența absolută* este declarată și, ca urmare a votului din Cameră de pe 29 aprilie, războiul se declanșează, odată cu ruperea relațiilor diplomatice^[49]. Declarația a fost necesară, admite Eminescu, drept răspuns la atitudinea Angliei: „Drept că în realitate era altfel, căci România n-a fost niciodată vasală Turciei; dar în ochii diplomației engleze și a unei părți din jurnalistica austriacă România era ceea ce e și după opinia lui Savfet Pașa: parte integrantă a Imperiului Otoman.”^[50] Aceeași presă ostilă insistă că România va trece de sub vasalitatea Turciei în aceea a Austro-Ungariei.

Eminescu consemnează fidel desfășurarea evenimentelor de pe front și din țară, acțiunile pentru ajutorarea răniților etc., în „Curierul de Iași”, apoi în „Timpul”, de îndată ce a ajuns la București. Pe 27 mai, consemnează primirea, la Iași, a țarului, în acordurile muzicii dirijate de Gavril Musicescu, oaspetele fiind primit, la coborârea din tren, de către I.C. Brătianu și de Mitropolitul Moldovei și al Sucevei^[51]. Toate păreau că merg bine, în pofida jertfelor și cheltuielilor de război împovărătoare pentru țară.

Alecsandri este tragic”, conchide Catherine Durandin. Ca și al lui Eminescu, adăugăm.

⁴⁴ M. Eminescu, *op. cit.*, p. 363.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 365.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 369-370.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 371.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 373.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 374.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 375-376.

⁵¹ *Ibidem*, pp. 382-383.

Theodor DAMIAN

Ideea de Dumnezeu în opera lui Eminescu

„Fi-va oare dezlegarea celora nedezlegate?
Fi-va visul omenirii grămădit într-o ființă?
Fi-va brațul care șterge-a omenimei neputință
Ori izvorul cel de taină a luminii-adevărate?”

Va putea să risipească cea neliniște eternă
Cea durere ce-i născută din puterea mărginită
Și dorința făr' de margini?... Lăsați vorba-vă pripită,
Mergeți regi spre închinare la născutul în tavernă.“

M. Eminescu (*Dumnezeu și om*)

Ideea de Dumnezeu la Eminescu trebuie căutată mai întâi în contextul operei sale, în structurile fundamentale ale acesteia întrucât, ca la orice poet, dar mai mult decât la oricare, opera eminesciană este o expresie a culturii și spiritualității neamului său, cultură însă șlefuită, îmbogățită, înălțată de el.

Întocmai cum spunea Iisus ascultătorilor săi: „N-am venit să stric Legea ci s-o plinesc” (Matei 5, 17), tot așa putem spune și despre Eminescu: el n-a venit să înlocuiască cultura română, n-a venit s-o strice, ci s-o plinească, s-o desăvârșească.

Așadar marile valori, elementele specifice, definitorii ale culturii române, au fost păstrate și sublimate în opera sa. Și, ideea de Dumnezeu, credința în Dumnezeu a reprezentat întotdeauna, și acest lucru nu mai trebuie dovedit, caracteristica fundamentală a culturii și spiritualității române; ca atare, ea, legea strămoșească, sufletul și conștiința neamului, nu numai că n-au fost eliminate sau marginalizate de Eminescu, dar au fost cu evidență și în mod abundent parte integrantă, esențială a creației sale.

Fac această afirmație pentru a respinge încă o dată interpretarea materialist-ateistă a operei marelui poet,

potrivit căreia Eminescu ar fi fost ateu; această interpretare este bazată pe anumite versuri din unele poeme care aparent ar justifica-o, și menționez aici spre ilustrare doar cunoscutul poem *Împărat și Proletar* de care s-a făcut atâta caz în acest sens, poem unde Eminescu, vorbind despre religie, zice:

„Religia – o frază de dânsii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug.“

Desigur, toate zecile de referințe la Dumnezeu, sutele de referințe religioase, în general, arată că aici Eminescu nu este un antireligios, un ateu, ci un revoltat împotriva formelor religioase corupte, sau împotriva manipulării prin religie spre exploatare.

A fi împotriva lui Dumnezeu, și a semnala reaua utilizare de către om a ideii de Dumnezeu, sunt două lucruri esențial diferite. Și Iisus a protestat împotriva înțelegerii greșite a ideii de Dumnezeu de către iudei în timpul Său, asta neînsemnând însă că Iisus a fost ateu.

În afară de aceste succinte considerații trebuie menționat aici faptul că, la o cercetare atentă, un interpret al sintezei eminesciene, un psiholog al religiei, mai ales, ar observa fără mare greutate spiritul religios al marelui poet.

Simpla repetare, cu o incredibilă frecvență, a unor cuvinte ce țin de domeniul religiei ca: înger, angelic, cer, divin, icoană, sfințenie, candelă, Prea Curată, rai, profet, lumină, rugăciune, și multe altele, dovedesc fără putință de tăgadă conștiința sa religioasă.

De altfel, ar fi de necrezut și absurd ca un om care respinge o ideologie, o mentalitate, o credință, să-și ia imaginile care exprimă în modul cel mai înalt noblețea simțurilor și gândurilor sale tocmai din ceea ce respinge.

Mai mult decât atât: Eminescu îl invocă pe Dumnezeu foarte des în poeziile sale, după cum îl și prezintă descriptiv; invocarea însă este rugăciune, este parte a unui dialog cu Dumnezeu.

Ilustrative invocări, deci rugăciuni către Dumnezeu, găsim, între altele, în tabloul dramatic *Andrei Mureșanu*:

„Decât o viață moartă, un negru vis de jele,
Mai bine stinge, Doamne, viața ginții mele,
Decât o soartă aspră din chin în chin s-o poarte,
Mai bine-atingă-i fruntea suflarea mării moarte!“

în poemul *De-aș muri ori de-ai muri*:

„Dar de-i muri tu, înger de palidă lumină,
O, ce m-aș face-atuncea, mărite Dumnezeu?“

precum și în alte poeme încheiate printr-o doxologie sau conținând o doxologie, așa cum găsim în poezia *Învierea*:

„Cântări și laude-nălțăm
Noi, ție, unuia,
Primindu-l cu psalme și
ramuri
Plecați-vă neamuri
Cântând Aleluia!“

Prezentările descriptive ale dumnezeirii abundă în sinteza poetică a lui Eminescu. Așa, de pildă, în *Feciorul de împărat fără de stea*, Dumnezeu e prezentat drept Cel ce trăiește infinit viața Sa cerească, Cel ce are cartea vieții oamenilor, Cel ce, în calitate de Tată, oferă daruri spirituale făpturilor sale:

„Dar în acest cer mare ce-n
mii de lumi lucește
Tu nu ai nici un înger, tu
nu ai nici o stea

Când cartea lumii mare
Dumnezeu o citește
Se-mpiedică la cifra vieții-ți făr' să vrea.“

ori:

„Căci Dumnezeu în lume le ține loc de tată
Și pune pe-a lor frunte gândirea lui bogată.“

În poezia *Dumnezeu și om* poetul aduce un omagiu Nașterii lui Hristos, apostrofând în același timp cu tristețe înțelegerile limitate, superficiale ale misterului divin:

„Azi artistul te concepe ca pe-un rege-n tronul său,
Dară inima-i deșartă mâna-i fină n-o urmează...
De a veacului suflare a lui inimă e trează
Și în ochiul lui cuminte tu ești om – nu Dumnezeu.“

În *Ondine* Dumnezeu este prezentat ca fiind Creatorul, Cel ce menține simetria, legile, armonia creației, Cel ce își manifestă pronia Sa potrivit cu planul din veci al creației.

Poemul *Din lira spartă* îl mărturisește pe Dumnezeu Cel ce crează destinele oamenilor, iar *Amorul unei marmore* îl mărturisește ca fiind Cel atotputernic, căruia I se cuvine credința noastră. Prin prezența Sa în univers Dumnezeu dă măreție creației, fapt pentru care întreaga făptură ca într-un, și după un proces de conștientizare adoră pe Creator aducând... „Candeli aprinse lui Zebaot“ (*Filosofia copiliei*).

Pesimismul lui Eminescu a constituit o problemă care a condus pe mulți în mod greșit la catalogarea marelui poet ca ateu. Pesimismul religios nu este însă deloc un indiciu al necredinței, ci dimpotrivă, al credinței. Da, el poate să exprime o relație deteriorată între om și Dumnezeu, dar nu necredință. De pildă, sentimentul părăsirii de către Dumnezeu, așa cum apare cel exprimat în poemul *Nu e steluță*:

„Galbena steauă fără
lumină,
Altar să n-aibă un
Dumnezeu,
Este-al meu suflet care
declină,
Sufletul meu!“

Sentimentul părăsirii deci, care-l face pe poet să abordeze o atitudine de îndoială și rezervă față de lume și viață, fapt pentru care problema morții apare mereu în prim plan, nu exprimă respingerea ideii de Dumnezeu, ci tocmai contrariul, disperata părere de rău pentru a fi scos din comuniunea divină; și cu cât conștiința excluderii este mai mare, cu atât pesimismul e mai intens. Totul însă e bazat pe acceptarea ideii de Dumnezeu, a prezenței Sale atotputernice și mântuitoare în

univers, în lume.

Este potrivit să menționez în acest context cazul Mântuitorului Hristos, care pe cruce fiind, având luate asupra-și toate durerile lumii și păcatele oamenilor, văzând și experimentând enorma distanță ce păcatul introduce între om și Dumnezeu, a strigat disperat: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?“ (Matei 27, 46). Însă chiar în cuvintele îndurerate ce semnaleză distanța între om și Dumnezeu, Iisus nu respinge pe Dumnezeu, ci suferă știindu-se ca om, îndepărtat de El, deci conștiința ideii de Dumnezeu e confirmată de disperarea însăși; acest lucru este evidențiat și de faptul că în pesimismul său, în realitate, omul tot lui Dumnezeu I se adresează și nu altcuiva, așa cum Iisus, după strigătul său dureros, se adresează tot Părintelui ceresc zicând: „Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu“ (Luca 23, 46). Exact așa se întâmplă

cu Eminescu, și acest fenomen se vede cu claritate la o cercetare atentă a operei lui, a stărilor lui sufletești acolo încorporate.

În *Mortua est*, de exemplu, Eminescu afișează vizibil un pesimism legat de sensul vieții, de zădărnici și nimicnicii, într-un mod ce aduce aminte aproape automat de Ecclesiastul biblic care, după îndelungi căutări, proclamă în final dezamăgit: „Vanitas, vanitatis, omnia vanitas” (Ecclesiast 12,8).

Însă după cum știm bine că autorul Ecclesiastului, chiar făcând această constatare, era un credincios fervent în Dumnezeu, tot așa, aici, atitudinea pesimistă a poetului față de lume și viață nu indică necesarmente necredința.

În poemul *Demonism* Eminescu recunoaște clar că omul este chip al lui Dumnezeu, deși, din nou, pesimismul său îl face să sublinieze contrastul dintre micimea omului și măreția lui Dumnezeu. Același pesimism apare și în *Eu nu cred nici în Iehova*, apoi în *Glossă*, unde zice:

„Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece”

precum și în *Luceafărul* în mai multe rânduri și chiar în final unde poetul declară:

„Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.”

Concludem din nou că aceste idei pesimiste nu dovedesc cu nimic faptul că Eminescu ar fi fost ateu sau necredincios. Ele reflectă pur și simplu tribulațiile unui suflet zburciunit aflat în căutarea marilor înțeleșuri ale lumii și vieții.

Faptul că pesimismul nu este incompatibil cu credința ne-o ilustrează încă și mai semnificativ câteva poezii eminesciene de inspirație pur religioasă, ca de pildă, poemul *Dumnezeu și om* sau *Colinde*, *Colinde* unde autorul cântă Nașterea Domnului Iisus Hristos în termeni doxologici, de adevărat credincios:

„Colinde, colinde!
E vremea colindelor,
.....
De dragul Mariei
Și-a Mântuitorului
Lucește pe ceruri
O stea călătorului”

În *Rugăciunea unui dac* poetul laudă în limbaj comun dar emoționant atotputernicia, bunătatea și milostivirea lui Dumnezeu. El se face credinciosul devotat care recunoaște intervenția lui Dumnezeu în viața și evoluția întregii creații, rolul sfinților, al Maicii Prea Curate în istoria

mântuirii, așa cum îl aflăm mărturisind și în poemul intitulat chiar *Rugăciune*:

„Crăiasă alegându-te,
Îngenunchiem rugându-te,
Înalță-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie;
Fii scut de întărire
Și zid de mântuire,
Privirea-ți adorată
Asupra-ne coboară,
O, Maică prea curată
Și pururea fecioară
Marie!”

În sfârșit, o analiză critică, sistematică și obiectivă a sintezei lui M. Eminescu nu ne permite să luăm o anumită dimensiune a operei sale afară din contextul ei integral. De aceea vorbind de pesimism, pentru o adecvată exegeză și înțelegere a acestuia, trebuie mers și la sentimentul opus

lui, adică optimismul, speranța. Făcând aceasta atent, vom descoperi multe locuri unde speranța este exprimată clar de Eminescu, iar rugăciunile și invocările nu vin în ultimul rând în acest sens, deoarece speranța este inerent, parte structurală a oricărei rugăciuni ori invocări.

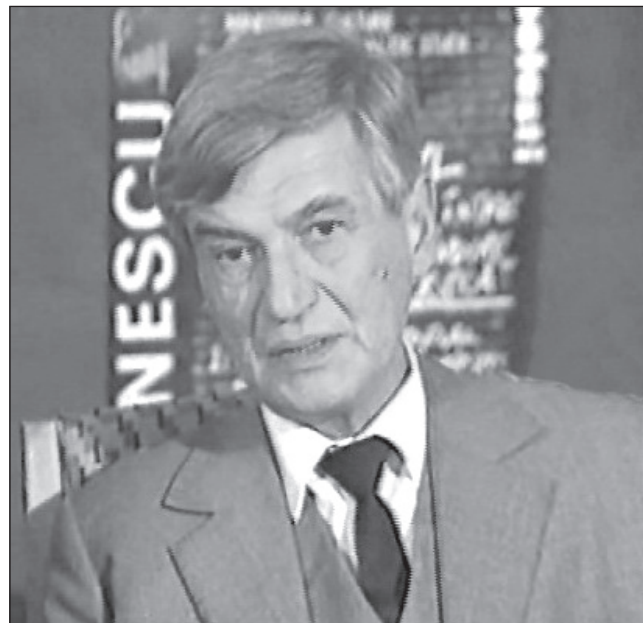
Credința și speranța sunt redactate în cuvinte simple dar adânc mișcătoare în întreaga sa poezie religioasă, după cum și în semnificativele versuri *Dumnezeu și om* unde Hristos este prezentat drept Cel ce pune capăt oricărui dubiu existențial, drept Cel ce aduce răspunsul la orice întrebare, Cel ce șterge eterna neliniște de pe fața omenirii, versuri ce reprezintă un incontestabil *Quod erat demonstrandum* pentru dovedirea prezenței ideii de Dumnezeu în inima și opera lui M. Eminescu:

„Fi-va oare dezlegarea celora nedelegate?
Fi-va visul omenirii grămadit într-o ființă?
Fi-va brațul care șterge-a omenimei neputință
Ori izvorul cel de taină a luminii-adevărate?

Va putea să risipească cea neliniște eternă
Cea durere ce-i născută din puterea mărginită
Și dorința fără de margini? ... Lăsați vorba-vă pripită,
Mergeți regi spre închinare la născutul în tavernă!”

Eminescu ne-a întors ochii spiritului spre marile întrebări existențiale, spre fața ascunsă a adâncului, spre strălucirea inefabilă a înaltului, descoperindu-ne că înaintea incomprehensibilității misterului nu putem decât să ne transformăm întrebarea în cânt și incantație, în timp ce taina își întetește strălucirea ce cade peste noi ca adierea unei suflări divine peste cenușa celor trecătoare.

Valentin COȘEREANU

100 de zile cu Petru Creția

4 martie 1992. – ZIUA 80 – Între timp ne sosesc actele oficiale de trecere a Memorialului în subordinea directă a Ministerului Culturii, acte care sunt susținute cu iscălitura oficială a ministrului. Nouă întâlnire cu prefectul de Botoșani, întrucât este nevoie de acceptul local, în vederea legalizării demersurilor ulterioare (Ministrul Economiei și Finanțelor, Ministrul Bugetului, Veniturilor Statului și Controlului Financiar), ca abia apoi să fie emisă Hotărârea de Guvern, pe care urmează să o iscălească primul-ministru, Theodor Stolojan. Conduita prefectului lasă de dorit, așa încât Petru abia se abține. Îi dă, totuși, câteva replici, dar prefectul nu este atent, obișnuit să se asculte doar pe sine. La ieșire, ne uităm unul la altul cu oarecare stare de nervozitate, dar și cu imaginea caricaturală a prefectului: *ai avut dreptate, Valentinuțule; acum îl prefer pe maior. Măcar era de bună credință.*

Plecăm cu această constatare. Nu comentăm.

5 martie 1992. – ZIUA 81 – Bibliotecara nu mai vine la serviciu (*Pagubă-n ciuperci!* – zice Petru), dar nu-și motivează în nici un fel absența. *Ce facem, Valentinuțule, spargem ușa? Am nevoie de cărți, vreau să lucrez! Dacă nu vine trei zile, îi desfacem contractul de muncă și scăpăm de nebună!* Ajungem la concluzia că nu este bine să spargem ușa, pentru că în felul acesta, ea va avea câștig de cauză, iar noi vom fi țapii ispășitori ai situației. Mare-grădina Ta, Doamne!

6 martie 1992. – ZIUA 82 – Inspectorul șef interimar al Inspectoratului pentru Cultură vine la Ipotești. Ne așezăm toți trei la masă discutând variante ale planurilor de organizare și administrație. Instituția sa fiind subordonată aceluiași Minister, el se simte solidar cu noi și se oferă să ne ajute, mai ales în treburile gospodărești. După două ore și jumătate îl conducem spre ieșire.

Aștept replica lui Petru care nu întârzie să vină: *trebuie să rămânem pe picioarele noastre, așa cum am început. Să-i obișnuim cu o oarecare independență, iar de gospodărit ne vom gospodări și singuri, numai bani să avem. Dacă încep să se amestece tot felul de foști activiști, ăștia vor strica totul. Nu trebuie să-i lăsăm. Îmi dă din nou dreptate în legătură cu toate acestea, și asta cu*

atât mai mult cu cât îi spusese lui Petru de la început cum stau lucrurile la Botoșani și cât am avut de luptat cu oficialii în acest sens, până a veni el. Rămâne pe gânduri, dând semne vădite că în acest fel nu vom ajunge departe. Nu dă semne, însă, că-i pare rău că n-a rămas în capitală... Încă e bine.

7 martie 1992. – ZIUA 83 – Petru vorbește la telefon cu doamna Geamănu. Aflăm că trebuie organizat concurs (obligatoriu!) pentru toți cei care vor fi angajați. Asta este o mare problemă, căci oamenii locului, obișnuiți cu numirile din vremea comuniștilor, consideră aproape degradantă postura concurențului, mai ales că era vorba de „celebra” navetă Botoșani-Ipotești. Ajungem împreună la concluzia că e bine să ne interesăm la alte instituții bugetare de cei care (eventual) să poată veni la Ipotești prin transfer, ceea ce ar fi legal. Suntem destul de îngrijorați amândoi în această privință. Vorbim și facem strategii. Eu fac o listă cu cei pe care i-aș putea contacta în vederea unui transfer.

8 martie 1992. – ZIUA 84 – Petru schimbă telefoane cu Ofelia. Trimitem la Ministerul Culturii actele iscălite de prefect, după discuția din cadrul Consiliului Prefecturii. Eram îngrijorați amândoi ca nu cumva prefectul să se răzgândească și să influențeze negativ consilierii. Se poartă. Am răsufflat ușurați când am primit actele oficiale de accept. Dealtfel, ei nici nu înțelegeau, nici nu-și doreau să investească prea mult în... nimic. Aveau ei alte planuri pentru județ, nu le ardea de mofturile unor „zănatici”.

Prietenia noastră se leagă pe veci – observă Petru cu voce tare. Ne înțelegem din ce în ce mai bine. Astăzi îmi face unele destăinui de natură personală și mă bucur de încrederea pe care mi-o poartă. Îmi citește selectiv din poeziile lui, știind că-mi place mult acest lucru. Se creează atmosferă, așa încât îi recit și eu din Evtușenko, Tagore, Esenin și Omar Khayyam. Mă ascultă cu atenție și, cum începusem să mă aprind, Petru îmi prevede, râzând, un destin de genul: *te și văd, bătrîn, cu părul lung și cu un trenți cu pulpanele filfiind, recitînd cui o vrea să te asculte, pe străzi...* Ne distrăm destul pe seama acestei imagini, după care

îmi citește traduceri din Dylan Thomas, un poet necunoscut mie. Îmi place enorm. Simțind că merg direct la țintă, îi sugerez alcătuirea unui nou volum de poezii. Este total de acord. Își face planuri editoriale cu voce tare. A fost o zi încântătoare.

10 martie 1992. – ZIUA 85 – Suntem hotărâți să ne gospodărim, așa că mergem împreună să-mi cumpăr un frigider pentru acasă, urmând ca luna următoare să luăm un altul, pentru el, căci în perspectiva unei veri călduroase, anticul „frigider” de la Ipotești nu va mai folosi la nimic. Aducem frigiderul cu mașina personală până acasă. Caut niște băieți din preajma blocului să mă ajute să-l urc până la etajul al II-lea. Nu găsesc pe nimeni și după un sfert de oră de așteptare îl văd pe săracul Petru că este hotărât să-l urcăm singuri. (De unde atâta energie într-un om la această vârstă? Sau poate n-a mai avut răbdare să aștepte...). Eram teribil de jenat de așa zisele noastre servicii, dar mai ales de faptul că tocmai el, Petru Creția, se expune unui astfel de supliciu. Norocul îmi aduce salvarea, căci tocmai ieșeau din scară niște cunoștințe care s-au oferit să mă ajute. Am râsufat ușurat când i-am văzut ieșind din scara blocului. Petru ne urmărește ca să-i audă vorbind în dialect moldav.

Colindăm magazinele cu gândul mărturisit că trebuie să cumpărăm un radio-casetofon. Ar fi păcat să nu-l înregistrez recitând, așa cum stabilisem cu câțva timp în urmă. Îi spun că imprimările vor fi inventariate și vor rămâne pentru totdeauna la Ipotești. Promite că îmi va lăsa și manuscrisele poeziilor lui pentru fondul documentar ipoteștean. Nu găsim ce ne trebuie și luăm drumul Ipoteștilor.

Astăzi (11 martie) – ZIUA 86 – ne întâlnim cu viitoarea noastră dactilografă, de care Petru spune că are nevoie strictă și urgentă. O pune la o probă, pe care fata o trece mulțumitor, apoi, după ce ne despărțim de ea adaugă: *dacă are cunoștințe minime (și le are) rapiditatea cu care va bate la mașină va crește în scurt timp*. Nu mă pot abține și-i replic: – *Am mai dat o lovitură capitalismului!* După care ne distrăm copios. (Replica nu e altceva decât un *memento* la ceea ce-i povestisem altădată: văzusem înainte de 1989, la intrarea unei alimentare jerpelitate de la marginea Bucureștilor, scris pe o bucată de placaj: *am primit varză murată!* Numai că un isteț a completat alături cu cretă: *am mai dat o lovitură capitalismului!*)

Intrăm prin librării. Îmi cumpăr Umberto Eco, *Pendulul lui Foucault*, iar el îmi face cadou *Moartea la Veneția* (Thomas Mann) și *Întineric la amiază* de Arthur Koestler. Primesc cadourile cu o bucurie curată, ca un copil. Sunt onorat și încântat în același timp. N-am mai văzut un om căruia să-i placă, pe de o parte să cânte într-o crâșmă jerpelită la acordeon, iar pe de alta să stea cu atâta plăcere nedisimulată în librării.

***

(UNDE-ȘI BAGĂ POPA... COADA...)

Preotul satului, slujitor la biserica mare din Ipotești (cea construită prin colectă publică, la inițiativa lui Nicolae Iorga și Cezar Petrescu), mă întâmpină chiar în fața bisericii. E mic de statură, cu o burtică destul de proeminentă pentru vârsta lui, cu o țcălie de barbă mai mult caricaturală (genul chinezilor în vârstă), roșu la față și cu o voce surprinzător de baritonală față de înălțimea lui. Te-ai fi așteptat la un tenor. Îmi spune, ca pe o taină, după ce mă felicită sincer pentru cele începute la Memorial, că orice lucru în care pui atâta credință câtă poate încăpea într-un om are impedimentele sale (evident, puse pe seama diavolului). Nu te poți măsura cu puterile Necuratului, așa că nu-l contrazic.

Îmi argumentează cu exemplul preoților care încep să construiască o biserică. *Toți au avut probleme, bre, domn' director! După cum văd eu, n-o să vă fie ușor. Am trecut și eu prin asta când am făcut în Ardeal o biserică de toată frumusețea*. Mă atenționează și el că Petru Creția vrea să-mi ia locul. *Grijă mare!*, îmi spune părințelul, *dracu' își bagă coada acolo unde nici nu te-aștepți!* Nici nu știam câtă dreptate îi voi da nu peste mult timp, numai că respectivul încornorat nu și-a băgat-o între noi, ci prin alte locuri, iar noi nu știam cum să i-o retezăm...

(Popa avea o voce baritonală excelentă. Când cânta el în biserică, se cutremurau pereții, iar enoriașele se buluceau să-l asculte. El le urmărea mai mult pe cele... cu har, dar nici pe celelalte nu le uita de la spovedanie... Era timpul când o angajată a Memoria-lului a insistat sistematic să merg la biserică și să-l aud cât de frumos cântă, asigurându-mă că după aceea mă voi simți cu mult mai eliberat. Deși eu intram în lăcașul sfânt numai într-o anumită dispoziție sufletească, de hatărul ei, mă duc. Am rezistat chiar o jumătate de oră. La ieșire, sunt întrebat cum a fost. – *Nu-i așa că ești mai liniștit?* – *A fost... bineșor* – îi zic. În afară de faptul că dascălul nu știe să citească, iar popa nu știe să vorbească, *totu-i perfect... Vocea popii, însă, face toate paralele... din cutia milei*).

După grija în legătură cu postul meu, de câte ori văd trimisul obișnuit al Domnului pe pământ, îmi vine să-l întreb, așa cum a făcut-o voievodal Petru Creția în 1990: **Unde ați fost în ceasul greu al țării? Unde ați fost, voi, preoții de mir, diaconii, schivnicii, episcopii, mitropoliții, că de patriarh nici nu poate fi vorba? Unde a fost cea mai veche instituție a țării, veche de 1.500 de ani, Biserica Ortodoxă Română? Nu unde ați fost timp de aproape jumătate de veac de aspirare samavolnică și criminală, că asta știm. Principiul era să salvați biserica, sacrificându-i menirea și esența. Dar unde ați fost în ceasul greu al țării? De ce, când a început măcelul la Timișoara n-ați pornit să trageți clopotele și să bateți toaca în întreaga țară? De ce nu v-ați ridicat în apărarea pastorului ungar? Cel puțin atât. Dar nu, ar fi fost prea mult pentru o biserică la ale cărei temelii se află vechii martiri ai calendarului creștin. De ce, în numele Domnului și al Fiului Său, care s-a jertfit pe cruce de tînăr, nu v-ați îmbrăcat în odăjdii, n-ați luat icoanele, evangheliile, cădelnițele și înșeși sfintele potire și n-ați ieșit pe străzile orașelor noastre, să vă așezați între ucigași și piepturile deschise, gata jertfite, ale copiilor noștri? Mai știi, poate nici n-ar fi tras în voi, ca oameni cu frica lui Dumnezeu ce erau. Și, dacă ar fi tras, cât ar fi trebuit să vă pese, în numele a ceea ce, în principiu, ar trebui să fiți?**

Nu vă vorbesc cu ură, ci cu sălbatică durere și vă vorbesc doar în numele meu, pe care nici nu-l știți, ca să nu angajez pe nimeni în actul extrem de grav de a vă discredita ca singura instituție românească istorică obligată la martiriu. Numai în numele meu, urmaș al unui șir de preoți, atestați documentar din al șaptesprezecelea veac, preoți de țară, smeriți și așezați, dar care nu s-au rugat niciodată în bisericile lor pentru sănătatea și dăinuirea vreunui criminal. Înțelegeți? Cred că nu. Prea tare v-ați oploșit, decenii în șir, sub scutul puterii care săpa la rădăcina neamului nostru, într-o alianță care v-a fost de folos numai vouă. Prea tare ați lipsit de la istorie, de la sufletul nostru și de la soarta noastră. Nu chiar toți, căci cițiva, puțini, au pătitit pentru credință în sufletul și în carnea lor. Dar pe toți ceilalți, cei mai mulți, vă chem, în numele clerului din care sunt mîndru că mă trag, la un act de penitență. Smeriți-vă în fața poporului pe care l-ați trădat. Spovediți-vă, și nu numai în taina inimii voastre, ci în fața miilor de leșuri tinere pe care n-ați știut să le apărați, dezertînd de la propria voastră menire. Găsiți cumva, oricît de bicsnici ați fi fost, un vad prin sîngele care a curs în locul sîngelui vostru. Știți mai bine decît mine că există un drept la răscumpărare, dar nu din virful buzelor, ci

din adîncul sufletului, care are puterea să se martifice în numele credinței, al adevărului și al iubirii, oricît de săraci ați fost de toate acestea. Faceți ce știți, dar nu rupeți Biserica țării. Vine o lume nouă, care vă mai poate primi doar dacă veți avea puterea să vă umpleți gura cu cenușa căinței voastre.

***

12 martie 1992. – ZIUA 87 – Petru îmi povestește cum în 15 noiembrie 1989 și-a asumat, la Oxford, un text împotriva dictaturii – de o virulență ieșită din comun și pentru care putea plăti cu viața. Numai că Securitatea nu i-a făcut nimic în mod oficial – așa cum l-au lichidat pe Mihai Călinescu, elevul din Botoșani, la numai 17 ani, pentru că scrisese pe peretele unei instituții *Jos Ceaușescu! Jos dictatura!* Și nu i-au făcut nimic, pentru că deja buba era coaptă și aproape să se spargă. Textul lui Petru a fost preluat și difuzat de *Europa liberă*, atunci interzisă în România. În decembrie '89 se transmitea în țară, iar Petru cu Ofelia îl ascultau în Gara de Nord, cu totul întâmplător. O gospodină, în sala de așteptare, a vociferat: *oare prin ce adăpost călduț și bine pregătît din străinătate mai stă și acest Petru Creția?* Apoi Petru, după cunoscuta pauză: *rîsu' plînsu', bătrîne...*

Textul pare coborât direct din cerul pe care l-a iubit atît de mult și este unul cutremurător. E ceva în el despre care Eminescu spunea că se întâmplă ca o cutremurare a nervilor. Iar după gravitatea unei asemenea cutremurări, asumându-și cu un curaj și o responsabilitate pe care numai unul ca el a putut să le aibă, a spus simplu că se va întoarce în țară. Cu gestul acesta, Petru Creția devine Sfînxul neclintit al nației, căci în el stau ideile grave și responsabile care au marcat sfîrșitul unei epoci prin excelență nefaste.

Intitulat de autorul însuși *Sfîrșit de veac în România și adresat confracților scriitori, dar și intelectualilor țării, iată-l în toată splendoarea și rigoarea sa: Sfîrșit de veac în România, sfîrșitul inevitabil al unei vitrege vremi românești, care a purtat nume atît de mincinoase, încît ajunge să le rostești pe dos ca să rostești adevărul. Da, s-au sfîrșit în chinul și în sîngele acestui veac, demonicele regnuri care au zdruncinat nu numai planeta, ci însăși definiția umanului. Marea criză a speciei care și-a găsit expresie în hitlerism, stalinism și maoism stă acum să treacă, oricît s-ar îndrzi să mai dăinuie în tot mai puține locuri ale lumii crîncena lor moștenire. Și oricît de mulți ar mai fi imitatorii și epigonii asiatici, africani, sud-americani, europeni ai marilor modele blestemate. Seamănă toți între ei, toți spun și savîrșesc aceleași lucruri, toți sunt caricaturi fără haz, mizerabile marionete ale destinului națiunilor. Iar acum, în locurile unde se hotărăște soarta planetei, și ceasul lor a sunat. Acești autocrați de mîna a doua sau a zecea, acești pontifi ai unor false religii au devenit anacronici.*

O să ținem minte numai numele morților, torturaților și al înfometaților care au pătimit sub sceptrul lor de tinichea și în slava lor găunoasă. Și să nu mai vorbim numai de cei fizic vlăguiti și zdrobiți, să ne gîndim deopotrivă la enormele daune morale determinate de violarea brutală, extensivă și cronică a drepturilor celor mai elementare ale omului. Milioane de biete făpturi trăind decenii după decenii, cu copiii și cu bătrînii lor sub imperiul spaimei și al minciunii, al sărăciei care ne sălbăticește și al deznădejdiei care ne mutilează sufletele, popoare întregi au răbdat în obida și în umilința ce nu e firesc să rabde oamenii și neamul pînă și-au vîndut singurele lucruri pentru care merită să trăiești numai ca să trăiască pur și simplu, oricum, oricît de jos în tina istoriei. Dar neamurile s-au trezit din spaima lor și ceasul sinistrilor despoți a bătut de-a lungul și de-a latul lumii. În Europa, mai mult decît oriunde în mîndra vatră a civilizației occidentale și a străvechilor ei valori.

În chip firesc, născut și crescut ca român, gîndul meu este la țara mea, aceea unde mă aflu. Starea de lucruri din România, rod al unei dictaturi personale fără analog în acești ani ai continentului, a devenit sau mai exact a fost dintotdeauna de tolerat. Nimeni, niciodată, nici macar puternicele imperii care ne-au impresurat nevoile și neamul, care ne-au îngenunchiat și ne-au secătuit veac după veac, întîrziindu-ne din drumul nostru firesc, nu au adus țării de data aceasta dinlăuntru ei atîta rău și un rău atît de adînc și de greu reparabil, cu atît de responsabilă siluire a vechilor datini, un faliment atît de radical al bunului trai, al buneii culturi, al bunelor relații dintre oameni, al bunului nume al țării, al buneii speranțe.

Însăși integritatea teritoriului internațional e pusă în joc prin politica dezastruoasă dusă în privința Transilvaniei și prin totala indiferență, ba chiar ostilitate, cu care e privită de conducerea de la București soarta conaționaliilor noștri activi și neînfricați în lupta pentru renașterea națională. Singuri ei, dintre toți românii, se înscriu astăzi în contextul ireversibil al unei emancipări a răsăritului Europei. Noi, ceilalți, părem a vrea să rămînem în ochii lumii, în ochii noștri, ai copiilor noștri, singuri pe deplin înjosiți și înfrinți. Să fie chiar așa? Știu că glasul meu e prea mic și prea însingurat pentru a da acestei întrebări toată gravitatea cuvenită. Tocmai de aceea mă voi mărgini să o adresez mie însumi și confracților mei, scriitorilor, profesorilor, cercetătorilor, atîția cîți au mai ramas.

Oare noi, în principiu fruntași ai conștiinței naționale, nu avem datoria, față de țară și de noi, să analizăm formele subtile de compromis în care ne-am instalat? Am ajuns să credem că glasul nostru nu mai contează. Dar nu e adevărat, nu contează doar pentru că e mut. Și, de altfel, dincolo de orice fel de efect posibil, rămîne să ne întrebăm ce relație se va institui între opera noastră și conștiința noastră cînd ne vom da seama că am lipsit de la ceasul istoriei. L-am sărbătorit așa cum am putut pe Eminescu... Dar unde e lecția lui? De ce nu l-am pus, așa cum merita din plin, între noi și umilitoarea noastră lașitate? Cînd cea mai înaltă demnitate a lui, intransigența aceea fierbinte și pură trebuia să ne stea drept pildă?

Ne-a convenit să credem în eficiența unor mici strategii, ne-am complăcut în ideea că e mai bine să avem mîinile libere ca să facem puținul care poate fi făcut. Dar mîinile celor neînfricați cresc din puterea, neînfricarea și din neîntinarea sufletului. Altfel, nu mai sunt bune decît să ne iscălească demisia de la rolul pe care ni l-am arogat. Să nu ne întrebăm cei care vin după noi: «Ce ați făcut pentru a legitima poziția și demnitatea țării în noua structură a comunității europene? Și ce ați făcut cu gîndul și durerea atîtui sînge vărsat de-a lungul vremii ca să fim ce se cuvine să fim și am mai putea să fim?» Iar cine va bate mîine sau poimîine la ușa noastră, un român ca și noi, să știe bine că ne temem. Dar de un singur lucru, de judecata urmașilor noștri.

A trebuit, totuși, să plătească totul, după revenirea în țară, suportând o bătaie cruntă de la niște necunoscuți (dar profesioniști!), bătaie sistematică (cu ciocanul!) de care nu l-am auzit plîngându-se niciodată. A suferit singur, ca un Cristos bătut în coate, asumându-și cu responsabilitate și cinstea de netăgăduit toate lașitățile lumii românești, lume pe care o iubea ca nimeni altul și de care, întocmai ca Eminescu, a știut s-o prețuiască din adîncul ființei, atunci cînd alții o huleau într-atît, încît cu greu puteai să spui că erau parte din ea.

(Fragment din volumul
100 de zile cu Petru Creția
apărut la Editura Junimea,
colecția Memoria clepsidrei, 2014)

Mihai Eminescu, *volksgeist*-ul românesc

• Această carte oferă, pentru prima dată în limba noastră (spaniola n.r.) *Povestirile (Narraciones)* integrale ale celui mai însemnat poet și scriitor român.

• Autorul este un autentic mit național, ale cărui versuri sunt repetate și memorate generație după generație

Povestiri (Narraciones)

Mihai Eminescu

Traducere și prefață de Enrique Nogueras

Editura Traspies

Cu excepția a două povestiri traduse în limba spaniolă și publicate în România în foarte puține exemplare, această carte oferă, pentru prima dată în traducere integrală în limba noastră (spaniola n.r.), *Povestirile (Narraciones)* celui mai însemnat poet și scriitor român din toate timpurile, Mihai Eminescu (1850-1889) care a fost și este considerat un inovator al limbii române, părinte al patriei românești, la fel cum la rândul lor au fost Cervantes, Shakespeare sau Dante în Spania, Anglia, respectiv Italia. Forța lirismului său, imaginația, dimensiunea picturală și emoția generată de textele sale, îl situează pe Eminescu alături de cei mai mari scriitori romantici ai Europei. În ciuda morții sale timpurii, Eminescu a lăsat în urma sa nenumărate scrieri (multe dintre acestea neterminate) care stau mărturie a personalității cameleonice și încărcate de emoție a poetului. Așa cum se poate vedea pe coperta cărții, *Povestirile (Narraciones)* adună în același volum toate basmele și povestirile sale, atât pe cele publicate în timpul vieții, cât și cele care au fost adunate din manuscrise, permițându-i cititorului să își facă o idee completă despre universul creației eminesciene, dar și despre realitatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Acțiunea poveștilor și povestirilor din volumul *Narraciones* se desfășoară într-un trecut idealizat al României, fie în Transilvania, fie în București. Volumul se divide în două părți, prima parte intitulându-se *Povestiri publicate în timpul vieții (Narraciones publicadas en vida)*, reunind povestirile *Făt-Frumos din lacrimă (El príncipe de las lágrimas)*, *Sărmanul Dionis (El pobre Dionis)*, *Ziua Sfântului Ermil (En el día de San Ermil)* și *Cezara*, în timp ce cea de-a doua parte, intitulată *Povestiri după manuscris (Narraciones a partir del manuscrito)*, culege mai multe titluri din punct de vedere numeric, dintre care se remarcă senzaționalul *Geniu pustiu (El genio baldio)*.

Enrique Nogueras, profesor de limbi romanice la Universitatea din Granada, ne-a dăruit această fantastică traducere și editare adresată cititorilor interesați, dar simplificând, după cum el însuși mărturisește, notele explicative din ediția originală, și dând acestor texte importanța pe care o merită în cadrul Romantismului European, completând parcursul acestuia în epocă și punându-l pe Eminescu pe aceeași treaptă cu Becquer o Larra, la aceeași înălțime cu Holderlin și Dino Campana.

Mihai Eminescu reprezintă o imagine care atrage și seduce, de care s-au apropiat mulți scriitori importanți ai limbii noastre și ai altor culturi. Printre aceștia, se numără

traducerea, în colaborare, a lui Rafael Alberti și a Mariei Teresa León: ediția *Poeziilor (Poesias)* pe care aceștia au tradus-o mai întâi pentru Losada și apoi pentru Seix Barral, continuă să fie cea mai cunoscută. Mai recent, pentru America de Sud, Omar Lara din Chile se apropie, de asemenea, de opera eminesciană. În Spania ne bucurăm de prestigioasa ediție, de asemenea a *Poeziilor (Poesias)*, realizată de José Manuel Lucía Megías și Dana Mihaela Giurcă, pentru Catedra. Fără nicio îndoială, Eminescu este cunoscut în principal, pentru poeziile sale. Dacă a existat vreodată o cultură populară, acel *volksgeist*, spiritul poporului, acesta a supraviețuit – și s-a construit – în România prin vocea lui Eminescu, acest adevărat mit național, ale cărui versuri sunt repetate și memorate generație după generație, în școli și nu numai, ale cărui superbe poeme sunt intonate, cântate, recitate ca niște letanii. Ba mai mult! Ca poet, Eminescu unește prin opera sa întreaga patrie română și din acest punct de vedere povestirile sunt foarte importante, inovatoare din perspectiva noastră și necesare, în acest interes mereu crescând a culturii spaniole pentru cultura înfrățită românească. Apropierea noastră de România, – această țară misterioasă și magică, neliniștitoare și plină de magnetism – deși lentă, trebuie să încerce să umple spațiul dintre cele două culturi. Pe zi ce trece, apar tot mai multe ediții ale autorilor români și a operelor lor, care completează cunoștințele noastre pline de prejudecăți și concepții negative aproape întotdeauna, despre o cultură necunoscută pentru imensa majoritate a societății noastre. O cultură bogată și diversă, în contact cu cele mai profunde mărci de identitate comună de origine latină.

Enrique Nogueras afirmă în scurtul și ludicil său prolog: „Dintre scrierile incluse în acest volum, doar patru au văzut lumina zilei în timpul vieții autorului lor (...) toate în reviste ale epocii. Celelalte au rămas inedite și, așa cum va vedea cititorul, în grade diferite de elaborare, deși în ediția aici de față a fost un criteriu al editurii să simplifice intervențiile editorilor filologi, cu scopul de a facilita lectura.” Este vorba, în marea lor majoritate, despre textele de tinerețe, uneori cu foarte probabile ecouri biografice, nu puține dintre ele cu o evidentă derută filosofică și care prezintă o întreagă varietate de registre, dintre care cel mai atractiv și

sugestiv ar fi dimensiunea fantastică și ezoterică și recrearea misterioasă a trecutului sau exaltarea în fața unei naturi cu dimensiuni aproape întotdeauna edenice. Oscilând între entuziasm și resemnare, aceste texte copiază și multiplică marile teme ale poeziei eminesciene și, uneori, le anticipează.” (pagina 8).

Puține cuvinte mai rămân de spus, în afară de călduroasa recomandare a lecturii acestor texte în traducerea lor de excepție în Ediciones Traspies, într-o colecție cochetă și ușor de citit, îngrijită cu multă delicatețe, rigoare și simplitate. O carte adresată nu doar celor pasionați de România și de istoria ei. De la Ovidiu și până în ziua de astăzi.

* Juan Carlos Abril este poet și profesor de literatură. Ultima sa carte este *Nelocuiți* (Dir al Provinciei Granada, 2016)

Avanpremieră editorială

Alex. ȘTEFĂNESCU

Eminescu, poem cu poem

Am lucrat la această carte patru ani. Patru ani am locuit în viața lui Eminescu. Nu în biografia lui, ci în viața lui, care era poezia. A fost frumos, foarte frumos. Dar acum m-am întors în viața mea. Mă bucur că am reușit să închei un volum pe care visam de multă vreme să-l scriu. În timp ce lucram – de obicei noaptea, pentru că ziua aveam de îndeplinit alte obligații – mă obseda gândul că mi se va întâmpla ceva rău care mă va împiedica să termin cartea.

Cum să pretind că sunt critic literar dacă ajung la sfârșitul vieții fără să fi scris despre cel mai mare poet al nostru și unul dintre cei mai mari poeți ai lumii?

Să spunem că orgoliul meu profesional n-ar avea importanță. Tot trebuia să scriu cartea, pentru că treceau anii și nimeni nu se angaja s-o scrie. Apăreau tot felul de filosofări bombastice pe tema eminescianismului sau studii biografice detectivistico-fantasmagorice, dar întârzia să apară o carte de comentarii critice propriu-zise asupra poemelor sale. Nu se grăbea nimeni să explice ce anume îi place din fiecare poem și de ce.

Mulți cunoscuți ai mei, știind că în biblioteci s-au adunat, de-a lungul a peste un secol, sute de cărți despre Eminescu, mă întrebau de ce mai scriu și eu una. „Nu s-a scris destul despre Eminescu? Crezi că o să găsești interpretări mai originale ale operei lui decât cele dinaintea ta?”

Dar eu nu-mi doream să fiu, cu orice preț, original. Dorința de originalitate i-a făcut pe mulți exegeți să se îndepărteze de textul eminescian. Este ca și cum, la un concurs de tir, după ce primii participanți au nimerit ținta, următorii ar trage intenționat în afara ei, fiecare tot mai departe, ca să nu-i imite pe cei dintâi!

S-a ajuns la aberații, la considerații critice cu totul străine de poeziile lui Eminescu. Multe cărți de specialitate, până și manualele școlare sunt pline de ele.

Inițiativa mea critică s-ar putea numi „întoarce-rea la text“. Să citim încă o dată, cu atenție, poeziile

lui Eminescu și să încercăm să înțelegem ce anume ne emoționează și prin ce mijloace.

Am avut surprize revizitând (cum se spune azi) poemele eminesciene. Am constatat cât de mult se înșeală (sau cu câtă dezinvoltură falsifică realitatea) cei care susțin că succesul lui Eminescu ca poet se datorează exclusiv muzicalității versurilor lui. Am mai descoperit că părți considerabile din poemele eminesciene sau

chiar poeme întregi n-au fost examinate și comentate *nicio dată* de criticii și istoricii literari.

Dar mai mult decât orice altceva m-a surprins, încă o dată, frumusețea fără seamăn a poeziei lui Eminescu. Știam de multă vreme ce putere de seducție are această operă, dar admirația mea îmi rămăsese în minte ca o idee pasivă. Recitind-o acum cuvânt cu cuvânt, vers cu vers și poem cu poem, mă întrebam cu oarecare îngrijorare: o să mai simt ceea ce am simțit pe vremuri, când am descoperit-o? („Mai suna-vei dulce corn pentru mine vreodată?”)

A fost mai mult decât mă așteptam. În timpul lecturii, m-am simțit nu numai entuziasmat, ci și intimidat de ceea ce a putut să facă un tânăr din secolul nouăsprezece din cuvintele

limbii române. Le-a combinat cu o artă care seamănă cu magia. Tocmai de aceea stângăciile din unele texte ale sale (în special din cele scrise în anii adolescenței) au făcut emoția mea și mai vie, dovedind că autorul a fost un om, nu un supraom.

Spun și eu (parafrazându-l prin inversare pe Marin Sorescu): Eminescu a existat! Chiar a existat, nu este un personaj de legendă! Un om real a creat o operă de o valoare neverosimilă. Și a avut ca mijloc de exprimare o limbă pe care noi, azi, o vorbim atât de prost! Poate învățăm ceva de la el. Sau poate ne dăm seama, măcar, că suntem în stare să realizăm ceva extraordinar, dacă unul de-al nostru a făcut-o cândva.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

EMINESCU, POEM CU POEM

Cugetările sârmanului Dionis

Un poet sărac, singur cu cărțile lui, într-o casă neîncălzită în timp de iarnă, lipsit de bani, de vin, până și de-o țigară, aceasta este situația descrisă în poemul *Cugetările sârmanului Dionis*. Luând cunoștință de ea, cititorului nu-i rămâne decât să se întristeze, cuprins de compasiune față de poet, sau să se indigneze ca un lider sindical, protestând împotriva inechității sociale, care face ca un creator să trăiască în condiții precare. Eminescu înlătură decîs, de la primul vers, aceste posibilități de interpretare prozaic-umanitaristă a poemului. El dă tonul unei lamentații voioase pe tema sărăciei, în care de altfel se complăce:

„Ah! garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună!”

Se remarcă, încă o dată, un simț al umorului, incompatibil, din perspectiva multora, cu eminescianismul. Calificat stereotip drept „pesimist” de generații succesive de profesori fără vocație și elevi plictisiți, Eminescu devine adeseori subiectul unor reflecții de genul „Știu că a fost un geniu, dar poeziile lui sunt prea triste.”

Nu numai că nu sunt prea triste, dar nu sunt triste. Chiar și în cele în care își exprimă dorința să dispară fără urmă, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată, poetul dezvoltă o energie morală ieșită din comun. Tristețea sa nu seamănă cu întunericul, ci cu o intensă lumină neagră. Refuzul existenței se arată a fi expresia unei mari vitalități ofensate. De altfel, o dovadă de vitalitate este chiar perfecțiunea poeziilor considerate „pesimiste”. Cine disprețuiește viața, cultura, comunicarea cu oamenii nu mai are resurse să caute cu ardoare „cuvântul ce exprimă adevărul.” La George Bacovia pesimismul se infiltrază în chiar construcția poemelor. Versurile sale din ultimii ani sunt propoziții dezarticulate. Iar în cele din urmă nu mai găsim nici propoziții, ci cuvinte dispartate, vestigii ale dezagregării unei vagi voințe de comunicare. La Eminescu, dimpotrivă, se investesc eforturi uriașe pentru a ajunge la coerență și monumentalitate.

Poetul, care pare un pesimist radical, este însuflețit, de fapt, de un optimism al creației. Dar chiar dacă nu credem în acest paradox, nu se poate să nu observăm ce multe momente de amuzament propriu-zis există în opera sa poetică, în toate variantele, de la umorul de idei și până la comicul de situație.

„Ah! garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună!”

Avem în acest vers un spectacol comic al decăderii. Garafa, de obicei plină cu vin, mai poate fi folosită doar ca suport pentru lumânari. Această schimbare a funcției unui obiect face parte din comedia sărăciei: cutia viorii ajunge cutie pentru nasturi, iar dantela de la rochia de mireasă a bunicii – cârpă pentru șters geamurile. În mod similar, garafa, care face parte din recuzita unor momente sărbătorești, dionisiace (atenție și la titlul poemului, *Cugetările sârmanului Dionis*), capătă acum un rol umil. Iar garafa însăși... garafa este pântecoasă. Eminescu a găsit adjectivul care accentuează pitorescul situației. Garafa pântecoasă evocă, fugitiv, dezlănțuirii orgiastice, cu băutori pântecoși, ca Falstaff al lui Shakespeare sau Pantagruel al lui Rabelais. O garafă zvultă și grațioasă, ca o cupă de șampanie, fie și transformată într-un sfeșnic, n-ar fi avut nimic comic. Dar o garafă pântecoasă ne umple de voie bună și creează o atmosferă de comedie care se păstrează până la sfârșitul poemului.

*

Tonul poemului *Cugetările sârmanului Dionis* este dat, cum s-a văzut, de primul vers: „Ah! garafa pântecoasă doar de

sfeșnic mai e bună!” Tot ceea ce urmează este o *comedie a sărăciei* care n-are nimic din starea de spirit sumbru-vindicativă a oamenilor săraci. Pe poet îl amuză situația în care se află. Cum poate un poet să fie sărac? Îl poate atinge pe un poet sărăcia? El se simte, mai curând, un prinț travestit în cerșetor.

Imun din naștere la orice formă de degradare, poetul examinează cu detașare și cu umor camera în care locuiește, curtea care se vede pe fereastră, vrăjmășia iernii, care prin tradiție face acută sărăcia. Și se mai observă și pe sine, înregistrând contrastul comic dintre ideea sublimă de bard, de inspirație și realitatea brutală a unei vieți lipsite de bunuri materiale: „Ah! garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună!/ Și mucoasa lumânare sfărâind săul și-l arde/ Și-n această sărăcie, te inspiră, cântă barde –/ Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut de-o lună.”

Cuvântul „sârman” din titlul poemului este folosit într-un sens ironic. Așa l-ar putea considera un om obișnuit pe un poet, „sârman”. Dar poetul, în sinea lui, nu se consideră nici sârman, nici calic, nici necăjit, nici nevoiaș, nici oropsit. Pentru el până și sărăcia este un spectacol plin de culoare. (Putem să ne gândim, prin similitudine, și la „bietul Ioanide” al lui G. Călinescu, personaj care este în realitate un arhitect genial, proiecție a lui G. Călinescu însuși, și care trebuie mai degrabă admirat decât compătimit.)

Ne încântă, și în acest poem, faptul că Eminescu știe să vadă. Am fi văzut noi vreodată, cu ochii noștri, cât de caraghioasă este o banală lumânare aprinsă din care se preling stropi de ceară? Învățăm de la poet să o vedem și dintr-o perspectivă comică: „Și mucoasa lumânare sfărâind săul și-l arde.”

Și tot ceea ce urmează este o suită de înregistrări ale pitorescului sărăciei: „scârție de vânt fereasta”, „în pod miaună motanii”, „la curcani vânăta-i creasta”. Lipsesc cu desăvârșire din casă și țigările și, pentru a ne face să ne reprezentăm această catastrofă, tot în registru comic, poetul parafrazează o replică celebră din Shakespeare: „Un regat pentru o țigară, s-implu norii de zăpadă/ Cu himere!...”

Comicul crește calm, ca un bulgăre de zăpadă prin rostogolire. Poetul nu se mai satură să adauge noi și noi secvențe din comedia sărăciei. Foarte mult îl amuză curcanii rebegiți din curte, care nu renunță la atitudinea lor solemnă, aducând oarecum cu poezii scufundați în sărăcie: „la curcani vânăta-i creasta/ Și cu pasuri melancolici meditând îmblă-n ogradă.”

La fel se privește și pe sine, amuzat de propria-i neajutorare în fața frigului:

„Uh! ce frig... îmi văd suflarea – și căciula cea de oaie/ Pe urechi am tras-o zdravăn – iar de coate nici că-mi pasă/ Ca țiganul, care bagă degetul prin rara casă/ De năvod – cu-a mele coate eu cerc vremea de se-nmoaie.”

Eminescu are o imaginație prospectivă, cu ajutorul căreia vede departe în spațiu sau în timp. Imaginația lui este un telescop fabulos, destinat cercetării universului în toate dimensiunile sale, fizice și metafizice (la alți poeți imaginația fiind doar fantezie, narcisist-grațioasă). Este o adevărată surpriză ca o asemenea imaginație să fie folosită jucăuș, într-un moment de amuzament. Disproporția este de efect, place, ca atunci când un cântăreț de operă interpretează un cântec de petrecere sau o balerină intră în hora unor copii. Extraordinara minte a unui

poet de geniu, capabilă să-și imagineze originea Universului, folosită pentru reprezentarea condiției de... șoarece, iată o inadecvare expresivă și simpatcă:

„Cum nu sunt un șoarec, Doamne, – măcar totuși are blană,/ Mi-aș mânca cărțile mele – nici că mi-ar păsa de ger.../ Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer,/ Un palat, borta-n părete și nevasta – o icoană.“

Înger și demon

Deși au fost citite în aceeași ședință a *Junimii*, din 7 septembrie 1872, după întoarcerea lui Eminescu de la Viena și înainte de plecarea lui pentru continuarea studiilor la Berlin, poemele *Înger și demon* și *Floare albastră* se deosebesc flagrant între ele, ca și cum ar fi scrise de autori diferiți. Primul poem, silnic-demonstrativ, gata mereu să se prăbușească din cauza prea marii încărcături de comparații și metafore livrești, pare o piesă de muzeu și nu are rezonanță în conștiința cititorului. Cel de-al doilea, inspirat și plin de grație, comedie a condiției de poet dizolvată în melancolie, este emoționant și greu de uitat.

Înger și demon este în mod evident, deși indirect, influențat de ideologia și mitologia Comunei de Paris din 1871, care, cu toate că a durat doar două luni, a avut un ecou de lungă durată în spațiul european. Pledoariile socialiste pentru cauza muncitorilor și instigările de inspirație marxistă la „zdrobirea orânduirii” (înregistrate-parodiate în discursul proletarului din *Împărat și proletar*) se află la originea îndepărtată a poveștii de dragoste paradoxale imaginate de Eminescu. Protagonistii sunt un demon și un înger, un lider al clasei de jos răzvrătit și o fiică de rege:

„Ea? – O fiică e de rege, blondă-n diadem de stele/
Trece-n lume fericită, înger, rege și femeie;/
El răscoală în popoare a distrugerii scânteie/
Și în inimi pustiite samănă gândiri rebele.“

Ideea este, teoretic, productivă din punct de vedere literar. Un bărbat răzvrătit dă o sugestie de forță și masculinitate, iar o femeie din înalta societate poate oricând aprinde imaginația unui bărbat rudimentar. Până și în scena violului din romanul *Răscoala* al lui Liviu Rebreanu există un moment de atracție reciprocă între Nadina și Petre Petre, imposibil de explicat altfel. Sunt pline și în vremea noastră ziarele de iubiri dintre prințese și grădinari sau dintre domnișoare studioase și rockeri. Cu alte cuvinte, iubirea imposibilă dintre o fiică de rege și un socialist încruntat, care cheamă mulțimile la luptă împotriva monarhiei, este psihologic plauzibilă:

„Despărțiți de-a vieții valuri, între el și între dânsa/
Veacuri sunt de cugetare, o istorie,-un popor;/
Câteodat’ – deși arare – se-ntâlnesc, și ochii lor/
Se privesc, par a se soarbe în dorința lor aprinsă.“

În special psihologia femeii este schițată clarvăzător de poet:

„Ea-l vedea mișcând poporul cu idei reci, îndrăznețe;/
Ce puternic e – gândi ea, cu-amoroasă dulce spaimă;/
El prezentul îl răscoală cu-a gândirilor lui faimă/
Contra tot ce grămădiră veacuri lungi și frunți mărețe.//
El ades suit pe-o piatră cu turbare se-nfășoară/
În stindardul roș și fruntea-i aspră-adâncă, încrețită,/ Părea ca o noapte neagră
de furtune-acoperită,/ Ochii fulgerau și vorba-i trezea furia
vulgară.“

Poetul solidar cu șoarecii care îi rod cărțile! O asemenea situație îl poate cuceri chiar și pe cel mai ursuz cititor. Numai într-o povestire a lui M. Sadoveanu vom mai regăsi o complicitate la fel de excentrică și înduioșătoare, între proprietarul unei case și hoțul care jefuiește acea casă (care pentru proprietar nu mai înseamnă nimic, după ce a fost părăsit de soția lui).

Altceva din poem nu rămâne. Situațiile imaginate succesiv, începând cu prezența simultană în biserică a celor doi, sunt false, ca pozițiile în care erau obligați să stea – cu figuri surâzătoare – mirii de altădată în fața aparatelor de fotografiat. Iar limbajul poetic folosit suferă de o prețiozitate asfixiant-somptuoasă:

„În biserica pustie, lângă arcul în părete,/ Genuncheată
stă pe trepte o copilă ca un înger;/
Pe-a altarului icoană în de raze roșii frângerii,
Palidă și mohorâtă maica Domnului se vede.//
O făclie e înfipțată într-un stâlp de piatră sură;/
Lucii picături de smoală la pământ cad sfârâind/
Și cununi de flori uscate fâșâiesc amirosind /
Ș-a copilei rugăciune tainic șopotit murmură.//
Cufundat în întuneric, lâng-o cruce mărmurită,
Într-o umbră neagră, deasă, ca un demon El veghează,
Coatele pe brațul crucii le destinde și le-așază,
Ochii cufundați în capu-i, fruntea tristă și-ncrețită.//
Și bărbia lui s-apasă de al pietrei umăr rece,
Părul său negru ca noaptea peste-al marmurei braț alb;/
Abia candela cea tristă cu reflectul ei roz-alb/
Blând o rază mai aruncă ce peste-a lui față trece.“

George Grigoriu, realizatorul unor emisiuni TV religioase de înaltă ținută intelectuală, a intrat în 2016 în catedrala Sfântul Ștefan din Viena, vizitată în mod sigur și de Eminescu, și a filmat icoana Fecioarei Maria, aceea care apare fulgurant în poemul *Înger și demon* („Palidă și mohorâtă maica Domnului se vede...”). În bisericile romano-catolice *Madona* nu este expusă, catedrala Sfântul Ștefan din Viena reprezentând o excepție. Poate tocmai de aceea a remarcat-o Eminescu. Oricum, aceste informații – impresionante – din dosarul scrierii poemului nu-i conferă poemului valoare estetică. El rămâne bogat ornamentat și fastidios.

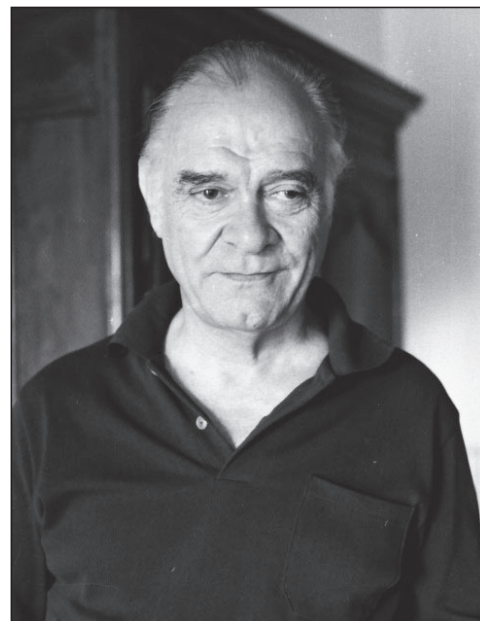
Dacă totuși cineva recitește poemul cu atenție, *căutând* (așa cum pe plajele din SUA, la sfârșit de sezon, unii pensionari caută cu detectoare de metale lăntșoare de aur pierdute prin nisip) versuri inspirate, de genul celor pe care numai Eminescu le-ar fi putut scrie, va găsi până la urmă câte ceva:

„Pe un mur înalt și rece de o marmură curată,
Albă ca zăpada iernei, lucie ca apa lină,
Se răsfrânge ca-n oglindă a copilei umbră plină –/
Umbra ei, ce ca și dânsa stă în rugă-ngenuncheată.“

Menționarea faptului că, alături de copila care stă ingenuncheată și se roagă lui Dumnezeu, „stă în rugă-ngenuncheată” și umbra ei surprinde și emoționează. În rest, însă, Eminescu lipsește din acest poem al său.

Dând dovadă de spirit critic, Ioan Slavici face următorul comentariu într-o scrisoare adresată în 1873 lui Iacob Negruzzi, după apariția poeziilor *Înger și demon* și *Floare albastră* în *Convorbiri literare*:

„Mă întrebi de poeziile lui Eminescu. Eu le aflu mai slabe decât *Mortua est*. Este ceva forțat mai ales în *Înger și demon*. A doua poezie este mai bună.“

Denis DE ROUGEMONT

Jurnalul unui intelectual în șomaj

PREAMBUL

Un val mătură prelată ce acoperă partea din față a vaporului, și apa ne împoașcă obrazii înghețați. „Trage telefonul între picioare, așa, sub impermeabil, să nu se ude.“ (Este împrumutat, trebuie să avem grijă de el...) Ieșim din port, pe marea furioasă. Un fulger pe apa verde, o rafală puternică de vânt: tovarășii noștri de călătorie, doctorul de pe insulă și trei comiși voiajori, se reped în cabina din cală printr-un soi de chepeng. Pe punte rămânem doar eu și soția, încercând să ne adăpostim valizele. Un alt fulger șuieră și bubuie chiar lângă noi. Furtuna s-a pornit brusc, odată cu zorii. De aproape un ceas, tremuram de frig pe cheiul pustiu al portului fantomatic, fără oraș în spatele lui, cu un aer vag american și militar sub cerul jos de culoarea oțelului, încremenit, când izbucnește brusc această furtună de noiembrie ce biciuiește valurile în timpul scurtei traversări, dar se calmează la fel de subit când ajungem pe insulă. Mânia strâmtorii ne-a salutat! Accept acest augur cu dublu sens, marcând prezența unui destin.

Iată insula: o plajă joasă, câțiva pini, două-trei barăci de lemn. Ne târâm valizele de-a lungul unui dig interminabil până la autobuzul în care micul grup de călători înghețați se urcă rapid. Apoi așteptăm încă jumătate de ceas: șoferul și băieții din birt au multe de povestit.

Încă de la pornire, mașina trosnește și scârțâie din toate încheieturile. Un incredibil clinchet de geamuri ne va însoți o oră și jumătate, – atât durează pentru a parcurge cei treizeci și opt de kilometri cât are în lungime insula. Trecem prin sate lungi, în alb și albastru, cu case scunde, câmpuri sărace, lande pe care soarele apare din nou făcând să scânteieze piramide de sare. Departe, printre lagune și mlaștini, cerul e împuns de clopotnițe înalte, vopsite în alb până la jumătate și în negru deasupra, repere pentru navigatori. Autobuzul miroase a marea proaspătă. Pe locurile din spate, țărânci cu bonete pe cap sporovăiesc într-un dialect rapid și monoton. Cred că am ațipit

un moment. Ne apropiem de ultimul sat. Insula devine foarte îngustă. Pe alocuri, e doar o limbă de pământ arid pe care este drumul, un zid pe post de dig, un gard viu de tamarini. La stânga, oceanul invizibil în spatele zidului; la dreapta, bălți sălcii împărțite în alveole cu pereți subțiri, lângă care se adună spuma roșiatică. O lumină vie, jilavă scaldă acest peisaj orizontal. Pânze gălbui lunecă la nivelul dunelor joase ce șerpuiesc ușor în fața noastră, în semicerc, marcând sfârșitul pământului spre vest.

Pe ultima landă, ultima casă lucește stins. Zărim de departe fațada spoită cu var, cu obloane de un albastru mat ce par pictate în acuarelă. O casă foarte simplă, ca în desenele copiilor, dreptunghi luminos pe linia orizontului, depășind puțin hotarele europene într-un fel de teren viran al civilizației occidentale, ținut sărman și epurat, redus la nuditatea celor patru elemente primordiale: pământul, marea, cerul, și focul luminii. În regulă, vom supraviețui!

*

Revăd și re trăiesc atât de clar acea traversare, acea furtună scurtă, subit dramatică, acea fractură stranie pe care a produs-o în viața mea, între ultimele zile petrecute la Paris, febril, și această sosire la soare, într-o libertate inocentă și pură, săracă și voioasă... Dar simt că e nevoie să explic de ce veneam pe insulă în anotimpul când e mai bine s-o părăsești, dacă poți.

În dimineața de noiembrie, pe cheiurile acestui port atlantic, priveam cu ochii uscați de insomnie valurile oceanului mohorât și țărmurile sterpe ale strâmtorii: se pare că nu aveam nimic mai bun de făcut. Eram șomer de trei luni. Cineva îmi oferea un adăpost undeva, o casă goală pe timpul iernii, un prilej de singurătate de mult dorită în taină. N-aș vrea să par prea romantic: ultimii ani petrecuți la Paris m-au învățat că acest oraș, cel puțin pentru un tânăr fără bani, e orașul proprietarilor abjecți

și al portăreselor, al Locurilor-întunecate-și-ticsite în care trebuie să intri cu sufletul umil și cu plicul în mână. Câți nu spun: să plecăm de aici, însă rămân din lipsă de imaginație. Și totuși e nevoie de puțin ca să pleci: sunt mii de case goale în Franța. Spuneți în jurul vostru ce căutați, și veți găsi una, fără bani sau pe foarte puțini. E drept că trebuie să știi cum poți „trăi” acolo. Este o întrebare de bun simț la care am vrut să răspund în această carte. Poate că povestirea mea are un singur scop – să descrie un precedent, să arate că se poate, că s-a putut, și că acolo poți găsi fericirea...

Început de noiembrie

Voi începe cu inventarul domeniului meu.

Nu sunt proprietar, se înțelege. Posed legal doar niște valize, ceva de îmbrăcat, câteva cărți. Totuși, nu pot trăi undeva fără să-mi creez posesiuni – numesc așa orice lucru pe care știu să-l fac în felul meu, și nu prea înțeleg că poți dori să „ai” în alt fel. A poseda nu înseamnă a avea. Și nici măcar, eventual, să folosești un lucru. Înseamnă totuși să-l folosești în fapt. E așadar un act, și nicidecum un drept. Nu e nimic garantat, nimic să dureze mai mult decât timpul cât te bucuri de el. Această căsuță, această grădină și această insulă vor fi ale mele în funcție de puterea cu care voi ști să le folosesc, într-un scop ce le este străin și mă va face să le părăsesc în ziua când vor deveni un obstacol.

(Pentru burghezi, ideea de proprietate se leagă de ideea de moștenire. Ce sminteală îi face să creadă că pot „moșteni” bunuri de la părinții lor? Înseamnă să ignore totul despre adevărata posesie! Un lucru nu-i al meu decât o vreme, iar dacă eu mă schimb, el îmi devine străin. Nu moștenesc nici măcar de la mine! Sau, moștenirea e acel lucru de care nu te poți elibera la timp, care ar trebui definit drept ceea ce este incomod sau impropriu, și de care trebuie să încerci să scapi cu orice preț.)

Domeniul meu e tot ce am la îndemână.

Iată mai întâi masa pe care mi-am fabricat-o: am găsit în magazie două capre de lemn și două scânduri geluite; le-am pus în fața ferestrei deschise spre verdeța încă vie a grădinii. Când îmi ridic privirea, văd curtea de pământ bătătorit umbrită de doi tei, ghizdurile fântânii în stânga, unde doarme o pisică bătrână, magazia în dreapta. Dincolo de curte, straturile înțelenite ale grădinii de legume, de o parte și de alta a unei alei mărginite cu trandafiri. Aleea duce la o poartă de lemn, pe jumătate ascunsă de tufele dese de dafin. Ziduri înalte, albe, închid în toate laturile această grădină modestă, lată exact cât casa. Dincolo de zid nu vezi decât cerul, un cer spălăcit, străbătut de păsări și uneori de un nor rapid.

Mă întorc la dreapta și privesc pe altă fereastră, un colț de landă și mici dune cu măcăciuni care închid orizontul jos. Pământ puțin, mult cer, și peste tot lumina albă, umedă, ce așterne umbre atât de ușoare, verzi și albastre, pe zidurile roz.

Casa are două încăperi la parter, separate de bucătărie printr-un culoar pardosit cu dale. La etaj, unde ajungi pe o scară mică ce urcă din fundul bucătăriei, alte două odăi, destul de mari și aproape goale, sprijină direct acoperișul. Foarte puține mobile, așa cum îmi place. Pereți văruiți în alb sau albastru deschis, podele din scânduri rugoase. Decor candid și voios, mai mult voios decât asce-

tic. În pivniță, cu ușa puțin prea joasă, domnește un miros pătrunzător de dafin. În umbră, se zăresc mormane de vreascuri, unelte și plase pentru pescuit creveți. Mi-am cumpărat un butoiș de vin alb de pe insulă. Un vin slab, destul de acid, ce-ți lasă, poate, un gust ușor de iod, sau cel puțin așa ești tentat să-l crezi: vița de vie crește aici la nivelul solului nisipos, fertilizat cu alge.

Despre insulă, despre sat, despre mare, nu vreau să adaug nimic: las totul să se amestece cu viața mea, în ferici-ta exaltare a luminii marine. Cât despre gândurile mele, deocamdată le ocup cu mici exerciții formale, fără legătură cu această savuroasă betie a libertății. De șase zile de când am sosit, nu am citit decât Regulile^[1] lui Descartes, la fel cum aș dezlega un careu de cuvinte încrucișate, ca să-mi treacă timpul înaintea unei întâlniri.

10 noiembrie

Acest jurnal nu va avea nimic intim. Trebuie să-mi câștig viața, nu s-o contemplan. Oricum, a nota fapte precise ce mi se vor părea frapante este un soi de control amuzant și util – pentru mai târziu –, iar descrierea obiectivă o bună disciplină a spiritului. Iată-mă angajat într-o experiență forțată de viață săracă, liberă și solitară – trei vorbe mari și totuși adevărate – la capătul unui ținut lipsit de resurse, analog, îmi imaginez, cu un avanpost colonial la marginea deșertului. Curiozitate, ca la începutul unui film. Situația de altfel este excelentă, deocamdată. Avem cu ce trăi vreo șase săptămâni, dacă am calculat corect: 900 de franci, un adăpost, și timp să așteptăm vremuri mai bune.

Acestea fiind spuse, trebuie să verific și să notez în fiecare zi:

1. (Problemă materială:) Dacă putem trăi departe de orașe, fără serviciu sau venit asigurat, și totuși să ne câștigăm strictul necesar cu articole, traduceri etc. (de altfel rămâne să le găsim) – și cât costă acest strict necesar.

2. (Problemă psihologică:) Dacă acest regim de viață e propice sau nu elaborării unei opere; – dacă e mai puțin deprimant decât regimul parizian; – dacă adoarme sau stimulează spiritul; – în fine, dacă te face neurastenic, sau furios, sau mulțumit etc.

3. (Problemă socială:) Dacă contactele inevitabile și cotidiene între un „intelectual” de soiul meu și localnici se dovedesc bune, rele, sau pur și simplu neutre (vreau să spun fertile, neplăcute sau sterile), pentru vecinii mei cât și pentru mine.

De la 10 la 17 noiembrie

Încep cu ce e mai urgent, adică scris și trimis șase articole unor reviste, hebdomadare și cotidiene. E ușor să lucrezi în această liniște aproape absolută.

Am totuși impresia clară că exploatez sfârșitul elanului intelectual ce mă susținea la Paris. Ieri și alaltăieri, deja, nu izbuteam să mă conving de oportunitatea a ceea ce scriam. Precizez că era vorba, în aceste articole, despre ce cred oamenii ori se consideră că este actual, în literatură sau în idei. Sunt cel mai bine plătite, ceea ce mă supără. Am păstrat pentru sfârșit – iar asta va fi mâine – două articole destinate unor reviste de tineri (fără plată, bineînțeles), și pe care le voi scrie dintr-o suflare, pentru

¹ *Règles pour la direction de l'esprit* (1629), lucrare în care Descartes trece în revistă mijloacele de cunoaștere omenești.

că pot vorbi în ele despre cazul nostru, cu vorbele noastre, cu libertatea noastră.

După care voi putea să lucrez.

Astăzi e zi de odihnă. În fundul unui dulap, după un teanc de farfurii, am găsit două cărți despre istoria insulei, despre obiceiurile și dialectul ei. Prima este lucrarea unui arhivist de pe continent. Afișează o tandră ironie universitară pentru micile evenimente petrecute în acest colț de țară, și mai ales pentru legendele locale, care-au exagerat și înfrumusețat totul peste măsură... Știința pretinde mici fapte adevărate. Apoi, să recunoaștem, tinde să considere adevărat doar ceea ce este mărunț. Prin urmare, lăsăm deoparte această broșură pentru care autorul va fi primit vreo medalie. A doua carte este lucrarea unui medic bătrân plin de vervă și erudiție licențioasă, cum există cam peste tot ca să salveze „spiritul” unui ținut. Am petrecut după-amiaza citind. Începe cu o cronică istorică, esențialul fiind desigur enumerarea unor debarcări care-au onorat insula, de la primele galere romane până la vaporul lui Sadi Carnot – monument pe locul în care a coborât pe insulă 1892 –, fără a uita drackarurile vikinge, flotele engleze din timpul războaielor religioase și expedițiile pescarilor de somon. O perioadă eroică sub Richelieu. De atunci, se pare, satele se depopulează, tradițiile se pierd, iar câmpurile rămân pârloagă. Doar Revoluția a mai înviorat pasiunea locuitorilor, majoritatea iacobini. Câteva discursuri ținute de șefii lor au fost păstrate în chip miraculos: și nu sunt mai prejos, ca elocința și ampoare a viziunii lor despre lume, decât cele rostite de membrii Convenției, la Paris... Mai găsim în carte snoave țărănești fără perdea, transcrise într-un grai cam prea pilduitor. Interesante precizări bugetare privind instituțiile de binefacere fondate de doctor sau cel puțin inspirate de el. În fine, ceva ce ne va fi foarte util, o minuțioasă descriere a faunei și florei de pe insulă, a mareelor, curentilor și vânturilor. Savuroasă carte, cu adevărat!

Ce minunată bibliotecă ar fi aceea care ar aduna toate lucrările de genul ăsta, pe care, în fiecare subprefectură, un doctor bătrân și sucit le-a scris din lunga lui experiență, din decepții, din iubirea ascunsă și din știința lui heteroclită de practician și colecționar. Liber-cugetătorul și patriotul local duc în aceste pagini un război îndârjit și înving pe rând, până la sinteza finală a unui elan în același timp patriotic, republican și tolerant. Dreapta, stânga, și un anume fel de inteligență, sau de ironie...

Pentru asemenea oameni nu există două Franțe, e sigur! Sau mai curând se combină într-o luptă indivizibilă și necesară inimii fiecăruia dintre ei. Iată genul de francez pe care îl consider cel mai autentic și mai demn să întrupeze conceptul de francez mediu. „Francezul mediu”, în ochii jurnaliștilor, este un mic-burghez cenușiu și plat pe care eu îl numesc francez aplatizat, un perfect cititor de gazete, un francez minimal, și nicidecum o medie. De ce nu se atribuie această expresie acelor oameni ce reunesc în ei tendințele opuse care prin combinarea lor fac spiritul național? Poate pentru că mulți preferă să numească mediu ceea ce este foarte jos – ca să se simtă ei ceva mai sus...

19 noiembrie

PRIMELE CONTACTE CU OAMENII. – Satul se termină la capătul grădinii noastre. După ce ieși pe poartă,

o ieși pe o străduță albă ce ocolește biserica și dă în piața principală.

Piața este un vast dreptunghi de pământ galben în mijlocul căruia, pe vremea Revoluției, locuitorii au plantat un arbore al Libertății. Acest ulm a crescut uriaș, exemplar în simetria lui arhitecturală. E mai înalt decât toate casele și decât clopotnița. Cel mai înalt din împrejurimi. Aș vrea să-l desenez în stil romantic, cu toate detaliile și toate bogăția lui, frizat ca o perucă din secolul de aur. Pe trei laturi ale pieței, de obicei pustie, casele se înșiră în ordine modestă, zugrăvite în tonuri luminoase și simple – alb, galben sau verde. Culoarea obloanelor se armonizează cu fiecare fațadă într-un mod subtil și precis ce spune mult despre sufletul acestei populații discrete. Este impresia pe care vreau s-o rețin deocamdată despre oamenii locului, și ea compensează proasta impresie pe care mi-a lăsat-o patroana băcăniei.

Din păcate, ești nevoit să începi cu ea, când intri în contact cu satul în care vii trăiești. Cea de aici este o femeie enormă și bolnavă de gută. Se plânge că o dor picioarele, e primul lucru de care îmi vorbește, ca să-mi câștige încrederea. Simt că vrea să-mi dezlege limba înainte să-mi spună cât costă conopida, punga de hârtie galbuie, ghemul de sfoară și kilogramul de orez.

Hainele mele, orășenești, dar uzate, nu prea o lămuresc. Păi, ce să crezi de un „parizian” care vrea să rămână aici toată iarna? – Oaspeții vin la noi mai ales vara, îmi spune ea cu prudență.

— Știu, doamnă Aujard, numai că eu nu sunt în vacanță! Am de lucru acasă, am de scris o mulțime de lucruri...

Nu îndrăznește să mă întrebe mai mult. Iar eu prefer să nu-i explic natura muncii mele. Ce înseamnă asta, „să scrii”? Să scrii pentru gazete, vezi bine, dar ce poți scrie despre ținutul ăsta?... Am lăsat-o în plin mister. Cred că, după ce am plecat, a vorbit îndelung cu clienții ce așteptau în tăcere, cu capul în pământ.

Cumătra Aujard nu are totdeauna ce vrei să cumperi. Cum localnicii cumpără doar articole de mercerie, îmbrăcăminte din lână și mirodenii, iarna face puține rezerve de alimente. Atunci trebuie să mergi de cealaltă parte a pieței, la Mélie. Nu e simplu să intri la una fără să te vadă cealaltă. Dar este mai prudent să te ferești, mi s-a spus. Nu vor lăsa din preț ca să păstreze un client, mai curând vor scumpi, drept pedeapsă că a intrat de la concurență. Plus că e neplăcut să te întâmpine reproșul veninos al unei patroane de băcănie.

Neplăcerea de a trece prin sat când simți că ești pândit din spatele ferestrelor. O, libertate a orașelor! Să nu uiți totuși că la Paris înduri inchiziția vecinilor la tine acasă, într-un apartament înghesuit de două camere. Aici, numai pe stradă.

20 noiembrie

Am cumpărat butoiășul de vin de la vecinul cumetrei Aujard (Ugénie, cum i se mai spune). Pe vecin îl cheamă Renaud, ca pe majoritatea sătenilor, Renaud Mellouin. Locuiește în fundul unei mici curți fermecătoare, din cele ce sunt frumusețea ascunsă a caselor de pe insulă: luminoase, curate, împodobite cu glicine și trandafiri, iar uneri cu bolți de vie în stil italian. Ce bucurie să trăiești acolo!

Să petreci serile cu un pahar de vin pe masă, privind cum cerul își pierde strălucirea, iar pereții se colorează în roz.

21 noiembrie

OFICIUL POȘTAL. – Trei metri pe trei, și un grilaj solid, pe mijloc. În spatele grilajului, fața prelungă a lui Pénedaut. Am impresia că-i deranjez existența. De trei ori pe săptămână, mă vede apărând cu un plic mare ce conține un manuscris. „O scrisoare? – Nu. – Un imprimat? – Nu. E scris la mașină. – Nu e nimic scris de mână? – Ba da, sunt corecturi scrise de mână.“

Pénedaut citește a mia oară tariful poștal, face un calcul pe un colț de hârtie și trage concluzia: am de plată 72 de franci, pentru un total, în ziua aceea, de o sută de foi. Pare și el uluit. Protestez indignat, nu e posibil. Totul se reia de la capăt. Până la urmă, decidem să trimitem manuscrisul ca eșantion fără valoare. Taxă de transport: 4 franci și 75 de centime.

După-amiază, în timp ce scriu la masă, aud scârțâind poarta grădinii. E nevasta lui Pénedaut care-mi aduce o hârtie. Alerg s-o iau: îmi întinde un formular de telegramă, dar nu e o telegramă, ci o înștiințare oficială că am de plată neîntârziat suma de 67 franci 25, restanță la coletul de dimineață. În fapt, Pénedaut, ca să fie cu sufletul împăcat, ceruse instrucțiuni de la centru. Șeful îi confirmase că un manuscris se taxează la fel ca o scrisoare. Prin urmare, sunt bun de plată, altfel va trebui să scoată banii „din buzunarul lui“. Alerg la autobuz, vreau să opresc coletul. Autobuzul tocmai a plecat. Telefoniez la centru să deschidă sacul poștal, discut cu patimă, încerc să găsesc o soluție de compromis care să menajeze toate orgoliile, iar până la urmă nu plătesc nimic în plus. Notez această pățanie pentru că este un exemplu tipic de neînțelegere între localnici și mine în ce privește munca mea și condițiile ei practice. Chestiuni mărunte, bineînțeles. Ce dramă însă, în viața unui mic funcționar de oficiu poștal! De atunci, se înroșește și transpiră numai când mă vede intrând.

Discut puțin cu el, ca să-l împac. Pénedaut este invalid de război. Șchiopătează de un picior. Drept compensație, i s-a oferit această posibilitate de câștig. Salariu „net“: 280 de franci pe lună. Nevasta lui e spălătoreasă. Iar vara pescuiesc scoici și le vând celor veniți în vilegiatură. Bineînțeles, nu izbutesc să aflu cât câștigă din micul lui comerț, „depinde de an“.

Pénedaut mă crede bogat (altminteri, cum aș plăti atâta la ghișeu lui?), iar dacă ar ști că în trei săptămâni am cheltuit aproape 600 de franci, ar zice că exagerez, chiar și pentru un bogat. Mă simt retrocedat în categoria burgheză. Condiția mea de om sărac nu a durat prea mult.

26 noiembrie

Nici un răspuns de la Paris la scrisorile mele. Dacă articolele apar abia în decembrie, voi fi plătit cel mai curând în ianuarie. Mai am cu ce trăi vreo două săptămâni, dacă renunț la tutun. Totuși, fără țigări, îmi vine greu să lucrez. Cea mai bună soluție, să merg să meditez de-a lungul plajelor.

Când ieșim din țarcul nostru, avem trei drumuri la alegere pentru plimbare: în zece minute, toate trei ajung la o plajă. Satul e situat pe un promontoriu avansat al insulei, a patra direcție posibilă fiind cea către mlaștină, unde e

greu de pătruns în acest anotimp. Mergem până la dune pe cărări mărginite de tamarini. Nu sunt foarte înalte, dunele, cel mult zece metri, dar e destul ca să cuprinzi cu privirea o bună parte a insulei, satul nostru, mlaștina și două-trei clopotnițe îndepărtate, spoite în negru și alb. Lumina nu mai are intensitatea alb-albastră ce ne amețise la început. Mănunchiuri de raze filtrate de norii gri și rapizi mătură pământul brun, luminează în depărtare o ultimă pajiște verde, fac să scânteieze o movilă de sare, apoi se pierd printre aburii mlaștinii. Cerul se schimbă cu o iuțea incredibilă, uneori îl vezi acoperit apoi perfect senin în răstimpul unei jumătăți de oră. Țărnuț se transformă și el. O noapte de vânt îi schimbă conturul și culorile, aduce un covor de alge purpurii și dezvelește stâncile negre, acoperite de nisip o zi înainte.

Pe câmpuri, lume puțină, omuleți negri încovoiați. Iar satul văzut de pe dune pare uneori un desen de copil, alteori schița unui pictor cubist, alteori, sub o aversă de ploaie amestecată cu raze, o ilustrație din secolul al XVIII-lea german.

28 noiembrie

Oceanul conferă un subînțeles solemn oricărui gând. Celor mai intense le dă forță, le dă un cadru și un fond, și scuipă spuma celorlalte. Cu toate astea, îl contempul cu un soi de neîncredere profundă: există mai ales ispita de a te topi în nu știu ce perfecțiune sterilă. Decât să fixez cu o privire vagă și pasionată neantul infinit al apelor, prefer să privesc la picioarele mele desenele nisipului spălat la fiece retragere a valurilor, și uzura pantofilor mei, cu pielea ce se întărește și crapă din cauza apei sărate...

1 decembrie

Cheltuieli în prima lună pe insulă: „Menaj, mâncat și băut, 480 de franci; (în general, totul e mai scump decât la Paris). Lemnul de foc, 50 de franci; (pe insulă cresc puțini arbori, lemnul e adus de pe continent). Iluminat cu petrol, 39 de franci. Bonuri de la „Société Coopérative de Panification“, 40 de franci. Reparat pompa de la puț, 25 de franci; (nu funcționează nici după reparație, scoatem apa cu o găleată legată de o funie). Timbre, plicuri, 45 de franci. Vicii omenești, 70 de franci (țigări). Diverse, 30 de franci. Total: 770 de franci.

Câștig: 80 de franci pentru un text publicat într-o revistă.

Rămăși: circa 200 de franci.

Sentimentul de a depinde total de hotărâri îndepărtate, binevoitoare sau nu, și de hazard, trezește un sentiment de libertate, de detașare aventuroasă. Soarta mea nu mai depinde de ceea ce pot eu face sau imagina: eliberare. Trebuie să se întâmple ceva. Și dacă nu se întâmplă nimic? „Nimeni nu moare de foame la noi“, se spune, și cred că am spus-o și eu cândva. Există însă și excepții, cazuri fără precedent, și motive absolut personale de a nu cere ajutor. Cu toate astea, mă simt liniștit, ba chiar nu am fost niciodată liniștit ca acum, pe deplin.

Motivul este poate fericirea vieții pe care o trăim. Să-ți găsești ritmul natural, și mijloacele să te limitezi la el, iată scopul oricărei morale: căci „a gândi corect“ depinde de asta.

2 decembrie

ÎNTREBĂRI. – E oare atât de „natural“ să trăiești pe o insulă? Insularitatea (geografică și morală) nu este oare un soi de viciu? Nu este rădăcina oricărui idealism de care omul modern ar trebui să se vindece dacă vrea, în sfârșit, să devină „actual“? Nu este oare, deasemeni, rădăcina acestui spirit de abstractizare egoistă de care suferim cu toții?

În fine, oare nu-i prea ușor să-ți găsești ritmul tău de viață în condițiile în fond artificiale în care m-a pus șomajul, silindu-mă să vin aici, într-un mediu ce-mi este foarte străin, iar asta din motive la fel de superficiale, în raport cu opera mea concretă, ca motivele economice?

De ce trăiesc oamenii pe insule? Când ieșim la plimbare și constatăm ce îngust e domeniul nostru, cu marea la zece minute de mers în orice direcție, cu aceste mlaștini ostile, suferim că nu putem continua să mergem, în gând, până în ținutul vecin. Această libertate insulară este o libertate negativă. Ne ocrotește de lume și ne reduce fizic la limitele noastre. Dar omul e astfel făcut încât dorește mereu să se aventureze dincolo de ceea ce poate, să depășească, măcar în gând, hotarele posesiunilor sale pentru a merge să se amestece cu „ceilalți“, în străinătăți...

Aici, totul se reduce la mine. Degeaba încerc, nu pot să împart cu oamenii din sat ceea ce este esențial și trainic în viața mea. Simplul fapt că nu-i pot convinge că scrisul înseamnă o muncă adevărată pune între noi o barieră sentimentală, un obstacol pe care-l simt permanent. Și nu mă pot resemna să accept situația asta.

Din tot ce au putut întrezări din munca mea, un singur lucru i-a impresionat: mașina de scris. Mătușa Renaud (Renaud-de-la-Cure), o veche prietenă a stăpânilor casei în care locuim, a venit de mai multe ori să ne vadă. Ieri, cu mii de precauții retorice, m-a întrebat dacă fiul ei poate veni și el să vadă mașina. Cred că fără mașina de scris, nu le-aș putea dovedi niciodată că fac ceva cu adevărat.

Când merg la familia Renaud, se întâmplă contrariul. Îmi explică în detaliu ce fac ei, deci pot pricepe și admira. În felul ăsta au asupra mea un soi de superioritate concretă, ce mă rănește nu în vanitatea mea, se-nțelege, ci în dorința de simpatie umană, de relație directă, pe picior de egalitate.

Moș Renaud, un fost marinar, bărbos, jovial, e deja ramolit, dar într-un fel agreabil, dacă pot spune așa. Scleroza aduce un pic de fantezie în amintirile lui, prea des povestite. („Când eram în fața portului Tamatave, în 1886...“) Acum împletește un năvod de nouăzeci de metri, lucrare impresionantă cu detalii de care sunt interesat. Fiul familiei alcătuiește ilustrate din bucăți de timbre decupate. Zăbovesc la discuții în bucătărie, unde-și fac veacul de obicei. E greu de imaginat o încăpere mai plăcută. Scaune din lemn lustruit, o masă grea în mijloc, alta mai mică la fereastră, la care lucrează moș Renaud. Pe jos, pământ bătătorit, acoperit cu un strat fin de nisip. Pe pereții văruiți în alb, câteva mici gravuri vechi, cu rame negre așezate frumos, fotografia unui vapor, și un vechi arbore genealogic în culori stinse. Această ordine voioasă, curățenia austeră ce domnesc aici cu atâta natu-

ralețe, cum pot să le consider dacă nu simboluri vizibile ale universului lăuntric al acestor oameni?

Uneori îmi spun: lumea modernă n-a pătruns în ei. Sunt imuni la freneziile noastre. Nu vor cunoaște confuziile noastre dureroase, inadapările noastre, dorințele noastre contradictorii. S-au înconjurat cu lucruri pe măsura ființei lor naturale și se mulțumesc cu ce au. De ce aș vrea să-și dorească altceva? Iar când mătușa Renaud îmi spune că n-a părăsit insula niciodată, în cei șaiszeci de ani de viață ai ei, de ce nu mă pot împiedica să am pentru ea un sentiment de regret, o strângere de inimă?

4 decembrie

Indispoziția mea când patroana băcăniei voia să știe cu ce mă ocup, dar și în alte ocazii asemănătoare: iată, pentru mine, întreaga problemă a culturii. Ea le-ar părea absurdă celor mai mulți dintre intelectualii pe care-i cunosc. Totuși, dacă refuzi să pui această problemă în detaliul concret al relațiilor umane banale, e posibil să refuzi adevărata gravitate, adevărata dificultate a chestiunii.

Cel mai cert beneficiu al situației mele e că mă văd silit să mă apropiu zilnic de limitele domeniului cultural: și doar aici apar absurditățile cu care ne hrănim de secole, într-un acord tacit, poate excesiv.

Aș vrea să exprim un maximum de înțelegere umană când scriu, dar tocmai faptul că scriu mă izolează de mulți oameni, de cei mai mulți dintre ei. Și mai ales de cei din jurul meu, cei care azi sunt semenii mei.

Ei îmi vorbesc de ceea ce-i interesează, iar eu le împărtășesc interesul. Dar nu pot sau încă nu știu să le vorbesc despre ceea ce mă interesează pe mine: simt bine că nu sunt curioși.

Așadar, despre ce îmi vorbesc? Despre vreme, ceea ce îmi place, cum place oricui; despre munca lor la câmp sau pe țârm, și îi ascult cu atenția unui ucenic; despre amintirile lor, uneori captivante, alteori comice, și care îmi dezvăluie de fiecare dată o lume care nu e absolut nouă, dar care îmi trezește un nou interes.

Dar când între noi apare încrederea, dacă încerc să aduc în discuție lecturile lor, ziarele pe care le cumpără, politica, religia pe care o practică, devin muți de îndată, sau reîncep să povestească anecdote lipsite brusc de orice interes. Nu simt că s-ar feri de mine. Pur și simplu, în mintea lor, aceste lucruri n-au fost niciodată formulate în fraze.

Nu simt că ar avea rezerve față de mine ca intelectual sau „specialist“, dar simt că nu mă cred mai competent decât ei în chestiunile pomenite. Nu bănuiesc că un scriitor își poate face o „specialitate“ din așa ceva. Ar fi uimiți să afe într-o zi că sunt interesat de „ideile“ lor, de situația, de problemele lor, – și că fac uneori din ele însăși materia muncii mele...

Mi-e greu să exprim această situație – ce nu e decât sentimentul unei indispoziții lăuntrice. Sentimentul că există aici o absurditate, atât de enormă că nimeni nu îndrăznește s-o spună... Poate că, peste un secol sau două, oamenii se vor întreba cum am putut rămâne atât de orbi... Sau poate că indispoziția mea este absurdă... A încerca să pui față-n față cultura și realitatea înseamnă poate să arăți că le ignori pe amândouă... Ori să arăți o

naivitate de neiertat. – Cu toate astea, nu sunt pregătit să spun că mă înșel, adică să accept bunul-simț al epocii actuale. A dovedit prea des de ce e în stare.

5 decembrie

Una din bucuriile noastre e că putem în fine să ascultăm la patefon, cu volumul dat la tare, coruri zgomotoase sau pur și simplu muzică modernă, – fără vecini care să bată în perete ori să ne facă scene, formale dar obositoare, pe palier.

Nu avem decât zece plăci: Bach, Mozart, Stravinsky, Honegger. Una de Milhaud, cu uvertura și finalul din Eumenide, cumpărată la Paris și ascultată doar la magazinul de muzică. Este evenimentul singurătății noastre. Cu siguranță că aici, în pustietate, e locul cel mai potrivit să ascultăm o asemenea muzică, să o lăsăm să se înalțe. Indescriptibilă maiestate a unui lent paroxism vocal, ritmat ca de înaintarea unei mulțimi în marș, catastrofă sau triumf solemn al nu știu cărei revoluții viitoare... Dacă aș fi un dictator, sau profet al mulțimilor, aș pune trupe dezlănțuite să intoneze imnul acesta, cânt al destinului unui secol orb în revolta lui...

Stranie armonie între această muzică a mulțimii și landa stearpă din jurul nostru! Proximitate a oceanului. Clamoare a mulțimii în fața cerului fatal, și omul amuțește acolo, „nu se mai aude“ în gloata furtunoasă, în timp ce aici, în tăcere, se prelungește o rumoare de mulțime nevăzută.

6 decembrie

De câteva zile, e foarte frig. Tot ce avem pentru a încălzi camera mare de la parter este un godin mic din fontă așezat în fața șemineului. Vântul permanent îl face să fornăie furios, ferestrele se închid prost, – ca peste tot – și simțim aerul rece suflând până în mijlocul odăii. În fiecare dimineață, la trezire, mă duc să tai și să despici o buturugă în pivniță, efort care mă încălzește de minune. Unul din gemulețele de mica ale sobei este crăpat, și toată camera se umple cu un miros de dafin și de fum.

Azi dimineață, deja, a trebuit să sparg o pojghiță de gheață formată în fântână. Degetele mi-au amorțit pe funia înghețată și tremură de la tăiatul lemnelor. Sunt nevoit să scriu încet; s-ar putea ca stilul să se resimtă, să fie și el puțin amorțit.

10 decembrie

UN DISCURS AL ÎNVĂȚĂTORULUI. – Ieri seară, ședință de Pathé-Baby^[2] organizată de învățător în sala școlii de băieți. Abia așteptam să-i văd pe săteni adunați, să aflu cum sunt în adunările lor, și mai ales tinerii, de obicei invizibili (aproape că mă îndoiam de existența lor). De data asta, erau acolo. Stăteau pe băncile lungi din spatele micului aparat de proiecție plasat la trei-patru metri de ecran (un cearșaf ce acoperea o tablă școlară). Vreo patruzeci de fete și băieți, nu prea gălăgioși, aproape toți urâți la față și îndesați la trup. Noi eram în spatele lor. În spatele sălii, așezați pe două dulapuri joase, mai erau vreo zece bărbați. Doar două-trei bonete de femei, atât.

² Sistem de cinema amator (cameră de filmat și aparat de proiecție) lansat în 1922, cu film de 9,5 mm.

În fine, copii care înconjurau trepidul aparatului și pe învățător, atenți să-i dea la mână rolele de film.

A fost nevoie de timp pentru a pregăti proiecția. Băieții râdeau pe înfundate, pișcau fetele. În fața mea, o fetișcană trupeșă se agita pe bancă. Pe ceafa ei grasă, vedeam plimbându-se un purece. Un băiat îl zărește și îl vânează pișcând-o pe față, iar răsetele se întetesc. Învățătorul cere liniște, proiecția începe. Este un film de dinainte de război, *Cursa cu Torțe*, după piesa lui Paul Hervieu. Între episoade, apar aceiași efebi greci, purtând torțe pe care și le dau unul altuia cu gesturi lente, fascinante, cu salturi mari încetinite – din cauza curentului electric prea slab, proiectorul funcționează cu o viteză mai mică. Dar toată lumea pare mulțumită, chiar dacă filmul mi se pare aproape de neînțeles.

Cursa cu Torțe odată încheiată, se aprinde lumina. Învățătorul urcă la catedră și anunță că va rosti un mic discurs, ca în fiecare săptămână de acum înainte. „Voi fi scurt!“ E un tânăr cu gesturi energice și chip inteligent, că părul negru, rebel, prin care-și trece degetele în momentele dramatice. Învățătorul anunță subiectul serii: Ce înseamnă să fii laic? – „Domnilor, dragi prieteni! Voi aminti mai întâi împrejurările ce m-au făcut să aleg acest subiect. Există... nu departe de aici... cineva – n-am să-i spun numele, nu vreau să atac pe nimeni! – există cineva, spuneam, care a îndrăznit să mă acuze că otrăvesc conștiințele!“ Urmează relatarea detaliată a calomniilor pe care preotul le răspândește pe socoteala lui, în case, ba chiar interesați să înăbușe adevărul etc. Pleata i se agită, brațele la fel, vocea îi crește. „Eram la ultimul Congres al învățătorilor, ținut la Paris... ei bine, cetățeni, acest Congres a hotărât ca pe viitor...“ Sfârșitul frazei e foarte sonor, în fundul sălii izbucnesc aplauze. Tânărul orator electricizat lansează o vibrantă definiție a laicității. „A fi laic înseamnă să vrei Dreptate și Egalitate pentru toți! A fi laic înseamnă să vrei educație liberă și gratuită pentru toți, fără deosebire de avere sau religie! Să fii laic...“ Ah, să fii laic înseamnă mai ales să nu combați religiile, cum pretinde vecinul, „căci le respect pe toate, dacă nu vin să mă atace în activitatea mea profesională, pe care o consider sacră!“ Pe scurt, să fii laic înseamnă să fii religios în adevăratul sens al cuvântului, cum spun Gambetta, Ernest Lavisse și alții. Să fii laic înseamnă, în definitiv, „să-ți iubești aproapele!“ Apuc să-i șoptesc la ureche soției: „O predică în toată regula!“, când oratorul, în culmea elocinței, strigă: „O, frații mei, acum, când va mai spune că otrăvesc conștiințele, veți ști să mă apărați! Etc! și în presă! „Nu eu am vrut acest război! Dar voi ști să mă apăra!“

Discursul s-a sfârșit. Învățătorul își trage sufletul. Bărbații din spatele sălii au aplaudat scurt. Ba chiar, Mellouin a strigat: Bravo! Tinerii cred că a „vorbit foarte bine“. În încheiere, se dă un desen animat, Tom Degețel, care se bucură de mult succes.

Ieșind, trecem prin fața sălii preotului, care oferă și el o ședință de cinema. Se aud răsete de copii.

Azi dimineață l-am întâlnit pe preot, urmat ca totdeauna de un cârd de băieți. Nu mi-a răspuns la salut.

Traducere de Emanoil Marcu.
În pregătire pentru Editura HUMANITAS.

Poezia lumii în traducerea lui Leo Butnaru

ȘUDRAKA / INDIA, SEC. VII

Poeme din „Trăsura de argilă“

Au existat și mai există surprize, pe care mi le-au oferit și mi le oferă caietele și mapele cu manuscrise de mai demult. Surprizele constând, parcă, în daruri neașteptate, acestea fiind texte proprii sau traduse, fie cele de la care, acum 35-40 de ani, atenția mi-a fost sustrasă de alte preocupări, unele cu vibrația unei mai mari sau mai moderate urgențe, fie de „pierderea“ / rătăcirea lor prin textele începute sau elaborate în primă variantă, altele – așternute pe hârtie, dar neajunse în mașina de scris, din care să iasă mai cizelate, menite, când va Domnul, publicării. Acum trei decenii, urgențele țineau de perestroika, de febrila iscare și mișcare a ideilor și a maselor cărora erau adresate aceste idei sau, unele, de la care porneau dinspre cei mulți. Era o lume în agonie și risipire imperială, dar și în refacere pe principii mai mult sau mai puțin libere, democratice. Astfel că tu îți lăsași pentru mai târziu poemul, proza, eseul începute sau duse spre o primă variantă, același lucru întâmplându-se și cu textele care te îndemnasera să le traduci. Le abandonai, pentru a scrie un articol de ziar ancorat în clocotul politic la zi, pentru a-ți pregăti spiciul pentru o întrunire sau alta, pentru a apărea sămbetele-duminicilor în fața celor mulți, la acel moment ei fiindu-ți cu toții camarazi de pledoarie, de mișcare socio-politică antiimperialistă, anti-URSS.

Astfel că, azi, o retro-cercetare a arhivei nu o singură dată se soldează cu surprize, unele dintre ele fiind ca și similare cadourilor pe care, parcă... și le-ai face tu ție însuși. (Sigur, textele traduse le-am românizat în caractere de litere chirilice, cum eram nevoiți să scriem pe atunci noi, cei din stânga Prutului. Publicându-le aici, dau și facsimilele lor – oarecum ciudate deja! – în primă schiță a câtorva pagini.)

Una din recente bucurii pe care mi le-a oferit cercetarea de mape, caiete, vrafuri de file dispersate a fost regăsirea traducerii mai multor pagini din drama clasică indiană „Trăsura de argilă“, atribuită lui Șudraka (prefer această transcripție românească, chiar dacă în izvoarele cercetate numele apare în variantele: Śūdraka, **Çūdraka**; dacă le-am adopta și noi, nu se știe cum le-ar pronunța cititorul român lipsit de elemente ortografice sanscrite concrete), care se presupune că ar fi fost un prinț, poet și autor dramatic din secolul VII. Însă paternitatea auctorială a „Trăsurii de argilă“ este disputată până azi, în discuție apărând și unele argumente rezonabile, ce duc cu gândul la altcineva, la un autor anonim.

Precizez din capul locului: conducându-mă de două variante franceze^[1] și o alta rusă^[2], eu nu am dat o traducere

¹ „Le Chariot de terre cuite“; Traduction par Paul Regnaud, 1876; Traduction par Victor Barrucand. Paris A. Savine, 1895.

² Шудрака, „Глиняная повозка“. Перевод В. Воробьева-Десятковского и В. Шефнера. Изд. «Художественная литература».

propriu-zisă, ci o interpretare, o adaptare, poate chiar o... regie textuală/ textua-

listă, combinând unele pasaje, fragmente care au corespundențe ideatice, metaforice, asociative în cele două traduceri amintite, însă mult mai puține cu versiunea franceză care, de fapt, otova, e una în proză și din care lirismul, metaforismul dens au fost estompate; cea rusească a păstrat prozodia mai mult sau mai puțin riguroasă, însă eu, cum spuneam, în tendința de a ordona, de a coagula fragmentele dispersate, am ajuns ici-colo la altceva – chiar, aș zice, – la poezia pură.

Prozodia sanscrită e una absolut diferită de modelele europene și o traducere cu respectarea regulilor de versificație utilizate în India secolului VII e ca și imposibilă. Din acest considerent, pasajele poematice din „Trăsura de argilă“ au fost de cele mai multe ori adaptate, reorganizate ca topică, formă de versificație, cum o făcu, să zicem, și Lion Feuchtwanger în germană (1916), tălmăcirea lui stând la baza uneia rusești, apărută în 1938. Nici traducătorul francez nu s-a complicat cu prozodia sanscrită, dând, simplu, o variantă-narațiune.

După ce-mi mai trecu din emoția reîntâlnirii cu poezia pe care am adaptat-o, „am extras-o“ din această superbă piesă sanscrită, am încercat să reconstitui motivația, de prin 1978-1979, care m-a făcut să potrivesc readaptarea, regia românească a textului. Recitind și, concomitent, redactând paginile care mă acaparaseră acum patru decenii, m-am pomenit pur și simplu prins de acțiunea propriu-zisă a dramei, însă și de fascinația spectacolului poetic în sine, cu metaforismul său exotic ingenios, abundent. Este fascinantă și măiestria combinatorie auctorială de a găsi analogii memorabile între ființe, lucruri, fenomene, toate – într-o interacțiune cosmică teluric-celestă consolidată de liantul artistic lirico-filosofic de, uneori, inegalabilă pricepere artistică.

Incontestabil, „Trăsura de argilă“ a fost plăsmuită de unul dintre cei mai mari poeți și dramaturgi din literatura universală. Cred că e foarte important de a cunoaște și a recunoaște această capodoperă poetică-model azi, când fel de fel de isme propagă texte în doi peri, date drept poeme, însă care nu au nici cea mai elementară justificare ontologică, deoarece nu corespund intenționalității naturii de la care a pornit poezia lumii, căreia totdeauna îi vor fi specifice unele constante (elemente, trăsături) de gen. Inclusiv *metafora, ca strop de eternitate*, precum o numea un francez.

Leo BUTNARU

Moskva, 1956.

Fuga Vasantasenei^[1]

1

De ce fugi, frumoaso,
Cuprinsă de spaimă,
Ca, zgâlțâiți, cerceii
Să-ți zgârie fața?
Tremuri precum struna
Atinsă de degete,
O, tu, îngrijorato
Ca lebăda care
Tresare când tună-n ceruri.

2

Vasantasena, nu fugi, auzi!
Îngăduie! Oprește-te, frumoaso!
De ce te-ascunzi? Tu tremuri mlădioasă
Precum fragile ramuri, și se joacă
Vântul cu franjurile purpuriei tale rochii; doamne,
Mi se arată mie că în fungă
În urma ta lași rubinii petale
De lotuși minunați. Te mai asemeni
Cu-o peșteră vrăjită, tănuită
Ce-a fost să fie priceput săpată
În scumpetea unei roșii stânci.

¹ Vasantasena – protagonistă din drama „Trăsura de argilă”; numele ei înseamnă – „cea a cărei santinelă-i primăvara”.

3

Ochii mei ce-acum câteva clipe
Vedeau contururi clare până departe
Sunt zăgăzuiți de întuneric.
Și-mi pare că chiar întunecimea
Mi-i închide, pe când eu mă strădui
Cât ce pot să-i țin deschiși, să vadă.
Apoi mai cred că chiar și trupul tău
E cernit de bezna asta deasă
Și de neagra ploaie care cade!
Acum mi-s ochii fără folosință
Precum slujirea la stăpânul proclat.
O, nu te văd în noaptea nepătrunsă, –
Ești flacăra de fulger dormind tainic
În îmbrățișarea unui nor ibovnic.
Dar, totuși, eu te simt, tremurătoare,
Căci te trădează-aromele coroanei
Și zângănitul scumpelor brățări
Ce-ți împodobesc mlădiul trup.

4

Sunt ruinat și, vai! iubirea care
Se aprinsese nemilos în mine
Eu trebuie s-o tănuiesc în suflăt,
Ca să nu știe nimenea de ea – astfel
Și omul ce nu uită supărarea
Mânia lui, o vreme, și-o ascunde.

Luna

1

Palidă ca pleoapele iubitei
E luna ce apare, în preajmă-având
Stelele supuse – fie-ne ea
Făclie în cale,
Albicioasele-i raze
Asemeni unor șuvițe de lapte
Alunecă-n noaptea adâncă,
În albia lacului trist
Cu apa secată.

2

Dar iată, lăsând loc doar nopții,
Luna pleacă, și coarnele-i lucioase
Atârnă ca enormii colți de fildeș
Din gura elefantului, ce falnic
Se-afundă-n scaldă râului adânc,
Colții ascuțiți lăsându-i peste apă.

Primejdia

Ascundeți în grabă copii,
Urcați în copaci, pe ziduri înalte,
Căci gonește spre noi nebunește
Sălbaticul, turbatul elefant!

De pe coapse se rup scumpele braie,
De la glezne cad brățări, strident
Zângănesc podoabele de aur
Și perlele se-mprăstie prin praf.

Despre cântecul lui Rebhila^[2]

Strunele i-s perle adevărate
Chiar de nu-s zămislite în ocean.
Nu-i vina^[3] lui prietenă ce știe
Să aline suferința inimii?
Oare ea nu-i bucurie asemeni
Celei pe care-o-ncerci când aștepti draga?
Ce este ea, de nu zeiască duioșie
Pentru cel căznit de răzlețire?
Nu-i tremurul de flacăra al tainei
Ce-ndrăgostiților le-aprinde firea?
El a cântat atât de clar și dulce,
Cu-atâta patimă și-adâncă vrajă,
Încât nici noima laudelor mele
Nu poate să-i răsplătească măiestria.
Atât de dulce a cântat că, doamne,
Părea să aibă tăinuită-n el o nimfă.

Ca prin minunea visului și-acum
Parcă aud cel glas în depărtare,
Purificând prin armonii cerești
Și-ncet stingându-se în fremătare;
Dar de iznoavă ca prin vis aud
Minunata, dulcea murmurare
A zicerilor lui cu-aripi de fluturi,
Chiar de se sfârși demult cântarea
Și sunt de-acu în drum spre pragul meu...

Monologul lui Ciarudatta^[4] în așteptarea Vasantasenei

Chiar acum să se strice vremea?!
Nourii au și cuprins tot cerul
Ca pe-o inimă în chin de patimi;
Văzând apropierea mării ploii,
Păunii bucușii fac evantaie
Din penetul cozilor enorme,
Iar găștele, gătindu-se de zbor,
Își glăsuiesc tăios nemulțumirea.

Norul albastru-sumbru se arată
Precum un pântec asudat de taur;
Norul care este la culoare
Ca albina neagră crește, se lățește,
Până e gata să treacă pe boltă
Asemenea cu un al doilea Vișnu^[5];
Întreșutele străfulgerări
Mantie îi sunt, portocalie,
Iar unghiul de cocori care presimt

² Rebhila – cântăreț, interpret virtuos la vina (vezi nota următoare).

³ Vina – instrument popular cu coarde.

⁴ Ciarudatta – un brahman negustor falimentar.

⁵ Vișnu – unul din cei trei zei principali ai panteonului indian. Scoica din mâinile lui este un atribut obișnuit, servind de corn de luptă.

Furtuna e ca scoica ce abia
Se vede strânsă-n palmele zieiști...

La-nfățișare gemene cu Vișnu
Albastrul nor, iar unghiul cel de păsări
Se arcui și-acuma amintește
Trâmbița ce-o poartă zeu-n mână;
Iar flăcările fulgerului mult
Se-aseamăna cu mantia ce-o are
Aruncătorul, discobolul falnic.
Șuvițele de ploaie lucitoare
Fără-ndoială că pot fi crezute
Argint topit în jgheburile bolții
Și firul lor, când scapără înaltul,
Pe-o clipă scurtă poate fi văzut;
Dar și bucăți din haine sfâșiate
Parcă-ar veni din slăvi peste pământ.

Măiastră pânză-i cerul, o pictură,
Pe care vântu-o rupe bucățele, –
Nourii în fuga lor schimbă mereu
Chipul ce li-i dat; acu-s pereche
De păsări ce se cheamă ciarkavaka^[6]
Zburând alătura, nedespărțite,
Iar alți nori par găște rătăcite,
Răzlețite, biete, de stol,
Unii, țipând, se-agită ca țiparii,
Alții poți jura că-s strașnici crocodili,
Sau se-arată ca falnice castele.

Nourii întunecă înaltul
Și ceru-i orb cum este Dhitarashtra^[7];
Și strigă bucuros păunul, strigă,
Părând că forța-și laudă Duriodhana;
Sau parcă iar pierdu Iuhishthira
La jocul de noroc și, amărât,
Grăbește pasul – iată cum apare
Făptura celui nor rătăcitor;
În direcție necunoscută
Zboară găscanii, căci la fel și Pandva
A fugit, salvându-se-n bătrânele păduri.

Dialogul Vasantasenei cu Vita^[8]

V i t a:

Vasantasena, privește, privește!
Ca niște scuturi, talere de luptă
Sunt norii agățați în munți, pe culmi,
Și tot aruncă fulgere spre văi, –
Întunecați ca inima femeii

⁶ Ciarkavaka – specie de rațe. Perechea lor în poezia hindusă este comparată cu îndrăgostiții.

⁷ Comparații după poemul epic „Mahabharata“. Dhritarashtra – rege, orb din naștere. Diuruodhana – feciorul său. Iuhishthira – rudă de-a lor, ce i-a pierdut lui Dhritashtra la zaruri toată averea, după care a trebuit să plece cu întregul său neam în pădure. Pandava – feciorul lui Pandu; Pandu – rege, tatăl celor cinci feciori, personaje principale în „Mahabharata“.

⁸ Vita – paj din suita lui Samsthanaki, ginerele regelui Palaki.

De lungă despărțire sfâșiată
Sunt norii mulți și grei, încât păunii,
Auzind detunetele lor,
Își iau zborul, învolburând văzduhul, –
Penetul cozilor în clătinare
Aduce-a evantaie-mpodobite
Cu neasemuite pietre rare!

Broscuțele ochioase-și expun spinarea
În bătaia iuților șuvoaie
Și beau setos din apele de ploaie
Cu gurile pătate de nămol.
Pân` răgușește strigă-ndrăgostitul
Păun și înflorește pomul-nupa⁹,
Iluminând cu flăcări de petale
Precum un candelabru uriaș.

Asemenea la neoneștii oameni,
Ce pătează neamul lor în veacuri,
În beznă deasă norii ascund luna,
Furând-o ca pe o comoară scumpă
Ce le-a fost dată în pază la păstrare;

Iar scânteierea fulgerului pare
Muiere desfrânată, tinerică,
Născută-n castele inferioare –
Ea, zgâtie ce-apare orișunde...

Vasantasena
Ca o rivală-nfuriată, noaptea
Îmi îngrădește drumul, căutând
Cu gelozia ei să mă oprească
Și cu glasul detunat vorbindu-mi:
„Încotro grăbești, pierzându-ți mintea?
Căci drumul tău cu mine își alină
Ispitele iubirii; sus, în ceruri,
Nu-s norii, ci sunt sânii mei smoliți,
Atinși unul de altul!...”

Las să tune
Trăsnească peste lume, curgă ploaia-gârlă,
Ardă străfulgerări spăimântătoare,
Însă femeile ce-n vremea asta
Spre iubii lor gonesc ca oarbe
Nu pot fi oprite de ploi sau foc ceresc!...

Vita:
Vălătucit de vânt, norul se pare
Un rege însoțit în mare grabă
De oștirea lui la bătălie.
Șuvițele de ploaie – un potop
De săgeți călite, iuți, tăioase,
Iar bubuirile-s bătăi de tobe
Ce-ndeamnă oastea sub drapel de fulger.
Norul absoarbe clarul lunii
De pare învingătorul cel mai falnic;
De-asemenea adună-aurării, podoabe
De prin cetăți lăsate de dușmani pe fugă.

Vasantasena:
Ca piele elefantului prea mândru

E culoarea norilor ce trec,
Apăsându-ne pe suflet greu;
Spânzură umflătele lor burți
Pe care fulgere le sparg, despică,
Iar lebedele zboară printre ei,
Pe când o guralivă cocostârcă
Strigă cu glas mare, cu glas trist: „Ploaie! Ploaie!”
Amărându-mi, otrăvindu-mi rana
Inimii, și mai aud bătaia
Timpanelor cerești, care condamnă
Neamănat la moarte, la pieire
Femeile ce sunt acum de soți departe...

Vita:
Așa-i, Vasantasena. Dar privește –
Eu pot asemăna acuma cerul
C-un elefant ce-i îmbătat de patimi;
Lebedele – dalba lui scufie,
Fulgerul – tremurătoarea-i coadă.

Vasantasena:
Privește, înțeleptule, privește –
Nourii aceștia parcă-s frunze
Umede din rămurosul tamarisc;
Întunecații nouri groaznici sunt –
Ei soarele din ceruri l-au furat.
Șuvoiul ploii a spălat-săpat
Mușuroaiele de furnicare –
Astfel doar elefanții se așază,
Răpuși mortal de iuțile săgeți.
A candelabru aurit aduc
Fulgerele; candelabru pus
În regești palate fastuoase.
Întunecați sunt nourii aceștia,
Care din ceruri astrul l-au furat –
Astfel tâlharii de la drumul mare
Iau soața pirpiriului bărbat.

Vita:
Privește, Vasantasena, privește!
Norii cu lucitoare brăie-fulgere
Se înfruntă groaznic – nu cumva
Tocmai ei ar ținea pământul nostru
Suspendat de lungile șuvoaie,
Parcă prins cu lanțuri de argint?!
Și mai ia aminte: norii fugăriți
De suveranul vânt, negri cum sunt,
Seamănă cu tauri, cu o cireadă;
Înaripați de fulgere, ei zboară
Peste noi, și firele de ploaie
Sunt precum săgețile făcute
Din scumpe diamante, nestemate, –
Ele se înfig în țărâna moale,
În pământu-acoperit de iarbă
Și de flori plăcut mirositoare.

Vasantasena:
Preaînțelepte, vezi, la orizont
Mai apare-un nor ce depărtarea
O vopșește în albastru sumbru.
„Încoace! Vino-ncoace!” – îl cheamă păuni

⁹ Nipa – copac, simbolul dragostei; înflorește în sezonul ploilor.

Cu strigătele lor sfâșietoare;
Și lebăda își repede zborul
Cu-aripile să îl cuprindă-n brațe,
Iar găștele, desprinse dintre lotuși,
Privesc neliniștit spre negrul nour.

V i t a:

Așa e. Dar privește – lotușii
Închizându-i ca pe ochii săi,
Lumea parcă doarme nemișcată
În palatul ei ce-și are murii
Înălțați de năvălirea ploii,
De cascadele-i prăvălitoare;
Ea doarme sub bolta necuprinsă,
Sub al norilor cort ce se mișcă.
S-a șters orice hotar care-nsemna
Marginile dintre zi și noapte,
Iar întunericul stăpânitor
Peste toate cele patru zări
Se retrage numai pe o clipă –
La scăpărarea fulgerului, ca
Să revină, acoperind vederea
Setoasă de orizonturi.

V a s a n t a s e n a:

Preaînțelepte, așa e. Dar iată
Și stelele-au pierit, precum un bine
Făcut omului rău și necinstit.
Norul umbri întregul orizont,
Îl făcu întunecat, nostalgic
Ca femeia-n chinul despărțirii.
Mi se pare mie că-a topit
Indra^[10] cerul, revărsându-și apa.
Și mai privește tu, preaînțelepte:
Ba se urcă norul cât mai sus,
Ba se lasă iar înspre pământ
Și-neacă-n întuneric lumea toată,
Schimbându-se mereu la-nfățișare
Ca omul care-a fost sărac o viață
Și în sfârșit ajuns-a bogătan.

V i t a:

Ai dreptate. Mi se pare că,
Pe când arde-n flăcări fulgerate,
Bolta hohotește nebunește,
Cu găgăitul găștelor; se pare
Că cerul e cuprins de bucurie.
Firele de ploaie sunt leite
Săgeți, pe care Indra le repede
Din arcul curcubeului și strigă
Prin toată înălțimea cu detunet,
Iar păunii ce-agonizează-n vânt
Par a fi învăluri de fum.

V a s a n t a s e n a:

O, nor nerușinat!
Vrei să mă sperii
Cu tunetele tale; mă înșfaci
Cu mâinile-ți de apă,
Pe când eu

Grăbesc spre cel pe care îl iubesc!

O, Indra!

Nu ți-am dăruit iubire,
Mângâierea mea tu n-ai știut-o,
Atunci de ce cu urletul de leu
Al detunărilor vrei să mă spăimânți?!
Nu-ți șade ție să-mi ridici în cale
Zăgăzuirea ploii, acum când eu
Grăbesc spre cel pe care îl iubesc!

O, Indra! Ca s-o cucerești pe Ahala^[11],
Te prefăcui la chip, că-ai fi Gautam –
Dar fii mărinimos, fii bun la suflet
Și nourii îi cheamă îndărăt!

O, Indra! Tună-detună, toarnă ploaie,
Săgetează fulgerări spre mine, –
Dar să știi, femeia ce grăbește
Spre iubit, tu n-ai s-o poți supune!

...Trăsnească tunetul, de-i place-așa,
Căci știu, bărbații toți sunt cruzi din fire;
Tu, fulgere, însă mă jelește –
Oare și tu nu-mi înțelegi durerea?!

V i t a:

Vasantasena, lasă umiliința!
Căci fulgerul te-aude și-ți ajută.
Privește-l – este frâul aurit
Ce-mpodobește lui Ayravata^[12] pieptul;
E ca un steag pe crestele muntoase
Și ca un sfeșnic în palat la Indra, –
Luminând, el îți arată casa
Iubitului, spre care te grăbești...

* * *

Când văzduhu-i dulce de arome
Ce le respiră florile cadambe^[13],
Când cerul este-acoperit de nori –
În casă intră ea, să întâlnească
Omul drag ce-i stăpânește firea.
Ploaia umezi-tu-i-a năframa
Și pleata mătăsoasă, pleoapa, geana;
Tunetul a speriat-o-n cale,
Dar a venit și, iat-o, spală noroiul
De pe brățările prinse la glezne.

¹¹ Referința la mitul ce povestește că Indra s-a îndrăgostit de Ahala, soția înțeleptului Gautama. Odată, când soțul lipsea de acasă, Indra, luând înfățișarea lui Gautama, făcu dragoste cu Ahala. Aflând de înșelătorie, Gautama i-a blestemat pe cei doi, Indra devenind sterp, iar Ahala stană de piatră.

¹² Ayravat – elefant celest gigantic, pe care călătorea Indra.

¹³ Kadamba – copac cu flori foarte frumoase. Conform mitului, el înflorește doar când e atins de o față frumoasă sau de la vibrația tunetului ce prevestește sezonul ploilor considerat timpul dragostei.

¹⁰ Indra – în timpurile vedice, considerat a fi regele tuturor zeilor.

Desmond Egan este un poet irlandez contemporan. A publicat peste douăzeci de volume de poeme, dar și proză și numeroase traduceri, fiind unul dintre cei mai traduși poeți irlandezi. Poemele lui Desmond Egan poartă atât muzicalitatea tipic irlandeză, dar și istoria și tradițiile poetice irlandeze, în același timp dând versurilor sale ancorarea necesară în modernitate. Este o persoană foarte activă în mediul cultural irlandez, dar și în cel european, fiind și organizatorul Festivalului Internațional „Gerard Manley Hopkins”, din Kildare, Irlanda.

Emilia Ivancu

Desmond EGAN

Pace

Pentru Sean MacBride

doar să faci o plimbare pe stradă,
doar atât,
sub copacii adânci,
care vorbesc în șoaptă despre pace

pentru a împărți pâinea cuvintelor
cu un trecător oarecare
doar atât
noi patru în jurul căruciorului
cu degetele adormite ale copilului

doar să te alături armoniei,
cîmpurilor, albastrelor câmpuri de fiecare zi
ochiurilor de lumină și

s-ar putea să auzi ecoul unui fazan
prin pădure
sau un sitar poate să treacă în zbor
în timp ce
seara se dă în leagăn cu o mierlă
pe gard
doar atât
și, din loc în loc, câte o poartă
o fereastră luminată a vreunei case
mirosul fumului vieților

doar atât

dar, sfinte Isuse,
asta e mai mult decât își poate permite omenirea
cu pământul încă împletit
în coaroana ei de spini

prea mulți ochi înfomețați
prea mulți copii bătrâni
ascunși printre muște
prea multe grămezi de frică
prea multe închisori pentru câini prea mulți generali
prea mulți torturați de către cei neputincioși
prin strigăt respirăm

prea multe vise prinse în circulația banilor
prea mulți munți de egoism uleios

prea mulți săraci care se îneacă pe străzi
prea multe mahalale la periferiile vieții

prea mulți dintre noi aceia care nu știu ce vor
așa că încercăm să hrănim un obicei pentru orice
până când păpușile eului nostru, armatele,
ajung să ilustreze peste tot chipurile
noastre războinice

prea puțină pace

Foamete

putoarea foametei
atârnă încă printre tufișuri
în tristele garduri vii ale celților

poți să o prinzi
pe povârnișurile peisajului nostru,
să-i simți gustul la fiecare masă

ascultă,
e foamete în muzica noastră

foamete în spatele chipurilor noastre

se află la doar un câmp distanță
ne-a prefăcut pe toți în imigranți
vinovați de a fi supraviețuit

ne-a despărțit de limba noastră
ne-a îndepărtat de cultura noastră
a ridicat ziduri în jurul credinței

ne-a lăsat singuri
rușinați să fim văzuți
cum mergem cu frumusețea de mână
acea frumusețe pe care înaintașii
noștri o țineau la loc de cinste

dar dată azi în grija țăranilor,
cei care conduc escavatoarele pe autostradă,
cei care dezgroapă azi osminte din întâmplare
sub dealurile din ce în ce mai pieritoare

*Traducere din limba engleză
de Emilia Ivancu*

Despre haiku – scurtă privire din afară

prețul pierderii semnificației originale, lucru petrecut și la haiku.

Cei trei termeni (care formează, de fapt, o triadă), **HAIKU-HOKKU-HAIKAI**, sunt responsabili de confuzia creată de la începuturi.

HOKKU (în traducere „vers de început”) era veriga de legătură dintr-un poem în lanț, numit HAIKAI. Hokku era tonul care face muzica, devenind atât de privilegiat încât poeții renunțau la versurile următoare.

O altă ipoteză susține că *haikuar* ar proveni din poemul *tanka* (în secolul XVII), *tanka* având formatul 5-7-5 cu încă două versuri de 7-7. Partea de 5-7-5 se numea *kami-no-ku* (în traducere „frază superioară”), iar *shimo-no-ku* (în traducere „frază inferioară”) desemna partea de 7-7.

Există și ideea că haiku-ul ar proveni dintr-un joc de societate, *renga*, cu reguli din ce în ce mai sofisticate generate de convențiile poetice de la Curte, care au făcut pe mari maeștri ca Shotetsu (1381-1459) și Sogi (1421-1502), pe lângă *renga* să recurgă la *hai-kai-cho-no-renga*, o formă hazlie de poezie. Prima verigă a poemului *renga* a devenit un tristih de 17 silabe, ulterior independent. De fapt, *renga* consta în recitarea sau compunerea unui *kami-no-kusaushimo-no-ku* de către un participant, iar celuilalt participant i se cerea să alipească un vers. Acest tip de *tanka* – un fel de *brain storming poetic* – a primit denumirea de *renga*.

Marea poezie japoneză din *peri-oada Edo* (1600-1868) a prins contur prin versurile unor mari maeștri ca Matsuo Bashō, Yosa Buson și Kobayashi Issa. Micropoeemele lor erau *hokku*, în prezent citite ca *haiku*.

În fapt, istoria Haiku-ului modern începe la sfârșitul sec. XIX, bazele acestei forme poetice fiind puse, în 1892, prin reforma lui Masaoka Shiki, independența formei HOKKU fiind recunoscută prin crearea conceptului de HAIKU.

În prezent, Haiku-ul este cea mai populară formă de poezie în Japonia, promovată cu mândrie în exterior, răspândirea ei fiind extrem de rapidă peste

granițe, „invazia” ei devenind o nouă formă de politică, am spune noi, o politică de viitor a oricărui stat vizionar și responsabil: *politica spirituală*.

Arta modernă a adus libertate în manifestarea artistică și în imaginația artistului, regulile s-au „dilatate”, iar a exprima mult prin foarte puțin este apanajul haiku-ului. Acest lucru stimulează rapid și imaginația cititorului, puntea autor-cititor devine, chiar dacă aparent, frecventabilă în siguranța conferită de „inocența” haiku-ului, purtător al unui mesaj direct, legat de realitate, provocator ca un *flash* și *orbitor* în același timp.

Matsuo Bashō – părintele haiku-ului – spunea că „fără realitate nu există *haiku*”.

Shiki a exprimat concepția că „haiku-ul este un *instantaneu* al realității, înrudit cu fotografia”, iar Natsushiki încerca îmbinarea imaginii vizuale abstracte cu haiku-ul.

Un lucru e cert: haiku-ul te poate ilumina brusc sau te lasă într-un somn galactic netulburat.

Asociația de Haiku Modern, organizație de prim rang în Japonia, a susținut primul Simpozion Internațional Contemporan de Haiku (11 iulie 1999), încheiat cu *Manifestul Haiku din Tokio-1999*, document ce deschide poarta pătrunderii haiku-ului prin *adaptare la cultura fiecărui popor*, reorganizarea regulilor tradiționale astfel încât criteriul esențial să fie *originalitatea*, structura versurilor de 3-4 versuri cu 4-6-8 silabe, folosind sunetele și ritmica caracteristice limbii respective, importanța majoră fiind acordată „cuvintelor penetrante”, cuvintele sezonale putând fi înlocuite cu *cuvinte-cheie*.

Dându-și seama că haiku-ul a devenit *brend de țară*, japonezii susțin mărirea considerabilă a numărului de traduceri. Acest lucru ar putea constitui un model și pentru noi românii, am putea pune în valoare, prin traduceri, *poemele într-un vers* ale lui Ion Pillat, cu adevărat *cea mai scurtă poezie* fiind de sorginte română, dar se pare că brendul nostru e să dormim cu brendurile la căpătâi, visând realitatea.

În acest expozeu ne propunem doar o privire „din afară”, așa cum un observator anonim ar sta pe o sferă privind nemărginirea, iar în punctul mort dintre inspirație și expirație ar putea bănuși ce ar putea fi înlăuntrul sferei.

Cuvintele pot forma poemul, iar haiku-ul, poem de sorginte japoneză, este *contraexemplul* care, cel puțin, pune pe gânduri regula.

La prima vedere, cititorul poate sesiza că haiku-ul este un gen de poezie, cu siguranță Poezie, adăugăm noi, sub forma unui tristih cu un total de 17 silabe, repartizate pe 3 versuri de 5-7-5 silabe, așadar o formă fixă generată prin aplicarea unor reguli cu caracter prozodic, numeric mai reduse decât la sonet, situând totuși poetul de haiku mult mai în prozodic datorită „scurtimitii” micropoemului japonez.

Ca orice formă de artă niponă născută din vocația japonezilor pentru miniatural, nici haiku-ul nu face excepție. Haiku-ul este, tradițional, japonez, limba japoneză fiind o limbă silabică, nașterea acestui gen de poezie fiind posibilă în matca acestei limbi ale cărei cuvinte se termină în cele 6 vocale și în litera *n*, rima fiind exclusă.

Putem „condimenta” descrierea exterioară și cu trimiteri la filozofia Zen, haiku-ul putând fi astfel considerat una din metodele prin care omul intră în armonie cu divinitatea, slujind scopului practicii budhismului Zen de a atinge *Satori* – a doua naștere – maestrul având la îndemână „procedeul haiku” pentru a conduce practicantul la această stare specială.

Un gând neastâmpărat ne poate duce imediat la *mijloacele artistice* folosite de marile religii pentru transmiterea mesajului religios, pentru atingerea scopului religios. Cum altfel am putea considera *bhajanurile* la hinduși, *psalmii* la creștini, *qawali* la musulmani?! Toate acestea au generat forme artistice folosite în practica laică, cu

Parafrazându-l pe Reginald Horace Blyth – „suntem poeți în măsura în care trăim pur și simplu“ - putem spune că devenim iubitori de **HAIKU** în măsura în care realitatea noastră devine conștiința faptului că trăim pur și simplu. Și ca să fim mai limpezi, iată un haiku de secol XIX al lui Otani Kubutsu:

*seară de primăvară -
două luntrii văslESC
cu o singură văslă*

Vâsla e doar la noi, o luntre e ceea ce suntem, iar alta ceea ce putem deveni. Și mai semnificativ pentru modul în care apare „iluminarea“, răscolind parcă apa stătută dintr-o băltoacă, este celebrul haiku al lui Matsuo Basho (1644-1694), redat mai jos în limba

japoneză și în una din traducerile în limba română:

古池や蛙飛びこむ水の音

*furu ike ya
kawazu
tobikomu
mizu no oto*

**vechea băltoacă
o broască sare
plonjând
zgomotul apei**

Cezar-Florin Ciobîcă lucrează în Botoșani, România, ca profesor și autor de poezie, proză și haiku. Scrie haiku din 2008, iar poemele lui au apărut și pe câteva site-uri internaționale. A câștigat numeroase premii la concursuri internaționale de haiku, iar de șase ani consecutiv, 2010-2016, a fost selectat printre cei mai creativi 100 de autori de haiku din Europa.

Coordonează un club de haiku, organizează concursuri (haiku, senryu, tanka) pe blogul *Lyrical flashes* și este membru al juriului în cadrul Concurșului Internațional de Haiku *Sharpening the green pencil*. A publicat două cărți până acum (*Memoria clepsidrei*, poezie, și *Carouselul anotimpurilor*, haiku).

Cezar-Florin CIOBÎCĂ

răzuind bezna
de pe ceanul de tuci –
flori de cireș

*
de Dragobete –
îmbrac din nou cămașa
cu urmele-i de ruj

*
concert pascal –
oi zbierând în ocol
după mieii jertfiți

*
Ziua Recunoștinței –
orbu-i pune câinelui
o lesa noua

*
aniversare –
sărmana suflă-n puful
unei pădării

*
ratând toate
țintele din poligon –
trilul ciocârliei

*
Ziua Eroilor –
tot mai puțini veterani
la Masa Tăcerii

*
pelerinaj –
pe treptele tocite
Vaca-Domnului

*
shooting în parc –
lângă regina-noptii
un fluture-monarh

*
țipăt de cocori –
copilul orb face-o
broască origami

*
după aversă –
pe gardul șubred se zvântă
rochița rândunicii

*
De Înălțare –
câțiva melci pe Coloana
Infinitului

*
lună-n descreștere –
nuferii năpădesc iar
lacul din codru

*
noapte în hamac –
Carul Mare încărcat
cu prune coapte

*
cruce-ntr-o rână –
cicoarea înviorează
ochii lui Iisus

*
vremea mustului –
olarul modelează
alte ulcele

*
niciun nor pe cer –
acoperit de frunze
lacul codrilor

*
cafea amară –
în toate ziarele
doar despre război

*
macii scuturați –
asfințitul inundă
ochii prepeiței

*
reanimare –
în prunul aproape uscat
cântecul mierlei

*
cer acoperit –
pe sub cârdul de cocori
refugiații

*
ceață deasă –
tata nu-și mai amintește
nici numele

Constantin COROIU

O monografie scrisă la două mâini

Convorbirile lui *Ilie Rad* cu *Ion Brad* ce s-au desfășurat pe așezate, ardeleneste, „din primăvara până-n toamna“ aceluiași an au format substanța unui masiv volum apărut la *Editura Eikon* ce se citește ca un roman în care o istorie adeseori dramatică și oamenii ce au trăit-o și au marcat-o se reanimă sub condeiul bun conducător de căldură sufletească, de poezie și adevăr al unui intelectual și scriitor polivalent, profund implicat în multe evenimente culturale și politice din epoca postbelică cu cele două distincte perioade ale ei: înainte și după 1965. Este nu doar o autobiografie, ci, așa spune, o monografie scrisă la două mâini care, datorită și dimensiunii ei restitutive, interesează deopotrivă pe istoricul literar și pe istoricul culturii. Autorii, care „au copilărit în zariștea aceluiași sat“ transilvan, impun și conving prin ținută intelectuală și morală. Suntem departe, ba chiar la polul opus, de sinceritatea mimată, deghizată, dar mereu invocată, clamată, sau de ridicolele ifose eroizante și năpârliri grotești din nu puține scrieri confesive ce au invadat piața literară românească postdecembristă. Comentariile, întrebările, în număr de circa 150, formulate, ca și răspunsurile, în scris, nu o dată destul de incomode, niciodată nu lezează, ci au menirea să dezvăluie, să limpezească. Accentele polemice sunt puse întotdeauna cu finețe și echilibru. Subiectivitatea, inevitabilă mai ales în scrierile de acest gen, este dublată de obiectivitate ori de câte ori e vorba de analiza și judecata faptelor rememorate. Nu am avut ocazia să-l cunosc direct pe Ion Brad, dar, de-a lungul timpului, i-am citit, cred, câteva cărți de poezie, proză și memorialistică. Deși o parte din istoria postbelică am trăit-o și am cunoscut-o și eu destul de bine – inclusiv ca jurnalist cultural, începând de prin 1968 –, multe dintre cele evocate de Ion Brad le aflu acum, din această carte, pentru prima oară. Ceea ce sporește considerabil, și cred că nu numai în ce mă privește, interesul pentru lectura ei. Surse de informare de o impecabilă acribie, cum este tomul de 500 de pagini format mare,

pe care îl datorăm celor doi parteneri de dialog, sunt o adevărată mană cerească pentru orice cercetător. Biografia scriitorului, a omului ce a deținut funcții importante în sistemul culturii, în mass-media, în diplomație (9 ani ambasador la Atena), urmărită cronologic în toate etapele ei, evoluează pe fundalul, dar și în interiorul unei istorii extrem de complexe, de contradictorii, sub tăvălugul căreia, cu o vorbă a lui Marin Preda, au fost distruse valori și destine, dar din care nu lipsesc faptele întemeietoare. Trebuie să recunoaștem și, n-avem încotro, să ne asumăm timpul ce ni s-a dat. Nu-l putem alege, nu-l putem refuza, dar îl putem ameliora și îi putem da un sens, încât la ceasul bilanțului să conchidem cu convingere, de ce nu, că merita să fie trăit. E una dintre ideile chiar dacă nu exprimate direct, ci numai sugerate, ce se desprind din confesiunile și evocările lui Ion Brad, ample și rigurose documentate, inclusiv pe baza unei bogate și valoroase corespondențe. Exemplar este în dialogul său cu *Ilie Rad* recursul la istorie, la evenimentele și figurile emblematice care au fost, care durează și trebuie să dureze în conștiința națională, dacă ținem la ființa și identitatea noastră. Biografia, destinul scriitorului poartă sigiliul puternic al obârșiei, al izvorului blagian – Pânadele lui *Timotei Cipariu* în cazul lui Ion Brad –, al gândului și faptei ziditoare ale unor mari cărturari, oameni politici, profesori, scriitori. „Mica Romă“, Blajul învățăturii temeinice și al durerii de neam, cu providențialii săi dascăli care s-au dăruit atâtor generații în școli ce, datorită apostolatului lor, și-au dobândit prin vreme și vremuri un strălucitor renume, precum Liceul „Sf. Vasile cel Mare“, precum și Clujul universitar cu magistri ca *Ion Breazu*, *D. Popovici* sau *Liviu Rusu* sunt repere fundamentale. Cultul rădăcinilor, al făuritorilor de istorie și al formatorilor de caractere conferă o notă gravă mărturisirilor lui Ion Brad, unul dintre poeții cu Ardealul în glas și în simțire; Ardealul lui *Samuil Micu Klein*, al lui *Simion Bărnuțiu* care ne previne: „Numai în pământul patriei poți învia

la Judecata de Apoi“ și ne sfătuieste: „Țineți cu poporul toți, ca să nu rățaciți!“; Ardealul lui Ioan Suci, dar și al „prințului leproșilor“, Monseniorul *Vladimir Ghika*, ori al lui *Alexandru Todea*. Tulburător în sobra lui pledoarie este memoriul pe care Cardinalul Todea îl adresa lui Gheorghiu-Dej, după eliberarea din închisoare, în 1964, privind starea Bisericii Greco-Catolice, cu cei 1.800.000 de credincioși români ai ei, desființată în 1848. Un discurs care, în termeni de o mare putere de convingere, denunța, în fond, caracterul antinațional al unei legi mutilatoare de suflet: „Domnule președinte, Biserica catolică, de limbă liturgică română, își are leagănul în Ardeal, unde frații maghiari au agitat probleme și au ridicat pretențiuni nepermise și față de care ați avut și continuați să aveți o atitudine (ca și răspunsul dat lui Valev) cu care e perfect de acord toată suflarea românească, dar, în timp ce catolicii maghiari sunt liberi să se roage și să cânte în bisericile lor în limba maghiară, catolicii români n-au voie să se roage în limba lor, după credința catolică, și n-au nici lăcașuri proprii în care să se adune. Mai multe grupuri de catolici români credincioși, de 16 ani, adică de la desființarea Bisericii Greco-Catolice, frecventează bisericile romano-catolice, fiind astfel siliți în țara românească și în Ardealul românesc să-și satisfacă cerințele lor sufletești în limba maghiară. O libertate acordată greco-catolicilor, de a se manifesta în mod oficial și legal în limba română, ar fi o întărire sufletească pentru cei ce sunt și vor rămâne catolici români sau români catolici. E un punct important și nu mă îndoiesc că Domnia Voastră îl va sesiza în toată profunzimea lui“.

Este un noroc, dar și o dulce și fecundă povară să te naști, să crești și să te formezi într-un spațiu înnobilit de asemenea mari conștiințe.

Autorii acestei admirabile cărți ce, repet, nu e doar una de memorii au procedat bine optând pentru criteriul cronologic în nararea faptelor. În spovedania sa, Ion Brad nu eludează nimic din ceea ce i-ar putea fi neconvenabil. Rememorând, analizând și judecând fără menajamente, mai întâi de toate el cată să documenteze cât mai relevant. Foarte tânăr, i-a fost dat să participe direct la viața politică și culturală din „obsedantul deceniu“, când scriitorii, artiștii, marii profesori erau supravegheați, intimidați, adeseori acuzați de ideologiei timpului, de „pseudonimile contondente“, cum le numește Ion Brad, care „dominau presa și aproape toate instituțiile culturale centrale și locale“ –, dublate, din păcate, obedient și lucrativ de „cozile de topor“ cu onomastică neaoșă. Comportamentul de satrapă al multora dintre ei era eminent stalinist. Se mergea, își amintește Ion Brad, până la amestecul grosolan în viața intimă, cum se întâmpla, de exemplu, la „Almanahul literar“ de la Cluj. Abuziv, arogant, *A.E. Baconski*, ba chiar și soția sa nu se sfiau să dicteze și cine cu cine să se căsătorească. Același Baconski, altminteri intelectual rafinat și poet talentat, autor, între altele, al unei monumentale Antologii a poeziei universale, dar despre care și *Nina Cassian*, ea însăși o campioană a proletcultismului, scrie în memoriile sale că îi întrecea pe toți în producția de grețoase cântece de slavă. Doar Dan Deșliu mai ținea pasul și uneori îl depășea în competiția stahanovistă pe cel ce mărturisea în versuri cu nemărginită mândrie că, uitându-se dimineața în oglindă, gândul îi zbura la Tov. Stalin. Cu accentul pe *i*, ca să iasă rima. E drept, nici Ion Brad nu a fost scutit de unele tributuri.

Nu mai puțin de patru cărți ce le-a publicat între 1952 și 1955 le califică el însuși ca fiind proletcultiste, dar care i-au servit și ca „scuturi de apărare“ când îi erau invocate dosarele și abaterile de la linia partidului, de genul celei din timpul evenimentelor din Ungaria, soldată cu darea afară din funcție, episod consemnat și în Raportul Comisiei Tismăneanu: „Ion Brad, membru supleant al C.C. al UTM, sancționat cu vot de blam și destituit din poziția de responsabil al revistei <<Cravata roșie>>, pentru că nu a semnalat <<ieșirile dușmănoase>> ale poetei Doina Sălăjan, din timpul Revoluției din Ungaria (aceasta afirmase că tancurile sovietice nu au ce căuta pe străzile Budapestei) și pentru că a permis publicarea unor materiale cu referințe religioase“.

Ion Brad mizează pe sinceritate și declară: „înțeleg să nu-mi ascund gândurile, întâmplările și gesturile de atunci“. Mai mult, ca autor se consideră „principalul vinovat“ de faptul că a cedat unor „îndrumări“ și „exigențe“. Nu am impresia că ar fi vorba de o iertare de sine. Nici nu ar fi cazul. Ceea ce e sigur este că alte cărți ale sale decât cele din anii '50, dezavuate de el însuși, deciziile luate de la înălțimea funcțiilor pe care le-a avut, numeroasele acțiuni și preocupări importante cărora li s-a dedicat – cum ar fi, de pildă, cea de cinstire a vieții, operei și memoriei casei unor scriitori ca Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Bacovia, a unor artiști ca Ionel Perlea – sau prodigioasa activitate de diplomat nu doar echilibrează balanța, ci o înclină decisiv în favoarea, așa zice, în onoarea sa.

Multe fapte și aspecte evocate de Ion Brad în amplele convorbiri cu Ilie Rad sunt, cum am remarcat deja, ilustrative pentru epoca realismului socialist și comportamentul unor scriitori și intelectuali de vază din acel timp. De pildă, poate să-i surprindă chiar și pe cei din generația mea, nemaivorbind de cei mai tineri, faptul că eminentul eminescolog *George Munteanu* putea scrie o cronică encomiastică la o culegere de articole dogmatice semnat de unul dintre nocivele „pseudonime“ – Traian Șelmaru: „Alături de Sorin Toma, Nestor Ignat, Mihai Novicov, Silvian Iosifescu, Ion Vitner și alți câțiva scriitori și publiciști, Traian Șelmaru și-a dat contribuția la crearea noii critici literare românești de după 23 august“. Curat noi, dar mai ales „curat românești“, voi spune și eu odată cu Ion Brad care îl parafrazează pe genialul Nenea Iancu. Fără îndoială, incomparabil mai de interes decât astfel de cedări, compromisuri aproape nimeni nu a fost scutit (ce dacă, află acum, un cărturar ca D. Vatamaniuc a publicat proză „pe linie“ semnând cu pseudonimul Dumitru Drumaru?!), sunt mărturiile memorialistului despre evenimente, reacții, apariții editoriale, reprezentații teatrale, filme etc. cu un mare impact în viața culturală și, până la urmă, în conștiința publică. Sigur, unele, precum scandalurile iscate de filmul „Reconstituirea“, de spectacolul cu „Revizorul“ lui Gogol, de „Antologia poeziei românești“ alcătuită și prefațată de Nicolae Manolescu, apărută în colecția BPT, într-un tiraj de 150.000 de exemplare (O, tempora!), sunt mai mult sau mai puțin cunoscute. Ion Brad, ca unul care din pozițiile oficiale ce le-a deținut, a fost nu o dată implicat în ele, vine cu elemente noi, ce completează poveștile adevărate, reale, așa cum s-au petrecut. Bunăoară, antologia lui Manolescu a fost interzisă, iar „vinoaviile“ pasibile de plata sumei cheltuite cu tipărirea cărții, ameițitoare la acea vreme, după intervenția lui Eugen Jebeleanu la Ceaușescu. Dar nu numai.

Orgoliul tumefiat, vanitatea și obediența unor poeți, altfel de raft inferior, ca Radu Boureanu sau Cicerone Theodorescu, și-au spus și ele nefastul cuvânt. Ceea ce este grăitor privind psihologia scriitorului român în vremuri tulburi și de cenzură ideologică. Cât privește atitudinea lui Jebeleanu, ea va fi fost motivată și de orientarea sa politică, de stânga, și până la un punct o pot înțelege plecând de la prezumția că fost sincer contrariat de prezența în antologie a poezilor legionari, o antologie căreia, în paranteză fie spus, interzicerea i-a sporit considerabil faima. De regulă, ce se interzice este perceput de virtualul cititor sau spectator ca fiind ceva valoros și, nu-i așa!?, subversiv. Apoi, să nu uităm, autorul volumelor „Hanibal” și „Arma secretă” este el însuși un poet veritabil cu o operă cel puțin notabilă, un intelectual și un om de mare sensibilitate, cu un sfârșit, aflu acum, nemeritat de trist: „... am trăit să-l văd, după 1989, târându-se aproape orb, până la chioșcul de ziare de lângă stația de Metrou din Piața Aviatorilor, parcă părăsit și ocolit de toată lumea”. *Sic transit!*

Istoricii pot afla, între altele, din cartea lui Ion Brad și Ilie Rad, dacă nu știau, că politrucul Vasile Patilinet, un ins primitiv, i-a propus lui Ceaușescu să fie distrus filmul „Reconstituirea”. După cum nu lipsit de interes, deși cu o tentă mondenă, este și faptul că furtuna produsă de „Revizorul” avea și o componentă de culise, sentimentală, dar nu din culisele teatrului, ci ale vieții, și anume „răceala”, cu termenul elegant al lui Ion Brad, ce intervenise în relațiile dintre cei doi mari regizori, Ciulei și Pintilie, soți, în această ordine, ai neuitatei actrițe Clody Bertola. Furtuna stărnită de spectacol pe care am avut norocul să-l văd și eu, excepțional în primul rând datorită jocului câtorva mari actori, regia părându-mi-se totuși pe alocuri amendabilă nu ideologic, ci estetic, era să-l spulbere din funcție și pe Ion Brad care, în calitate de vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, avizase reprezentarea. E de reținut pentru istorie, și nu doar pentru cea culturală, episodul audienței la Nicolae Ceaușescu, în care demnitarul i-a cerut să-l elibereze din funcție: “<<Nu>> mi-a răspuns prompt, ca apoi să-mi reproșeze că noi nu lucrăm atent cu oamenii de cultură și artă, care nu înțeleg ce probleme dificile apar în fața conducerii. <<Uite, dacă apare un singur articol care nu le place, în *Revista Institutului de Istorie a Partidului*, vine ambasadorul sovietic și mi-l pune aici pe masă...>>. Mărturisire care m-a cutremurat, gândindu-mă până unde mergeau tentativele sovieticilor – după vara lui 1968 – de-a ne controla din nou, în toate domeniile”. Între timp, am evoluat. Acum, unii diplomați acreditați în România nu mai cer audiență la înalții demnitari ai statului, ci îi cheamă la ei pentru a-i instrui, a le face reproșuri și a-i urechi... euroatlantic. Dacă se supără „licuriciul mare”, cum era odinioară Uniunea Sovietică, și se supără des, fiindcă interesele o cer, chiar și un simplu atașat la ambasada „licuriciului” se poate învrednici de o asemenea ispravă...

Scriitorul, omul politic, diplomatul Ion Brad nu confundă planurile și punctele de vedere, altfel o jalnică practică a inteligenței de pe Dâmbovița sau Bahlui. El nu ezită, atunci când vine vorba, să-și afirme admirația față de faimoasa școală rusă de teatru, față de „marea cultură rusă”, precizând că o face din respect pentru adevăr, fără nici un alt motiv: „Nu mi-am făcut, ca alții, studiile la Moscova, n-am fost omul lor niciodată...”. Și oameni ai Moscovei au existat până deunăzi mulți pe aici, chiar

și după „curățirea” începută de Gheorghiu-Dej și adâncită de Ceaușescu. O curățire care n-a fost și nici nu putea fi totală. Au mai rămas destui „oameni ai lor”, căci trebuia – nu-i așa!? – înfăptuită și „marea revoluție” din decembrie... Cu unii dintre ei, cu preponderență din sistemul culturii, Ion Brad a lucrat direct. Timp de doi ani, ca secretar al Uniunii Scriitorilor (1962-1965), l-a secundat pe „fanaticul filosovietic” *Mihai Beniuc* – „talent liric excepțional”, dar caracter conflictual și cu un comportament duplicitar. Episodul căderii lui Beniuc din funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor, prăbușire la care a pus umărul și Ion Brad, mi s-a părut a fi unul tragicomic. Dramatismul lui e potențat și de discursul autorului „Cântecelor de pierzanie” cu puternice accente de pamflet, pe care Ion Brad îl reproduce în întregime: „Zaharia Stancu, Geo Bogza, un oarecare Ion Brad, Eugen Jebeleanu și alții au vărsat peste mine haznale și hârdaie de lături și fecale, bine condimentate cu toate calomniile și minciunile inimaginabile și garnisite cu o bogată laudă de sine. A venit apoi Maria Banuș cu un țucal proaspăt scos de sub rochie, dintre craci, și, turnându-mi-l grațios în cap, m-a <<încoronat>>. Consecvent, echilibrat, Ion Brad nu confundă, nici de această dată, planurile și nu cade pradă resentimentelor. Respectă valoarea „poetului adevărat, cel pe care nimeni n-are voie să-l alunge din marea lirică românească” și pledează pentru publicarea unei antologii a poeziilor sale din primele volume.

Ion Brad evocă orele de după tragicul accident – care, susțin unii, nu ar fi fost, de fapt, un accident, ci o crimă, poate chiar comandată – al lui *Nicolae Labiș*, eveniment care a zguduit o întreagă generație de scriitori, una strălucită și, s-a spus, a maturizat-o brusc. Pe patul de spital, Labiș „vorbea, glumea, voia parcă să ne încurajeze pe noi toți, să rădă chiar și de sinistra <<pasăre cu clonț de rubin>>”. O stare ce contrasta în mod straniu cu tăcerea tatălui său înmărmurit în durere. Nicolae Labiș le preda astfel congenerilor o lecție de murire, dar și de nemurire.

Nu mai puțin tragic e un alt episod, cel din ultimele luni de viață ale lui *G. Călinescu*. Invitat de Ion Brad să cuvânteze despre Ion Creangă, când se împlineau 75 de ani de la moartea genialului scriitor, în decembrie 1964, „divinul”, aflat în Sanatoriul de la Otopeni, se scuză într-o epistolă că nu poate da curs invitației, dar trimite un text conținând „câteva gânduri foarte generale”. Din manuscrisul, predat la Muzeul Literaturii Române din București, Ion Brad reproduce începutul: „Deși Cercul Junimea, în frunte cu Titu Maiorescu, a fost prielnic destăinuirii geniului lui Creangă, el n-a înțeles adâncimea fenomenului! Junimiștii, foarte amatori de <<anecdote>> și <<corozive>>, făceau mare haz de glumele humuleșteanului, care, văzându-se luat în seamă de atâtea persoane de vază, își deșerta sacul cu nastratinisme. Prejudicata unui Creangă umorist stăruie, cu intențiile cele mai bune, până azi și cineva și-a pus întrebarea ce loc ocupă Creangă printre umoriștii universali. Însă opera ex-diaconului e plină de seriozitate și chiar de o anume exuberanță tristă, pentru că basmele aparțin caracterologiei fantastice, iar <<Amintirile>> rememorează în anii întunecați de boală ai unei copilării idilice. Shakespeare, Cervantes, Creangă sunt, în cazul acesta, înrușiți printr-un hohot melancolic...”.

„Exuberanță tristă” și „hohot melancolic” – sintagme definitorii privind, de fapt, sufletul omenesc, condiția umană.

Simona-Grazia DIMA

Un profil neorenascentist

Există cărți imposibil de uitat, răscolitoare și stimulative, impresionante prin forța sincerității și prin capacitatea de a pune în lumină un profil uman, de a devoala sensurile definitive ale unei vieți, dar și de a scrie o proză bună. Cărți față de care simți admirație, dar și nevoia irepresibilă de a intra cu autorii lor într-un dialog intim, prietenesc. Una dintre acestea este *Miezul lucrurilor. Convorbiri cu Irina Petraș* (Focșani, Editura „Pallas”, 2006), un lung interviu captivant, prin care o personalitate de seamă a literaturii contemporane se confesează fără inhibiții, cu deplină spontaneitate. Este un noroc să te poți mărturisi în felul acesta, atât de dezăgăzuit, și să ai parte, totodată, de un preopinent atât de atent, prevenitor și empatic, neconținut cu întrebări stimulative la îndemână: jurnalistul și scriitorul Alexandru Deșliu (26.12.1949, Râmnicu Sărat – 10.07.2007, Focșani), fondatorul, editorul și redactorul-șef al revistei de cultură, literatură și artă „Pro Saeculum” din Focșani, între anii 2002 și 2007, intervievator și al altor personalități culturale românești, precum Irina Mavrodin, Leopoldina Bălănuță sau Emanoil Petruț.

În activitatea sa jurnalistică, Alexandru Deșliu a promovat cultura, literatura și arta românească autentică, reprezentate în special de personalitățile originare din Vrancea, tratate cu exigență și cu evidențierea vocației lor naționale și europene, lucru remarcat de confrăți. Bunăoară, în prefața cărții *Convorbiri în cumpănă*, Constantin Coroiu afirmă: „Biograf pasionat, lexicograf preocupat îndeosebi de valorile ivite în spațiul binecuvântat al Vrancei, gazetar născut, nu făcut, Alexandru Deșliu reușește să contureze, în interviurile sale, portrete expresive și memorabile ale celor pe care îi «provoacă», plecând de la o documentare riguroasă și făcând dovada unei autentice culturi a dialogului”. Definitorie pentru întreaga sa activitate publicistică rămâne însă revista „Pro Saeculum” – „copilul lui de suflet” – gândită și creată (așa cum și-a dorit-o) – până în cele mai mici detalii, în anul 2002.

Volumul *Miezul lucrurilor* reușește să ofere o „anatomie” intelectuală și biografică minuțioasă și exhaustivă a unei complexe personalități: Irina Petraș, distins critic literar clujean. Naturaletăa întrebărilor și a răspunsurilor, onestitatea pozițiilor afirmate fac farmecul acestei cărți care invită mereu la o nouă lectură. O carte creatoare de atmosferă, unind descrierile pline de afectivitate cu rațiunea bine decantată, elogiind „mintea clară” și angajamentul social, dar numai în conjuncție cu singurătatea rodnică. În centrul existenței stă familia, evocată și citată neconținut, părinții dragi, *martorii* de elecție ai formării sale. De aceea, dispariția lor este pentru ea ireparabilă. Fiică exemplară, preocupată să le păstreze memoria, Irina Petraș a îngrijit o carte autobiografică a tatălui, adesea adusă de ea în discuție: „Așadar, în *Cartea vieții*, tata își povestește viața, cu întâmplări mai importante, cu date și repere” (Ioan Pavel Petraș, *Cartea vieții. Însemnările unui muritor*, ediție îngrijită de Irina Petraș, Cluj, 2004). „Am moștenit de la el plăcerea de a face și încăpățânarea de a mă feri de amăgiri”. Avea, ni se spune, nu doar priceperi eminente în planul fizic, ci și o dorință arzătoare de a ști, de a alunga prin cunoaștere „umbre și cețuri”. Personaj-cheie și mentor, putem spune, el i-a îndrumat viitoarei scriitoare, de mică, apetența pentru făptuire, i-a arătat că nu are a se teme de neîmplinirea în operă a vreunui gând și i-a dăruit, astfel, puțința de a domina contingentul.

Căldura față de ambii părinți luminează și înobilează peisajul interior al amintirilor. Mama, deși pricepută la toate problemele concrete, lăsa, constant, o fereastră deschisă înspre imaginație: „o atitudine destinsă față de toate aceste <fleacuri> necesare”, timpul dedicat spectacolelor, degustarea tuturor prilejurilor estetice oferite de împrejurări, de viața populată cu vecini și concitadini cumsecade și însetați de cultură. Posesoare a unui „acut simț al dramaticului”, ea „trăia în plin <romant>” și i-a împrumutat fiicei sale mai mari capacitatea de a se adapta ușor și „plă-

cerea, un pic perversă, de a crede în realitatea ficțiunii și în ficțiunea realității“. Dacă tatăl se teme de moarte, de murititudine (găsesc foarte inspirat acest termen propus de Irina Petraș, pentru condiția perisabilă a omului!), mama, în schimb, avea față de ea o atitudine împăcată, senină.

Magistral sunt descrise *locurile*, în sensul larg al cuvântului, căci ele cuprind lucrurile cu adevărat importante, incluzându-i și părinții. Primele sunt, poate, cele ale hălăduirii la vârstele mici. Casa din Chirpăr, cea din Cincu sau Alea Teilor din Agnita, cu impunătoarea biserică săsească, dar și teii, castanii, plopii formează canavaua unor *peisaje formatoare* și, ca atare, au parte de memorări afectuoase: „Locurile sunt sentimente, neîndoelnic“, căci *așezarea* nu însemna încremenire, ci potență activă. Casa avea „puteri constructive în ea“. Neîntrecute elogi aduse locuirii fac farmecul multor pagini ale cărții. De pildă, se exaltă locul în calitate de catalizator al dezvoltării intelectuale: „Să ai camera ta – semn de respect față de persoană, a ta și a altuia“. Locuința e „un spațiu al comunicării de sine“. Ascunzătorile copilăriei, cutiile „cu minuni și taine“, „comorile“ ascunse pentru mai târziu în grădină revin la viață spre a sugera persistența unui simțământ al tainei, al investigației intelectuale, al dorinței irepresibile de a descoperi „ceva *fundamental*“. Cu toate acestea, distincția făcută de eseistă este subtilă: *locurile*, adică tot ce minunează și încântă imaginația prin promisiuni ale descoperirii miraculoase, au preț doar prin *poveste*. Lucrurile mărunte, depozitare ale vieților trăite, au nevoie, pentru a reinvia, de narațiuni: „Imaginația și memoria lucrează în echipă“.

Irina Petraș este un filosof blând și înțelept. Pornind de la destinul tatălui și al rudelor sale, ea a înțeles un adevăr dintre cele mai importante: că efortul propriu se detașează și învinge, comparativ cu obediența față de vremuri; că există un relativism al binelui și al răului. Ea recunoaște chiar și că unora le era mai bine înainte (înainte de 1990), în vreme ce altora le mergea, hotărât, cu mult mai rău. Înțelege misterul fluxului temporal, dar, mai ales, în fraze memorabile, elogiază puțința de a te decupa ca om pe fundalul inert și fatalist al timpurilor prea rar date conform vrerii tale. Dacă, „în cele care țin de organizarea Lumii“, nu poate face nimic, ea este perfect în stare, în schimb, să-și afirme propria lume: „pot să am lumea mea, bogată și liberă, pe care nu mi-o ia niciun regim“, una a trăirii estetice, culturale: „Cărțile, muzica, limbile, pictura, le gustam fără nicio legătură cu ce se întâmpla *afară*. Singuratecă, puțin dispusă să trag sfori (...), mi-am construit o impermeabilitate constantă“.

După cum se declară în favoarea lucrurilor mărunte, ce compun de fapt urzeala fertilă a vieții, tot astfel nu se poate ralia atitudinii de condamnare. „Lărgind ușor discuția, excesele din discursul despre literatura sub comunism țin de un oportunism încă profitabil, dar și de nepuțința de a asuma firesc timpul care trece. (...) Nu pot să intru nicidecum în jocul condamnărilor, al inventarelor negre, al punerilor la zid. (...) E un joc risipitor de timp prețios și, cum se joacă la noi, are o miză cu totul meschină. Mai târziu, încercând o caracterizare a psihologiei poporului nostru, observă: „Idea că de vină pentru toate relele sunt mentalitățile comuniste care se perpetuează nu stă foarte sigur și singură pe picioare. Mă tem că de vină sunt mentalitățile românești pur și simplu, rezis-

tente *pe sub* toate regimurile de împrumut maimuțarite, cu oarecare dezinvoltură, de secole“. În astfel de notații, Irina Petraș se manifestă ca un subtil gânditor social.

„Am aflat curând, în copilărie, că Adevărul nu există sau, cu siguranță, nu e unul singur, că important e adevărul tău interior și respectul minim pentru adevărurile celorlalți“. Nimic nu s-ar putea adăuga acestor spuse perfect gândite și, mai mult, rotunjite de o cugetare imparțială însemnând trăire din cea mai pură și curată, pagini demne de condeiul unui mare înțelept din vechime, prea bine înțelegător al rostului perindării pământeste! Eseista continuă, iar opiniile sale nu sunt comode: „Ne consumăm prea mult în procese în gol, purtate dintr-o inerție stranie. Nu-mi pot reprima bănuiala că nu adevărul se caută, ci un profit pipăibil“. „Memoria nu se cuvine transformată în mijloc de profit moral ori material. Când lucrează, ea o face discret, adânc și durabil. Conștientă de încărcătura impură a faptelor istorice (legate, inevitabil, de *ideologie, represiune, manipulare* – odioase mecanisme pervertite ale mentalului uman însetat de putere), ea este interesată de ele doar în ipostaza lor de stimulente ale imaginației creatoare, ca „relansatori de forme/formule culturale“.

„Mi-a plăcut întotdeauna să citesc în singurătate, înconjurată de o lume atenuată și prietenoasă“, mărturisește Irina Petraș, continuând să reinvie *locurile formatoare*: mai ales, lectura în grădinile însorite, „cu zgomotele obișnuite ale *păcii*“, apoi atmosfera tihnită, eterată din tăcutele săli de lectură. „Cititul și gândul morții au stat mereu alături de când îmi aduc aminte de mine“. Readuce la viață atmosfera cercurilor de citit din anii '50, când vecinii se adunau serile „la un fel de șezători, cu ceaiuri și prăjiturile și ascultau pagini citite cu voce tare“, unde mama sa recita poezii de Eminescu și Coșbuc, ori citea în serial *Moara cu noroc* și *Baltagul*. Dar locuri sunt și visele. Ele sunt chiar *locurile* cele mai importante. Impresionant este faptul că își visează părinții noapte de noapte. Pierderea lor a însemnat că ei i s-au încredințat. „Existența noastră depinde strict de cei care ne gândesc, este o relație, nu o stare“, afirmă ea, laudând mereu și mereu *mintea clară*.

Vorbind despre faptele trecutului, este de părere că „Amintirea e întotdeauna cuvânt al altuia. Retrăirea e interpretare, deci trăire altfel, din altă perspectivă, a unei întâmplări fondatoare“. „Înclin să cred că eul meu adânc ține de miresme, unghere, sentimente cețoase, mici experiențe tulburi traduse cu limbajul *atunci* la îndemână“. Chiar și somnul spune foarte mult despre gândirea ei, fiind o luptă, reluată noapte de noapte, cu fantasmeele, dorințele, durerile. Îi pedepsește atunci pe bețivi, violent, până la transformarea lor într-o masă informă. Fără regrete, fiindcă „A înțelege e, pentru mine, strict și definitiv legat de mintea trează“. „Nemăsura, excesul, nestăpânirea au fost mereu socotite, în casa noastră, lucrurile cele mai rele, semn că nu-ți ești stăpân“. Crede că duritatea pedepsei aplicate este tipică jumătății maramureșene a personalității sale. Paginile închinat profesorilor sunt o încântătoare proză, revelând modul în care aceștia îi trezeau pe copii la o realitate fabuloasă. Gramatica devenea prin ei viața adevărată a limbii, plantele erau surprinse *de visu* formând familii și înrudiri neconținut active, limbile străine erau practicate aievea, prin corespondență cu vorbitori nativi, legile matematicii spuneau ceva revelator des-

pre abilitatea de a raționa a elevului, chiar și atunci când el greșea la rezolvarea unor probleme anume.

Începuturile scrisului sunt legate, pentru Irina Petraș, de imboldul de a ști tot și de a face tot, sădit de tatăl ei. „Am fost crescută, cum spuneam, în ideea că tot ce a apu- tut face vreodată un om așa putea face și eu“. Șirul price- perilor practice nu are sfârșit: scrisul se interferează cu pusul murăturilor, dar și al gresiei și al faianței, cu arta de a confecționa veșminte ori mobilă, cu vorbitul limbilor și tradusul din ele, cu pictatul, lecturile din domenii pre- cum fizica, medicina, chimia, cu gătitul etc. Are și cura- jul de a-și recunoaște miza pe „improvizație și trecător“, precum și ateismul, nefiind preocupată de „Adevărul cu majusculă“, căci „viața ne e marcată și condusă de ade- văruri mărunte“. Tocmai de aceea moartea nu reprezintă pentru ea decât o componență existențială: ea „intră în definiția mea de om trecător“. Se caracterizează ca fiind „spontană și perfectibilă, nepromisă definitivului“.

Drămuirea timpului derivă firesc din condiția, accep- tată, a *muritudinii*.

Ca elevă planta arbori, strângea fier vechi, făcea tea- tru, participa la concursuri literare și consideră bune toate aceste experiențe. Își aduce aminte cu plăcere de excursiile făcute cu școala, de atâtea dansuri învățate în sala de gimnastică, ba chiar și de uniforma ce, în con- trast cu părerile unora de azi, enunța cu mândrie „apar- tenența la o comunitate“, la vârsta când adolescenții au nevoie de idealuri. Știa, împreună cu alți colegi de atunci, să-și învelească viața inclusiv împodobind această uni- formă „cu buburuze mari de lemn“ cusute pe tiv, ori cu o eșarfă mare, albă, trecută peste umăr, minunată. Balu- rile mascate și revelioanele dichisite erau trăite entuzi- asmant, în rochii cu volane, dantele, încât nu problemele cenușului de fiacare zi, invocate astăzi, erau, sunt reale, ci „tot moartea, boala, iubirile/prietenii înșelate“. Ide- ologicul nu-i înșela pe copii, deloc deranjați că fiul acti- vistului lua note mai mari decât merita: ei știau cât plă- tește el de fapt. Un reflex intelectual tipic unei lumi cres- cute în spiritul dreptății, al unei bune educații primite în familie și la școală.

Rememorează etapa facultății, anii „de o seninătate absolută (dacă e ceva absolut în lumea muritorilor) care ne-au marcat definitiv. Îmi plăcea orașul cu grădinile lui, bibliotecile erau locuri privilegiate și mirabile (...) Aveam abonament ieftin la teatru și la filarmonică, puteam să-mi cumpăr cărțile noi (aproape zilnic apărea o carte nouă, până nu de mult prohibită, ori o traducere de rangul întâi din lietratura universală)“. Vorbind de așezarea ardele- nească a generației ei, este de părere că, fără a fi „nici orbi, nici orbiți“, membrii generației ei, cea șaptezecistă, accepta deopotrivă binele și răul, „ca pe lucruri firești“, fără a avea așteptări demăsurate, căci, „Trebuie să ai des- pre tine o părere deșantat de bună ca să ți se pară totul ilegal, dușmănos, pretext numai bun de declanșat un răz- boi, măcar mediatic. (...) În ce mă privește, niciodată nu am crezut că familia, lumea, universul, soarta îmi sunt datoare cu ceva, că merit mult mai mult decât mi se oferă. Nu aștept daruri, pomeni nici atât, și, tocmai de aceea, sunt recunoscătoare pentru tot ce primesc. Niciun gest al unui om pentur alt om nu mi se pare datorie, ci generozitate“. Spuse pline de franchețe, dezvăluind o perspectivă proaspătă, directă asupra lumii și a vieții, în cuvinte spon-

tane, ce se rețin. De altfel, numeroase afirmații ale autoa- rei, întemeiate pe o vastă experiență trăită, pot fi reținute ca mărturii de credință revelatorii pentru arta scrisului. Iată câteva: „Cărțile sunt toate autobiografii, oricât de ascunse ori pe dos ar fi ele“ sau „Timpul e marele și ulti- mul maestru de ceremonii. Și nu se prea lasă mituit“ sau „Creația, în cele din urmă, ține de aceeași spaimă și de aceeași victorie asupra spaimei. Să lași o operă înseamnă să-ți consolidezi o apartenență“ sau „n-am nici un fel de idoli, fiindcă idolatria cere încremenire în proiect“ sau „totul, în lumea oamenilor, e chestiune de interpretare“.

Menirii sale de cronicar îi evidențiază caracterul per- sonal, subiectiv, iar despre critica românească a momen- tului apreciază că se preocupă excesiv de delimitări, cău- tând „nodurile“, în loc să înregistreze obiectiv și deta- șat faptele de creație, așa cum se întâmplă în alte litera- turi – mărturie stă, în acest sens, mulțimea de „dicțio- nare, enciclopedii, tratate „pozitive“ ale altor neamuri...“ Decretarea grăbită a *crizei* nu vădește, în concepția exege- tei, decât un destin de începător cultural, tipic românesc, scăpând din vedere tot ceea ce se creează valoros, în flux continuu. Poate de aici un anume scepticism al nostru, am adăuga, dat fiind faptul, recunoscut de Irina Petraș, că, deși se scrie critică din belșug, „Critica românească reușește, așadar, să fie o *tehnică* la standarde europene, dar nu (mai) e și o *autoritate* (în termenii lui Lovinescu“, încadrându-se, adaugă criticul, în fenomenul mai general (reperabil inclusiv pe plan mondial) al pierderii Puterii. Intelectualul (și, prin extensie, scriitorul), repetă ea, nu mai este „înțeleptul satului“, nu mai are cum să impună vreun adevăr unic, ci participă, adesea de pe poziții opuse, la *negocierea* sensurilor și a valorilor victorioase. Por- tretele, numeroase, închinare de scriitoarea clujeană, în acest spirit, confrăților, mentorilor, oamenilor cu care s-a intersectat, părerile ei despre literatură sunt și ele pline de prospețime, nerepetitive, trecute prin filtrul gândirii și experienței proprii.

Vizibil, Irina Petraș posedă un dar special, acela de a-și păstra fronda adolescentină și de a lansa unele afir- mații ce par foarte grave, pentru ca în final să se dove- dească simple alegorii utile pentru relevarea unor chesti- uni practice, de bun-simț. Un punct spinos din mărturi- sirile sale captivante pare a se afla, de pildă, în oroarea de sacru, de poezia privită ca expresie a unei emoții mistice, de *fascinație* în accepția de *supunere*. Întrebată ce scri- tor român a fascinat-o, răspunde că nu a fost niciodată „vrăjtită“ de vreun scriitor „în carne și oase“, preferând „nu omul întreg“, plin de defecte și paradoxuri, înțelegem, ci opera (sau unele „cărți și secvențe din cărți“). Exegeta nu se poate nici *închina*, îi repugnă tot ce atentează la apla- tizarea cugetului său, preferând *omenescul*, ca măsură a lucrurilor. O înțelegem perfect, dorind numai să preci- zăm niște nuanțe care îi vor face *răzvrătirea* mai clară, apoi vom propune o perspectivă alternativă, nu pentru a o corecta sau contrazice, ci pentru a-i oferi, cu iubire, o posibilă consolare pentru toate „răzvrătirile“ și înde- sebi pentru dispariția părinților săi. Nu o facilă aserțiune despre viața de apoi, ci un alt tip de viziune, deloc stan- dard, conformă unor străvechi învățături. Astfel, credem că vibrația empatică nu presupune neapărat supunere, închinare, un rang secund al ființării, ci, pur și simplu, trezirea unei vibrații sufletești ce poate rămâne nemăr-

turisită, invizibilă altora, dar nu mai puțin prețioasă. Tainică, am spune. Cu vehemență respinge exegeta pretenția poezilor de a fi recunoscuți de Cetate, al cărei respect „se câștigă, nu se pretinde“. Deși, desigur, nu orice versificator este poet, tocmai din acest motiv discernământul cerne lucrurile și pretențiile. „Cetatea nu poate fi obligată să-și recunoască poezii. Ei, poezii, au în sarcină să-și dovedească rostul și valoarea de întrebuințare. Ca orice meseriaș. Poetul nu e sfânt și nici poezia nu e sfântă“. Sfințenia prin definiție a poezilor nu este însă niciodată declarată de aceștia, *recte* de cei adevărați, care vor adopta mai degrabă postura de lebădă mută și smerită a lui Lucian Blaga, ci, probabil, de cei ce, deși vocali, nu s-au dăruit integral lirismului. Aici intră în funcțiune capacitatea celor avizați de a discerne între realitate și contrafacere. Deși greu de depistat, „sfințenia“ poezilor se întâmplă să fie reală, iar raritatea ei (apanaj al liricilor veritabili) nu punctează decât raritatea excelenței în câmpul realizărilor omenești, neputând fi însă eludată atunci când avem de-a face cu reprezentanții de marcă. Ei nu vor fi niciodată numai niște meseriași – iar aici o rediscutare a calității respective (cea a sacrului, a sfințeniei) se impune, vădind un adevăr de neocolit: literatura se pretează, în ultimă instanță, și descifrării în cheia unei subtile legături și întrepătrunderi cu filosofia și credința (nu avem în vedere *dogma* – credința oficială, oficializată), un adevăr recunoscut de cei ce îngemănaseră mai demult două domenii prin chiar denominația: Facultatea de litere și filosofie (iar denumirea unității de învățământ universitar însăși nu poate fi decât un exemplu grăitor).

Am întâlnit în cuprinsul textului părerea că Dumnezeu este o idee, una cu caracter despotice, monocordă, fadă, plictisitoare. Cu toate acestea, marii profesioniști ai sacrului descriu cu totul altfel experiența: drept captarea și așezarea omului într-o esență *de dincolo de* idee, de cuvânt, de expresie, dar însuflețindu-le pe acestea (după cum se afirmă că sacrul stă la temelia iubirii, a valorii, a compasiunii, a spiritului critic, a tuturor calităților omenești de elecție, fiindu-le constitutiv, imanent, nu exterior și impus). Și credem că, astfel pusă problema, Irina Petraș cea atât de sinceră, cuceritor de indignată în privința tuturor limitărilor omenești, va sta în cumpănă și asupra punctului de vedere expus acum. Venerabilul sfânt din secolul al VII-lea, Maxim Mărturisitorul, martirizat el însuși de obscuranțistii reprezentanți ai dogmelor, precizează în *Ambigua* dimensiunea apofatică a divinului: „Deci absolut nimic din cele ce se spun despre Dumnezeu sau că sunt în jurul lui Dumnezeu nu poate fi ființa lui Dumnezeu (...) El fiind în afară de orice relație și nesupus nici unei lucrări în legătură cu ceva“ (I, 78). Exegeta crede că, „Dacă am fi veșnici, ar fi obligatoriu să am determinări clare și posace în eternitatea lor. Numai imprezibilul, mișcarea vie pot muri și crea“. Pe fundamentul unei experiențe specifice, în schimb, marii mistici descriu starea supremă drept una de o prospețime incredibilă, reînnoindu-se continuu de la clipă la clipă. Oponentul Irinei Petraș este de fapt *ideea încremenită* despre sacru, lipsită de orice realitate *de facto*. Este vina instituționalizării – în cazul de față, a unui elan situat în adâncimile conștiinței; firesc, orice instituționalizare duce la exteriorizare, prin uitarea celor aflate înăuntru. Câți își mai aduc aminte de îndemnul isusiac: „Împără-

ția cerurilor este înăuntru vostru“? Vorbind despre critica literară din acest unghi, te poți întreba dacă un program pur personal este suficient, dacă nu este necesar, așa cum credea T.S. Eliot, un limbaj comun despre anumite fapte culturale din societate, ba chiar mai mult, un imbold comun, în ultimă instanță, tuturor ființelor, dictând criteriul valorii drept unul lăuntric, iar răspunsul va indica, după o îndelungă căutare, existența unui Eu tangibil, dar universal, măsură inefabilă.

Așadar, o *idee impusă* nu va fi niciodată sinonimă cu divinitatea, ci tocmai gustul inubliabil al dulceții urcând din abisurile propriului spirit (numit, upanișadic, Sine) o definește (sau, mai corect, o sugerează, o anunță) în mod cu mult mai exact. Se cuvine să remarcăm că tocmai revolta atât de onestă a Irinei Petraș față de absolutul impus dinafară este legitimă și, doar aparent paradoxal, se constituie într-un act de credință, devoalând un eu curajos și liber, așa cum este descris în gândirea vedantină, de exemplu, cu care scriitoarea clujeană are, cred, afinități. Prin însăși ajungerea în punctul zero al recunoașterii eului său dezgolit de autorități externe (în ipostaza de *catâr lucid*, așa cum se autocaracterizează, nostim, reputata scriitoare), individul se apropie de calea sacră a căutării interioare, căci, într-o anumită accepție ultimă, fiecare creatură face parte din divinitate, nu este detașată de aceasta, iar suprema libertate lăuntrică duce la sfințenie.

Autoarea clujeană are însă în vedere, în contextul de față, unul ce devine, treptat, specific, și lucruri mai lumești și perfect rezonabile, anume pretenția unor poeți de a fi întreținuți, fără a munci, de Cetate, de aceea ea adaugă, preluând observațiile lui Umberto Eco, că mulți dintre marii scriitori au avut o ocupație pentru a se întreține, și-au câștigat existența fără a cere nimic. Așa este, există mereu exegeți care vor observa faptul; mai recent și un eseist american, Dana Gioia, s-a referit în cărți de succes la același fapt evident, de altfel, și practicat inclusiv de mulți poeți de la noi. Poate că, vorbind despre ifosele unor versificatori, accentele și delimitările nu sunt destul de clar exprimate de autoarea clujeană, iar prin sfințenie ea înțelege un soi de autozeificare, ceea ce, din nou, este foarte departe de credința genuină, receptată uneori de la distanță, prin prisma unor clișee remanente în conștiința de masă, necunoscătoare a surselor. Probabil că tot polemicii implicite cu diversele clamări ale poetaștrilor i se datorează limbajul economic prin care, vorbind despre domeniul scrisului, face apel la „legea pieței“ și caracterizează lectura criticului drept „o marfă încă cerută“ (p. 135). Desigur, există așa-numitele industrii creative, iar din perspectiva lor categoriile amintite sunt firești. Deși, la o discuție din interior despre scripturalitate, extensiile, prea radicale, șochează, ele sunt făcute, cu un soi de năduf, mai mult în scop demonstrativ.

Tot din rațiuni ilustrative Irina Petraș proiectează, prin reducere la absurd, următoarea scenă stranie: „Nu-mi pot imagina societăți, popoare întregi cuprinse brusc de patima poeziei. Clujul plin de sute de mii de oameni înaintând năuci pe străzi cu o carte de poeme în mână ori recitând cu ochii mijiți, în transă, versuri – iată o privilegiu, pentru mine, hilară, dacă nu chiar *horror*. Cititorul împătimit de poezie a fost și rămâne o raritate...“ Desigur, putem comenta, cititorul de poe-

zie rămâne o raritate, dar întotdeauna a fost așa, niciodată nu s-a pretins reversul. Poezia nu este menită unei înflăcărări publice, tocmai caracterul ei inefabil, dezinteresat, o face eficientă în ordinea conștiinței – căci la conștiință trimite ea, la cuante și fapte imponderabile, deloc strigate în gura mare. Pe unii, poate, poezia îi face să trăiască mai frumos, să li se deștepte o străfulgerare în inimă și să poarte, grație ei, acea reverberație secretă în inimă, care le vine în ajutor de-a lungul unei zile întregi de trepădat prin Cetate. Pesemne, unora le structurează viața. Încă o dată, ea nu este faptă în sensul obișnuit al cuvântului, nu se încadrează în categoria tangibilului. Prin *conștiință* suntem liberi să înțelegem și *sfințenie*, căci progresul în acest domeniu se referă la lărgirea câmpului conștiinței, încât, iată, cuvintele se ating, fără a putea circumscrie, încercui Realul, cel care, o știm sau nu, dă preț vieții noastre. Irina Petraș cunoaște prea bine aceste lucruri: „cititul e cea mai intimă îndeletnicire omenească, iar cititorul, cel mai greu de stăpănit, de supus“. Înțelegându-i intențiile, nu putem decât să fim de acord cu ea în privința pretențiilor unor versificatori egolatri, chiar dacă termenii imaginarei polemici nu sunt destul de limpezi, amalgamând ezotericul cu exotericul. Așa cum atitudinea față de sacru este racordată unor limitări lumești relevate cu evident bun-simt: „Ușurătatea cu care prinde românul din zbor atitudinea cea mai confortabilă, mai oportunistă nu mi se potrivește nicidecum. Înlocuirea secvenței *activist/lozincă de partid* cu secvența *sobor de preoți/cruce smerită* s-a petrecut într-o singură clipă“. Sociologic vorbind, spiritul ascuțit al criticului a surprins o evoluție semnificativă, dar credința nu se suprapune întocmai Bisericii. Totuși, aceasta din urmă are, primordial, valoarea și meritul nediminuate, acelea de a indica mereu posibilitatea accesării sacrului. Nu o funcție preponderent normativă deci, ci una restitutivă – condiției funciarmente libere a omului, prin spiritualizare. Sunt chestiuni pe care e dificil să le dezvoltăm în comentariul de față, ne vom limita să remarcăm că, dacă vom citi sau reciti Evangheliile cu un ochi proaspăt, nu se poate să nu fim frapați de cuvintele vetero-testamentare, din *Psalmul 81*, citate și actualizate conform necesităților timpului său, de Iisus (în *Ioan*, 10): „Eu am zis: sunteți Dumnezeu“, care, vizibil, nu închinarea servilă și egoistă o indică, ci căutarea și recunoașterea, de către fiecare om, a propriei dimensiuni comunicante cu divinul. Suprema generozitate, așadar, l-a caracterizat pe Iisus, iar nu dorința de supunere și îngenunchere a altora.

Tot de autenticitatea eului prim, necontaminat și pur, ține afirmația Irinei Petraș că, în pofida sociabilității, demonstrată prin ani de muncă în mijlocul oamenilor; cea mai prețioasă îi este singurătatea. „Orele, puține, în care pot sta eu cu mine, repet, sunt miraculoase“. O altă plonjare în adevărul lăuntric, aptă să ducă, încet-încet, dar sigur, la „sfințenie“. În aceeași categorie intră „albuțele, documentarele, cărțile“, care „mi-au adus lumea în casă“ ori plimbările: „O experiență miraculoasă și profitabilă interior poate fi pentru mine o plimbare de câteva ore prin pădurile din jurul Clujului ori pe străzi rareori străbătute“. Așezarea în sine, constant, dă preț răgazurilor active și nobile ale Irinei Petraș, deși ea prețuiește

superlativ *urmele* lăsate grație solitudinii, în cazul de față cele culturale, urme-expresii ale făcutului, în consens cu „Biblia“ sa practică din copilărie, învățată de la părinți. Cu toate acestea, acțiunea nu va fi niciodată definitorie pentru spațiul revelatoriu, cel al contemplației. Parabola Martei și a Mariei va fi veșnic actuală, fie că socotim pilda hristică o simplă „poveste“, fie că nu.

Revenind în concretul iubit de realista scriitoare, părerea ei despre condiția feminină, exprimate fără echivoc, sunt de o rară luciditate. Îi indică acesteia, fără iluzii, condiția de „teritoriu colonizat“. Cugetări sceptice, acide, cu privire la bărbați, destul de frecvente, nu lasă loc de ambiguități: „se mărunțiseră cu obișnuita nesăbuintă, degustând iluzia că pun țara la cale“; „A descoperit degrabă că nu poate aștepta mare lucru de la ei, că superficialitatea le e absolută, iar strategia grosolană“.

În siajul aceleiași preocupări față de feminitate, cea extinsă cultural, de astă-dată, observațiile autoarei despre limba română (adunate într-o carte extraordinară, *Feminitatea limbii române. Genosanalize*, sunt, iarăși, dintre cele mai percutante. Ader întrutotul la descoperirea că limba noastră („una dintre cele mai sexuate limbi ale lumii“) nu are un neutru propriu-zis, ci un ambigen, limba română fiind „feminină, cu o doză mirabilă de androginie“, în ultimă instanță. O relație complicată între cele două genuri alternante creează, în viziunea Irinei Petraș, o tensiune alchimică, cea dintre sulful masculin și mercurul feminin, potențate reciproc prin articularea lor în dansul limbajului. În continuare, pasiunea pentru traduceri se explică prin trăsătura fundamentală a actului tălmăcirii, aceea de a fi un desant în laboratorul limbii.

Dacă viața îi oferă Irinei Petraș *semne*, precum acela al *copacului cu sori*, prevestitor al morții Ioanei Em. Petrescu, întâmplare zugrăvită cu mare delicatețe și indiscutabil talent, iar referirile la părinți sunt de-a dreptul sfâșietoare, vom încheia cu spusele consolatoare ale unui mare înțelept, Sri Ramana Maharshi. El afirmă că noi, nefiind în ultimă instanță doar trup, ci esență spirituală sau Sine, îi regretăm pe cei dispăruți tocmai fiindcă uităm identitatea noastră veritabilă, precum și pe cea a dragilor noștri, luând în considerație forma exclusiv fizică cu care i-am (și ne-am) identificat. Doliul nostru nemângâiat nu face decât să dovedească, difuz, intuiția nemuririi, căci simțim această dimensiune ca pe un adevăr personal. Îndărățul dorinței de regăsire a propriilor părinți stă dorința de reunire cu Sinele, mereu la îndemână: „De ce jeliți pierderea părinților voștri? Vă voi spune unde se află: doar în noi înșine și sunt noi înșine (...) Nu există decât manifestările Sinelui, așa încât părinții cuiva nu sunt în afara sa. Nu aveți niciun motiv să jeliți. Învățați aceasta, realizați-o și fiți fericiți“ (*Convorbiri cu Sri Ramana Maharshi, Convorbirea 16*). Nu viața de apoi este indicată aici, ci fluidul vieții și al conștiinței, copleșitor, fără început și fără capăt.

Volumul de neuitat al interviurilor luate Irinei Petraș ni se pare a arunca lumină asupra unui spirit neorenescentist ivit în plină postmodernitate, descoperindu-și imensul elan spre autorealizare, împreună cu angoasele similare acelei glorioase epoci conștiente de finitudinea părții vizibile a omului.

Marius CHELARU

Trandafiri din cenușa inimii și lumina spiritului unui popor

Copil fiind, când ajungeam la sat la mamaia eram într-o lume aparte, în care îmi găseam altfel, parcă, locul în matca timpului, legat de ce înseamnă neamul din care fac parte. Pentru fiecare anotimp erau obiceiuri aparte, știam că unele lucruri se fac într-un fel anume, erau ritualuri și pentru diverse aspecte chiar ale vieții cotidiene care, din nefericire, astăzi par a fi mai degrabă înglobate în caruselul „banalităților“ de zi cu zi sau pur și simplu „nu mai contează“ ca „altădată“.

Popoarele au călătorit din generație în generație peste milenii construindu-se și construindu-și identitatea împreună cu/ printr-un bagaj impresionant de tradiții, care își aveau menirea lor. Sigur, ele se mai schimbau/ nuanțau în funcție de timp, dar **erau**. Călătorind prin lumea popoarelor turcice am constatat, cu nuanțe de la loc la loc, cam ce se poate vedea și în România. În epoca în care trăim, sub presiunea unui nou mod de a vedea viitorul, pare că oamenii tind să uite cât de importante sunt rădăcinile, în ce fel trecutul, istoria, cutumele/ obiceiurile, costumele populare pot să dea chiar stabilitate unei societăți.

Mehmet Naci Önal, în cartea sa *Despre folclorul turcilor dobrogeni*, apărută în 1997, scria: „S-ar putea foarte bine ca peste zece-cincisprezece ani să nu mai trăiască aproape nici o persoană, care să țină minte și să povestească obiceiurile turcilor dobrogeni dispărute treptat, pe măsura trecerii anilor.“

Poate și de aceea, dar și din multe alte motive, sunt necesare cărți cum este aceasta semnată de Emin Emel.

Lucrarea de față se încadrează, ca și „Literatura turcă de la începuturi până la al doilea război mondial“, mai curând într-o serie cu caracter introductiv, cu documentarea aferentă. Nici aici, așadar, nu vom vorbi despre ele-

mente de noutate conceptuală ori de vreo lumină nouă asupra vreunui fapt sau altul, ci de dorința de a oferi un punct de pornire documentat în înțelegerea unei culturi, prin prisma creațiilor populare, care, trebuie spus, nu au fost abordate astfel, sistematic/ traduse până acum în cărți de acest fel, în modul în care o face Emin Emel, în limba română. Elementul de noutate în ce privește țara noastră ar putea consta tocmai în faptul că autoarea oferă o viziune sintetică, în manieră personală, asupra a ceea ce înseamnă literatura populară a turcilor celor interesați, fie că studiază această materie, fie că sunt pur și simplu cititori pe care îi atrage tema.

În ideea de a înțelege modul în care a conceput Emin Emel acest demers, să vedem cum este alcătuit volumul, aidoma unei călătorii pe tărâmul literaturii populare turce, pe două mari direcții – literatura anonimă (în versuri și în proză), și literatura rapsozilor.

Este concepută mai curând ca o introducere sintetică (cu exemplificări, analize punctuale) în ceea ce înseamnă literatura turcă (sigur, este greu de separat cu totul de corpusul care înseamnă literatura populară a popoarelor de limbi turcice – fie ei turci, tătari din diverse locuri, inclusiv Dobrogea, ori crimeeni, kazahi ș.a., deși autoarea nu are în vedere și perspectiva comparativă/ comparatistă), relativ schematic, dar și cu exemple și detalieri de diverse tipuri, de la caz la caz. Pe scurt, Emin Emel își structurează cartea astfel: Literatura turcă populară – I. Literatura anonimă (I.1. Literatura populară în forma poetică, discutând, cu exemple de la caz la caz, despre: mâni – mâni, türkü – cântec popular – detaliind despre construcția unui türkü și texte din Dobrogea, ağıt – elegia, bilmece (bilmege) – ghicitori, *koçaklama* – poezii eroice, taşlama – satira), I.2. Literatură turcă anonimă în

proză (*destan* – epopeea, efsane – legenda, *halk hikâyetleri* – narațiuni populare, masal – povestea, fikra – anecdota, *halk sahneleri* – scenetele populare, cu detalieri: 1. meddahlık – spectacol cu un singur artist, 2. jocul de umbre Karagöz, la care analizează personaje/ tipuri de personaje, respectiv Hacivat, Karagöz, Çelebi, Zenne – personajul feminin, Personajul justițiar, Tiryaki – apărut mai târziu, apoi o altă secțiune se referă la atasözleri – proverbe), Literatura rapsozilor populari (genurile de poezie populară, și exemple din opera unor rapsozi faimoși ai lumii turce – Karacaoğlan, Dadaloğlu, Erzurumlu Emrah, Âşık Veysel.

Dincolo de informațiile cu caracter teoretic (uneori, fără a intra în multe detalii, și istoric), de construcția în sine a discursului despre felul în care s-a conturat/ a evoluat în timp această literatură, Emin Emel oferă varii exemple, majoritatea covârșitoare, dacă ne referim la cele în versuri, traduse în limba română prima dată, din creațiile populare asupra cărora se oprește, începând cu, de pildă, ne spune, primul text al unei elegii/ *ağıt* cunoscut în limbile turcice sau, cum i se spunea după vechile izvoare, de pe vremea când se cânta la ceremoniile funerare numite *yuğ*, un *sagu* despre *Alp Er Tunga*, care a fost selectat de Mahmut Kaşgarlı, în opera sa din secolul al XI-lea, *Divan-ı Lügat-ı Türk*. Eroul/ personajul poemului, *Alp Er Tunga*, se spune că ar putea să fi fost descris de Ferdoussi, cu alt nume însă, în a sa *Şah-name* (*Cartea regilor*), și ar fi viețuit, în realitate, după izvoarele iraniene, prin secolul al VII-lea. Sau, de pildă, citim versiuni despre pățaniile unui personaj cunoscut în întreaga lume, Nastratin Hogeia (Nasrettin Hoca), ori despre *Karagöz Oyunu*, jocul de umbre cu păpuși confecționate din piele, înalte de cam 30 de cm., al cărui personaj central era hâtrul *Karagöz*, dar nu rămânea singur, ci înveselea publicul alături de Hacivat ori, uneori, și de amorozele Celebi sau personajul feminin Zenne ori... Ori, călătorind prin lumea fascinantă a rapsozilor (aici numiți, printr-un cuvânt de origine arabă, *âşık*) și a creațiilor lor (cu diversele genuri abordate – *mâni*, *koşma*, *varsâğı*, *destan*, *semâi*, *türkü*, *dudak değmez*, *güzelleme*, *koçaklama* ș.a.), citim versuri ale probabil celui mai mare rapsod al lumii turce, care a trăit cândva (nu se știu cu precizie data nașterii și nici a morții lui), colindând mai

ales sud-estul Anatoliei. Ori, cu gândul tot la acea frumoasă și plină de istorie regiune a Anatoliei, citim din Dadaloğlu, cel care-și îngemăna răsufierea cu a vânturilor care urcau spre înaltul Munților Taurus, la poalele cărora a locuit.

Este, dincolo de aspectele privind tipurile/ genurile de creații populare, ori privind de tehnici diverse, stil ș.a., și o interesantă călătorie în timp, însoțind, parcă, ciobanii care, cu secole și secole în urmă, când scoteau oile la pășunat cântau acele saya, sau, undeva, departe, cine știe în ce sat, ascultând *kına gecesi türküsü* cântat, înainte de noaptea nunții, de rudele care o împedebau pe frumoasa care va deveni mireasă, sau... Ori, dacă închizi ochii, te poți vedea la vreun ceas de seară la marginea unei tabere, pe când ascultai vocea târâgănată a lui Karacaoğlan sau Kul Mehmet ori Öksüz Âşık vorbind despre vremuri imemorabile ori despre fapte din timpurile lor...

Concluzionând, având în vedere expertiza^[1] și activitatea sa publicistică/ scriitoricească^[2], modul în care s-a documentat, în ideea temei pe care și-a propus-o, cartea scrisă de Emin Emel poate să fie de folos celor care doresc să pătrundă mai aproape de sufletul creațiilor literare ale poporului turc, și, poate, să fie o treaptă pentru studiul/ lucrul pe mai departe al celor care se ocupă de literatura de specialitate.

Emin Emel, *Literatura populară turcă*, ediție bilingvă română – turcă, cuvânt înainte: Marius Chelaru, Editura Ex Ponto, Constanța, 2016.

¹ Liceul Pedagogic Turc din Sofia, Universitatea de Stat „Kliment Ohridski”, Facultatea de Limbă și Literatură Turcă, Sofia, specializarea Orientalistică; a lucrat toată viața în învățământ, a fost printre primii profesori de limbă turcă din România, din 1972 în licee constănțene, din 1991 lector de literatură turcă la Facultatea de Litere și Colegiul de institutori „Mustafa Kemal Atatürk”, din cadrul universității „Ovidius” din Constanța ș.a.

² Din anul 2000 este membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Dobrogea. Este membră a Societății de Limbă Turcă. Publică primele poezii în revista „Renkler/ Culoari” (București). Semnează în „Türk Dili/ Limba Turcă” (Ankara), „Turnalar/ Cocorii” (Izmir), „Cig” (Prizne), colaborează la ziarele „Hakses”, „Karadeniz” (Constanța). Publică articole care fac cunoscute cultura turcă, participă la simpozioane internaționale, prezentând comunicări în domeniul literaturii turce.

Grafică de Liviu Șoptelea

Semnul lingvistic: arbitrar sau motivat?

Subliniind importanța raportului dintre mental și fizic pentru structura și arhitectura limbii și justificînd, prin această perspectivă, critica adusă etimologiei tradiționale – care abordează și explică evoluția unităților limbii ca derivare etimologică lineară – G. Guillaume afirmă: „cuvintele reprezintă, sub aspect mental, amalgamarea unor senzații mai mult sau mai puțin pertinente, care au capacitatea de a se suda, iar sub aspect fizic – amalgamarea formanților, care reflectă senzațiile respective” (Гийом 2010: 72). Or, după cum constată G. Guillaume (idem), atît în explicările etimologice, cît și în abordările de derivatologie, perspectiva și obiectivul de cercetare îl constituie, preponderent, forma cuvîntului, necorelată cu semnificația, trecîndu-se, de cele mai dese ori, peste faptul că logosul este, prin definiție logos semantic (E. Coșeriu), iar disocierea semnificat / semnificant reprezintă o disociere operabilă sub aspect metodologic, dar inexistentă în realitatea limbii^[1].

Ideea corelării mentalului cu fizicul, formulată explicit sub forma unei critici de G. Guillaume în secolul XX nu este însă nouă în istoria lingvisticii. Astfel, în contextul distribuției sunetelor între concepte, W. von Humboldt constată că „descendenței conceptelor, pe care o percepem în spirit mai mult sau mai puțin clar, trebuie să îi corespundă o descendență a sunetelor, așa încît înrudirea dintre concepte să se reflecte în înrudirea dintre sunete” (Humboldt 2008: 107). În epoca în care a văzut tiparul lucrarea lui W. von Humboldt *Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geisige Entwicklung des Menschengeschlechts*, cel puțin doi factori au condus însă la o receptare, dacă nu eronată, cel puțin limitată a concepției humboldtienne asupra limbajului: varianta finală

¹ „Conceptul se poate disocia de cuvînt tot atît de puțin cît îi este omului cu puțință să renunța la trăsăturile propriului chip” [Humboldt 2009: 131].

a lucrării n-a fost redactată de autorul ei, iar Steintal, „elevul, comentatorul și continuatorul” lui Humboldt, ar fi fost, prin structura sa intelectuală, o persoană mai puțin indicată pentru promovarea ideilor humboldtienne (Илнер 2009: 7).

Pe o altă linie a evoluției ideilor lingvistice – prin gramatica comparativ-istorică – teza corelării semnificatului cu semnificantul, enunțată de o manieră deosebită, poate fi descoperită în lucrările lingvistului german Fr. Bopp. Analizînd structura cuvîntului în sanscrită, zenă, armeană, greacă, latină, lituaniană, slavă veche, gotă și germană, Fr. Bopp constată că „fiecare formă flexionară oglindește structura judecății logice, avînd, obligatoriu, trei elemente formative: subiect, copulă, predicat” (citată după (Graur – Wald 1976: 37)). Teza poate fi interpretată în sensul anticipării, în ontogeneza limbilor, a unităților monolexicale flexionare prin unități polilexicale și a unei corelări interne dintre semnificat și semnificant. Prin raportare la judecata logică, structurată în subiect și predicat, și ținînd cont de faptul că lexeme cu aceeași rădăcină, dar afixe diferite, au semnificații diferite, putem considera că rădăcina, în structura unui cuvînt, are rolul subiectului dintr-o judecată, iar afixul – pe cea a predicatului. Respectiv, orice cuvînt are și în plan semantic, cel puțin, doi formanți, prin unul înscriindu-se, ca identificare, în sfera cunoașterii deja realizate, iar prin altul diferențiindu-se de unitățile deja existente. Se ajunge, în felul acesta, la ideea că în formarea unității lexicale există o etapă în care aceasta posedă o structură polilexicală, echivalentă cu o structură sintactică cu caracter descriptiv^[2].

² „Sesizarea dependenței directe a unui număr mare de cuvinte compuse de construcțiile sintactice poate fi constată deja în lucrările clasice de indoeuropeneistică și germanistică”, afirmă E. Kubreakova, trimițînd la lucrări mai tîrzii decît cea a lui F. Bopp, cum ar fi cea a lui E. Leumann, *Einziges über Komposita* (1898), a lui H. Jacobi, *Compositum und Nebensatz* (1897) – (Kubreakova 2010: 10).

Nici pe această direcție a evoluției lingvisticii însă, ideea înrudirii conceptului cu structura fonetică nu a constituit un domeniu de interes privilegiat al lingvisticii, situație explicabilă prin mai mulți factori: orientarea lingvisticii comparativ-istorice spre reconstituirea fazelor anterioare (formale) ale limbilor; influența pe care a avut-o logica asupra științei lingvistice; considerarea drept aprioric demonstrată, prin discuțiile antice despre teoria *physei* și *thesei*, a tezei arbitrarului semnului lingval.

Trecerea în postulat a tezei caracterului arbitrar al semnului lingval a marcat cel puțin prima jumătate a secolului XX. Facem trimitere, în acest sens, la E. Benveniste: teza „este acceptată ca un adevăr de la sine înțeles, pe care, deși nimeni nu o explică, nimeni nici nu o neagă. [...] Orice discuție despre natura semnului lingval și proprietățile vorbirii începe cu declararea despre caracterul arbitrar al semnului lingval“ (Benveniste 2009: 90).

Perindarea acestei stări de lucruri în lingvistică a fost susținută și prin amploarea pe care a luat-o în secolul XX teoria saussuriană despre semnul lingval, caracterizat, după Saussure, prin două trăsături de bază: arbitrarul și linearitate. În *Cursul de lingvistică generală*, F. de Saussure afirmă: „Legătura ce unește semnificantul de semnificat este arbitrară sau, pentru că înțelegem prin semn întregul ce rezultă din asocierea unui semnificant cu un semnificat, putem spune, mai simplu, că *semnul lingvistic este arbitrar*“ (Saussure 1998: 87). Modul în care Saussure înțelege arbitrarul semnului lingval însă se referă la legătura naturală dintre semnificant și semnificat: „vrem să spunem că el este *nemotivat*, adică arbitrar în raport cu semnificatul, cu care, în realitate, nu are nici o legătură naturală“ (ibidem). Ideea saussuriană privind arbitrarul semnului lingval devine și mai clară dacă ținem cont de „obiecțiile“ posibile pe care lingvistul le semnalează în același context: onomatopeele și exclamațiile, în cazul cărora există o legătură naturală dintre semnificant și semnificat (Saussure 1998: 88). Ferdinand de Saussure nu exclude însă motivarea prin sistemul limbii.

Comentîndu-l pe F. de Saussure, și E. Benveniste constată că „gîndirea receptează doar acea formă sonoră care servește drept bază a reprezentării ce poate fi identificată; în caz contrar, gîndirea o respinge ca fiind necunoscută și străină. Prin urmare, semnificatul și semnificantul, forma acustică și reprezentarea prin gîndire, sunt, în realitate, două părți ale aceleiași noțiuni și formează împreună conținutul și recipientul“ (Benveniste 2009: 92-93), iar „alegerea segmentului fonetic pentru desemnarea noțiunii nu este deloc arbitrară; acest segment fonetic n-ar fi existat în absența ideii respective și viceversa“ (Benveniste 2009: 94).

Această manieră de abordare a raportului dintre semnificat și semnificant repune pe tapet problema motivării unităților lexicale, a modului în care acestea se constituie prin selectarea anumitor formați corelați cu anumite semne. În acest context, referindu-se la procesul de constituire a unităților lexicale, „lingviștii chei [...] au atras atenția asupra caracterului complex al structurii onomasiologice a derivatului și a caracterului ei obligatoriu binar. Structura onomasiologică a derivatului, conform acestui punct de vedere, se structurează din baza onomasiologică – noțiune care se pune la baza desemnării – și trăsătura onomasiologică – noțiune, care, într-un anume fel, precizează conținutul de bază al desemnatului, limitîndu-l, concretizîndu-l sau modificîndu-l.

Baza onomasiologică poate reflecta substanța și tipurile ei (obiecte, ființe etc.), acțiunea și tipurile ei, adică noțiuni prin care se individualizează părțile de vorbire cardi-

nale. Trăsătura onomasiologică poate reflecta trăsăturile obiectelor și ale acțiunilor, relațiile și legăturile dintre ele“ (Кубрякова 2010: 46).

Din perspectiva unei abordări similare, lingvistul polonez Jan Rozwadowski afirmă că, la originile monolexicale sînt structuri polilexicale și se produc prin agregarea unui element nou, numit *diferențiator*, la un element existent, numit *identificator*. În plan lingvistic, veridicitatea ideii este probată prin existența a numeroase unități polilexicale, pe de o parte, dar și a unităților monolexicale cu formă internă explicită, pe de altă parte, care indică prezența celor două elemente în structura lor semantică și formală. În cazul unităților nominative polilexicale (îmbinări și propoziții), identificatorul și diferențiatorul sînt expliciti. În structura unității nominative *a da indicații* „a semna, a recomanda, a prescrie“, de exemplu, deosebim două elemente: verbul *a da* (identificatorul) care introduce unitatea nominativă dată în sfera altor unități cu semul *a da* (*a da adăpost*, *a da anunț*, *a da consultație* etc.) și substantivul *indicații* (diferențiatorul) cu funcția de a specifica sensul lui *a da* și de a-l diferenția de sensul celorlalte unități nominative.

În cazul unor unități monolexicale, structura originară („identificator + diferențiator“) se depistează relativ ușor, deoarece unitățile fie că au o formă internă explicită, fie că, alături de acestea, se utilizează bazele lor polilexicale: rom. *a atenționa* < *a atrage atenția*, *a batjocori* < *a-și bate joc*, *a îmbrățișa* < *a lua în brațe*, *a înmîna* < *a da în mîna*, *a sulfura* < *a amesteca cu sulf*, fr. *se promener* < *faire une promenade*, *progresser* < *faire progres*; engl. *to order* < *to give the order*, *to advise* < *to give advise*; rus. *местожительство* < *место жительства*, *мостовая* < *мостовая дорога*; slov. *svetozor* < *svetovy zazor*; ceh. *pravděpodobny* < *pravděpodobny*, *krejčí* < *krejčí mistr*, *draha* < *železna draha*, *deska* < *gramafonova deska* etc.

Selectarea diferențiatorului și a identificatorului este inițiată într-o etapă preverbală care precede actul de nominare și în care se instituie virtuala desemnare sau virtualul desemnat, ca fapt universal al limbajului („referința la realitate, adică relația în fiecare caz determinată între o expresie lingvistică și o „stare de lucruri“), prin intrarea unui fragment delimitat al continuumului lumii în „vizorul“ unei limbi istorice, prin care se va institui apoi semnificația („conținutul dat exclusiv *de* și *prin* limbă, adică conținutul propriu într-o limbă, dat prin opozițiile și delimitările proprii ale unei limbi, cît privește posibilitățile de desemnare“) (Coșeriu 1994: 66).

La această etapă, obiectul cunoașterii și al nominării intră într-un complex de asocieri determinat obiectiv și subiectiv. Determinarea obiectivă este impusă prin *obiect* și prin *raporturile* acestuia cu alte realități (orice referent se impune, mai întii de toate, prin datele sale obiective), prin *limbă*, care opune rezistență tendinței de subiectivare, introducînd limite, variabile dar permanente, întrucît vorbitorul creează întotdeauna în limitele unui sistem existent.

Determinarea subiectivă este condiționată de cadrul în care și din care se face „ieșirea“ spre obiect, acesta înscriind *cunoașterea* – determinată de sferele de cunoaștere deja realizate –, *practica socială*, *perspectiva geometrică*, *fondul psihologic*, *ambianță* etc. Acești factori motivează selectarea unor sau altor trăsături identificatoare și diferențiatorice – de obicei, trăsături esențiale din punctul de vedere al practicii sociale, dar nu neapărat esențiale și din punctul de vedere al logicii – ce sînt puse la baza nominării.

Etapă preverbală a nominării este urmată, necesar, de etapa verbală, care, conform teoriei derivaționale discurs-

sive, constă din două faze: în prima fază (uneori, latentă), unitatea nominativă are o structură polilexicală, iar în faza a doua, unitatea nominativă rămîne la structura polilexicală sau se restructurează, devenind monolexicală.

În prima fază, are loc, prin urmare, verbalizarea trăsăturilor evidențiate și constituirea prin ele a „preformei” unității nominative. „Preforma” poate avea o structură diferită: propozițională (*cel care citește = cititor, cel care dansează = dansator*), sintagmatică (*a atrage atenția = a atenționa, a avea intenția = a intenționa*). În acest sens, unitățile polilexicale pot fi considerate *faze în procesul de nominare*.

La ultima fază a nominării, poate interveni nominarea lexicală, avînd drept bază formativă una dintre unitățile componente ale propoziției sau ale sintagmei nominative. Unitatea nominativă poate rămîne însă și la structura polilexicală, fiind motivată, într-un fel sau altul, prin sistemul limbii, iar obiectul desemnării fiind pus în relații cu alte obiecte desemnate. Prin această relație se accentuează o anumită viziune asupra obiectului desemnării, marcată de sistemul de concepte în care este încadrat, „căci orice concept trebuie fixat în interior pe baza trăsăturilor care îi sunt proprii sau a unor relații care îl leagă de alte concepte” (Humboldt 2008: 122). Această situație condiționează o demotivare progresivă a semnelor lingviale, care permite „extensiuni” și „intensiuni”

semantice. Odată cu accentuarea aglutinării formale, dispare caracterul motivat al semnului, iar sensul unității aglutinate evoluează în raport cu sensul unității polilexicale, înglobînd în structura sa „trăsături-reflexe” noi ale denotatului. Unitatea nominativă tinde, prin urmare, să devină unitate „non-limitantă” semantic prin structura sa fonetică.

Referințe bibliografice:

Coșeriu 1994 = Coșeriu, E., *Prelegeri și conferințe*, Iași, Institutul de filologie română „Al Philippide”, 1994.

Graur – Wald 1976 = Graur, Al., Wald, L., *Scurtă istorie a lingvisticii*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976.

Humboldt 2008 = Humboldt, W., *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității* (versiune românească și aparat critic de Eugen Munteanu), București, Editura Humanitas, 2008.

Saussure 1998 = Saussure, F., *Curs de lingvistică generală*, Iași, Polirom, 1998.

Benveniste 2009 = Бенвенист, Эмиль, *Общая лингвистика*, Москва, URSS, 2009.

Гийом 2010 = Гийом, Г., *Принципы теоретической лингвистики*, Москва, URSS, 2010.

Кубрякова 2010 = Кубрякова, Е.С., *Теория номинации и словообразование*, Москва, URSS, 2010.

Шпет 2009 = Шпет, Г.Г., *Внутренняя форма слова. Этюды и вариации на темы Гумбольта*, Москва, URSS, 2009.

Vasile IFTIME

Elemente din retorica romanului *Hronicul Găinarilor*

...Și iată-l pe demnul urmaș al cronicarului Neculce, post-modernul Aureliu Busuioc, cum mai adaugă o *samă de cuvinte* la nesfârșita *Descriere a Moldovei*, cum consemnează încă vreo două secole de istorie într-un *Hronic* al dinastiei Găinarilor ce, *cu siguranță, nu se va sfârși nici-odată*.

...Și iată-l pe *atotștiutorul* cronograf, cum radiografiază perspectivele absurde ale istoriei Basarabiei, cum, simulând o exagerată acribie, persiflează tot ce este hibrid și fără esență, ironizează tot ce este eretic și artificial, parodiază tot ce este orgoliu și ineptie.

Respectivele moduri de *consemnare* conturează două paliere distincte, prin care autorul își fundamentează retorica, pe de o parte, prin expunerea cursivă a planului narativ din perspectiva a trei tipologii de personaje, și, pe de altă parte, prin multiplele digresiuni de tip paranteză în care acesta intervine (chipurile) pentru a concretiza epichazelor anterioare.

Aureliu Busuioc are o strategie inedită de a capta cititorul în decriptarea firului narativ și, totodată, de a-l manipula prin implicarea atât în secvențe de epic actualizat la timpul prezent, cât și prin atribuirea rolului de confesor pasiv adresantului. Printr-o formulă de politețe exagerată,

prin false calificative apreciativ-afective, cititorul este atras în capcana unicului adevăr, pe care îl deține autorul și pe care îl consemnează în *Hronic*. Mircea V. Ciobanu constată, în acest sens, că Aureliu Busuioc „nu rebutează pe parcursul facerii textului nici un nume, sintagmă care ar scădea din tensiunea ludică, ironică, malițioasă a *Cronicii*. În stilul specific, scriitorul nu uită de lector: „Atoateștiutorul meu scriitor, ajuns cu răbdare până în acest punct, stă în momentul de față la îndoială, să continue lectura?” (Ciobanu 2013: 24). Mai întâi, o dată la două capitole, apoi mai insistent, autorul creează impresia implicării indirecte a cititorul în actualizarea elementelor de social, în facerea textului, în concretizarea spectrului istoric, în... Dar, de fapt, cititorul lui Busuioc este cel mult complicele gândirii naratorului, ținta în care acesta își verifică ascuțișul săgeților...

Dacă planul narativ redă cursiv, fluent, limpede, două secole din dinastia Avădănilor: un social tumultuos, 12 semiții, patru identități distincte, șase case – curgeri firești, repetate, între viață și moarte, cel de-al doilea plan se construiește prin adresarea către *cultul cititor*, imaginat, al textului, flatat cu diverse calificative apreciative: *eminent, perspicace, deștept*, dar și copleșit cu apelative sentimentale: *plăcut, drag, iubit*.

Retorica romanului *Hronicul Găinarilor* se reliefează, în primul rând, plecând de la aceste paliere distincte, raportate, pe de o parte, la contextul istoric, social, arhaic și, pe de altă parte, la *inteligentul cititor* care – vrei nu vrei – este conectat la realități paralele (antice, medievale, moderne), cu scopul de a preciza/detalia/explica episoadele narate anterior.

Ancorat în limbajul vremii și al vremurilor, sadovenian, autorul redă pulsul unui sud uitat de Basarabie printr-un grai arhaic, expresii populare, ritm domol, ton calm, cromatică neutră. Nelipsite forme ale discursului repetat (zicători, proverbe, expresii uzuale, locuțiuni, citate), inserțiile marcate de argotisme, repetatele intenții de jargonizare conferă autenticitate socială scrierii.

Aureliu Busuioc relatează despre trei vieți consumate între două limite: nașterea și moartea și îi oferă *eminențului* său *cititor* adevărate lecții de literatură, istorie, politică, psihologie, filozofie, astronomie, teatru, cinematografie, religie, adresându-i-se direct, într-un timp prezent, mereu actualizat funcție de socialul contextual și de propriile convingeri. Iar adevărul pe care îl conferă celor spuse Aureliu Busuioc este literă de lege, convingerile sale nu șchiopătă, teoriile sale sunt de neclintit, fiind susținute în mai toate romanele sale: e suficient, în acest sens, să se compare personajul Ivan Verdicurov din *Spune-mi Gioni* și Piotr Avadanov din *Hronicul Găinarilor* pentru a testa trăsăturile comune de limbaj, de comportament, de atitudine, de relaționare, cât și cele de construcție romanească a personajelor.

Adevărul lui Busuioc este susținut nu prin teoriile derizorii despre ceva anume, nu prin formulele inductive de gândire (în genere eronate), nu prin concluzii neconforme cu forma, ci printr-o unică și inimitabilă rețetă – ironia și autoironia. Busuioc nu persiflează doar personajele, ci și scriitorul, și actul scrierii în esența sau în diluția sa: *Mulți dintre onorabilii mei cititori pot considera modestul meu Hronic o imitație, o pastişă la opera lui Plutarh sau alt istoric să zicem* (p. 122).

Retorica lui Aureliu Busuioc se consumă, pe de o parte, într-un constructivism etapizat, prin actualizarea continuă a limbajului, prin expozeul treptat al lozincilor, prin tensionarea progresivă a firului narativ și, pe de altă parte, într-un deconstructivism diversificat al individului ce vrea să se concretizeze prin demistificare. În plan lingvistic, constată Mircea V. Ciobanu, „citatul, parafraza și inserțiile livrești (un contrapuz stilistic, inevitabil într-o istorie jalnic-tânguitoare) divulgă plăcerea de a plonja în apele postmodernității” (Ciobanu 2013: 36).

Nonconformistul Aureliu Busuioc demitizează grotescul regimului totalitar, simbolistica acestuia, analogiile discursului popular, clișeele de adresare, redundanța ideologiei de tip lozincă, pentru că, în viziunea sa, persiflantă, omul are *în comun cu Prometeu doar boala de ficat*. Iar atâta timp cât nici măcar Nero nu are aceeași grupă sanguină cu proprietarul focului, cum poate fi posibil ca revoluția lui tătuca Stalin, din senin, să scapere licurici, la fel, în mințile, când înghețate artificial, când dezghețate? *Boala de ficat* este, de fapt, o reducere puerila a identității individului stors de conștiința libertății, de spiritual, de afect.

La nivel de palier narativ, dar nici la nivelul palierului dialogat, lui Aureliu Busuioc nu i se poate imputa că este „un antierou” (așa cum îl etichetează criticul Mihai Dolgan în *Cuvânt înainte* la volumul Victoriei Fonari „Factorii intelectual și sentimental în opera lui Aureliu Busuioc”. Aure-

liu Busuioc este antilichea, antimojic, antimitocan, pe astfel de indivizi autorul îi desființează elegant, punându-le pe limbă vorbirea ce-i reprezintă, ancorându-i într-un social dezaprobat, dar și făcând referință la ei prin ironii dintre cele mai usturătoare. Busuioc demitizează incertul, legenda, arhaicul, dar își elogiază eroii, singurele repere pozitive față de care își construiește și deconstruiește scrierile, dar nu prin expuneri „psihologico-analitice” (cum afirmă Mihai Dolgan), și nici prin „viziuni filosofice asupra timpului interiorizat” (cum susține Victoria Fonari). Aceasta din simplul motiv că Aureliu Busuioc, în scriere, ca și în viață, nu prea a avut timp. Și pentru că mereu a fost pe fugă, și pentru că a detestat *scrierea lălită*, și pentru că nu prea i-au ieșit *rețetele cu și despre suflet*, Busuioc a inventat ironia care atacă, ironia care apără, ironia care supără, ironia care bine dispune, ironia care întunecă, ironia care clarifică, ironia care ucide, ironia care învie.

În alte contexte, limbajul obscen devine reprezentativ pentru mediul narat de autor, conturând adevărurile sociale, întâmplările, dialogurile. Respectiva modalitate de exteriorizare vulgară ține de socialul reprezentat, de mentalul colectiv al personajelor, de contextualitatea descrierii, a dialogului, a expozeului. Elemente obscene uzuale pot fi descoperite în întreaga scriere, pe paliere de comunicare, diversificate funcție de mediul social reprezentat, conturând, astfel, în subsidiar, diversitatea diastratică a limbii române prin unități sinstratice ce țin de:

- limbajul popular rural: *Dezgolindu-i șalele și bucile; Unde-i șale, unde-i cur? Uitați-vă fraților ce melesteu are! Își dă omul ortul popii, iar ea tot la pulă se gândește* (p. 8);

- limbajul vulgar de cartier: *A venit și pentru voi vremea să gustați puțin de muiere...* (p. 48); *Faină gagică. O regulezi tu în sera asta sau o lași lui tetea?* (p. 187); *Să exmatriculăm imediat curva* (p. 15); *Curva descoperi, în sfârșit, mädularul* (p. 15); *Imaginea făcălețului gigant* (p. 21); *Dar ce poate face o curvă? Iacă nu frecăm și noi...* (p. 22); *Și cum ai de gând să plătești? Cu puța?* (p. 60); *Câtă pulă a mâncat săraca în noaptea aceea* (p. 149);

- limbajul folcloric autohton: *Sculățul, pătrunjel, pentru sculățul* (p. 9); *Ceai de sculătoare, face pula mare!* (p. 33);

- limbajul obscen persiflant: *Azi pe Stalin și pe Găinar, mâine pe cine-l mai pupă-n cur?* (p. 180); *Ducă-se-n pizda mă-si, o curvă de om, o jigodie penală* (p.182);

- limbajul sexual descriptiv: *Panteleu n-o lăasă să termine vorba, o apucă de umeri, își înfipse dinții în țățele ei tari ca de copilă și o pătrunse cu atâta dor și putere, câtă în cei cinci ani de beție și singurătate nici nu știa că o mai are* (p. 61).

Limbajul vulgar, prezent în dialogurile narațiunii, susține o modalitate directă de adresare, de evidențiere, de concluzionare asupra unei realități vizibile, transparente, ce etichetează categorii reprobabile de indivizi.

După capitolele în care sunt inserate elemente ce țin de obscenul colectiv, autorul schimbă registrul scrierii, intervenind pentru a pune într-o lumină pozitivă respectivele inserții printr-un limbaj intelectualist, susținut cu firească doză de ironie, persiflare, zeflemea. Astfel, îngăduitor, înțelegător, compătimitor, Busuioc trece cu vederea, omite, acceptă în final, respectivul mod de exteriorizare, raportând evenimentele, personajele, limbajul la un firesc al istoriei, la o moralitate evazivă, rudimentară, la un samaritenism profan, pentru că „ironia apără, ea este conștiința opoziției dintre mine și ceea ce resping sau depășesc. [...] Ea este deci și cam intolerantă în exer-

cițiul funcțiunii ei negatoare. Humorul este conștiința corelației între mine și ceea ce am respins prin negare sau depășire“ (Ciobanu 2013: 34).

Și potențialul diferențelor diafazeice este exploatat pe deplin de Aureliu Busuioc. Distingem astfel elemente de:

- limbaj administrativ: *Nu mai avem domn, avem împărat, țar, cum spun ei. Nu mai avem pârcălab, avem, dracu știe cum le spun ei și nu mai avem vătaf de agie, nu mai avem vornic... avem staroste, avem ureadnic, avem...* (p. 102), respectivele schimburi de roluri redând starea de haos, de confuzie, de dezordine repetată;

- limbaj medical: *Comă de gradul trei, puls filiform și respirație superficială* (p. 28) – autorul intervine în text pentru a stabili diagnostice, altfel cunoscute în medicina tradiționalistă a Paraschivei;

- limbajul distorsionat gramatical: *Se știe din vechimea cea mai veche* (p. 111) – autorul recunoaște că a strecurat respectivul *pleonasm voluntar ce-mi aparține* cu scopul de a da *adâncime* expresiei;

- limbajul lozincilor: *Nu este de răs, tovarășul Stalin a fost cel mai sărac, iar acum este cel mai înțelept...* (p. 152) – autorul ironizează așa zisa selecție bolșevică după modelul unic, *Tătuca Stalin*;

- limbaj cazon: *Dacă lucrurile mergeau strună, dacă soldații aveau ce mânca, ce bea, nu mai interesa statul major despre depășirea bugetului pe regiment* (p. 121) – autorul pune-n oglindă trupa, statul major reflectă burțile pline ale răcanilor în vreme de război;

- limbaj cronicăresc: *Astăzi, în ziua dinspre noaptea sânzienelor, a anului de la Cristos una mie opt sute doisprezece, începea să se nască pe harta Europei, așezarea cu numele ce avea să dăinuie peste veacuri: Găinari* (p.61);

- limbaj istoric: *Măria sa, Domnul Moldovei, Alexandru al doilea și pârcălabul de Lăpușna...* (p. 34) – istoria găinarilor începe pe timpul domnitorului fanariot Alexandru Mavrocordat, chiar dacă autorul, când intervine, își permite și alte forări mult mai adânci;

- limbaj critic literar: *...departe de mine de a condamna proza contemporană care numai postmodernă nu-i* (p. 11);

- limbaj laic: *Eu nu pot să plec, păstorul nu-și părăsește turma [...], mergeți cu Domnul...* (p. 149) – preotul Petru este model de statornicie în Roșcoveți, *cum să ia cu sine biserica?*

- limbaj astrofizic: *Universul va atinge limitele dilatării și va începe să se contracte ceea ce va genera curgerea timpului în sens invers...* (p. 159) – și de aici, o întregă apologie a timpului: *adică vom trăi toate fazele creșterii noastre dar invers...*;

- limbaj al medicinei tradiționaliste: *...îl spală cu zeamă de mușețel, apoi îl unse cu floare de sunătoare topită în ulei de rapiță, iar unde se întâmplă să dea un pic de puroi, îl oblojea cu coajă mucedă de mămăligă* (p. 39) – douăsprezece astfel de ritualuri descoperim în Hronic, autorul este bine documentat în privința preparării și utilizării respectivelor rețete.

Pe tot parcursul romanului, autorul propune tipologii de limbaj, folosite de etniile care migrau între două granițe. Descoperim, astfel, vorbirea distinctă a evreului, a armeanului, a țiganului, indivizi activi, funcție de solicitările și nevoile poporului, migratori după cum se schimba linia frontului, vocali atât cât le încăpeau buzunarele: *mi-a vorbit de tine bulibașa [...], apoi ascultă, frati, eu ți-o pot lecui* (p. 54) – țiganul Bănel; *Tu ai muncit și ai băut, așa că ai câștigat, eu am muncit ca un catâr ca să-mi fac o*

casă mare, am strâns bănuț cu bănuț... Uite-i! Uite casa mea cea mare. Uite-o pe Riva mea cea frumoasă (p. 167) – evreul Grossman; *Trifan, vasăzică... apoi uite, Trifane... Jumătate de ureche – jumătate de preț [...] nu te știi, nu mă știi, de ce să se îngrașe lupii și nu soldații mei...* – armeanul Levron Aramian (p. 123).

În *Hronicul Găinarilor*, Aureliu Busuioc are vorbire pentru fiecare tipologie de personaj, *poezie* pentru puținel frumos care își mai face loc între două fronturi, *raționamente* pentru toate deraierile de la istorie, *ironie* atât cât încapă un obraz sensibil la adevăr, *răbdare*, multă răbdare are autorul până și cu sine, cel ce se critică, se laudă, se declamă, se tace, se moare și se învie prin cuvânt.

Ironia este susținută în romanul *Hronicul Găinarilor* și prin modificarea sau simpla uzitare de formele *discursul repetat*, prin care autorul ajustează scrierea la socialul concret: uneori arhaic, alteori suburban, de periferie. Prin folosirea abundentă a construcțiilor lingvistice de proveniență populară, folclorică, mistică, sau prin inserarea de expresii injurioase, jargoane, argouri, autorul conferă scrierii doza de realism necesară actualității temporale. Astfel, contextualitatea evenimentelor celor două secole este realizată nu doar prin nararea cronologică a evenimentelor, prin succederea spațiilor, prin reconstituirea istoriei, discursul repetat din romanul *Hronicul Găinarilor*, de asemenea, conferă o perspectivă realistă cronotopilor sociali; prin raportarea timpului trecut, subiectiv, la concretețea prezentului imparțial, se poate spune că discursul repetat în romanul lui Busuioc este actual și actualizat deopotrivă. Cf.: *satul fierbea așteptând judecata de apoi* (p. 67) „neliniște socială post apocaliptică”; *încă n-l simțea sub inimă* (p.74) „încă nu-l iubea”; *caii știu singurii drumul spre casa* (p. 123) „caii își aduc stăpânii acasă”; *am prins de la tine.... am rămas grasă* (p. 71) „am luat de la tine, am rămas grea”; *soacrele-s duhuri aparte* (p.96) „duhuri rele”; *în chinuri să naști* (p.126) – blestem preluat din Geneză; *asta nu-i viață fără sângele domnului* (p.131) „nu-i viață fără vin – în vino veritas”; *fac moarte de om* (p.144) „ucid din războinare”; *a rămas de șuhăr* (p.143) „a rămas de pândă”; *dacă scarpini bine un rus afli sub piele un tatar* (p. 160) – referire la originea incertă a rușilor; *cu lingura-n brâu* (p. 16) „gospodină prefăcută”; *cine muncește mănâncă* (p.164) – despre răsplata muncii etc.

Actualizarea discursului repetat, în romanul lui Busuioc, se realizează prin intervențiile repetate ale autorului cu scopul de a proiecta precepte ce țin de trecut în prezentul extins și viceversa, cu trimiteri până în mitologia antică: *rescrierea inversă a istoriei* (p. 76); *sunt mulți cei ce ling coșurile de gunoi ale istoriei* (p. 171); *legendele contribuie la falsificarea istoriei* (p. 68); *ce suntem noi față de istorie* (p. 88) etc. Structurile respective, pe de o parte, substituie o secvență din reproducerea narativă și, pe de altă parte, conferă scrierii notă de autenticitate, de certitudine, de reprezentativitate, de realism actualizat.

Prin umor, Busuioc radiografiază tot ce este neconform într-o societate care refuză reperele, ba mai mult, își coplește singură propriile statui. Astfel, himera socialistă, cu reprezentările ei amorfe, se caricaturizează, capătă un aspect hilar, grotesc, caraghios, ridicol, bizar, motive suficiente pentru a fi declasată și aruncată în lada de gunoi a istoriei de cititorul avizat. Dar *de râie nu scapi cu una cu două*, marea iluzie, susținută de o selecție socială reprobabilă, reprezentată de-a lungul istoriei de maximele idi-

oțeniei umane, extrapolată de prostia colectivă, reliefată în cretinismul de partid, este mereu actuală și actualizată.

Umorul lui Busuioc trece în ironie, de sarcasm, de persiflare. Autorul afirmă, prezintă, explică, detaliază folosindu-se de expresii opuse ca sens, tocmai pentru a accentua starea de neconform a realității expuse. Ba mai mult, în situația în care personajele romanului sunt implicate într-un tragism existențial continuu, autorul dozează scrierea cu stări de spirit satirice, parcă pentru a demonstra că se poate supraviețui prin umor. Astfel, romanul *Hronicul Găinarilor* – istoria a două secole vitrege – impune o adevărată filozofie a existenței: râzi mereu, râzi și atunci când ești amenințat, pentru a salva bunul simț și, implicit, comunicarea. Comicul de situație, comicul de limbaj, comicul arhaic și de mahala, comicul proletcultist – toate nuanțează romanul *Hronicul Găinarilor*. Fără comic, scrierea ar fi un rechizitoriu al istoriei și așa destul de incertă. Iată doar câteva exemplificări ale aparențelor ascunse, ale incompatibilităților, absurdităților, ineptiilor:

principiul acțiunii și contractiunii (p.58) face referire eronată la principiul doi al mecanicii newtoniene: Panteleu a supraviețuit datorită *consumului exagerat de alcool*; aici, consumul este acțiunea, rezistența la durere – contractiunea;

De ce ceea ce moștenim prin tradiție se numește netradițional? (p. 58) face referință la medicina tradițională (naturalistă) și netradițională (medicamentația); autorul intenționat creează confuzia între medicină netradițională și practica vrăjitoarească a Paraschivei;

Așa că în primul rând se organizează pânda, ceea ce astăzi se echivalează cu serviciul de informații și contrainformații (p. 67) – autorul ironizează modul de lucru al serviciilor secrete, la fel de rudimentar și de neprofesionist ca pânda Găinarilor;

Și dacă și-ar găsi niște public civil pentru înnoirea haremului (p. 24) – știindu-se că, odată înrolate în harem, cadănele căpătau drepturi în familia și societate, e de presupus că autorul face referire la fetele tinere neconvertite la islam;

Zvonul era singura sursă de informație veridică pe timpul feudalilor ca și acum (p. 66) – autorul reliefează modalitatea de comunicare, neschimbată după 200 de ani;

Paraschiva ar putea conduce în zilele noastre un trust sau un holding (p. 59) – referirea se face la abilitățile manageriale ale vrăjitoarei; chiar dacă practicile sale erau în opoziție: lega – dezlega, lecuia – ologea, scula – veștejea, Paraschiva ține sub control nevoile satului.

Un alt aspect important în retorica romanului ține de poetica textului. Poetul Busuioc nu se dezmente nici din această perspectivă și, chiar dacă prioritară este reflectarea opacității istoriei, neliniștii, frământării, zbuciumului unui popor întunecat, posomorât, confuz, autorul din când în când își permite câte un respiro ca să zugrăvească în epitete, comparații, metafore *ceea ce nu se schimbă la față* – natura: *Luna plină și grasa cât un bostan de plăcintă* (p. 21); *satul clipea sub streșini, noaptea se multiplica în ferestre* (p. 56); *pădurea a uitat să mai inverzească* (p. 98) etc.

În romanul *Hronicul Găinarilor*, Busuioc scurtează ironic textul, pe de o parte, folosindu-se de expresii celebre pentru a crea antiteze artificiale: *qui pro quo – care pe care; hic et ubique – aici și peste tot; hic et nunc – aici și acum; sit venia verbo – fie cu iertare pentru cuvintele spuse; al jacta est – zarurile au fost aruncate; fifty pifti – jumătate – jumătate; pauca verba – câteva cuvinte, și, pe*

de altă parte, prin inserarea rusismelor cu scopul reflectării comicului de situație și a limbajului folosit tendențios de *upolnomocenâie* noului sistem, precum și de oportuniști. Autorul folosește substantive din limba rusă pentru a creiona zeflemist, persiflant, identitatea noului sistem administrativ ce încearcă *din mers* să se adapteze unei realități atipice, precum și nimicnicia oportuniștilor băștinași care vor a se face plăcuți și utili regimului bolșevic. Astfel, mediocritatea, josnicia, ticăloșia își consolidează identitatea prin modul de a vorbi. Expresiile rusești, frânturile de lozinci, de ideologii, de clișee verbale folosesc și în scopul persiflării gândirii stereotipizate și rigide a noii orânduiri hibride și a *pomovanților* ei: *Domnilor tovarăși; aiasta este provocația; iaceika de partid; el a fost la Katorga cu Pavel Tkacenko; la noi cu kontra socotelele sunt repede; să alegem presedatel; starea aceia sloboda se chema; cinovnicul sosit în prima zi; comitetul împlinitor sovietic; Piotr Avadanov; cu noi la uezd; ai stat la catorga?; cum rabotează satul civiliul?; șanti, ici cine este mai mari? etc.*

În frazele care descriu personajele, acțiunile lor, discursul șablonizat, ideologia bolșevică, chiar și unui cititor avizat îi este greu să discearnă situațiile în care autorul vrea să pună granița între răs și plâns, între comicul și tragicul de situație. Se poate afirma, în acest context, despre Aureliu Busuioc că, pe de o parte, este promotorul tragicului de situație și limbaj, și pe de altă parte, este și un caragi-alian de primă mărime în literatura română din perspectiva comicului veritabil.

Retorica romanului este complexă și din perspectiva bipolarismului scriitoricesc. Aparent, autorul construiește cu migală textul, făcând trimitere la DEX: *ai întins mâna spre polița cu dexuri și antologii normale* (p. 171). Pentru a-și demonstra autoexigența, justifică propriul limbaj: *nu știu dacă ați observat proverbele, zicalele, din această carte spre deosebire de miturile bazate pe fantezii [...] proverbele, zic, au la temelie experiența vieții de zi cu zi* (p. 188). Pentru a da amploare textului, autorul se folosește de repetiții și accentuează intensitatea mesajului: *cum au așteptat măcar o veste, cum au dus foame și frig, cum au chemat-o la postul de jandarmi, cum au murit amândoi părinți, cum nu mai știe nimic de frate-su Ilie* (p. 182). DEX-ul este, de fapt, un pretext pentru a demonstra superficialitatea consistenței termenilor; justificarea limbajului, trimite în derizoriul incertul; succederea modalității *cum*, accentuează desfacerea structurilor sociale.

Despre Aureliu Busuioc, în „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia“, Mihai Cimpoi afirmă: „Dotat cu inteligență și spirit de observație și umor, Busuioc reprezintă tipul rar de scriitor urban, care valorifică cu predilecție un material de viață rurală. Proza sa refuză realitatea domoală moldovenească, fiind dinamică, cinematografică, eseistică și având nerv ironic“.

Referințe bibliografice:

Aureliu Busuioc, *Hronicul Găinarilor*, Chișinău, Editura ARC, 2013.

Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura ARC, 1997.

Mircea V. Ciobanu, *Aureliu Busuioc. Poetul, Prozatorul, Dramaturgul*, Chișinău, Editura ARC, 2013.

Victoria Fonari, *Factorii intelectual și sentimental în opera lui Aureliu Busuioc*. Sub red. șt., cuv.-înainte: Mihail Dolgan; post. Andrei Țurcanu, Chișinău, 2003.

Condiția postmodernă a *Descrierii* *Moldovei* de Dimitrie Cantemir

Fiecare epocă interpretează textele în felul ei. Criticul, traducătorul, cititorul sînt, aidoma scriitorului, creatori ai textului. Textul aparține autorului, dar și nouă, de aceea numărul interpretărilor crește de la o epocă la alta. Noi atribuim discursului auctorial un sens nou, sensul de care *avem nevoie aici și acum*, chiar dacă acest sens nu putea face parte din intențiile scriitorului la momentul creării operei sale.

În remarcabila nuvelă a lui Jorge Luis Borges *Pierre Menard, autorul lui „Don Quijote“*, se relatează istoria unui scriitor din sec. al XX-lea care și-a consacrat viața rescrierii într-o limbă străină a unei cărți deja existente, adică a romanului *Don Quijote*. „Admirabila sa ambiție era să producă niște pagini care să coincidă cuvînt cu cuvînt și rînd cu rînd cu cele ale lui Miguel de Cervantes. [...] Metoda inițială pe care a conceput-o era relativ ușoară. Să cunoască bine spaniola, să redobîndească credința catolică, să lupte împotriva arabilor sau a turcilor, să uite istoria Europei dintre anii 1602-1618 și să fie Miguel de Cervantes“ (textul este citat în traducerea lui Darie Novăceanu din Jorge Luis Borges, *Opere, I*, ed. îngrijită și prezentată de Andrei Ionescu, Univers, București, 1999). Pierre Menard a respins de la bun început această metodă, considerată simplistă și, prin urmare, mai puțin captivantă. El a încercat să se apropie de *Don Quijote* din perspectiva propriei experiențe de viață. „Să compui *Don Quijote* la începutul secolului șaptesprezece era o sarcină ușoară, necesară, poate chiar fatală; la începutul secolului douăzeci, e aproape imposibil. Nu degeaba s-au scurs cei trei sute de ani, încărcăți cu fapte complexe. Între acestea să menționăm una singura: Quijote însuși“. După moartea lui Pierre Menard,

ne-au rămas capitolele 9 și 38 din prima parte a romanului și un fragment din capitolul 22.

În nuvela lui Borges se compară textele lui Cervantes și Menard. Textele sînt identice, dar *Don Quijote* al lui Menard se dovedește a fi mai complex și chiar mai ambiguu sub aspectul conținutului. Acest lucru se datorează faptului că istoria, evoluția și acumularea stilurilor literare, o dată cu nesfîrșitul șir al reinterprețărilor, îmbogățesc textul artistic și diversifică jocul nuanțelor semantice. După cum afirmă G.V. Stepanov, este vorba, în esență, „de unul și același text care, parcurgînd *lumi posibile* reale, devine polisemantic în percepția cititorului contemporan: rețeaua asocierilor este din ce în ce mai densă, timpul reafirmă sau respinge valoarea etică a unor adevăruri consacrate, descoperirile de odinioară sînt reconsiderate sau se transformă în cele mai banale truisme. Soarta operei artistice este *înscrisă* în chiar codul ei genetic“ (*Почитательный эксперимент Хорхе Луиса Борхеса*, Язык и литература. Поэтика, Москва, 1988, c. 212).

Poezia este creată de toți și nu de către cineva anume. Pierre Menard este autorul lui *Don Quijote* chiar și pentru motivul că fiecare cititor este autorul acestui roman. În acest context, ni s-a părut interesantă posibilitatea de a relectura *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir din unghiul de vedere al cititorului familiarizat cu literatura postmodernă. O dată ce fiecare dintre noi nu citește cărțile în succesiunea lor cronologică sau geografică, ci într-un mod arbitrar, personal, în conștiința și în sufletul cititorului se instituie un propriu sistem de raporturi dintre cărți, în particular, și elementele culturii, în general. Anume din această cauză un Kafka, citit înainte de a-l fi citit pe Cervantes, își exercită influența asupra lui

Don Quijote, iar *Ulyse* de Joyce, citit înainte de *Odiseea* lui Homer, își exercită influența asupra eposului elin.

Cu cât mai vechi este textul, cu atât mai multe vor fi notele, comentariile și trimiterile pe care le va avea. Lectura lui *Evgheni Oneghin*, fără comentariile lui Iu. Lotman, nu poate reda profunzimea textului. Și doar este vorba de Pușkin! Ce să mai spunem atunci de Homer?

Orice carte arată mai solid și pare a fi fundamentală, dacă numărul acestor trimiteri și comentarii este într-o vădită creștere. Textul din interiorul unei ediții academice nu rămîne o entitate autosuficientă; el devine, înainte de toate, un prilej de discuție, obiect al cercetării și analizei. În cazul dat, cititorul își manifestă interesul, în primul rînd, față de comentarii, textul canonic transformîndu-se, în mod paradoxal, într-o exemplificare a acestora. Recomentarea, recenzarea, rediscutarea stabilirea textelor definitive creează un text nou; cu alte cuvinte, ceea ce a existat pînă atunci ca material secundar se preschimbă într-un text artistic. Construcția textului postmodern pornește anume de la acest principiu literar, în conformitate cu care textul de bază are menirea de a descrie sau de a scrie un alt text, acesta fiind și conținutul întregii opere. Abundența adnotărilor, explicațiilor, „citatorilor”, „fragmentelor” și comentariilor în legătură cu ceea ce nu s-a scris, este o trăsătură caracteristică a operei lui Jorge Luis Borges. Același principiu, al textului în text, este vizibil și în compoziția romanului lui Vladimir Nabokov *Focul palid*, alcătuit din două părți: publicarea unui poem scris de recent asasinatul poet Shade și comentariul filologic al acestui poem. La fel este construit și romanul lui D. Galkovski *Impasul infinit*, alcătuit din cîteva sute de comentarii care se referă la textul inițial (despre care însă nu se știe dacă a fost scris) sau la alte comentarii, dar și din cîteva recenzii la roman, semnate de critici inventați. În aceeași cheie este realizat și *Dicționarul hazard* de Milorad Pavic, roman alcătuit din articolele unui dicționar pierdut sau chiar inexistent, menit elucidării unui fenomen istoric: convertirea religioasă a hazardurilor în sec. al IX-lea. Un asemenea tip de construcție (textul în text) presupune redarea conflictului dintre două și mai multe texte în ceea ce privește autenticitatea. Acest conflict este determinat de unul din postulatele culturii secolului al XX-lea, aflat în căutarea limitelor pierdute dintre iluzie și realitate.

Postmodernismul nu are de-a face cu realitatea lumii naturale sau tehnice, ci cu realitatea unei lumi a semnelor care, combinîndu-se în mod diferit, formează noi texte. Conceptul de „text viu” se opune, în postmodernism, conceptului de „realitate moartă”. Conceptul de „text” cuprinde și obiectele semiotice non-linguale, întreg universul fiind perceput ca text infinit. Și dacă lumea este text, iar tot ceea ce ne înconjoară o totalitate de semne încărcate cu o informație pe care trebuie să o distingem și să o descifrăm, atunci „realitatea” în literatură este de găsit în citate, aluzii, reminiscențe, în reflectarea reciprocă a textelor. Textul literar postmodern *nu reflectă* realitatea, el *crează* o nouă realitate.

Autorii postmoderni pornesc de la ideea că istoria este absurdă, că este o ficțiune, întrucît se întemeiază pe documente (texte) care pot fi oricînd falsificate, în așa fel, orice istorie este istoria creării și interpretării textu-

lui, textul substituindu-se istoriei. De unde și comentarea interminabilă în operele postmoderniste a unor texte pierdute. Studiind destinul manuscrisului *Descrierii Moldovei* cu ajutorul prefețelor și postfețelor; citind textul însuși al lucrării în care practic fiecare pagină este presărată de adnotările autorului, copistului sau traducătorului; urmărind maniera în care adnotările fac trimiteri la alte texte și comentarii; citind recenziile și opiniile cercetătorilor în legătură cu acest text, ne dăm seama de asemănarea izbitoare a acestora cu textele lui Borges, Nabokov, Galkovski, Pavic, Eco. Apelînd la diferite ediții ale *Descrierii Moldovei*, înțelegem că istoria nu este, în realitate, decît istoria lecturii textului, întrucît diferite epoci și diferite culturi au interpretat în felul lor această faimoasă carte. Mai mult, desprindem cu ușurință din text o serie de particularități postmoderne: simulacrul ca substituent al originalului, interpretarea multiplă, confuzia dintre mit și realitate, ficțiune și adevăr, absența unui adevăr absolut și întemeietor, exprimarea ambivalență, îmbinarea limbajului culturii cu limbajul științei, geno-, inter- și hiper-textualitatea.

Descrierea Moldovei este scrisă de Dimitrie Cantemir între 1714-16, în latină, în perioada aflării savantului în Rusia. Deși e cunoscută afirmația prof. Miller că *Descrierea* ar fi fost redactată inițial în limba română, fiind apoi tradusă de I. Ilinski în latină, investigațiile științifice ulterioare au demonstrat falsitatea acestei ipoteze. Mitul însă a rămas.

Istoria textului cantemiresc amintește într-adevăr de nuvelele lui Borges și romanele lui Pavic. În 1732, Antioh, fiul lui Dimitrie Cantemir, la vîrsta de 24 de ani, este numit reprezentant plenipotențiar al Rusiei la Londra. Pornind la drum, el nu uită să ia cu sine manuscrisul *Descrierii* împreună cu alte lucrări ale tatălui său. La Haga va întîlni un editor căruia îi va încredința tipărirea cărții, dar cartea nu va fi publicată. Fiind ambasadorul Rusiei în Franța, Antioh se stinge din viață în 1744. Toată averea care i-a mai rămas este vîndută la licitație. Conte Tompson va cumpăra manuscrisele lui Dimitrie Cantemir, iar după moartea contelui soția acestuia le va dăruii vărului său, Abraham Kaau-Boerhaawe, profesor al Academiei de Științe din Petersburg.

Astfel, manuscrisele lui Dimitrie Cantemir (inclusiv *Descrierea Moldovei*) ajung din nou în Rusia. După moartea profesorului (1758), manuscrisul *Descrierii* devine proprietatea lui Karl-Friedrich von Kruse, doctor în medicină, membru al Academiei de Științe din Petersburg, ginerele lui A. Kaau-Boerhaawe. Kruse dăruiește manuscrisul *Descrierii* savantului și prietenului său G.F. Miller, ultimul îl transmite publicistului neamț Busching care îl roagă, la rîndul său, pe profesorul I.L. Redzlov să îl traducă în limba germană. Manuscrisul este tradus și în 1769 Busching editează doar capitolele 3 și 4 din partea întii a *Descrierii*. În 1771, în Frankfurt și Leipzig apare ediția a doua, completată, a cărții, o ediție în limba germană conținînd și portretul autorului, cîteva adnotări și – ca anexă – harta geografică a Moldovei (aceasta nefiind însă harta pregătită de Cantemir).

În 1780, V. Levșin traduce *Descrierea Moldovei* din germană în rusă, atribuind autorului o serie de fragmente adăugate, iar în 1819 apare traducerea grecească a cărții.

Prima ediție românească a cărții datează cu anul 1825, când Vasile Vîrnav o traduce din germană și o editează cu grafie chirilică la tipografia mănăstirii Neamț. Este vorba de o ediție incompletă, din ea lipsește partea a treia în care se vorbește despre limbă, biserică, mănăstiri și preoți. În 1851, la Iași, Costache Negruzzi scoate fără modificări ediția a doua a acestei traduceri, iar în 1868 ea va fi publicată pentru a treia oară, de această dată însă cu grafie latină.

La rugămintea Academiei Române, Academia de Științe a Rusiei a trimis, în 1869, două copii ale manuscrisului *Descrierii Moldovei* care, mai apoi, au fost recopiate și editate de către I. Papiu-Ilarian. Tot el a încercat să tălmăcească *Descrierea* din latină în română, dar moartea nu i-a permis să facă traducerea integrală a cărții; ea fost realizată de academicianul Iosif Flodoș care a și publicat-o în 1875. Aceasta a fost întâia ediție a *Descrierii Moldovei* în traducere românească din limba latină. A doua ediție a apărut în 1909, ea fiind însoțită de articolele geografului M. Nicolescu, publicistului Busching, academicianului G. F. Miller și scriitorului C. Negruzzi.

În 1923, a văzut lumina tiparului ediția profesorului universitar ieșean Grigorie Pascu, traducător și prefațator, care a avut posibilitatea să lucreze cu originalul în latină al *Descrierii*. Ediția din 1942 este o traducere a lui Gheorghe Adamescu, membru-corespondent al Academiei Române, care o va completa cu un articol introductiv, o notă biografică și cu bibliografia lui Dimitrie Cantemir. Adamescu face mai multe observații și comentarii scurte ale textului decât predecesorii săi. Totodată, în carte este inserată și harta Moldovei, atribuită lui Cantemir, hartă menționată de însuși autorul ei în manuscris.

După instaurarea puterii comuniste în România, s-a considerat că știința din Regat interpretase în mod preconceptuat faptele relatate în operele cugetătorilor din trecut, adaptându-le concepția lor filozofică sau politică unor interese de moment. Este, firesc, prin urmare, ca reeditările *Descrierii Moldovei* din perioada postbelică să fi fost însoțite de alte note și comentarii: în 1956, cartea este prefațată de academicianul G. I. Gulian, iar harta Țării Moldovei nu mai aparține lui Dimitrie Cantemir. Mai mult: traducerea lui P. Pandrea nu este din latină, ci din germană!

În 1961, în România, a apărut *Descrierea Moldovei* în traducerea din latină a lui C. Măciucă, tot el prefațatorul ediției. În carte lipsesc însă câteva capitole din originalul latin: capitolele 2 și 3 din partea întâi și capitolul 2 din partea a treia.

Alfabetul chirilic din capitolul al 5-lea al părții a treia nu este prezent în edițiile lui M. Nicolescu (1909), P. Pandrea (1956) și reeditările acesteia (1961, 1965, 1967, 1973, 1976, 1981, 1992, 1997), C. Măciucă (1961). În 1973, în România și R.S.S.M., apar ediții academice ale *Descrierii*. În ediția bucureșteană, traducător din latină este C. Guțu, prefațator este M. Holban, comentariile aparțin lui N. Stoicescu, cercetările cartografice – lui V. Mihailescu, indicele bibliografic – lui I. Constantinescu, iar notele – lui D. Pippidi. În ediția chișinăuiană, traducător din latină în rusă este L. Pankratieva, iar prefața și comentariile aparțin profesorului V.N. Ermuratschi. În 1975, apare traducerea din latină în română a lui Nico-

lai Costenco, introducerea și comentariile aparținând lui Vasile Coroban.

S-au păstrat doar trei copii ale manuscrisului cante-miresc în limba latină: două din ele se află la Institutul de Orientalistică din Petersburg, a treia – la Biblioteca „A.M. Gorki” din Odessa.

Primul „manuscris” are un câmp mare, cu o mulțime de observații, rectificări și adăugiri. Textul de pe câmp diferă, sub aspect grafic, de textul manuscrisului, deși în titlu se spune că el aparține autorului. Copia conține 184 de pagini în latină, cu mărimea 21x33 cm, fără partea a treia. Partea întâi, geografică, începe de la capitolul 2. Partea a doua, politică, are numai 18 capitole, ultimul, al 19-ea, lipsește.

Al doilea „manuscris” este legat, copiat caligrafic, iar observațiile și rectificările din prima copie a manuscrisului sînt reluate sub formă de adnotări. Acest „manuscris” conține greșeli, omisiuni, lipsesc în special cuvintele grecești. Scrisul coincide cu acela de pe foaia de titlu a primei copii. Numele copiștilor nu se cunosc (mai multe informații despre cine ar fi putut copia manuscrisul cante-miresc pot fi găsite în monografia lui A.I. Eșanu *Dimitrie Cantemir. „Descrierea Moldovei”*. Manuscrise și ediții, Chișinău, 1987).

Pe a doua copie este fixat anul 1726, dar cifra 6 este corectată de copist în așa fel încît ea poate fi luată drept 1 sau 7. Cercetătorii consideră că mai plauzibil pare a fi anul 1727. Titlul primului „manuscris” este: „Demetrii Cantemirii Principis Moldaviae. Descriptio Moldaviae. Autographum auctoris passim in margine” („Descrierea Moldovei de către Dimitrie Cantemir, Domnitor al Moldovei. Pe câmp sînt însemnările autorului”). Titlul celui de-al doilea „manuscris” este: „Demetrii Cantemirii Principis Moldaviae. Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae, descripta ex apografo, quod ejus filius mecum communicavit”, Petropol, 1727 („De către Dimitrie Cantemir, Domnitor al Moldovei. Descrierea stării antice și moderne a Moldovei, copiată de pe manuscrisul ce mi l-a oferit fiul său”, Peterburg, 1727).

A treia copie a manuscrisului este ceva mai completă decît primele două. Scrisul este distinct. Pe prima pagină găsim ștampila „Biblioteca lui Sturza”. Formatul e 20x16cm; are 415 pagini numerotate, inclusiv cuprinsul; legătura e din piele, iar pe cotor e imprimat un titlu cu litere aurite: „Moldaviae Geographica”. Pe partea interioară a legăturii și pe prima pagină nenumerotată se află niște inscripții în neogreacă ce nu au fost deocamdată descifrate. Pe aceeași pagină vom găsi și o inscripție în franceză despre așezarea geografică a Moldovei. Paginile a doua și a treia au rămas curate. Pagina a patra nu este nici ea numerotată, pe ea fiind scris „Moldaviae descriptio in tres partes”. Harta Moldovei întocmită de Dimitrie Cantemir este absentă în toate cele trei copii.

În textele postmoderne, construite pe principiul textului în text, originalul fie că este pierdut (în cazul acesta cititorul luînd cunoștință de edițiile de mai tîrziu, de copiile sau traducerile traducerilor sale), fie că nu există în genere. Lipsa originalului determină multitudinea comentariilor, notelor explicative și a descifrărilor.

Problema principală a textului *Descrierii* constă în absența originalului, a variantei autentice și integrale

semnate de Cantemir. Savanții sînt siguri că un asemenea text a existat. Mai mult, unii înclină să creadă că între primele două copii ce se află la Petersburg s-ar fi insinuat un text intermediar care ar fi fost și cel autentic. Prima copie ar fi una din variante, căci numărul mare al rectificărilor și completărilor nu este deloc întîmplător. Înainte de a ajunge la textul final, autorul utilizează, de obicei, mai multe variante. Prima copie pare a fi cea mai apropiată de originalul lucrării.

Originalul hărții întocmite de Dimitrie Cantemir, la care se referă pe parcursul lucrării însuși autorul *Descrierii*, are o soartă la fel de complicată și încurcată ca și originalul textului. Harta Moldovei este o parte integrantă a cărții, ambele parcurgînd același traseu sinuos din Rusia în Europa Occidentală. După ce Antioh a lăsat textul și harta la Haga, în 1737, în același oraș va apărea o hartă gravată a Moldovei care ar fi putut fi o copie a hărții lui Dimitrie Cantemir. În răstimpul aflării sale la Paris, Antioh a transmis harta renumitului cartograf francez d'Anville care dorea să-i facă o copie. Deși există cîteva deosebiri neesențiale, copia olandeză coincide cu cea franceză. Cu toate acestea, harta originală a lui Dimitrie Cantemir nu a fost găsită nici pînă astăzi. Toate edițiile *Descrierii* au apărut și încă mai apar cu hărți întocmite de alții sau, în cel mai bun caz, cu copii făcute în secolul XVIII-lea și atribuite lui Cantemir.

Unii savanții consideră că textul autentic, laolaltă cu harta Moldovei, ar fi putut să rămînă în Olanda după ce Antioh le-a propus unui editor local (deși în bibliotecile olandeze ele nu sînt de găsit) sau ar fi luat calea Rusiei împreună cu alte manuscrise ale autorului (deși ipoteza că manuscrisul s-ar afla în Biblioteca „Saltikov-Șcedrin” s-a dovedit a fi improductivă). Nu se știe dacă textul original și harta ar fi rămas împreună după moartea lui Antioh, întrucît acesta a oferit cartografului francez doar harta, nu și textul lucrării. Nu cu foarte mult timp în urmă însă, în una din bibliotecile Statelor Unite, a fost găsit originalul Istoriei creșterii și descreșterii Imperiului Otoman. Andrei Eșanu ne propune următoarea versiune: după moartea lui Antioh, originalul Istoriei Imperiului Otoman ar fi rămas în Occident, iar la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, ar fi nimerit în una din colecțiile americane; prin urmare, textul original al *Descrierii* și harta Moldovei trebuie să fie căutate în colecțiile occidentale.

Odată ce originalul nu este deocamdată găsit, titlul adevărat, auctorial, al cărții rămîne a fi necunoscut. Dimitrie Cantemir însuși face trimitere, în unele din lucrările sale, la *Descrierea Moldovei*, dar o numește... în mod diferit: *Geografia Moldovei*, *Hotarele Moldovei cu harta geografică*, *Descrierea Moldovei*. Cele trei copii ale manuscrisului despre care am vorbit mai sus vădesc același lucru: nu există un titlu unic, fixat cu precizie, al cărții. Edițiile nemțești și rusești din sec. al XVIII-lea aveau ca titlu *Descrierea istorică, geografică și politică a Moldovei*, sintagma „*Descrierea Moldovei*” fiind culeasă cu caractere mai mari și evidențiată. S-ar putea ca titlul *Descrierea Moldovei* să se fi încetățenit tocmai datorită acestui fapt.

Lipsa originalului nu ne permite să acoperim lacunele din text și, totodată, să-l considerăm terminat. Ultimul capitol (5) al părții a treia se întrerupe brusc, ceea

ce nu este specific unei lucrări cu caracter enciclopedic și descriptiv; de altfel, și alte capitole se încheie la fel de inopinat. În prima copie a manuscrisului, după cuvîntul „politic” din titlul părții a doua, este indicată „Cartea I”, ceea ce înseamnă că Dimitrie Cantemir și-ar fi dorit să segmenteze această parte a lucrării în cîteva „cărți”, lucru pe care, iarăși, nu-l putem demonstra.

Din cele spuse mai sus rezultă că timpul însuși a transformat *Descrierea Moldovei* într-o scriere postmodernă, într-un genotext, intertext, hipertext, înlocuind originalul cu un simulacru (în sensul de copie a copiei, de copie fără original).

Postmodernismul ține de reflecția autorului care, creînd un text, intervine în permanență, precizează detaliile, explică sensul imaginii, vorbește despre cauzele acțiunii. Se produce iluzia spontaneității în facerea textului care este gîndit ca un genotext, ca un text ce se naște aici și acum. Caracterul fragmentar și proliferarea copiilor sînt semne ale genotextualității. Atunci cînd citim ediția academică a *Descrierii* în care se ține cont de cele trei „manuscrite” ce s-au păstrat și de celelalte ediții ale textului, observăm cum se naște și trăiește textul sub privirile noastre datorită nesfîrșitelor comentarii, note și trimiteri de genul: cuvîntul este tăiat în prima și a doua copie; omisiune în manuscris; nota explicativă a autorului *de la... la...* pe cîmpul manuscrisului; cuvintele acestea lipsesc în manuscrisele doi și trei, ele nu au intrat în edițiile românești (rusești, nemțești); autorul face o notiță pe cîmp; această inscripție conține o greșeală; un alt copist face o intervenție pe cîmpul manuscrisului: aici autorul comite o eroare; Dimitrie Cantemir nu ține cont de adevărul istoric etc. Caracteristic, în acest sens, este comentariul care se referă la intervențiile din manuscrisul de la Odessa, în „Pars I. Geographica. Caput I...” unde cineva, „cu o mîină nesigură”, a adăugat deasupra titlului cuvintele „*Historiae Moldavicae libris*”, iar altcineva a corectat „*libris*” în „*partes tres*”, adică în „cele trei părți ale istoriei Moldovei”. Iată un exemplu de text viu, de genotext, la scrierea căruia participă nu numai autorul, dar și copiiștii, editorii, traducătorii, criticii, cititorii care corectează cuvintele textului sau introduc în acesta propriile propoziții.

Intertextualitatea se manifestă la nivelul citatelor, atît în text, cît și în comentarii. Dimitrie Cantemir apelează masiv la istoriografi, geografi și enciclopediști bizantini, polonezi, români, occidentali, indicînd de fiecare dată sursa citatelor utilizate. Deși mostrele de intertext abundă în *Descrierea Moldovei*, am dori să ne oprim doar la una din ele, pe care o regăsim în ediția în limba rusă din 1973. Așadar, în capitolul 1 din partea a doua aflăm că pe cîmpul manuscrisului, în paranteze pătrate, Dimitrie Cantemir face un laudatio la adresa domnitorului Ștefan cel Mare, citîndu-i pe cronicarul polonez Dlugosz și, mai apoi, pe St. Orechovy. Citatele acoperă aproximativ o pagină de text. Totodată, în comentariu se menționează că această adnotare a fost tăiată în prima copie a manuscrisului, nu este prezentă în copia a doua, iar în a treia este inserată de copiiști. Profesorul V.N. Ermuratschi, comentatorul ediției, ne trimite la citatul din N.M. Karamzin despre Ștefan cel Mare, dar și la arhivele lui... Marx și Engels unde, în volumul 7, p. 203,

vom găsi opinia lui Marx despre același domnitor moldovean. Astfel, textul crește și se bifurcă.

Dar nu numai textul *Descrierii* este intertextual, pînă și hîrtia pe care acesta este scris/copiat devine un text. Filigranul hîrtiei pe care este făcută copia odesită a manuscrisului reprezintă figura unei femei care stă într-o curte mică și ține în mînă un sceptru, în fața ei se află un leu cu o sabie și un mînuchi din limbi de foc în labe. În partea stîngă vedem inscripția „Pro Patria“. Mai jos, sub coroana imperială, observăm două litere latine: „GP“. Calitatea filigranului ne indică asupra faptului că hîrtia este olandeză, ea fiind produsă aproximativ între anii 1750-1762. Copia a ajuns la Sturza în secolul al XIX-lea de la I.P. Liprandi. Liprandi (aflăm din comentariu) a fost un ofițer din armata țaristă care a participat la războiul din 1812, tot el fiind și funcționar la Ministerul Afacerilor Externe, agent secret al guvernului rus, autor al unor texte istorice, publicistice și bibliografice și, în particular, al unor amintiri despre Pușkin. Un alt istoric și comentator al *Descrierii*, A. Eșanu, ne trimite și el la lucrarea lui L.A. Cereiski *Pușkin și mediul său* (Leningrad, 1976, p.223).

În același context, ar trebui să amintim și de numărul foarte mare al articolelor și studiilor științifice care fac parte din comentarii, adnotări și prefete. De multe ori, fragmentele acestora se publică după textul propriu-zis al lucrării (vezi, de exemplu, referințele critice din ediția: Litera, 1997).

Intertextualitatea și modul de a gândi prin asocieri al cititorului conferă lucrării statutul de text infinit. Ne mișcăm de la un comentariu la altul, de la un citat la altul, descoperind mereu alte surse care, la rîndul lor, ne călăuzesc spre noi și noi texte, spre textul nemărginit. Ca și la Borges, Universul este o bibliotecă, iar cartea – un labirint, pe cînd toți autorii – un singur autor, căci toate cărțile sînt o singură carte, iar o carte este, în același timp, toate cărțile lumii.

Hipertextualitatea ne îngăduie să lecturăm textul lui Dimitrie Cantemir în orice direcție. Este vorba de așa-numita lectură nonlineară: din orice loc, de la cap la coadă și invers, de la mijloc la stînga sau la dreapta, de la un comentariu la altul, amestecînd edițiile nemțești, rusești sau românești. Cu atît mai indicat este acest fel de lectură, cu cît nu știm cum trebuiau să fie așezate în pagină capitolele cărții; nu dispunem de originalul cărții și deci sîntem în drept să o recreăm și să fim coautori. Aname hipertextualitatea *Descrierii Moldovei* a permis ca edițiile sale succesive să fie, în epoci diferite, parțiale, trunchiate, fragmentare.

Personalitatea lui Dimitrie Cantemir a devenit deja un mit cultural. Viața și destinul autorului *Descrierii* au favorizat crearea acestui mit. Călătorii, emigrație, luptă, descoperiri științifice. Politician, academician, filozof, literat, geograf, istoric, cartograf, muzicolog, cunoscător al limbilor greacă, latină, slavonă, turcă, arabă, persană, italiană, franceză și rusă, Cantemir se înscrie spectaculos în șirul scriitorilor postmoderni care, pentru a demonstra ideea percepției polimorfe a realului și relativitatea conceptului de adevăr, îmbină în textele lor diferite limbi, discipline științifice și artistice, naționalul, particularul și universalul. Toate acestea sînt de găsit și în *Descrierea Moldovei*, în care punctualitatea științifică (schemele,

listele, tabelele, harta, materialul factologic) se îmbină cu ficțiunea artistică și mitologică (legende, credințele și basmele autohtone), în care spațiul cultural național se întrepătrunde cu cel european și universal. Astfel, în edițiile românești se insistă asupra faptului că Dimitrie Cantemir a început să-și elaboreze lucrarea în Moldova, unde a adunat materialul necesar și, prin urmare, autorul aparține culturii românești. În edițiile rusești se spune însă că anume în Rusia Dimitrie Cantemir a găsit acel mediu propice pentru crearea unor monografii științifice de talia *Descrierii*. S-ar putea ca și turcii să și-l revendice pe Cantemir, atîta timp cît el este autorul *Istoriei Imperiului Otoman* și creatorul muzicii turcești. Ca să nu mai vorbim de nemți care i-au conferit domnitorului moldovean titlul de membru al Academiei din Berlin.

În textele postmoderne orice afirmație este ambivalență: ea este și adevărată, și falsă în funcție de cine și în ce împrejurări o emite. Variatele ediții ale *Descrierii* confirmă această teză postmodernistă: textul a fost publicat, adeseori, fără unele capitole (indezirabile ideologic); traducătorii, copiiștii, comentatorii și cititorii au introdus de fiecare dată în text o notă personală; fiecare epocă și țară a interpretat textul în felul său; în edițiile românești și rusești se comentează pasaje diferite, toți încercînd să explice ce a vrut și ce nu a vrut să spună autorul într-un fragment sau altul. Acest lucru nu înseamnă că cineva spune adevărul și cineva – nu. Postmodernismul refuză dogma adevărului unic. Nu există un adevăr absolut, întrucît fiecare este purtătorul unei părți din adevărul general și doar totalitatea acestor „părți“, eteroclită și antagonistă în esență, ar putea constitui o posibilă reprezentare a lumii, iată de ce *Descrierea Moldovei*, cu toate comentariile și interpretările ei contradictorii, creează posibilitatea unei lecturi mereu deschise (și instructive!) spre noi și noi conotații.

Dacă ar fi să dăm crezare postulatului postmodern conform căruia există doar textele și nu realitatea, am putea presupune că soarta textului cantemiresc repetă, într-un fel, soarta țării la care s-a referit ori, mai exact, că soarta Moldovei (sau cel puțin a unei părți din această țară medievală) s-a reflectat în soarta textului. Tot ce s-a întîmplat cu textul s-a întîmplat și cu acest stat: călătoria (așa-zisa „alipire“) în Rusia, din Rusia în Europa, apoi iarăși în Rusia; revenirea în România; amputarea teritoriului, raptul teritorial; lipsa denumirii sau interpretările diferite privitor la poporul și istoria țării; tendința de a integra textul (țara) în cultura rusă, română și, mai nou, în așa-zisă „cultură moldovenească“ etc. Și cum nu există un original al manuscrisului și al hărții lui Cantemir, cu o Moldovă de la Cernăuți la Marea Neagră și cu capitala la Iași, la fel nu mai există nici acea țară. Din text și din țară a rămas doar un simulacru, adică ceea ce timpul rescrie la nesfîrșit.

Din tot ce am spus se poate vedea foarte clar că, în realitate, nu trăiesc numai oamenii, ci și simbolurile create de ei. Textul *Descrierii Moldovei* rămîne și astăzi o taină ce presupune noi și noi cercetări și descoperiri.

*Traducere din rusă
de Adrian Ciubotaru*

Rezistența prin memorie în opera lui Paul Goma

Paul Ricoeur, într-un interviu cu Ion Pop, definea memoria ca fiind „prezența față de sine, mereu reinterpretată, repovestită, reconstruită, a propriului trecut” [1]. El pune memoria în relație cu uitarea, pornind de la conceptul de *recunoaștere*, despre care vorbește Bergson, conform căruia există date ale conștiinței pe care le-am trăit, însă ele s-au depozitat și noi considerăm că s-au șters, dar este suficient ca cineva să ne aducă aminte despre ele și pe dată înțelegem că acele date nu erau pierdute, ci doar „puse la păstrare”. Esențial este să le recunoaștem. Cu toate acestea, există și date care se pierd în mod absolut, irecuperabil. Teama lui Paul Ricoeur este pusă în legătură cu ultimul tip de uitare. Această teamă o împărtășește, cel mai pregnant dintre scriitorii români contemporani, și scriitorul Paul Goma, pentru care uitarea absolută (al doilea tip de uitare la care se referă Paul Ricoeur) duce la pierderea completamente a unei națiuni. În atare condiții, intervine *etica memoriei*, adică datoria aducerii-aminte. Iată de ce, un deziderat primordial al lui Paul Goma, este recuperarea adevărului istoric sub semnul memoriei: „Să-i neuit! Să-i neta!” pe securiști, pe torționari, care i-au făcut rău nu doar lui personal, ci întregului popor. Revenind la Paul Ricoeur, o observație importantă este faptul că cercetătorul avertizează asupra „travaliului memoriei”, a necesității descernerii între memoria autentică și memoria impusă de interese politice meschine: „nu va trebui să cedați unei datorii față de o memorie care v-ar fi impusă de altceva decât pietatea față de trecut.”[1]

Într-un alt articol din revista „România literară, publicat după apariția cărții sale – „Memorie, istorie, uitare”, Paul Ricoeur vorbește, pe scurt, despre unele probleme abordate în cartea sa. Un punct de interes îl constituie raportul dintre marile revendicări ale memoriei rănite și dificultatea de a se adopta o poziție adecvată vizavi de ele, dificultate apărută din conflictul dintre documentul istoric și experiențele de viață ale victimelor. Astfel, după cum afirmă Paul Ricoeur, există un dezichilibru: „prea multă memorie într-un loc, într-altul prea multă uitare”. [2] Alte probleme ale memoriei semnalate de cercetătorul francez sunt „comemorări sau rememorări impuse” sau „favorizarea unor amintiri în detrimentul altora”.

În relație directă cu memoria se află uitarea și iertarea. Dar și în cazul lor întâlnim dificultăți – când se iartă și când se uită? Paul Ricoeur menționează uitarea „benefică”, valabilă în cazul unei „memorii împăcate” (curate) și iertarea, valabilă în cazul unei „memorii consolată” (dicționarul explicativ dă explicația „a alina, a ușura durerea cuiva”, dar asta se întâmplă doar în cazul în care se întreprind acțiuni în acest sens, și nu atunci când se lansează în inacțiune). Revenind la raportul istorie colectivă – memorie individuală, cercetătorul francez invocă un caz elocvent – cel al unui deținut care a atentat la viața Papei. Papa a mers la el în celulă, i-

acordat iertarea sa, dar, cu toate acestea, instanța de judecată nu l-a scos de sub arest. Asta ar trebui să se întâmple într-o societate a normalității – fiecare este liber să-l ierte pe cel care i-a greșit, dar mecanismele oficiale ar trebui să funcționeze corect, fără excepții, pentru a nu crea precedente. În caz contrar, granița dintre amnistie și amnezie, care și așa este extrem de imprecisă, poate dispărea totalmente. Paul Ricoeur este reticent față de amnistie, din cauza faptului că aceasta din urmă „sacrifică adevărul, interzice travaliul memoriei și se opune în mod absolut datoriei memoriei”, demontează, cu alte cuvinte, mecanismul corect de funcționare a legilor unei societăți. Edificator este exemplul propus de Paul Ricoeur – cel al Germaniei, care și-a asumat memoria „cu un curaj și o luciditate remarcabile”. O putem observa chiar din scriitura lui Bernhard Schlink – memoria lui/a personajelor lui însumează experiența întregului său popor, îndeosebi sentimentul de vină al tuturor nemților. Scriitorul explică multe întâmplări ale trecutului și deplasează centrele de greutate, dezvăluind experiența dureroasă a germanilor care trăiesc actualmente în zonele unde au fost amplasate lagărele de exterminare a evreilor, „oameni născuți mulți ani după război și care n-au făcut nimănui niciun rău, dar care au un prezent cumplit, pentru că trecutul deosebit al localităților unde trăiesc este amintit mereu și li se pune lor în cârcă.” [3, p. 196] În felul acesta, sentimentul culpei duce la întinderea resorturilor până la deformarea sau chiar ruperea lor totală, după cum bine observăm la personajele scriitorului de origine germană. Din cealaltă tabără surprindem o altă funcție a memoriei – cea de **protecție**, prevenire a unei eventuale repetări a celor ce s-au petrecut la Auschwitz sau Buchenwald. Cele două puncte de vedere sunt juste, dar, în același timp, duc la o scindare a lumii în victime și călăi, fiecare dintre părți poziționându-se, la diferite intervale, în ambele ipostaze.

În cazul lui Alexandru Soljenițan memoria are rolul de „a ridica un monument tuturor celor schingiuiți și asasi-nați” [4, p. 8]. Monumentul are sensul dăinuirii, neuitării. *Arhipelagul Gulag* se alimentează de la o memorie individuală prin care răzbate o alta, colectivă. Acestea două, luate la un loc, stau mărturie a ceea ce a fost, dar nu trebuie să se mai repete, având un rol didacticist, ca de altfel și toate scrierile cu tematică asemănătoare. Soljenițan știa prea bine că multă lume cunoaște informații vagi în legătură cu ce s-a petrecut în Gulag, dar ce s-a întâmplat de

fapt știu numai cei care au fost acolo, iată de ce el se consideră dator cu mărturia sa.

Pentru Paul Goma memoria este un *axis mundi* (unicul element statornic al unei existențe de exilat, de „în plus“), în jurul căruia se rotește și organizează întreaga sa existență. Critica literară a observat faptul că toate prozele scriitorului alcătuiesc un puzzle enorm, descoperirea unui element aruncând cititorul într-o căutare febrilă a celorlalte. „Plasa“ invizibilă, care străbate toate elementele, este memoria.

Este impresionant să urmărim cum funcționează mecanismul memoriei în diferite romane.

În romanul „Astra“ întâlnim o desolidarizare de cei care consideră că omul „ar plesni ca un harbuz pe un timp plios de atâta tinere de minte“ [5, p. 190], idee împărtășită și de către Alexandru Paleologu, care consideră că „memoria trebuie exersată la maximum“, în caz contrar, se ajunge la „pierderea identității, deci nulitatea personalității“. [6, p. 43]. În romanul „Astra“, Paul Goma vorbește și despre memoria depozitată în inimă, stomac, buricele degetelor, o memorie senzorială, prin urmare, dar și de o memorie asemenea unui **apendice**, de care trebuie să ai grijă cu dăruire, pentru ca să nu ți-l opereze cineva fără voia ta și, în sfârșit, o memorie asemenea unei aure protectoare. Uitarea este văzută drept un act volitiv, dat fiind faptul că „omul uită ceva nu ca să facă loc la altceva, ci fiindcă vrea el să uite ceea ce nu-i convine, ori că e ceva de rușine, o faptă rea, ori că e ceva de durere“. [5, p. 190]

Imaginea unui mecanism primitiv – un ceas alcătuit din două roți zimțate enorme, care se rotesc una față de alta, domină întreg romanul „Patimile după Pitești“. Aparent, nimeni și nimic nu ar putea să reziste acestei mișcări de rotație. Memoria însă operează influențe neverosimile: poate încetini mișcarea roților, ba chiar poate să le miște un pic înapoi – cu „un dinte de roțiță“, cu „o frântură de secundă“. Aliona Grati afirma despre faptul că atunci când istoria profană, dezumanizantă năvălește asupra insului, acesta se retrage la sânul protector al unei femei reale sau plâsmuite. În cazul romanului sus-menționat, memoria ia locul entității feminine protectoare: „memoria, maica noastră, mântuitoarea, ultimul recurs și reazem, singura mângâiere, înainte de a pleca încolo, dincolo, unde nu-i nici durere, nici încremenire“. [7, p. 5] „Pântecelul ei primitiv“ îl trage pe individ, fixându-l de placenta protectoare. Atât doar că mișcarea de rotație nu poate fi anulată totalmente și, după aceste încetiniri sau chiar întoarceri, mecanismul își reia traiectoria obișnuită. În acest moment, realitatea cu toate datele prezentului intervine în forță, iar insul este smuls cu sălbăticie și aruncat între dinții roților. Chiar și în acele momente, memoria este măsura tuturor lucrurilor, căci ea indică asupra acțiunilor ce trebuie sau nu duse la îndeplinire. Ceea ce trebuie să remarcăm este faptul că la începutul romanului personajul efectuează „scufundări“ succesive în memorie, care, spre sfârșitul romanului, tind să dispară cu desăvârșire, omul eșuând în cruda realitate.

Un alt aspect important este observarea modului în care tortionarii ajung să înfrângă rezistența memoriei. Primul pas este aplicarea torturilor de o cruzime inimaginabilă, pentru ca să se ajungă, mai apoi, la datele depozitate în memorie. Informațiile date nu sunt pur și simplu extrase. Planul diabolic urmărește modificarea acestora și înlocuirea datelor inițiale, creându-se false amintiri, pe care individul ajunge să le perceapă, în mod eronat, drept ale sale. Astfel trebuie să decurgă procesul transformării în „omul nou“. Tragedia adevărată se produce abia în momentul când

omul cedează și memoria sa este înlocuită cu o pseudo-memorie, pentru că anume atunci el devine un element al mecanismului, mărindu-i astfel puterea de acțiune. Aceasta este supoziția de la care pornesc tortionarii, care își chinuie fizic victimele pentru a le altera memoria. Or, ei ignoră cu desăvârșire faptul că „Leziunile creierului pot atinge mișcările, dar nu amintirile“. [8, p. 67] Oricât de crunte nu ar fi fost bătăile, amintirile nu au cum să fie atinse. Astfel, nu toți cei terorizați cedează tentației de a deveni o piuliță a mașinării, mai există și din cei care își doresc să fie „grăuntele de nisip, cel care oprește mașina“. [7, p. 201] Anume memoria lor stă drept mărturie, se opune, rezistă.

Și în romanul „Ostinato“, memoria este definitorie, fiind calificată drept „judecător și călău“. [9, p. 42] Naratorul din romanul dat, spre deosebire de cel din „Patimile după Pitești“, este mai „puțin naiv“, discursul său este mult mai incisiv și sarcastic: „Nu tac – să-ți dau iluzia că mi-am pierdut memoria? Asta ai vrea: să uităm... Tu să spui cu glas tare că ne-ai iertat pre noi pentru greșalele noastre, în fapt să tragi foloase, fiindcă n-o să mai știm ce-ai făcut, ce ne-ai făcut“. [9, p. 42] Datele memoriei sunt accesate printr-un procedeu asemănător cu cel utilizat de Proust – memoria involuntară și fluxul conștiinței, madlena naratorului este, de fapt, o vitrină cu poșete, pe care protagonistul nu o vede în realitate, ci doar cu ochii minții, dar efectul este același – la suprafață răzbat amintiri ce păreau deja iremediabil pierdute.

Un alt proces de rezistență interesant este crearea unui fond comun de amintiri. Din momentul în care amintirile individuale nimeresc acolo, ele își pierd identitatea și devin, în mod egal, proprietatea tuturor. Așa se întâmplă, de exemplu, ca „cineva să povestească vecinului de pat o chestie cu femeia lui și abia când ascultătorii izbucnesc în râs, să-și dea seama că chestia fusese povestită de altul cu a lui. De alții. Toți.“ [ibidem, p. 86] Acest fond comun ajunge să devină pentru încarcerăți o întreagă mitologie.

Procesul rememorării, oricum s-ar desfășura, este, de cele mai multe ori, o continuă autoflagelare spirituală la Paul Goma, pentru că rezultatul este suferința și, uneori, mântuirea prin această suferință. Ilarie Langa, atunci când își „surprinde amintirile pândindu-l“, „sare în lături“, „se răsucesce“ pentru a fugi de ele. Despre această reacție curioasă vorbește și Alexandru Paleologu. El explică faptul că unii deținuți, nu suportau să audă despre vremurile mai bune din trecut, pentru că-i împiedicau „să se acomodeze cu răul“ [6, p. 44]. Cu toate acestea, nu toate amintirile produc suferință și nu de toate „sunt lepădate“. Amintirea zilelor copilăriei, în care oamenii se păraseau pe ei pentru a ajunge în muzică, amintirea unor cărți citite, amintirea femeilor pline de „amiroazne“ (Bergson afirma că „nu există percepție care să nu fie impregnată de amintiri“ [8, p. 27], iar mecanismul care se declanșează este total surprinzător: „Datelor imediate și prezente furnizate de simțuri noi le adăugăm mii și mii de amănunte din experiența noastră trecută“ [ibidem], iată de ce femeile din romanele gomiene au atâtea în comun), prezențe calde și protectoare, asigură evadarea temporară din istoria profană, procedeu despre care vorbește Mircea Eliade.

Memoria ca personaj este surprinsă de către Daniela Iederan în romanul „Din calidor“. Funcția acesteia este să creioneze contururile paradisului pierdut, toate „coordonatele sale ce converg spre același punct în care scriitorul reunește timpul confesiunii cu cel al retrăirii.“ [10, p. 37] „Cel-Rupt-De-Dasein“ are rădăcinile rupte,

așa cum ne asigură Daniela Iederan, neputându-se realiza uniunea totală dintre acesta și spațiul matriceal. Soluția găsită de către eu este „reconfigurarea propriei existențe” și închiderea acesteia „într-un timp-monadă”, în care „personajul-memorie” deține „calități zeești” asupra noului univers. Personaje-memorie sunt, pe rând, Păulică, tatăl său și, evident, mama sa. Copilul-memorie deține rolul esențial – acela de a articula, de a absorbi toate elementele disparate ale aceluiasi sistem. „Mama-memorie clarifică, punctează, subliniază (...) toate elementele semnificative care compun destinul” [10, p. 42], iar tatăl-memorie explică, în mod plener, ajungerea la anumite puncte de destinație fatale – coordonate ale destinului nefast: plecarea din Mana rainică și din calidorul-buric al pământului sau jocul crucii. Finalitatea acțiunilor pe care le operează memoria ca personaj în calidor, dar nu numai acolo, este ajungerea la matrice, iar prin asta, împlinirea destinului.

Opera lui Paul Goma este, ca, de altfel, și toată viața sa, o febrilă căutare a normalității, o încercare de împlinire a unui destin frânt cu cruzime de actanții istoriei profane. Memoria este cea care ajută individul să reziste, prin cre-

area unui axis mundi ordonator și generator al vieții, iată de ce crezul personajelor naratori ai lui Paul Goma rămâne neschimbat: „N-am dreptul să uit, nu-mi dau dreptul să uit și n-am să uit...” [7, p. 135], pentru că, așa cum menționa și Alexandru Paleologu: „O lume amnezică nu poate fi o societate civilă, ci doar un agregat de hominieni” [6, p. 44]

Bibliografie:

1. www.romlit.ro/cu_paul_ricoeur_despre_memorie_i_uitare vizitat 28.09.2016
2. www.romlit.ro/un_filozof_n_oglund_paul_ricoeur, vizitat 28.09.2016
3. Bernard Schlink, *Evadări din iubire*. Iași, Editura Polirom, 2014
4. Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag. Vol. I*. București, Editura Univers, 2008
5. Paul Goma, *Astra*. Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2014
6. Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*. Iași, Editura Polirom, 1997
7. paulgoma.free.fr/paulgoma_pdf/pdf/LRP_PITESTI.pdf
8. Henri Bergson, *Materie și memorie*. Iași, Editura Polirom, 1996
9. paulgoma.free.fr/paulgoma_pdf/pdf/LRP_OSTINATO_scurt.pdf
10. Daniela Iederan, *Configurații simbolice în opera lui Paul Goma*. Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2016

Nina CORCINSCHI

Des-frânările crengiene și travestiul comic al dorinței

Exegezele recente remarcă *disimularea* ca pilon esențial de organizare structurală a discursului crengian. Eugen Simion și Mihai Cimpoi surprind un Creangă bicefal, în care masca umoristului e dublată imediat de cea a moralistului, masca naivului – de masca vicelanului, acestea jucate ambivalent într-un spectacol carnavalesc. Aparențele sunt înșelătoare, disimularea ia adesea forma farsei. Ce cauzează acest complicat mecanism de disimulare? Pura plăcere estetică? Se pare că e mai mult de atât. E un exercițiu de conciliere a lumii instinctuale cu regula socială, cu norma morala comună. Din bazarul de vorbe a lui Creangă străbat la suprafață reflexele unui imaginar colectiv și o filozofie țărănească de *om al firii*. Trăirea pleneră a *bucuriilor firii* este însă mereu amenințată de rigorile tradiției sociale. Mihai Cimpoi observa la Ion Creangă un principiu al contrapunctului care structurează personajele într-un aliaj al „viului și automaticului, conștientului și inconștientului”, acestea fiind „mânate de elanuri vitale irezistibile, dar supuse automatismelor cerute de tipic”.^[1] Iată de ce strategia de ilustrare a contrapunctului este anecdotică, ține de antifrază, polisemie, de travestiul comic.

Exegeții au observat că prea puțină biografie susține ficțiunea lui Creangă, supusă de fapt imaginației. O imaginație de tip erotic, cum ne încredințează Ion Pecie, care vede până și în fuga mătușii după Nică, hoțul de cireșe, o seamă de sugestii erotice. Gândită astfel, lumea lui Creangă se află sub imperiul libidoului strunit cu dificultate. Bucuria de a

trăi, spiritul de aventură țin de nostalgia omului pentru timpul aureolar al începuturilor, timpul paradisiac al lui Daphnis și Chloe, în care senzațiile sunt trăite plener, fără frâne morale, într-o voluptate și fericire continuă.

Această nostalgie a regăsirii libertății originare a simțurilor susține edificiul simbolic al eposului crengian. Corporalizarea lumii ficționale se face prin discursul evaziv, ocolit, prin „vorba în childuri”, care eliberează simțurile de sub corsetul strâns al moralei comune, fără însă a fisura carcasa tradiției bunului-simț, singura care reglementează cu adevărat instinctul anarhic.

Creangă recuperează în proza românească **arheul cărnii**, prin carnavalizarea dorinței. Scenariul carnavalesc al seducției e foarte bine reprezentat în *Moș Nichifor Coțcaru*, o capodoperă a erotologiei românești. La fel ca și în *Decameron*, filozofia erotică este telurică, cu origini în morala antică a iubirii libere de doctrinele „păcatului”. *Să dăm ascultare firii* – e deopotrivă dictonul lui Boccaccio și al lui Creangă. Dacă amuzamentul *Decameronului* are o pronunțată componentă frivolă, Creangă se sustrage acesteia prin disimulare, prin „antifrasism” (M. Cimpoi), folosindu-se de ambiguitatea frazeologiei țărănești pentru a situa sugestia erotică într-o zonă a indecibilului, a ocultării înțelesurilor. Nuvela este împânzită de indicii sexuale, de îndemnuri ascunse la o *des-frânare* a simțurilor și o eliberare a dorinței „așa cum a dat-o Dumnezeu”.

Instinctul însă nu se eliberează oricum, este supus unei subtile strategii de cucerire, unui sofisticat scenariu de seduc-

¹ Mihai Cimpoi, *Sinele arhaic. Ion Creangă: dialecticile amintirii și memoriei*. Iași, Princeps Edit, 2011, p. 120

ție, demn de cel mai profesionist Don Juan. Strategia ține de înșelăciune, coțcăreală, viclenie, joc și disimulare.

Moș Nichifor Coțcaru duce femeile la târg. Drumul prin pădure, într-o căruță largă și somptuoasă, insinuiază ispita, pune în funcțiune mecanismul imaginarului erotic. Descrierea căruței abundă de sugestii deșucheate, ilustrând un „taxi de epocă, spațios și decapotabil”^[2], numai bun pentru aventuri amoroase: „Căruța lui, deși era ferecată cu teie, cu curmeie, însă era o căruță bună, încăpătoare și îndemânică. Un poclit de rogojini oprea și soarele și ploaia de a răzbate în căruța lui moș Nichifor. De inima căruței atârnavu păcornița cu feleștiocul și posteuca, care se isbeau una de alta, când mergea căruța, și făceau: tronca, tranca! tronca, tranca!”. La acestea se mai adaugă și preferința moșului pentru iepele albe, curate și tinere. „De ce iepe, și totdeauna albe? Vă voi spune și aceasta: iepe, pentru că moș Nichifor ținea să aibă prăsilă; albe, pentru că albeața iepelor, zicea el, îi slujea de fanar noaptea la drum”. În acest caz, funcționează dorința conștientă a harabagiului care nu are copii, cu tentația subconștientă a bărbatului care alege femela cu capacitatea de reproducere, albul fiind și o sugestie a ispitei perpetue.

„Taxistul” este curierul călugărițelor plimbărețe la târg pe motiv că „le mănâncă lâna”, ambiguitate anarativă înscriindu-se aici într-un cod al lubricului evaziv, duplicitar. Moșul e, clar, un Don Juan, un specialist în tainele iubirii carnale, insinuând preocupări de gigolo, dispus să distreze sexul frumos.

Scenariul seducției o aduce în scenă pe tânăra noră a lui Ștrul, pe Malca, care trebuie se/dusă până la Piatra Neamț, la tânărul și am adăuga, neexperimentatul ei soț. E vorba așadar de o **inițiere erotică** a tinerei femei. Nimic însă nu ni se spune cu text deschis. Disimularea, aluzia, sugestia, fac parte din rechizitoriul discursului. Naratorul construiește pas cu pas scenariul seducției cu măiestria unor glisări narative de la interfața pudică spre adâncimile impudice, ascunse ale imaginarului erotic.

Văzându-l pe moș Nichifor, nora se îmbujorează. Naratorul punându-și cu viclenie masca naivității, într-un perfect travestiu comic, „crede” că jocul sângelui vizibil pe fața femeii e „din pricina plânsului” pricinuit de despărțirea de iubirii ei socri (pe care-i cunoaște de doar două săptămâni). Socrul îl roagă pe harabagiu să fie cu băgare de seamă să nu-i „prăvale” nora. Ștrul, „inocenta victimă colaterală”, cum îl numește Ion Pecie, face parte din joc. De fapt, nu e nici „victimă” și nici „inocentă”. Aruncând replica cu *prăvăleala*, ca om cu experiența vieții, el admite posibilitatea acesteia. Câte nu se pot întâmpla la drum! Această interpretare a reacției lui Ștrul ar părea inadecvată dacă am interpreta nuvela în sens literal. Or, regimul narativ al nuvelei, construit pe palierul imaginarului, invocă registrul ipotetic al lui „ce-ar fi dacă...”. Ion Creangă pornește de la realitate pentru a construi un perfect scenariu de seducție, care se supune doar rigorilor estetice, nu și celor etice. Seducția, ca act în sine, nu poate fi subsumată eticului, pe care-l prejudiciază în însuși nucleul său „ortodox” prin forța de „magie neagră”, prin faptul că e „o conjurație a semnelor, o exaltare a acestora în uzanța lor malefică”^[3], cum definește Jean Baudrillard seducția, insistând pe natura ei strict estetică.

Revenind la Moș Nichifor, replica lui de mare subtilitate descoperă un efervescent joc de nuanțe. Printr-un exercițiu retoric, gâlgâind de sugestii erotice, el îl convinge pe Ștrul că

² Ion Pecie, *Phallusiada sau epopeea iconolastă a lui Creangă*, Pitești, Paralela 45, 2011, p. 190.

³ Jean Baudrillard, *De la séduction*, Paris, Denoël, 1979, p. 8.

nu s-a plâns nicio nevestă până acum, a avut „un clenci” doar cu una singură, maica Evlampia, osândită la abstenență: „... și am lăsat-o în plata lui Dumnezeu, pentru că am văzut-o că este pidosnică și voiește cu orice chip să se adape de la un izvor. D-ta, jupâne Ștrul, cred că nu mi-i face necaz la drum și cu vaci. Și apoi, jupâneșica Malca, unde-a fi vale mare ori deal mare, s-a mai da și pe jos câte-o leacă; mai ales că acum e o frumusețe afară la câmp, de turbă haita!”.

Odată pactul inițierii erotice încheiat, harabagiul și Malca pornesc la drum. În continuare, vorbirea în childuri, insinuaarea, calomnierea, devin strategii retorice de cucerire. Efectul comic rezidă tocmai în spusa în doi peri pentru a păstra dorința dincolo de vulgaritate, în zona securizată a decenței, a cutumei, a cuminenței *de ochii lumii*.

Harabagiul se „confesează cu intenție”, cum remarcă și Ion Pecie. Începe prin a aduce în scenă imaginea babei, adică elementul obstacol de care el trebuie să se debaraseze pentru a-și demonstra disponibilitatea afectivă pentru o altă femeie. Discursul său seducțional e dublat, cum observă Eugen Simion^[4], de cel calomnios. Aseidiul sentimental pentru cucerirea Malcăi începe cu o detașare retorică de soția sa de acasă și conține o recuzită depreciativă nemiloasă la adresa acesteia, numită „băbătie”, „stearpă” etc. Harabagiul invocă meteahna babei de-a nu-i face copii, „scandalizat” de tradiția autohtonă de-a rămâne cu o singură femeie toată viață, indiferent de cât de nefericită e relația dintre soți, optând, firește, pentru alte tradiții, unde, dacă „Nu-ți face una copii, iei alta, nu face nici aceea, alta. Și de la o vreme trebuie să nimerеști una blagoslovită de Dumnezeu, da nu ca la noi, să fii nevoit să trăiești cu una beteagă până la sfârșitul vieții, și copii, tufă!”.

În această stihie de cuvinte, el intercalează abil firul sugesției că, scăpând de babă, ar putea să se însoare cu una ca Malca, etalându-și disponibilitatea inimii printr-un discurs „viclean, bătrânesc” (Eugen Simion). Volutele sale verbale indică profilul unui Don Juan dispus să uziteze de toate armele pentru a seduce, făcând înconjururi largi, arătându-se neinteresat, dar, de fapt, pregătindu-și terenul cu multă dibăcie, gradat, în trepte. Ca și cavalerii din romanele grecești, seducătorul uzitează și de *componenta eroică*. Moș Nichifor o sperie pe Malca cu lupii din pădure, de care el, desigur, nu se teme deloc. „Grăzava” înfricoșare dă roade și Malca sare rapid la gâtul moșului. Sub masca inocenței cuprinsă de spaima unor închipuite pericole, femeia își arată disponibilitatea, aderă la jocul inițiat de bărbat. Frica de lup e mimată, naivitatea ei e pură disimulare. Terenul seducției e pregătit, ca într-un scenariu tipic, „de așteptare și dorință”^[5]. Tot întreabă de lup, pentru a avea motive să se lipească de condrumetul ei viteaz. Când moșul i se jeluie că i-e silă să se întoarcă la baba lui, femeia răspunde în același registru al ambiguității. „Așa sunteți voi, bărbații”, scapă ea o replică, lăsând să se înțeleagă că e la curent cu scenariul arhetipal de seducție. Întreg dialogul mustește de sugestii sexuale, de suspansuri delicioase, fiind, cum numea Julia Kristeva discursul amoros, „nu o comunicare, ci o incantație”^[6].

Pentru a susține întregul edificiu al seducției, drumul este plin de felurite obstacole. Căruța, pentru care harabagiul se jura că e sigură, devine din ce în ce mai șubredă,

⁴ Eugen Semion, *Cruzimile unui moralist jovial*, ed. a doua revăzută și adăugită, Iași, Princeps Multimedia, 2004, p. 63.

⁵ Gabriel Liiceanu, *Despre seducție*, Humanitas, 2010. „Orice seducție cade pe un teren pregătit de așteptare și dorință”, scrie G. Liiceanu, p. 91.

⁶ Julia Kristeva, *Tales of Love* (1983), Columbia University Press, 1987, p. 93.

întrezărindu-se „primejdia“ de a rămâne peste noapte în pădure. Jocul erotic aduce cu sine și *ingredientul prudenței*, ultima redută a rezistenței feminine. Oare ce-a zice bărbatul? – se întreabă Malca. Strategia se susține pe aceleași proptele ale candorii (mimate): o căruță stricată în fapt de noapte, este argumentul obiectiv că soțul nu va avea ce obiecta. Astfel, „accidentul“ apare ca un argument de moralitate, dar și ca o dezlegare pentru derularea cu succes a scenariului seducției.

Odată căruța „stricată“, moșul lasă din mână hăturile, altfel spus, frâiele convenției, pentru a trece la „strunirea“ în sensul dorit de el a simțurilor femeii. Retorica amoroasă invocă desigur motivația estetică a iubirii: „Vezi, jupâneșică, cum pâraie de frumos gătejește? – Văd, moș Nichifor, dar îmi tremură inima în mine de frică!“ Ca în toată literatura lumii, și aici frica este poarta de intrare a neofitului în labirintul erotic. Frumusețea stihială a naturii, „frica“ jupâneșicăi (care tot strategie de suspans și amânare e), erotizează treptat universul din jur. Mirosul florilor, „de turbă haita“, cântecul îndrăgostit al privighetorilor („Bată-vă pustia, privighetori, să vă bată, că știu că vă drăgostiți bine!“), toate conspiră într-o sensibilizare vizuală, auditivă și tactilă a femeii, o sensibilizare sub semnul frumosului, care stimulează reveria erotică, incită beția simțurilor.

Dar nu scena de amor câmpenesc interesează în nuvelă, ci deliciul suspansului și a glisării în zona discursului erotizat de ambiguitatea sensurilor. Moșul nu-și atinge scopul prin vorbă dulce, prin declarații amoroase, dar prin strategii rafinate de satir experimentat. Utilizează repetat strategia *respingerii*, care pregătește *apropierea*. O trimite pe Malca la culcare în căruță, avertizând-o că e degrabă ziua și trebuie să se odihnească. Are grijă peste puțin timp să-i strice „somnul“, resuscitându-i imaginația cu *modelul erotologiei cosmice*: „Las' că poate să mai doarmă cineva de răul nebunelor istor de privighetori? Parcă-și fac de cap, nu altăceva! Da' acum li-e și lor vremea să se drăgostească... Dormi, jupâneșică?“

Urmează *retrageri* apoi *ofensive* strategice, care grăbesc înaintarea demersului donjuanesesc spre *climaxul seducției*. Moșul se face a o speria pe Malca că o lasă singurică și el pleacă în sat să aducă cele trebuincioase reparației căruței. Femeia primește în sfârșit motivația decisivă care să-i justifice apropierea dorită: „Ba nu, moș Nichifor! De-acum nici nu vreau să mai dorm; mă dau jos și am să șed toată noaptea lângă d-ta. – Ba păzește-ți treaba, jupâneșică; șezi binișor unde șezi, că bine șezi.“

Ba iaca vin; ș-odată se dă jos și vine pe iarbă, lângă moș Nichifor“.

O strategie tipic donjuanescă este crearea aparenței de firesc și naturalețe, precum și a impresiei că inițiativa vine din partea femeii. Urmează o bucurioasă zăbavă pe care naratorul ne invită, prin elipsă, să ne-o inchipuim. Ceea ce lasă el la vedere e doar deliciosul scenariu al seducției, mecanismul care pune în mișcare vraja erotică.

Dimineața, moș Nichifor găsește ca prin minune ustensilele pe care bagheta magică a seducției le-a ascuns noaptea unde trebuie, discursul calomniator se îmblânzește, „mucegaiu de babă“ devine „biata babă“, care a avut grijă să-i pună cele necesare de drum. Odată momentul ilicit consumat, moșul este pregătit să revină tot la babușca lui, uitând toate „supărările“ nocturne. („Sărmana babușca mea! Fie bună, fie rea,/ Am să țin casă cu ea“).

Disponibilitatea lui pentru femeile pe care le duce la târg atestă natura donjuanescă, schimbătoare și nesățioasă, constantă fiind doar revenirea la baba lui, ca un garant al indisponibilității pentru alte relații cu femeile cucerite decât cele

pasagere. Femeile consimt acest cod al erosului fără angajamente. Călugărițele se duc numai cu Moș Nichifor la târg și Malca la fel, fără să se mai teamă de lup, adică fără să mai fie nevoie de strategii de seducție.

Forța Donjuanelui moldovean nu e distructivă, așa cum e cea a donjuanelui prototipic. Dimpotrivă, e o putere de reactivare a impulsurilor vitale și de resemantizare erotică a lumii. Moș Nichifor, o figură indizerabilă pentru Valeriu Cristea, un nume rușinos în dicționarul lui, categoric nu poate fi cantonat într-o grilă moralistă de analiză. El își „justifică“ acțiunile imorale în plan social printr-o o perfectă moralitate în sens estetic. Analizând profilul lui Don Juan, Kierkegaard preferă optica strict estetică, întrucât crede el, ilustrul personaj nu poate fi înțeles în termeni morali, ci doar estetici, prin estetic având în vedere etimonul grec *aisthesis*, care trimite la senzație, la sensibilitatea senzorială, la iraționalul pasiunii. Prioritară pentru el e „forța vieții exprimată ca senzualitate, ca vibrație continuă a cărnii, ca dorință perpetuă afirmată sub forma palpitudinii vital“^[7].

Creangă ficționalizează aici, dar și în alte părți, iubirea trupească în manieră comică și satirică. Eternul conflict dintre trup și suflet e rezolvat în maniera carnavalescului, prin disimulare comică. Personajele știu că trebuie să se conformeze autorității regulilor, dar legile firii devin un conducător pentru a regăsi libertatea „coțcărește“, viclean, prin înșelarea oricărei autorități.

Scriitorul privilegiază mereu scenariul coruperii sentimentale, a „jocului cu focul“, a glisării pe margine, a puterii de iradiere erotică a discursului, a aluziei concupiscente. Personajele sale demonstrează decența și cuminența, lăsând însă deschisă porțile spre imperiul simțurilor dezlănțuite. Cucoana, care în poveștile corosive, dorește să-și cumpere o „jucărie“ (vibrator, s-ar numi azi) din căruța țaranului, ajunge la destinație prin discursul ocolit care camuflează dorința. Ea se lasă convinsă „cu greu, de țaran („se face a se uita într-o parte, dar tot trăgea cu coada ochiului la cinstita p...*), abia cu condiția garanției produsului și a păstrării confidențialității. Și cocoana și țaranul simulează indiferența, nervii, supărarea, pudoarea, jucând limbajul în funcție de intenția de moment, toate fiind *strategii de ocolire* pentru a ajunge cu siguranță la țintă. Comicul iese la iveală din efectul dislocării discursului în dubla lui intenție: „Bate-te focul să te bată, măi țarane, că ticălos mai ești!... Ș-apoi cum s-ar face ca s-o poată cineva întrebuița, când ar vre? Nu-i vorbă, că mie una nu-mi face trebuință. Dar tare mă mier și eu de așa comedie...!“ Din fericire, țaranul își cunoaște bine marfa, predă cocoanei și instrucțiunile de utilizare.

Povestea ar luneca în pornografie de n-ar fi strategiile discursului de disimulare, ocolire, insinuare, de n-ar fi jocul replicilor, umorul care subminează morala curentă în sensul ei restrictiv și inhibitor. Or, literatura pornografică, scrie Dominique Maingueneau, utilizează doar limbajul strict performativ, „a spune, înseamnă a face“^[8].

Ion Creangă parodiază codul moral rigid, convenția socială în numele libertății spiritului, care este și o libertate a simțurilor. La fel ca și în *Decameronul* lui Boccaccio, regula abstenenței nu face decât să mărească victoria simțurilor. Pentru ambii scriitori e importantă simularea, prin discurs, a naivității și a decenței *de ochii lumii*. Atâta doar că travestiul dorinței, la Boccaccio produce ridicolul, la Creangă – produce comicul.

⁷ Gabriel Liiceanu, *Despre seducție*, Humanitas, 2010, p. 226

⁸ Dominique Maingueneau, *Literatura pornografică*, Iași, Institutul European, 2011, p. 73

Daniel CORBU

Cu Cezar Ivănescu pe străzile imperiale ale Poeziei

Se implinesc nouă ani de la trecerea poetului CEZAR IVĂNESCU la poporul stelelor. *Fugit irreparabile tempus!*, spunea, pentru noi toți, Virgilius. Stau deseori și mă reculeg la mormîntul său din cimitirul „Eternitatea” din Iași, în timp ce în minte îmi vin, ca și acum, momentele și întâmplările care mi-au adus apropierea de acest mare, original, sfișietor poet de limbă română: dintr-un octombrie 1980, pe cînd eram student la Universitatea din București și i-am încredințat un grupaj de versuri pentru revista „Luceafărul”, unde era redactor și pînă în aprilie 2008, înainte cu trei zile de la misteriosul accident, cînd m-a invitat în biroul său de director al editurii „Junimea”, parcă pentru întîlnirea de adio. Era un apărător al dreptății, al valorii și al demnității scriitoricești ca nimeni altul. Și mărturisesc, cu mîna pe inimă, că n-am cunoscut om care să trăiască cu atîta pasiune atît *iubirea* cît și *ura* venită din sentimentul dreptății, precum Cezar Ivănescu.

L-am cunoscut pe Cezar Ivănescu (cărui i-am spus mereu Don Cezar, cum îi plăcea Domniei Sale) imediat după publicarea Biblii lirice numită „La Baaad”, carte care dezvoltă extraordinare și originale energii lirice și care l-a impus total în poezia românească. *Doina*, *Rosarium* și cărțile *Muzeonului*, pînă la *Sutrelle muțeniei*, aveau să întregască o construcție lirică de neclintit, care-l înfățișează ca pe unul dintre cei mai mari poeți tragici ai secolului european douăzeci.

Venind în linia lirică metafizică moldavă, linia de aur a poeziei române, Cezar Ivănescu este cel mai aproape de Eminescu dintre poeții generației șaizeciste. Cum se poate observa, poezia sa e o poezie nesofisticată, fără franjuri și dantele, o poezie a fondului ancestral, a cântecului primordial. Specialiștii în textul liric, criticii literari în speță, ar putea urmări la Cezar Ivănescu *muzica*, *revelația*, *ecoul*. Cuvintele întrerupte, rostirea sugrumată în stilul vechilor incantații se dezlănțuie autentic, parcă sub forța unei magii, a unui extaz. Rafinamentul lingvistic, construcția originală și spectacolul ideatic al poemului cuceresc lectorul din prima clipă. Pe de altă parte, oricine își poate da seama că Cezar Ivănescu e încă unul dintre poeții pentru care a scrie fără inspirație e un păcat, o lipsă de bun simț.

Prin minte îmi trec în acest moment multe întâmplări, dialoguri, adevărate divanuri la București, la Bojdeuca țicăoană, la Pogor, la Bolta Rece sau la Junimea, cu Don Cezar ca magistrul, adică *maestru de ceremonii*. Întâmplări ce nu se pot povesti în spațiul parcimonios al unei tablete. Mulți din cei care-au fost de față vor povesti. Poate altfel. Deh, fiecare cu Cezarul lui!

Acum, cînd poetul a plecat prin satele cerului (îl vom ajunge repede din urmă!), cel mai mare omagiu adus lui Cezar Ivănescu, care a trăit numai pentru literatură, este să-l citim și să-i sărbătorim creația.

Interviu sentimental

VICTOR TEIȘANU ÎN DIALOG CU LUCIAN VALEA, ÎN 1978

Acest dialog se producea în octombrie 1978 la Darabani, unde Lucian Valea își lansase proaspătul volum de versuri **Singurătate în Ithaca**. Era un interviu simplu și sentimental, urmărindu-se difuzarea lui pentru localnici, prin Centrul de radioficare Darabani. Dar fiindcă însuma declarații care nu puteau fi îngăduite de paznicii ideologici ai perioadei, dialogul nu s-a mai difuzat atunci, rămânând, până astăzi, inedit. Îl reproducem după textul imprimat pe bandă magnetică.

Victor Teișanu: *Domnule profesor, bine ați venit la Darabani! Folosim această ocazie pentru a realiza cu Dvs. un interviu sentimental. Ați trăit câțiva ani din destinul de om și scriitor pe aceste meleaguri și fără îndoială, șederea aici a lăsat urme în sufletul și viața Dvs. Am vrea să ne spuneți cum resimțiți întoarcerea de astăzi într-un trecut al amintirii?*

Lucian Valea: Darabani reprezintă pentru mine o etapă de viață care într-un fel a însemnat, și vorbele nu sunt rostite de prisos, adevărata mea renaștere. În Darabani, s-ar putea spune metaforic, m-am întâlnit cu mine însumi după o peregrinare fără sorți de izbândă, după o căutare fără rezultatele pe care asemenea întreprinderi în existența și în destinul unui om trebuie să le aibă. Mă-ntorc la Darabani cu bucuria de a mă întâlni cu generația voastră, de a mă întâlni cu foștii mei elevi care mai sunt ici și colo, mă-ntorc cu bucuria de a mă revedea cu foștii mei colegi de la liceu, profesorii cu care am slujit împreună învățământul, mă-ntorc cu bucuria de a-mi regăsi o parte din existență și de ce nu, de a-mi găsi poate acel moment fundamental care a însemnat pentru mine categorica mea întoarcere la poezie, pentru că aici, la Darabani, am scris aproape în întregime **Don Quijote**, echivalând cu revenirea mea în actualitatea literară din punct de vedere editorial.

V.T.: *Dvs. sunteți nu numai scriitor, ci totodată om de cultură, îndrumător al talentelor tinere și apropiat de cei ce caută un loc pe pământul făgăduinței care este poezia. Aici, la Darabani, ați realizat un lucru fantastic, inexistent până la Dvs., și anume, ați creat atmosfera prielnică formării culturale, adică un climat care a dus la ivirea câtorva talente literare ce ulterior vor confirma. Aș aminti în primul rând numele lui Corneliu Popel, un poet dispărut înainte de vreme, chiar acum patru luni, dar care a lăsat urme vizibile în lirica Moldovei și de ce nu, în a țării. Dvs. ați fondat la Darabani un cenaclu literar, care și în acei ani reprezentase destul de mult pentru județul Botoșani. Corolarul cenaclului a fost atunci o revistă, **Hyperion**, bine cotate pe plan național, una din cele mai bune din acest nord de țară. Astăzi roadele aceluia cenaclu se văd cu prisosință: e vorba de continuitatea pe care o asigurăm noi aici, cu modestele noastre puteri. Ce părere aveți despre acest cenaclu? Ce credeți despre posibilitățile sale și despre locul lui în județul Botoșani?*

L.V.: Sigur că cenacluul vostru de astăzi este de alt tip decât cel al întâlnirilor noastre neprogramate și mai ales neautorizate așa zice, într-un fel, de direcția școlii, întâlniri pe care le făceam în casa lui Popescu sau în casa altuia dintre foștii mei elevi. Acum este vorba despre un cenaclu mai complex, care e un fel de dialog al arte-

lor, cel puțin al poeziei și al muzicii, un cenaclu spectacol și din acest punct de vedere am o părere foarte bună despre cenacluul vostru „Nicolae Labiș“. Așa se și explică de ce pe tinerii condeieri din județul Bistrița Năsăud, când au venit la un schimb de experiență la Botoșani, i-am adus să participe și la un spectacol al vostru, tocmai pentru că factura cenaclului mi se pare foarte serioasă, știind să evite amenințarea unei industriei cenacliere, dacă-mi pot permite să spun așa, adică un fel de proliferare a cenaclului FLACĂRA, care la diverse nivele produce spectacole cu totul și cu totul neinteresante, ce nu servesc nici poezia și nici muzica. Cenacluul vostru este unul demn, așa zice în primul rând, care slujește poezia bună, care se străduiește să pună în circulație muzica bună și să ofere spectatorului de la Darabani și celui întâmplător găsit aici o anumită ștachetă de frumusețe, care nu este nici epigonă și nu este nici patriotardă. Mie mi-a plăcut stilul acestui cenaclu și consider că puteți face mai mult, consider că nu sunteți sprijiniți suficient de organele noastre județene, consider că nu sunteți difuzați, consider că ar fi trebuit, așa cum sunt atâtea minute datorate cu iresponsabilă generozitate de televiziune și de alte mijloace audeo-video tuturor formațiilor improvizate, să se găsească și pentru voi spațiu de afirmare. Ar fi trebuit să luptăm pentru ca acest cenaclu „Labiș“ de la Darabani să se prezinte o dată în fața întregii țări cu ce are mai bun. Să i se dea acolo o jumătate de oră pentru ca să demonstreze că aici, în cel mai nordic punct al patriei noastre de astăzi, spun al patriei noastre de astăzi, există o foarte serioasă mișcare de tineri care, înainte de semnificația artistică și de semnificația estetică a actului lor, au semnificația responsabilității față de limba română și de sentimentul patriotic al celui care îi ascultă.

V.T.: *Ați fost recent la primul Colocviu național de poezie, care a avut loc la Iași și la care au participat foarte mulți poeți ai României. Acest eveniment vine să sublinieze încă o dată interesul extraordinar de care se bucură poezia în țara noastră și ar fi de așteptat ca după încheierea lucrărilor acestui colocviu să se simtă într-adevăr o îmbunătățire a climatului de poezie, o democratizare a fenomenului literar de la noi și, de ce nu, o propulsare a creației literare în genere. Avem astăzi o poezie valoroasă. Nu spun niște cuvinte de formă, avem poezie competitivă pe plan european. Sunt cel puțin zece poeți care ar putea sta alături de numele sonore ale poeziei de pretutindeni. Dvs. cum apreciați fenomenul poetic românesc contemporan?*

L.V.: Foarte bine! Sunt mândru mai întâi că sunt poet care scrie în această limbă extraordinară, această limbă

dumnezeiască, această limbă care este jumătate din rostirea unui poet ce-i aparține. Suntem poeți toți câți scriem de la Eminescu încoace numai pe jumătate. Jumătate din poezia noastră o face limba română. Cred că după Colocviul național de poezie de la Iași câteva lucruri s-au limpezit. Cred că necesitatea de a lupta împotriva imposturii și amatorismului lozincard, a improvizației, este în egală măsură sarcina nu numai a poetului, ci și a redacțiilor de reviste, revistele noastre care de multe ori se lasă ușor cucerite de texte neinspirate și pedestre. O altă perspectivă care mie mi se pare că se luminează la orizont este apariția unei reviste de poezie. Președintele Uniunii Scriitorilor, George Macovescu, a anunțat apariția unor *Caiete de critică*, deocamdată patru pe an, deci a unui început de revistă în exclusivitate aparținând criticii literare, și a unei reviste în paralel fie cu „Steaua” de la Cluj, fie cu „Convorbiri literare” de la Iași, prin excelență dedicată găzduirii textelor poetice. Dacă numai această revistă va apărea, dacă numai cele câteva clarificări în legătură cu soarta poeziei române, dacă cele câteva concluzii privind seriozitatea cu care poezia română s-a afirmat în ultimele două decenii, dacă numai cu acestea am fi venit de la Iași și cu acestea ne-am fi ales cei peste 400 de participanți la colocviul de poezie, și încă ar fi suficient ca să spunem că n-am pierdut trei zile degeaba. Și că putem afirma că soarta poeziei române stă în mâini bune. Adică nu e vorba de cei zece poeți la care te-ai referit tu, este vorba de alți zece, și de alți zece, și de alți zeci și zeci care vin din generațiile ce se ridică, și fiecare din aceștia găsește un înaintaș, o posibilitate de a nu se simți singur, de a găsi un teren pe care să-și exercite experiențele și pe care să-și consolideze propriile lui cerințe despre poezie. Cred în viitorul poeziei române pentru că este asigurat de generații cinstite, care nu urmăresc și nu intenționează altceva decât să slujească această poezie, spre gloria poporului din care fac parte.

V.T.: *Dumneavoastră ați crescut lângă nume mari dintre cele două războaie mondiale. Ați avut fericirea să-i ascultați și să-i cunoașteți, printre alții, pe Călinescu și pe Blaga. Fără îndoială, toate aceste contacte v-au marcat formarea spirituală, influențându-vă și parcursul poetic. Dar în literatură, ca oriunde, generațiile se succed fără contenire. Încât, volens, nolens, pleiadele de poeți tineri actuali trebuie să gestioneze, în felul lor, destinul poeziei române. Ce ne puteți spune despre poezia noastră tânără și despre exponenții acesteia? Ce credeți că trebuie ei să facă pentru a continua, în chip creator și benefic, excepționala moștenire interbelică, dar și de mai încoace?*

L.V.: Eu nu știu ce trebuie să facă poezii în afară decât să scrie. Știu însă care este datoria forurilor de cultură din patria noastră, pentru poezia tânără. Eu m-aș ridica dacă aș putea undeva, pe un vârf de munte, și aș țipa să mă audă toată țara: dați hârtie poezilor tineri! Deschideți editurile ca să pătrundă poezii tineri! Centrelor de librării, comandați tiraje la nivelul zecilor de mii pentru poetul tânăr! Puneți poetul tânăr în contact cu patria! Scoateți-l din promiscuitatea în care vrea să-l împingă o anumită politică culturală, și la

nivelul județului, și la nivel central, care vor să facă din el un simplu zdrăngănit! Dați demnitate poetului tânăr! Lăsați-l să demonstreze că viitorul poeziei române este în mâini bune! Am încredere în poetul tânăr! Cred că poetul tânăr este cel mai nedreptățit dintre toți poezii patriei noastre. Prea multe concursuri, prea multe piedici. Prea mult „nu e hârtie”, prea mult „nu putem publica”! Prea mult „sunteți prea mulți”! Nu sunt prea mulți: suntem o mie trei sute de scriitori în această țară la douăzeci și două de milioane de locuitori, de români. Și să zicem că mai sunt încă trei sute de tineri care visează să ajungă poeți. Ce însemnează o mie șase sute de oameni care vor să slujească această limbă, frumusețea și viitorul și sufletul poporului nostru? Eu cred că nu scriitorului tânăr trebuie să i se ceară la ora aceasta atenție deosebită cu destinul lui, ci oficialitățile culturale trebuie să fie mai atente și să dovedească mai multă responsabilitate pentru poetul tânăr. Poetul tânăr trăiește o dramă care începe cu cultura lui, poetul tânăr nu învață literatură și limbă română în școli, poetul tânăr nu pune mâna pe marile cărți ale continentului și ale lumii contemporane, poetul tânăr nu-și poate cumpăra revistele de specialitate din țările Europei, poetul tânăr nu poate, nu poate și nu poate. Nu poate călători în Europa și în state civilizate ale lumii, nici în Răsărit, nici în Apus, pentru că i se spune că nu sunt de viză. Poetului tânăr i se spune nu, și nu, și nu! Eu n-am putut să călătoresc când am fost tânăr, pentru că pe vremea aceea exista un motiv: războiul. Astăzi nu există nici un motiv pentru ca o generație de o sută de poeți foarte buni pe care îi avem, între 20 și 30 de ani, să nu invadeze, să nu inunde toate capitalele Europei și să nu spună răspicat cuvântul nostru de frumusețe. Cred că destinul poetului tânăr trebuie judecat cu mai multă înțelegere, cu mai severă, cu mai mare, cu mai mult simț de răspundere, fiindcă dacă nu vom face totul pentru el, el nu va putea să spună într-o zi: „oameni pe care i-am iubit”. Eu am putut să spun, iubitul meu prieten și fostul meu elev Victor Teișanu, am putut să spun într-o carte că am fost sprijinit de cei mai mari scriitori ai literaturii române. Ce va spune poetul tânăr de astăzi despre marii scriitori pe care-i avem, despre un Eugen Barbu, despre un Preda, despre un Titus Popovici și așa mai departe? Poate că nu ei sunt chemați acum să sprijine acești scriitori, dar cred și revin în încheiere și spun: diriguitorii culturii noastre de azi trebuie să se înspăimânte la ideea că într-o bună zi, poetul tânăr de azi și poetul matur sau bătrân de mâine, s-ar putea să-l întrebe: ce-ați făcut cu destinul nostru literar, și nu cu destinul nostru literar, ci cu destinul literar al României din anii 1970-1980?

V.T.: *Vă mulțumesc pentru toate aceste cuvinte, care sunt în egală măsură ale poetului, ale omului de cultură și ale patriotului Lucian Valea. Și aș vrea să vă rog, acum la sfârșit, să citați două poeme din recentul volum *Singurătate în Ithaca*, pentru fonoteca cenaclului din Darabani.*

P.S. Lucian Valea, cu dicția sa de actor, citește poeziile *Voievod* și *Copilărie*.

Lucian Valea – Colocviul Național de Poezie, Iași, 1978

Succesele poeziei românești reprezintă de mulți ani o realitate pe care nu o mai poate nimeni nega, realitate care însă nu ne dă dreptul să nu vedem că poezia și poetul în România continuă să se confrunte cu jenante probleme administrative. Una dintre acestea este cea privind situația poetului în societatea contemporană. Cine este poetul și ce loc ocupă el într-o lume de truditori, de muncitori cu brațele și cu mintea? Unii zic c-ar fi un producător de bunuri spirituale; definiția corespunde prin sinceritatea termenilor cu lapidaritatea expresiei. Numai că cercetând nomenclatorul sistematic și alfabetic al ocupațiilor tipărit în 1977, pe scriitor (Aplauze!) îl găsim trecut în secțiunea „ocupațiile personalului TESAT“, la codul E 175, partea a II-a, între administratori, dactilografe, persoane de serviciu și pază și pompieri (Aplauze!). Situația e de natură să nedumerească cel puțin, dacă nu să indigneze, comparabilă numai cu cea a minerului și a oțelarului. Dar mergând puțin mai adânc, constatăm că munca scriitorului nu e respectată nici măcar în puncte de nomenclatorul pomenit. Cel ce vă vorbește a fost ani îndelungi dascăl de limba și literatura română, a încetat apoi din motive ce nu interesează aici să mai predea în școală (Aplauze!) și după ce timp de 2 ani s-a retras ca să-și poată scrie cărțile, devenind pur și simplu scriitor și nimic altceva, când a revenit în câmpul muncii la un muzeu județean, a fost considerat nou angajat, pierzând continuitatea legală; îmbolnăvindu-se, i s-a plătit numai 60% din retribuție. (Aplauze!) De activitatea lui de scriitor și de calitatea lui de membru titular al Uniunii Scriitorilor, finanțul și contabilul n-au vrut să țină seama. Deci nu există meserie de scriitor cu drepturi recunoscute, în ciuda nomenclatorului mai sus pomenit, deoarece nici chiar acolo printre dactilografe, paznici de noapte și pompieri, scriitorul nu este considerat de fapt om al muncii, când îi trece cumva prin cap să rămână numai scriitor. Contabilul și finanțul, persoane serioase și grave și productive, au despre poetul român opinia lui Jupân Dumitrache: „un coate-goale, un scârța-scârța pe hârtie“. (Aplauze!)

La Conferința Națională din mai 1976, cu ocazia votării statutului, art. 5, aliniatul b, după cum vă amintiți foarte bine, a stârnit aprige discuții cel privitor la încadrarea în câmpul muncii a poetului tânăr. Ajungându-se la votarea lui s-a obținut de la președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste acordul unei acțiuni comune cu Uniunea noastră, prin care să se obțină completarea lacunelor din legislația muncii privitoare la locul scriitorilor printre oamenii muncii. Rog pe distinsul nostru președinte să informeze la sfârșit Colocviul dacă s-a întreprins ceva în acest sens, dacă vom continua să rămânem mai departe printre dactilografe.

D a r dacă meseria de scriitor e lăsată să trăiască în ambiguitate, în schimb e cultivată cu zel meseria de dădacă literară. (Aplauze!) Dădaca trebuie să-l învețe pe poet ce să scrie, cum să scrie, când să scrie, când să nu scrie, ce e primejdios să scrie, ce nu e primejdios ș.a.m.d. Încurajată, meseria de dădacă literară a pătruns de la centru în jos în toate organismele teritoriale. Nu există comitet județean de cultură și nici comitet sindical care să nu beneficieze în schemă de acest gen de activist priceput la toate. (Aplauze!)

Cu o lipsă dureroasă de atenție este tratată la noi meseria de cititor, la toate vârstele. Copilul preșcolar, șoimii de la grădiniță găsesc la televizor programe cenușii, didacticiste și șabloane în care locul poeziei adevărate e luat de textele neinspirate. Trec luni și luni până-i auzim pe acești copii frumoși, cu priviri inteligente, recitând câteva strofe timide despre mamă, despre bunic și bunică, despre cățelul și mâța din curte. În schimb, despre rolul lor de viitori constructori plouă cu versificații pe care ei nu le înțeleg și le repetă ca niște papagali aproape speriați. (Aplauze!). Elevii din liceu s-au trezit peste noapte cu literatura română și universală, cea dintr-o redusă la rolul de Cenușăreasă, cealaltă izgonită pur și simplu din programă și devenită amintire. Muncitorul, intelectualul, militarul, găsesc în programele caselor de cultură spectacole de poezie searbădă și lozincară, scrisă de cele mai multe ori de veleitari abia trecuți de stadiul alfabetizării. „Cântarea României“, festival care, în intenția organizatorilor, trebuie să contribuie la descoperirea și afirmarea talentelor reale din diverse domenii, ilustrând astfel potențialul excepțional al creativității românești în această etapă istorică, a coborât de multe ori poezia la nivelul răvașelor de plăcintă, dând gir oricărui diletant care cu puțină dibăcie știe să îndruga câteva vorbe despre Burebista și Decabal, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. (Aplauze!) Și în vreme ce editurilor noastre li se cere maximum de exigență în tipărirea volumelor de debut, fixându-li-se abia câteva titluri pe an, la nivelul județelor hârtia e consumată cu zeci de culegeri colective ori plachete individuale, producându-se nu numai o regretabilă confuzie de valori, ci se opune inferioritatea talentelor autentice.

Astfel, poetul adevărat e acuzat perfid de profesionalizare timpurie, iar scribomanul și veleitarul, patronat de diverse cenacluri, devin poeți recunoscuți în comunele, orașele și municipiile unde dădaca literară are de spus ultimul cuvânt. (Aplauze!) La radio și televiziune, veleitarii recită și cântă în aplauzele diletantismului și imposura își primește pe loc consacrarea. Ce ne mai trebuie atunci poezie adevărată când băieții noștri pot face orice?

Departate de noi gândul de a nu înțelege importanța unui cenaclu literar; de ani de zile îndrumăm la Botoșani cenaclul județean „M. Eminescu” și numai în ultimii ani au obținut premii de prestigiu la diverse concursuri mai mult de 10 dintre tinerele talente, în toate revistele literare din țară, numele lor poate fi întâlnit cu regularitate.

Dacă am combătut profesionalizarea pripită, am fost nepăsători cu cenaclul diletant până la adânci bătrâneți, fiecare membru din cenaclul nostru a înțeles că a ajuta în literatură înseamnă a spune cuiva răspicat dacă are sau nu are talent, a nu cultiva iluziile false, a condamna drastic și responsabil impostura și gălăgia. Situația înfățișată de noi e ușor identificabilă: luați culegerile editate prin județe și revistele școlare; un violent proletcultism bântuie ca o stafie prin paginile lor, vechiul proletcultism, cel de prin anii '45-'55 avea o justificare, tovarăși: era cinstit în năzuința poezilor de a se acomoda unei etape istorice, de a o cuprinde și de a o înțelege. Proletcultismul patriotard de astăzi în schimb scoate de la naftalină toată recuzita unei poezii retrograde, de la sămănătorism la gândirism, și-o spun cu toată răspunderea, și la poezia Dreptei de prin anii 1933-1944. (Aplauze!)

Un vuiet naționalist surd trece prin poeziile aparent nevinovate în care Decebal, sângele, Zalmoxe, misterul, adâncurile și tainele nu sunt simple elemente de vocabular cu violențe în funcție de context, ci rămășițe dintr-o ideologie politică de tristă memorie, reluate cu o inocență cu surâsul pe buze.

Dacă pășunismul anilor '40-'44 putea fi explicat și sesizat prin necesitatea protestului antifascist împotriva Diktatului de la Viena, pășunismul patriotard contemporan nu mai are nicio justificare. Asemenea producții jignesc nu numai poezia, ci și patriotismul nostru echilibrat și sincer, socialismul românesc și limba română însăși. (Aplauze!)

Iată pentru ce socotesc că ar fi timpul să se înțeleagă odată pentru totdeauna că de destinul literaturii noastre trebuie lăsați să răspundă scriitorii și nu dădacele literare.

Avem o uniune puternică, obștea noastră își dovedește din plin și maturitatea și dinamismul. Să nu fie confundată atunci această Uniune cu un cenaclu oarecare, nici la București, nici la Buzău și nici la Botoșani. Cenaclul să rămână o pepinieră de viitori scriitori pe lângă asociațiile noastre și nu o instituție opusă Uniunii pentru a se demonstra că literatura o poate face oricine. Noi știm, știe toată lumea că pentru a scrie literatură trebuie să ai talent: păreri despre talent se pare că au generat în Ultima vreme o falsă problemă și că printre poeți s-ar fi acreditat ideea după care meseria de scriitor va fi egală cu o investitură mistică și aristocratică. Eu cred că o astfel de opinie putea fi cultivată

de colegii noștri din Evul Mediu. Noi, cei de azi, suntem conștienți că, existând talentul, scrisul nostru e în proporție de 75% muncă și trudă și sudoare, muncă și trudă și sudoare care în absența talentului, oricât ar fi de cinstite, nu produc mare lucru, mai ales nu produc niciodată literatură adevărată.

În locul dădacelor literare plătite să-l învețe pe poet ce să scrie, cum să scrie, mai bine s-ar angaja specialiști care să analizeze starea deplorabilă din programele analitice ale liceelor noastre. Am vedea atunci că poeziei și literaturii în general i se acordă o importanță jignitoare, iar noi avem tot interesul să determinăm în rândurile tineretului nostru (...) apariția unui cititor de meserie entuziast, lucid și interesat, care să cumpere cărți și reviste, care să înțeleagă munca noastră, truda noastră.

În încheiere, dați-mi voie să observ că la noi nu poate fi vorba de o criză a poeziei. Nivelul atins de lirica românească în socialism e unul dintre cele mai înalte din literatura contemporană din Europa și din Lume. Dacă se poate vorbi de o criză și eu afirm că aceasta există, atunci la mijloc e o criză de demnitate. Căci demnitatea poeziei e în joc astăzi când cu instrumentele ei se poate juca nepedepsit de critică orice neisprăvit, orice nechemat, orice diletant și orice veleitar. (Aplauze!) Și de o criză de demnitate a scriitorului e iarăși vorba când meseria noastră e trecută printre dactilografe, femei de serviciu, paznici și nu printre mineri și oțelari unde-ar trebui să figureze cu cinste! Finanților și contabililor le amintim că suntem un popor de 22 de milioane de români în mijlocul căruia trăiesc, visează și scriu o mie și câteva sute de scriitori. A sosit timpul, așa cum s-a întâmplat și cu Cenzura, să se desființeze și posturile de dădacă literară. Să li se acorde scriitorilor încrederea pe care-o merită. Nu cred că există scriitor român reacționar, dușman al Patriei sale (Aplauze!!!), dușman al Patriei sale, dușman al limbii în care respiră cu sufletul și cu mintea sa. Un asemenea caz, dacă s-ar ivi, dacă se ivește, trebuie considerat patologic și predat medicinii. Pot însă exista cazuri limită, cazuri de disperare, cazuri de înrăire, vina că un scriitor poate ajunge aici o poartă tocmai dădacele literaturii, provocările lor, obtuzitățile lor pot împinge uneori o conștiință creatoare până la marginea prăpastiei. Dacă suntem ajutoare de nădejde ale Partidului și eu cred că suntem, atunci ne adresăm Partidului prin intermediul acestui Colocviu și-i cerem respectuos să ne ia dădacele literare de pe cap (Aplauze!), să nu-i fie teamă de posibilele noastre greșeli. De dragul viitorului luminos al literelor române, scriitorul cinstit contemporan are dreptul legal și la greșală și la izbândă. Ne adresăm secretarului general al partidului și-l rugăm, așa cum a știut dăruie demnitate politiciii românești pe toate meleagurile lumii, să sprijine și pe scriitori în greul drum de consolidare al demnității lui profesionale. (Aplauze!) Ștefan cel Mare a intrat în istorie nu numai prin bătăliile câștigate împotriva turcilor și tătarilor, ci și prin geniul cu care a știut să lase liberă arta aici, la Țara Moldovei. Vă mulțumesc. (Aplauze!)

*Discurs ținut în amfiteatrul Bibliotecii centrale
Universitare Iași, la Colocviul Național de Poezie
din octombrie 1978*

2 ani de la dispariția fizică a lui Luca Pițu

„22 aprilie 2002: În autocarul ce ne ducea de la Madrid spre frontiera răsăriteană a Extramadurei, pe când mergeam, zilele trecute, să ne închinăm Fecioarei de la Guadalupe (al cărei chip l-ar fi cioplit Evangelistul Luca, îndeobște cunoscut pentru reputația-i de *pintor de la Virgen*), cu ce ne tulburau demonii hermeneutici pe mine și pe Ani, ca pentru a ne distra de la orațiuni mentale și pioase meditațiuni? Cu tentația, euristică, de a lămuri sensul unei aserțiuni din *Schimbaria la față a României*, unde Cioran murmură despre vecinii și prietenii noștri ungari că sunt un popor de conchistadori ce au sfârșit prin a deveni crescători de porci. Contextul era prielnic distrugerii mentale. Prin geam, de jur împrejur, se zăreau, pe lângă multe livezi de măslini, păduri nesfârșite, dar îngrădite, de *encinas*, de stejari meditereneeni, de ghinde producători, bune, ele, la crecut godaci. De la ele gândul ne purta către marii cuceritori ai Mexicului, Panamei ori Peruului, proveniți din săraca Extramadură, unde azi își au, precum Pizarro la Trujillo, binemeritatele statui. Or...unii dintre ei fuseseră, în junețea lor, por-

cari. Spaniolul, Maghiar inversat? Ungurul, Iberic de-a-ndoaselea? În viziunea omului din Rășinari, atât de cioranian, firește că așa, și nu altminteri, se prezintă dâșii la giudețul istoriei. În viziunea noastră, instilată de parșivii drăculeți hermeneutici, mai cu seamă Lică Sămădăul, *caudillo* al godacilor din Valea Tisei, se trezea conchistador de gagici și alte femei măritate, la Slavici, grație *Morii cu noroc*, nuvelă dostoevskiană, rudă prin alianță cu *Eternul soț*, tematizatoare a dorinței triumphiulare...

Noroc de autobuzul ce ajungea la Guadalupe, în fapt de seară, și nemilos întrerupea reveriile noastre cu privire la sedentarismul Morarului fascinat de nomadismul Sămădăului+ gata să antameze cu el o rivalitate mimetică de tip girardian.“

Insem(i)nările Magistrului din Cajvana, Editura Nemira, 2005, pag. 284-285

*

Aprilie 2014.

Trebuia să plecăm la Dumbrăveni. Mă duc la farmacia de la parterul imobilului nostru: primăvară densă, grea (fără lumina Guadalupei

sau a Seviliei, cea plină de arome), doar cu o pojghiță ușoară de senin strecurată printre ațele de ploaie. În urma mea, atârând precum pietre de gând: liste cu treburi de rezolvat, liste cu medicamente de cumpărat/ luat, liste cu lucruri/ bucurii ce nu mai pot fi făcute/trăite, liste cu...Intru să cumpăr nu-ș ce! Stau la rând, privind ploaia (oare ograda de la Dumbrăveni se bucură, măcar ea?)... încep să spun... În farmacie lume multă...fiindcă e ploaie, primăvară bolnavă... Luca, neinteresat și absent la tot ceea se întâmplă în juru-i, fără cheie de la mașină (și oricum incapabil de a apăsa pe buton spre a o deschide) intră după mine și așteaptă lângă ușă, cu nelipsita-i șapcă în mâini. Una dintre farmaciste, mai nouă fiind prin preajmă, văzând bărbat neajutorat și privirile mele furișe spre el, neștiind de stă la rând ori ba, dacă trebuie să-i ceară vreo listă ori ba, îl întreabă amabil:

– Sunteți împreună?

– Doar de treizeci și doi de ani!

Atunci erau 32.

N-am crezut, nici chiar eu. Și apoi am socotit...

Materiale puse la dispoziție de Anișoara Pițu

Jean Paul Goujon este profesor de literatură franceză la Universitatea din Seville, considerat unul dintre cei mai avizați cunoscători ai aceluia segment din istoria literaturii franceze numit – cu un termen nici admirativ, nici peiorativ- *La Belle Époque*. Rénée Vivien, Jean Paul Lafargue, Jean de Tinan și, cu precădere, Pierre Louys, sunt cei ale căror secrete gândirostiviețuitoare sunt dezvăluite în biografii de excepție, citibile precum romane în sine, astfel concoctate, încât erudiția parcă fără limite constituie doar desenul acestor picturi, tablouri vii ale unor timpuri în care estetismul era regulă de viațuire. A publicat, tot la Fayard, *Anthologie de la poésie érotique française* (2004) și *Anthologie de la poésie amoureuse française. Des Trouvères à Apollinaire* (2010); este Régent du Collège de 'Pataphysique. Celor de la Academia Franceză le-a plăcut și lor: *Leon Paul Fargue. Poet și pieton al Parisului* Editions Gallimard a primit Premiul pentru biografie în 1998. Și celor de la Academia Goncourt le-a plăcut: drept urmare, au dat – pentru *Pierre Louys: o viață secretă*, Editions Fayard – Premiul pentru biografie în 2002. Și aici un gând pios al nostru pentru Vintilă Horia căruia, în 1960, i s-a acordat... dar nu i s-a atribuit prestigiosul premiu!

Lector de limbă franceză la Universitatea din Iasi (1973-1975), admirator al lui Hasdeu și al lui Matei Caragiale, el este, de asemenea, cel căruia i-au fost destinate epistolele din *Lettres à un ami occidental*.

Și mai este autorul epistolei următoare:

In Memoriam Magister Casvanensis

Rar om mai independent, mai liber în cuget, de un caracter mai tranșant, de un spirit mai constant mobil și ascuțit. El forma un singular amestec de mare cultură cosmopolită, de fantezie alegră și de pură tradiție românească. Vorbele, ca și scrisorile sau cărțile lui, conțineau din belșug anecdote picante, judecăți de valoare savuroase, digresiuni îndrăznețe sau peremptorii, adesea neașteptate. Toate acestea îl făceau să fie extrem de prezent, cu un ton care nu-i aparținea decât lui. Prezent dar, de asemenea, în mod ireductibil diferit, căci experiența lui de viață nu a fost întotdeauna dulce, mai ales în ceea ce numea, (ii plăcea să născocoască, mereu, *des mots-valises*) Universecuritate. Împotriva impostorilor de orice fel – și mai ales împotriva politicienilor și a oficialilor de toate soiurile – nu a dezarmat, într-adevăr, niciodată. Dizident- era și a fost întotdeauna dar, contrar altora, a refuzat să facă din asta o profesiune. Și nimeni nu a fost sau partizan – sau prizonier al unei ideologii, al niciuneia. Știa de minune să ironizeze cu sarcasmele lui pe pretențioșii umflați de vânt și pe toți aceia care se laudau de a „încarna” ceva.

Toate cărțile îi sunt așa după chipul lui. Ele sunt adesea amestecate prin mișcarea însăși a ideilor și a limbajului. Cu îmbătăre, practica și amestecul genurilor. Era, fără îndoială, unul dintre rarii, dacă nu singurul, care-și putea permite să pună alături citate erudite din Platon, Hegel, sau Georges Bataille – date din textul original – cu strigături românești. Ar mai fi cazul să amintim că mânuia, cu egală strălucire, franceza, engleza, germana, italiana și chiar spaniola, ca să nu mai vorbim de latină și greacă? Și că lecturile lui erau pe cât profunde pe atât de variate? Nicio umbră de pedantism: totul era perfect asimilat și dus la un nivel în care cultura se depășea pe ea însăși pentru a deveni pe de-a-ntregul ludică. Ar fi fost cu siguranță un bun companion pentru Ion Creangă, așa cum ar fi putut discuta de la egal la egal cu B.P. Hasdeu asupra unor chestiuni istorice, lingvistice, etimologice, religioase sau filosofice.

L-am citat pe Creangă: cum să nu mă gândesc la cartea lui Luca Pițu, *Le Chasseur de corbeaux*, imensă variațiune pe textul erotic al celebrului povestitor român? Cele vreo două sute de pagini de dialog care urmează acestui text sunt un veritabil tur de forță al limbajului și al nara-

țiunii. Aici, el pune să dialogheze, *a batons rompus*, personajele cele mai diverse, atât imaginare cât și reale. Mai mult, cartea este scrisă în franceză și demonstrează pe deplin că autorul ei stăpâna ADMIRABIL această limbă. Îi cunoștea toate resursele, inclusiv cele ale argoului, și le folosea după propria-i fantezie, care era fără limite. Rezulta de aici un limbaj elaborat la nivel înalt, foarte savant sub aparenta lui dezinvoltură, în care cuvintele deveneau răs-crucii de idei și ameteau prin propria bogăție semantică, antrenând tot în mișcarea lor. Cu Luca Pițu, limba franceză era (pentru a folosi o metaforă demnă de el) ca un cal de rasă, capricios și irezistibil, pe care-l conducea cu ușurință prin *păpușoi și livezi* (în limba română în text).

Scriind acestea, amintirile mă năpădesc, cu atât de multe momente trăite împreună: o după amiază cu ploaie în Bucovina, o seară cu Paul Goma la Paris, o călătorie în Delta Dunării, o vară în Haute- Savoie, lungile discuții sub corcodușul socral de la Dumbrăveni, expediția noastră la Poiana Mărului, piața din Focșani și răsul homeric ce ne zguduia pe amândoi când, la Iași, ascultam- cu sonorul la maximum – faimosul disc (pe care îl am încă) *Cin-cinal în patru ani și jumătate* (în limba română în text). Toate acestea nu se vor mai întoarce, dar îmi sunt infinit mai prezente decât amintirea altor persoane pe care le-am putut întâlni.

Cum să închei, decât zicând, precum Celine: *Oameni ca Luca Pițu nu sunt o duzină*.

Pentru mine, nu e nicio îndoială că opera lui va rămâne în literatura română modernă. Ea este atât de puternică și de originală! Posedă o anume trăsătură particulară: nu ar putea fi semnată de niciun alt nume. Într-adevăr, mare criteriu: o carte ce ar putea fi semnată de un alt oricare alt nume este un zero.

Jean Paul Goujon

Iertat fie-ne tonul (vag – sau mai puțin vag) hagiografic: Luca Pițu ar fi fost primul care l-ar fi ironizat (sau muștrat). Dar cum el nu este în prezentul nostru...

*Traducere din limba franceză
și prezentare de autor: Rucsanda Lin*

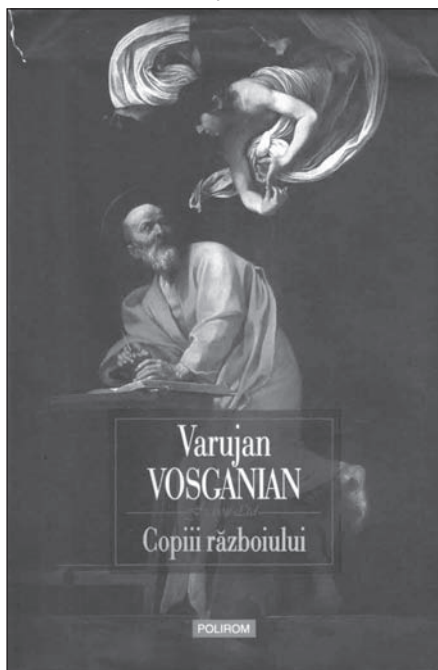

Pictură de Nora Dorian

Pictură de Nora Dorian

„Copiii războiului“ de Varujan Vosganian, lansat la Botoșani

Voi începe prezentarea romanului lui Varujan Vosganian, *Copiii războiului*, cu două citate din creația sa. Primul este un poem:

La nașterea mea

Poezia nu e un mamifer
și, totuși, naște pui vii și îi hrănește cu lapte.
Îmi vine să deschid ferestrele larg și să strig
s-a născut un poem!
Așa cum a făcut, în douăzeci și cinci iulie,
doctorița,
pe vreme de ploaie,
în anul o mie nouă sute cincizeci și opt,
la orele două după-amiază, fix când pleca
ultimul escadron al Armatei Roșii din țară.
Nu trăim deloc timpul lucrurilor definitive.
Nici nu m-am născut atunci pe de-a-ntregul,
mai netezesc și acum la chipul meu armenesc,
arâmiu,
și nici Armata Roșie n-a plecat de-a binelea
vreodată.
Numai că, privind pe fereastră, doctorița și-a
pus palma la gură,
Pe stradă tocmai trecea un cortegiu funebru,
Cineva se hotărâse să moară, ca să-mi lase
locul lui pe pământ.
Cît privește poemul, nu știu mai nimic despre el,
cine-i acela care îl va înțelege
și dacă-și va ține cumpătul când cocoșul va
cînta de trei ori.
Nu știu de unde vine și din ce fel de lume
poemul acesta copil, îmbătrînit de zile.
Cuvintele par a fi fost pentru el
un fel de a muri,
dar doctorița s-a întors, totuși zîmbind, către
mama
„e norocos varujan, băiatul acesta al nostru,
Care a murit și s-a născut în aceeași zi!”
Al doilea este un citat dintr-o declarație de
presă dată recent la lansarea romanului la Piatra
Neamț, care, veți vedea, are legătură cu subiec-
tul romanului:
„Eu vă spun că noi nu cunoaștem popo-
rul român. Noi suntem într-un proces lung de

Prezentarea romanului

autocunoaștere, care nu se poate face decât prin cultură. În anii '90, eu eram convins că sunt de partea celor buni. Dacă m-ar fi întrebat cineva, atunci, de ce am intrat în politică, aș fi răspuns „pentru că binele ar fi trebuit să învingă răul”. Întrebați-mă azi. E foarte greu să vă spun, astăzi, că sunt de partea celor buni și împotriva celor răi. Poporul român trăiește într-o criză de sens. Dacă întrebi, toți armenii din lume îți vor vorbi despre genocid la fel, dacă întrebi toți evreii despre Holocaust îți vor vorbi la fel, dacă îi întrebi pe români nu îți vor vorbi la fel despre comunism. Comunismul nu este o traumă comună pentru români. Acesta-i și motivul pentru care nu putem să ne vindecăm. Pentru că, pentru a te vindeca, pentru a ierta, trebuie ca unul să ierte și altul să-și asume”. („Mesagerul de Neamț”, martie 2017, Ana Moise)

Varujan Vosganian s-a născut pe 25 iulie 1958, la Craiova. Copilăria și adolescența și le-a consumat la Focșani, unde a făcut și școlile, primară și liceală. Este absolvent al Facultății de Comerț a Academiei de Studii Economice București și al Facultății de Matematică a Universității din București. Este președintele Uniunii Armenilor din România și prim-vicepreședinte al U.S.R. A intrat în politică imediat după 1990. Senator de lași în mai multe legislaturi. A fost ministru al Economiei și Finanțelor între 2006-2008 și între decembrie 2012 și octombrie 2013 ministru al Economiei și Comerțului. A debutat în 1994 cu volumul de poezii *Șamanul albastru*. Tot în acel an a publicat și cartea de nuvele *Statuia comandorului*. A mai publicat pînă în prezent încă trei cărți de poezie: *Ochiul cel alb al reginei* (2001), *Isus cu o mie de brațe* (2005) și *Cartea poemelor mele nescrise* (2015). Romanul *Cartea șoptelilor*, în 2009, cartea de nuvele *Jocul celor a sută de frunze și alte povestiri*, în 2013, și recent romanul *Copiii războiului*, în 2016. Marele succes l-a avut cu romanul *Cartea șoptelilor*, care a cunoscut pînă în prezent 2 ediții, a obținut mai multe premii naționale și internaționale, și este tradus în spaniolă, italiană, armeană, ebraică, franceză, germană, suedeză, neerlandeză, cehă, poloneză, portugheză, maghiară, bulgară, persană și urmează să fie tradus și în norvegiană, engleză, ucraineană, croată și sîrbă. A fost propus de U.S.R. în mai multe rînduri la Premiul Nobel pentru literatură. În 2015, la o sută de ani de la genocidul turc împotriva poporului armean, *Cartea șoptelilor* a fost desemnată prin proiectul **Worldwide Reading**, „cartea-simbol pentru condamnarea crimei de genocid”.

Dacă în romanul *Cartea șoptelilor* motivul de la care se pleacă este o fotografie de familie, care i-a aparținut autorului, din care personajele sunt desprinse și reînviată în structura romanului, din amintiri și o memorie afectivă, din suferință și tragedie, în noul roman, *Copiii războiului*, autorul, pe lângă faptul că preia motive din unele nuvele din *Jocul celor o sută de frunze și alte povestiri*, ia ca motive de plecare șase scrisori ale personajului principal către tatăl său, iar ca lait-motiv și cheie, oglinda este cea care are rolul de a reface sau prezenta cititorului destine tragice, fie lăsate la voia unei lumi în care acestea își duc viața, fie printr-o memorie ce dispare din cauza unei boli degenerative, fie prin asamblarea faptelor care au construit destine tragice. Deci motivul abordării narațiunii îl reprezintă „scrisorile” și cheia reconstituirii memoriei este oglinda, care selectează piesele noului puzzle, din module care sunt împrăștiate pe distanța a șazeci de ani.

*

Romanul începe cu descrierea unei scene în care Marie, bolnavă grav, se uită în oglindă, nu la ea, ci ca la un tablou, pieptănîndu-și părul cenușiu, urmărită din planul doi de Matei, personajul central al bildungsromanului, așa cum l-a conceput autorul, pe același principiu narativ ca în precedentul roman. Scena este relevantă, sugestivă și este reamintită de mai multe ori pe parcursul romanului. Oglinda ca element de legătură, ca liant sugestiv revine în foarte multe scene ale romanului, fie că este oglinda din cameră, fie că este o fereastră, fie că este oglinda retrovizoare, fie că este o vitrină și așa mai departe.

Scrisorile, șase la număr, ale fiului către tată, dar și celelalte, sugerate a fi existat și de la care pleacă refacerea trecutului personajului central al cărții, scrisori care provoacă acțiunea romanului, sunt piesele de bază ale arhitecturii acestuia, care se dorește un bildungsroman, dar nu în sensul consacrat al termenului, al speciei narrative, ci gândit de autor ca o țesătură viu colorată, cu dese tonuri de gri, poate chiar pe un fond general și persistent de gri, din module, care nu sunt altceva decât piese ale unui joc *logo* în care este antrenat cititorul, care trebuie să le asambleze pentru a obține în final puzzle-ul dorit și pus în joc de romancier – o tablă destul de mare, de peste șazeci de ani de istorie, viață socială care oferă o radiografie a spațiului românesc de la război pînă în zilele noastre: de la evenimente relevante ale perioadei postbelice, cum ar fi sovietizarea țării, retragerea trupelor beligerante, rezistența din

munți și vînarea „dușmanilor poporului”, dezghețul de după 1965, grupurile de yoghini ai meditației transcendente, Brașovul anului 1987, lovitura împotriva regimului Ceaușescu din decembrie 1989, zbaterele de la începutul anilor '90, cu reșezarea în funcții a comuniștilor disperați că nu le-a ieșit ce-au gândit, că „întinarea idealurilor comunismului” devine țintă a vînătorilor de vrăjitoare, momente generoase pentru o narațiune și un destin ca al lui Matei Visarion, personajul filtru prin care trec toate aceste evenimente.

*

Firul romanului este unul simplu: fiul din flori al unui ofițer nazist și al unei oltence, care din disperare caută un medicament pentru fratele mai mic, bolnav de tuberculoză, acceptînd pentru aceasta posedarea, rămînînd însărcinată, descoperă din întîmplare, la moartea mamei, care primise pînă atunci două din scrisorile trimise de tatăl dispărut către mama lui Matei, celelalte fiind descoperite mai tîrziu, scrisori din care deduce că ar mai avea un frate, după tată, tot bastard. Fiul își pierde mama de tînră, în 1965, cînd acesta împlinește optsprezece ani. De aici ura oedipiană a fiului pentru tată, dezvoltată sistematic în economia romanului. Devenind ofițer de securitate și apoi, după revolta de la Brașov din 1987 fiind transferat la miliție pe motivul că nu a fost destul de dur cu manifestanții, ca după 1990 să devină ofițer de poliție, acesta începe, prin strategii specifice, să-și caute fratele, din disperarea unei perspective dureroase – frica de singurătate spre sfîrșitul vieții. Îl descoperă la Iași, într-o fază de decrepitudine avansată, cu o ură și mai mare față de același tată, care s-a folosit, ca ofițer german, de viitoarea lui mamă, care, din cauza acestor relații ajunge în pușcăria comunistă de la Rîmnicu Sărat și moare de tînră și ea.

*

Țesătura modulelor care construiesc romanul este însă una mult mai complicată, dar rezolvată de autor printr-o narațiune directă, vie, în care nu poți deosebi ficțiunea de realitate, ba chiar uneori secvențele de realitate decupate și aduse în carte depășesc imaginarul, ficțiunea.

Romanul, cum am spus, începe cu privitul în oglindă al Mariei – Marie, cum au dorit părinții să o boteze –, dar Maria pentru Matei Visarion, personajul central al cărții, bastardul care-și conștientizează pe parcursul vieții situațiile care l-au adus la un nivel ce ține de paradoxul existenței, care dacă nu l-ar fi aruncat în lume dintr-o întîmplare ca multe altele ce se pot ivi în timpul războiului, ar fi putut deveni un alt fel de om, ci nu un milițian, transformat în polițist și chiar și altceva așa cum reiese dintr-o destăinuire a lui în fața fratelui regăsit, care, la fel ajunge un violonist ratat, un intelectual blazat într-un oraș cultural ca Iași.

Cîteva secvențe relevante aduse în prim plan de autor

Matei Visarion, ca polițist aflat în retragere, devenit general, poartă tot timpul cătușele cu el. O scenă memorabilă este aceea de la începutul cărții, cînd acesta iese la plimbare și cumpărături cu soția lui, bolnavă de Alzheimer, o leagă pe aceasta de țeva unui calorifer, pentru a nu o pierde de sub observație, în timp ce trebuia să cumpere ceva de la acel magazin, scenă care revine spre finalul romanului, cînd Matei Visarion, la rîndul lui tată, primește de la fiica sa vitregă o lovitură dură. Sugestia este una de tară pe care

omul astfel deformat de o educație neadecvată nu mai poate scăpa de ea nici atunci cînd leapdă uniforma și devine liber.

Scenele cu milițieni, în tinerețe, cînd căuta în munți pe „dușmanii poporului”, Matei fiind obsedat de imagina unui Gavrilă Ogoranu, pe care l-a văzut doar într-o fotografie, și căruia i se spunea Moșu, tocmai pentru că nu va putea fi prins, rezistînd pînă la adînci bătrîneți, cunoscut în schimb de fratele lui Matei Visarion, Eugen Baltazar, în timpul montării imensei cruci în Munții Făgărașului, în cinstirea celor care au rezistat un timp în munți împotriva instalării bolșevismului și comunismului în România – scene relevante, captivante, foarte bine realizate de romancier.

Scenele cu polițiști; strategia de depistare a fratelui; „decalogul celor 15 întrebări” al lui Ghervasie. Personaje ca Zgabercea, Calimente, Prodan, figuri de un pitoresc extraordinar, cu replici vii, firești, completează un tablou inedit în beletristica românească recentă. Toate împlinesc pagini numeroase în economia romanului, dovedind o foarte bună cunoaștere a acestor lumi de către autor.

Scenele cu mitingul polițiștilor din fața Palatului Cotroceni – sloganul „ieși afară javră ordinară!”, descris cu detașare și fără patimă auctorială de Varujan Vosganian. Scenele sunt parcă desprinse din realitate, văzute în acea perioadă a anului 2010 de cei care au urmărit acel miting la televizor – sunt scene memorabile, care dau romanului concretețe de cronică a istoriei vii, recente.

Scena de la Mall, cu Sănzăiana, prietena unui interlop sau fiu de bani gata, care sugerează afinitatea actualei poliții cu această lume nouă, avîndu-l ca prototip sagace pe Bengy – încercarea de aducere în rînd cu lumea interlopă a generalului de poliție, lehămesit de lumea în care trăiește, corupt sau nu, îmbrăcat civil de Sănzăiana, cu blugi și cămașă viu colorată, toate sunt secvențe foarte bine realizate în economia romanului.

Scenele cu Marie, diverse și explicite în ceea ce însemna selectarea memoriei trecute și eliminarea recentei memorii, pentru a-și reface un trecut care oricum, din cauza bolii, va dispărea definitiv, adusă în fața tatălui de fiica adoptivă, care descoperă din amintirile mamei ei, decojite ca foile de pe o ceapă, pînă la inima acesteia, fiică care-i reproșează toată ratarea familiei ei prinuciderea tatălui natural, cînd aceasta avea abia un an.

Scena cu fiica sa, Monica, la plecarea definitivă din casă a acesteia, după bețivul Tinu, victimă și el a societății degradate, dezabuzat, abandonîndu-și profesia în căutarea altei vieți pe lîngă fiica generalului, scenă în care i se spune dur, în față, lui Matei adevărul; el îl ucisese pe tatăl ei adevărat pentru a se căsători cu Marie, care prin selectarea memoriei, din cauza bolii Alzheimer, își aduce, la o fază a bolii, aminte de primul ei soț, motiv ce-o determină pe Monica să-l urască pe el ca tată, spunîndu-i lucruri dure în față. Ura față de tată astfel se continuă în familie.

Scena memorabilă a întîlnirii cu fratele său de pe tată, Eugen Baltazar, la Iași, pe stradă și în casa acestuia, unde află cum a venit pe lume, în patul care se afla deasupra beciului în care familia mamei lui ascunsese în timpul pogromului și a întoarcerii armatei germane de pe frontul de Est o familie de evrei, a lui Șlomo Haimovici, care, după instalarea comunismului, devine satrapul securității bolșevice în orașul de pe malurile Bahluiului.

Scenele cu tatăl adoptiv al lui Matei, profesorul de germană, Grănescu, care la aflarea că *Faustul* lui Goethe, la care luca cu acribie, a fost tra-

dit și publicat de poetul Lucian Blaga, secvență mereu amintită în carte, moare, reprezintă, pe lîngă prezența episodică în finalul romanului a lui Eugen Baltazar, filonul intelectual al cărții. Ca ironie, mai apare în dialogurile polițiștilor numele Dostoievski, ca poreclă a unuia dintre polițiști, sugerînd latura psihanalitică a romanului.

*

Finalul este unul de așezare în rama românească a personajelor care au gravitat în jurul destinului lui Matei Visarion și al familiei sale descompuse, dominată de frică, idee în jurul căreia Varujan Vosganian elaborează digresiuni în stilul-i specific. Frații, Matei și Eugen, ambii bastarzi, sunt „copiii războiului”, mamele fiindu-le cunoscute, moarte din cauza relațiilor avute cu ofițerul nazist, relații care i-au adus pe cei doi frați, victime și ele ale sistemului comunist, tatăl acestor frați fiind în fond războiul, care lasă astfel de lume în urmă, cu destine tragice, făcînd din „celula de bază” a lumii comuniste, familia, o zdreanță, din care autorul reface tabloul unei Români degradante, apocaliptice, în care românii nostalgici, în cea mai mare parte, și cei care se aruncă în jungla „democrației originale” nu sunt decizi ce destin să îmbrățișeze, înțeleg diferit libertatea și rostul acesteia.

Comunismul instalat după război sub formă de bolșevism agresiv, criminal, trăit de Matei Visarion și lumea lui în toate fazele lui și din poziții uneori de decizie și de anihilare a adevăratei vieți, nu poate fi eradicat nici după 1990, cînd acesta impune o restaurație analizată cu acribie de autor.

Personaje memorabile, cu identități clare

Pe lîngă cele principale – Matei, Marie, Margareta (care moare ca în personajul din romanul *Negura* a lui Unamuno, mîncînd pînă ce crapă pur și simplu), Monica, Calimente, Ghervasie, Zgabercea, Tinu și multe altele – apare Doamna Matilda, menajera, un personaj absolut memorabil, nostalgică, fostă soție de om bine plasat în fostul regim, ea de asemenea, iubește comunismul, acum doar menajeră în casa lui Matei, fiind în același timp religioasă de tip postrevoluționar, cînd oameni ca ea l-au descoperit pe Dumnezeu sau l-au înlocuit pe dictator cu Dumnezeul lor, chiar habotnică, face acatiste și pomelnice, încluzînd în lista ei pe lîngă nume cunoscute de ea, rude, colegi, care au dispărut, pînă și fabricile devastate și vîndute pe bucăți de noul regim democratic și original de după 1990, tipicară și dăruită slujbei ei, „la negru” în casa generalului, căruia îi admiră uniforma cea nouă, în care acesta se îmbrăca la momentele festive.

De asemenea un personaj memorabil, diferit de mai toate din carte, deși episodic, dar prezent ca urmărit de Matei pentru a se convinge că mai are un frate, este Eugen Baltazar, care, acceptîndu-și condiția de ratat și om terminat, înfînge adînc cuțitul în rana fratelui său, urîndu-și împreună același tată, un nazist profitor și afe-meiat, care a scris scrisori mamei lor, dar nu a venit niciodată să-i vadă. Scena cu fotografia de naziști executînd prizonieri de război este fantastică; printre chileri putea fi și tatăl lor. Motivul fotografiei revine aici, ca în primul roman al lui Varujan Vosganian.

*

Epistolele fiului către tată, neexpediate, șase la număr, sunt axa cărții, filonul, structura de rezistență a romanului. Se poate vedea aici și

latura epistolară a romanului, pe care autorul o stăpânește cu măiestrie.

Dialogurile constituie, împreună cu scrisorile, 75% din economia romanului.

Totul se povestește prin dialog și scrisori, autorul vine doar să lege aceste piese printr-un fir narativ auctorial. Eul narativ nu este aici miza, ci finalitatea prin transfer narativ către personaje și situații pline de epic.

Dialogurile sunt sagace, vii, mai toate personajele sunt cilibii, ca autorul, istețe, chiar și polițistul Calimente, prostul echipei, dă replici istețe și coerente. Iar Ghervasie, cel cu „decalogul celor cincisprezece întrebări” este un fel de personaj desprins din romanele polițiste celebre, care merge după o regulă a eliminării pistelor false, după răspunsurile date la întrebări.

*

Limbajul romanului este unul viu și reprezentă stilul Vosgianian – stilul este omul.

Cartea este plină de silogisme, apoftegme, raționamente logice, cu concluzii paradoxale, provocatoare.

Receptare critică

Vasile Spiridon, unul din receptorii romanului, pe lângă mulți alții, descoperă în cartea lui Varujan Vosgianian nu mai puțin de 13 romane:

– *Romanul istoric* – cu un filtru atent la mai toate evenimentele din perioada războiului până în zilele noastre, de la sovietizare până la resurecția comunismului de după 1990.

– *Romanul social* – cu o puternică și aplicată analiză a societății românești prin câteva personaje definitorii și mai puțin exploatate literar cu talent până acum așa cum o face autorul romanului *Copiii războiului*, cum ar fi miliția și poliția.

– *Romanul de moravuri* – categoriile degradante ale lumii românești sunt filtrate sever și cu acribie de autor: lumea nouă a „democrației originale” în comparație cu lumea apusă a unui regim ce-și duce viața mai departe prin cei care nu renunță la trecutul lor, văzându-se chiar amenințați și eliminați, dar rezistând la toate provocările lumii noi.

– *Romanul politic* – unde etapele comuniste cu politicieni și susținători noi – „la vremuri noi tot noi” – sunt descrise cu minuțiozitate și mai ales cu evidentă cunoaștere a politicianului ratat, datat la faptele junglei capitaliste, ieșit în spațiul democrației originale, prin „meandrele concretului” și „sinergia faptelor” bine cunoscute de autor.

– *Romanul polițist* – care ține suspansul bine în frâu și aduce în analiză și prezentare deja consacratul „decalog al celor cincisprezece întrebări” al plutonerului Ghervasie, după care Matei își descoperă fratele la lași.

– *Romanul psihologic* – pune față-n față suflete tarate, frustrate, într-un mediu în care bolile acestuia sunt de neevitat, oferind material narativ concludent.

– *Romanul de iubire* – o iubire anapoda, din care ies bastarzi, ies suflete înnegurate, inimi frînte (mama lui Matei se sinucide mîncînd dulceață, fiind bolnavă de diabet, boală dobîndită din suferință, din iubire neîmplinită, fiind părăsită de bărbatul înalt, blond, cu ochi albaștri, cum era ofițerul nazist, aventurier nu și iubit ideal, relație din cauza căreia este cercetată și dusă spre boală, cum de altfel și mama celui alt bastard, Eugen Baltazar, care moare din cauza acestei relații și iubiri ratate; alte aspecte de iubiri subțiri, fragile, într-o lume în care dragostea este înlocuită

cu interesul și banii, întîlnim peste tot în economia romanului.

– *Romanul de familie* – poate cel mai bine ilustrat, însă o familie schismatică, ruptă în bucăți de regimurile prin care trece, ciuruită de tot felul de măsuri și secrete care nu o pot consolida, nici înainte de 1990, cînd era „celula de bază a societății comuniste multilaterale dezvoltate”, nici după 1990, în democrația originală, cînd totul se clatină, chiar și eșafodajul unei familii de general de interne, cu o prestanță impusă în societate de cutedele inerente.

– *Romanul religios* – aici Matilda este eroul principal, urmată de Matei Visarion, care descoperă că, deși a fost botezat ortodox, prin tată este catolic, el este nemțălaul, fără relație sigură cu Dumnezeu – dialogul lui cu preotul paroh ortodox este relevant.

– *Romanul uniformelor și al uniformizărilor* – aici pot spune că nu am citit pînă în prezent în literatura română un roman care să se ocupe de un milițian și familia lui, cea domestică și cea de la serviciu, societatea pe care o slujea, așa cum este romanul *Copiii războiului* – un aluat bun de mestecat și dospit bine, din care a ieșit o piine bună de mîncat de aici înainte. O lume ignorată pînă acum de romancierii.

– *Romanul de idei* – aici Varujan Vosgianian este as, ca de altfel peste tot în ceea ce face în spațiul literar. Ideile se desprind unele de altele și creează personaje cu identități clare

– *Romanul epistolar* – șase capitole ale cărții sunt susținute de epistolele lui Matei către tatăl său. Dacă ar fi să mai punem și scrisorile amintite, cele trimise de tată și cele trimise către acesta celui alt fiu, Eugen Baltazar, vom descoperi întregă motivație a cărții.

– Și peste toate aceste 13 romane ar mai fi al 14-lea și anume *romanul în sine*, total, care, prin tema și lumea abordate de autor devine singular în spațiul literaturii române.

Gellu Dorian

Urme de lumină prin copiii-ferestre

Nu în poezia modernă se găsesc rădăcinile poeziei lui Ioan Chirilă. Ea a pătruns prin solul bolovănos al modernității hrănit de „virtutea artificialului” (Ch. Baudelaire) și a răsărit în grădina postmodernă plină de kitch-uri, pe care o udă preferențial criticii, în funcție de efectul de culoare biografistă pe care vor să-l cultive. Dar poezia lui Ioan Chirilă, stranie într-o grădină a diformităților modelate pe calapod factual, nu poate sări în evidență într-un spațiu al stranieții mutațiilor de genetică textuală. Hrănindu-se din învățătura patristică, ea rămâne și în acest peisaj multiplu colorat o poezie pilduitoare; pe fundament explicativ până la un punct (dată fiind intenția implicită de efect moral), apelând la o topică învechită, voit menținută ca liant între cuvântul zămislit în limba română în practica liturgică și ipostazele lui în limba actuală, dar evitând „cu grație și chiar cu oarecare ostentație” jargonul teologic (Mircea Petean¹), textul poetic al preotului Ioan Chirilă, profesor universitar doctor în teologie, se eliberează de povara discursului doct și se afișează într-o formă de biografism intim, invocat cu smerenie. Iar acest text își menține consistența din

¹ Mircea Petean. (2000). Teologhisind în versuri albe. Prefață la Ioan Chirilă, *Ecouri în Babel*. Cluj-Napoca: Limes. pp.5-6.

Homo Deus (1997), traversând *Ecouri în Babel* (2000), până la recenta plachetă, *Urme pe cer*, apărută în 2016².

Poezia luminoasă a părintelui Ioan Chirilă din acest ultim volum, *Urme pe cer*, prelungește pilduitor predica, o transformă pentru a da naștere, prin simplitatea și frumusețea expresiei, unor răscolitoare întrebări în mîntea dedată rodului din pilda sămănătorului. E o poezie în înțelesul de liturghie după liturghie, avertizează Sandu Frunză³. Or, într-un asemenea instituit cadru discursiv, dar și pe fondul unei schimbări în proiecția textului, presupunând reducerea la esențe, simbolistica sacră trebuie să se regăsească la nivelul potențator. Literelor grecești, de pildă, li se alocă valoare simbolică modelatoare, plecând de la imaginea iconică și ajungând, în parcurgerea treptelor succesive de semnificare (spre a lua drept exemplu modelul lui Roland Barthes), la înțelesuri în continuă cizelare interioară – nașterea în α , cu întreaga încărcătură culturală și dogmatică aferentă, pironirea în τ :

Nașterea, / boboc ce se deschide, / petale ce înfoiază un trup încă nescris, / dar deschis, / ca bobocul, / cădelnița tămiind, / nespun de tăcut, / învierea. (*Alfa* (A, α), p.6).

S-au crucit toți văzând / că Duhul nu-mi mai zboară, / s-au minunat că fierul L-a prins în cătușe / și-L ține-n pământ. / El zvâcnește, eu icnesc, / trudes și lacrim / ca apa-mi năclăită să-l ude calea, / să iasă din nou / în zarea dimineții sufletului meu, / umbrindu-mi cărarea / ca să pășesc / în întunericul luminos / al veșniciei Sale. (*Tau* (τ), pp.8-10).

Omne symbolum de symbolo, pentru a repeta traiectul seriei semiotice a lui Ch.S. Peirce, adică orice simbol din anterioare simboluri răsare, și tot așa, spre origini îndreptându-ne, din prima apariție a semnului – epifania. Ba chiar de dinainte de nașterea simbolurilor, de Sfintele Arătări, începând cu Geneza, cu interpretarea zidirii în textul biblic ca zidire aici (aminintind de *Da-sein-ul heideggerian*), „po-et ha Elohim” (*Joc al privirii*, p.18), ca act de creație continuă și de sine (*autopoietică*), prin poezie. Viața însăși e o desfășurare de iterații simbolice, cu nașteri succesive, din mamă și de mamă, într-o continuă purtare a luminii (splendidă imaginea mamei locuind în fiul ei, în căldura pe care i-o înapoiază, după moarte, celei ce l-a adus din moarte):

Când m-ai zămislit / Eu locuam în tine-n viață revărsată în / iubire. / Acum, că ai plecat / să știi iubire, tu, mamă, / locuiești în mine! / Ești fiecare firicel de viață, / ești pretutindeni în făptura mea, / de aceea întreaga mea viață e – sfânto –, / unirea ta. (*Sfânta*, pp.49-51).

Cadrul paginii de hârtie, rama privirii, orizontul ascunderilor sunt tot atâtea obstacole de depășit prin re-contextualizare: „Cred / că în noapte pot să privesc / peste zarea care-mi mărginește vederea / limitată de fiindul meu” (*Cred*, p.29). Dar această re-contextualizare e regresivă pentru a reda dimensiune verticalei. Temporal privind, cadrul ia chipul copilăriei fecăruia, copilăriei umanității, într-o continuă deschidere, în interior, spre marea de lumină: „(...)

² Ioan Chirilă. (2016). *Urme pe cer*. Florești, Cluj: Limes. 66p.

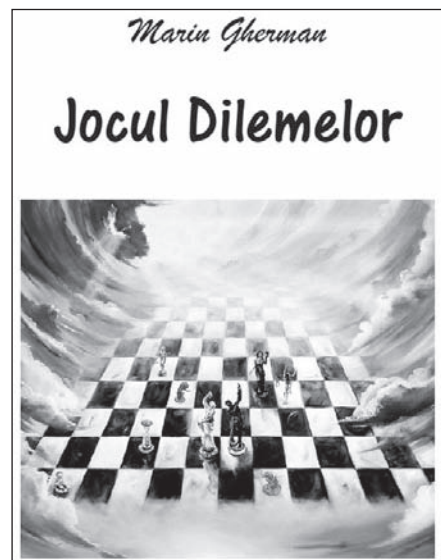
³ Sandu Frunză. (2016). Sandu Frunză despre urcarea la cer a părintelui Ioan Chirilă [online]. *Sandu Frunza*. Blog. frunzasandu.wordpress.com/2016/04/24/sandu-frunza-despre-urcarea-spre-cer-a-parintelui-ioan-chirila/ [consultat în aprilie, 2017].

și mâna lor cu ramuri de finic/ ca un evantai îl răcoreau prin copiii-ferestri/ pentru marea ardere" (*Copiii-ferestre*, p.15 din volumul *Ecouri în Babel*).

Lumina în rama copilului-ferastră înalță vertical sufletul poposit din zbuciumul zilei. Duhul, „în frâu cambrat“, poposește și el. Se-nfiripă, altfel spus, poezia.

Adrian Lesenciu

Șah poetic de Marin Gherman

Prin cea de a doua plachetă de versuri – *Jocul Dilemelor* (Editura Rafet, Râmnicul Sărat, 2015) poetul cernăuțean Marin Gherman ne propune o partidă de șah poetic, care i-a adus deja laurii victoriei. Piesele sunt cuvinte pe câmpul alb-negru cu invizibilă polaritate, unde un simplu pion se poate îndrăgosti de regină, ca și într-o partidă adevărată de șah, dar pentru aceasta trebuie să ajungă pe ultima linie de apărare a oponentului.

Piesele de pe tabla de șah sunt personaje veșnice ale literaturii: Don Quijote, care scrie poezii în regatul luminii „despre o lume utopică” și „de sute de ani crede că doar cititorii-i vor înțelege sensul”; Demiurg, stând la poarta Babilonului și plângând. „Vroia să spună ceva, / dar nu știa în ce limbă. / Turnul Babel a căzut... Aici a fost Themis, zeița judecării, / a spus Demiurg, / găsind în nisip balanța dreptății... Iar Hades, stăpânul Infernului, „plutește cu barca / și plânge, / că s-a făcut plictisitoare și destul de banală istoria”.

În epoca nimicului – crede poetul – când „nimicul pătrunde întregul”, iar „ficțiunea domină adevărul”, înnebuniți de tăcere, „zeii se rostogolesc adormiți / spre pământ. Palatele Olimpului / se fac ruine căzute peste ierburi, / printre care Hercules / își plânge părinții”. Din această situație virtuală poetul deduce că „o dezordine totală / se ridică ca o negură / deasupra istoriei”.

Autorul pretinde să-și câștige partida în tăcerea nocturnă (ciclul „Șah în tăcere nocturnă”). Dezvoltând imaginile nocturne, proslăvite cândva de romantici, Marin Gherman își închipuie cum ar pași „în vreme de noapte” statuia lui Vasile Alecsandri din Cernăuți, într-o lume a măștilor teatrale, care sunt „niște suflete fugare / ce așteaptă / să apară din nou luna / pe cerul Cernăuțului de noapte”. „Cercului strămt”, utilizat de ultimul romantic, Mihai Eminescu, în care muritorul de rând se simte fericit, Marin Gherman îi opune o „Iluzie a cercului”, desenat

pe nisipul de pe țărmul mării. Până acest cerc va fi spălat de valuri, eroul liric, „ca orice rege fals”, pe o clipă se simte important, „dar impresia moare / odată cu sosirea valurilor mării”, care spală cercul inventat. Din aceste situații nocturne, create de autor, cu oameni de artă și personaje istorice – Salvador Dali, care vroia demult să deseneze somnul, Malevici înrudit cu Pitagora, „eroii de ieri se uită cu sarcasm, / prin timp, / la eroii de azi. // Vechea paradigmă / se uită la noua paradigmă / și suspină”.

Eroul liric caută „ca un alchimist formula unor sentimente adevărate”. Poetul afirmă că fără ființa iubită și oxigenul pare o substanță artificială, „fără dragoste, fără suflet”. Îi lipsește o componentă esențială. În imaginea poetului pionul îndrăgostit de regină poate fi și un zeu, predispus să creeze „o altă lume, una naiv de ideală”. Dar nu este în stare să inventeze „un miracol asemănător” cu privirea iubitei. Chiar a doua zi poate să distrugă lumea creată de el, „fiindcă nu are nici un sens existența acesteia / fără de privirea ta”.

Personajul liric se simte „un rob naiv al verbelor care iubesc” și este nevoit să se îndrăgostească de tot universul ce înconjoară iubita. El există atâta timp cât aude numele acesteia. Folosind metafore proaspete și ritmică modernă, Marin Gherman cultivă o poezie lirică profundă. Declarațiile de dragoste sunt făcute de un filosof, încurajat de pionul îndrăgostit de regină.

În poeziile cu mesaj filozofic, iar în placheta *Jocul Dilemelor* majoritatea fac parte din această categorie, precum și în cele de dragoste, poetul simte că trece printr-un labirint al destinului. El declară: „Aparțin cuvintelor / care m-au părăsit. / Zidul din fața mea, / în spatele căruia bate vântul regretului, / pare că s-a prăbușit”.

Acest joc al dilemelor crează o adevărată poezie. Marin Gherman nu este un simplu pion în acest joc pe câmpul alb-negru, ci o figură importantă, iar partida de șah poetic pretinde la o inovație.

Vasile Carlașciuc

„Povestiri ultrascurte la patru mâini”

Cartea lui Adrian G. Romila, *Mici schimbări în viață*, Editura Charmides, Bistrița, 2016, 146 de pagini, cuprinzând 21 de proze scurte, instantanee cu „deschiderii stranii în viața unor personaje”, este un op de „povestiri ultrascurte la patru mâini, formă de petrecere a singurătății”, cu tot atâtea teme incitante, fiecare cu tălcul ei, scrise într-un stil modern, balansând cititorul între fantastic, vis, umor negru și negrea realității, punctate cu oroare și emoție, din care descind eroii desprinși parcă din fotografii mai vechi sau mai noi, poze lipite de filele albumului „prinse între copertile vălurite de umezeală”, care, fără să obosească cititorul, îl invită, după cum spuneam, la meditație imediată. De pildă. În Vis cu cizme la Ekaterinburg, „Părintelui Rafail i se întâmplau lucruri ciudate, cele mai ciudate (...) pe tema: cere, și ți se va da! „În ultimul timp i se aprinseră călcăiele pentru o pereche de cizme”, pentru ca în finalul povestirii, la sfârșitul iernii, „să primească niște sandale nou-nouțe, negre, din piele, numai bune pentru vara care va sosi!” În apropierea frontului, apare sintagma „țara lucrului în sine” care ar putea fi o aluzie, de ce nu, la țara lucrului bine făcut. Barajul, descris ca un moment de suferință pentru sătenii de pe Valea Bistriței, că sufe-

rință a fost, cu două personaje emblematice pentru satul românesc: parohul și învățătorul care, spre sfârșitul povestirii, scoate la iveală „cu hârlețul și târnăcopul marea ancoră de corabie (...) în lutul unei poienite” dintre munți, o ancoră pe care deslușește „CUM DOMINO UNDIS NAVIGATE ET SPERO”, poate fi o amplă metaforă, (și mi-a venit în minte dictonul: Dum spiro spero), așa după cum Ziua în care mi-am văzut moartea, poate fi un memento mori! Una peste alta, Mici schimbări în viață, este o carte scrisă cu nerv, frenezie și savoare. Personajele sunt adevărați marinari – printre ei, și lupii de mare (O ieșire în larg, Marie Celeste) povestindu-și aventurile, autorul desconfirându-și și de această dată feblețea nedisimulată pentru prima iubire, exersând dorite călătorii pe mările și oceanele lumii -, preoți, (cum este și în Sfârșit de vară) tinerii liceeni (După ore, Mici schimbări în viață, Când nu ajungi acasă), dar și oameni obișnuiți surprinși cu umor rece în diferite ipostaze, unele foarte intime, (Mici schimbări în viață, Tata n-a venit la întâlnire, În doi, Patruzeci, Tot feluri de înscrisuri medicale), care copleșesc prin realitatea lor tristă, purtând lectorul, cu multă imaginație, prin cele mai diverse medii sociale, prin cele mai insolite locuri, cu pornire din orașul dintre munți spre cele patru zări, într-un limbaj de un realism supraplin, dezarmant și spumos, naturalist, care conferă autenticitate celor 21 de povestiri, un limbaj cursiv, liniștit, curgând, când domol, când săltat, ca valurile mării care se sfârșesc la țărm, aducând cu ele, precum povestirile lui Adrian G. Romilă, spuma lor (aș zice: „spuma zilelor”) și scocile pe care, tu, cititorule, să le culegi, să le duci la ureche ca s-auzi, ecurile lor în sufletul tău.

Apele liniștite sunt adânci!

Bică Nelu Căciuleanu

Din 150, peste 21 de ani am scris și eu constant în paginile revistei „Convorbiri literare”

Cînd în toamna lui 1995, regretatul Laurențiu Ulici, mirat de decăderea revistei „Convorbiri literare”, ajunse la un format și la un fond ce duceau în derizoriu revista de tradiție a presei culturale românești, a decis să aleagă un redactor șef care să o redreseze și să o pună pe linia ei descendentă, să o aducă iarăși în ascensiune, noi, cei din Grupul de la Durău, fiind la început și cu toții prietenii la cataramă (nu cu Cataramă!), l-am sfătuit pe Cassian Maria Spiridon să intre în horă. Nu știu dacă sfatul nostru a contat sau dacă mai este ținut minte, dar asta nu mai contează, dar cu siguranță experiența lui de pînă atunci, chiar dacă, printr-un concurs de împrejurări „inamicale”, revista „Timpul” i-a fost subtilizată, îl recomanda pentru această misie grea și fără sfatul nostru. Și Laurențiu Ulici, din cîteva propuneri venite de la lași, l-a ales fără nicio rețineră pe Cassian Maria Spiridon. Era final de an, probleme financiare de criză, de capitalism sălbatic, de probabilitatea că politic România se va schimba – și s-a schimbat, dar nu pentru mult timp, pentru că președintele ales de populația României sătulă de rînjetul emanatului s-a lăsat „învin de sistem”. Dar cultural, România trebuia să-și croiască alt drum. Iar revista „Convorbiri literare”, capitol important din istoria culturii Române, era o treaptă peste care nu

se putea sări. Cassian s-a înhamat la urcarea acestor trepte cu o echipă nouă, dar și cu ceva „relicve” din vechea echipă, învățate cu sinecurea, într-un spațiu mic din Casa Conachi, unde funcționa și Editura Timpul, la cirna căreia se afla. M-am bucurat când mi s-a oferit o rubrică și am propus rubrica *Pe aceiași raft*. Regretatul Emil Iordache, care era noul secretar de redacție, s-a arătat circumspect. Iar unii dintre amicii ieșeni n-au privit cu ochi neîncrezători. Eu știam sigur ce am de făcut și la ce corvoadă mă angajez. Și am început treaba. Am ținut rubrica până în 2001. Între timp a apărut atacul „mocerloșilor” împotriva lui Cassian: articole peste articole în ziare, analize tendențioase la fondul revistei, pasămite la „amatorismul” echipei și a colaboratorilor – toate în ideea de a-l detrona pe Cassian și a aduce în locul lui pe un altul, pregătit prin bolgiile lașilor, pe unde se făceau birfele, care țineau loc de cărți. În fine, Cassian a rezistat. Cei care atacaseră au avut în vedere că susținătorul lui Cassian, Laurențiu Ulici, dispăruse tragic nu de mult. Dar în locul lui venise Eugen Uricaru, care a știut să aprecieze efortul făcut de Cassian, care a scos revista uneori fără a avea nici un sprijin financiar, descurcându-se cum numai el va scrie, probabil, în memoriile sale. Eu mi-am ținut rubrica cu consecvență (cu o singură absență, într-un ianuarie, când din cauza unei malversățiuni la care nu am fost atent, publicând în revista „Hyperion” un articol în care, la „notule”, se strecurase o aluzie severă (și neadevărată) la adresa lui Cassian, am fost pasat. Dar am revenit și am publicat astfel la semnul PLUS, un număr de 68 de recenzii la tot atâtea cărți ale unor poeți merituosi și la MINUS, 60 de recenzii la cărți lipsite de valoare. Țin minte că un autor deranjat de opinia mea dintr-o astfel de recenzie m-a fugărit prin curtea Muzeului Literaturii Române din Iași cu o pompă de bicicletă vrînd să mă lovească. Mi-am asumat și astfel de riscuri. Astfel la această rubrică, ținută timp de șase ani, am scris despre cărțile poezilor (de bine): Horațiu Ioan Lașcu, Ioan Es. Pop, Nicolae Coande, Andrei Zanca, Grigore Scarlat, Christian W. Schenk, Constantin Hrehor, Luminița Cojocar, Urbaczek, Vasile Baghiu, Eugen Bunaru, Andrei Bodiu, Mihai Ignat, (*Tablou de familie*: Sorin Gherguț, Svetlana Cârstean, Răzvan Rădulescu, Cezar-Paul Bădescu, T. O. Bobe și Mihai Ignat), Marian Drăghici, Iolanda Malamen, Ștefan Baștovoii, Echim Vancea, Florentin Palaghia, Nicolae Corlat, Adriana Barna, Ion Monoran, Florica Dura, Francisc Doda, Mihai Sultana Vicol, Ioan Iancu, Angela Baciuc, George Arun, Irina Andone, Andrei Negru, George Geacă, Florin Dumitrescu, Gabriel Dalîș, Florina Zaharia, Fevronia Novac, Monica Rohan, Aura Christî, Luca Onul, Theodor Damian, Mariana Marin, Octavian Doclin, Indira Spătaru, Dan Moveleanu, Gheorghe Mocuța, Ecaterina Negară, Dumitru Păcuraru, Ion Chichere, Dorin Ploscaru, Ioan Salah Mahdi, Liviu Georgescu, Camelia Răileanu, Manuela Horopciuc, Stelorian Moroșanu, Bogdan Popescu/ Traian T. Coșovei, Ioan Morar, Leo Butnaru, Alexandru Dohi, Liviu Apețroaie, Dumitru Țiganiuc, Sorin Mărculescu, Ioana Dinulescu, Cristian Phrib, Xenia Karo, Rodica Draghinescu și de rău despre: Marius Rădulescu, Dumitru Petraș, Petru Tărăbonață, Marian Ifrim, Alexandru I. Rotaru, Sophy Bistriceanu, Alin Cetașu, Mihail I. Vlad, Ion Dragomir, George Achim, Laura Isabela Aivăncesei, Vasile Latîș, Violeta Babiuc, Dan Ioan Nistor, Ioan Buteanu, Gheorghe Prodan, Alexandru

Cristian Miloș, Tănase Serea, Valentin Tihon, Efi mița Țopa, Florentin Smarandache, Ion Machidon, Victoria Fătu-Nălațiu, Radu Vida, Gheorghe Gherasim, Leon-Iosif Grapini, Mircea Vac, Cristian Mecușanu, Liliana Paisă Spoială, Constantin Necușanu Micu, Victor Barbu, Ioan Florian, Paul Țibuleac, Cristina Șerbu, Paul Kidron, Daniela Brâncuș, Ion Davideanu, Ion Plăeșanu, Leon Dură, Elisabeta Bogățan, Emanoil Toma, Elena Olaru, Konstantyn Ungureanu-Box, Anton Achiței, Elena-Daniela Sgondea, Constantin Dușcă, Dumitru Buda, Vasile Gherasim, Nicolae Nicoară-Horia, Dania Pârnu Dorin, Alexandru Cazacu, Adina Ungur, Elizabeth Păunescu, Elena Liliana Popescu, Marius Daniel, Andreea Ceplinschi, Ioana-Dana Nicolae, Bogdan I. Pascu, Aurel Scarlat.

Din 2002 am transformat rubrica pe care am ținut-o șase ani într-o nouă rubrică DEBUTURI. De peste cincisprezece ani scriu despre cărțile debutanților, doar despre cele în care am întrezărit confirmări sigure sau certitudini evidente. Astfel am scris până în prezent despre: Valentin Radu, Adrian Urmanov, Ștefania Hănescu Țugui, Dan Sociu, Răzvan Țupa, Elena Vlădăreanu, Dumitru Palade, Ilie Vodăianu, Bogdan Valentin Lepădatu, Vlad Scutelnicu, Alex Amalia Călin, Teodor Dună, Gabriela Tudoran, Tudor Crețu, Gabriel Hasmațuchi, Mircea Coloșenco, Cosmin Peța, Dan Coman, Claudiu Komartin, Liviu Ofileanu, Emil Călin Neghină, Florentina Tonița, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Ștefan Manasia, Domnica Drumea, Anton Jurebie, Sanda Panait, Ana Dragu, Bogdan Perdivară, Roxana Tumorug, Ștefan Agache, Mihaela Herhelegiu, Mihaela Arțimon, Alexandru-Ovidiu Vintilă, Eugenia Țărălungă, Suzana Filip, Miruna Vlada, Marin Mălaicu-Hondrari, Roxana Eikel, Conița Lena, Oana Cătălina Ninu, Dumitru Bădița, Augustin Cupșa, Iulia Balcanas, Domnița Carmen Belecic, Liviu Nedef, Andra Rotaru, Diana Geacă, T.S. Khasis, Silvia Caloianu, Radu Verman, Viorel Gîgoriu, Mihai Curtean, Marius Irimia, Rita Chirian, Livia Roșca, Violeta Ion, Roxana Sicoe-Tirea, Andreea Cristina Novac, Eugen Suman, Sosmin Moroșan, Olga Ștefan, Gabi Eftimie, Robert Mîndroi, Ionuș Radu, Florin Partene, Andrei Doboș, Dumitru Necșanu, Ofelia Prodan, Dan Cârlea, Hose Pablo, Cristina Ispas, Diana Mănăilă, Andrei Ruse, Daniela Popa, Alex Nichifor, Aida Hancer, Florin Caragiu, Svetlana Cârstean – până aici am adunat toate recenzii în cartea *Cititorul de poezie*, apărută la Editura Revistei „Convorbiri literare” Iași, în 2008 –, Silvia T., Dumitru Iftime, Răzvan Buzilă, Anatol Grosu, Andrei Dosa, Vlad Moldovan, Sorin Despot, Moni Stănilă,

Eva Precub, Cătălina Cadinoiu, Gabriela Ivașcu, Crista Belciu, Marius Chivu, Sorin Lucaci, Gelu Diaconu, Bogdan Lipcanu, Laurențiu Belizan, Gabriela Toma, val chimic, George Serediuc, Bogdan Federeac, Liviu G. Stan, Livia Ștefan, Cezar Nicolescu, Adrian Jacotă, Bogdan-Alexandru Stănescu, Adrian Diniș, Stoian G. Bogdan, Daniel D. Marin, Matei Hutopila, Laura Dan, Emanuel Guralivu, Elleny Pendefunda, Andrei P. Velea, Constantin Iftime, Alex Văsieș, Diana Dumitraciu, Dana Cernușcă, Medeea Iancu, George Nechita, R. Nițescu, Sorin-Mihai Grad, Ioana Florea, Marius Conkan, Lucian Adam, Corina Bernic, Ania Vilal, Tatiana Nona Ciofu, Camil P. Camil, Ioana Negoescu, Marius Surleac, Florin Buzdugan, Emil Iordache, Lucia Cherciu, m. duțescu, Vasile Tudor, Marius Iulian Stancu, Alexandru Stoicovici, Naomi Ionică, Cristina Popa, Georgiana Rusuleț, Teodora Coman, Vlad A. Gheorghiu, Ștefan Baghiu, Krista Szocs, Marius Lăzărescu, Raluca Blezniuc, Ana Ionesei, Ion Buzu, Marius Grama, Gabriel Nicolae Mihăilă, Dominic Stănescu, Teodora Gheorghe, Andrei Alecsa, Ramona Strugariu, Ștefan Ivas, Sabina Coșșă, Merlich Saia, Maria Pilchin, Victor Țvetov, Ligia Pîrvulescu, Dan Ciupureanu, Marcel Miron, Alexandra Turcu, Emanuela Ignățoiu-Sora, Ionelia Cristea, Roxana Cotruș, Maria Paula Erizanu, Ana Donțu, Anca Dumitru, Kady Nicol, Elena Mihaelachi, Marina Popescu, Andreea Voicu, Corina Guguluș, Anca Zaharia, Ioana Oancea, Ciprian Popescu, George State – peste 320 de poeți, cei mai mulți la prima carte: un mic capitol de istorie literară a debutului din 2000 până în prezent. Evident că a fost o selecție, unii, poate buni, au rămas deoparte, fie că n-am avut cartea la dispoziție, fie că nu mi-a ajuns spațiul și timpul să le cuprind pe toate. Recenziile publicate din 2002 încoace vor constitui sumarul volumului doi al cărții *Cititorul de poezie* – debuturi.

Cam asta ar fi ceea ce a însemnat pentru mine noua serie a revistei „Convorbiri literare”, iar ceea ce a însemnat ea în spațiul istoriei literare românești nu mai e cazul să o spun aici: sunt deja editate tomurile seriilor vechi, de până în 1950, sunt arhivele, sunt mai ales conștiințele care au avut în față o revistă de tradiție și forță, de „convorbiri literare” de ținută.

Gellu Dorian

Pe (trecerea) materiei...

Spațiu al frumosului – prin destinația spațiului și loc al cunoașterii – prin funcția sa educativă, Galerile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani au găzduit pe simeze, în perioada **18 mar-**

tie – **1 aprilie 2017**, o expoziție deosebită inclusiv prin modul aparte în care artistul a ales să se exprime grafic.

Expoziția personală – gravură și experiment „**Mater MATERIA**” a artistei **Atena Elena SIMIONESCU** s-a compus din peste 60 de opere, lucrări de gravură și tehnici derivate de gravură, respectiv amprentare, realizate în perioada 2011-2016.

Originară din Piatra-Neamț, absolventă a Institutului de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca – specializarea Grafică, membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România, **Atena Elena SIMIONESCU** este profesor universitar și rector al Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași, și se află pentru prima dată pe simezele Galeriilor botoșănene cu o expoziție personală.

Artista lucrează în domeniul gravurii din anul 1981, abordând toate tehnicile tradiționale sau mixte și toate formele de tipar (înalt, adânc, plan) pe plăci de lemn, linoleum, cupru, alamă, carton sau plastic.

Expoziția, cu un deosebit impact la public, a fost prezentată inițial la Complexul Muzeal „Moldova” Iași – Muzeul de Artă, în perioada 15 noiembrie 2016 – 10 ianuarie 2017, apoi la Complexul Muzeal Județean Neamț – Muzeul de Artă din Piatra-Neamț (19 ianuarie-19 februarie 2017), iar de la Botoșani urmează a fi itinerată la Muzeul Național de Artă al Moldovei din Chișinău.

De-a lungul anilor, **Atena Elena SIMIONESCU**, doctor în domeniul Științe umaniste-Filozofie, specializarea Estetica artelor vizuale și în Arte plastice și decorative, a avut numeroase expoziții personale și de grup în țară și în străinătate (Canada, Elveția, Franța, Venezuela, Austria, Japonia), lucrările sale regăsindu-se în colecții oficiale și private din țară și străinătate.

În cadrul vernisajului, desfășurat **sâmbătă, 18 martie 2017, ora 11,30**, la Galeriile de Artă „**Ștefan Luchian**” Botoșani, lucrările artistei au fost prezentate de către dr. **Lăcrămioara STRATULAT** – managerul Complexului Muzeal „Moldova” Iași și **Lucia PĂRVAN** – fostul manager al Muzeului Județean Botoșani.

Această „personală” a fost urmată de o expoziție cu lucrări de artă din patrimoniul Muzeului Județean Botoșani, a cărei tematica generoasă a fost axată pe trei aspecte: iremediabila trecere a timpului ... materiei, dispariția unor tradiții și

rosturi ale societății românești, precum și evocarea pitorescului unor locuri și chipuri intrate astăzi în sfera lui „A fost odată ...”

Obiectivul a fost atragerea atenției publicului asupra unui important patrimoniu artistic pe care, din cauza spațiului expozițional insuficient, îl poate admira destul de rar, în puținele expoziții tematice și necesitatea conservării în condiții optime a patrimoniului artistic valoros pe care îl deține Muzeul Județean Botoșani.

Astfel, pe simeze, în cadrul expoziției „**LUMEA TRECE ȘI ... PETRECE**”, au fost expuse 55 de opere de artă: lucrări de pictură (ulei pe

pânză, ulei pe carton, pastel) și de grafică (acuarrelă, tuș, tehnică mixtă, xilogravură, linogravură, litografie) semnate de: **Petre ACHIȚENIE, Costache AGAFIȚEI, Constantin BACIU, Ludovic BASARAB, Ion BITAN (BITZAN), Emil CARANICA, Ilie CĂMĂRĂȘAN, Nicolai CONSTANTIN, Brăduț COVALIU, Constantin DOROFTEI, Dita FINTZI, Val GHEORGHIU, Dimitrie GRIGORAȘ, Ion GRIGORESCU, Eugen MAXIMOVICI, Ioan MĂRIC, Victor MIHĂILESCU CRAIU, Aurel MOCANU AGRIPA, Ion MURARIU, Emilia NANCUINSCHI PETROVICI, Paul NEAGU, Costin NEAMȚU, Constantin PILIUȚĂ, Marcel OLINESCU, Gruia PĂUNESCU, Tia PELTZ, Angela POPA BRĂDEAN, Ileana RĂDULESCU, Toma ROATA, Gheorghe SPIRESCU, Gheorghe ȘARU, Vasile ȘTEFAN, Petru Remus TROTEANU, Teodor VALENCIUC, Nicolae VERMONT și Paul VERONA.**

Vernisajul a avut loc **sâmbătă, 8 aprilie 2017, ora 11,30**, în prezența unui public destul de numeros, care a apreciat atât lucrările expuse, considerându-le și un dar estetic, făcut cu doar o zi înaintea sărbătorii Floriilor, cât și prezentarea istoricului **Gheorghe MEDIAN**. Acesta a reliefat încă o dată necesitatea conservării patrimoniului, dar și pe cea a valorificării expoziționale superioare a bunurilor muzeale într-un spațiu corespunzător, care ar putea fi acela al ...unei viitoare Secții de Artă.

Până la împlinirea acestui deziderat, MATERIA... TRECE, iar iubitorul de artă poate PE(TRECE) un timp al frumuseții în spațiul Galeriilor de Artă „Ștefan Luchian”. Din Botoșani.

Foto: Petrică Timofciuc

Ana-Elisabeta Coșereanu

LUMEA TRECE ȘI PE ... TRECE

EXPOZIȚIE TEMATICĂ – LUCRĂRI DIN PATRIMONIUL GALERIILOR DE ARTĂ

8 – 28 aprilie 2017

Teodor VALENCIUC - Horă cu busuioac

Nicolae VERMONT – Portret de femeie

Constantin PILIUȚĂ - Petrecere

Prezintă Ana-Elisabeta COȘEREANU- muzeograf

Minirecital Grupul folk „GENERAȚII”- coordonator prof. Ludvig SCHIBINSCHI

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuiipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE

Memorialul Ipotești

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17

(LUNI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16

(LUNI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:

COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:

3 LEI/PERSOANĂ

ADUȚI, GRUP DE ADUȚI: 6 LEI/PERSOANĂ

TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

Revistă membră

ISSN: 1453-7354

HYPERION

REDACȚIA
Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**
Președinte: Costică Macaleți
în parteneriat cu
Memorialului Ipotești - Centrul Național
de Studii „Mihai Eminescu“
Director: Ala Sainenco
Editor: Fundația Culturală „Hyperion
- Caiete botoșănene“ Botoșani
Președinte: Gellu Dorian

Redactor șef:
Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:
Nicolae Corlat

Secretar de redacție:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Andrei Alecsa, Emilia
Ivancu, Adrian Lesenciu

Redactori asociați:
Ala Sainenco, Mircea A.
Diaconu, Valentin
Coșereanu, Pompiliu
Constantinescu, Liliana
Grecu

Colegiul de redacție:
Leo Butnaru,
Al. Cistelecan, Marius
Chelaru, Constantin
Coroiu, Ana Coșereanu-
Florescu, Theodor
Damian, Corneliu
Dumitriu, Radu Florescu,
Liviu Georgescu, Ciprian
Manolache, Emanoil
Marcu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio
Patraș, Petruț Pârvescu,
Andra Rotaru, Doina
Ruști, Nicolae Sava,
Cassian Maria Spiridon,
Vasile Spiridon, Victor
Teișanu, Vasile Tudor,
Dumitru Țiganiuc, Geo
Vasile, Dumitru
Ungureanu, Matei
Vișniec, Radu Voinescu

Documentarist:
Dora Corlat

Culegere/distribuție:
Elena Pricopie

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu

În acest număr semnează:

Juan Carlos Abril
Gabriel Alexe
Luminița Amarie
Petre Barbu
Silvia Bitere
Hanna Bota
Leo Butnaru
Marius Chelaru
Gabriel Chifu
Cezar-Florin Ciobică
Al. Cistelean
Theodor Codreanu
Constantin Coroiu
Valentin Coșereanu
Theodor Damian

Nichita Danilov
Denis De Rougemont
Ioana Diaconescu
Mircea A. Diaconu
Simona-Grazia Dima
Gellu Dorian
Hristina Doroftei
Constantin Dracsin
Horia Dulvac
Desmond Egan
Radu Florescu
Marin Gherman
Aureliu Goci
Florin Hău
Ioan Holban

Marian Ilea
Emilia Ivancu
Adrian Lesenciuc
Mircea Lutić
Emanoil Marco
Stelorian Moroșanu
Alexandru Mușina
Mihaela Oancea
Mircea Oprea
Nicolae Oprea
Liviu Pendefunda
Dan Perșă
Ovidiu Petcu
Ala Sainenco
Nicolae Sava

Vlad Scutelnicu
Nicolae Spătaru
Vasile Spiridon
Alex. Ștefănescu
Grete Tartler
Victor Teișanu
Andrei Țurcanu
Dumitru Ungureanu
Ioan Radu Văcărescu
Daniela Varvara
Geo Vasile
Lucian Vasiliu
Sterian Vicol
Radu Voinescu
Costel Zăgan